

BS

2615

.068

v. 2

Digitized by the Internet Archive
in 2009

THE COMMENTARY OF ORIGEN

ON S. JOHN'S GOSPEL

London: C. J. CLAY AND SONS,
CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS WAREHOUSE,
AVE MARIA LANE.

Glasgow: 263, ARGYLE STREET.

Leipzig: F. A. BROCKHAUS.
New York: MACMILLAN AND CO.

THE COMMENTARY OF
ORIGEN
ON S. JOHN'S GOSPEL

THE TEXT REVISED

WITH A CRITICAL INTRODUCTION AND INDICES

BY

A. E. BROOKE

FELLOW AND DEAN OF KING'S COLLEGE

VOL. II.

CAMBRIDGE
AT THE UNIVERSITY PRESS
1896

[*All Rights reserved*]

Cambridge:

PRINTED BY J. AND C. F. CLAY,
AT THE UNIVERSITY PRESS.

IN MEMORIAM
GVILLELMI GEORGII SELWYN

QVI IN CHRISTO OBDORMIVIT

A.D. III NON. OCT.

A.S. MDCCCXCIII

CONTENTS.

SECOND VOLUME.

	PAGE
THE TEXT OF THE COMMENTARY	
Tom. XIX	1
Tom. XX	34
Tom. XXVIII	107
Tom. XXXII	148
Fragments.	211
INDEX OF SCRIPTURE PASSAGES	313
INDEX OF GREEK WORDS	337

ΤΟΜΟΣ ΙΘ'.

281 1. Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς Οὔτε ἐμέ οἴδατε οὔτε τὸν Jo viii 19
πατέρα μου· εἰ ἐμέ ἤδειτε, καὶ τὸν πατέρα μου ἄν
ἤδειτε. Εἰ μὲν πρὸς τοὺς αὐτοὺς ὁ λόγος ἦν ὁ λέγων·
Κἀμὲ οἴδατε πόθεν εἰμί· καὶ ὁ φάσκων· Οὔτε ἐμέ οἴδατε Jo vii 28
5 οὔτε τὸν πατέρα μου· ἀντικρυσ ἄν ἔδοξεν ἐναντίον εἶναι τὸ
λεγόμενον· νυνὶ δὲ τὸ μὲν· Κἀμὲ οἴδατε· πρὸς τινὰς τῶν
Ἱεροσολυμιτῶν ἀπαγγέλλεται εἰρηκότας· Μήποτε ἀληθῶς Jo vii 26 f.
ἔγνωσαν οἱ ἄρχοντες ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ χριστός; ἀλλὰ
τοῦτον οἴδαμεν πόθεν ἐστίν· ὁ δὲ χριστὸς ὅταν ἔρχηται,
10 οὐδεὶς γινώσκει πόθεν ἐστί· τὸ δὲ ὅτι Οὔτε ἐμέ οἴδατε,
καὶ τὸ ἐξῆς, πρὸς τοὺς εἰπόντας αὐτῷ Φαρισαίους· Σὺ Jo viii 13
μαρτυρεῖς περὶ σεαυτοῦ· ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἐστὶν ἀληθής.
πλὴν καὶ τοῖς Ἱεροσολυμίταις διὰ τῶν προτέρων, καὶ τοῖς
Φαρισαίοις διὰ τῶν νῦν ἐξεταζομένων φησὶν ὅτι τὸν πατέρα
15 οὐκ οἴδατε· τοῖς μὲν Ἱεροσολυμίταις διὰ τούτων· Ἀπ' Jo vii 28 f.
ἐμαντοῦ οὐκ ἐλήλυθα, ἀλλ' ἐστὶν ἀληθινὸς ὁ πέμψας με, ὃν
ὑμεῖς οὐκ οἴδατε· ἐγὼ οἶδα αὐτὸν, ὅτι παρ' αὐτοῦ εἰμί
κἀκεῖνός με ἀπέστειλε· τοῖς δὲ Φαρισαίοις διὰ τοῦ· Οὔτε ἐμέ
οἴδατε οὔτε τὸν πατέρα μου· εἰ ἐμέ ἤδειτε, καὶ τὸν πατέρα
20 μου ἄν ἤδειτε. καὶ ζητήσαι ἄν τις εὐλόγως ὅπως, εἴπερ
ἀληθὲς τό· Εἰ ἐμέ ἤδειτε καὶ τὸν πατέρα μου ἄν ἤδειτε·
οἱ Ἱεροσολυμίται, πρὸς οὓς φησι· Κἀμὲ οἴδατε· οὐκ οἴδασι
τὸν πατέρα. προσεπιτείνει δὲ τὴν εἰς τὸν τόπον ἀπορίαν
καὶ ὁ Ἰωάννης, ἐν τῇ καθολικῇ ἐπιστολῇ ταῦτα λέγων· Ὁ

1 Jo ii 22 f. ἄρνούμενος τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν· πᾶς γὰρ ὁ ἄρνούμενος τὸν υἱόν, οὐδὲ τὸν πατέρα ἔχει. εἰ γάρ· Ὁ ἄρνούμενος τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν· καί· Ὁ ὁμολογῶν τὸν υἱόν καὶ τὸν πατέρα ἔχει· δῆλον ὅτι οἱ Ἱεροσολυμίται, ὅσον ἐπὶ τῇ λέξει, τῷ μὴ γινώσκειν τὸν πατέρα ἄρνούμενοι τὸν πατέρα ἄρνοῦνται 5 καὶ τὸν υἱόν. εἰ δὲ ἄρνοῦνται τὸν υἱόν, πῶς τό· Καμὲ οἴδατε· 282 ἀληθές; πάλιν οἱ αὐτοὶ εἰ οἴδασιν τὸν υἱόν διὰ τό· Καὶ ἐμὲ οἴδατε· ἐπεὶ· Ὁ ὁμολογῶν τὸν υἱόν καὶ τὸν πατέρα ἔχει· ὁμολογοῦσιν τὸν πατέρα. εἰ δὲ ὁμολογοῦσιν τὸν πατέρα, πῶς ἀληθὲς τό· Ἄλλ' ἔστιν ἀληθινὸς ὁ ἐπέμψας με, ὃν ὑμεῖς 10 οὐκ οἴδατε;

2. Δεκτέον δὲ πρὸς ταῦτα ὅτι ὁ σωτὴρ ὅτε μὲν περὶ ἑαυτοῦ ὡς περὶ ἀνθρώπου διαλέγεται, ὅτε δὲ ὡς περὶ θειοτέρας φύσεως καὶ ἠνωμένης τῇ ἀγενήτῳ τοῦ πατρὸς φύσει. ἐπὶ μὲν γὰρ λέγει· Νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτείνειν, ἄνθρωπον ὡς 15 τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα· τοῦτό φησιν εἰδὼς τὸ ζητούμενον ἀναιρεθῆναι εἶναι οὐ θεὸν ἀλλὰ ἄνθρωπον· ἐὰν δέ· Ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἓν ἔσμεν· καί· Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ· καί· Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις· καὶ τὰ τούτοις ὁμοία, οὐ περὶ τοῦ ζητουμένου ἀναιρεθῆναι ἀνθρώπου διδάσκει. οὕτως οὖν 20 καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ τὸ παρὸν ἡμῖν ζητουμένων ἐκ τῆς συμφράσεως κατανοητέον, τὸ μὲν· Καμὲ οἴδατε καὶ οἴδατε πόθεν εἰμί· περὶ τοῦ ἀνθρώπου ἑαυτοῦ διαλέγεται, τὸ δέ· Οὔτε ἐμὲ οἴδατε οὔτε τὸν πατέρα μου· περὶ τῆς θεότητος· τοῦ μὲν γάρ· Καμὲ οἴδατε καὶ οἴδατε πόθεν εἰμί· ταῦτα προτέτακται· 25 Jo vii 28 ff. Ἐλεγον οὖν τινες ἐκ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν Οὐχ οὗτός ἐστιν ὃν ζητοῦσιν ἀποκτείνειν; καὶ ἴδε παρρησίᾳ λαλεῖ καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγουσι. μήποτε ἀληθῶς ἔγνωσαν οἱ ἄρχοντες ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ χριστός; ἀλλὰ τοῦτον οἴδαμεν πόθεν ἐστίν· ὁ δὲ χριστὸς ὅταν ἔρχηται, οὐδεὶς γινώσκει πόθεν ἐστὶ· τοῦ δέ· 30 Οὔτε ἐμὲ οἴδατε οὔτε τὸν πατέρα μου· ταῦτα· Εἶπαν οὖν αὐτῷ οἱ Φαρισαῖοι Σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς· ἡ μαρτυρία

26 ante ἔλεγον] ins. τὸ οὕτως
τοῦ] τοὺς

30 χριστός] κς

σου οὐκ ἔστιν ἀληθής. ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς Jo viii 14 ff.
 Κὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἀληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία
 μου, ὅτι οἶδα πόθεν ἦλθον καὶ ποῦ ὑπάγω. ὑμεῖς κατὰ τὴν
 σάρκα κρίνετε, ἐγὼ οὐ κρίνω οὐδένα. καὶ ἔαν κρίνω δὲ ἐγὼ,
 5 ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ ἀληθινή ἐστιν, ὅτι μόνος οὐκ εἰμι, ἀλλ' ἐγὼ
 καὶ ὁ πέμψας με πατήρ. δῆλον οὖν ἐκ τούτων ὅτι ὑπὸ μὲν
 τῶν Ἱεροσολυμιτῶν ἐλέγετο· Τοῦτον οἶδαμεν πόθεν ἐστίν· Jo vii 27
 ἀναφερόντων ἐπὶ τὸ ἐν Βηθλεὲμ αὐτὸν γεγενῆσθαι, καὶ
 ἐπισταμένων ὅτι οὗτος ἦν οὐ ἡ μήτηρ ἐλέγετο Μαρία, καὶ οἱ cf. Mt xiii 55
 10 ἀδελφοὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης καὶ Σίμων Ἰούδας.
 διόπερ καὶ μαρτυρεῖ τοῖς εἰρηκόσιν· Οἶδαμεν πόθεν ἐστί· διὰ
 283 τοῦ· Καμὲ οἴδατε καὶ οἴδατε πόθεν εἰμί· τοῖς δὲ Φαρισαίοις Jo vii 28
 τό· Κὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἀληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία Jo viii 14
 μου, ὅτι οἶδα πόθεν ἦλθον καὶ ποῦ ὑπάγω· τῇ θειοτέρῃ
 15 φύσει διαλεγόμενος ἔφασκε ταῦτα καὶ, ὡς ἂν εἴποι τις, καθ'
 ὃ πρωτότοκος πάσης κτίσεως ἦν. διόπερ τοῖς πρὸς ταῦτα cf. Col i 15
 πνυθόμενοις αὐτοῦ καὶ εἰρηκόσι· Ποῦ ἔστιν ὁ πατήρ σου; Jo viii 19
 ἀποκρίνεται, ὡς ἂν εἴποι τις, ἕτερος ὢν τοῦ λέγοντος· Καμὲ
 οἴδατε· καὶ φησι· Καὶ οὔτε ἐμὲ οἴδατε οὔτε τὸν πατέρα μου.
 20 κατὰ δὲ τὸ ταπεινὸν τῶν Φαρισαίων ἦν ἤτοι μὴ νοεῖν ὅτι
 περὶ τοῦ θεοῦ τῶν ὄλων ἔλεγε τό· Μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ Jo viii 18
 ὁ πέμψας με πατήρ· ἢ εἰ ἐξεδέχοντο περὶ τοῦ θεοῦ ταῦτα
 λέγεσθαι, νομίζειν ὅτι ἐν τόπῳ ἐστὶν ὁ θεός, καὶ διὰ τοῦτο
 ἀποκρίνεσθαι· Ποῦ ἔστιν ὁ πατήρ σου;

25 3. Χρὴ μέντοι γε εἰδέναι ὅτι οἱ ἑτεροδόξοι νομίζουσι
 σαφῶς ἐντεῦθεν παρίστασθαι τὸ μὴ τὸν θεόν, ᾧ ἐλάτρευον
 Ἰουδαῖοι, πατέρα εἶναι τοῦ χριστοῦ· εἰ γὰρ τοῖς Φαρισαίοις,
 λατρεύουσι τῷ δημιουργῷ, φασὶν, ἔλεγεν ὁ σωτήρ· Οὔτε Jo viii 19
 ἐμὲ οἴδατε οὔτε τὸν πατέρα μου· σαφὲς ὅτι ἕτερον ὄντα τοῦ
 30 δημιουργοῦ τὸν πατέρα Ἰησοῦ Φαρισαῖοι οὐκ ᾔδεσαν, ἀλλ'
 οὐδὲ Ἱεροσολυμίται, οἷς προειρήκει· Ἄλλ' ἐστὶν ἀληθινὸς ὁ Jo vii 28

3 οἶδα] οἴδατε forsan post ὅτι exciderunt verba οἶδα πόθεν ἦλθον
 καὶ ποῦ ὑπάγω. ὑμεῖς δὲ οὐκ 9 ante ὅτι] ins. ἦν 10 ἀδελ-
 φοί] δυδελφοί (vid.) 22 ἢ εἰ] ἐπεὶ 25 χρὶ

πέμφσας με, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε. ταῦτα δὲ λέγουσιν ἅτε μὴ ἀνεγνωκότες τὰς θείας γραφὰς, μηδὲ τὴν συνήθειαν τῆς ἐν αὐταῖς λέξεως τετηρηκότες. κἂν γὰρ διεξοδεύειν τις δύνηται τὰ περὶ θεοῦ, ἐκ πατέρων μεμαθηκῶς ὅτι τούτῳ λατρεύειν μόνῳ δεῖ, μὴ βιοῖ δὲ καλῶς, τοῦτόν φασιν οὐκ ἔχειν γνῶσιν 5 θεοῦ. εἴ τις γοῦν ἄλλος ἤδει τὰ περὶ τοῦ δημιουργοῦ καὶ τῆς ιερατικῆς αὐτοῦ θεραπείας, δῆλον ὅτι καὶ οἱ Ἑλεῖ τοῦ ιερέως υἱοὶ, παρὰ τῇ λατρείᾳ ἀνατεθραμμένοι ἄλλ' ὅμως, ἐπεὶ ἤμαρτον, γέγραπται ταῦτα περὶ αὐτῶν ἐν τῇ τῶν Βασιλειῶν πρώτῃ. Καὶ οἱ υἱοὶ Ἑλεῖ υἱοὶ λοιμοὶ, οὐκ 10 ἔγνωσαν τὸν κύριον. πευσόμεθα γὰρ τῶν ἑτεροδόξων εἰ μὴ περὶ τοῦ δημιουργοῦ γέγραπται τό· Οὐκ ἔγνωσαν τὸν κύριον καὶ ἀποκρινόμενων ὅτι περὶ τοῦ δημιουργοῦ ἐστὶ ταῦτα, ζητήσομεν διὰ τί εἴρηται περὶ τῶν υἱῶν Ἑλεῖ. Οὐκ ἔγνωσαν τὸν κύριον· πότερον διὰ τοὺς περὶ θεοῦ τοῦ δημιουργοῦ 15 λόγους, ἢ διὰ τὴν ποιηρίαν αὐτῶν· σαφὲς δὲ ὅτι διὰ τὴν ποιηρίαν λέγονται μὴ ἐγνωκέναι τὸν κύριον. καὶ οὐ περὶ τῶν υἱῶν Ἑλεῖ μόνων ἔστι τοῦτο εὑρεῖν ἀλλὰ καὶ περὶ ἄλλων βασιλευσάντων ἐν Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδα ἁμαρτωλῶν. οὕτω τοῖνυν καὶ οἱ Φαρισαῖοι τὸν πατέρα οὐκ ᾔδεσαν, οὐδὲ 20 γὰρ ἐβίουσαν κατὰ τὸ τοῦ δημιουργοῦ βούλημα. ἔστι δὲ καὶ 284 ἄλλο σημερινόμενον τοῦ γινώσκειν τὸν θεόν, ἐτέρου ὄντος τοῦ γινώσκειν τὸν θεὸν παρὰ τὸ πιστεύειν ψιλῶς εἰς τὸν θεόν, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ· Ὅσα ὁ νόμος λαλεῖ, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ αὐτό· ἢ δῆλον ὅτι καὶ τοὺς προφήτας, ὧν τὰ ῥήματα, ὡς ἐν 25 ἄλλοις ἀπεδείξαμεν, νόμος λέγεται. εἴρηται τοῖνυν ἐν ψαλμοῖς· Σχολάσατε καὶ γινῶτε ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ θεός. τίς δ' οὐκ ἂν ὁμολογήσαι πιστεῦσαι γεγράφθαι ταῦτα λαῶ πιστεύοντι εἰς τὸν δημιουργόν; ὄντινα γινῶναι οὐκ ἔστι μὴ σχολάσαντα καὶ ἐκκαθάραντα τὸν νοῦν, τῶν νοούντων καὶ θειοτέροις 30 ὀφθαλμοῖς βλεπόντων τὸν θεὸν διὰ τὸ καθαρὰν τὴν καρδίαν πεποιηκέναι τῆς χάριτος ταύτης ἀξιουμένωι, ὡς ὁ σωτήρ

5 μὴ] μοί 25 ἢ δῆλον κ.τ.λ.] forsan legendum ἐπεὶ δῆλον ὅτι καὶ τοὺς προφήτας συμπεριλαμβάνει 27 σχολάσατε

1 Reg ii 12

Ro iii 19

Ps xlv (xlvii)
11

μαρτυρεῖ λέγων· Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ Mt v 8
 τὸν θεὸν ὄψονται. ἅμα δὲ καὶ πρὸς τό· Οὐδεὶς ἔγνω τὸν Mt xi 27
 πατέρα εἰ μὴ ὁ υἱός· φήσομεν ὅτι οὐ ταῦτόν ἐστι τὸ γινώ-
 σκειν τὸν πατέρα καὶ πιστεύειν αὐτῷ. οὐ μάχεται οὖν τό·
 5 Οὐδεὶς ἔγνω τὸν πατέρα εἰ μὴ ὁ υἱός· τῷ· Ἐπίστευσε δὲ Ge xv 6;
 Ἄβραάμ τῷ θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. εἰ δέ cf. Ro iv 3
 τις οἶεται ἡμᾶς βιάζεσθαι, λέγοντας μὴ ταῦτόν εἶναι τὸ
 πιστεύειν τῷ γινώσκειν καὶ ἐνδέχεσθαι πιστεύειν μὲν οὐκ
 ἔχειν δὲ γινῶσιν τοῦ πιστευσομένου ὑπ' αὐτοῦ, τοῦ Ἰησοῦ
 10 ἀκουσάτω λέγοιτος πρὸς τοὺς πεπιστευκότας αὐτῷ Ἰουδαίους·
 Ἐὰν μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν, Jo viii 31 f.
 καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς. παρατήρει γὰρ ὅτι πρὸ
 τοῦ· Ἐὰν μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, γνώσεσθε τὴν
 ἀλήθειαν· γέγραπται· Ἐλεγεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς
 15 πιστεῦοιτας αὐτῷ Ἰουδαίους· καὶ ἃ ἔλεγεν ἦν· Ἐὰν μείνητε
 ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν. πολὺ δὲ
 διαφέρει τὸ πρὸς τῷ πιστεύειν ἐγνωκέναι τοῦ πιστεύειν
 μόνον· Ὡ μὲν γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας, 1 Co xii 8 f.
 ἄλλω δὲ λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, ἐτέρω πίστις
 20 ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι.

4. Καὶ ταῦτα μὲν ὑπὲρ τοῦ παραστήσαι ἕτερον εἶναι
 τὸ γινώσκεσθαι τὸν θεὸν τοῦ πιστεύεσθαι· ὡς δὲ πρὸς τὸ
 ἀκριβές καὶ τοῦτο τοῖς εἰρημένοις προσαποδώσομεν, ὅτι
 πρὸς οὓς φησιν· Οὔτε ἐμὲ οἴδατε, οὔτε τὸν πατέρα μου· Jo viii 19
 25 Φαρισαίους, εὐλόγως ἂν εἶπέ τις· ἀλλ' οὐδὲ πιστεύετε εἰς
 τὸν πατέρα μου· τῷ γὰρ ἀποσταλέντι ἀπὸ τοῦ πατρὸς οὐκ cf. Jo v 38
 ἐπίστευσαι, ὁ δὲ ἀρνούμενος τὸν υἱὸν οὐδαμῶς τὸν πατέρα cf. 1 Jo ii 23
 ἔχει· καὶ οὐδαμῶς φημι, ὅτι οὔτε κατὰ πίστιν οὔτε κατὰ
 γινῶσιν. ὅρα δὲ εἰ μὴ καὶ ἄλλως ἢ γραφὴ τοὺς ἀνακε-
 30 κραμένους τινὲ καὶ ἐνωθέντας γινώσκειν ἐκεῖνό φησιν ᾧ
 ἀνεκράθησαν καὶ κεκοινωνήκασιν· πρὸ δὲ τῆς τοιαύτης
 ἐνώσεως καὶ κοινωνίας κἂν τοὺς λόγους καταλαμβάνωσι

περί τινος, οὐ γινώσκουσιν ἐκεῖνο. ὁ γοῦν Ἀδὰμ περὶ τῆς 285

Ge ii 23

Εὔας λέγων· Τοῦτο νῦν ὅστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων μου καὶ σὰρξ

Ge iv 1

ἐκ τῆς σαρκός μου· οὐκ ἦδει τὴν γυναῖκα· ὅτε γὰρ αὐτῇ

Eph v 32

ἐκολλήθη, τότε εἶρηται· Ἔγνω δὲ Ἀδὰμ Εὔαν τὴν γυναῖκα
αὐτοῦ. καὶ εἴ τίς γε προσκόπτοι διὰ τὸ παρειληφέναι ἡμᾶς 5

1 Co vi 16 f.

Εὔαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· πρῶτον μὲν τῷ· Τὸ μυστήριον
τοῦτο μέγα ἐστίν· ἐπιστησάτω· δεύτερον δὲ ἀντιπαραθέτω τὸ
περὶ ἄρρενος καὶ θηλείας λεγόμενον παρὰ τῷ ἀποστόλῳ· τῇ

Jo viii 19

αὐτῇ λέξει χρῆται περὶ ἀνθρώπου καὶ κυρίου· Ὁ κολλώ- 10
μενος τῇ πόρῃ ἐν σῶμά ἐστι, καὶ ὁ κολλώμενος τῷ κυρίῳ
ἐν πνεύμᾳ ἐστιν. ἐγνωκέτω μὲν οὖν ὁ κολλώμενος τῇ πόρῃ

Gal iv 9

τὴν πόρῃν, καὶ ὁ κολλώμενος τῇ γυναικὶ τὴν γυναῖκα,
μᾶλλον δὲ τούτου καὶ ἀγίως ἐγνωκέτω ὁ κολλώμενος τῷ
κυρίῳ τὸν κύριον. εἰ δὲ τοῦθ' οὕτως ἔχει, Φαρισαῖοι τὸν 15
πατέρα οὐκ ἤδεσαν οὐδὲ τὸν υἱόν, καὶ ἀληθῆς ἦ ὁ λέγων·

2 Tim ii 19;
cf. Num xvi 5

Οὔτε ἐμὲ οἴδατε οὔτε τὸν πατέρα μου· εἰ δὲ μὴ οὕτως ἐκλαμ-
βάνοιμεν, λέγω δὲ κατὰ τὴν τελευταίαν ἐκδοχὴν, τὸ γινώσκειν

cf. Jo x 28 f.

ἀντὶ τοῦ ἀνακεκρᾶσθαι καὶ ἠνώσθαι, διηγείσθω τις τό· Νῦν
δὲ γιόντες θεὸν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες ὑπὸ τοῦ θεοῦ· καὶ τό· 20

Ἔγνω κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ· κατὰ γὰρ ἡμᾶς ἔγνω κύριος
τοὺς ὄντας αὐτοῦ ἀνακραθεὶς αὐτοῖς καὶ μεταδεδοκῶς αὐτοῖς
τῆς ἑαυτοῦ θειότητος καὶ ἀνειληφῶς αὐτοὺς, ὡς ἡ τοῦ

εὐαγγελίου λέξις φησὶν, εἰς τὴν ἑαυτοῦ χεῖρα, ἐν τῇ χειρὶ
τοῦ πατρὸς ὄντων τῶν εἰς τὸν σωτῆρα πεπιστευκότων· διὸ 25
καὶ εἰ μὴ πέσοιεν ἀπ' αὐτῆς, ἑαυτοὺς μακρύνοντες ἀπὸ τῆς
χειρὸς τοῦ θεοῦ, οὐχ ἀρπαγῆσονται· οὐδεὶς γὰρ ἀρπάζει ἐκ
τῆς χειρὸς τοῦ πατρός.

5. Μετὰ ταῦτα ζητήσεις εἰς τὸ αὐτὸ, λέγω δὲ τό· Οὔτε
ἐμὲ οἴδατε οὔτε τὸν πατέρα μου· εἰ ἔστι γινώσκοντά τινα τὸν 30
θεὸν μὴ γινώσκειν τὸν πατέρα· εἰ γὰρ ἑτέρα αὐτοῦ ἐπίνοιά
ἐστὶ καθ' ὃ ἐστὶ πατήρ, καὶ ἑτέρα καθ' ὃ ἐστὶν ὁ θεὸς, τάχα

ἔστι τινὰ γινώσκειν μὲν τὸν θεόν, μὴ γινώσκειν δὲ τὸν
 πατέρα, παρὰ τὸ εἰδέναί αὐτὸν θεόν, μὴ γινώσκειν δὲ τὸν
 πατέρα. φησὶν οὖν ὁ σωτὴρ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τῇ
 Μαρίᾳ Πορευομένη πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου καὶ εἰπὲ αὐτοῖς Jo xx 17
 5 Πορευομαι πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν καὶ θεόν
 μου καὶ θεὸν ὑμῶν. καὶ ἔστι γε τοῖς ἑτεροδόξοις λέγειν
 χαριζόμενον αὐτοῖς ὅτι οὐκ ἔγνωσαν τὸν πατέρα Μωϋσῆς
 286 καὶ οἱ προφήται· εἶπερ τάχα οὐκ ἔστιν ἀληθὲς ὅτι πάντως ὁ
 μὴ ἐγνωκὼς τὸν πατέρα οὐκ ἔγνω τὸν υἱόν· ὁ μὲν γὰρ υἱὸς
 10 ἔγνω τὸν πατέρα, ὁ δὲ θεράπων τὸν κύριον· καὶ ὡσπερ οὐκ
 ἂν ἀσεβήσαιμεν λέγοντες ὅτι ὁ υἱὸς οὐκ ἔγνω τὸν κύριον,
 υἱὸς γὰρ ὢν οὐ πεπείραται τοῦ πατρὸς δεσπότου, οὕτω
 τηροῦντες τὸν αὐτὸν θεὸν οὐδὲν ἄτοπον παραδεξόμεθα λέγον-
 15 τες ὅτι τῷ μὲν υἱῷ ἔπρεπε γινώσκειν τὸν πατέρα, τῷ δὲ
 θεράποντι τὸν κύριον, καὶ οὔτε ὁ θεράπων ἔγνω τὸν πατέρα
 οὔτε ὁ υἱὸς τὸν κύριον. μυρίων γοῦν οὐσῶν εὐχῶν ἀνα-
 γεγραμμένων ἐν τοῖς ψαλμοῖς καὶ τοῖς προφήταις, ἀλλὰ καὶ
 τῷ νόμῳ, οὐ πάνυ τι εὖρομεν εὐξάμενόν τινα καὶ λέγοντα τῷ
 θεῷ· Πάτερ· τάχα ἐπεὶ οὐκ ἔγνωσαν τὸν πατέρα· εὐχονται δὲ
 20 αὐτῷ ὡς θεῷ καὶ κυρίῳ, περιμένοντες τὸν τὸ πνεῦμα τῆς cf. Ro viii 15
 υἰοθεσίας ἐκχέοντα οὐκ ἔλαττον ἐπ' ἐκείνους ἢ ἐπὶ τοὺς
 μετὰ τὴν παρουσίαν εἰς θεὸν δι' αὐτοῦ πιστεύοντας· εἰ cf. 1 Pet i 21
 μὴ ἄρα ἡ νοητὴ αὐτοῖς γεγένηται ἐπιδημία Χριστοῦ, καὶ
 ἔσχον ποτὲ τελειωθέντες τὸ τῆς υἰοθεσίας πνεῦμα· ἐν
 25 ἀπορρήτῳ δὲ καὶ οὐ γνωστῶς πᾶσιν ἔλεγον ἢ ἔγραφον τὸν
 θεὸν πατέρα, ἵνα μὴ προκαταλάβωσι τὴν διὰ τοῦ Ἰησοῦ
 ἐκκενουμένην παντὶ τῷ κόσμῳ χάριν, πάντας καλοῦντος ἐπὶ
 τὴν υἰοθεσίαν, ἵνα διηγήσῃται τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ τοῖς ἀδελ-
 φοῖς αὐτοῦ, καὶ ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσῃ τὸν πατέρα κατὰ
 30 τὸ γεγραμμένον· Διηγῆσομαι τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς Ps xxi (xxii)
 μου, ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε. ὅτι μέντοι γε ὁ αὐτός 23; cf. He ii
12

2 εἰδέναί] εἶναι 7 χαριζομένων 8 εἶπερ] ὅπερ 18 εὐξά-
 μενον λόγον τα 18, 19 ante τῷ θεῷ· Πάτερ] ins. τὸν θεόν
 πατέρα 31 σε]σαι

ἔστι θεὸς τῶν προφητῶν καὶ τοῦ κόσμου δημιουργὸς πολ-
 λαχόθεν μὲν ἔστι θεωρῆσαι, ἀρκεῖ δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος
 θεωρῆσαι τὴν τε Στεφάνου ἀπὸ τῶν Πράξεων πρὸς τὸν λαὸν
 Act vii 2 f. δημηγορίαν οὕτω λέγοντος· Ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες,
 ἀκούσατε· ὁ θεὸς τῆς δόξης ὤφθη τῷ πατρὶ ἡμῶν Ἀβραάμ, 5
 ὄντι ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ πρὶν ἢ οἰκῆσαι αὐτὸν ἐν Χαρρὰν,
 καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· Ἐξέλθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς
 συγγενείας σου, καὶ τὰ ἐξῆς· δι' ὅλου γὰρ τοῦ λόγου ἀναν-
 τιρρήτως ἔστι μαθεῖν τὸν τῶν προφητῶν θεὸν πατέρα εἶναι
 Χριστοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐκ τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς τοῦ 10
 ἀποστόλου ἐν τούτοις· Παῦλος δούλος Χριστοῦ Ἰησοῦ,
 κλητὸς ἀπόστολος, ἀφωρισμένος εἰς εὐαγγέλιον θεοῦ, ὃ 287
 προεπηγγείλατο διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν γραφαῖς ἀγίαις
 περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαβὶδ
 κατὰ σάρκα, τοῦ ὀρισθέντος υἱοῦ θεοῦ ἐν δυνάμει κατὰ 15
 πνεῦμα ἀγιωσύνης ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ
 τοῦ κυρίου ἡμῶν, δι' οὗ ἐλάβομεν χάριν καὶ ἀποστολὴν εἰς
 ὑπακοὴν πίστεως ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος
 αὐτοῦ, ἐν οἷς ἐστὲ καὶ ὑμεῖς κλητοὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ, πᾶσι
 τοῖς οὖσιν ἐν Ῥώμῃ ἀγαπητοῖς θεοῦ, κλητοῖς ἀγίοις. χάρις 20
 ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου Ἰησοῦ
 Χριστοῦ. σαφῶς γὰρ ἀπὸ τούτων μεμαθήκαμεν ὅτι ὁ
 δημιουργὸς καὶ θεὸς τῶν προφητῶν καὶ πατὴρ τοῦ χριστοῦ
 θεὸς τε καὶ πατὴρ ἡμῶν ἐστι.

6. Φαρισαῖοι τοίνυν οὐ μόνον γνῶσιν οὐκ εἶχον, οὔτε 25
 καθ' ὃ πατὴρ οὔτε καθ' ὃ θεὸς, τοῦ δεδωκότος τὸν νόμον
 πατρὸς τοῦ χριστοῦ· ἀλλ' οὐδ' ἐπίστευον αὐτῷ ὁμολογου-
 μένως μὲν καθ' ὃ πατὴρ ἦν Ἰησοῦ καὶ θεὸς αὐτοῦ, τάχα δὲ
 καθ' ὃ ὁ θεὸς ὁ κτίσας τὰ πάντα ἦν. ἀλλ' οὐδὲ τὸν χριστὸν
 Jo viii 19 ἤδεισαν, καὶ καλῶς ἐλέγχει αὐτοὺς ὁ σωτὴρ λέγων· Οὔτε 30
 ἐμὲ οἴδατε οὔτε τὸν πατέρα μου οἴδατε. ταῦτα ζητῶ, πό-
 τερον ἴσον δύναται τῷ· Εἰ ἐμὲ ἤδειτε, καὶ τὸν πατέρα μου

ἂν ἤδαιτε· τό· Εἰ τὸν πατέρα μου ἤδαιτε, καὶ ἐμὲ ἂν ἤδαιτε ;
 ἢ οὐ· καὶ ἡγοῦμαι μὴ ἴσον ταῦτα δύνασθαι ἀλλήλοις, τῷ
 ἀναβαίνειν ἀπὸ τῆς γνώσεως τοῦ υἱοῦ ἐπὶ τὴν γνώσιν τοῦ
 πατρὸς τὸν γινώσκοντα τὸν πατέρα, καὶ μὴ ἄλλως ὁραῖσθαι
 5 τὸν πατέρα ἢ τῷ ὁραῖσθαι τὸν υἱόν· Ὁ γὰρ ἑωρακῶς, φησὶν, Jo xiv 9
 ἐμὲ ἑώρακε τὸν πέμψαντά με· οὐκ ἂν δὲ εἰρήκει τό· Ὁ
 ἑωρακῶς τὸν πατέρα ἑώρακέ με, ἐπεὶπερ ὁ τὸν λόγον τεθεω-
 ρηκῶς τοῦ θεοῦ θεωρεῖ τὸν θεόν, ἀναβαίνων ἀπὸ τοῦ λόγου
 πρὸς τὸν θεόν· ἀμήχανον δέ ἐστι μὴ ἀπὸ τοῦ λόγου θεωρηῖσθαι
 10 τὸν θεόν· καὶ ὁ θεωρῶν τὴν σοφίαν, ἣν ἔκτισεν ὁ θεὸς πρὸ cf. Pr viii 22
 τῶν αἰῶνων εἰς ἔργα αὐτοῦ, ἀναβαίνει ἀπὸ τοῦ ἐγνωκέναι τὴν
 σοφίαν ἐπὶ τὸν πατέρα αὐτῆς· ἀδύνατον δὲ χωρὶς τῆς σοφίας
 προαγωγῆς νοηθῆναι τὸν τῆς σοφίας θεόν· <τὸ> δ' αὐτὸ ἐρεῖς
 καὶ περὶ τῆς ἀληθείας· οὐ γὰρ νοεῖ τις τὸν θεόν ἢ θεωρεῖ
 15 αὐτὸν, καὶ μετὰ ταῦτα τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ πρότερον τὴν
 ἀλήθειαν, ἵν' οὕτως ἔλθῃ ἐπὶ τὸ ἐνιδεῖν τῇ οὐσίᾳ ἢ τῇ ὑπερέ-
 κεινα τῆς οὐσίας δυνάμει καὶ φύσει τοῦ θεοῦ· καὶ τάχα γε
 ὥσπερ κατὰ τὸν ναὸν ἀναβαθμοὶ τινες ἦσαν δι' ὧν εἰσῆι τις
 εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, οὕτως οἱ πάντες ἡμῶν ἀναβαθμοὶ
 20 ὁ μονογενῆς ἐστὶ τοῦ θεοῦ· καὶ ὥσπερ τῶν ἀναβαθμῶν ὁ
 288 μὲν ἐστὶ πρῶτος ἐπὶ τὰ κάτω, ὁ δὲ τούτου ἀνωτέρω, καὶ
 οὕτως ἐφεξῆς μέχρι τοῦ ἀνωτάτω· οὕτως οἱ μὲν πάντες εἰσὶν
 ἀναβαθμοὶ ὁ σωτήρ· ὁ δὲ οἶον πρῶτος κατωτέρω τὸ ἀν-
 θρώπινον αὐτοῦ, ᾧ ἐπιβαίνοντες ὀδεύομεν καὶ τὰ ἐξῆς αὐτοῦ,
 25 ὄντα τὴν πᾶσαν ἐν τοῖς ἀναβαθμοῖς ὁδόν, ὥστε ἀναβῆναι
 δι' αὐτοῦ, ὄντος καὶ ἀγγέλου καὶ τῶν λοιπῶν δυνάμεων.
 καὶ κατὰ τὰς ἐπινοίας δὲ αὐτοῦ, εἴπερ ἕτερόν ἐστιν ὁδὸς καὶ
 θύρα, προαπαντῆσαι δεῖ τῇ ὁδῷ, ἵνα μετὰ ταῦτα οὕτως
 φθύσῃ τις ἐπὶ τὴν θύραν, καὶ ἄρχοντι χρήσασθαι αὐτῷ καθ'
 30 ὁ ποιμήν ἐστιν, ἵνα τις δυνηθῇ αὐτοῦ ἀπολαῦσαι καὶ
 βασιλεύς, ὄρασθαί τε αὐτοῦ πρῶτον ὡς ἄμνοῦ, ἵνα πρῶτον

6, 7 ὁ ἑωρακῶς] θεωρακῶς
 13 τὸ] om. 20 ὥσπερ] εἶπερ
 31 ὄρασθαί] locus male laesus

8 ἀναβαίνων ἀπὸ] πρὸ
 21 μὲν] μονογενῆς

- cf. Jo i 29 ἄρη ἡμῶν τὴν ἁμαρτίαν, καὶ μετὰ ταῦτα κεκαθαρισμένοι
 cf. Jo vi 55 φάγωμεν αὐτοῦ τῆς σαρκὸς, τῆς ἀληθινῆς τροφῆς· καὶ
 ἐπιμελέστερόν τε τὰ παρακείμενα τούτοις <τις> ἐξετάσας καὶ
 cf. Jo viii 19 παραλαβὼν ἀκούσεται· Εἰ ἐμὲ οἴδατε, καὶ τὸν πατέρα μου
 οἴδατε· καί· Ἐπεὶ ἐμὲ οἴδατε, καὶ τὸν πατέρα μου οἴδατε. 5
- Jo viii 20 7. (2) Ταῦτα τὰ ῥήματα ἐλάλησεν ἐν τῷ γαζο-
 φυλακίῳ διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ· καὶ οὐδεὶς ἐπίσεν
 αὐτόν, ὅτι οὐπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ. Εἰ μὴ τι
 χρήσιμον ἦν μαθεῖν ἐκ τοῦ τὰ προειρημένα ἀπηγγέλλαι ὑπὸ
 τοῦ σωτῆρος λελαλησθαι ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ, οὐκ ἂν 10
 προσέθηκεν ὁ εὐαγγελιστῆς οἷς εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τό· Ταῦτα
 τὰ ῥήματα ἐλάλησεν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ διδάσκων ἐν τῷ
 ἱερῷ· καὶ πανταχοῦ γε ὅπου πρόσκειται· Ταῦτα τὰ ῥήματα
 ἃ ἐλάλησεν ἐν τῷδέ τιτι τόπῳ· ἐπιστήσας εὐρήσεις τὸ τῆς
 προσθήκης εὐλογον. Ἴν' οὖν νοηθῆ τί τὸ ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ 15
 ταῦτα τὰ ῥήματα τὰ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ εἰρησθαι, παραθησόμεθα
 ἅπερ ἀπὸ Λουκᾶ καὶ Μάρκου μεμαθήκαμεν, ὀνομασάντων τὸ
 γαζοφυλάκιον· ἀπὸ μὲν τοῦ Λουκᾶ ταῦτα· Ἐναβλέψας δὲ
 εἰς τοὺς βάλλοντας εἰς τὸ γαζοφυλάκιον τὰ δῶρα αὐτῶν
 πλουσίους, εἶδὲ τινα χήραν πενιχρὰν βάλλουσαν λεπτὰ δύο, 20
 καὶ εἶπεν Ἀληθῶς λέγω ὑμῖν ὅτι ἡ χήρα ἡ πτωχὴ αὕτη
 πλείον πάντων ἔβαλε· πάντες γὰρ οὗτοι ἐκ τοῦ περισσεύον-
 τος αὐτοῖς ἔβαλον εἰς τὰ δῶρα τοῦ θεοῦ, αὕτη δὲ ἐκ τοῦ
 ὑστερήματος αὐτῆς πάντα τὸν βίον ἑαυτῆς <ὄν> εἶχεν ἔβαλεν·
 ἀπὸ δὲ τοῦ κατὰ Μάρκον· Καὶ ἐστὼς ὁ Ἰησοῦς κατέναντι 25·
 τοῦ γαζοφυλακίου ἐθεώρει, καὶ πᾶς ἔβαλλε χαλκὸν εἰς τὸ
 γαζοφυλάκιον· καὶ πολλοὶ πλουσίοι ἔβαλλον πολλὰ· ἐλ-
 θούσα δὲ μία χήρα πτωχὴ ἔβαλε λεπτὰ δύο, ὅ ἐστι κοδράν-
 τῆς· καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπεν αὐτοῖς 289
 Ἄμην λέγω ὑμῖν ὅτι ἡ χήρα ἡ πτωχὴ αὕτη πλείον πάντων 30
 ἔβαλε τῶν βαλλόντων εἰς τὸ γαζοφυλάκιον· πάντες γὰρ ἐκ
 τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον· αὕτη δὲ ἐκ τῆς ὑστερή-

σεως αὐτῆς πάντα ὅσα εἶχεν ἔβαλεν, ὅλον τὸν βίον αὐτῆς. τί δέ μοι βούλεται ἡ τῶν ῥητῶν παράθεσις τηρήσαντι ὅτι τοῦ γαζοφυλάκιον ἐν τῷ ἱερῷ ἦν ὑπὲρ τοῦ νοῆσαι τὴν προκειμένην τοῦ Ἰωάννου λέξιν ἥδη λέξωμεν· εἰ τὸ ἱερὸν ἀνάγομεν
 5 τοῦ θεοῦ, καὶ <τὰ> κατὰ τὸν ναὸν, εἰς τὸν πνευματικὸν λόγον, τούτῳ ἀκολούθως καὶ τὸ ἐν τῷ ἱερῷ γαζοφυλάκιον κατανοήσωμεν, ὅπερ ἐστὶ τόπος νομισμάτων εἰς τιμὴν θεοῦ καὶ οἰκονομίαν ἀναπαύσεως πενήτων προσφερομένων, τάδε νομίσματα τίνα ἂν εἶη ἢ οἱ θεῖοι λόγοι τὴν εἰκόνα τοῦ μεγάλου
 10 βασιλέως ἐντετυπωμένην ἔχοντες, ὑπὸ δοκίμων τραπεζιτῶν θεωρούμενοι, τῶν χωρίζειν ἐπισταμένων ἀπὸ τῶν δοκίμων τὰ ἀδόκιμα, προσποιούμενα δὲ εἶναι δόκιμα, καὶ τηρούντων τὴν ἐντολὴν Ἰησοῦ λέγουσαν· Γίνεσθε δόκιμοι τραπεζίται· καὶ τὴν Παύλου διδαχὴν φάσκοντος· Πάντα δοκιμάζετε, τὸ ^{1 Th v 21 f.}
 15 καλὸν κατέχετε, ἀπὸ παντὸς εἶδους πονηροῦ ἀπέχεσθε; ἕκαστος δὴ συνεισφερέτω εἰς οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας, φέρων ἐπὶ τὸ νοητὸν γαζοφυλάκιον ὃ δύναται εἰς τιμὴν τοῦ θεοῦ καὶ ὠφέλειαν τοῦ κοινού.

8. Ἐπεὶ δὲ ἔστιν ὠφεληθῆναι τὸ κοινὸν διχῶς, ἀπό τε
 20 λόγων καὶ ἀπὸ πράξεων, ὧν ὁ δίκαιος πράττει, καλῶς καὶ αὐταὶ ἀναφέρονται εἰς τὸ νοητὸν γαζοφυλάκιον. ἀλλ' ἐπεὶ οὐκ ἴση οὐδ' ὅμοια πάντων ἡ δύναμις ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, εἶγε ἔδωκεν ὁ οἰκοδεσπότης τῷ μὲν πέντε τάλαντα, τῷ δὲ δύο, τῷ ^{cf. Mt xxv 15}
 290 δὲ ἓν, ἐκάστῳ κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν, ἀποδέχεται ὁ ἔμψυχος
 25 τούτου λόγος, ἐνορῶν τῇ δυνάμει τῶν βαλλόντων εἰς ὃ διηγησάμεθα γαζοφυλάκιον, οὓς ἀποδέχεται, οὐ τῇ ποσότητι τῶν συνεισφερομένων ἐνορῶν μόνη. διόπερ ἐπεὶ τις πλείονα δυνάμενος, ὀλιγώτερα μὲν ὡς πρὸς τὴν ἐνυπάρχουσαν αὐτῷ δύναμιν ποιεῖ, πλείονα δὲ ὡς πρὸς ἐτέρων σύγκρισιν ἐλάττονα
 30 δυναμένων, καὶ ἀποδέχεται τοὺς ὅλην δυνάμει τὰ ἐλάττονα πεποιηκότας παρὰ τοὺς πλείονα συνεισενεγκόντας ἐκ

5 τὰ] om. εἰς] εἶτε 13 γίνεσθαι 17 δ] δε
 20 πράττη 21 τὸ] τὸν 22 πάντως 29 ποιῶν

δυνάμεως πολλαπλασίονα φέρειν δυναμένης, γέγραπται ἃ παρεθέμεθα τοῦ τε Λουκᾶ καὶ τοῦ Μάρκου. ἅμα δὲ διδάσκει τὰ ῥητὰ ταῦτα τὸν νοήσαντα ταῦτα πνευματικῶς μηδεπώποτε τοὺς νομιζομένους διαφέρειν ἐπαίρεσθαι κατὰ τῶν ὡς πρὸς ἀνθρώπων κρίσιν ὑποδεεστέρων· οὐ γὰρ πέπεισταί τις τῶν 5 ὑπολαμβανομένων πλείονα καὶ κρείττονα ποιεῖν, συγκρίνων ἑαυτὸν τοῖς ὅσον ἐπὶ ἀνθρωπίνῃ κρίσει ἐλάχιστα πράττουσιν, ὅτι πάντα ἃ δεδύνηται πεποίηκεν, ἢ ἐκείνος οὐ πάντα <ἃ>

cf. Lc xxi 1 f.

οἷός τε ἦν ἀπαιτεῖσθαι ἀπὸ τοῦ λόγου ἀποδέδωκεν. ἀνέβλεψεν οὖν εἰς τοὺς βάλλοντας εἰς τὸ γαζοφυλάκιον τὰ 10 δῶρα αὐτῶν πλουσίου ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἰδὼν τὴν πενιχρὰν χήραν λεπτὰ βάλλουσαν δύο, τάχα τῷ γνωστικῷ τόπῳ καὶ τῷ πρακτικῷ ἀπλούστερον περὶ τῶν θείων φρονούσαν, καὶ

Lc xxi 3

ἀνάλογον τούτοις βιοῦσαν, εἶπεν· Ἀληθῶς λέγω ὑμῖν ὅτι ἡ χήρα ἡ πτωχὴ αὕτη πλείον πάντων ἔβαλε. καὶ τοῦτο 15 εἶπε καθορῶν τίνα τρόπον πολλαπλασίονα δυνάμειοι φέρειν

cf. Lc xxi 4

εἰς τὸ κοινόν, οἱ ὅσον ἐπὶ τῇ δυνάμει πλούσιοι ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον εἰς τὰ δῶρα τοῦ θεοῦ ἐλάχιστον μόριον ὧν οἱοί τε ἦσαν συνεισφέρειν. κατανόει δὲ καὶ τὰ τῆς χήρας ὑστερήματα, καὶ ὅτι βιασαμένη ἑαυτὴν πάντα ὧν 20 εἶχεν βίον ἤνεγκεν εἰς τὸ ἐν τῷ ἱερῷ γαζοφυλάκιον, προσφέρουσα πᾶσαν τὴν δύναμιν αὐτῆς τῷ θεῷ.

cf. Lc xxi 1 f.

9. Ἀεὶ τοίνυν ὁ Ἰησοῦς, κατὰ μὲν τὸν Λουκᾶν, ἀναβλέπων εἰς τοὺς βάλλοντας εἰς τὸ γαζοφυλάκιον πλουσίου τὰ δῶρα αὐτῶν, ὄρᾳ καὶ τὴν πενιχρὰν χήραν βάλλουσαν 25

cf. Mc xii 41 f.

λεπτὰ δύο· κατὰ δὲ τὸν Μάρκον, ἐστὼς κατέναντι τοῦ γαζοφυλακίου θεωρεῖ τίνα τρόπον πᾶς ὁ λαὸς βάλλει κατὰ δύναμιν τὸν νοητὸν χαλκὸν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον, καὶ ὡς μόνος δυνάμειος βλέπειν τοὺς πλουσίους εἶδεν εἶ ποτε πτωχὴ ψυχὴ καὶ ὑστερουμένη βάλλει ὄλην δύναμει, καὶ διὰ 291 τοῦτο δικαιομένη παρὰ τοὺς πολλοὺς πλουσίους. ἅπερ οὐ τοῖς τυχοῦσι λέγει ἀλλ', ὡς φησιν ὁ Μάρκος, τοῖς μαθηταῖς

5 τις τῶν] πιστῶν

8 ἃ 2^ο] om.

12 τῷ] ὁτῷ

14 εἰπεῖν

15 πλείων

16 εἰπῶν

18 ἐλαχίστη

αὐτοῦ· καὶ νῦν γὰρ προσκαλούμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγει αὐτοῖς, διδάσκων βλέπειν οὐχ ὡς ὄψεται ἄνθρωπος ἀλλ' ὡς ὄψεται ὁ θεός· Ἄνθρωπος γὰρ ὄψεται εἰς πρόσωπον, 1 Reg xvi 7 ὁ δὲ θεὸς ὄψεται εἰς καρδίαν· τό· Ἄμην λέγω ὑμῖν ὅτι ἡ Mc xii 43

5 χήρα ἢ πτωχὴ αὕτη πλείον πάντων ἔβαλε τῶν βαλλόντων εἰς τὸ γαζοφυλάκιον, καὶ τὰ ἐξῆς. τί δὴ μοι ταῦτα πάντα βούλεται προκειμένον διηγῆσασθαι τό· Ταῦτα τὰ ῥήματα ἃ Jo viii 20 ἐλάλησεν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ, διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ· ἢ παραστῆσαι ὅτι πάντων συνεισφερόντων ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ τοῦ

10 ἱεροῦ τοῦ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ τὰ θρέψοντα τοὺς δεομένους, μᾶλλον πάντων ἐχρῆν τὸν Ἰησοῦν φέρειν τὰ ὠφελήσοντα, ἅπερ ἦν ῥήματα ζωῆς αἰωνίου, καὶ διδασκαλία ἢ περὶ θεοῦ cf. Jo vi 68 καὶ ἑαυτοῦ; καὶ παντός γε νομίσματος τιμαλφέστερον ἦν τό· Ἐγὼ εἶμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ εἶρη- Jo viii 12

15 μένον, καὶ τό· Εἰ ἐμὲ ἤδείτε, καὶ τὸν πατέρα μου ἂν ἤδείτε· Jo viii 19 καὶ ὅλα τὰ κατὰ τὸν τόπον. καὶ ὁ πᾶς γε τῶν λοιπῶν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον φερόντων ἃ εἶχον χρυσὸς ψάμμος ἦν ὀλίγη ὡς πρὸς τὰ Ἰησοῦ ῥήματα· σοφία γὰρ ἦν πᾶς ὁ λόγος αὐτοῦ· Πᾶς δὲ χρυσὸς ἐν ὄψει σοφίας ψάμμος ὀλίγη, καὶ ὡς πηλὸς Sap Sol vii 9

20 λογισθήσεται ἄργυρος ἐναντίον αὐτῆς. καὶ ταῦτά γε σαφῶς νοηθήσεται τοῖς κατακούειν μεμαθηκόσι τῆς τοῖς τελείοις cf. 1 Co ii 6f. λαλουμένης σοφίας, ἐν μυστηρίῳ ἀποκεκρυμμένης, ἣν προώρισεν ὁ θεὸς πρὸ τῶν αἰῶνων εἰς τὴν τῶν δικαίων αὐτοῦ δόξαν, καὶ δυναμένοις ἐνορᾶν ὑπεροχὴν σοφίας θεοῦ παρὰ τὴν

25 σοφίαν τοῦ αἰῶνος τούτου ἢ τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου, τῶν καταργουμένων, οἷον ἐπιπροφήταις ἰδίῳις χρωμένῳι, τῶν ὁποῖωνδῆποτε λόγων ἐτέρων παρὰ τὴν ἀλήθειαν προῖσταμένῳι· ψάμμος γὰρ ὀλίγη αἰ̄ λοιπαὶ σοφαὶ χρυσὸς εἶναι νομιζόμεναι ἐν ὄψει σοφίας, ἣν ἔκτισεν ὁ θεὸς ἀρχῆν cf. Pr viii 22

30 ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, καὶ ἄργυρος ὁ τῶν πολλῶν λαμπρὸς καὶ πιθανὸς λόγος ὡς πηλὸς λογισθήσεται, τῶν ἁγῶν λογίων κυρίου τῶν πεπευρωμένων καὶ κεκαθαρισμένων cf. Ps xi (xii)

- cf. Jo. i 1 ἑπταπλασίως καὶ δοκίμων, ἅτε προσεληλυθόντων ἀπὸ τοῦ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν λόγου.
10. Τὰ δὲ ἀπὸ τῆς ἐπιγεγραμμένης Σοφίας ἄλλως παρε-
 cf. Jo viii 20 θέμεθα εἰς τὸ συνιδεῖν τὴν δύναμιν τοῦ· Ταῦτα τὰ ῥήματα ἂ
 ἐλάλησεν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ, διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ. τηρείσθω 292
- cf. Lc xxi 1ff. γὰρ ἡ περὶ τῶν πλουσίων καὶ τῆς πενιχρᾶς χήρας διήγησις
 ὡς ἀποδέδοται, καὶ εἴ τίς γε μιμητὴς ἐστι Χριστοῦ, ἡκέτω
 ἐπὶ τὸ μὴ ἐν τόπῳ νοητὸν ἱερὸν τοῦ θεοῦ, ὀδεύων τῷ νῷ
 καὶ ἀκολουθῶν τῷ πνεύματι χειραγωγῆσαι αὐτὸν ἐπ' αὐτὸ
- cf. Jo vi 68 δυναμένῳ, καὶ φερέτω δόκιμα νομίσματα, ῥήματα ζωῆς 10
 αἰωνίου, ἐπὶ τὸ γαζοφυλάκιον, καὶ ἔργα ἀκόλουθα τοῖς τοιού-
 τοις ῥήμασιν. ἀλλ' εἴθε μήτε πενιχρά τις ἡμῶν μήτε χήρα
 εἴη φέρειν μηδὲν πλεῖον δυναμένη δύο λεπτῶν, μήτε πλούσιος
 ἐκ μόνου τοῦ περισσεύματος φέρων, ἀλλὰ πάντα τὸν πλοῦτον
 ἀνατιθεὶς τῷ θεῷ. Ἰησοῦς δὲ οὐ πάντα ἂ εἶχε ῥήματα 15
 ἐλάλησεν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ διδάσκων, ἀλλὰ τοσαῦτα ὅσα
 ἐχώρει τὸ γαζοφυλάκιον· οὐδὲ γὰρ αὐτὸν γε οἶμαι χωρεῖν
 τὸν κόσμον τὸν ὅλον τοῦ θεοῦ λόγον. ὅμως δὲ τοσαῦτα
- Jo xxi 25 ῥήματα ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ λαλῶν καὶ διδάσκων ὁ Ἰησοῦς
 cf. Jo viii 20 ἐν τῷ ἱερῷ ὑπ' οὐδενὸς ἐκρατεῖτό πω· καὶ αὐτοῦ γὰρ οἱ λόγοι 20
 ἰσχυρότεροι ἐτύγχανον τῶν πιάσαι αὐτὸν θελούντων. καὶ
 ὅσον γε λέγει, οὐδεὶς αὐτὸν πιάσει τῶν ἐπιβουλευόντων
 αὐτῷ, ἀλλ' ἐὰν σιωπήσῃ, τότε κρατεῖται. ὅθεν ἐπεὶ ἐβούλετο
- cf. Jo xix 1, 9 ὑπὲρ τοῦ κόσμου παθεῖν, ἐξεταζόμενος ὑπὸ τοῦ Πιλάτου καὶ
 μαστιγούμενος σιωπᾶ· εἰ γὰρ ἐλελαλήκει, οὐκέτι ἐγίνετο 25
 cf. 2 Co xiii 4 αὐτῷ τὸ ἐσταυρῶσθαι ἐξ ἀσθενείας, ἐπέπερ οὐκ ἔστιν
 ἀσθένεια ἐν οἷς ὁ λόγος λαλεῖ. ὄντι δὲ αὐτῷ ἐν τῷ γαζοφυ-
 λακίῳ οὐδέπω ἡ ὄρα ἐνειστήκει τοῦ πιασθῆναι αὐτὸν, ἀλλ'
- cf. Jo xviii 1 οὐδὲ ὄντι ἐν τῷ ἱερῷ· χειμάρρουν δέ τινα ἐχρήν εἶναι τὸν
 τόπον ἔνθα ἐβούλετο πιασθῆναι ὁ Ἰησοῦς καὶ ἐδύνατο. ἀλλὰ 30
 Jo xviii 3 καὶ καιρὸν τοῦ κρατεῖσθαι αὐτὸν οὐκ ἔδει ἡμερινόν· Ὁ γὰρ
 Ἰούδας λαβὼν τὴν σπεῖραν καὶ ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ

Φαρισαίων ὑπηρέτας ἔρχεται ἐκεῖ μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων καὶ ὄπλων. περὶ δὲ τοῦ· Οὐπω ἐλήλυθεν ἡ ὥρα αὐτοῦ· ἐν Jo viii 20 τοῖς ἀνωτέρω διὰ πλειόνων διειλήφαμεν, οἷς χρήσει καὶ εἰς τὰ παρόντα.

- 5 IΙ. (3) Εἶπεν οὖν πάλιν αὐτοῖς Ἐγὼ ὑπάγω καὶ Jo viii 21
 ζητήσετε με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ἡμῶν ἀποθανεῖσθε·
 ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ἡμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν. Καὶ ταῦτα
 ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ ἐν τῷ ἱερῷ προστιθεὶς τοῖς προτέροις, οὐ
 μόνον ταῦτα ἀλλὰ πλείονα ἕως τοῦ· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, πρὶν Jo viii 58
 10 Ἀβραὰμ γενέσθαι ἐγὼ εἰμί. μετὰ δὲ τοῦτον τὸν λόγον cf. Jo viii 59
 ἀράντων λίθους ἵνα λιθάσωσιν αὐτὸν, Ἰησοῦς ἐκρύβη καὶ
 293 ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, ὅτε παράγων εἶδε τὸν ἀπὸ γενετῆς Jo ix 1
 τυφλὸν, περὶ οὗ εἰσόμεθα, θεοῦ διδόντος, γενόμενοι κατὰ τὸν
 τόπον. λέγει δὲ ταῦτα ἵνα τὸ ἐπιφερόμενον γένηται· Ταῦτα Jo viii 30
 15 γὰρ αὐτοῦ λαλοῦντος ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν· οἰονεὶ πένητες
 ἐρχόμενοι ἐπὶ τὸ γαζοφυλάκιον, ἵν' ἐκεῖθεν λάβωσιν ἅ ἐὰν
 δύνωνται καὶ ἅ ἐὰν μερισθῇ αὐτοῖς. πολλοὶ μὲν οὖν ἐπί-
 στευσαν εἰς αὐτόν, οὐ πολλοὶ δὲ ἔγνωσαν αὐτόν, ἐπεὶ τῶν
 πεπιστευκότων εἰς αὐτόν οἱ μένοντες ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ, cf. Jo viii
 20 ἀληθῶς γινόμενοι μαθηταὶ αὐτοῦ, γινώσκονται τὴν ἀλήθειαν· 31 f.
 οὐχὶ δὲ οἱ πολλοὶ τῶν πεπιστευκότων εἰς αὐτόν μένουσιν
 ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ, οὐδὲ οἱ πολλοὶ ἀληθῶς αὐτοῦ μαθηταὶ
 γίνονται. διόπερ οὐδὲ πολλοὶ γινώσκονται ἀλήθειαν, καὶ εἰ
 ἀλήθεια ἐλευθεροῖ, ἐλεύθεροι οὐ γίνονται· σφόδρα γὰρ ὀλίγοι
 25 χωροῦσι τὴν ἐλευθερίαν. τίνες δὲ εἰσιν οἱ γνωσόμενοι ἢ οἱ
 ὑψοῦντες αὐτόν; ὡς αὐτὸς διδάσκει λέγων· Ὅταν ὑψώσητε Jo viii 28
 τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγὼ εἰμι. οὐδεὶς
 δὲ αὐτόν ὑψοῖ γάλακτι ποτιζόμενος, παρασκευάζων ἑαυτὸν cf. 1 Co iii 2 ;
 εἰς παραδοχὴν τῆς στερεᾶς τροφῆς· διόπερ τῷ τοιούτῳ λέγει· He v 12
 30 Ἐκρίνα μηδὲν εἰδέναί ἐν ὑμῖν εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ 1 Co ii 2
 τοῦτον ἐσταυρωμένον· πρὸς ὃν καὶ ὁ τοῦ λόγου διάκονος ἐν
 ἀσθενείᾳ γίνεται, ὡς φησιν ὁ Παῦλος τοῖς τοιούτοις· Κάγω 1 Co ii 3

ἐν ἀσθενείᾳ καὶ ἐν φόβῳ καὶ ἐν τρόμῳ πολλῶ ἐγενόμην πρὸς
 ὑμᾶς. φησὶ τοίνυν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος ἀρχὴν ποιούμενος
 δευτέρων μαθημάτων τῶν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ ἐν τῷ ἱερῷ·
 Jo viii 21 Ἐγὼ ὑπάγω καὶ ζητήσατέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν
 Jo viii 30 ἀποθανεῖσθε. ζητῶ διὰ τό· Ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος πολλοὶ 5
 ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν· μήποτε οὐ πρὸς πάντας τοὺς παρόντας
 λέγει τό· Ἐγὼ ὑπάγω καὶ ζητήσατέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ
 ὑμῶν ἀποθανεῖσθε· ἀλλὰ πρὸς τούτους οὓς ἤδει μὴ πιστεύ-
 στοντας, καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ αὐτῶν ἀποθανουμένους,
 καὶ μὴ δυναμένους ὀπίσω αὐτοῦ ἀκολουθῆσαι, μὴ δυναμένους 10
 δὲ διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι· εἰ γὰρ βουλόμενοι οὐκ ἐδύναντο,
 οὐκ ἂν εὐλόγως αὐτοῖς ἐλέγετο τό· Ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν
 ἀποθανεῖσθε.

12. Ἐρεῖ δέ τις πρὸς τοῦτο· εἴπερ τοῖς ἐμμένουσι τῷ
 μὴ πιστεύειν ταῦτα ἔλεγε, πῶς τοῖς τοιούτοις φησὶ τό· Ζητή- 15
 σετέ με; πολλαχοῦ γὰρ ἀγαθὸν τὸ ζητεῖν τὸν Ἰησοῦν,
 ταυτόν πως τυγχάνον τῷ ζητεῖν λόγον καὶ ἀλήθειαν καὶ
 σοφίαν. ἀλλ' ἐρεῖς ὅτι καὶ περὶ ἐπιβουλευόντων ποτὲ
 Jo vii 30 λέγεται τὸ ζητεῖν, ὡς περ ἐν τῷ· Ἐζήτουν αὐτὸν πιάσαι, καὶ
 οὐδεὶς ἐπέβαλλεν ἐπ' αὐτὸν τὴν χεῖρα, ὅτι οὐπω ἐληλύθει ἡ 20
 Jo viii 37 ὄρα αὐτοῦ· καὶ ἐν τῷ· Οἶδα ὅτι σπέρμα Ἀβραάμ ἐστε·
 ἀλλὰ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ὅτι ὁ λόγος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ ἐν
 Jo viii 40 ὑμῖν· καὶ ἐν τῷ· Νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον 294
 ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα ἣν ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρός.
 Jo viii 21 διὸ καὶ λέγεται τοῖς μὴ καλῶς ζητοῦσι τό· Καὶ ζητήσατέ 25
 Mt vii 8 με· οὐκ ἐναντίον τῷ· Πᾶς ὁ ζητῶν εὕρισκει. καὶ αἰεὶ δὲ
 διαφοραὶ εἰσι τῶν ζητούντων τὸν Ἰησοῦν, οὐ πάντων γνησίως
 καὶ ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας καὶ τοῦ ὠφελῆσθαι ἀπ'
 αὐτοῦ ζητούντων αὐτόν. εἰσὶ γὰρ καὶ κατὰ μυρίας ἀποπε-
 πτωκυίας τοῦ καλοῦ προθέσεις ζητοῦντες τὸν Ἰησοῦν· διόπερ 30
 μόνοι οἱ ὀρθῶς ζητήσαντες αὐτὸν εἰρήνην εὑρον, οἱ καὶ
 cf. Jo i 1 κυρίως λέγουτ' ἂν αὐτὸν ζητεῖν τὸν ἐν ἀρχῇ λόγον, πρὸς

τὸν θεὸν λόγον, καὶ ἵνα αὐτοὺς προσαγάγῃ τῷ πατρὶ. παρὼν
 δὲ καὶ ἐμφανταζόμενος ὁ λόγος, ἐπὶ μὴ παραδεχθῆ, ἀπειλεῖ
 τὸ ὑπάγειν καὶ λέγει· Ἐγὼ ὑπάγω· καὶ ἐὰν ἀπελθόντος γε Jo viii 21
 αὐτοῦ ζητῶμεν αὐτὸν, οὐχ εὐρήσομεν αὐτὸν, ἀλλ' ἐν τῇ
 5 ἁμαρτία ἡμῶν ἀποθανούμεθα. οἶδε δὲ ἀπὸ τίνος ὑπάγει
 καὶ τίνι παραμένει μηδέπω εὐρισκόμενος, ἵν' ἐν καιρῷ εὐρεθῆ
 ζητηθεῖς. καὶ τοῖς γε οὕτως ἔχουσιν αὐτὸν καὶ μὴ τεθεωρη-
 κόσιν αὐτὸν λέγεται· Μὴ εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου Τίς ἀνα- Ro x 6 ff.
 βήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τουτέστι Χριστὸν καταγαγεῖν· ἢ
 10 Τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; τουτέστι Χριστὸν ἐκ cf. Deut xxx
12 ff.
 νεκρῶν ἀναγαγεῖν. ἀλλὰ τί λέγει ἡ γραφή; Ἐγγύς σου τὸ
 ῥῆμα σφόδρα ἐν τῷ στόματί σου καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου.
 τούτοις δὲ φιλανθρώπως ὁ σωτὴρ ὑποδείκνυσι καὶ τὰ περὶ
 τῆς τοῦ θεοῦ βασιλείας, ἵνα μὴ ζητῶσιν αὐτὴν ἕξω ἑαυτῶν
 15 μηδὲ λέγωσιν· Ἴδου ὧδε, ἢ ἴδου ἐκεῖ· φησὶ γὰρ αὐτοῖς· Lc xvli 21
 Ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστὶ. καὶ ὅσον γε σώζο-
 μεν τὰ ἐνσπαρέντα ἡμῶν τῇ ψυχῇ τῆς ἀληθείας σπέρματα
 καὶ τὰς ἀρχὰς αὐτῆς, οὐδέπω ἀπελήλυθεν ἀφ' ἡμῶν ὁ λόγος·
 ἐὰν δὲ ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν κακίαν χύσεως διαφθάρωμεν, τότε
 20 ἡμῖν ἐρεῖ· Ὑπάγω, ἵνα καὶ ζητῶμεν αὐτὸν οὐχ εὐρήσομεν,
 ἀλλ' ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ἡμῶν ἀποθανούμεθα, καταλαμβανόμενοι
 ἐν αὐτῇ καὶ παραλαμβανόμενοι ὑπὸ ταύτης ὑπὸ τῶν τετα-
 γμένων ἐπὶ τῷ ἀπαιτεῖν τὴν ψυχὴν, κατὰ τὸν εἰπόντα· Ἄφρον· Lc xii 20
 ταύτη τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ.

25 13. Οὐ χρὴ δὲ παρελθεῖν ἀνεξέταστον οὐδὲ καὶ τό· Ἐν Jo viii 21
 τῇ ἁμαρτία ὑμῶν ἀποθανεῖσθε· εἰ μὲν κοινότερον λαμβάνεται.
 δῆλον ὅτι οἱ μὲν ἁμαρτωλοὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ αὐτῶν ἀποθανοῦνται.
 οἱ δὲ δίκαιοι ἐν τῇ δικαιοσύνῃ· εἰ δὲ τό· Ἀποθανεῖσθε· κατὰ
 τὸν ἐχθρὸν τοῦ χριστοῦ θάνατον λαμβάνεται, ὡς τοῦ πρὸς cf. 1 Co xv 26
 30 θάνατον ἡμαρτηκότος ἀποθνήσκοντος, δῆλον ὅτι οἷς ταῦτα cf. 1 Jo v 16
 ἐλέγετο οὐδέπω ἀποτεθνήκεισαν. καὶ ζητήσεις πῶς. εἰ μὴ
 πιστεύσαντες ὅτι ἕξων, μέλλοντές ποτε ἀποθανεῖσθαι.

28 οἱ] εἰ corr. ut videtur

ἀπαντήσεται δέ τις καὶ πρὸς τοῦτο λέγων ὅτι κατ' ἐκεῖνο 295
 καιροῦ τὸ μηδέπω πιστεύειν οὐδέπω πρὸς θάνατον ἁμαρτήμα
 ἦν, καὶ πρὸς οὓς ὁ λόγος οὐδέπω τὰ πρὸς θάνατον ἁμαρτή-
 cf. Jo xi 4 κεισαν. ἀλλ' ἔζων μὲν ἐν ἀσθενείᾳ τῆς ψυχῆς αὐτῶν, ἡ δὲ
 ἀσθένεια ἐκείνη πρὸς θάνατον ἦν. διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἰατρὸς 5
 βλέπων ὀλεθρίως αὐτοὺς ἀσθενοῦντας, ἔλεγεν ἀπογνοὺς
 Jo viii 21 αὐτῶν τὴν θεραπείαν· Ἐγὼ ὑπάγω καὶ ζητήσετέ με, καὶ ἐν
 τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε. εἶπομεν δὴ τό· ἐπεὶ ἡ
 ἀσθένεια ἐκείνη ἦν αὐτοῖς πρὸς θάνατον, ἅτε μαθόντες ἀπὸ
 τοῦ Ἰησοῦ διαφορὰν ἀσθενειῶν. ἡσθένει δὲ καὶ ὁ Λάζαρος, 10
 ἀλλ' ἤδει ὁ ἰατρὸς ὅτι ἡ ἀσθένεια αὐτοῦ οὐ πρὸς θάνατον
 ἦν· διόπερ φησίν· Αὕτη ἡ ἀσθένεια οὐκ ἔστι πρὸς θάνατον.
 διὰ τοῦτο καὶ ἀντιλαμβάνομεθα τῶν ἀσθενειῶν ἑαυτῶν
 ἀσθενούντων, προσέχωμεν μήποτε πρὸς θάνατον ἀσθενή-
 σωμεν, μεταβαλλούσης τῆς νόσου ἀπὸ τοῦ ἔτι <ιατῆν> αὐτὴν 15
 εἶναι δύνασθαι ἐπὶ τὸ ἀνίατον. ἅμα δὲ σαφέστερόν πως
 ἔσται καὶ τό· Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν·
 Jo viii 21 ἐπιφερόμενον τῷ· Καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε.
 ὅταν γὰρ ἀποθάνῃ τις ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἁμαρτίᾳ, ὅπου ὑπάγει ὁ
 Ἰησοῦς οὐ δύναται ἀπελθεῖν· οὐδεὶς γὰρ νεκρὸς ἀκολουθεῖν 20
 Ps cxlii 25 f. δύναται τῷ Ἰησοῦ· Οὐδὲ γὰρ οἱ νεκροὶ αἰνέσουσί σε, κύριε,
 (cxv 17 f.) οὐδὲ πάντες οἱ καταβαίνοντες εἰς ᾄδου. ἀλλ' ἡμεῖς οἱ
 ζῶντες εὐλογήσωμεν τὸν κύριον.

14. Ἐτι πρὸς τό· Ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε·
 Ez xviii 20 παραθήσει τὸ ἐκ τοῦ Ἰεζεκιὴλ οὕτως ἔχον· Ψυχὴ ἡ
 ἀμαρτάνουσα, αὕτη ἀποθανεῖται· θάνατος γὰρ ψυχῆς 25
 cf. 1 Jo v 16 ἀμαρτία, οἶμαι δὲ ὅτι οὐ πᾶσα, ἀλλ' ἦν φησίν· Ἰωάννης
 πρὸς θάνατον. ἅμα δὲ καὶ διαστέλλει ὅτι τις ἀμαρτία
 θάνατός ἐστι ψυχῆς, καὶ τις ἀμαρτία ἀσθένεια αὐτῆς·
 Mt xvi 26 τάχα δὲ καὶ τρίτον τις ἀμαρτία ζημία ψυχῆς ἐστίν, ἀμαρτία 30
 δηλονότι ἐκ τοῦ· Τί ὠφελθήσεται ἄνθρωπος εἰν ὄλον τὸν
 κόσμον κερδήσῃ τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσῃ ἢ ζημιωθῇ;

καὶ ἐκ τοῦ· Εἴ τινος τὸ ἔργον κατακαήσεται, ζημιωθήσεται. 1 Co iii 15
 τοῖς μὲν οὖν ἐν τῇ ἀμαρτία ἀποθανομένοις φησίν· Ὑπάγω Jo viii 21
 καὶ ζητήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἀμαρτία ὑμῶν ἀποθανεῖσθε·
 ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἔλθειν· τῷ δὲ Πέτρῳ·
 5 Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω οὐ δύνασαί μοι νῦν ἀκολουθήσαι, Jo xiii 36
 ἀκολουθήσεις δὲ ὕστερον· ἔξεστι γὰρ μαθητευόμενον τῷ
 Ἰησοῦ, νῦν μὲν μὴ παρεσκευάσθαι πρὸς τὸ ἀκολουθεῖν αὐτῷ
 ἀπίοντι πρὸς τὸν πατέρα, ὕστερον δὲ ἐξ ἐπιμελείας κατ'
 ἴχνη βαίνοντα ἀκολουθεῖν τῷ διδασκάλῳ καὶ ἔπεσθαι τῷ
 296 λόγῳ τοῦ θεοῦ· εἰκὸς δὲ ὅτι διὰ τὰ περὶ τέλους ἡμῖν
 ὑπονοούμενα ἐπιστήσει τις τῷ· Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ Jo viii 21
 δύνασθε ἔλθειν· καὶ πρὸς τοῦτο ἐρεῖ ὅτι ἔξεστι νῦν μὲν
 μὴ δύνασθαι, ὕστερον δὲ δύνασθαι· καὶ εἶπερ' ἐστὶ τις
 ἐνεσθηκὼς αἰῶν, καὶ ἄλλος μέλλον, οὗτοι πρὸς οὓς λέλεκται· cf. Gal i 4
 15 Οὐ δύνασθε ἔλθειν· κατὰ τὸν ἐνεσθηκότα αἰῶνα, πολὺς δὲ
 ὁ λείπων εἰς τὴν συντέλειαν αὐτοῦ ἐστι χρόνος, οὐ δύνανται
 ἔλθειν ὅπου Ἰησοῦς, τουτέστιν ὅπου ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ σοφία
 καὶ ὁ λόγος, τοῦτο γάρ ἐστιν ὅπου Ἰησοῦς. οἶδα δέ τινας
 οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι
 20 κρατουμένους ὑπὸ τῆς ἰδίας ἀμαρτίας, ὡς τούτους περὶ ὧν
 φησιν ὁ λόγος· Ἐὰν βλασφημήσῃ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, Mc iii 29;
 οὐκ ἔχει ἄφεσιν οὔτε ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλ- cf. Mt xii 32;
 λοντι· οὐ μέντοι γε εἰ μὴ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, ἤδη οὐδὲ Lc xii 10
 ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς ἐπερχομένοις. ὁ μέντοι γε Ἡρακλέων cf. Eph ii 7
 25 ἐκθήμενος τὴν περὶ τοῦ γαζοφυλακίου λέξιν οὐδὲν εἶπεν εἰς
 αὐτήν. εἰς δὲ τό· Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε Jo viii 21
 ἔλθειν· φησί· πῶς ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ἀπιστίᾳ καὶ ἀμαρτήμασιν
 ὄντες ἐν ἀφθαρσίᾳ δύνανται γενέσθαι; μηδὲ ἐν τούτῳ
 κατακούων ἑαυτοῦ· εἰ γὰρ οἱ ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ἀπιστίᾳ καὶ
 30 ἀμαρτήμασιν ὄντες ἐν ἀφθαρσίᾳ οὐ δύνανται γενέσθαι, πῶς
 οἱ ἀπόστολοι ἐν ἀγνοίᾳ ποτὲ καὶ ἐν ἀπιστίᾳ καὶ ἐν ἀμαρ-
 τήμασι γενόμενοι ἐν ἀφθαρσίᾳ γεγονάσι; δύνανται οὖν οἱ

6 μαθητευομένων

13 δύννησθαι

16 χρόνος] χρὸ

27 post φησί] ins. γὰρ

ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ἐν ἀπιστίᾳ καὶ ἐν ἀμαρτήμασι γινόμενοι
γενέσθαι ἐν ἀφθαρσίᾳ εἰ μεταβάλλοιεν, δυνατὸν αὐτοὺς
μεταβαλεῖν.

Jo viii 22

15. (4) Ἐλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι Μῆτι ἀποκτενεῖ
ἐαυτὸν ὅτι λέγει Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε 5
ἐλθεῖν; Ἄξιον ζητῆσαι πόθεν κινηθέντες οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς

Jo viii 21

τό· Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν· φασὶ τό·
Μῆτι ἀποκτενεῖ ἐαυτὸν ὅτι λέγει Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς
οὐ δύνασθε ἐλθεῖν; ἵνα δὲ καὶ δοθῇ ἀπλούστερον αὐτοὺς
εἰρηκέναι τό· Μῆτι ἀποκτενεῖ ἐαυτόν; πῶς οἱ δυνάμειοι 10

ἀποκτεῖναι ἐαυτοὺς, κὰν μὴ ἀναιρώσιν ἐαυτοὺς μηδὲ γίνωνται
ὅπου ὁ ἀναιρῶν ἐαυτὸν γίνεται, οὐ δύναται ἀπιέναι ὅπου ὁ
ἀναιρῶν ἐαυτὸν ἀπέρχεται; λεκτέον οὖν πρὸς τὰ ζητούμενα
ταῦτα τοῖς ἐπιμελέστερον καὶ βαθύτερον ἀκούουσι τῶν
λεγομένων ὑπὸ Ἰουδαίων ἐν τοῖς εὐαγγελίοις σαφές ἐστιν 15

ὅτι πολλὰ κατὰ τινὰς παραδόσεις ἀπορρήτους καὶ ἀνακεχω-
ρηκείας ἔλεγον, ὡς ἐγνωκότες ἕτερα παρὰ <τὰ> κοινὰ καὶ 297
κατημαξευμένα. ἐπὰν δὲ ἴδωμεν ἐκ τῆς παραθέσεως τῶν
ρήτων ἐκεῖνα, τότε ζητήσομεν εἰ καὶ τοῦτο ὑπ' αὐτῶν περὶ
τοῦ σωτῆρος λέγεται βαθύτερόν τι βλεπόντων. ὅτι δὲ 20

cf. Lc xi 15;
Mt xii 24

ἔφασκον, οὐκ ἄδηλον, ἐν Βεελζεβούλ τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμο-
νίων ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια. πάντως γὰρ περὶ δαιμόνων
τι μεμαθήκεισαν καὶ τοῦ ἄρχοντος αὐτῶν ᾧ ὄνομα Βεελζε-
βούλ· ταῦτα δὲ οὐ πάνυ τι ἐν τοῖς φερομένοις κείμενα 25

Mt xii 27;
Lc xi 19

βιβλίοις. καὶ μαρτυρία τοῦ σωτῆρος οὐ ψευδεῖ τῷ Βεελζε-
βούλ λόγων ὄντων· Εἰ ἐγὼ ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλω τὰ
δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσι; παραδεξιόμενος
γὰρ τὸ εἶναι τινα τὸν Βεελζεβούλ, καὶ τὸν ἐν αὐτῷ ἐκ-
βάλλοντα δαιμόνια οἰονεὶ μερισμὸν τινα ἐνεργεῖν τοῦ 30
Σατανᾶ γίνεσθαι ἐφ' ἐαυτόν, ταῦτά φησιν. ἐσφάλησαν

9 αὐτοῦ 12 δύναται 17 τὰ] om. 22 οὐκ] τὸν 24 ᾧ
ὄνομα] ὄνομα 26 forsau legendum μαρτυρεῖ ὁ σωτῆρ ὡς οὐ ψευδεῖ
τῷ Βεελζεβούλ λέγων οὕτως 27 ἐκβάλλων

μὲν οὖν λέγοντες ἐν Βεελζεβούλ ὑπὸ τοῦ σωτήρος ἐκβάλλεσθαι τὰ δαιμόνια, κατειλήφεισαν δὲ ὅτι εἶη τις Βεελζεβούλ ἄρχων δαιμονίων. ἀλλὰ καὶ ἐὰν λέγωσι περὶ τοῦ Ἰησοῦ ὅτι αὐτὸς Ἰωάννης ἐστίν, ἀναστὰς ἀπὸ τῶν νεκρῶν ἢ εἰς
 cf. Lc ix 7 f.
Mc vi 14 f.

 5 τις τῶν προφητῶν, πάντως δόγμα ἔχοντες περὶ ψυχῆς, ὡς ἐξητάσαμεν ἐν τοῖς περὶ Ἰωάννου, τοιαῦτα περὶ τοῦ σωτήρος ὑπονοοῦσιν. εἰκὸς δὲ καὶ ἄλλα μυρία ἢ ἐκ παραδόσεως ἢ ἐξ ἀποκρῦφων αὐτοὺς εἰδέναί παρὰ τοὺς πολλοὺς. ἴδωμεν οὖν καὶ εἰς τό· Μῆτι ἀποκτενεῖ ἑαυτόν; εἰ δύνανται μὴ

 10 κοινοτέρον τι καὶ ἀπλούστερον νενοηκέναι, ὡς ἑαυτὸν ἐξαγαγόντος τοῦ βίου, ἢτοι ἀγχόνη, ἢ ξίφι, ἢ ὅποιά δήποτε δῶδ' τῶν ἐπιτεῖθεν ἑαυτοὺς ἀπαλλαττόντων, καὶ μάλιστα ἐπεὶ οἴονται αὐτὸν <ἑαυτὸν> ἀποκτείνοντα ἀπελεύσεσθαι εἰς τόπον εἰς ὃν ἀδύνατον ἦν αὐτοὺς γενέσθαι· καὶ εἰ μὴ

 15 δεισιδαιμονοῦντές γε περὶ τὰ ὀνόματα, ἀλλὰ βλέποντες τὰ πράγματα μὴ εὕρισκόμενα ἄλλοις ὀνόμασι χρῆσθαι κατὰ τῶν πραγμάτων, τάχα, ἴν' οὕτως εἶπω, θεϊότερον Ἰησοῦς αὐτὸν ἀπέκτεινεν, ὅπερ οὕτως παρίσταμεν· πάντων μὲν αἱ ψυχαὶ τῶν ἀπαλλαττομένων τοῦ σώματος, ἀπαιτούντων τινῶν

 298 αὐτὰς τῶν ἐπὶ τοῦτο τεταγμένων, παραλαμβάνονται· εἰκὸς ὅτι κρείττους εἰσὶ τῶν ψυχῶν ἐπὶ ταύτης τῆς διακονίας τεταγμένοι· τὸ γάρ· Ἄφρων, ταύτη τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν
 Lc xii 20

 σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ· τοιοῦτόν τι δηλοῖ.

16. Ἐὰν δέ τις φάσκη τοῦτο μὲν δύνασθαι ἐπὶ τῶν

 25 χειρόνων λέγεσθαι, οὐ μὴν καὶ ἐπὶ τῶν κρειπτόνων καὶ καλῶς βεβιωκότων, ἐπιστησάτω εἰ μὴ ἐξαίρετόν τι παρὰ πάντας τοὺς ἐν σώματι γενομένους περὶ ἑαυτοῦ ἀπαγγέλλον ὁ κύριός φησιν· Οὐδεὶς αἶρει τὴν ψυχὴν μου ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ'
 Jo x 18

 ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ' ἑμαυτοῦ· ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτήν

 30 καὶ πάλιν ἐξουσίαν ἔχω λαβεῖν αὐτήν. νοήσωμεν γάρ τινα ὅτε βούλεται καταλείποντα τὸ σῶμα, καὶ ἐξίόντα χωρὶς ὁδοῦ τῆς φερούσης ἐπὶ τὸν θάνατον, ἢτοι διὰ βιαίων ὁδῶν

ἢ διὰ νόσων, καὶ πάλιν ἐπὶν θέλη ἐπανιόντα, καὶ χρώμενοι ὀργάνῳ τῷ σώματι ὃ καταλέλοιπε· τὸν γὰρ τοιοῦτον ἐροῦμεν μὴ ἀπαιτεῖσθαι τὴν ψυχὴν. καὶ πρόπον γε ἐπὶ τῆς Ἰησοῦ ψυχῆς οὕτω λέγειν τὸν θάνατον γεγονέναι, καὶ αὐτὸν παρα-
 στῆσαι βουλόμενον τοῖς μαθηταῖς τὸ ἐξαίρετον τῆς ἐντεῦθεν 5
 Jo x 18 αὐτοῦ ἀπαλλαγῆς εἰρηκέναι τό· Οὐδεὶς αἶρει τὴν ψυχὴν μου ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ' ἐμαυτοῦ· τοῦτο γὰρ οὐτ' ἂν Μωϋσῆς, οὐ τῶν Πατριαρχῶν τις ἢ προφητῶν, οὐτ' ἂν τῶν ἀποστόλων τις εἶπε τῷ Ἰησοῦ, ἐπεὶ πάντων αἱ ψυχαὶ ἀνθρώπων αἶρονται ἀπ' αὐτῶν. τούτου δὲ νοηθέντος 10
 Ps lxxvii (lxxviii) 6 τρόπον ἐκ προσώπου τοῦ σωτήρος· Ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος. ἐπιστήσας ἐκ τῶν εὐαγγελίων τοῖς γεγραμμένοις περὶ τῆς ἐντεῦθεν αὐτοῦ ἀπαλλαγῆς εὐρήσεις μὴ ἀπάδουσαν τὴν περὶ τῆς ἐξόδου αὐτοῦ ἐκδοχὴν τῶν ἀναγεγραμμένων· εἰ μὲν γὰρ 15
 cf. Jo xix 32 ὡς οἱ συσταυρωθέντες αὐτῷ λησται, τῶν στρατιωτῶν καταεξάντων τὰ σκέλη τῶν πεπονητότων, ἐτεθήκει, οὐκ ἂν ἐλέγομεν ὅτι ἔθηκε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τιμὴ ὁδῷ τῶν ἀποθνησκόντων. νυνὶ δὲ ὁ Ἰησοῦς κράζας φωνῇ 20
 Mt xxvii 50 μεγάλῃ ἀφήκε τὸ πνεῦμα, καὶ ὡς βασιλέως καταλείποντος τὸ σῶμα, καὶ ἐνεργήσαντος μετὰ δυνάμεως καὶ ἐξουσίας ἄπερ ἔκρινεν εὐλογον εἶναι ποιεῖν, εὐθέως τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη ἄνωθεν ἕως κάτω, καὶ ἡ γῆ ἐσεισθη, καὶ αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν, καὶ τὰ μνημεῖα ἀνέώχθησαν καὶ 25
 Mt xxvii 51—54 πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἠγέρθησαν, καὶ ἐξελθόντες ἀπὸ τῶν μνημείων μετὰ τὴν ἔγερσιν αὐτοῦ εἰσηλθον εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν καὶ ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς· ὡς τὸν ἑκατόνταρχον καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ τηροῦντας τὸν Ἰησοῦν, ἰδόντας τὸν σεισμὸν καὶ τὰ γενόμενα, φοβηθῆναι 299
 σφόδρα, λέγοντας Ἀληθῶς θεοῦ υἱὸς ἦν οὗτος. 30

17. Τάχα οὖν ἐν ταῖς περὶ Χριστοῦ παραδόσεσιν ἦν, ὥσπερ τὸ γεγενῆσθαι αὐτὸν ἐν Βηθλεὲμ καὶ τὸ ἐκ φυλῆς

14 ἀπάδουσαν] ἀποδοῦσαν τὴν] τῆς 16 οἱ] εἰ
 27 εἰσελθόντες

Ἰουδα ἀναστήσασθαι κατὰ τὰς ὑγιεῖς ἐκδοχὰς τῶν προφη-
 τικῶν λόγων, οὕτω καὶ περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ὡς ἑαυτὸν
 ᾧ εἴπομεν τρόπῳ ἀπαλλάξαντος τοῦ βίου· καὶ εἰκὸς ὅτι
 ἤδεισαν τὸν οὕτως ἐξελευσόμενον ἀπελεύσεσθαι εἰς χώραν
 5 ἔνθα οὐκ ἠδύναντο γενέσθαι οὐδ' οἱ ταῦτα νοοῦντες, ὥστε
 μὴ κατὰ τὸ ἀπλούστερον αὐτοὺς εἰρηκέναι ἀλλὰ κατὰ τινα
 περὶ Χριστοῦ παράδοσιν τό· Μῆτι ἀποκτενεῖ ἑαυτὸν, ὅτι Jo viii 22
 λέγει "Οπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἔλθειν; καὶ εἰ
 λέγουσι δὲ ταῦτα οἱ Ἰουδαῖοι, διστακτικῶς αὐτὰ φασι· τὸ
 10 γάρ· Μῆτι ἀποκτενεῖ ἑαυτόν; τοιοῦτόν ἐστι. καὶ οὐ
 θυμαστον ἀμφιβάλλειν αὐτοὺς περὶ Χριστοῦ, ὅτε γε καὶ
 ἐν τοῖς ἀνωτέρω οἱ ἐκ τοῦ ὄχλου ἀκούσαντες τῶν λόγων τοῦ
 Ἰησοῦ ἔλεγον· Οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης· ἄλλοι Jo vii 40 ff.
 δὲ ἔλεγον Οὗτός ἐστιν ὁ χριστός· οἱ δὲ ἔλεγον Μὴ γὰρ ἐκ
 15 τῆς Γαλιλαίας ὁ χριστὸς ἔρχεται; οὐχ ἡ γραφὴ εἶπεν ὅτι
 ἐκ σπέρματος Δαβὶδ καὶ ἀπὸ Βηθλεέμ, τῆς κώμης ὅπου ἦν
 Δαβὶδ, ἔρχεται ὁ χριστός; ὅτε καὶ σχίσμα γεγένηται ἐν τῷ
 ὄχλῳ δι' αὐτόν. ἀλλὰ καὶ μετ' ὀλίγα ἐκείνων γέγραπται
 ὅτι Ἀπεκρίθησαν οἱ ὑπηρέται Οὐδέποτε ἐλάλησεν οὕτως Jo vii 46
 20 ἄνθρωπος· ὡς καὶ τοὺς Φαρισαίους εἰρηκέναι τοῖς θαυμάζουσι
 τὸν λόγον αὐτοῦ· Μὴ καὶ ὑμεῖς πεπλάνησθε; μὴ τις ἐκ Jo vii 47 f.
 τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν, ἢ ἐκ τῶν Φαρισαίων;
 ἀλλ' ἢ ὁ ὄχλος οὗτος ὁ μὴ γινώσκων τὸν νόμον ἐπάρατοί
 εἰσιν; ὅτε καὶ Νικοδήμου εἰρηκότος· Μὴ ὁ νόμος ἡμῶν Jo vii 51 f.
 25 κρίνει τὸν ἄνθρωπον ἐὰν μὴ ἀκούσῃ πρῶτον παρ' αὐτοῦ
 καὶ γνῶ τί ποιεῖ; ἀπεκρίθησαν· Μὴ καὶ σὺ ἐκ τῆς Γαλι-
 λαίας εἶ; ἐραύνησον καὶ ἴδε ὅτι ἐκ τῆς Γαλιλαίας προφήτης
 οὐκ ἐξέρχεται, οὐδὲ ἐγείρεται. πῶς δὲ ἐδύναντο ἀπλού-
 στερον νοεῖν αὐτὸν ἑαυτὸν ἀναιρήσειν οἱ ἀκούσαντες αὐτοῦ
 30 λέγοντος· Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὁ ἀκολουθῶν μοι Jo viii 12
 οὐ μὴ περιπατήσῃ ἐν τῇ σκοτίᾳ ἀλλ' ἔξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς;
 πρὸς ὃν οἱ Φαρισαῖοι εἰρήκασιν ὅτι Σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρ- Jo viii 13

1 ἀναστήσασθαι] ἀναστήσεσθε καὶ (sic)

9 φασι] φησι

Jo viii 15-18 *τυρεῖς· ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής· οἷς ἀπεκρίνατο ὁ Ἰησοῦς λέγων· Καὶ ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἔμαντοῦ, ἡ μαρτυρία μου ἀληθής ἐστιν, ὅτι οἶδα πόθεν ἦλθον καὶ ποῦ ὑπάγω. ὑμεῖς κατὰ τὴν σάρκα κρίνετε, ἐγὼ οὐ κρίνω οὐδένα. καὶ ἐὰν κρίνω δὲ ἐγὼ, ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ ἀληθής ἐστιν, ὅτι μόνος οὐκ εἶμι, ἀλλ' ἐγὼ καὶ ὁ πέμψας με πατήρ. καὶ ἐν τῷ νόμῳ δὲ τῷ ὑμετέρῳ γέγραπται ὅτι δύο ἀνθρώπων ἡ μαρ- 300 τυρία ἀληθής ἐστιν· ἐγὼ εἶμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἔμαντοῦ καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με ὁ πατήρ.*

18. *Τί δὲ πιθανὸν πρὸς τὸ ἀποκτενεῖν ἑαυτὸν μετὰ τοὺς μεγαλοφυνέστερον εἰρημένους τοῦτον τὸν τρόπον λόγους·*
 Jo viii 19 *Οὔτε ἐμὲ οἴδατε οὔτε τὸν πατέρα μου· εἰ ἐμὲ ἤδείτε, καὶ τὸν πατέρα μου ἂν ἤδείτε; εἰκὸς γὰρ ὅτι τούτοις ὁμοίως*
 Jo viii 21 *ἔξεδέχοντο καὶ τό· Ἐγὼ ὑπάγω καὶ ζητήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτία ὑμῶν ἀποθανεῖσθε· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ* 15
 Jo viii 22 *δύνασθε ἐλθεῖν· πρὸς ὃν καὶ ἀπεκρίναντο οἱ Ἰουδαῖοι· Μήτι ἀποκτενεῖ ἑαυτὸν, ὅτι λέγει Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ*
δύνασθε ἐλθεῖν; πᾶν δὲ καὶ ἐμφαίνεται ἡ ἕξουσία αὐτοῦ
αὐτεξουσίως ἀποθνήσκειν, καταλείποντα τὸ σῶμα, καὶ ἐν
τῷ· Ἐγὼ ὑπάγω. καὶ τάχα διὰ τό· Ἐγὼ ὑπάγω· τὸ 20
ἐπιφερόμενον γίνεται τό· Καὶ ζητήσετέ με. εἰκὸς γὰρ
καὶ τοὺς παρατυχόντας οὕτως αὐτῷ ἀπαλλασσομένῳ τοῦ
βίου ζητεῖν αὐτὸν, διὰ δὲ τὸ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν
ἀποθνήσκειν αὐτοὺς, μηδὲ μετὰ πάντα ταῦτα δυσωπηθέντας
πρὸς τὸ μὴ διστακτικῶς εἰπεῖν περὶ αὐτοῦ· Μήτι ἀπο- 25
κτενεῖ ἑαυτόν; ὅπου ἄπεισι μὴ δύνασθαι αὐτοὺς ἀπελθεῖν.
οἶμαι δ' ὅτι καὶ κακοηθέστερον ὀνομάζοντες τὸ κατὰ τὴν
παράδοσιν περὶ τοῦ θανάτου τοῦ χριστοῦ εἰς αὐτοὺς ἐληλυ-
θότος, καὶ μὴ δοξάζοντες τὸν οὕτως ἀπαλλαττόμενον τοῦ
βίου εἰρήκασι τό· Μήτι ἀποκτενεῖ ἑαυτόν; ἐνῆν γὰρ· 30
διστακτικῶς μὲν εἰπεῖν, μετ' ἐμφάσεως δὲ τῆς παρὰ τῷ
θανάτῳ δόξης αὐτοῦ, καὶ οἰονεῖ οὕτως εἰπεῖν· μήτι ἡ

ψυχὴ αὐτοῦ, ὅτε αὐτὸς βούλεται, ἐξελεύσεται καταλει-
 φθέντος τοῦ σώματος; καὶ διὰ τοῦτό φησι τό· Ὅπου ἐγὼ Jo viii 21
 ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἔλθειν. ἅμα δὲ καὶ παρατηρήσεις
 διὰ τὰ εἰρημένα ἡμῖν περὶ τοῦ πῶς τὸν βίον ἐξέληλυθε τό·
 5 Καὶ ἀναβαίνων εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς παρέλαβε τοὺς Mt xx 17 ff.
 δώδεκα κατ' ἰδίαν, καὶ ἐν τῇ ὁδῷ εἶπεν αὐτοῖς Ἴδου ἀνα-
 βαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παρα-
 δοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ γραμματεῦσι καὶ κατακρινούσιν
 αὐτὸν θανάτῳ, καὶ παραδοθήσεται τοῖς ἔθνεσιν εἰς τὸ
 10 ἐμπαῖξαι καὶ μαστιγῶσαι καὶ σταυρῶσαι, καὶ τῇ τρίτῃ
 ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται. ἐὰν δέ τις ἀνθυποφέρῃ τό· Ἀπὸ τότε Mt xvi 21
 ἤρξατο δεικνύειν τοῖς μαθηταῖς ἑαυτοῦ ὅτι δεῖ αὐτὸν εἰς
 Ἱεροσόλυμα ἀελθεῖν καὶ πολλὰ παθεῖν ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων
 καὶ Φαρισαίων καὶ γραμματέων καὶ ἀποκτανθῆναι· καὶ
 301 τό· Μέλλει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας Mt xvii 22 f.
 ἀνθρώπων καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτὸν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ
 ἐγερθήσεται· ἐρεῖς ὅτι ἀπέκτειναν αὐτὸν οἱ λέγοντες πάντες·
 Σταύρου, σταύρου αὐτόν· καὶ οἱ γενόμενοι ἔνοχοι τοῦ Lc xxiii 21
 θανάτου αὐτοῦ, εἰ καὶ προλαβὼν τοὺς στρατιώτας ἐρχομένους cf. Jo xix 30 f.
Mt xxvii 50;
Mc xv 37
 20 ἐπὶ τὸ πλήξαι τὰ σκέλη, κράξας φωνῇ μεγάλῃ ἐξέπνευσε.

19. Παραθήσεις δὲ εἰς τοῦτο <τό> Πᾶς ὁ εὐρίσκων με Ge iv 14 f.
 ἀποκτενεῖ με· καὶ τό· Πᾶς ὁ ἀποκτείνας Κάϊν ἑπτὰ ἐκδι-
 κούμενα παραλίσει. πῶς γὰρ πᾶς ὁ εὐρίσκων τὸν Κάϊν
 ἀποκτενεῖ αὐτόν, ἐνὸς ἀποκτείναντος ἂν αὐτόν τοῦ προειλη-
 25 φότος; ἢ πῶς πᾶς ὁ ἀποκτείνας Κάϊν ἑπτὰ ἐκδικούμενα πα-
 ραλίσει, οὐκ ἂν πολλῶν ἀποκτεινάντων αὐτόν; ὡς γὰρ περὶ
 πλήθους εἴρηται τὸ Πᾶς. τάχα δὲ καὶ ὁ μὲν Πέτρος ἀν-
 θρωπικώτερον ἐκλαβὼν τὰ εἰρημένα ὑπὸ τοῦ σωτῆρος φησὶν·
 Ἰλεῶς σοι κύριε· οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο· ὁ δὲ σωτῆρ Mt xvi 22
 30 ἐπιτιμῶν αὐτῷ ὡς μὴ καλῶς ἐξειληφότι τὸ εἰρημένον φησὶν·
 Ὕπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ· σκάνδαλόν μου εἶ, ὅτι οὐ Mt xvi 23
 φρονεῖς τὰ τοῦ θεοῦ ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων. ἀλλὰ καὶ

20 post ἐπὶ] om. τὸ

21 παραθήσει
 24 αὐτόν 1^ο] ἑαυτόν

22 Κάϊν] καὶ ἰν

Eph v 2 τὸ παρὰ τῷ Παύλῳ λεγόμενον· Ἐαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ
 ἡμῶν θυσίαν τῷ θεῷ· ὅρα εἰ μὴ τοιοῦτόν ἐστιν. οὕτως
 cf. He vi 20 γούν μόνως δυνήσκει σῶσαι τὸν εἰς τὸν αἰῶνα ἀρχιερέα κατὰ
 cf. Jo i 29 τὴν τάξιν Μελχισεδέκ, καὶ τὸν ἀμνὸν τοῦ θεοῦ τὸν αἴροντα
 τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, προσφερόμενον θυσίαν τῷ θεῷ 5
 οὐχ ὑπὸ ἀσεβῶν ἀλλ' ὑπὸ ἀρχιερέως εὐσεβοῦς. ταῦτα μὲν
 οὖν ἡμεῖς κατὰ δύναμιν βασανίζοντες τὸ βούλημα τῶν
 Jo viii 22 λεγόντων τό· Μήτι ἀποκτενεῖ αὐτὸν, ὅτι λέγει Ὁπου ἐγὼ
 ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἔλθειν; μετὰ τὸ ἀκηκοέναι τηλι-
 κούτων τῶν προειρημένων ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ λόγων ἐκδεδώκα- 10
 μεν. εἰκὸς δέ τινος προσκόποιντος ὡς βεβιασμένη τῇ
 ἐρμηνείᾳ οἶεσθαι ἀπλούστερον αὐτοὺς εἰρηκέναι τό· Μήτι
 ἀποκτενεῖ ἑαυτόν; ὡς τοῦ μὲν Ἰησοῦ ἀποκτενοῦντος ἑαυτόν,
 καὶ ἔσομένου ἐν χώρᾳ τῶν ἑαυτοὺς διαχειρισαμένων καὶ
 κολασθησομένων ἐπὶ τούτῳ, τῶν δὲ Ἰουδαίων παρὰ τοῦτο οὐ 15
 δυναμένων ἐκεῖ γενέσθαι, παρὰ τὸ μὴ τῷ αὐτῷ ἐνόχους αὐτοὺς
 γίνεσθαι περὶ ἑαυτῶν ἁμαρτήματι. ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἐπιστη-
 σάτωσαν εἰ δύναται οἱ Ἰουδαῖοι ὑπονενοηκέναι τὸν Ἰησοῦν
 ταῦτα εἰρηκέναι, ἑαυτὸν καταδικάζοντα ὡς ἀπελευσόμενον εἰς
 τόπον κολάσεως, ἔνθα οὐκ ἐδύνατο γενέσθαι, ὅσον ἐπὶ τῇ 20
 ἐκδοχῇ ταύτῃ, οἷονεὶ κρείττονες αὐτοῦ· ἢ ἀκόλουθον ἔσται
 λέγειν ὅτι εἴπερ τοῦτο νοῶν ἔφασκεν ὁ Ἰησοῦς καὶ βουλό-
 μενος ἑαυτὸν ἀποκτείνειν, κρείττον ἐνόμιζε τὸ ἑαυτὸν ἀναιρεῖν 302
 τοῦ μὴ τοῦτο ποιεῖν. καὶ ὁ Ἡρακλέων μέντοι γε ὡς ἀ-
 πλούστερον εἰρημένου τοῦ· Μή τι ἀποκτενεῖ ἑαυτόν; φησὶν 25
 ὅτι πονηρῶς διαλογιζόμενοι οἱ Ἰουδαῖοι ταῦτα ἔλεγον, καὶ
 μείζονας ἑαυτοὺς ἀποφαινόμενοι τοῦ σωτήρος, καὶ ὑπολαμ-
 βάνοντες ὅτι αὐτοὶ μὲν ἀπελεύσονται πρὸς τὸν θεὸν εἰς
 ἀνάπαυσιν αἰώνιον, ὁ δὲ σωτὴρ εἰς φθορὰν καὶ εἰς θάνατον
 ἑαυτὸν διαχειρισάμενος, ὅπου ἑαυτοὺς οὐκ ἐλογίζοντο ἀπελ- 30
 θεῖν. καὶ αὐταῖς λέξεσί φησιν ὅτι ᾤοντο λέγειν τὸν σωτήρα
 οἱ Ἰουδαῖοι ὅτι ἐγὼ ἑμαυτὸν διαχειρισάμενος εἰς φθορὰν

6 εὐσεβῶς

9 δύνασθαι

14 ἔσωμένου

15 παρὰ] περὶ

21 κρείττονος

μέλλω πορεύεσθαι, ὅπου ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἔλθειν. οὐκ οἶδα
 δὲ πῶς κατὰ τὸν εἰπόντα· Ἐγὼ εἶμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου, καὶ Jo viii 12
 τὰ ἐξῆς, ἣν λέγειν ὅτι ἐγὼ ἐμαυτὸν διαχειρισάμενος εἰς
 φθορὰν μέλλω πορεύεσθαι. ἐὰν δέ τις λέγῃ μὴ τὸν σωτήρα
 5 ταῦτα εἰρηκέναι, τοὺς δὲ Ἰουδαίους αὐτὸ ὑπονενοηκέναι, δῆλοι
 ὅτι ἐρεῖ τοὺς Ἰουδαίους πεφρονηκέναι περὶ αὐτοῦ ὅτι φθει-
 ρονται οἱ ἑαυτοὺς διαχειρισάμενοι καὶ οὐδὲν ἤττον ἐποίει
 ταῦτα πιστεύων φθαρῆσεσθαι καὶ κολασθῆσεσθαι· ὅπερ ἦν
 κατὰ πάντα ἡλίθιον.

10 20. (5) Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς Ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω Jo viii 23
 ἐστέ, ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμί· ὑμεῖς ἐκ τοῦ κόσμου τούτου
 ἐστέ, ἐγὼ οὐκ εἰμί ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Καὶ ἐν τοῖς
 ἀνωτέρω ἔλεγε τό· Ὁ ὢν ἐκ τῆς γῆς ἐκ τῆς γῆς ἐστι καὶ ἐκ Jo iii 31 f.
 τῆς γῆς λαλεῖ· ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων·
 15 ἐστίν· ὁ ἑώρακε καὶ ἤκουσε τοῦτο μαρτυρεῖ. εἰ τοίνυν ὁ ὢν
 ἐκ τῆς γῆς ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ, καὶ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενος
 ὁ ἑώρακε καὶ ἤκουσε τοῦτο μαρτυρεῖ, ζητήσεις τοίνυν πότερον
 ποτε ταῦτόν ἐστι τὸ ἐκ τῆς γῆς εἶναι τῷ ἐκ τῶν κάτω εἶναι ἢ
 ἕτερον. ἅμα δὲ παρατηρήσεις ὅτι κάκει οὐκ εἶπεν· Ὁ ὢν ἐκ
 20 τοῦ οὐρανοῦ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐστι καὶ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λαλεῖ·
 τάχα γὰρ ὁ σωτὴρ οὐκ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦν, μάλιστα καθὼς
 πρωτότοκος πάσης κτίσεως ἦν. τὸ γάρ· Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· cf. Col i 15
 ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ἦν ἐξ οὐρανοῦ, ὡς καὶ ὁ Παῦλός ποῦ
 φησιν· Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός· ὁ δεύτερος ἄν- i Co xv 47
 25 θρωπος ἐξ οὐρανοῦ. καὶ ἐνθάδε δὲ ἐπιστήσεις πότερόν ποτε
 ταῦτό λέγει ἐν τῷ· Ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἐστέ· καὶ· Ὑμεῖς
 ἐκ τούτου τοῦ κόσμου ἐστέ· ἢ ἕτερόν ἐστι τὸ εἶναι ἐκ τῆς γῆς
 παρὰ τὸ εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. τὸ δ' ὅμοιον ζητήσεις
 καὶ ἐν τῷ· Ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμί· καί· Ἐγὼ οὐκ εἰμί ἐκ τοῦ
 30 κόσμου τούτου. ἄξιον γὰρ ἰδεῖν τί τὸ ἐκ τῶν ἄνω εἶναι καὶ
 τί τὸ μὴ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου εἶναι. ὄρα τοίνυν εἰ μὴ ὁ
 τὴν ἀπὸ ὕλης γένεσιν καὶ σωμαίων ἀνειληφώς, τῷ καταλε-

λοιπένας τὰ κρείττονα ἐκ τῆς γῆς ἐστίν· ὅστις ὅσον ἐστίν 303
ἐκ τῆς γῆς ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ, ὑψηλότερόν τι μὴ δυνάμενος
βλέπειν ἢ λέγειν· ὁ δ' αὐτὸς καὶ ἐκ τῶν κάτω ἐστίν. ἄλλη
μέντοι γε ἢ ἐπίνοια ἢ ἐκ τῶν κάτω καὶ τῆς γῆς. κάτω γὰρ
ὡσπερ τόπῳ τινὶ νοεῖται οὕτως καὶ δόγμασι καὶ διανοίᾳ· 5
καὶ πᾶς γε ὁ τοιοῦτος δόγμασι καὶ διανοίᾳ χρώμενος, ἀτινά
ἐστίν ἐκ τῶν κάτω, ἐκ τῶν κάτω ἐστίν. ἀλλὰ καὶ ὁ δεικνύ-
μενος κόσμος, ὑλικὸς γενόμενος, διὰ τοὺς δεηθέντας τῆς
ἐνύλου ζωῆς τόπους μὲν ἔχει διαφόρους, οἷτινες πάντες ὡς
μὲν πρὸς τὰ αὔλα καὶ τὰ ἀόρατα καὶ τὰ ἀσώματα κάτω εἰσίν, 10
οὐ τοσοῦτον τόπῳ ὅσον τῇ πρὸς τὰ ἀόρατα συγκρίσει.
ὅσον δὲ ἐπὶ τῷ κόσμῳ τόποις κόσμου συνεξετάζεσθαι, εἴεν
ἂν τινες τόποι οἱ κάτω, καὶ ἄλλοι ἄνω· τὰ μὲν γὰρ περίγεια
κάτω ἐστὶ, τὰ δὲ οὐράνια ἄνω, ὡς κατὰ τοῦτο τὸν μὲν ἐκ τῶν
κάτω πάντως εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, τὸν δὲ ἐκ τοῦ 15
κόσμου τούτου μὴ πάντως εἶναι καὶ ἐκ τῶν κάτω. ὁ γὰρ
πολίτης τῶν σωμάτων ὅρα εἰ ἔστι μὲν πως ἐκ τοῦ κόσμου
τούτου, οὐ μὴν ἐκ τῶν τοπικῶς κάτω. πλὴν καὶ αὐτὸς ὡς
πρὸς σύγκρισιν τῶν νοητῶν ἐκ τῶν κάτω· καὶ γὰρ πᾶς ὁ τῶν
βλεπομένων πολίτης καὶ παρερχομένων καὶ προσκαίρων ἐκ 20
τῶν κάτω ἐστὶ, καὶ ἐν συγκρίσει τόπων ἐκ τῶν ἀνωτάτω
τυγχάνη. ἔξεστι μέντοι γε τὸν ἐκ τῶν κάτω καὶ ἐκ τοῦ
κόσμου τούτου καὶ ἐκ τῆς γῆς μεταβαλεῖν, καὶ γενέσθαι ἐκ
τῶν ἄνω καὶ μηκέτι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἄλλον ἐκ μὲν
τοῦ κόσμου τούτου, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ δέ. φησὶ γοῦν τοῖς μα- 25
θηταῖς· Ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, καὶ γὰρ ἐξελεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ
κόσμου, καὶ οὐκέτι ἐστὲ ἐκ τοῦ κόσμου· εἶπερ γὰρ ἦλθεν ὁ
σωτὴρ ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλὸς, ἦλθε τοὺς κάτω
καὶ πολιτογραφηθέντας ἐν τοῖς κάτω μεταστῆσαι ἐπὶ τὰ
30 ἄνω. καὶ γὰρ εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς ὁ καταβὰς
αὐτὸς ἐστὶ, διὰ τοὺς ἐν τοῖς κατωτάτω τῆς γῆς· ἀλλὰ καὶ
ἀνέβη ὑπερίνω πάντων τῶν οὐρανῶν, ὁδοποιῶν τοῖς βουλο-

μένοις καὶ γνησίως αὐτῷ μαθητευομένοις τὴν φέρουσαν ὁδὸν ἐπὶ τὰ ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν, τοῦτ' ἐστὶν ἐπὶ τὰ ἔξω σωμάτων.

21. Εἰ δὲ καὶ ποθεῖς μαθεῖν ἀπὸ τῆς γραφῆς τίς ἔστιν

5 ὁ ἐκ τῶν κάτω καὶ τίς ἔστιν ὁ ἐκ τῶν ἄνω, ἄκουε· ἐπεὶ ὅπου cf. Mt vi 21

ὁ θησαυρὸς ἐκάστου ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία ἐστίν· ἐάν τις θη- cf. Mt vi 19

σαυρίζῃ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐξ αὐτοῦ τοῦ θησαυρίζειν ἐπὶ τῆς γῆς

ἐκ τῶν κάτω γίνεται, ἐὰν δὲ τις θησαυρίζῃ ἐν τοῖς οὐρανοῖς,

γεννᾶται ἄνωθεν, καὶ ἀναλαμβάνει τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουραίου· cf. Jo iii 3 ;

304 ἀλλὰ καὶ ἄλλος διελθὼν πάντας τοὺς οὐρανοὺς ἐν τέλει 1 Co xv 49

εὐρίσκεται μακαριωτάτῳ. εἴη δ' ἂν καὶ τὰ ἐκατέρου ἔργα,

οἷον εἶπα, ὥστε εἰπεῖν ἂν τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς ποιεῖν τὸν ἐκ cf. Gal v 19,

τῶν κάτω, τὸν δὲ καρπὸν τοῦ πνεύματος τὸν ἐκ τῶν ἄνω, καὶ 22

πάλιν τὴν πρὸς τὸν κόσμον τοῦτον ἀγάπην τὸν ἐκ τοῦ

15 κόσμου τούτου· ἐπεὶ, κατὰ τὸν Ἰωάννην, ὁ ἔχων τὴν ἀγάπην cf. 1 Jo ii 15

τοῦ θεοῦ, ἐκεῖνος οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, ὃς δὲ οὐκ

ἀγαπᾷ τὸν κόσμον οὐδὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ λέγων· Ἐμοὶ Gal vi 14

μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου μου

Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οἷ ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται καὶ γὰρ κόσμῳ·

20 καὶ χωρὼν τὸ ἀγαπᾶν κύριον τὸν θεὸν αὐτοῦ ἐξ ὅλης τῆς cf. Mt xxii

καρδίας αὐτοῦ καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καὶ ἐξ ὅλης τῆς 17
Deut vi 5

διανοίας αὐτοῦ, τῷ μὴ θλίβεσθαι τὴν τοιαύτην ἀγάπην ὑπὸ

τῆς πρὸς τὸν κόσμον ἀγάπης καὶ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ· ἀμήχανον

γὰρ συνυπάρχειν τὴν πρὸς τὸν κόσμον ἀγάπην τῇ πρὸς τὸν

25 θεὸν ἀγάπῃ, ὡς ἀμήχανον συνυπάρχειν ἀλλήλοις φῶς καὶ cf. 2 Co vi

σκοτός, ἢ Χριστὸν καὶ τὸν Βελίαρ, ἢ τὸ ναὸν εἶναι τοῦ θεοῦ 14 ff.

μετὰ τοῦ ναὸν τυγχάνειν εἰδώλων. ὡς διαφορᾶς μέντοι γε

οὔσης τῶν κάτω πρὸς ἀλληλα, λέγεται ὑπερθετικῶς τό·

Ἔθεντό με ἐν λάκκῳ κατωτάτῳ· καὶ τό· Εἰς τὰ κατώτατα

30 τῆς γῆς ὁ καταβὰς, οὗτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβάς· διόπερ Ps lxxxvii
(lxxxviii) 7
cf. Eph iv 9 f.

ἐνώπιον τοῦ χριστοῦ προπεσοῦνται μὲν πάντες οἱ κατα-

βαίνοντες εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς, εἰς ἄδου, ἐπεὶ cf. Ps xxi
(xxii) 30

- Ps vi 6 ἀληθὲς τό· Οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου, ἐν δὲ τῷ ἄδῃ τίς ἐξομολογήσεται σοι; ἐὰν δέ τις ἀνθυποφέρει τὸ καταβαίνειν αὐτὸν εἰς τὰ κατώτερα τῆς γῆς, ἐπιτηρήσεις ὅτι ἐπὶ τῶν καταβαινόντων εἰς γῆν εἴρηται τὸ Προπεσοῦνται·
- cf. Phil ii 10 ὑποπιπτόντων γὰρ τῷ χριστῷ <καὶ> γόνυ καμπτόντων ἐν τῷ 5 ὀνόματι Ἰησοῦ, τινὲς μὲν πρότερον τινὲς δὲ ὕστερον προπεσοῦνται αὐτῷ. καὶ τάχα οἱ ἐπὶ γῆς προπεσοῦνται καὶ πρὸ ἐτέρων ὑποτάσσονται· χειρόνων γὰρ τὸ ὕστερον ὑποτάσσε-
- 1 Co xv 26 σθαι, διὸ καὶ ἔσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος.
22. Μετὰ ταῦτα ζητήσεις εἰ ὥσπερ ἐστὶ τῶν κάτω 10 διαφορὰ διὰ τὸ λέγεσθαί τι κατωτάτω, οὕτως καὶ τῶν ἄνω διαφορὰ, μάλιστα ἐπεὶ κληρονομία ἐστὶ βασιλείας οὐρανῶν, πάντων κληρονομουμένων οὐρανῶν ὄντων ἄνω, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως ἐχόντων τὸ εἶναι ἄνω. ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς νοητῆς καταβάσεως τῆς ψυχῆς διὰ τὴν κακίαν καὶ τὰ μοχθηρὰ 15 δόγματα καὶ νοητῆς ἀναβάσεως αὐτῆς ἐπιστήσας, οὐχ ἀπλῶς 305 εὐρήσεις διαφορὰν· ἐπιπλεῖον <δὲ> νοητῶς καταβαινουσῶν νοήσεις. ἅμα δὲ ὄρα εἰ μὴ μυστικώτερον καὶ οὐ τοπικῶς
- Eph iv 10 περὶ τῆς Ἰησοῦ ψυχῆς ἀκούσεις τό· Ἀναβὰς ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν· ἡ γὰρ νοητὴ ἀνάβασις ἐκείνης τῆς ψυχῆς 20 ὑπερπεπήδηκε καὶ πάντας τοὺς οὐρανοὺς καὶ, ὡς ἔστιν εἰπεῖν, ἤδη ἔφθασε πρὸς αὐτὸν τὸν θεόν. πλὴν ἐστὶ τις καὶ ἕτερος
- παρὰ τὸν δεικνύμενον καὶ αἰσθητὸν κόσμον τὸν συνεστῶτα
- cf. 2 Co iv 18 ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς ἢ οὐρανῶν καὶ γῆς κόσμος, ἐν ᾧ ἐστὶ τὰ μὴ βλεπόμενα· καὶ ὅλον τοῦτο κόσμος ἀόρατος, κόσμος οὐ 25 βλεπόμενος, καὶ νοητὸς κόσμος, οὗ τῇ θεᾷ καὶ τῷ κάλλει
- cf. Mt v 8 ἐνόφονται οἱ καθαρὸι τῇ καρδίᾳ, προευτρεπιζόμενοι διὰ τοῦ ἐνορᾶν αὐτῷ ἐπὶ τὸ μετελθεῖν, ὥστ' ἂν καὶ αὐτὸν ὄρᾶν, ὡς ὀραῖσθαι πέφυκεν ὁ θεὸς, τὸν θεόν. Ζητήσεις δὲ εἰ κατὰ τι
- cf. Col i 15 τῶν σημαινομένων δύναται ὁ πρωτότοκος πάσης κτίσεως 30
- cf. Eph iii 10 εἶναι κόσμος, καὶ μάλιστα καθ' ὃ σοφία ἐστὶν ἡ πολυπόκιλος· τῷ γὰρ εἶναι παντὸς οὐτινοσοῦν τοὺς λόγους, καθ' οὓς

γεγένηται πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἐν σοφίᾳ πεποιημένα, ὡς
 φησιν ὁ προφήτης· Πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας· ἐν αὐτῷ, εἶη Ps ciii (civ)
 ἂν καὶ αὐτὸς κόσμος, τοσοῦτω ποικιλώτερος τοῦ αἰσθητοῦ ²⁴
 κόσμου καὶ διαφέρων ὅσῳ διαφέρει γυμνὸς πάσης ὕλης τοῦ
 5 ὄλου κόσμου λόγος τοῦ ἐνύλου κόσμου, οὐκ ἀπὸ τῆς ὕλης
 ἀλλὰ ἀπὸ τῆς μετοχῆς τοῦ λόγου καὶ τῆς σοφίας τῶν
 κοσμοῦντων τὴν ὕλην κεκοσμημένου. καὶ ὄρα εἰ δύνата
 ὁ λέγων· Οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου· ἢ ψυχὴ εἶναι Jo viii 23
 τοῦ Ἰησοῦ ἐμπολιτενομένη τῷ ὄλῳ κόσμῳ ἐκείνῳ καὶ πάντα
 10 αὐτὸν ἐμπεριερχομένη, καὶ χειραγωγούσα ἐπ' αὐτὸν τοὺς
 μαθητενομένους. οὐδὲν ἔχει ἐκείνος ὁ κόσμος κάτω, ὡς
 οὐδὲ οὗτος, ὡς πρὸς τὸ ἀκριβὲς ἐξετάζοντι, ἄνω. πῶς γὰρ
 δύνата ἔχειν τι ὁ κόσμος οὗτος ἄνω, οὐ ἢ κτίσις καταβολῆ
 ἐστιν; οὐ γὰρ ὡς ἔτυχεν ἀκουστέον τοῦ· Πρὸ καταβολῆς Jo xvii 24
 15 κόσμου· ἐπίτηδες διὰ τοιαύτην ἐπίνοιαν πλασάντων ὄνομα
 τῶν ἀγίων τὸ τῆς καταβολῆς. καίτοι γε ἐδύναντο λέγειν
 πρὸ κτίσεως κόσμου, καὶ μὴ χρῆσασθαι τῷ τῆς καταβολῆς
 ὀνόματι. ὅλος οὖν ὁ κόσμος καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἐν καταβολῆ
 306 ἐστιν· ἔξω δὲ καταβολῆς κόσμου παντὸς γίνονται οἱ τοῦ
 20 Ἰησοῦ γνήσιοι μαθηταί, οὓς ἐξελέξατο ἐκ τοῦ κόσμου, ἵνα cf. Jo xv 19
 μηκέτι ὦσιν ἐκ τοῦ κόσμου, αἴροντες τὸν σταυρὸν ἑαυτῶν cf. Mc viii 34
 καὶ ἀκολουθοῦντες αὐτῷ.

23. (6) Εἶπον οὖν γμίην ὅτι ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς Jo viii 24
 ἁμαρτίαις γμῶν· ἐὰν γὰρ μὴ πιστεῦσθε ὅτι ἐγὼ εἰμι,
 25 ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις γμῶν. Πότε εἶπεν αὐτοῖς·
 Ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν· ἢ ὅτε ἔφασκε· Ζητήσετέ Jo viii 21
 με, καὶ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν ἀποθανεῖσθε; τί δὲ τὸ αἴτιον
 τοῦ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν ἀποθνήσκειν ἀνθρώπους, ἢ τὸ
 μὴ πιστεύειν ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ χριστός; αὐτὸς γὰρ φησιν· cf. 1 Jo v 1
 30 Ἐὰν μὴ πιστεύσητε ὅτι ἐγὼ εἰμι, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρ-
 τίας ὑμῶν. εἰ δὲ ὁ μὴ πιστεύων ὅτι Ἰησοῦς ὁ χριστός
 ἐστιν ἀποθανεῖται ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ἑαυτοῦ, δηλὸν ὅτι ὁ μὴ

ἀποθνήσκων ἐν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτοῦ πεπίστευκε τῷ χριστῷ,
 ὁ δὲ ἀποθνήσκων ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ἑαυτοῦ, κὰν λέγη
 πιστεύειν τῷ χριστῷ, ὡς πρὸς τὸ ἀληθὲς οὐ πεπίστευκεν
 cf. Jac ii 17 f. αὐτῷ· ἂν δὲ λέγῃται μὲν πίστις, χωρὶς δὲ ἔργων τυγχάνη,
 νεκρά ἐστίν ἢ τοιαύτη, ὡς ἐν τῇ φερομένῃ Ἰακώβου ἐπιστολῇ 5
 ἀνέγνωμεν. τίς οὖν ἄρα ἐστὶν ὁ πιστεύων ἢ ὁ πεποιθὼς ἐκ
 τοῦ διακεῖσθαι κατὰ τὸν λόγον καὶ συμπεφυκέναι αὐτῷ τὸ
 μὴ ἐμπροσθεῖσθαι ἂν, ὅσον μὲν ἐπὶ τούτοις τοῖς ῥητοῖς, εἰς τὰ
 cf. I Jo v 16 λεγόμενα πρὸς θάνατον εἶναι ἁμαρτήματα; ὅσον δὲ ἐπὶ τῷ
 I Jo v 1 Πᾶς ὁ πιστεύων ὅτι Ἰησοῦς ὁ χριστός ἐστιν ἐκ τοῦ θεοῦ 10
 γεγέννηται· οὐχ ἁμαρτάνει καὶ πρὸς ὃ τι δηποτοῦν τῶν παρὰ
 τὸν ὄρθον γινομένων λόγον· ἔτι δὲ μᾶλλον νοήσεις τί ἐστίν·
 Jo viii 24 Ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύητε ὅτι ἐγὼ εἰμι, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς
 cf. Col i 15 ἁμαρτίαις ὑμῶν· ἃ ἐστὶν ὁ πρωτότοκος πάσης κτίσεως ἀνα-
 λογιζόμενος. οἷον ὁ πιστεύων τί ἐστὶν ἢ δικαιοσύνη οὐκ ἂν 15
 ἀδικῆσαι, καὶ διὰ τὸ τεθεωρηκέναι ἤτις ἐστὶν ἢ σοφία,
 cf. Jo i 1 πεπιστευκῶς εἰς τὴν σοφίαν οὐκ ἂν τι μωρὸν λέγοι ἢ
 πράττοι, ἐπεὶ ὁ πιστεύσας τῷ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν λόγῳ
 ἐν τῷ κατανενοηκέναι αὐτὸν οὐδὲν ἀλόγως ποιῆσαι. πρὸς
 Eph ii 14 τούτοις ὁ πιστεύων ὅτι Αὐτός ἐστιν ἢ εἰρήνη ἡμῶν, οὐκ ἂν 20
 τι πολέμου καὶ στάσεως ἐνεργοίη. ἀλλὰ καὶ εἴπερ Χριστός
 cf. I Co i 24 ἐστὶν οὐ μόνον θεοῦ σοφία, ἀλλὰ καὶ θεοῦ δύναμις, ὁ
 πιστεύων αὐτῷ καθ' ὃ δύναμις ἐστὶν οὐκ ἂν εἴη περὶ τὰ καλὰ
 ἀδύνατος. ἀναγκαίως δὲ ὑπονοοῦντες αὐτὸν ὑπομονὴν καὶ
 Ps xxxviii (xxxix) 8 ἰσχὺν διὰ τό· Καὶ νῦν τίς ἢ ὑπομονή μου; οὐχὶ ὁ κύριος; 25
 Ps cxvii (cxviii) 14 καὶ τό· Ἰσχύς μου· καὶ τό· Ὑπόστασις μου ὁ κύριος·
 φήσομεν ὅτι εἰ ἐνδίδομεν πρὸς πόιους, οὐ πιστεύομεν αὐτῷ
 καὶ καθ' ὃ ἐστὶν ὑπομονή, καὶ εἰ ἀσθενοῦμεν, οὐ πεπιστεύ- 30
 307 καμεν αὐτῷ καθ' ὃ ἐστὶν ἰσχύς. ἂν δὲ ἀναλεγόμενος τὰς
 λοιπὰς ἐπινοίας τοῦ χριστοῦ, οὐ χαλεπῶς ἐκ τῶν εἰρημένων 35
 εὐρήσεις τίνα τρόπον ὁ μὴ πιστεύων τῷ χριστῷ ἀποθανεῖται
 ἐν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτοῦ· γινόμενος γὰρ ἐν τοῖς ἐναντίοις τῇ
 ἐπινοίᾳ ᾧ ἐστὶν ὁ χριστὸς, ἐν αὐταῖς ἀποθνήσκει ταῖς
 ἁμαρτίαις.

24. (7) Ἐλεγον οὖν αὐτῷ Σὺ τίς εἶ; Ἀκόλουθον Jo viii 25
 ἦν τοὺς ἀκρωμένους μετὰ πολλῆς ἐξουσίας ἀπαγγελλομένων
 ὑπὸ τοῦ κυρίου πυνθάνεσθαι, τίς εἶη ὁ ταῦτα λέγων· ἐνέβαινε
 γὰρ τὸ εἶναι ἀνθρώπου μείζον καὶ θειότερα τις φύσις τυγ-
 5 χάνειν ὁ σωτὴρ φάσκων ὅτι Ἐὰν μὴ πιστεύητε ὅτι ἐγώ εἰμι, Jo viii 24
 ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν. τὸ οὖν· Σὺ τίς εἶ; cf. Jo i 19 f.
 οἰονεὶ αἰτούντων ἦν ἀπόκρισιν, ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ χριστός· ἢ
 Ἐγώ εἰμι ὁ προφήτης· ἢ Ἐγώ εἰμι Ἡλίας· ἢ τάχα· Ἐγώ
 εἰμι ἄγγελος θεοῦ· οὐκ ἂν γὰρ μὴ ἔν τι τούτων ἦ καὶ
 10 παραπλήσιον αὐτοῖς τυγχάνων προεφέρετο γνησίους λόγους
 τηλικούτους.

9 ἦ] ἦν

ΤΟΜΟΣ Κ'.

1. Εἰκοστὸν ὑπαγορεύοντες εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐ-
 αγγέλιον τόμον, φιλοθεώτατε καὶ φιλομαθέστατε ἐν κυρίῳ
 Ἀμβρόσιε, εὐχόμεθα ἐκ τοῦ πληρώματος τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ,
 cf. Col i 19 εἰς ὃν εὐδόκησε πᾶν τὸ πλήρωμα κατοικῆσαι, λαβεῖν
 νοήματα πλήρη καὶ, ἵν' οὕτως εἴπω, ναστὰ καὶ μηδὲν ἔχοντα 5
 διάκενον, <ἵνα> τὸ εὐαγγέλιον κατὰ <τὰ> ἐξεταζόμενα ἡμῖν
 ἀποκαλυφθῆ, καὶ μήτε παραλειπόντων τι ἡμῶν τῶν δεόντων
 ἐξετάζεσθαι καὶ ὑπομνηματικοῖς γράμμασι πιστεῦεσθαι, μήτε
 ὡς οὐ χρῆ πλεοναζόντων, μήτε παρεκδεχομένων τὸν τοῦ
 σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ νοῦν. θεὸς οὖν ἡμῖν πέμψαι αὐτὸν 10
 τὸν λόγον, ἑαυτὸν ἐμφανίζοντα, ἵνα τοῦ βάθους αὐτοῦ,
 δωρουμένου τοῦ πατρὸς, θεαταὶ γενώμεθα.

Jo viii 37 . 2. Οἶδα ὅτι σπέρμα Ἀβραάμ ἐστε· ἀλλὰ ζητεῖτέ με 308
 ἀποκτεῖναι, ὅτι ὁ λόγος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν. Δόξει
 μάχην περιέχειν τοῖς μὴ κατανοοῦσι τὰ σημαινόμενα ἀπὸ 15
 τῆς σπέρμα φωνῆς καὶ τῆς τέκνον τό· Οἶδα ὅτι σπέρμα
 Ἀβραάμ ἐστε· πρὸς τὸ εὐθέως ἐπενεχθησόμενον καὶ πρὸς
 Jo viii 39 τοὺς αὐτοὺς λεγόμενον· Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἐστε, τὰ ἔργα
 τοῦ Ἀβραάμ ποιεῖτε. ἵν' οὖν ταῦτα θεωρηθῆ, ἴδωμεν πρῶ-
 τον σωματικῶς σπέρματος καὶ τέκνον διαφορᾶν. καὶ σαφές 20
 γε ὅτι τὸ μὲν σπέρμα τινὸς ἔχει τοὺς λόγους τοῦ σπείροντος
 ἐν ἑαυτῷ, ἔτι ἡσυχάζοντας καὶ ἀποκειμένους· τὸ δὲ τέκνον,
 μεταβάλλοντος τοῦ σπέρματος καὶ ἐργασαμένου τὴν περικει-

6 ἵνα] om.

τὰ] om.

μένην αὐτῷ ὕλην ἀπὸ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν ἐπισυναγομένων
 τροφῶν, μορφωθὲν καὶ εἰς γένεσιν εὐτρεπισθὲν ὑφίσταται·
 καὶ εἴ τι μέρος ἐστὶ κυρίως τέκνον τινὸς, ὡς πρὸς τὰ σωμα-
 τικά, ἐκ σπέρματος ὑπέστη, εἰ δέ τί ἐστι σπέρμα, οὐ πάντως
 5 τέκνον γίνεται. τούτων δὲ ἡμῖν προδιαληφθέντων, εἰ μὲν
 σωματικῶς ἐχρῆν νοεῖν τό· Οἶδα ὅτι σπέρμα Ἀβραάμ ἐστε· Jo viii 37
 ἔδοξεν ἂν πάντως ἀκολουθεῖν τὸ καὶ τέκνα εἶναι τοῦ Ἀβραάμ
 πρὸς οὓς ὁ λόγος, συγχωρουμένου ὅτι ἔτι σπέρμα ἐστὶ τὸ
 τέκνον, καὶ οὐ κατὰ τὸ ἀκριβὲς διδομένου. ἐπεὶ δὲ ἀπὸ
 10 ἡθους κρίνεται καὶ ἔργων τὰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, μήποτε
 ἀπὸ τινων σπερματικῶν λόγων, συγκαταβαλλομένων τισιν,
 ὡς οἶμαι, ψυχαῖς, δεῖ χαρακτηρίζειν τοὺς ὄντας σπέρμα τοῦ
 Ἀβραάμ. καὶ εἶπερ, ὡς κατὰ τὸ σωματικόν, οὐ πάντες
 ἄνθρωποι σπέρμα εἰσὶ τοῦ Ἀβραάμ, οὕτω κατὰ τὰ νῦν
 15 ἀποδιδόμενα περὶ τοῦ τίνες εἰσὶ σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ, δῆλον
 ὅτι οὐ πάντες ἄνθρωποι μετὰ πάντη σπερματικῶν λόγων,
 τῶν ἐγκατασπαρέντων αὐτῶν ταῖς ψυχαῖς, τῷ βίῳ τῶν
 ἀνθρώπων ἐπιδεδημήκασιν. τὴν δὲ τούτων αἰτίαν κατὰ
 μεγάλας κρίσεις καὶ δυσδιηγήτους, θεωρουμένας ὑπὸ τῶν cf. Sap Sol
 20 εἰληφότων τὸν Χριστοῦ νοῦν, ἵνα ἴδωσιν τὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ xvii 1
 χαρισθέντα αὐτοῖς, ὀλίγοις ἐστὶ δυνατόν καταλαβεῖν, τοῖς cf. 1 Co ii 16,
 ἐπιμελέστερον τὰ πρὸ γενέσεως καὶ τὰ ἐν γενέσει περὶ 12
 ἐκάστου διειληφόσι· καὶ ἐπεὶ ταραξαι ἂν τινα τὰ τοιαῦτα,
 309 συνθέντα μὲν ταῦτα μὴ ἀκριβοῦντα δὲ, κινδύνῳ παραβαλοῦ-
 25 μιν ἑαυτοὺς τῷ περὶ τῶν τοιούτων, ἔνθα τὸ λέγειν καὶ ἀνα-
 πτύσσειν τὰ τοιαῦτά ἐστιν ἐπισφαλὲς, κἂν ἀληθεύεται· καὶ
 ἐπισφαλὲς διὰ τὸ δεῖν τὸν οἰκονόμον τῶν τοῦ θεοῦ μυστηρίων cf. 1 Co iv 1
 καὶ τὸν καιρὸν ζητεῖν τῆς προσαγωγῆς τῶν τοιούτων δογ-
 μάτων, μὴ βλάπτοντα τὸν ἀκούοντα, καὶ τὸ μέτρον περιαθρεῖν
 30 τοῦ ἐλλείποντος ἢ πλεονάζοντος, κἂν ὁ καιρὸς τηρῆται,
 παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον γινομένου, καὶ ἐπιμελέστερον ἐξετάζειν

10 ἡθους] corr.

17 post τῶν 1^ο] ins. αὐτῶν

22 πρὸ] προπρο

29 βλάπτοντ^ο

Lc xii 42

πότερον σύνδουλοί εἰσιν οἷς παραδίδονται τὰ τοιαῦτα, ἢ δούλοι ἄλλου τινὸς παρὰ τὸν κύριον τῶν κυριευόντων. ὅτι δὲ δεῖ πάντα ταῦτα ἐξετάζειν τὸν οἰκονόμον τῶν μυστηρίων τοῦ θεοῦ παρίστησιν ἡ φάσκουσα λέξις· Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς καὶ φρόνιμος οἰκονόμος, ὃν καταστήσει ὁ κύριος ἐπὶ τῆς οἰκειᾶς αὐτοῦ, τοῦ δίδόναι ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον τοῖς συνδούλοις ἑαυτοῦ; οὐ πάντες οὖν εἰσιν ἄνθρωποι σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ· οὐδὲ γὰρ ἔχουσι τοὺς λόγους συγκατεσπαρμένους αὐτῶν ταῖς ψυχαῖς, δυναμένους, εἰ γεωργηθεῖεν, ποιῆσαι τέκνα τοῦ Ἀβραάμ. 10

cf. Ge xi 26

cf. Ge v 25

Ge iv 26

3. Καὶ ζητῆσαι τις ἂν πρὸς ταῦτα φάσκων ὅτι δύναται μὲν ψεκτὸς εἶναι ὁ γενόμενος σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ, εἰ μὴ καὶ τέκνον αὐτοῦ γένοιτο· πῶς δ' ἂν εὐλόγως μεμφθεῖ μὴ ποιῶν τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ὁ μὴδὲ τὴν ἀρχὴν ἔχων τὸ εἶναι σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ, ἀφ' οὗ ἔρχεται τὸ γενέσθαι τέκνα τῷ Ἀβραάμ; ἐροῦμεν δὲ πρὸς ταῦτα ὡσπερὶ ἐπιβάθρα χρησάμενοι τῇ ἱστορίᾳ, καὶ τὰ ἔχνη τῆς κατὰ τὸν τόπον ἀληθείας ζητοῦντες ἐν τοῖς γράμμασιν, ὅτι εἰ μὲν μὴ ὦν τις τέκνον τοῦ Ἀβραάμ οὐδενὸς δικαίου σπέρμα ἦν, καὶ ἀνέγκλητος ἐτύγχανε τῶν ἀμαρτωλῶν τις, μηδεμίαν ἔχων ἀπὸ σπερμάτων ἀφορμὴν τοῦ καλοῦ· νυνὶ δὲ ὡσπερ ἐπὶ τῶν σωμάτων ὁ μὲν τίς ἐστι πλειόνων δικαίων σπέρμα, ἕτερος δὲ ὀλιγωτέρων, ὡς δῆλον ἔσται ἐκ τῆς παραθέσεως τῶν λεχθησομένων, οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν τῆς ἀναγωγῆς τὸ ἀνάλογον ἔσται λέγειν. Ἀβραάμ εἰκοστὸς γεγέννηται ἀπὸ τοῦ πρωτοπλάστου· δέκα γὰρ γενεαὶ ἀπὸ Ἀδὰμ ἐπὶ Νῶε, καὶ δέκα ἀπὸ Νῶε ἐπὶ Ἀβραάμ· καὶ τοῦ Ἀβραάμ γεγόνασιν ἀδελφοὶ Ναχὼρ καὶ Ἀρράμ· οἱ γὰρ τρεῖς ἦσαν υἱοὶ Θάρα. Ναχὼρ μὲν οὖν καὶ Ἀρράμ οὐκ ἦσαν σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ· ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς Ἀβραάμ σπέρμα ἦν τοῦ Ἀβραάμ· ἦσαν δὲ σπέρμα οἱ τρεῖς δικαίων μὲν, ὡς, ζητουμένων ἔτι τῶν κατὰ τὸν Ἀδὰμ ἐν τίσιν ἀριθμητέον αὐτὸν, τοῦ Σὴθ, ὃν ἐξανέστησεν ὁ θεὸς ἀντὶ τοῦ Ἀβελ· καὶ τοῦ Ἐνὼς, ὃς ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ θεοῦ· καὶ τοῦ Ἐνώχ, ὃς

εὐηρέστησε τῷ θεῷ, μετὰ τὸ γεννηθῆσαι αὐτὸν τὸν Μαθουσάλα, Ge v 22
 ἔτη διακόσια· καὶ τοῦ Νῶε, περὶ οὗ εἴρηται ὅτι ἄνθρωπος Ge vi 9
 δίκαιος, τέλειος ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ· τῷ θεῷ εὐηρέστησε
 Νῶε· καὶ τοῦ Σῆμ, οὗ κύριος ὁ θεὸς πρώτου φαίνεται ἐν τῇ
 5 γενέσει κεχρηματικῆναι θεὸς, ὅπερ σαφές ἐστιν ἐκ τοῦ·
 Εὐλογητὸς κύριος ὁ θεὸς τοῦ Σῆμ. τῶν δὲ λοιπῶν παρὰ Ge ix 26
 τούτους οὗτοι ἦσαν οἱ τρεῖς τοῦ Θάρα υἱοὶ σπέρμα. ὅπερ
 οὖν εἴπομεν περὶ τοῦ σπέρματος τοῦ Ἀβραάμ, τοῦτο
 νοητέον περὶ τοῦ σπέρματος τοῦ Σῆμ καὶ Νῶε καὶ τῶν
 10 ἀνωτέρω δικαίων, ὧν τὰς ιδιότητας σπερματικῶς δοκοῦσι
 κοιῆ ἀνελληφῆναι εἰς γένεσιν ἐρχόμενοι Ἀβραάμ καὶ Ναχωρ
 καὶ Ἀρράμ· ἀλλ' ὁ μὲν Ἀβραάμ γεγεωργηκῆναι οὓς εἶχεν
 ἐν ἑαυτῷ σπερματικούς λόγους πάντων τῶν πρὸ αὐτοῦ δι-
 15 καίων, καὶ τούτοις προστέθεικεν ἁγίαν ἰδίαν ποιότητα, τὴν
 κατὰ τὸ ἴδιον αὐτοῦ σπέρμα, οὗ ἐδύνατο μετέχειν οἱ μετ'
 αὐτὸν καλούμενοι σπέρμα Ἀβραάμ· ὁ δὲ Ἀρράμ ἐπὶ
 ἐλάχιστον ἑαυτοῦ ἐπιμέλειαν πεποιήσθαι καὶ τῶν πατρικῶν
 ἐν ἑαυτῷ σπερμάτων, ὅθεν δεδύνηται προβαλεῖν πνέοντα κἂν
 ἐπὶ ποσὸν τῆς σωτηρίας τὸν Λῶθ· ὁ δὲ Ναχωρ ἀμφοτέρων
 311 τῶν ἀδελφῶν ἐλάττων γεγονέναι. ἔξεστι τοίνυν μὴ ὄντα
 σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ, τῷ πάντως διὰ τὴν κατὰ τὸν κατα-
 κλισμὸν ἱστορίαν ἀπὸ Νῶε τοῦ ἐξῆς γεγονέναι, εἶναι σπέρμα
 Νῶε· εἰ δὲ τοῦτο, καὶ σπέρμα Ἐνώχ, πάντως δὲ καὶ σπέρμα
 Ἐνὼς καὶ Σῆθ· ἄδηλον δ' ἡμῖν ἐπὶ τῶν πολλῶν κατωτέρω
 25 τοῦ Νῶε, τίς σπέρμα τοῦ Σῆμ καὶ τίς τοῦ Χάμ καὶ τίς
 τοῦ Ἰάφεθ καὶ τῶν ἔτι κατωτέρω· πλὴν οὐκ ἔστι τις
 μηδαμῶς μετέχων σπέρματος δικαίων. ἐφίστημι δὲ μήποτε
 δυνατὸν ἔχοντα τὰς ἀφορμὰς ἃς εἶχεν ὁ Ἀβραάμ ἐκ τῶν
 προτέρων σπερμάτων γενέσθαι τὸν μὴ ὄντα σπέρμα τοῦ
 30 Ἀβραάμ τοιοῦτον, ὥστε αὐτὸν οὐκ ὄντα ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ
 ἐξομοιωθῆναι τῷ Ἀβραάμ. ὡς γὰρ Ἀβραάμ, οὐκ ἐκ
 σπέρματος Ἀβραάμ τυγχάνων ἀλλὰ τῶν προειρημένων,

γένεονεν Ἀβραὰμ, οὕτω δυνατόν τινα τὰ κρείττονα τῶν ἐν αὐτῷ συγκατασπαρέντων γεωργήσαντα γενέσθαι ἄλλον Ἀβραὰμ, οὐ πάντως ἐκ σπέρματος Ἀβραὰμ ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἱκανὸν σπείρειν ὡς Ἀβραάμ.

4. Ὅλων δὲ τούτων ἀκούωμεν ἀναφέροντες τὰ λεγόμενα οὐκ ἐπὶ σώματα καὶ ἀνθρώπους, ἀλλ' ἐπὶ τινα νοητὰ καὶ λόγους πλείονας ἢ ἐλάττονας, ὧν μετέχουσι διαφόρως οἱ κατιόντες εἰς γένεσιν ἢ εἰσιόντες, καὶ τάχα δὲ πως καὶ ἀνιόντες. ἐπιστήσεις δὲ εἰ δύναται ἐπὶ τὰ τοιαῦτα σπέρματα ἤδη καὶ τῶν εἰς ἑαυτοὺς λαμβανόντων αὐτὰ ἴδια ὀνομαζόμενα ἀναφέρεσθαι τό· Πορευόμενοι ἐπορεύοντο καὶ ἔκλαιον, αἶροντες τὰ σπέρματα αὐτῶν· εἴ τις γὰρ δύναται, τὴν μετὰ κλαυθμοῦ πορείαν τινῶν ψυχῶν εἰς γένεσιν ἐρχομένων κατανοησάτω, φερουσῶν τὰ σπέρματα ἥτοι πλείονων δικαίων ἢ ὀλιγοτέρων καὶ ἀδίκων ὁμοίως. καὶ ἐννοεῖτω θεωρῶν ὡσπερὶ γεωργοὺς ἀγωνιῶντας περὶ ὧν ἔχουσι σπερμάτων, πῶς τάδε μὲν γεωργήσωσι, λέγω δὲ τὰ διαφέροντα, τάδε δὲ μὴ σπείρωσιν, εἶγε ἔρχονται καὶ μετὰ χειρόνων σπερμάτων. ποῖον γὰρ εἰκὸς κλαυθμὸν κλαίειν τούτους περὶ ὧν φησιν ὁ λόγος· Πορευόμενοι ἐπορεύοντο καὶ ἔκλαιον, αἶροντες τὰ σπέρματα αὐτῶν; καὶ ἐλπίς γε ἀγαθὴ ἐστίν ἐν τοῖς πορευομένοις καὶ κλαίουσιν, αἶρουσι τὰ σπέρματα ἑαυτῶν· οὗτοι γὰρ ὡς ἐπίπαν ἐρχόμενοι ἤξουσιν ἐν ἀγαλλιάσει, αἶροντες τὰ δράγματα αὐτῶν. τάχα δὲ ἕτεροι ἦλθον περὶ ὧν εἶποις ἄν· πορευόμενοι ἐπορεύοντο καὶ ἐγέλων, αἶροντες τὰ σπέρματα ἑαυτῶν· οἷς ἀκολουθήσει τό· ἐρχόμενοι δὲ ἤξουσιν ἐν κλαυθμῷ, αἶροντες τὰ δράγματα ἑαυτῶν· περὶ ὧν εἶποις ἄν· Ἐγεννήθησαν ὡσεὶ χόρτος δωμάτων, ὅς πρὸ τοῦ ἐκσπασθῆναι ἐξηράνθη· οὗ οὐκ ἐπλήρωσε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ὁ θερίζων, καὶ τὸν κόλπον αὐτοῦ ὁ τὰ δράγματα συλλέγων. καὶ οὐκ εἶπαν οἱ παράγοντες Εὐλογία κυρίου ἐφ' ὑμᾶς. καὶ ὅρα εἰ δύναται κατὰ τοῦτο

Ps cxxv
(cxxvi) 6

Ps cxxviii
(cxxxix) 6 ff.

βαθύτερον καὶ μυστικώτερον λέγεσθαι ἀπὸ τοῦ σωτήρος
 ἡμῶν τό· Μακάριοι οἱ κλαίοντες νῦν, ὅτι γελάσονται· καὶ τό· Lc vi 21
 Οὐαὶ οἱ γελῶντες νῦν, ὅτι πενήθησέτε καὶ κλαύσετε. ὅσῳ Lc vi 25
 μέντοι γε μεταγενεστέρων τίς ἐστι δικαίων σπέρμα, τοσοῦτω
 5 πλείονας φέρει δικαιοσύνης λόγους, ὡς διὰ τοῦτο μὲν γε-
 γράφθαι τό· Σπέρμα Ἀβραὰμ δοῦλοι αὐτοῦ, υἱοὶ Ἰακώβ Ps civ (cv) 6
 ἐκλεκτοὶ αὐτοῦ. διὰ τοῦτο δέ πως εἶναι καὶ τὸ περὶ τοῦ
 Ἰωάννου εἰρημένον· Μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν Ἰωάννου Lc vii 28
 τοῦ βαπτιστοῦ οὐδεὶς ἐστιν. ἐν τούτοις δὲ γενόμενος τοῖς
 10 τόποις πρόσχες εἰ μὴ λόγον ἔχει τὸ ἀφανίζεσθαι τινα τῶν
 σπερμάτων ὑπὸ θεοῦ, ἵνα μὴ πλείονα τὰ κακὰ ἢ ἐπὶ τῆς
 γῆς, σπειρομένων τῶν μὴ ἐχόντων ἀφορμὰς ἀπὸ κρειττόνων
 πρὸς τὸ γεωργῆσαι τὰ ἀπὸ διαφερόντων σπερμάτων· διὰ
 τοῦτο γὰρ κατακλυσμός γίνεται, ἵνα ἐξαφανισθῇ τὸ τοῦ
 15 Κάϊν σπέρμα, οὐκ ἂν δυνηθέντων τῶν ἀπ' αὐτοῦ γενομένων
 ἔχειν τί γεωργήσωσιν, εἰ μὴ τὰ ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ μόνα. ὅτι
 δὲ ὁ κατακλυσμός ὑπὲρ τοῦ ἐξαφανισθῆναι τὸ σπέρμα τοῦ
 Κάϊν γεγένηται, παρίστησιν ἡ ἐπιγεγραμμένη τοῦ Σολο-
 μῶντος σοφία διὰ τούτων· Ἀποστὰς δὲ ἀπ' αὐτῆς ἄδικος ἐν Sap Sol x 3f.
 20 ὀργῇ αὐτοῦ, δῆλον δ' ὅτι τῆς σοφίας, ἀδελφοκτόνοις συνα-
 πώλετο θυμοῖς· δι' ὃν κατακλυζομένην γῆν πάλιν ἔσωσε
 σοφία, δι' εὐτελοῦς ξύλου τὸν δίκαιον κυβερνήσασα. τὸ
 αὐτὸ δέ μοι δοκεῖ παριστάνειν καὶ ὁ Σοδόμων ἐξαφανισμός
 καὶ τῆς γῆς αὐτῶν, ὧν ἔτι μαρτύριον τῆς πονηρίας καπνίζο- Sap Sol x 7
 25 μένη καθέστηκε χέρσος, καὶ ἀτελέσιν ὥραις καρποφοροῦντα
 φυτά. καὶ ἀγαθοῦ γε θεοῦ ἔργον ἦν Σοδόμων ἐξαφανίσαι
 τὴν γῆν καὶ πᾶν ὅπερ ὑπελείπετο νοτίδος ξηράναι ἀπ' αὐτῆς,
 ἵνα μηκέτι γένηται ἄμπελος Σοδόμων, μήτε κληματὶς Γο- cf. Deu xxxii
 μόρρας, μηδὲ σταφυλὴ χολῆς, μηδὲ βότρυς πικρίας, μηδὲ 32 f.
 30 οἶνος, θυμὸς δρακόντων καὶ θυμὸς ἀσπίδων ἀνιάτος. τὸ δ'
 ὅμοιον ἐρεῖς καὶ περὶ τῶν Αἰγυπτίων, περὶ ὧν εἴρηται·
 Ἀπέκτεινεν ἐν χαλάζῃ τὴν ἄμπελον αὐτῶν, καὶ τὰς συκα-
Ps lxxvii
(lxxviii) 47

μίνους αὐτῶν ἐν τῇ πάχνη· ἀγαθοῦ γὰρ θεοῦ ἀποκτείνειν ἀμπέλους Αἰγυπτίων καὶ συκαμίνους τῶν ἀσεβῶν. ταῦτα προκείμενα τῇ ἐξετάσει τοῦ περὶ σπερμάτων λόγον Ἀβραὰμ ἢ τινος τῶν δικαίων ἡμῖν εἶρηται, ὑπὲρ τοῦ φανῆναι πῶς 313 καὶ τίνα τρόπον εἶρηται τοῖς αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ σωτήρος τό· 5

Jo viii 37, 39 Οἶδα ὅτι σπέρμα Ἀβραὰμ ἐστε· καὶ τό· Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ποιεῖτε. περὶ μέντοι γε τέκνων Ἀβραὰμ τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ποιοούντων, θεοῦ διδόντος, εὐκαιρότερον ἐροῦμεν, φθύσαντες ἐπὶ τὴν βάσανον ἐκείνης τῆς λέξεως. 10

5. Ἐξεστι τοίνυν σπέρμα τοῦ Ἀβραὰμ τυγχάνοντα γενέσθαι αὐτοῦ δι' ἐπιμελείας καὶ τέκνον. δυνατόν δὲ καὶ ἐξ ἀμελείας καὶ ἀγεωργησίας ἀπολέσαι καὶ τὸ εἶναι αὐτοῦ σπέρμα. οὗτοι μέντοι γε ἔτι ἐλπίδων ἦσαν πρὸς οὓς ὁ λόγος, εἰδότες τοῦ Ἰησοῦ ὅτι σπέρμα ἔτι ἦσαν τοῦ Ἀβραὰμ 15 καὶ θεωρούντος ὅτι οὐδέπω ἀπολωλέκεισαν τὸ δύνασθαι γενέσθαι τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ· ὡς γὰρ δυνατοῦ ὄντος τοῦ αὐτοῦ γενέσθαι τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ πρὸς τῷ εἶναι αὐτοῦ

Jo viii 39 σπέρμα, φησὶν αὐτοῖς· Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ποιεῖτε. ὡς δὲ εἰσὶ τινες σπέρμα τοῦ 20

Hist Susann 56 Sap Sol xii 11 Ἀβραὰμ, οὕτως ἄλλοι, ὡς ὁ Δανιὴλ φησι· Σπέρμα Χανααὶν καὶ οὐκ Ἰούδα· καὶ ἄλλοι, ὡς ἡ σοφία <φησὶν> Σπέρμα κατηραμένον ἀπ' ἀρχῆς. καὶ εἰς ταῦτα δὲ φήσομεν ὅτι ὥσπερ κατὰ τὰ σωματικὰ ἀπὸ πολλῶν σπερμάτων προκύπτει μᾶλλον ἐνεργῆσαι δυναθὲν ἔσθ' ὅτε ἐν τῶν σπερμάτων, οὕτως ἔστιν ἰδεῖν καὶ ἐπὶ τῶν πνευματικῶν σπερμάτων. ὁ δὲ λέγω ἔσται σαφὲς ἐκ τῶν λεχθησομένων· ἐπεὶ γὰρ ἔχει ἐν ἑαυτῷ προγονικούς τε καὶ συγγενικούς λόγους ὁ σπείρων, ὅτε μὲν κρατεῖ ὁ αὐτοῦ λόγος, καὶ ἀποτίκτεται τὸ γεννώμενον τῷ σπείραντι ὁμοιον, ὅτε δὲ ὁ λόγος τοῦ ἀδελφοῦ τῷ σπείραντος, ἢ τοῦ πατρὸς τοῦ σπείραντος, ἢ τοῦ θείου τοῦ σπείραντος, ἐνίοτε καὶ πάππου τοῦ σπείραντος· παρ'

ὁ γίνονται οἱ ἀποτικτόμενοι ὅμοιοι τοῖσδε, ἢ τοῖσδε. ἔστι δὲ ἰδεῖν ἐπικρατοῦντα καὶ τὸν λόγον τῆς γυναικὸς, ἢ τοῦ πατρὸς τῆς γυναικὸς, ἢ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς, ἢ τοῦ πάππου αὐτῆς, κατὰ τοὺς ἐν ταῖς μίξεσι βρασμους, ἅμα πάντων
 5 σειομένων ἕως ἐπικρατήσῃ τις τῶν σπερματικῶν λόγων. ταῦτα δὴ μεταγέσθω ἐπὶ τὴν πεπληρωμένην ψυχὴν νοητῶν σπερμάτων, ἐλληλυθότων ὑπὸ τινων ὀνομαζομένων πατέρων αὐτῆς, καὶ παρὰ τὸ πολυκίνητον ἢ εὐκίνητον τοῦ ἡγεμονικοῦ καὶ τὴν ἐπὶ τοιαύδε φαντασίας ἐπίστασιν προκυπτέωσαν
 10 οἰονεὶ σπερματικοὶ τινες τῶν πατέρων λόγοι· ὧν γεωργου-
 314 μένων ἔσται τις τέκνον ὅδε μὲν τοῦ Ἀβραάμ, δῆλον δ' ὅτι αὐτὸς ὦν καὶ τοῦ Νῶε, ἄλλος δὲ τοῦ Νῶε, οὐχ ὥστε δὲ εἶναι καὶ τοῦ Ἀβραάμ, καὶ ἄλλος τοῦ Χαναάν, καὶ ἄλλος τινὸς τῶν δικαίων ἢ τῶν ἀδίκων. πλὴν οὐ μετὰ ὁμοίων καὶ τῶν
 15 αὐτῶν ἐληλύθαμεν πάντες σπερμάτων, ἀλλ' οὐδὲ ἐλήλυθέ τις κενὸς σωτηρίων καὶ ἀγίων σπερμάτων· εἰ μὴ ἄρα δυσωπήσαι τις ἡμᾶς, καὶ εἰς τοῦτο ἅμα παρατιθέμενος τὴν ἀπὸ τοῦ θεοῦ βοήθειαν, οὐκ ἀπογινώσκουσαν καὶ τοὺς κακίστους καὶ χωρὶς ἀρίστων σπερμάτων εἰσελληλυθότας εἰς τὸν βίον, καὶ δυσω-
 20 πῆσαι ἀπὸ τοῦ· Δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων Mt iii 9 ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ. τὰ δὲ εἰρημένα πάντα περὶ σπέρματος Ἀβραάμ καὶ τῶν ἀνάλογον τούτῳ ἐχόντων· εὐλόγως ἂν παραδεξαίμεθα, εἴπερ παραδεξόμεθα οὐ κατὰ τὸ σωματικὸν εἰρῆσθαι τό· Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ Mt xv 24
 25 πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ· καὶ τό· Οὐδὲ ἐν τῷ Lc vii 9 Ἰσραὴλ τσοαύτην πίστιν εὗρον· καὶ ὅσα τούτοις εἴρηται παραπλησίως.

6. Ἐοίκασι δὲ οὗτοι πρὸς οὓς ὁ λόγος μὴ χωρεῖν τὸν λόγον, οὐ δυνάμενον εἰς αὐτοὺς δι' ὑπερβολὴν μεγέθους
 30 ἰδίου τοῦ ὑπὲρ αὐτοὺς χωρεῖν, ἐπέπερ ἔτι ἦσαν σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ μόνον. εἰ δὲ πρὸς τῷ εἶναι σπέρμα τοῦ Ἀβραάμ ἐγεώργησαν καὶ εἰς μέγεθος καὶ αὔξην τὸ σπέρμα τοῦ

Ἄβραάμ ἐπεδεδώκει, ἐν τῷ μεγέθει καὶ τῇ αὔξει τοῦ σπέρματος τοῦ Ἄβραάμ κεχωρήκει ἂν ὁ τοῦ Ἰησοῦ λόγος. καὶ μέχρι γε τοῦ δεῦρο φήσεις ὅτι ὁ λόγος οὐ χωρεῖ ἐν τοῖς μὴ προκόψασιν ἀπὸ τοῦ εἶναι σπέρμα τοῦ Ἄβραάμ, μηδὲ ἐλληλυθόσιν εἰς τὸ γενέσθαι αὐτοῦ τέκνα. οὗτοι δὲ καὶ 5 ἀποκτεῖναι θέλουσι τὸν λόγον καὶ ὡσπερὶ συντριψαὶ αὐτὸν, τὸ μέγεθος μὴ χωροῦντες αὐτοῦ. καὶ αἰεὶ γε ἔστι θεωρεῖν τοὺς μὴ χωροῦντας τὸν λόγον, διὰ τὸ βραχύτερα αὐτοὺς εἶναι σκεύη, θέλοντας ἀποκτεῖναι τὴν ἐνότητα τοῦ μεγέθους τοῦ λόγου, ὡς δυναμένους χωρῆσαι μετὰ τὴν ἀναίρεσιν 10 αὐτοῦ τὴν συντριβὴν αὐτοῦ καὶ μέλη αὐτοῦ. οἷς ἔαν ἐγγένηται οὕτως ὁ λόγος ὡσπερὶ ἀνελοῦσιν αὐτὸν φήσει τό·

Ps xxi (xxii) Διεσκορπίσθησαν πάντα τὰ ὄσῳ μου. εἴπερ οὖν τις ἡμῶν 15
15
ἔστι σπέρμα τοῦ Ἄβραάμ, καὶ ἔτι ὁ λόγος τοῦ θεοῦ οὐ χωρεῖ ἐν αὐτῷ, μὴ ζητείτω ἀποκτεῖναι τὸν λόγον, ἀλλὰ μεταβαλὼν 15
ἀπὸ τοῦ εἶναι σπέρμα τοῦ Ἄβραάμ ἐπὶ τὸ γενέσθαι τέκνον τοῦ Ἄβραάμ, δυνήσεται χωρῆσαι ὃν τέως οὐκ ἐχώρει λόγον θεοῦ.

Jo viii 38

7. Ἄ ἐγὼ ἐώρακα παρὰ τῷ πατρὶ λαλῶ· καὶ ἡμεῖς 315
οἶν δ' ἠκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς ποιεῖτε. Ὡσπερ 20
ἀνθρώπους ἂν τινὰς εἴποιμεν ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπτας γεγονέναι
Lc i 2 τοῦ λόγου, περὶ ὧν ὁ Λουκᾶς φησι· Καθὼς παρέδοσαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου· οὕτω τὸν σωτῆρα αὐτόπτην λέξομεν εἶναι τῶν παρὰ τῷ πατρὶ, καὶ κατὰ τοῦτο εἰρησθαι τό· Οὐδεὶς ἔγνω τὸν πατέρα 25
εἰ μὴ ὁ υἱός· οὐκέτι αὐτόπτῶν ὄντων οἷς ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ. δηλοῖ δὲ τὸ αὐτόπτην τῶν ἐν τῷ πατρὶ τυγχάνειν τὸν σωτῆρα σαφῶς ἢ προκειμένη λέξις ἐν τῷ· Ἄ ἐγὼ ἐώρακα παρὰ τῷ πατρὶ λαλῶ. ζητήσῃς δ' ἂν εἰ ἔσται ποτὲ ὅτε οἱ ἄγγελοι αὐτοὶ ὄψονται τὰ παρὰ τῷ πατρὶ, οὐκέτι διὰ 30
μεσίτου καὶ ὑπηρέτου βλέποντες αὐτά· ὅτε μὲν ὁ ἑωρακὼς

Mt xi 27;
cf. Lc x 22

1 ἐπιδωδωκέι 5 αὐτοῦς 26 ἂν ὁ υἱὸς] ἀνθρώπους errore
propter abbreviationem ΔΝΟΥC

τὸν υἱὸν ἑώρακε τὸν πατέρα τὸν πέμψαντα αὐτὸν, ἐν υἱῷ τις cf. Jo xiv 9; xii 44
 ὄρα τὸν πατέρα· ὅτε δὲ ὡς ὁ υἱὸς ὄρα τὸν πατέρα καὶ τὰ
 παρὰ τῷ πατρὶ ὄψεται τις, οἷονεὶ ὁμοίως τῷ υἱῷ αὐτόπτης
 ἔσται τοῦ πατρὸς καὶ τῶν τοῦ πατρὸς, οὐκέτι ἀπὸ τῆς
 5 εἰκόνας ἐννοῶν τὰ περὶ τούτου οὐ ἡ εἰκὼν ἐστι. καὶ νομίζω
 γε τοῦτο εἶναι τὸ τέλος, ὅταν παραδίδωσι τὴν βασιλείαν ὁ cf. I Co xv 24, 28
 υἱὸς τῷ θεῷ καὶ πατρὶ, καὶ ὅτε γίνεται ὁ θεὸς τὰ πάντα ἐν
 πᾶσιν. ὁ μὲν οὖν σωτῆρ ἑωρακὼς παρὰ τῷ πατρὶ λαλεῖ, οἱ
 δὲ πεπιστευκότες αὐτῷ Ἰουδαῖοι οὐχ ἑωράκασιν μὲν παρὰ τῷ cf. Jo viii 31
 10 πατρὶ, ἤκουσαν δὲ παρὰ τοῦ πατρὸς, ἵνα ποιῶσιν ἃ ἤκουσαν·
 διόπερ φησὶν αὐτοῖς ὁ κύριος· Καὶ ὑμεῖς οὖν ἃ ἠκούσατε Jo viii 38
 παρὰ τοῦ πατρὸς ποιεῖτε. ζητήσαι δ' ἂν τις πότε ἤκουσαν
 παρὰ τοῦ πατρὸς οἱ πεπιστευκότες τῷ κυρίῳ Ἰουδαῖοι· καὶ
 πρὸς τοῦτο ὁ μὲν τις φήσει, ἀπλούστερον ἀκούσας τοῦ· Ἄ
 15 ἤκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς ποιεῖτε· ὅτι ἤκουσαν παρὰ τοῦ
 πατρὸς τῷ τὸν πατέρα κεχρηματικένας διὰ Μωσέως καὶ τῶν
 προφητῶν τὰ ἐν νόμῳ καὶ προφήταις ἀναγεγραμμένα ποιη-
 τέα· ὅστις τῷ ῥητῷ πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους χρώμενος, σαφῶς
 παρίστησιν ὅτι οὐκ ἄλλος ἐστὶ τοῦ τὸν νόμον καὶ τοὺς
 20 προφήτας δεδωκότος θεοῦ ὁ Χριστοῦ πατήρ. ἕτερος δὲ
 συγχρώμενος καὶ τῷ· Πᾶς ὁ ἀκούσας παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ Jo vi 45 f.
 μαθὼν ἔρχεται πρὸς με· οὐχ ὅτι τὸν πατέρα ἑώρακε τις
 εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τῷ πατρὶ, οὗτος ἑώρακε τὸν πατέρα·
 316 ἐρεῖ ὅτι εἰσὶ τινες τῶν ἐνσωματουμένων ψυχῶν πρὶν εἰς
 25 γένεσιν ἔλθειν μεμαθητευμένοι παρὰ τῷ πατρὶ καὶ ἀκούσασαι
 αὐτοῦ, αἵτινες καὶ ἔρχονται πρὸς τὸν σωτῆρα, ἐξ ὧν ἦσαν
 καὶ οἱ νῦν ἐξεταζόμενοι πεπιστευκότες αὐτῷ Ἰουδαῖοι, πρὸς cf. Jo viii 31
 οὓς ἔλεγεν· Ὑμεῖς οὖν ἃ ἠκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς ποιεῖτε.
 καὶ ἐρεῖ ὅτι οὗτοί εἰσιν οἱ καὶ καλούμενοι σπέρμα Ἀβραάμ.
 30 καὶ τούτῳ δ' ἂν τις ἀντιλέγοι φάσκων ὅτι τὸ μὲν· Πᾶς ὁ
 ἀκούσας παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ μαθὼν ἔρχεται πρὸς ἐμέ·
 ἐμφαίνει πάντως ἔρχεσθαι πρὸς τὸν σωτῆρα τὸν ἀκούσαντα

1 ἑώρακε 8, 9, 10, 13, 15, 28 παρὰ] περὶ

14, 15 ἃ ἠκούσατε] ἀκούσατε

- Jo viii 38 παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ μεμαθηκότα παρ' αὐτοῦ· τὸ δέ· Καὶ ὑμεῖς οὖν ἂ ἠκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς ποιεῖτε· ἀπαγγελλόμενοι πρὸς τοὺς ζητοῦντας ἀποκτεῖναι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ Ἰουδαίους, οἷς καὶ ὡς μηδέπω οὖσι τέκνοις τοῦ Ἀβραάμ
- Jo viii 39 λέγεται τό· Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ποιεῖτε· παρίστησι τὸ μηδέπω τούτους καρποὺς ἔχειν τοῦ ἐληλυθῆναι πρὸς τὸν σωτήρα· πρὸς δὲ τὸν οὕτως ἀντιλέγοντα ἀπαντήσεταιί τις, μὴ ταῦτόν εἶναι φάσκων τό·
- Jo vi 45 Πᾶς ὁ ἀκούσας παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ μαθὼν· τῷ· Καὶ ὑμεῖς οὖν ἂ ἠκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς· ὁ μὲν γὰρ πρὸς τῷ ἀκούσαι 10 παρὰ τοῦ πατρὸς μαθὼν πάντως ἔρχεται πρὸς τὸν σωτήρα· οἱ δὲ ἀκούσαντες μὲν μὴ πάντως δὲ καὶ μεμαθηκότες οὐδέπω τέκνα εἰσὶ τοῦ Ἀβραάμ.
8. Πυνθανοίμεθα δ' ἂν τῶν τὰς φύσεις εἰσαγόντων καὶ εἰς τό· Ὅτι ὁ λόγος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν· ἀποδι- 15 δόντων κατὰ Ἑρακλέωνα ὅτι διὰ τοῦτο οὐ χωρεῖ ὅτι ἀνεπιτήδειοι ἦτοι κατ' οὐσίαν ἢ κατὰ γνώμην, πῶς οἱ ἀνεπιτήδειοι κατ' οὐσίαν ἤκουσαν παρὰ τοῦ πατρὸς; ἀλλὰ καὶ πότερόν ποτε πρόβατα οὗτοι ἦσαν τοῦ χριστοῦ, ἢ ἀλλότριον ὑπήρχον αὐτοῦ; εἰ δὲ ἦσαν ἀλλότριον, πῶς ἤκουσαν παρὰ τοῦ πατρὸς, 20 σάφως, ὡς οἴονται, λεγομένου πρὸς τοὺς ἀλλοτρίους ὅτι
- Jo x 26 Διὰ τοῦτο ὑμεῖς οὐκ ἀκούετε, ὅτι οὐκ ἐστὲ ἐκ τῶν προβάτων τῶν ἐμῶν; εἰ μὴ ἄρα θλιβόμενοι ἐτέρῳ ἀτόπῳ ἑαυτοὺς περιβάλλουσι λέγοντες παρὰ μὲν τοῦ πατρὸς ἀκηκοῖναι τοὺς ἀλλοτρίους, μὴ ἀκούειν δὲ τοὺς αὐτοὺς τούτους παρὰ τοῦ 25 σωτήρος. εἰ δ' οἰκείοι τοῦ σωτήρος ἦσαν καὶ τῆς μακαρίας φύσεως, πῶς ἐζήτουν αὐτὸν ἀποκτεῖναι; καὶ πῶς ὁ τοῦ σωτήρος λόγος οὐκ ἐχώρει ἐν αὐτοῖς;
- Jo viii 39 9. Ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπαν αὐτῷ Ὁ πατὴρ ἡμῶν 317 Ἀβραάμ ἐστὶ. Δόξαιεν ἂν τὴν ἀπόκρισιν οὗτοι πεποιῆσθαι 30 πολὺ ταπεινότερον ἐκδεξάμενοι περὶ τοῦ τίς αὐτῶν ἦν ὁ πατὴρ ἢ ὡς ὁ κύριος ἔλεγεν. ὁ μὲν γὰρ Ἰησοῦς ἀναφέρων

ἐπὶ τὸν θεὸν ἔφασκε τό· Καὶ ὑμεῖς οὖν ἂ ἤκούσατε παρὰ Jo viii 38
 τοῦ πατρὸς ποιεῖτε· οἱ δὲ ταπεινότερον τὸν τοῦ ἔθνους παρο-
 μολογοῦσιν ἑαυτῶν πατέρα λέγοντες· Ὁ πατὴρ ἡμῶν Jo viii 39
 Ἀβραάμ ἐστι. βοηθῶν δ' ἂν τις αὐτοῖς ὡς καλῶς ἀποκρι-
 5 ναμένοις φήσει ὅτι ὡς μέτριοι καὶ μὴ διδόντες ἑαυτοῖς
 εἶναι υἱοῖς θεοῦ, τοῦ Ἰησοῦ λέγοντος· Ἄ ἤκούσατε παρὰ
 τοῦ πατρὸς ποιεῖτε· καὶ ἀναφέροντος ἐπὶ τὸν θεόν, φασίν·
 Ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀβραάμ ἐστι. δηλὸν δὲ ὅτι καὶ τοῦτο
 εὐθύνη ἐστὶν ὡς ψευδῶς εἰρημένον διὰ τοῦ· Εἰ τέκνα τοῦ
 10 Ἀβραάμ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ποιεῖτε. οὐκ ἀτόπως
 δὲ καὶ πρὸς ταῦτα ζητῆσαι τις ἂν πῶς κατὰ τὸν σωτήρᾶ
 ἐστὶ, μὴ συγκατατιθέμενον εἶναι αὐτοὺς τέκνα τοῦ Ἀβραάμ,
 τὸ λέγειν αὐτοῖς· Καὶ ὑμεῖς οὖν ἂ ἤκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς
 ποιεῖτε· ἀναφερομένου τοῦ· Παρὰ τοῦ πατρὸς· ἐπὶ τὸν θεόν.
 15 ὁ γὰρ μὴ ὢν τέκνον τοῦ Ἀβραάμ τῶν μετὰ τὸν Ἀβραάμ,
 ψεκτὸς ὡς οὗτοι πρὸς οὓς ὁ λόγος, πολλῶ μᾶλλον οὐκ ἐστὶ
 τέκνον τοῦ θεοῦ. ὅρα δὲ εἰ καὶ πρὸς τοῦτο δυνάμεθα λέγειν
 ὅτι οὐκ εἴρηται· καὶ ὑμεῖς οὖν ἂ ἤκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς
 20 ὑμῶν ἢ παρὰ τοῦ πατρὸς ἡμῶν· ἀλλά· παρὰ τοῦ πατρὸς·
 ὅστις κἂν ἦ πατὴρ, οὐ πάντως καὶ τῶν μὴ τέκνων τοῦ
 Ἀβραάμ ἐστὶ πατὴρ, καὶ μὴ μεμορφωμένων ἀπὸ σπέρματος
 Ἀβραάμ ἐπὶ τὰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ· ἢ ἀδιορίστως εἰρημένον
 τό· Ἄ ἤκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς· δύναται λαμβάνεσθαι
 ἀντὶ τοῦ· ἀπὸ τοῦ πατρὸς μου· καὶ τοῦτο ἐστὶ σαφὲς ἐκ
 25 τοῦ· Ἄ ἐγὼ ἐώρακα παρὰ τῷ πατρὶ λαλῶ· ἴσον δυναμένου Jo viii 38
 τῷ παρὰ τῷ πατρὶ μου. καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς δὲ διδασκόμεθα
 τίνων ἐστὶν ὁ θεὸς πατὴρ, δι' ὃν λέγει ὁ σωτήρ· Εἰ ὁ Jo viii 42
 θεὸς πατὴρ ὑμῶν ἦν ἠγαπᾶτε ἂν ἐμέ. σαφὲς δὲ ὅτι οἱ
 ζητοῦντες ἀποκτεῖναι τὸν υἱὸν οὐκ ἠγάπων αὐτόν· μὴ ἀγα-
 30 πῶντες δὲ αὐτόν οὐκ ἂν ἐχρημάτιζον οἱ υἱοὶ τοῦ θεοῦ·
 ὥστε δηλὸν ὅτι τό· Καὶ ὑμεῖς οὖν ἂ ἤκούσατε παρὰ

1, 14, 18, 19 (bis), 23, 25, 31 παρὰ] περι 11 post ἂν] ins. ὅτι
 15 ante τῶν] ins. ανοῦν 16 ἐστὶ] ἔστε 27 post ὢν] ins. καὶ
 ταῦτα

τοῦ πατρὸς ποιείτε· οὐκ ἴσον δύναται τῷ· παρὰ τοῦ πατρὸς ἡμῶν.

Jo viii 39 10. Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ 318
 ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ποιείτε. Οἱ ἔν τι ἐπιλεξάμενοι
 Jac ii 23 : τῶν τοῦ Ἀβραάμ ἔργων τό· Ἐπίστευσε δὲ Ἀβραάμ τῷ 5
 cf. Ge xv 6 θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην· καὶ τοῦτο νομί-
 ζοντες εἶναι ἐφ' ὃ ἀναφέρεται τό· Τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ
 ποιείτε· ἵνα καὶ συγχωρηθῇ αὐτοῖς ὅτι ἔργον ἐστὶν ἡ πίστις,
 Jac iii 20 οὐ συγχωρηθὲν ἂν ὑπὸ τῶν παραδεχομένων τό· Πίστις χωρὶς
 ἔργων νεκρά ἐστίν· οὐδ' ὑπὸ τῶν ἀκουόντων ὅτι διαφέρει τὸ 10
 cf. Ro iii δικαιοῦσθαι ἐκ πίστεως ἢ περ ἐξ ἔργων νόμου, ἀπολεγέτωσαν
 28 διὰ τί οὐκ εἴρηται· Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἐστε, τὸ ἔργον τοῦ
 Ἀβραάμ ποιείτε· ἐνικῶς, ἀλλὰ πληθυντικῶς· Τὰ ἔργα τοῦ
 Ἀβραάμ ποιείτε· ἴσον, ὡς οἶμαι, τυγχάνον τῷ· πάντα τὰ
 ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ποιείτε. εἰ δὲ ἴσον ἐστὶ τῷ· τὰ πάντα 15
 ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ποιείτε· καὶ μήτε σωματικῶς παιδίσκη
 δεῖ προσελθεῖν τὸν ἔχοντα γαμετήν, μήτε μετὰ τὴν τελευταίαν
 τῆς γεγαμημένης ἐν γήρᾳ ἄλλην γυναῖκα λαβεῖν τὸν κατὰ
 τοῦ σωτῆρος ὑφήγησιν θέλοντα τέκνον ἀποδειχθῆναι τοῦ
 Ἀβραάμ, ἐκ τοῦ ποιεῖν τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ, σαφῶς καὶ 20
 ἐντεῦθεν μανθάνομεν ὅτι δεῖ πᾶσαν τὴν κατὰ τὸν Ἀβραάμ
 ἀλληγοροῦντα ἱστορίαν ἕκαστον πνευματικὸν ποιῆσαι τῶν
 Ge xii 1 πεπραγμένων ὑπ' αὐτοῦ, ἀρξάμενον ἀπὸ τοῦ· Ἐξελθε ἐκ τῆς
 γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ
 πατρὸς σου, εἰς τὴν γῆν ἣν ἂν σοι δείξω· εἰρημένου οὐ 25
 μόνῳ τῷ Ἀβραάμ ἀλλὰ καὶ παντὶ τῷ ἐσομένῳ τέκνῳ αὐτοῦ.
 ἐστὶ γάρ τις καὶ ἐκάστου ἡμῶν γῆ, καὶ ἡ πρὸ τοῦ θεοῦ
 χρηματισμοῦ οὐκ ἀγαθὴ συγγένεια, καὶ ὁ πρὸ τοῦ φθάσαντος
 εἰς ἡμᾶς λόγου θεοῦ οἶκος τοῦ πατρὸς ἡμῶν, δι' ἅτινα
 ἅπαντα κατὰ λόγον θεοῦ δεήσει ἡμᾶς ἐπεξελεθεῖν, εἴπερ 30
 Jo viii 39 ἀκούομεν τοῦ σωτῆρος λεγόντος· Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ
 ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ποιείτε· οὕτω γὰρ φθάσομεν,

ὡς καταλιπόντες τὴν ἡμετέραν γῆν, ἐφ' ἣν δείξει ἡμῖν γῆν ὁ
 θεὸς, τὴν ἀληθῶς ἀγαθὴν καὶ ὄντως πολλήν, ἣν ἀπὸ κυρίου
 τοῦ θεοῦ πρέπει δίδοσθαι τοῖς ποιήσασιν τὸ προστεταγμένον
 ἐν τῷ· Ἐξέλθε ἐκ τῆς γῆς σου. καὶ ὡς καταλιπόντες Ge xii 1
 5 συγγένειαν οὐ καλὴν εἰς ἔθνος ἐσόμεθα μέγα καὶ μεῖζον ἢ cf. Ge xii 2f
 κατὰ ἀνθρώπους· καὶ ὡς καταφρονήσαντες οἴκου πατρὸς
 319 οὐκ ἐπαινετοῦ, εὐλογηθησόμεθα μεγαλυνομένου τοῦ ὀνόματος
 ἡμῶν, γινόμενοι εὐλογητοὶ ἐπὶ τοσοῦτον ὡς τοὺς μὲν
 εὐλογοῦντας ἡμᾶς εὐλογεῖσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ, τοὺς δὲ κατα-
 10 ρωμένους ὑπὸ κατάραν ἔσεσθαι, πᾶσάν τε γῆς φυλὴν ἐν
 ἡμῖν εὐλογεῖσθαι· ὅτε καὶ περὶ ἡμῶν εἴποι ἂν ὁ λόγος·
 Ἐπορεύθη ὡς εἴρηται περὶ Ἀβραάμ· Καὶ ἐπορεύθη Ge xii 4
 Ἀβραάμ, καθάπερ ἐλάλησεν αὐτῷ κύριος. οἶμαι δὲ ὅτι ἐν
 ταῖς ἀρχαῖς καὶ ἐπὶ ποσὸν ὁ Λὼτ ἔψεται ἡμῖν, οὗ σύμβολον
 15 ἦν τό· Καὶ ὤχετο μετ' αὐτοῦ Λὼτ· καὶ ἐπανελθόντες εἰς γῆν Ge xii 4
 Χαναὰν διοδεύσομεν τὴν γῆν ἕως τοῦ τόπου Συχέμ, οὕτω τῇ cf. Ge xii 6
 ἀναβάσει τῆς διανοίας προκόπτοντες ἕως ἔλθωμεν ἐπὶ τὴν
 δρῦν τὴν ὑψηλὴν. καὶ ὀφθήσεται ἡμῖν κύριος ὁ θεὸς, ὁ cf. Ge xii 7
 ὀφθεῖς τῷ Ἀβραάμ, καὶ ἐπαγγελεῖται <τὴν> περὶ τὴν ὑψηλὴν
 20 δρῦν γῆν δοῦναι τῷ νοητῷ τῆς ψυχῆς ἡμῶν σπέρματι. τοῦ
 δὲ νοήσαντός ἐστι τό· Ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ποιείτε· καὶ τὸ Jo viii 39
 οἰκοδομῆσαι θυσιαστήριον κυρίῳ, τῷ ὅπου ἡ ὑψηλὴ δρῦς
 ἐπιφαινομένῳ καὶ ἡμῖν, καὶ μετὰ ταῦτα ἀποστηῖν ἀπὸ τοῦ cf. Ge xii 8
 τόπου τῆς ὑψηλῆς δρυὸς ὡς ἐπὶ τὸ ὄρος, καὶ τοῦ ὄρους κατὰ
 25 τὰς ἀνατολὰς τῆς Βαιθῆλ, ὃ ἐρμηνεύεται οἶκος θεοῦ, εἶθα
 στήσει ἑαυτοῦ τὴν σκηνὴν, τῆς μὲν Βαιθῆλ ὡς ἐπὶ κατὰ
 θάλασσαν, τῆς δὲ Ἀγγαὶ ὡς ἐπὶ κατ' ἀνατολὰς· ἐρμηνεύεται
 δὲ Ἀγγαὶ ἑορταί. καὶ ὡς προκόπτων γε ὁ τοιοῦτος μετὰ
 ταῦτα δεύτερον οἰκοδομήσει τῷ κυρίῳ θυσιαστήριον, ἧδη
 30 καὶ ἐπικαλεῖσθαι δυνάμενος ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου.
 καὶ ἐξῆς ἀπαίρων κἀκείθεν ὁ ἐσόμενος τέκνον τοῦ Ἀβραάμ, cf. Ge xii 9
 γενόμενός πως στρατηγικώτερος καὶ συνιείς πρὸς ὄσους

1, 4 καταλιπόντες

12 ὡς] ὅς

16 διοδεύσωμεν

19 ἐπαγγέλλεται

τὴν 1^ο om.

27 ἀγγε

28 ἀγγαει

πολεμίους αὐτὸν παρασκευάσασθαι δεῖ, στρατοπεδεύσει ἐν
 τῇ ἐρήμῳ. μετὰ ταῦτα πείραν λιμοῦ λήψεται τοῦ ἐπὶ τῆς
 cf. Ge xii 10 γῆς, καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον καταβήσεται παροικῆσαι ἐκεῖ, ἵνα
 μὴ καὶ αὐτοῦ κατισχύσῃ ὁ λιμὸς ὁ ἐνισχύσας ἐπὶ τῆς γῆς.
 cf. Gexii 11f. καὶ καταβήσεται εἰς Αἴγυπτον μετὰ τῆς εὐπροσώπου ἑαυτοῦ 5
 γυναικὸς, συνθήκας τινὰς τιθέμενος πρὸς αὐτὴν, ἵνα ἑαυτῷ δι'
 Ge xii 16 αὐτὴν οἱ Αἰγύπτιοι <εὐ> χρήσονται καὶ γένωνται ἐν Αἰγύπτῳ
 αὐτῷ πρόβατα καὶ μόσχοι καὶ ὄνοι καὶ παῖδες καὶ παιδίσκαι
 καὶ ἡμίονοι καὶ κάμηλοι, περὶ ὧν ἐκάστου σοφοῦ τινος καὶ
 ἐπὶ τὰ βάθη τῆς γραφῆς ἐπισταμένως φθάνειν δυναμένου 10
 ἔργον ἂν εἶη λέγειν· καὶ ἀπαξαπλῶς γε πᾶσαν τὴν κατὰ τὸν 320
 Ἀβραὰμ ἱστορίαν βασανίζοντες καὶ ὅλα τὰ περὶ αὐτοῦ
 cf. Gal iv 24 γεγραμμένα, ἅτινά ἐστιν ἀλληγορούμενα, ὡς πνευματικοὶ
 πνευματικῶς ποιεῖν πειρασόμεθα. ὅρα δὲ εἰ μὴ σαφῶς
 ἀπὸ τῆς ἐξετάσεως τῶν κατὰ τὸν τόπον παρίσταται ἡμῖν 15
 σοφοῦ τινος καὶ πάσῃ ἀρετῇ κεκοσμημένου τὸ γενέσθαι τοῦ
 Ἀβραὰμ τέκνον. τί γὰρ δεῖ λέγειν ὄσης σοφίας χρήζομεν
 εἰς τὸ νοῆσαι τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ; καὶ ὄσης δυνάμεως εἰς
 τὸ ποιῆσαι αὐτά; ποίας δὲ σοφίας ἢ ποίας δυνάμεως δεόμεθα,
 ἢ Χριστοῦ, ὅς ἐστι θεοῦ δύναμις καὶ θεοῦ σοφία; τὸ μὲν οὖν 20
 γεγραμμένον ἐστίν· Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ
 Ἀβραάμ ποιεῖτε· ἀκολούθως δ' ἂν παρὰ τοῦτο εἴποις· εἰ
 τέκνα τοῦ Ἰσαὰκ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ Ἰσαὰκ ποιεῖτε· τὰ δὲ
 ὅμοια καὶ περὶ τοῦ Ἰακώβ καὶ ἐνὸς ἐκάστου τῶν ἁγίων
 πατέρων. καὶ ἐκ τῶν ἐναντίων δὲ ἕκαστος τῶν ἁμαρτανόντων 25
 γενικῶς μὲν τέκνον ἐστὶ τοῦ διαβόλου, ἐπεὶ πᾶς ὁ ποιῶν τὴν
 ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου γεγένηται· ἤδη δὲ καὶ ἰδικώτερον,
 ἢ τοῦ Καῖν, ἢ τοῦ Χάμ, ἢ τοῦ Χαναάν, ἢ τοῦ Φαραὼ, ἢ
 τοῦ Ναβουχοδοноσόρ, ἢ τινος τῶν ἀσεβῶν. τούτοις δὲ
 ἀκολούθως ἐρεῖς ὅτι ἕκαστος ἀπαλλαττόμενος τοῦ βίου 30
 τούτου ἀπελεύσεται πρὸς τοὺς ἰδίους πατέρας· νομιστέον
 γὰρ οὐ μόνῳ τῷ Ἀβραάμ, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις

7 εὐ] om. χρήσονται 10 φθάν'' 23 ἐστε—'Ἰσαὰκ]
 add. intra lin. pr. man.

λέγεσθαι πρὸς τῆ ἐξόδῳ τό· Σὺ δὲ ἀπελεύση πρὸς τοὺς Ge xv 15

πατέρας σου· οὐκέτι δὲ πᾶσιν ἀνθρώποις ἀλλὰ μόνοις τοῖς

ἀγίοις τό· Μετὰ εἰρήνης· τοῖς δὲ τετελειωμένοις καὶ πνευ-

ματικῶς μακροημέροις γενομένοις καὶ τό· Τραφεῖς ἐν γῆρᾳ

5 καλῶ· ἐπέειπερ· Πολιά ἐστι φρόνησις ἀνθρώποις· καί· Sap Sol iv 9

Στέφανος καυχήσεως γῆρας· καὶ δόξα τοῖς ἀληθινοῖς καὶ Pr xvi 31;

θείοις πρεσβυτέροις αἱ κοσμοῦσαι αὐτοὺς νοηταὶ πολιαί· cf. xx 23 (29)

II. Νῦν δὲ ζητεῖτε ἀποκτεῖναι ἄνθρωπον ὃς τὴν Jo viii 40

ἀλήθειαν ἔμιν λελάληκα ἣν ἤκογσα παρὰ τοῦ θεοῦ.

10 Οἱ ζητοῦντες ἀποκτεῖναι, ἐπεὶ θεὸς οὐκ ἀποκτίννυται,

κἂν ἀποκτινύωσιν, ἄνθρωπον ἀποκτινύουσι. κἂν ζητῶσιν

ἀποκτεῖναι, μήπω ἀποκτινύντες, οὐχὶ θεὸν νομίζοντες εἶναι,

ᾧ ἐπιβουλεύουσιν, ὡς ἀνθρώπῳ ἐπιβουλεύουσιν· οὐδεὶς γὰρ

πειθόμενος εἶναι θεὸν τοῦτον ᾧ ἐπιβουλεύει, ἐπιβουλεύσαι

15 ἂν αὐτῷ. ἔστι δὲ πῶς αἰεὶ θεωρῆσαι τοὺς τῷ λόγῳ τοῦ

θεοῦ ἐπιβουλεύοντας, ὅτι ἀποκτεῖναι ζητοῦσι καὶ ἐξαφανίσαι

αὐτὸν ἄνθρωπον, αὐτὸν τουτέστιν ἀνθρώπινον καὶ θνητὸν

εἶναι ὑπολαμβάνοντες, ἣ καὶ τῷ ἀνθρωπινωτέρῳ αὐτοῦ καὶ

321 βλεπομένῳ ἐπιτίθενται· ἵνα δὲ καὶ ἀποκτείνωσι τὸ σῶμα τοῦ

20 λόγου, σαφὲς ὅτι μετὰ ταῦτα οὐδὲν δύνανται ποιῆσαι περισ-

σότερον. διόπερ οὐ φοβητέον ἡμῖν ἀπὸ τῶν ἀποκτινύντων cf. Mt x 28;

τὸ σῶμα, μετὰ δὲ ταῦτα μὴ ἐχόντων περισσότερόν τι ποι- Lc xii 4

ῆσαι, οὐδὲ φοβητέον ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα,

τὴν δὲ ψυχὴν τοῦ λόγου ἀποκτεῖναι μὴ δυναμένων. ἀλλ'

25 εἰ τοιοῦτός τίς ἐστι λόγος ὥστε καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ καὶ

τὴν ψυχὴν, τῷ ἄξια εἶναι ἀπωλείας, ἀπόλλυσθαι δύνα-

σθαι, φοβητέον τὸν δυνάμειον θεὸν λόγον καὶ ψυχὴν καὶ

σῶμα ἀπολέσαι καὶ ἐξαφανίσαι, εἴτε ἐν γεέννῃ εἴτε ὅπως

βούλεται· ὁ κύριος γὰρ Ἰησοῦς ἀναλοῖ τῷ πνεύματι τοῦ cf. 2 Th ii 8

30 στόματος αὐτοῦ, καὶ καταργεῖ τῆ ἐπιφανείᾳ τῆς παρουσίας

ἑαυτοῦ, τὸν ἀντικείμενον λόγον καὶ ἐπαιρόμενον ἐπὶ πάντα cf. 2 Th ii 4

λεγόμενον θεὸν ἢ σέβασμα. καὶ ζητοῦσί γε οὗτοι πρὸς οὓς

4 μακροημέρως 11 ἀποκτινύουσι] ἀποκτινύουσιν 12 θεῷ

15 ante ἐστι ins. τί πῶς αἰεὶ] αἰεὶ πῶς αἰεὶ 20 σαφῶς

21 ἀπὸ τῶν] bis 23 ἀποκτεινόντων

- cf. Jo viii 40 ὁ λόγος ἀποκτεῖναι ἄνθρωπον ὃς τὴν ἀλήθειαν λελάληκεν, ἣν ἤκουσε παρὰ τοῦ θεοῦ καὶ εἴληφε. κὰν ἀπλούστερον μέντοι γε κατὰ τὸν τόπον ἐκλαμβάνωμεν, σαφῶς ἐδίδαξεν ὁ σωτὴρ ὅτι τὸ ζητούμενον ὑπὸ Ἰουδαίων ἐπὶ τῷ ἀναιρεθῆναι αὐτὸ θεὸς οὐκ ἦν ἀλλὰ ἄνθρωπος, ὃς καὶ ἀνῆρέθη· θεὸν γὰρ 5
- cf. Jo i 1 οὐ θεμιτὸν ἀποθνήσκειν λέγειν· διόπερ ὁ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν λόγος, ὅστις καὶ θεὸς λόγος ἦν, οὐκ ἀπέθανε. ζητήσεις
- Jo i 14 δέ, ἐπεὶ γέγραπται ὅτι Ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο· πότερόν ποτε ὁ γενόμενος σὰρξ λόγος τῷ γεγονέναι σὰρξ γέγονε καὶ ἄνθρωπος ἢ οὐ γέγονεν ἄνθρωπος. εἰ μὲν γὰρ γέγονεν 10 ἄνθρωπος, δύναται αὐτὸς ἐζητῆσθαι ἀναιρεθῆναι· εἰ δὲ μὴ γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ ὁ γενόμενος σὰρξ λόγος οὐκ ἀναιρεθεὶς ἀπεκατέστη, καὶ ἀποκαθίσταται ἐκάστῳ ἐπὶ τοῦτο ὅπερ ἦν πρὶν γένηται σὰρξ.
- Jo viii 40 12. Τοῦτο Ἀβραὰμ οὐκ ἐποίησε. Τὸ μηδαμῶς 15 δυνατὸν πραχθῆναι τῷ Ἀβραὰμ εἰ μὴ πεποίηκεν Ἀβραὰμ, ὡς ἔτυχεν ἀνερῆσθαι δόξει τό· Τοῦτο Ἀβραὰμ οὐκ ἐποίησεν. εἴποιεν γὰρ ἂν πρὸς τοῦτό τινες ὅτι μάτην λέγεται τό· Τοῦτο Ἀβραὰμ οὐκ ἐποίησεν· εἴπερ οὐκ ἐποίησε τὸ μηδαμῶς γενόμενον κατὰ τὸν χρόνον αὐτοῦ· οὐ γὰρ γέγονε κατὰ τὸν 20 χρόνον αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς. ἀλλ' ἐπεὶ τό· Τοῦτο Ἀβραὰμ οὐκ ἐποίησεν· οἷον ἐν ἐπαίνῳ ὑπολαμβάνω εἰρησθαι τῷ περὶ τοῦ Ἀβραὰμ, εἴποισ' ἂν ὅτι κατὰ τὸν διδάξαντα λόγον τό·
- Jo viii 56 Ἀβραὰμ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἠγαλλιάσατο ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμήν, καὶ εἶδε καὶ ἐχάρη· ἔστι τὸ γεγονέναι μὲν καὶ 322
- cf. Jo viii 40 ἐπὶ τοῦ Ἀβραὰμ ἄνθρωπον λαλοῦντα ἣν ἤκουσε παρὰ τοῦ θεοῦ ἀλήθειαν, οὐ μὴν ἐζητῆσθαι αὐτὸν ἀνῆρῆσθαι ὑπὸ τοῦ Ἀβραὰμ. καὶ ἐπίστησον ὅτι οὐκ ἔστιν ὅτε ὁ κατὰ τὸν Ἰησοῦν τροπικῶς νοούμενος ἄνθρωπος οὐκ ἐπεδήμει τῷ βίῳ, καὶ μετὰ τοὺς τῆς περὶ αὐτοῦ ἱστορίας χρόνους καὶ πρότερον. 30
- cf. He vi 4 κατὰ τοῦτο δὲ οἶμαι πάντα τὸν ἅπαξ φωτισθέντα καὶ γευσάμενον δωρεῦς ἐπουρανίου μέτοχόν τε γενηθέντα πνεύ-

ματος ἁγίου καὶ καλὸν γευσάμενον θεοῦ ῥῆμα δυνάμεις τε cf. He vi 5 f.

μέλλοντος αἰῶνος, καὶ παραπεσόντα, πάλιν ἀνακαινίζειν
 ἑαυτὸν εἰς μετάνοιαν, ἧτοι προσταυροῦντα ἢ ἀνασταυροῦντα
 τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ παραδειγματίζοντα, εἴτε πρὸ τῆς

5 ἱστορουμένης σωματικῆς τοῦ σωτήρος ἡμῶν ἐπιδημίας εἴτε
 καὶ ὕστερον. οὐ γὰρ ὁ μὲν νῦν μετὰ τὸν φωτισμὸν καὶ
 τὰς λοιπὰς εἰς αὐτὸν τοῦ θεοῦ εὐεργεσίας ἁμαρτάνων
 ἀνασταυροῖ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ διὰ τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων
 ἐφ' ἃ ἐπαλιδρόμησεν, οὐδὲν τῆς κοινότερον λεγομένης

10 σωματικῆς πρὸς τὸ σταυρῶσαι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἐνεργείας
 ἐπιτελῶν· οὐχὶ δὲ καὶ πρότερον τοῦτο ἐγένετο, καὶ ὁ
 ἁμαρτάνων μετὰ τὸ ἀκοῦσαι θείων λόγων προεσταύρου τὸν
 υἱὸν τοῦ θεοῦ. εἴ τῳ δὲ φίλον παραδέξασθαι τὸ ἐν ταῖς
 Παύλου Πράξεσιν ἀναγεγραμμένον ὡς ὑπὸ τοῦ σωτήρος

15 εἰρημένον· Ἄνωθεν μέλλω σταυροῦσθαι· οὗτος ὡς μετὰ τὴν
 ἐπιδημίαν παραδέχεται τό· Ἄνωθεν μέλλω σταυροῦσθαι·
 γινόμενον, οὕτω καὶ πρὸ τῆς ἐπιδημίας, ὅταν τὰ αὐτὰ αἷτια
 γίνηται τοῦ λέγεσθαι ἄν· ἤδη μέλλω σταυροῦσθαι. διὰ τί
 γὰρ οὐχὶ ὡς ἄνωθεν μέλλει σταυροῦσθαι καὶ πρότερον

20 ἐσταύρωτο; ὄρα δὲ εἰ μὴ μόνων τῶν μετὰ τὴν παρουσίαν
 ἐστὶν ἁγίων φωνή· Τῷ χριστῷ συνεσταύρωμα· ἀλλὰ καὶ Gal ii 19
 τῶν προτέρων, ἵνα μὴ διαφέρειν λέγωμεν τοὺς μετὰ τὴν
 παρουσίαν ἁγίους Μωσέως καὶ τῶν πατριαρχῶν. καὶ τό·

Ζῶ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός· λεγέσθω μὴ μόνον Gal ii 20

25 ὑπὸ τῶν μετὰ τὴν παρουσίαν ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν πρότερον.
 ἐφίστημι δὲ καὶ τῷ· Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ θεὸς Mt xxii 32

Ἰακώβ· θεὸς δὲ οὐκ ἔστι νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων· εἰρημένῳ ὑπὸ
 τοῦ σωτήρος, μήποτε διὰ τοῦτο ζῶντές εἰσιν Ἀβραὰμ Ἰσαὰκ
 καὶ Ἰακώβ, ἐπεὶ καὶ αὐτοὶ συνταφέντες τῷ χριστῷ συναν- cf. Ro vi 4

30 ἐστήσαν αὐτῷ, οὐ πάντως κατὰ τὴν σωματικὴν τοῦ Ἰησοῦ
 ταφὴν ἢ σωματικὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ. ταῦτα πρὸς τό·

323 Τοῦτο Ἀβραὰμ οὐκ ἐποίησε. τί δὲ τοῦτο ἢ τὸ ζητεῖν ἀπο- Jo viii 40

2 παραπεσόντας
 26 τῷ] τὸ

3 ἑαυτῷ
 29, 30 συναρέστησαν

κτείνειν ἄνθρωπον ὡς τὴν ἀλήθειαν λελάληκεν ἢν ἤκουσε παρὰ τοῦ θεοῦ; ἀποδίδωμεν γὰρ ὡς ἄρα ἢ κατὰ τὸν Ἰησοῦν πνευματικὴ οἰκονομία οὐκ ἔστιν ὅτε τοῖς ἀγίοις οὐκ ἦν. εἰ δὲ ἀναγαγῆς ταῦτα, ὡσπερ ὑπονενοήκαμεν ἐν ἄλλοις, ἕτερος παρὰ τὸ κοινότερον ἐπὶ μυστικώτερον Ἀβραὰμ ὁμοίως πάντα 5 τὰ κατὰ τὸν τόπον ἐξομαλίσει πειράσει, ζητῶν τὴν ἐκάστου τούτων ἀκολουθίαν.

Jo viii 41

13. Ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ἡμῶν.

cf. Jo viii 31 f.

Ὅσον ἐπὶ τῷ ῥητῷ τούτῳ οὐκ ἔστι σαφὲς τίνα θέλει εἰπεῖν πατέρα τῶν πεπιστευκότων αὐτῷ Ἰουδαίων καὶ μηδέπω 10 ἐγνωκότων τὴν ἀλήθειαν· πρὸς αὐτοὺς γὰρ ταῦτα πάντα

Jo viii 44

φησί. καὶ εἰ μὴ ἐπέφερετο μετ' ὀλίγα τό· Ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστὲ καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν· κἂν σαφῶς οὐκ ἐγνώκειμεν τὸ βούλημα τοῦ εἰρημένου. οὐ θαυμαστὸν δὲ εἰ τοῖς πεπιστευκόσιν 15 αὐτῷ Ἰουδαίοις, μηδέπω μείνασιν αὐτοῦ ἐν τῷ λόγῳ ἵνα ἀληθῶς αὐτοῦ γέινονται μαθηταὶ καὶ γνῶσιν τὴν ἀλήθειαν

Jo viii 41

ἐπὶ τῷ ἐλευθερωθῆναι ὑπ' αὐτῆς, ἔλεγε τό· Ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν· καὶ ὡς ἐν τοῖς ἐξῆς ἐπιφέρεται τό· Ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ. κἂν γὰρ ἀπηνὲς 20 εἶναι δοκῆ τὸ τοιοῦτο λεγόμενον περὶ πεπιστευκότων μὲν αὐτῷ καὶ μαθητευθέντων πως, οὐ μὴν ἤδη ἀληθῶς χρηματισάντων μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ, ὅμως κατανοητέον καὶ τὸ ἐν τῇ καθολικῇ ἐπιστολῇ ὑπὸ Ἰωάννου εἰρημένον περὶ υἱῶν

1 Jo iii 8 ff.

θεοῦ καὶ υἱῶν διαβόλου· Ὁ ποιῶν γὰρ, φησί, τὴν ἁμαρτίαν 25 ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς ὁ διάβολος ἁμαρτάνει. εἰς τοῦτο ἐνεφανέρωθη ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἵνα λύσῃ τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου. πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ θεοῦ ἁμαρτίαν οὐ ποιεῖ, ὅτι σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ μένει, καὶ οὐ δύναται ἁμαρτάνειν, ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ γεγέννηται. ἐν τούτῳ φανερά 30 ἐστὶ τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ καὶ τὰ τέκνα τοῦ διαβόλου· πᾶς ὁ μὴ ὢν δίκαιος οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ θεοῦ, καὶ ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸν

ἀδελφὸν αὐτοῦ. τῶν ῥητῶν τοίνυν τούτων οὕτως ἐχόντων
 κατανόησον εἰ μὴ σαφῶς εἴρηται ὅτι πᾶς ὁ ποιῶν τὴν 1 Jo iii 8
 ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν. ὅσον ποιούμεν ἁμαρτίας,
 οὐδέπω τὴν ἐκ τοῦ διαβόλου γένεσιν ἀπεδυσάμεθα, κὰν πι-
 5 στεύειν εἰς τὸν Ἰησοῦν νομιζόμεθα· καὶ τούτῳ ἀκόλουθόν
 ἐστὶ τὸ λέγεσθαι τοῖς πεπιστευκόσιν Ἰουδαίοις ὑπὸ τοῦ cf. Jo viii 31
 Ἰησοῦ· Ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν· ἀναφερο- Jo viii 41
 μένου τοῦ πατρὸς ἐπὶ τὸν διάβολον, διὰ τό· Ὑμεῖς ἐκ τοῦ Jo viii 44
 πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ. εἰ δὲ πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν
 324 ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστὶ, πᾶς ὁ μὴ ὢν ἐκ τοῦ διαβόλου οὐ ποιεῖ
 τὴν ἁμαρτίαν. ἀλλὰ καὶ εἴπερ εἰς τοῦτο ἐφανερῶθη ὁ υἱὸς
 τοῦ θεοῦ, ἵνα λύσῃ τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου· ὅσον οὐδέπω τὰ ἐν
 ἡμῖν ἔλυσεν ἔργα τοῦ διαβόλου, τῷ μὴ παρεστηκέναι ἡμᾶς
 ἐαυτοὺς τῷ λύνοντι τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου, οὐδέπω ἀπεθέμεθα
 15 τὸ εἶναι τέκνα τοῦ διαβόλου, ἀπὸ τῶν καρπῶν ἐπιγινωσκό- cf. Mt vii 16
 μενοι τίνος ἐσμὲν υἱοί. καὶ ἐκ τούτων μέντοι γε δῆλόν ἐστιν
 ὅτι οὐ διὰ κατασκευὴν υἱὸς τίς ἐστὶ διαβόλου, οὐδὲ διὰ τὸ
 οὕτως δεδημιουργῆσθαι υἱὸς τις ἐν ἀνθρώποις λέγεται τοῦ
 θεοῦ· καὶ δῆλον ὅτι δύναται ὁ ποτε υἱὸς τοῦ διαβόλου
 20 γενέσθαι υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὅπερ σαφές καὶ ὁ Ματθαῖος ποιεῖ
 ἀναγράφων τὸν σωτῆρα οὕτως εἰρηκέναι· Ἐκούσατε ὅτι Mt v 43 ff.
 ἐρρέθη Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου καὶ μισήσεις τὸν
 ἐχθρόν σου. ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ἀγαπήσατε τοὺς ἐχθροὺς
 ὑμῶν καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν διωκόντων ὑμᾶς· ὅπως
 25 γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. προσέ-
 χεσθε γὰρ ὅτι ἐκ τοῦ ἀγαπᾶν τοὺς ἐχθροὺς καὶ προσεύ-
 χεσθαι ὑπὲρ τῶν διωκόντων ὁ μὴ πρότερον τοῦ ἐν οὐρανοῖς
 πατρὸς, ὕστερον αὐτοῦ γίνεται υἱός· ὅτι δὲ διὰ τό· Ἐν 1 Jo iii 10
 τούτῳ φανερά ἐστι τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ καὶ τὰ ἔργα τοῦ
 30 διαβόλου· προειρημένον περὶ μὲν τοῦ διαβόλου τέκνων
 ὅτι Ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστὶ· περὶ 1 Jo iii 8
 δὲ τῶν τοῦ θεοῦ ὅτι Πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ θεοῦ 1 Jo iii 9
 ἁμαρτίαν οὐ ποιεῖ, ὅτι σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ μένει

καὶ οὐ δύναται ἁμαρτάνειν, ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ γεγέννηται· σαφὲς ὅτι πᾶς ἄνθρωπος συμπληρωκῶς τὸν λόγον ἤτοι τέκνων τοῦ θεοῦ ἐστὶν ἢ τέκνων τοῦ διαβόλου· ἤτοι γὰρ ποιεῖ ἁμαρτίαν ἢ ἁμαρτίαν οὐ ποιεῖ, οὐδενὸς ὄντος μεταξὺ τοῦ ποιεῖν ἁμαρτίαν καὶ τοῦ ἁμαρτίαν μὴ ποιεῖν· καὶ εἰ μὲν 5 ποιεῖ ἁμαρτίαν, ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστὶν, εἰ δὲ ἁμαρτίαν οὐ ποιεῖ, ἐκ τοῦ θεοῦ γεγέννηται.

14. Ἐχεται δὲ τῆς ἐν τούτοις περὶ τέκνων θεοῦ καὶ τέκνων διαβόλου ἀποφάσεως τὰ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ λεγόμενα περὶ τῶν ὄντων ἐν τῷ νῖφ τοῦ θεοῦ, καὶ τῶν μὴ 10 ἑωρακῶτων αὐτόν· Πᾶς γὰρ, φησὶν, ὁ ἐν αὐτῷ μένων οὐχ ἁμαρτάνει, καὶ πᾶς ὁ ἁμαρτάνων οὐχ ἑώρακεν αὐτόν. οὐκοῦν εἰ πᾶς ὁ ἐν αὐτῷ μένων οὐχ ἁμαρτάνει, ὁ ἁμαρτάνων οὐ μένει ἐν τῷ νῖφ· καὶ εἰ πᾶς ὁ ἁμαρτάνων οὐχ ἑώρακεν αὐτόν, ὁ ἑωρακῶς αὐτόν οὐχ ἁμαρτάνει. ἅμα δὲ καὶ ση- 15 μειώσεις τί νοῶν ὁ Ἰωάννης εἶπε τό· Πᾶς ὁ ἁμαρτάνων οὐχ ἑώρακεν αὐτόν· διὰ τό· Ἐώρακεν αὐτόν· ὡς αἰεὶ δυναμένων εἶναι τῶν ὁρώντων τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ ἐκ τοῦ ἑωρακέαι 325 αὐτόν μεταλαμβάνοντων δυνάμει πρὸς τὸ μηδαμῶς ἁμαρτάνειν. ἔτι φήσεις ὅτι τό· Ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς 20 ὑμῶν· ὅτε μὲν λέγοιτ' ἂν πρὸς τοὺς υἱοὺς τοῦ διαβόλου, ὅτε δὲ πρὸς τοὺς υἱοὺς τοῦ θεοῦ. οἱ μὲν γὰρ ἁμαρτάνοντες ποιοῦσι τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς αὐτῶν διαβόλου· οἱ δὲ κατ-ορθοῦντες ποιοῦσι τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς αὐτῶν θεοῦ. εἰκὸς δὲ ἐκ τούτων τινὰ κινήθησθαι μὴ ἄρα δύνηται ὁ αὐτὸς, τῷ 25 ποιεῖν ἀγαθὰ καὶ πονηρὰ ἔργα ἀνὰ μέρος, διὰ μὲν τὰ ἀγαθὰ τέκνον εἶναι θεοῦ, διὰ δὲ τὰ ἐναντία τέκνον τοῦ διαβόλου. ἀλλὰ τοῦτο πρὸς τῷ ἀλογώτατον εἶναι οὐ δηλοῦται ἀπὸ τῶν 30 ῥητῶν. ἀποφαίνεται γὰρ ὁ Ἰωάννης ὅτι Πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ θεοῦ ἁμαρτίαν οὐ ποιεῖ, ὅτι σπέρμα αὐτοῦ ἐν 30 αὐτῷ μένει, καὶ οὐ δύναται ἁμαρτάνειν, ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ γεγέννηται. πᾶς τοίνυν ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ θεοῦ

11 αὐτόν] αὐτῶν

15, 16 σημειώσει
29, 30 γεγεννημένος

18 ἑωρακέαι

ἀμαρτίαν οὐ ποιεῖ· οὐ μὴν γέγραπται ὅτι πᾶς ὁ γεγεννημένος
 ἐκ τοῦ διαβόλου δικαιοσύνην οὐ ποιεῖ, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὴν 1 Jo iii 8
 ἀμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστί. πάλιν οὐχὶ ὡσπερ εἴρηται·
 Ὅ ποιῶν τὴν ἀμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν· οὕτως ἀναγέ-
 5 γραπται· ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστι. καὶ
 πρόσχες ταῖς διαφοραῖς τῶν προτάσεων, τίνα τρόπον μετὰ
 πάσης ἀκριβείας τῷ Ἰωάννῃ εἴρηται, ὡστ' ἂν θαυμάσαι
 τινὰ πῶς ἀλήπτως καὶ, ὡς ἂν εἴποιέν τινες, διαλεκτικῶς
 ἐξήνεγκεν αὐτὰς, μὴ τὰ ὅμοια προσενεγκάμενος περὶ τῶν ἐκ
 10 τοῦ διαβόλου καὶ τῶν ἐκ τοῦ θεοῦ· ὁμοίως δ' ἂν ἐξήνεγκεν εἰ
 ἐπεποιήκει, ὡσπερ τό· Ὅ ποιῶν τὴν ἀμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβό-
 λου ἐστίν· οὕτως· ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστίν·
 ἢ ὡσπερ ἀνέγραφεν ὅτι Πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ θεοῦ 1 Jo iii 9
 ἀμαρτίαν οὐ ποιεῖ· πεποιήκει τό· πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ
 15 διαβόλου δικαιοσύνην οὐ ποιεῖ.

15. Μήποτε δὲ καὶ τῷ· Ἐστίν· εἰρημένῳ ἐπὶ τοῦ ἐκ τοῦ
 διαβόλου, μὴ χρησάμενος ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ θεοῦ, ἢ τῷ· Γεγεν-
 νημένος· ἀναγεγραμμένῳ ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ θεοῦ, μὴ συγχρησά-
 μενος ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ διαβόλου, πάνυ σοφώτατα ἐξέδωκεν.
 20 ἐπῆρε γὰρ τὸν ἐκ τοῦ θεοῦ, τὸ Γεγεννημένον τάξας ἐπ'
 αὐτοῦ· ὅπερ εἰ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐκ τοῦ διαβόλου εἴρητο, χεῖρον ἂν
 τι ἐνέφαινε παρὰ τό· Ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν. ἀλλὰ καὶ
 εἶπερ, ὡς ἐπὶ τοῦ ἐκ τοῦ διαβόλου ἔταξε τό· Ἐστίν· πεποιή-
 κει ἐπὶ τοῦ ἐκ τοῦ θεοῦ, ἔλαττον ἂν περὶ τὸν ἐκ τοῦ θεοῦ
 25 παρίστη, πολλῷ κρείττονος τυγχάνοντος τοῦ γεγεννησθαι ἐκ
 326 τοῦ θεοῦ παρὰ τὸ εἶναι ἐκ τοῦ θεοῦ. φήσει δέ τις ὅτι τινὰ
 τῶν κτισμάτων ἐστι μὲν ἐκ τοῦ θεοῦ, οὐ μὴν γεγέννηται ἐκ
 τοῦ θεοῦ, καὶ πάντως ταῦτα ἐλάττονα ἔχει τάξιν ἐν τῷ παντὶ
 τῶν γεγεννησθαι λεγομένων ἐκ τοῦ θεοῦ. καὶ γενόμενός γε
 30 κατὰ τὴν διαφορὰν τοῦ τε Ἐστίν ἐκ τοῦ διαβόλου καὶ τοῦ
 Γεγέννηται ἐκ τοῦ θεοῦ, ζητήσεις μήποτ' ἐστὶ τις ὁ καὶ
 γεγεννημένος ἐκ τοῦ διαβόλου, ὅστις πάντως καὶ ἔστιν ἐκ

τοῦ διαβόλου, οὐ πάντως τοῦ ὄντος ἐκ τοῦ διαβόλου γεγεννη-
 μένου· καὶ πάλιν ἔστι τις ἐκ τοῦ θεοῦ οὐ πάντως καὶ γεγεννη-
 μένος ἐκ τοῦ θεοῦ, οὐκέτι δὲ παντὸς τοῦ ὄντος ἐκ τοῦ θεοῦ
 γεγεννημένου ἐκ τοῦ θεοῦ. χαρακτηρίζεται μέντοι ὁ γεγεν-
 νημένος ἐκ τοῦ θεοῦ τῷ ἁμαρτίαν μὴ ποιεῖν, διὰ τὸ σπέρμα 5
 τοῦ θεοῦ ἐν αὐτῷ μένειν, καὶ ἀπὸ τῆς ἐκείνου δυνάμεως
 ἐνυπαρχούσης αὐτῷ ἐγγινομένου τοῦ μηκέτι δύνασθαι ἁμαρ-
 τάνειν. καὶ ἐν τοῖς τελευταίοις δὲ λέγεται τῆς ἐπιστολῆς·
 1 Jo v 18 "Ὅτι πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ θεοῦ οὐχ ἁμαρτάνει, ἀλλὰ ὁ
 γεγεννημένος ἐκ τοῦ θεοῦ τηρεῖ ἑαυτὸν καὶ ὁ πονηρὸς οὐχ 10
 ἄπτεται αὐτοῦ. εἰ δὲ ὁ γεννηθεὶς ἐκ τοῦ θεοῦ τηρεῖ ἑαυτὸν
 καὶ ὁ πονηρὸς οὐχ ἄπτεται αὐτοῦ· ὁ μὴ τηρῶν ἑαυτὸν ἴν' ὁ
 πονηρὸς αὐτοῦ μὴ ἄπτηται οὐ γεγέννηται ἐκ τοῦ θεοῦ, καὶ
 πᾶς οὐ ἄπτεται ὁ πονηρὸς, οὗτος οὐ γεγέννηται ἐκ τοῦ θεοῦ·
 ἄπτεται δὲ ὁ πονηρὸς τῶν μὴ τηρούντων ἑαυτούς. ἐπεὶ δὲ 15
 τοῖς περὶ τοῦ Ἀβραάμ οὐδενὸς γενομένου μεταξὺ διαλείμμα-
 2 Jo viii 41 τος ἐπιφέρεται τό· Ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν·
 ἐζητοῦμεν μήποτε διὰ τὴν τῷ Ἀβραάμ πρώτην δεδομένην
 Ge xii 1 ἐντολήν τοῦτο ἀναγέγραπται. ὁ πρῶτος δὲ χρηματισμὸς
 πρὸς αὐτὸν οὕτως ἔχει· Ἐξέλθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς 20
 συγγενείας σου καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου, καὶ ἄλθε
 εἰς τὴν γῆν ἣν σοι δείξω. ἐξῆλθεν οὖν Ἀβραάμ ἐκ τοῦ
 οἴκου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὅπερ οὐ πεποιήκασιν οἱ ἐλεγχό-
 2 Jo viii 39 μνοι ἐπὶ τῷ μὴ ὑγιῶς εἰρηκέσαι· Ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀβραάμ
 ἔστιν. εἰ γὰρ τὰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ποιεῖ τὰ ἔργα τοῦ 25
 Ἀβραάμ, πρῶτον δὲ τῶν ἔργων ἐστὶ τὸ ἐξελεῖν ἐκ τῆς γῆς
 ἑαυτοῦ καὶ ἐκ τῆς συγγενείας ἑαυτοῦ καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ
 πατρὸς ἑαυτοῦ καὶ ἀπελθεῖν εἰς τὴν γῆν ἣν δείκνυσιν αὐτῷ ὁ
 θεὸς, καὶ διὰ τοῦτο οὗτοι πρὸς οὓς ὁ λόγος ἐλέγχονται ὡς
 οὐκ ὄντες τέκνα τοῦ Ἀβραάμ, δῆλον ὅτι οὐκ ἐξελθούσιν ἐκ 30
 τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς ἑαυτῶν ὀνειδίζονται ὡς ἔτι τοῦ πονηροῦ
 πατρὸς ὄντες, καὶ ἔτι ποιῶντες τὰ ἐκείνου τοῦ πατρὸς ἔργα.

327 τούτων ἡμῖν εἰς τὸ ῥητὸν εἰρημένων σαφῶς οἶμαι ἐλέγχεσθαι
 τοὺς νομίζοντας ἐντεῦθεν παρίστασθαι ὅτι εἰσὶ τινες ἐκ
 κατασκευῆς υἱοὶ τοῦ διαβόλου.

16. (14) Εἶπον αὐτῷ Ἡμεῖς ἐκ πορνείας οὐ γε- Jo viii 41
 5 γεννήμεθα· ἓνα πατέρα ἔχομεν τὸν θεόν. Ζητῶ μήποτε
 ἐλεγχθέντες ὡς οὐ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ πικρότερον ἀποκρί-
 νονται οἱ λεγόμενοι πεπιστευκέναι αὐτῷ Ἰουδαῖοι, παρακεκα- cf. Jo viii 31
 λυμένως αἰνισσόμενοι ἐκ πορνείας γεγενῆσθαι τὸν σωτήρα,
 ὡς εἰκὸς τοῦτο ὑπονοοῦντες τῷ μὴ παραδέχεσθαι τὴν διαβόη-
 10 τον καὶ τεθρυλλημένην αὐτοῦ γένεσιν ἐκ τῆς παρθένου. καὶ
 γὰρ πάνν μοι φαίνεται ἄλογον ταῦτα αὐτοὺς ἀπορριῖψαι τὰ
 ῥήματα πρὸς ἔπος· οὔτε γὰρ πρὸς τὰ πρότερα οὔτε ἀκο-
 λούτως τοῖς ἐξῆς εἰρησθαι δύναται, εἰ ἀπλούστερον νοηθεῖη
 τό· Ἡμεῖς ἐκ πορνείας οὐ γεγενῆμεθα· τὸ εἰρημένον ὑπ'
 15 αὐτῶν. ἀλλὰ καὶ ἐπεὶ πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν θεὸν ὁ σωτήρ, cf. Jo v 18
 οὐδένα ἄνθρωπον πατέρα εἶναι ἑαυτοῦ ὁμολογῶν, διὰ τό·
 Ἡμεῖς ἐκ πορνείας οὐ γεγενῆμεθα· εἰκὸς αὐτοὺς ἐπιφέρειν
 πάλιν προσκρούοντας τό· Ἐνα πατέρα ἔχομεν, τὸν θεόν·
 ὡσεὶ ἔλεγον· ἡμεῖς μᾶλλον ἓνα πατέρα ἔχομεν τὸν θεόν,
 20 ἢ περ σὺν, ὁ φάσκων μὲν ἐκ παρθένου γεγενῆσθαι ἐκ πορ-
 νείας δὲ γεγενῆμένος, καὶ διὰ τὸ ἀνχεῖν τὸ ἐκ παρθένου
 γεγενῆσθαι λέγων ἓνα πατέρα ἔχειν μόνον τὸν θεόν· τῶν
 ὁμολογούντων τὸν πατέρα θεὸν οὐκ ἄρνούμενων καὶ ἄνθρω-
 πον πατέρα. ἀλλ' ἐρεῖ τις ὅτι ταῦτα οὕτω νοούμενα οὐ
 25 δύναται εἶναι ῥήματα τῶν πεπιστευκότων αὐτῷ Ἰουδαίων.
 καὶ πρὸς τοῦτο δὲ λεκτέον ὅτι εἰρημένου ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Jo viii 31
 πρὸς αὐτοὺς λόγου τοῦ· Ἐὰν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ
 ἐμῷ, ἀληθῶς μαθηταί μου ἐστέ, καὶ γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν·
 ὡς καὶ δυναμένων αὐτῶν μένειν ἐν τῷ Ἰησοῦ λόγῳ καὶ
 30 μὴ μένειν, οὐκ ἀδύνατον ἦν τινὰς ἐκ τῶν ἐλεγχομένων μὴ
 μεμενηκέναι αὐτοῦ ἐν τῷ λόγῳ, καὶ μὴ μείναντας πικρότερον

10 τεθρυλλημένην 11 ἀπορίψαι 13 εἰ] ἢ 15 ἐπὶ
 15 ἔλεγον 16 post τό] ins. τῷ 24 ταῦτα] αὐτά
 30 ἐλέγχων

- Jo viii 41 καὶ προσκρουστικῶς εἰρηκέαι τό· Ἡμεῖς ἐκ πορνείας οὐ
γεγεννημέθα· ἓνα πατέρα ἔχομεν τὸν θεόν. δοκεῖ δέ μοι ὅτι
Jo viii 33 καὶ φιλονεικότερον ἀπεκρίναντο· εἰπόντες γὰρ πρότερον·
Jo viii 39 Σπέρμα Ἀβραάμ ἐσμεν· καὶ οἶον τοῦτο τρανότερον ὁμολο- 328
γῆσαντες διὰ τοῦ· Ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀβραάμ ἐστίν· ἀκούσαν-
τες πρὸς τοῦτο τό· Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἐστε, τὰ ἔργα τοῦ
Ἀβραάμ ποιεῖτε· μείζονα τοῦ Ἀβραάμ ὁμολογοῦσιν ἑαυτῶν
εἶναι τὸν πατέρα λέγοντες· Ἐνα πατέρα ἔχομεν τὸν θεόν.
τάχα δὲ διὰ τὸ τῶν ἀνθρώπων τινὰς μὲν εἶναι ἐκ τοῦ διαβό-
λου, ἑτέρους δὲ γεγεννησθαι ἐκ τοῦ θεοῦ, πάντας ἂν ὑγιῶς 10
λέγοιμεν τοὺς μὴ γεγεννημένους ἐκ τοῦ θεοῦ ἐκ πορνείας
γεγεννησθαι. οὐ γὰρ ἐκ νύμφης ἀλλ' ἐκ πόρνῆς τῆς ὕλης
οὓς γενιᾶ ὁ διάβολος ἢ ποιεῖ τοὺς ἐξ αὐτοῦ, οἷτινες καὶ τοῖς
σωματικαῖς προσπεπονθότες καὶ προσηλωμένοι κολλῶνται
τῇ πόρνῃ ὕλῃ, γενόμενοι πρὸς αὐτὴν ἐν σῶμα, τῶν ἐκ τοῦ 15
θεοῦ γεγεννημένων ἀφισταμένων τῆς πόρνῆς ὕλης, καὶ
κολλωμένων τῷ κυρίῳ καὶ ἐνουμένων τῷ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν
θεὸν λόγῳ, καὶ τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, ἣν ἔκτισεν ἀρχὴν ὁδῶν
αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, ἵνα γένωνται πρὸς αὐτὴν ἐν πνεύμα·
I Co vi 16 f. Ὁ μὲν γὰρ κολλώμενος τῇ πόρνῃ ἐν σῶμά ἐστιν· ὁ δὲ 20
κολλώμενος τῷ κυρίῳ ἐν πνευμά ἐστιν.

- Jo viii 42 17. (15) Εἶπεν ἀγίοις ὁ Ἰησοῦς Εἰ ὁ θεὸς πατὴρ
ἡμῶν ἦν, ἠγαπάτε ἄν ἐμέ· ἐγὼ γὰρ ἐκ τοῦ θεοῦ
ἐΞἠλθον καὶ ἦκω. Ἐπείπερ οἱ τὰς φύσεις εἰσάγοντες
chrῶνται τῷ ῥήματι τούτῳ, διηγούμενοι αὐτὸ ὅτι ὡς οἰκεῖον 25
ἂν ὑμῶν καὶ ἀδελφὸν ἐπέγνωτέ με, ἀλλὰ καὶ ὡς ἴδιον ἠγαπή-
σατε ἂν ἐμέ, εἰ ὁ θεὸς πατὴρ ὑμῶν ἦν· ἐπαπορητέον οὕτως
cf. Gal i 13 πρὸς αὐτούς. ἦν ὅτε Παῦλος ἐμίσει τὸν Ἰησοῦν, ἐμίσει δὲ
αὐτὸν ὅτε ἐπόρθει καὶ ἐδίωκε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, καὶ
Act ix 4 ἀληθεύων γε ἔλεγει αὐτῷ ὁ πρῶτος χρηματισμός· Σαοῦλ, 30
Σαοῦλ, τί με διώκεις; εἰ μὲν οὖν ἀληθὲς τό· Εἰ ὁ θεὸς πατὴρ
ὑμῶν ἦν, ἠγαπάτε ἂν ἐμέ· δῆλον ὅτι καὶ τὸ τούτῳ ἀντίστρεφον

3 φιλονεικότερον 11 λέγομεν 25 ῥήματι τούτῳ]
ῥήμα τῷ 27 ἡμῶν 31 εἰ μὲν] εἶπεν

ἐστὶν ὑγιές· εἰ μὴ ἠγαπᾶτέ με, οὐχὶ ὁ θεὸς πατὴρ ὑμῶν ἦν.
 οὐκοῦν τῶν μὴ ἀγαπώντων τὸν Ἰησοῦν οὐκ ἔστιν ὁ θεὸς
 πατὴρ· Παῦλος δὲ ἦν ὅτε οὐκ ἠγάπα τὸν Ἰησοῦν, ἦν ἄρα
 καιρὸς ὅτε ὁ θεὸς Παύλου πατὴρ οὐκ ἦν. οὐ φύσει ἄρα
 5 Παῦλος θεοῦ υἱὸς ἦν, ἀλλ' ὕστερον γέγονε θεοῦ υἱὸς, ὅτε
 καὶ ὑγιῶς ἂν προσελάβομεν τὸ ἀκόλουθον τῷ ἡγουμένῳ τοῦ
 συνημμένου λέγοντος ὅτι· ἀλλὰ μὴν ὁ θεὸς, ᾧ Παῦλε,
 πατὴρ σου ἐστίν, ἀγαπᾷς ἄρα τὸν Ἰησοῦν. ἀλλὰ καὶ πρὸ
 τῶν χρόνων τῆς πίστεως Παύλου ἀληθοῦς ὄντος τοῦ· Εἰ ὁ Jo viii 42
 329 θεὸς πατὴρ ὑμῶν ἦν, ἠγαπᾶτε ἂν ἐμέ· ὑγιῶς ἦν προσλαβεῖν
 οἰονεὶ λέγοντα τὸν Ἰησοῦν· ἀλλὰ μὴν ἐμέ οὐκ ἀγαπᾷς, οὐκ
 ἄρα ὁ θεὸς πατὴρ σου ἐστίν, ᾧ Παῦλε. πότε δὲ ὁ θεὸς
 πατὴρ γίνεται τις ἢ ὅταν τηρήσῃ τις τὰς ἐντολάς; δι' αὐς cf. Jo xiv 15
 οὐ πρότερον ἢν τις υἱὸς τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατρὸς γίνεται
 15 αὐτοῦ υἱός· ὅτε καὶ ὁ πατὴρ εἰς ἀναγέννησιν ἄγων τοῦτον,
 ὃς υἱὸς αὐτοῦ γίνεται, χρηματίζει τοιοῦτου πατὴρ. ἔστι δὲ
 προσαχθῆναι εἰς ταῦτα ἀπὸ τῶν οὕτως ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον
 εὐαγγελίῳ γεγραμμένων· Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη Ἀγαπήσεις Mt v 43 ff.
 τὸν πλησίον σου καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου. ἐγὼ δὲ
 20 λέγω ὑμῖν Ἀγαπήσατε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν καὶ προσεύχεσθε
 ὑπὲρ τῶν διωκόντων ὑμᾶς, ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς
 ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς. πρόσχες γὰρ τῷ· Ὅπως γένησθε υἱοὶ
 τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς· ἐμφαίνοντι ὅτι οὐ πρότερόν
 25 τις ἢν υἱὸς τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς γίνεται αὐτοῦ υἱός. ἐπι-
 μελῶς δὲ τηρήσας καὶ περὶ τοῦ προσκειμένου τῷ· Τοῦ
 πατρὸς· ὅπερ ἐστίν· Ὑμῶν· γέγραπται γάρ· Ὅπως γένησθε
 υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν· ζητήσεις πότερον ἀπλούστερον
 εἴρηται, ἢ τῶν ἀντιγράφων ἡμαρτημένων πρόσκειται τὸ
 Ὑμῶν· οὐδὲν γὰρ ἂν ἐζητήσαμεν, εἰ ἐγγέγραπτο· ὅπως
 30 γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς τοῦ ἐν οὐρανοῖς· καὶ μάλιστα ἐπεὶ
 δοκεῖ μάχην περιέχειν τὸ γίνεσθαι υἱόν τινα, οὐχ ἀπλῶς τοῦ
 ἐν οὐρανοῖς πατρὸς, ἀλλὰ τοῦ ἰδίου πατρὸς. εἰ μὲν γὰρ

αὐτοῦ πατὴρ ἐστίν, οὐχ ὕστερον γίνεται αὐτοῦ υἱός· εἰ δὲ
 γίνεται αὐτοῦ υἱός, οὐκ ἦν αὐτοῦ πατὴρ. ἅμα δὲ ἐπιστήσεις
 διὰ τὸ τινὰς μὲν τῶν πεπιστευκέναι νομιζομένων λέγεσθαι
 δούλους τοῦ θεοῦ, ἐτέρους δὲ χρηματίζειν αὐτοῦ υἱούς, μήποτε
 οὐχ ἢ τυχοῦσα ἐντολῇ, ἀλλὰ τινα κατ' ἐξαιρέτων κατορθού- 5
 μενα ποιούσι γενέσθαι υἱὸν θεοῦ τὸν κατορθώσαντα. πολλῶν
 γοῦν ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον εἰρημένων παρατήρει τό· Ὅπως
 γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς· ὁ ἐπιφέρεται
 τῷ· Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν Ἀγαπήσατε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν καὶ
 προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν διωκόντων ὑμᾶς. καὶ γὰρ ἐμφαί- 10
 νεται ἢ πρὸς θεὸν ὁμοιότης καὶ μίμησις αὐτοῦ ἀγαπῶντος
 τὰ ὄντα πάντα καὶ μηδὲν βδελυσομένου ὧν ἐποίησε, καὶ
 φειδομένου πάντων, ἐπεὶπερ αὐτοῦ τοῦ φιλοψύχου δεσπότου
 ἐστὶ τὰ πάντα, ἐν τῷ ἀγαπῶντι τοὺς ἐχθροὺς ἑαυτοῦ καὶ
 προσευχομένῳ ὑπὲρ τῶν διωκόντων αὐτόν. πῶς δ' ἂν ἄρμο- 15
 στὸν ἦν ἐπιφερόμενον τό· Ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς 330
 ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς· τῷ· Ἐρρέθη Οὐ μοιχεύσεις· ἐγὼ
 δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι,
 ἢ ἡδὴ ἐμοίχευσεν αὐτήν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· καὶ τοῖς περὶ τῆς
 ἀπωλείας ἑνὸς τῶν μελῶν ὑπὲρ τοῦ μὴ ὄλον εἰς γέενναν 20
 ἀπελθεῖν τὸ σῶμα· ἀλλὰ καὶ εἰ ἐπεφέρετο τῷ· Ἐρρέθη τοῖς
 ἀρχαίοις Οὐκ ἐπιορκήσεις, ἀποδώσεις δὲ τῷ κυρίῳ τοὺς
 ὄρκους σου· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμόσαι ὅλως· τό· Ὅπως
 γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· πολλὴν
 ἂν αὐτόθεν ἐνεποίησε προσκοπήν. νυνὶ δὲ ὥσπερ ὁ ἐν τοῖς 25
 οὐρανοῖς πατὴρ ἀνατέλλει τὸν ἥλιον ἐπὶ πονηροὺς καὶ
 ἀγαθοὺς, οὕτως ἕκαστος τῶν υἱῶν τοῦ θεοῦ, οἷονεὶ ἥλιον ἐν
 ἑαυτῷ τὴν ἀγάπην ἔχων, ταύτην ἀνατέλλει καὶ ἐπὶ πονηροὺς
 ἐπὶ ἀγαπήσει τοὺς ἑαυτοῦ ἐχθρούς· καὶ πάλιν ὥσπερ βρέχει
 ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, οὕτως οἷονεὶ ὑετόν τινα τὴν προσευ- 30
 χὴν ὁ ἅγιος καταπέμπει ἐπὶ τοὺς κάτω που τυγχάνοντας, διὰ
 τὸ διώκειν αὐτόν καὶ περὶ τῶν τοιούτων προσευχόμενος.

5 τινὰς 8 δ] om. 9 τῷ] τὸ (intra lin.)

21 post εἰ] lac. (3) 23 post δὲ] lac. (4) τὸ] om.

ταῦτα μὲν εἰς τὸ ὑποπεσὸν ἡμῖν τρανωθῆναι τό· Εἰ ὁ θεὸς Jo viii 42
πατὴρ ὑμῶν ἦν, ἡγαπᾶτε ἂν ἐμέ.

18. (16) Ἴδωμεν δὲ καὶ τό· Ἐγὼ ἐκ τοῦ θεοῦ ἐξῆλθον
καὶ ἦκω· εἰς ὃ χρησίμῳ μοι φαίνεται παραθέσθαι τὸ ἐκ
5 Μιχαίου οὕτως ἔχον· Ἀκούσατε, λαοὶ, λόγους, καὶ προσε- Mic i 2 ff.
χέτω ἡ γῆ καὶ πάντες οἱ ἐν αὐτῇ· καὶ ἔσται κύριος ἐν ὑμῖν
εἰς μαρτύριον, κύριος ἐξ οἴκου ἀγίου αὐτοῦ. διότι ἰδοὺ κύριος
ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ τόπου ἑαυτοῦ καὶ καταβήσεται, καὶ
ἐπιβήσεται ἐπὶ τὰ ὕψη τῆς γῆς, καὶ σαλευθήσεται τὰ ὄρη
10 ὑποκάτωθεν αὐτοῦ, καὶ αἱ κοιλιάδες τακίσονται ὡς κηρὸς
ἀπὸ προσώπου πυρὸς καὶ ὡς ὕδωρ καταφερόμενον ἐν κατα-
βάσει. καὶ ὄρα μήποτε ἰσοδυναμῆί τό· Ἐξῆλθον παρὰ τοῦ
θεοῦ τῷ· Κύριος ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ· ἐπεὶ ὅτε
ὁ υἱὸς ἐν τῷ πατρὶ ἔστιν, ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων πρὶν cf. Phil ii 6 f.
15 ἑαυτὸν κενῶσαι, οἰονεὶ τόπος αὐτοῦ ἔστιν ὁ θεός. καὶ εἴ
τίς γε νοήσαι τὸν πρὸ τοῦ κενῶσαι ἑαυτὸν ἐν τῇ προηγου-
μένη ὑπάρχοντα θεοῦ μορφῇ, ὄψεται τὸν μηδέπω ἐξεληλυ-
θότα ἀπὸ τοῦ θεοῦ υἱὸν αὐτοῦ, καὶ κύριον τὸν μηδέπω
ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ τόπου ἑαυτοῦ. ἐπὶ δὲ ἐκείνῃ τῇ
20 καταστάσει τοῦ υἱοῦ συγκρίνη τὴν ἐκ τοῦ ἀνειληφέναι τὴν
τοῦ δούλου μορφήν, ἑαυτὸν κενώσαντα, συνήσει πῶς ὁ υἱὸς
331 τοῦ θεοῦ ἐξῆλθε καὶ ἦκε πρὸς ἡμᾶς, καὶ οἰονεὶ ἔξω γεγένηται cf. Jo viii 42
τοῦ πέμψαντος αὐτόν, εἰ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον οὐκ ἀφήκεν cf. Jo viii 29
αὐτὸν μόνον ὁ πατήρ, ἀλλὰ μετ' αὐτοῦ ἔστι, καὶ ἔστιν ἐν τῷ
25 υἱῷ ὡσπερ καὶ αὐτὸς ἐν τῷ πατρὶ. καὶ εἰ μὴ κατ' ἄλλον γε
τρόπον νοήσεις εἶναι τὸν υἱὸν ἐν τῷ πατρὶ ὡς ἦν πρὶν
ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ θεοῦ, δόξει περιέχειν μάχην τὸ καὶ ἐξεληλυ-
θῆναι ἀπὸ τοῦ θεοῦ καὶ εἶναι τὸν ἐξεληλυθότα ἀπὸ τοῦ θεοῦ
ἔτι ἐν τῷ θεῷ. ἄλλοι δὲ τό· Ἐξῆλθον ἀπὸ τοῦ θεοῦ·
30 διηγῆσαντο ἀντὶ τοῦ γεγέννημαι ἀπὸ τοῦ θεοῦ· οἷς ἀκο-
λουθεὶ ἐκ τῆς οὐσίας φάσκειν τοῦ πατρὸς γεγενῆσθαι τὸν
υἱὸν, οἰονεὶ μειουμένου καὶ λείποντος τῇ οὐσίᾳ, ἢ πρότερον

εἶχε, τοῦ υἱοῦ, ἐπὶ ἀν γεννήσῃ τὸν υἱὸν, ὡσεὶ νοῆσαι τις τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἐγκυμόνων. ἀκολουθεῖ δὲ αὐτοῖς καὶ σῶμα λέγειν τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν, καὶ διηρηῆσθαι τὸν πατέρα, ἄπερ ἐστὶ δόγματα ἀνθρώπων μὴδ' ὄναρ φύσιν ἀόρατον καὶ ἀσώματον πεφαντασμένων, οὕσαν κυρίως οὐσίαν. οὗτοι δὲ 5 δῆλον ὅτι ἐν σωματικῷ τόπῳ δώσουσι τὸν πατέρα, καὶ τὸν υἱὸν τόπον ἐκ τόπου ἀμείψαντα σωματικῶς ἐπιδεδημηκένοι τῷ βίῳ, καὶ οὐχὶ κατάστασιν ἐκ καταστάσεως, ὥσπερ ἡμεῖς ἐξειλήφμεν.

Jo viii 42

19. (17) Οὐδὲ γὰρ ἀπ' ἐμαυτοῦ ἐλέλγθα, ἀλλ' ἐκεῖ- 10 νός με ἀπέστειλε. Ταῦτα νομίζω λέγεσθαι ὡς τινων ἀφ' ἑαυτῶν ἐρχομένων καὶ μὴ ἀπεσταλμένων ἀπὸ τοῦ πατρός.

Jer xxiii 21

περὶ μὲν οὖν ἀνθρώπων τοιούτων, διδασκαλίαν ἢ προφητείαν ὑπισχνουμένων, διδασκόμεθα καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰερεμίου, ἔνθα γέγραπται. Οὐκ ἀπέστειλλον τοὺς προφῆτας, καὶ αὐτοὶ 15 ἔτρεχον. εἰ δὲ καὶ δυνάμεις τινὲς μὴ ἀποστελλόμεναι ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἔρχονται πρὸς ἀνθρώπους, ἐπιστήσεις καὶ εἴ τινες ἐν αὐταῖς εἰσιν ἐκ τοῦ θεοῦ ἐξεληλυθυῖαι καὶ τούτῳ ἡμαρτη- κυῖαι τῷ μὴ ἀπεστάλθαι ἀπ' αὐτοῦ. οὐκ ἀζήτητον δὲ ἐατέον τὸν τόπον καὶ εἰς τὸν περὶ ψυχῆς λόγον· τάχα γὰρ ἢ μὲν τοῦ 20 Ἰησοῦ ψυχὴ ἐν τῇ ἑαυτῆς τυγχάνουσα τελειότητι ἐν θεῷ καὶ τῷ πληρώματι ἦν, καὶ ἐκεῖθεν ἐξεληλυθυῖα, τῷ ἀπε- στάλθαι ἀπὸ τοῦ πατρὸς, ἀνέλαβε τὸ ἐκ τῆς Μαρίας σῶμα. ἄλλαι δὲ οὐχ οὕτως ἐξῆλθον ἀπὸ τοῦ θεοῦ, τουτέστιν οὐκ ἀπεσταλμέναι οὐδὲ ὑπὸ τοῦ θείου βουλήματος προπεμ- 25 φθεῖσαι.

Jo viii 43

20. (18) Διὰ τί τὴν λαλίαν τὴν ἐμὴν οὐ γινώ- 332 σκετε; ὅτι οὐ γίνασθε ἀκοῦειν τὸν λόγον τὸν ἐμόν. Αἴτιον, φησὶν, ἐστὶ τοῦ ὑμῖν μὴ γινώσκεσθαι τὴν ἐμὴν λαλίαν τὸ μὴ δύνασθαι ὑμᾶς ἀκούειν τοῦ λόγου μου. πρό- 30 τερον οὖν δύναμιν περιποιητέον ἀκουστικὴν τοῦ θείου λόγου, ἵνα μετὰ τοῦτο οἰοί τε γενόμεθα καὶ γινώσκων πάντων τὴν

Ἰησοῦ λαλιάν· ἔξεστι γὰρ πρότερον οὐ δυνάμενον ἀκούειν
 τὸν λόγον Ἰησοῦ ὕστερον φθάνειν ἐπὶ τὸ ἀκούειν δύνασθαι
 αὐτὸν, ἐπεὶ καὶ ὅσον μὲν οὐδέπω ἰάθη τις τὰς ἀκοὰς ἀπὸ
 τοῦ λόγου τοῦ λέγοντος τῷ κωφῷ Διανοίχθητι, οὐ δύναται ^{cf. Mc vii}
 ἀκούειν. ἐπὶ δὲ λυθῆ ὁ αἴτιος τῆς κωφότητος σύνδεσμος, ^{34 f.}
 τότε ἀκούειν τις οἷός τε ἔσται τοῦ Ἰησοῦ ὅτε καὶ γινώσκειν
 δύναται αὐτοῦ τὴν λαλιάν· ἢ λεγέτωσαν ἡμῖν οἱ νομίζοντες
 καὶ διὰ τούτων συνίστασθαι τὸν περὶ φύσεως λόγον, πότερον
 ἐδύναντο ἔτι κωφοὶ ὄντες ἀκούειν οὐς ὕστερον ἰάσατο, ἢ
 οὐκ ἐδύναντο; σαφοῦς δὲ ὄντος τοῦ οὐκ ἐδύναντο, δῆλον ὅτι
 ἔξεστι μεταβαλεῖν ἀπὸ τοῦ μὴ δύνασθαι ἀκούειν τῶν Ἰησοῦ
 λόγων ἐπὶ τὸ ἀκούειν αὐτῶν, καὶ οὐ διὰ φύσιν ἀνιάτως
 ἔχουσαν, ὅτε οὐ δύναται τις ἀκούειν· καὶ μάλιστα ταῦτα
 προσακτέον τοῖς ἑτεροδόξοις, χαίρουσι ταῖς ἀλληγορίαις
 καὶ ἀνάγουσι τὴν περὶ τῶν ἰάσεων ἱστορίαν ἐπὶ τὰς τῆς
 ψυχῆς θεραπείας, ἀπολυομένης ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ πάσης νόσου ^{cf. Mt iv 23}
 καὶ πάσης μαλακίας. νομίζω δὲ τὸ μὲν ἀκούειν νῦν ἐπὶ
 τοῦ συνιέναι τάσσεσθαι τῶν λεγομένων, τὸ δὲ γινώσκειν
 ἐπὶ τοῦ καταλαμβάνοντα συγκατατίθεσθαι, τῷ φωτὶ τῆς
 περὶ τῶν λεγομένων γνώσεως πεφωτισμένον. ὁ μέντοι γε
 Ἡρακλέων ὑπολαμβάνει αἰτίαν ἀποδίδοσθαι τοῦ μὴ δύνασθαι
 αὐτοὺς ἀκούειν τὸν Ἰησοῦ λόγον, μηδὲ γινώσκειν αὐτοῦ τὴν
 λαλιάν, ἐν τῷ· Ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ. ^{Jo viii 44}
 αὐταῖς γοῦν λέξεί φησι· Διατί δὲ οὐ δύνασθε ἀκούειν τὸν
 λόγον τὸν ἐμόν; ἢ ὅτι ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου
 ἐστέ; ἀντὶ τοῦ· ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ διαβόλου· φανερῶν αὐτοῖς
 λοιπὸν τὴν φύσιν αὐτῶν, καὶ προελέγξας αὐτοὺς ὅτι οὔτε
 τοῦ Ἀβραάμ εἰσι τέκνα, οὐ γὰρ ἂν ἐμίσουν αὐτόν, οὐδὲ τοῦ
 θεοῦ, διὸ οὐκ ἠγάπων αὐτόν. καὶ εἰ μὲν τό· Ὑμεῖς ἐκ τοῦ
 πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ· ἔξεδέχετο ὡς ἐν τοῖς ἀνωτέρω
 διηγησάμεθα, καὶ ἔλεγε· διὰ τὸ ἔτι ὑμᾶς εἶναι ἐκ τοῦ

3 αὐτῶν 6 τε] om. ἔσται] ἔστε 20 πεφωτισμένων

22 Ἰησοῦ] Ἰν ^{οἷς} 27 αὐτοῦς

διαβόλου, οὐ δύνασθε ἀκούειν τὸν λόγον τὸν ἐμόν· κἂν παρεδεξάμεθα αὐτοῦ τὴν διήγησιν. ἰνὶ δὲ δηλὸς ἐστὶν 333 ὁμοουσίους τινὰς τῷ διαβόλῳ λέγων ἀνθρώπους, ἑτέρας, ὡς οἴονται οἱ ἀπ' αὐτοῦ, οὐσίας τυγχάνοντι παρ' οὓς καλοῦσι ψυχικοὺς ἢ πνευματικούς. 5

Jo viii 44

21. (19) Ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστε καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ἡμῶν θέλετε ποιεῖν. Ἀμφίβολος ἡ λέξις ἐστὶ· δηλοῦται γὰρ ἀπ' αὐτῆς ἐν μὲν ὡς ἄρα ἔχει ὁ διάβολος πατέρα, ἐξ οὗ πατὴρ, ὅσον ἐπὶ τῷ ῥητῷ, ἐμφαίνονται εἶναι οὗτοι πρὸς οὓς ὁ λόγος· ἕτερον δὲ, ὃ 10 βέλτιόν ἐστιν, ὅτι ὑμεῖς ἐκ τοῦδε τοῦ πατρὸς ἐστε, καθ' οὗ κατηγορεῖται τὸ διάβολος. ἀμφίβολον μὲν οὖν ἂν τὸ λεγόμενον, καὶ εἰ περιήρητο τὸ πρότερον ἄρθρον τὸ τοῦ, πλὴν μᾶλλον ἀνεφαίνετο σαφέστερον τὸ βούλημα τοῦ ῥητοῦ. μέντοι γε ὁ συναγορεύων τῷ εἶναί τινα τοῦ διαβόλου πατέρα, 15 οὐ υἱοὺς δόξει λέγειν τοὺς πρὸς οὓς ὁ λόγος ἐστὶ, χρησεται τῷ ἐπιφερομένῳ οὕτως ἔχοντι. Ὅταν λαλῇ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ, ὅτι ψεύστης ἐστὶ καὶ ὁ πατήρ αὐτοῦ· καὶ φήσει ψεῦδος μὲν εἶναι τὸν διάβολον, ἄλλον δὲ παρὰ τοῦτον εἶναι τὸν τοῦ ψεύδους πατέρα. ἀλλ' οὐχ ὑγιῶς τοῦτο 20 λεχθήσεται· μᾶλλον γὰρ τὸ ψεῦδος ἐφαρμόσει τῷ ἐναντίῳ τοῦ εἰπόντος· Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια· λέγω δὲ τῷ ἀντιχρίστῳ, οὐ ψεύστης ἐστὶν ὁ πατήρ, ὁ διάβολος ὢν. ἀλλ' εἰκὸς τινα προσκόψει τῷ ψεῦδος εἶναι τὸν ἀντίχριστον, οὐκέτι ψεκτὸν ἐσόμενον, ἐὰν τῇ ὑποστάσει ἕτερον μηδὲν ψεύδους ἦ. πρὸς 25 ὃν παραθέμενος τό· Ἀπώλεια ἐγένου, καὶ οὐχ ὑπάρξεις εἰς τὸν αἰῶνα· εἰρημένον ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ περί τινος διὰ τὴν κακίαν μεταβεβληκότος εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸν ἀπώλειαν, καθ' ὁμοιότητα παραμυθήσει καὶ τὸ περὶ τοῦ ψεῦδος οὐκ εἶναι τινα τῇ ὑποστάσει ἐκ κατασκευῆς, ἀλλὰ ἐκ μεταβολῆς 30 καὶ ἰδίας προαιρέσεως τοιοῦτον γεγεννημένον, καὶ οὕτως, ἵνα καινῶς ὀνομάσω, πεφυσιωμένον. φεύγων γοῦν τις ὡς

Jo xiv 6

Ez xxviii 19

2 παραδεξάμεθα 13 εἶπερ εἶρητο 25 ψεῦδος 29 περι-
 μυθήσει ψεῦδος οὐκ] ψεύδοις (corr.) 31 post τοιοῦτον] ins. δὲ

ἄποπον τὸ φάσκειν εἶναι ψεῦδος τὸν ἀντίχριστον, ἐρεῖ καὶ
 πᾶσιν ἐφαρμόζειν τοῖς ψευδομένοις τό· Ὅταν λαλή τὸ Jo viii 41
 ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ· τὸ γὰρ ἐν ἐκάστῳ τῶν ψευδο-
 μένων ψεῦδος ἐπὶ λαλή, ἐκ τῶν ἰδίων τοῦ ψεύδους λαλεῖ·
5 ἀλλὰ καὶ τό· Ψεύστης ἐστὶν ὁ πατὴρ αὐτοῦ· ἀνενεγκεῖν ἐπὶ
 τὸ ἕκαστον τὸν προφερόμενον ψεῦδος ἐκ στόματος ἑαυτοῦ
 πατέρα εἶναι οὐ λαλεῖ ψεύδους· καὶ οὐκ ἀπίθανός τε ἔσται ἡ
334 τοιαύτη ἀπόδοσις. καὶ ταῦτα μὲν ὡς παρακείμενα τῇ ἀμφι-
 βολίᾳ τοῦ ἐκκειμένου ἡμῖν ῥητοῦ εἰρήσθω.

10 22. (20) Ἐπεὶ δὲ διηγούμενοι τό· Ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ Jo viii 41
 ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν· προλαβόντες καὶ εἰς τοῦτο εἰρήκαμεν,
 πολλαχόθεν τὰ φανέντα ἡμῖν εἰς τὴν διήγησιν χρήσιμα
 συναγαγόντες, οὐκ εὐλόγως νῦν προσδιατρίψομεν τῷ τόπῳ.
 πλὴν εἴ τις τῷ ποιεῖν τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου γενέ- cf. 1 Jo iii 8
15 νηται καὶ μὴ κατήργησε τὴν ἀπ' ἐκείνου γένεσιν ἐξ ἑαυτοῦ,
 οὗτος οὐ μίαν ἀλλὰ πλείονας ἐπιθυμίας τοῦ τοιοῦτου πατρὸς
 ποιεῖν ἐθέλει· καὶ τῶν ἐν παντὶ υἱῷ διαβόλου ἐπιθυμιῶν ἀπὸ
 τῶν ἐν τῷ διαβόλῳ ἐπιθυμιῶν γεννωμένων, σαφές ὅτι αἱ
 ἐκείνου ἐπιθυμίαι φρόνημα ὕλης εἰσὶ καὶ φθορᾶς, ἅς κυρίως cf. Ro viii 7:
2 Pe i 4
20 ἔχθρας εἴποι τις ἂν εἶναι πρὸς θεόν. φόνους μὲν οὖν καὶ
 ἀδικίας καὶ πλεονεξίας φάσκειν εἶναι τὰς ἐκείνου ἐπιθυμίας,
 γεννώσας ἐν υἱοῖς αὐτοῦ παραπλησίως ταύταις ἐπιθυμίας, οὐκ
 ἀπεμφαίνει· ἀλλὰ καὶ γενικῶς ἀκαθαρσίας τῇ φύσει ἐναντίας
 τυγχανούσας τῇ καθαρότητι λέγειν εἶναι τὰς ἐκείνου ἐπιθυ-
25 μίας, ἀφ' ὧν αἱ πρὸς τὰ ἀκάθαρτα ἐπιθυμίαι ἐγγίνονται
 τέκνοις τοῦ διαβόλου, οὐ δυσπαραδέκτον ἔστι. τὸ δὲ καὶ
 πορνείαν λέγειν εἶναι τὴν ἐκείνου ἐπιθυμίαν, ἢ μοιχείαν,
 ἢ παιδοφθορίαν, ἢ μαλακότητα, οὐκ εὐχερῶς ἂν τις παρα-
 δέξοιτο, κὰν ἀπορῆ πῶς αἱ ἐπιθυμίαι αὗται ἐν ἀνθρώποις
30 ἀπὸ τῶν ἐν ἐκείνῳ γίνονται ἐπιθυμιῶν, ὅσον ἐπὶ τῇ λέξει,
 οἷον ἐκ καθολικοῦ τινος παρισταμένου περὶ τῶν ἐν ἀνθρώποις
 ἐπιθυμιῶν, ὡς ἄρα θέλουσιν οἱ ἄνθρωποι τὰς ἐπιθυμίας τοῦ

5 ἂν ἐνεγκεῖ

10 ὑμεῖς] ἡμεῖς

27 πορνείας

πατὸς αὐτῶν ποιεῖν, ὥστε πάντα, ἃ ἐπιθυμοῦσι παρανόμως,
 πρότερον ἐπιθυμίας εἶναι τοῦ πατρὸς αὐτῶν. τοιοῦτον γὰρ
 ἐστὶ τό· Καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν.
 λεκτέον δὲ πρὸς ταῦτα ὅτι ὁ διάβολος ἐπιθυμεῖ φθαρῆσαι
 τόνδε, φέρε εἰπεῖν, τὸν παῖδα, καὶ μοιχευθῆναι τήνδε, καὶ 5
 πορνεῦσαι τούσδε, καὶ τούτων ἐπιθυμῶν ἐμποιεῖ τοῖς δυνα-
 μένοις αὐτῷ ὑπηρετήσασθαι ἐπιθυμίαν τοῦ ποιῆσαι ἅπερ
 ἐκεῖνος ἐνεργῆσαι βούλεται, ὥστ' ἂν κατὰ τοῦτο τὸν ἐνερ-
 γοῦντα τὴν πορνείαν ἢ τὴν μοιχείαν πρότερον λέγειν τοῦ
 ἀνθρώπου πορνεῦειν καὶ μοιχεύειν. τὸ δ' αὐτὸ καὶ περὶ 10
 πάσης ἀμαρτίας ἐρεῖς, οἷον ὁ διάβολος ἀργυρίων μὲν οὐκ
 ἐπιθυμεῖ, ἐπιθυμεῖ δὲ φιλαργύρους ποιῆσαι καὶ προσπαθεῖς
 τοῖς ὑλικοῖς πράγμασι ταύτην δὲ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ
 θέλουσι ποιεῖν οἱ οὐκ ἄλλως ἢ τῷ θέλειν φιλοῦντες τὸ 335
 ἀργύριον. διόπερ ἀναγκαῖόν ἐστιν ἐφιστάνειν ἡμᾶς πᾶσιν 15
 οἷς θέλομεν ποιεῖν καὶ ἐξετάζειν μήποτε ὁ θέλομεν ποιεῖν ἐκ
 τῶν τοῦ διαβόλου ἐπιθυμῶν ἐστίν· ἵνα ἐκ τοῦ θεωρηκέναι
 τὰ ἐκ τῶν τοῦ διαβόλου ἐπιθυμῶν παυσώμεθα θέλειν ποιεῖν
 ἐκεῖνα, εἰδότες πάντα τὸν θέλοντα ποιεῖν τὰς τοῦ διαβόλου
 ἐπιθυμίας ἐκ πατρὸς μὲν οὐδαμῶς εἶναι θεοῦ, διαβόλου δὲ 20
 γεγονέναι τέκνον, καὶ ἀπὸ τοῦ ἐθέλειν ποιεῖν τὰς ἐπιθυμίας
 τοῦ χειρόνος μορφοῦμενον καὶ κατ' εἰκόνα γινόμενον τοῦ
 ποιηροῦ πατρὸς, ἀφ' οὗ ἔρχονται καὶ τυποῦνται αἱ ἐκείνου
 τοῦ χοϊκοῦ εἰκόνας. πρῶτος γὰρ χοϊκὸς ἐκεῖνος, τῷ πρῶτος 25
 ἀποπεπτωκὸς τῶν κρείττωνων καὶ ἐπιτεθυμηκὸς ἐτέρας παρὰ
 τὴν κρείττονα ζωῆς ζωὴν, ἄξιος γεγονέναι τοῦ ἀρχὴν αὐτὸν
 εἶναι οὔτε κτίσματος οὔτε ποιήματος ἀλλὰ πλάσματος
 κυρίου, πεποιημένον ἐγκαταπαίξασθαι ὑπὸ τῶν ἀγγέλων
 αὐτοῦ. καὶ ἡμῶν δὲ ἡ προηγουμένη ὑπόστασις ἐστὶν ἐν
 τῷ κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος· ἡ δὲ ἐξ αἰτίας ἐν τῷ ληφθέντι 30
 ἀπὸ τοῦ χοῦ τῆς γῆς πλάσματι καὶ εἰ μὲν, ὥσπερ εἰ ἐπιλα-
 θόμενοι τῆς ἐν ἡμῖν κρείττονος οὐσίας, ὑποτάξωμεν ἑαυτοὺς
 τῷ ἀπὸ τοῦ χοῦ πλάσματι, καὶ τὸ κρείττον τὴν εἰκόνα τοῦ
 χοϊκοῦ λήψεται· εἰ δὲ συνέντες τὸ ποιηθὲν κατ' εἰκόνα καὶ τὸ

Jo viii 44

cf. I Co xv 49

cf. Job xl 14
(19)

cf. Col. iii 10

cf. Ge ii 7

cf. Ge i 26

ληφθέν ἀπὸ τοῦ χοῦ τῆς γῆς, ὅλοι προσιεύοιμεν ἐπὶ τοῦτον, cf. Ge ii 7

οὐ κατ' εἰκόνα γεγόναμεν, ἐσόμεθα καὶ καθ' ὁμοίωσιν θεοῦ,
 πᾶσαν τὴν πρὸς ὕλην καὶ σώματα προσπάθειαν καὶ τὴν
 πρὸς τινα τῶν καθ' ὁμοίωσιν ἀπολείψαντες. ἐπεὶ δὲ κατὰ

5 τὰς θείας γραφὰς ἡ ἐπιθυμία τῶν μέσων ἐστίν, οὐκ εἰδύϊας
 τὴν ἑλληνικὴν τῶν σημαινομένων παρὰ τοῖς τὰ τοιαῦτα
 διαρθροῦσιν ἀκρίβειαν, ὥστ' ἂν τὸ μὲν ἀστέιον βούλησιν
 ὀνομάσαι, ἣν ὀρίζονται εὐλογον ὄρεξιν, τὸ δὲ φαῦλον ἐπιθυ-

10 λεκτέον ὅτι πᾶσα γεινητὴ φύσις τὰς ἐπιθυμίας τοῦ ἰδίου
 πατρὸς θέλει ποιεῖν, ὥσπερ καὶ πᾶσα ποιεῖ τὰ ἔργα τοῦ
 ἰδίου πατρὸς, τοῦ μὲν πρώτως ἀγίου πατρὸς ἀγενήτου τυγ-

336 πατρὸς, ἐξ οὐδενὸς ὄντος πατρός· οὐδὲ γὰρ ὑπέστησέ τις ἐν

15 αὐτῷ πατὴρ τὴν ποιηρίαν, ἀλλ' ἡ ἀπὸ θεοῦ ἐκτροπὴ γεγέν-

νηκεν αὐτήν.

23. Τὸ μὲν οὖν νῦν ἐξεταζόμενον κατὰ τό· Καὶ τὰς Jo viii 44

ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν· σαφῶς ὅτι ἀνα-

φέρεται πρὸς τὸν διάβολον, προειρημένου τοῦ· Ὑμεῖς ἐκ τοῦ

20 πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστέ· καὶ ἐπιφερομένου τοῦ· Ἐκεῖνος
 ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς. καὶ πρὸς ἕκαστον δ' ἂν οὐ

μόνον τῶν ἐκ τοῦ διαβόλου, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκ τοῦ θεοῦ, ὑγιῶς
 λεχθείη τό· Τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν.

λέγονται γάρ τινες εἶναι καὶ θεοῦ ἐπιθυμίας, ὀνομαζόμενοι

25 αὐτοῦ τῶν βουλήσεων. ἐν γοῦν ἡ ψαλμῷ εἶρηται· Τὰ Ps xviii (xix)

κρίματα κυρίου ἀληθινὰ, δεδικαιωμένα ἐπὶ τὸ αὐτό· ἐπι-

θυμητὰ ὑπὲρ χρυσίον καὶ λίθον τίμιον πολύν. κἂν, ὡς τινα
 δὲ τῶν ἀντιγράφων ἔχει, ἢ τὰ ἐπιθυμήματα ὑπὲρ χρυσίον καὶ

30 μῆσαί τινα αὐτῶν ἀξιά ἐστιν, ὡς τὰ εὐλογητὰ τοῦ εὐλο-
 γῆσθαι, καὶ τὰ ἀγαπητὰ τοῦ ἀγαπᾶσθαι. ὥσπερ οὖν τὰ
 εὐλογήματα μᾶλλον ὑπὸ θεοῦ εὐλογεῖται, καὶ τὰ ἀγαπητὰ

5 ἡ] ἦν

9 ἡ] εἰ

12 πρώτος

13 πρώτος

29 πολὴν

μᾶλλον ὑπὸ θεοῦ ἀγαπᾶται, οὕτω καὶ τὰ ἐπιθυμήματα
 μᾶλλον ἂν ὑπὸ θεοῦ εὐλογώτερον ἐπιθυμηθείη, εὐγνω-
 μονέστερον ἡμῶν ἀκούοντων, ὡς προειρήκαμεν, τῆς ἐπιθυ-
 μίας. καὶ ὁ σωτὴρ δέ φησιν· Ἐπιθυμία ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ
 πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν πρὸ τοῦ με παθεῖν. περὶ δὲ τοῖ 5
 καὶ φαύλην εἶναι ἐπιθυμίαν ἤρκει μὲν καὶ τὸ ἐν χερσὶ ῥητόν·
 οὐδὲν δὲ ἦττον παραθετέον καὶ τό· Ὁς ἂν ἐμβλέψῃ γυναῖκα
 πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτήν, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν ἐν τῇ
 καρδίᾳ αὐτοῦ. οὐ πάντως δὲ ὁ ἐπιθυμῶν ἀπόντος ἐπιθυμεῖ,
 ὡς οὐδὲ ὁ βουλόμενος πάντως τὰ ἀπόντα βούλεται. τοῦτο 10
 δὲ προεθεραπέυσαμεν διὰ τὰ ἐπιθυμήματα τοῦ θεοῦ καὶ τὰς
 τῶν τελείων ἐπιθυμίας. πᾶς οὖν υἱὸς τινος τὰς ἐπιθυμίας
 τοῦ πατρὸς ἑαυτοῦ θέλει ποιεῖν, καὶ πᾶς υἱὸς τινος ποιεῖ τὰ
 ἔργα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. οὕτω γὰρ καὶ ὁ σωτὴρ τὰς ἐπι-
 θυμίας τοῦ πατρὸς ἑαυτοῦ θέλει ποιεῖν, καὶ ποιεῖ τὰ ἔργα τοῦ 15
 πατρὸς ἑαυτοῦ. καὶ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀμαρτίας, ὁ υἱὸς τῆς
 ἀπωλείας, τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ἑαυτοῦ θέλει ποιεῖν, καὶ
 ποιεῖ τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ἑαυτοῦ. καὶ ἐφ' ἡμῶν δὲ τῶν
 ἀνθρώπων πάντως τὰ ἔργα ἦτοι θεοῦ ἐστὶν ἢ διαβόλου, καὶ
 ἂ θέλομεν ποιεῖν ἦτοι ἐπιθυμία ἐστὶ τοῦ ἀγαθοῦ ἐν οὐρανοῖς 20
 πατρὸς ἡμῶν ἢ τοῦ ἐχθροῦ αὐτῷ διαβόλου. καὶ εἰ μὲν 337
 ποιούμεν τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ καὶ θέλομεν τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ
 ποιεῖν, υἱοὶ ἐσμεν τοῦ θεοῦ· εἰ δὲ τὰ τοῦ διαβόλου πράττο-
 μεν, θέλοντες ἂ ἐκεῖνος ἐπιθυμεῖ ποιεῖν, ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ
 διαβόλου ἐσμέν. ἐπιστήσωμεν οὖν μὴ μόνον οἷς ποιούμεν, 25
 ἀλλὰ καὶ οἷς θέλομεν. αὐταρκες γὰρ εἰς τὸ εἶναι τοῦ δια-
 βόλου υἱὸν τὸ καὶν θέλειν αὐτοῦ ποιεῖν τὰς ἐπιθυμίας· καὶ
 τάχα διὰ τοῦτο μετὰ τό· Ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς
 ὑμῶν· εἴρηται τό· Τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε
 ποιεῖν· ἵνα μάθωμεν ὅτι εἰ καὶ μόνον θέλομεν ποιεῖν ἄπερ 30
 ἐπιθυμεῖ ὁ διάβολος, χρηματιοῦμεν διαβόλου υἱοί. πι-
 θανώτατα δ' ἂν τις πρὸς ταῦτα λέγοι ὡς ἄρα ἀρκεῖ πρὸς τὸ
 εἶναι υἱὸν θεοῦ τὸ θέλειν αὐτοῦ ποιεῖν τὰς ἐπιθυμίας, καὶ μὴ
 προσῆ τούτῳ ποιεῖν τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ. ἀλλὰ λεκτέον ὅτι

Lc xxii 15

Mt v 28

cf. 2 Thess
ii 3

Jo viii 41

Jo viii 44

ἀνάγκη τὸν θέλοντα ποιεῖν τὰς ἐπιθυμίας τοῦ θεοῦ καὶ ποιεῖν
 τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ· οὐ γὰρ μόνον τὸ θέλειν ἀλλὰ καὶ τὸ cf. Phil ii 13
 ἐνεργεῖν, ὡς φησιν ὁ Παῦλος, ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστιν, ἐπομένου
 πάντως τῷ καλῷ θέλειν τοῦ συζύγου αὐτῷ ἐνεργεῖν· καὶ γάρ·
 5 Τοῖς ἀγαπῶσι τὸν θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν· καὶ οὐκ Ro viii 28
 ἂν καλὸν θέλειν ἀτελὲς εἶσαι ὁ ποιῶν πάντα καλὰ λίαν. cf. Ge i 31
 ἀλλ' οὐδὲ ἐπινοηθῆναι δύναται καλὸν θέλειν μὴ συνεζευγμέ-
 νης τῆς κατὰ τὸ οὕτω θέλειν ἐνεργείας καλῆς τῷ καλῷ
 θέλειν. ἢ μέντοι γε πρὸς τῷ θέλειν ἐνέργεια καὶ ἐμπο-
 10 δίζοιτο ὑπὸ τῆς προνοίας εὐλόγως πολλάκις, ὅτε ὑπὲρ τινος
 καθολικῶς χρησίμου, ἢ ὅπως ποτὲ χρησίμου, χρεῖα ἀνα-
 κόπτεσθαι τὸ κατὰ τὸ θέλειν τὸ χεῖρον ἔργον. εἰς ταῦτα δὲ
 ὁ Ἡρακλέων φησί· πρὸς οὓς ὁ λόγος, ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ
 διαβόλου ἦσαν· ὡς ἐτέρας οὔσης τῆς τοῦ διαβόλου οὐσίας
 15 παρὰ τὴν τῶν ἁγίων λογικῶν οὐσίαν. ὅμοιον δὲ ἐν τούτῳ
 μοι πεποιθῆναι φαίνεται τῷ ἐτέραν οὐσίαν φάσκοντι ὀφθαλ-
 μοῦ παρορῶντος καὶ ἐτέραν ὀρῶντος· καὶ ἐτέραν οὐσίαν ἀκοῆς
 παρακουούσης καὶ ὑγιῶς ἀκουούσης. ὡς γὰρ ἐν τούτοις οὐχ
 ἢ οὐσία διάφορος, ἀλλὰ τι αἷτιον ἐπισυμβέβηκε τοῦ
 20 παρακούειν καὶ τοῦ παρορᾶν, οὕτως παντὸς τοῦ πεφυκότος
 λόγῳ παρακολουθεῖν ἢ παρακολουθητικὴ οὐσία ἢ αὐτὴ ἐστίν,
 εἴτε παραδέχεται τὸν λόγον εἴτε ἀνανεεῖ πρὸς αὐτόν. τί
 γὰρ διαφέρει ἐφ' ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων τὸ παρακολουθῆσαν
 338 τοῦ μὴ παρακολουθοῦντος οὐκ ἂν ἔχοιμεν εἰπεῖν, εἰ καὶ μετὰ
 25 τὸ συνιέναι τῶν εἰρημένων ὁ μὲν τις ἐπικρίνας συγκατέθετο
 τῷ λεγομένῳ, ὁ δὲ ἀνένευσε πρὸς αὐτό.

24. Πολλάκις δὲ εἶπομεν ὅτι ἐὰν συγχωρηθῇ τοῦτο τὸ
 ἀδύνατον, λέγω δὲ τὸ εἶναι οὐσίας ἐτέρας καὶ ἀνεπίδεκτον τῶν
 κρειττόνων τὸν διάβολον, περὶ μὲν ἐκείνου ἀπελογησάμεθα
 30 ὡς οὐδαμοῦ αἰτίου τῆς ποιηρίας, τὸ δὲ ἔγκλημα τῷ αὐτὸν
 οὐσιώσαντι καὶ δημιουργήσαντι προσάψομεν, ὅπερ ἐστὶ
 πάντων ἀτοπώτατον. πρόδηλον δὲ τὸ παράλογον εἶσθαι τῷ

1 ποιεῖ

5 συνεργεῖν

11 ἢ—χρησίμου] bis

27 εἶπομεν

28 ἀνεπίδεκται

κατανοήσαντι ψυχῶν ἀνθρωπίνων οὐσίαν καὶ ἐνιδόντι ὅτι ἀμήχανόν ἐστιν, ὥσπερ σώματα παρὰ σώματα εἶναι ἀνθρώπινα ἑτέρας καὶ ἑτέρας οὐσίας, οὕτω καὶ ψυχὰς παρὰ ψυχὰς, καὶ νοητικὸν παρὰ τὸ νοητικόν, καὶ τὸ διανοητικὸν παρὰ τὸ διανοητικόν. τὸ δὲ ὅμοιον ἐρεῖς καὶ ἐπὶ τοῦ λογικοῦ καὶ ἐπὶ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ δυνάμεων, τῆς τε μνημονικῆς καὶ τῆς οὕτως φανταστικῆς· ἀνάγκη γὰρ, εἰ ἑτεροουσίος ἐστὶν ἄνθρωπός τις παρ' ἑτερον, καὶ ἑτερογενεῖς εἶναι τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις, καὶ ἑτερογενῆ εἶναι, φέρε εἰπεῖν, τὴν μνημονικὴν καὶ τὴν διανοητικὴν παρὰ τὴν διανοητικὴν. ἐξέτα- ζέσθω δὲ ὁ λόγος περὶ τούτων, ἃ ὁμοίως ἂν νοήσαι καὶ διανοηθεῖν, ὥστε καὶ παραπλησίως συγκαταθέσθαι ἢ ἐπι-σχεῖν ἢ ἀνανεῦσαι ὃν φασὶν ἐκεῖνοι πνευματικὸν καὶ ὃν λέγουσιν εἶναι χοϊκόν. ἄρα γὰρ τὸ παραπλήσιον ἐν διαφόροις γέγονεν οὐσίαις, ἢ διὰ τοῦτο παραπλήσιον γέγονε τὸ πάθος, ἐπεὶ ὁμοούσιον ἦν τοῦτο ᾧ συμβέβηκε τὸ πάθος; τὸ μὲν οὖν φάναι τοὺς αὐτοὺς τύπους φαντασιῶν καὶ συγκαταθέσεων καὶ διανοήσεων καὶ μνημονεύσεων γεγονέναι ἐν τοῖς ἑτεροουσίαις ἄλογον· τὸ δὲ ἐν τοῖς ὁμοουσίαις ἐκ μέρους ὡς παρὰ ταῦτα εἶναι τινα καὶ ἄλλην οὐσίαν ἐν αὐτοῖς ἡλίθιον. παραστησάτωσαν γὰρ παρὰ τὰς δυνάμεις ταύτας ἑτέραν τινα οὐσίαν μὴ νοοῦσαν μηδὲ διανοουμένην μηδὲ μεμνημένην μηδὲ φαντασιουμένην ἐν οἷς φασὶν εἶναι πνευματικοῖς κρείττονα τῆς νοούσης καὶ διανοουμένης, ἢ ἐν τοῖς χοϊκοῖς ἦτοι ὁμοίαν ἢ χείρονα, οὐδὲ γὰρ φήσουσι κρείττονα. ἀλλ' εἰκὸς αὐτοὺς ἐρεῖν ὅτι ὥσπερ εἰδέχεται ἀπὸ τῆς αὐτῆς σφραγίδος ὁμοίως τυπωθῆναι τὴν ἀνόμοιον οὐσίαν χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ κασιτέρου καὶ μολίβου καὶ κηροῦ, οὕτω δυνατὸν ἀπὸ τῶν αὐτῶν φαντασιῶν τοὺς παραπλησίους ἐγγενέσθαι τύπους τοῖς ἐν διαφόροις οὐσίαις τυγχάνουσι καὶ φαντασιουμένοις· τὸ δ' ὅμοιον καὶ ἐπὶ διανοίας καὶ νοήσεως καὶ μνημονεύσεως φήσουσιν. ἀλλ' ὅρα μήποτε καὶ πᾶν πιθανὸς εἶναι ὁ λόγος οὗτος δοκῆ, συναρπάξειν μᾶλλον καὶ σοφίζεσθαι δύναται ἀνομοίως παραβεβλημένος ἢ περὶ πείθειν

τὸν ἀκριβῶς τῷ παραδείγματι ἐπιστήσαντα· ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς
 εἰκόνας ἔχω δεῖξαι ὅτι ἐν χρυσῷ ὁ τύπος, ἢ ἐν ἀργύρῳ, ἢ μὲν
 ὁ τύπος παραπλήσιος, δείκνυται τὴν ιδιότητα τοῦ ἐν χρυσῷ
 γεγονέναι παρὰ τὸ ἐν ἀργύρῳ τετυπῶσθαι ἢ ταῖς λοιπαῖς
 5 ὕλαις. οὕτω τοίνυν ἡμῖν παραστησάτωσαν ἰδίωμα τοῦ
 δεξαμένου τύπον κρείττονα ἢ ἐλάττονα ἢ ὑποδεέστερον, καὶ
 πειραθήτωσαν κὰν περιλαλήσαι τὴν τῶν δεξαμένων τὴν
 ἀνάμαξιν τῶν τύπων παραπλησίως διάφορον οὐσίαν· μὴ
 γὰρ παριστάντες ἀποφανοῦνται μὲν οὐκ ἀποδείξουσι δέ.
 10 τοσαῦτα καὶ πρὸς τὸν Ἑρακλέωνος λόγον εἰπόντος τό·
 Ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου· ἀντὶ τοῦ· ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Jo viii 44
 πατρὸς· εἰρήσθω. πάλιν εἰς τό· Τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς
 ὑμῶν θέλετε ποιεῖν· διαστέλλεται λέγων τὸν διάβολον
 μὴ ἔχειν θέλημα ἀλλ' ἐπιθυμίας. καὶ ἐμφαίνεται αὐτόθεν τὸ
 15 ἀδιανόητον τοῦ λόγου· ἐθέλειν γὰρ τὰ πονηρὰ πᾶς ἂν τις
 ὁμολογήσαι ἐκείνον. συνάξεις δὲ καὶ αὐτὸς, εἰ καὶ ἐπὶ τοῦ
 παρόντος ἐν προχείρῳ οὐκ ἔχομεν παραθέσθαι, εἴ που ἐν
 τῇ γραφῇ τὸ θέλειν ἐπὶ τοῦ διαβόλου τέτακται. μετὰ ταῦτά
 φησιν ὁ Ἑρακλέων ὡς ἄρα ταῦτα εἴρηται οὐ πρὸς τοὺς
 20 φύσει τοῦ διαβόλου υἱοὺς, τοὺς χοῦκοὺς, ἀλλὰ πρὸς τοὺς
 ψυχικοὺς, θέσει υἱοὺς διαβόλου γινομένους· ἀφ' ὧν τῇ φύσει
 δύνανται τινες καὶ θέσει υἱοὶ θεοῦ χρηματίσαι. καὶ φησὶ
 γε ὅτι παρὰ τὸ ἡγαπηκέαι τὰς ἐπιθυμίας τοῦ διαβόλου καὶ
 ποιεῖν τέκνα οὗτοι τοῦ διαβόλου γίνονται, οὐ φύσει τοιοῦτοι
 25 ὄντες. καὶ διαστέλλεται ὡς ἄρα τριχῶς δεῖ ἀκούειν τῆς κατὰ
 τέκνα ὀνομασίας, πρῶτον φύσει, δεύτερον γνώμη, τρίτον
 ἀξία· καὶ φύσει μὲν, φησὶν, ἐστὶ τὸ γεννηθὲν ὑπὸ τινος
 γεννητοῦ, ὃ καὶ κυρίως τέκνον καλεῖται· γνώμη δὲ, ὅτε τὸ
 30 οὐ ποιεῖ τὸ θέλημα καλεῖται· ἀξία δὲ, καθ' ὃ λέγονται τινες cf. Mt xxiii
 γέεννης τέκνα καὶ σκότους καὶ ἀνομίας, καὶ ὄφρων καὶ ἐχιδνῶν 15, 33
 γεννήματα. οὐ γὰρ γεννᾷ, φησὶ, ταῦτά τινα τῇ ἑαυτῶν

2 ἡ] ὁ

15 διανόητον

17 ἔσχομεν

23 τὸ] τῷ

30 λέγεται

φύσει· φθοροποιὰ γὰρ καὶ ἀναλίσκοντα τοὺς ἐμβληθέντας 340
 εἰς αὐτά· ἀλλ' ἐπεὶ ἔπραξαν τὰ ἐκείνων ἔργα τέκνα αὐτῶν
 εἴρηται. τοιαύτην δὲ διαστολὴν δεδωκώς οὐδὲ κατὰ τὸ ποσὸν
 ἀπὸ τῶν γραφῶν παρεμυθήσατο τὴν ἰδίαν διήγησιν. εἴποι-
 μεν δ' ἂν πρὸς αὐτὸν ὅτι εἰ μὴ φύσει, ἀλλὰ ἀξία γεέννης 5
 τέκνα ὀνομάζεται καὶ σκότους καὶ ἀνομίας, φθοροποιὰ γὰρ
 ταῦτα καὶ ἀναλίσκοντα μᾶλλον ἢπερ συνιστάντα, πῶς ὁ
 Παῦλός φησί πον τό· Ἡμεθα φύσει τέκνα ὀργῆς ὡς καὶ οἱ
 λοιποί; ἢ λεγέτωσαν ἡμῖν ὡς οὐκ ἔστιν ἀναλωτικὸν καὶ
 μάλιστα κατ' αὐτὸν φθοροποιὸν ἢ ὀργή, ἧς τέκνα ἡμεθα. 10
 πάλιν φησὶν ὅτι τέκνα τοῦ διαβόλου λέγει νῦν τούτους, οὐχ
 ὅτι γεννᾶ τινος ὁ διάβολος, ἀλλ' ὅτι τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου
 ποιῶντες ὁμοιώθησαν αὐτῷ. πόσω δὲ βέλτιον περὶ πάντων
 τῶν τοῦ διαβόλου τέκνων τοῦτο ἀποφαίνεσθαι, ὡς ὁμοιου-
 μένων αὐτῷ τῷ ποιεῖν τὰ ἔργα αὐτοῦ καὶ οὐ διὰ τὴν οὐσίαν 15
 καὶ τὴν κατασκευὴν, τὴν χωρὶς ἔργων, τέκνων διαβόλου
 χρηματιζόντων;

Jo viii 44 25. (21) Ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς,
 καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἔσθηκεν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλήθεια
 ἐν αὐτῷ. Ἐπεὶ ἐστὶ τις κοινότερον ἀνθρωποκτόνος ὁ 20
 ὄψωποτέ ἀπεκτονὼς ἄνθρωπον, ὅστις ἐστὶ καὶ μέσος, καθ'

cf. Num xxv 6 ff. ὁ καὶ ζήλω θεοῦ πεποίηκεν ὁ Φινεὲς ἀποκτείνας τὸν Ἰσραη-
 λίτην πορνεύοντα καὶ τὴν Μαδιανίτιν, ἀνθρωποκτόνος οὐ ψεκ-
 τῶς ῥηθήσεται καὶ ὁ Δαβὶδ ἐν ὀνόματι κυρίου τῶν δυνάμεων
 θεοῦ παρατάξεως Ἰσραὴλ πατάξας τὸν Γολιάθ, ζητητέον 25
 τὴν ἀληθινήν ἀνθρώπου ζωὴν καὶ τὸν ἐναντίον ταύτῃ θάνατον
 αὐτοῦ, ἵνα νοηθῇ ὁ ψεκτῶς ἀνθρωποκτόνος. καὶ ὅσον μὲν
 ἐπὶ τῆς ἱστορίας φήσεις τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὐάν, ὅσον οὐχ
 ἡμαρτήκεισαν, μὴ ἀνηρῆσθαι· ἢ δὲ ἡμέρα ἔφαγον ἀπὸ τοῦ
 ἀπηγορευμένου ξύλου εὐθέως καὶ τεθνηκέαι, οὐκ ἄλλου 30
 τινὸς ἀποκτείναντος αὐτοὺς ἢ τοῦ ἀνθρωποκτόνου διαβόλου,

cf. 1 Reg xvii 45, 51
 cf. Ge iii 6

3 κατοποσον

21 ἀποκτονως

5 ἀξίας

23 μαδιανείτην

10 ἢ ὀργῇ ἧς] ἢ ὀργῆς

25 om πατάξας

ὅτε τὴν Εὐᾶν διὰ τοῦ ὄφους ἠπάτησε καὶ ἡ Εὐᾶ δέδωκε τῷ
 ἀνδρὶ ἀπὸ τοῦ ξύλου, καὶ ἔφαγεν ὁ ἀνὴρ. κατὰ μέντοι γε
 τὰ βαθύτερα τῶν δογμάτων νοήσας τό· Οὐκ ἀποθανοῦμαι ^{Ps cxvii}
 ἀλλὰ ζήσομαι, καὶ διηγῆσομαι τὰ ἔργα κυρίου· καὶ τὸ ὑπὸ ^{(cxviii) 17}
 5 τοῦ σωτήρος πρὸς τοὺς Σαδδουκαίους ἀπορρητότατα τοῖς
 συνιέναι τοῦ λεγομένου δυναμένοις εἰρημένον ἐν τῷ κατὰ
 Ματθαῖον· Περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν οὐκ ἀνέγνωτε ^{Mt xxii 31 f.}
 τὸ ῥηθὲν ὑμῖν ὑπὸ τοῦ θεοῦ λέγοντος Ἐγὼ εἰμι ὁ θεὸς ^{cf. Ex iii 6}
 341 Ἄβραᾶμ καὶ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ θεὸς Ἰακώβ; οὐκ ἔστιν ὁ
 10 θεὸς θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων· καὶ ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν·
 Ὅτι δὲ ἐγείρονται οἱ νεκροὶ καὶ Μωσῆς ἐμήνυσεν, ὡς λέγει ^{Lc xx 37 f.}
 ἐπὶ τῆς βάτου κύριον τὸν θεὸν Ἄβραᾶμ καὶ θεὸν Ἰσαὰκ καὶ
 θεὸν Ἰακώβ· οὐκ ἔστιν ὁ θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων· πάντες
 γὰρ αὐτῷ ζῶσιν· ἐτι δὲ καὶ ἐν τῷ κατὰ Μάρκον· Περὶ τῶν ^{Mc xii 26 f.}
 15 νεκρῶν, οὐκ ἀνέγνωτε ὅτι ἐγείρονται ἐν τῇ βίβλῳ Μωσέως
 ἐπὶ τῆς βάτου ὡς εἶπεν αὐτῷ ὁ θεὸς λέγων Ἐγὼ εἰμι θεὸς
 Ἄβραᾶμ καὶ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ θεὸς Ἰακώβ; οὐκ ἔστιν ὁ θεὸς
 νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων· ὅψει ὅτι εἰ νῦν ζῆ ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς
 Ἄβραᾶμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακώβ, νεκροὶ ἦσαν πρὶν ζήσωσι·
 20 νεκρὸς δὲ κυρίως οὐδεὶς λέγεται μὴ πρότερον ζήσας. ἐπίστησον
 δὲ καὶ τῷ· Ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσι, καὶ ἐν τῷ ^{I Co xv 22}
 χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται· ἐν οἷς οὔτε ὁ μέσος θάνατος
 σημαίνεται κατὰ τό· Ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν·
 οὔτε ἡ ἀδιάφορος ζωὴ καὶ μήτε ἀγαθὸν οὔσα καθ' αὐτὴν
 25 μήτε κακὸν κατὰ τό· Ἐν τῷ χριστῷ πάντες ζωοποιηθή-
 σονται· καὶ ὅψει τὴν ζωὴν τοῦ κατ' εἰκόνα ἀνθρώπου.
 νοήσας δὲ αὐτοῦ τὴν ζωὴν συνήσεις τίνα τρόπον ὁ ἀνθρω-
 ποκτόνος ἀπέκτεινε τὸν ζῶντα ἄνθρωπον, οὐ διὰ τίνα ἕνα
 ἰδίως ποιὸν, ἀλλὰ δι' ὅλον τὸ γένος, ὃ ἀπέκτεινε, καθ' ὃ ἐν
 30 τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν ὑγιῶς λεχθησόμενος ἀν-
 θρωποκτόνος. ταύτην δὲ τὴν ἀνθρωποκτονίαν εἰργάσατο
 ἀρξάμενος ἀπ' ἀρχῆς, δι' ἣν ἀνθρωποκτονίαν αὐτοῦ ἕκαστος
 τῶν νοούντων αὐτὸ καὶ τὸ ἑαυτοῦ σῶμα, καὶ τίνι οἰκεῖόν ἐστι.
 τοῦτο ἐρεῖ ταλανίζων ἑαυτὸν ἐπὶ τὸ ἐν τῷ Ἀδὰμ ἀποτεθνη-

- Ro vii 24 κέναι, τό· Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος· τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου; βλέπων καὶ τίνα τρόπον
- Ps xxi (xxii) εἶρηται τό· Εἰς χοῦν θανάτου κατήγαγές με· καὶ τό· Ἐτα-
 16: xliii (xliv)
 20
 Phil iii 21 πεινώσας ἡμᾶς ἐν τόπῳ κακώσεως· καὶ τό· Σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν. ἔστι δὲ καὶ ἀπορρητότερόν τι δι' ὃ ὁ ἀπ' 5 ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος ἄρχων ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου, λέγω δὲ τοῦ περιγεῖου τόπου, ὅπου εἰσὶν οὓς ἀπέκτεινεν ἄνθρωποι. ὁ μὲν οὖν ἀνθρωποκτόνος ἀπέκτεινεν ἡμᾶς· ἡμεῖς δὲ χάριτι
- cf. Ro vi 4 θεοῦ συνετάφημεν Χριστῷ καὶ συνανέστημεν αὐτῷ, εἶγε σύμμορφοὶ γεγόναμεν τῇ ἀναστάσει αὐτοῦ, καὶ ἐν καινότητι 10 ζωῆς περιπατοῦμεν. ὁ δὲ ἀνθρωποκτόνος ἄρχει τῶν ἀνηρημένων καὶ ἄρχει τῶν νεκρῶν, ζῶντος δὲ οὐδενὸς ἠγείσθαι δύναται. ἐὰν δὲ ἐπιπλεῖον ἐπιστήσης καὶ τοῖς περὶ τῶν
- Ro xiv 9 νεκρῶν γεγραμμένοις, οἶον τούτῳ· Εἰς τοῦτο γὰρ Χριστὸς 342 ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ· 15 ὅψει τίνα τρόπον διὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰησοῦ οὐδὲ τῶν νεκρῶν κυριεύει ἔτι· ἀπέθανε γὰρ Ἰησοῦς ἵνα καὶ νεκρῶν
- cf. 1 Co xv 49 κυριεύσῃ. ὅσον μὲν οὖν ζῆ ὁ ἄνθρωπος, οὐ φέρει τὴν τοῦ χοϊκοῦ εἰκόνα· ἀποθνήσκων δὲ καὶ ἀναιρούμενος ὑπὸ τοῦ ἀνθρωποκτόνου, ἅμα τε οὐ συνέχει τὴν τοῦ θεοῦ εἰκόνα, καὶ 20 ἀναλαμβάνει τὴν τοῦ χοϊκοῦ καὶ νεκροῦ· νεκρὸς γὰρ ὁ χοϊκός, ὥσπερ ζῶν ὁ ἐπουράνιος· καὶ ὁ θεὸς οὐκ ἔστι νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων θεός. διόπερ εἰ μὲν συνανέστημεν ἐν καινότητι ζωῆς περιπατοῦντες, ὁ θεὸς ἐστὶν ἡμῶν· εἰ δὲ ἔτι ἐσμὲν ἐν νεκροῖς, ὁ θεὸς οὐ νεκρῶν, καὶ ἡμῶν οὐκ ἔσται θεός. 25
- cf. Jo viii 44 26. Παράκειται δὲ τῷ ἐξετάζειν τὰ περὶ τοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνου καὶ τὸ ἰδεῖν τινὰς νεκροὺς μὲν, οὐκ ἐν ἄλλῳ δὲ ἢ ἐν Χριστῷ νεκροὺς, οἳ καὶ πρῶτον ἀναστήσονται· περὶ 30 ὧν ἐν μὲν τῇ πρὸς Κορινθίους οὕτω λέγεται· Σαλπίσει γὰρ, καὶ οἱ νεκροὶ ἀναστήσονται ἄφθαρτοι, καὶ ἡμεῖς ἀλλαγησόμεθα· ἐν δὲ τῇ πρὸς Θεσσαλονικεῖς· Τοῦτο γὰρ ὑμῖν λέγομεν λόγῳ κύριου, ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες, οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν

παρουσίαν τοῦ κυρίου, οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας·
 ὅτι αὐτὸς ὁ κύριος ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου καὶ 1 Th iv 16 f.
 ἐν σάλπιγγι θεοῦ καταβήσεται ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ οἱ νεκροὶ
 ἐν Χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον· ἔπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες,
 5 οἱ περιλειπόμενοι, ἅμα σὺν αὐτοῖς ἀρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις
 εἰς ἀπάντησιν τοῦ κυρίου εἰς ἀέρα, καὶ οὕτω πάντοτε σὺν
 κυρίῳ ἐσόμεθα. καὶ ἡγοῦμαι ζῶντας μὲν εἶναι ἐν Χριστῷ
 τοὺς τετελειωμένους καὶ μηδαμῶς ἔτι ἁμαρτίαν ἐργαζομένους,
 νεκροὺς δὲ ἐν Χριστῷ τοὺς διακειμένους μὲν κατὰ τὴν ἐν
 10 Χριστῷ πίστιν καὶ προαιρουμένους βιοῦν καλῶς, οὐ μὴν ἤδη
 κατορθωκότας ἀλλ' ἔτι ἁμαρτάνοντας, ἧτοι κατ' ἄγνοιαν τοῦ
 ἀκριβοῦς περὶ δικαιοσύνης ἀληθοῦς λόγου, ἢ κατὰ ἀσθένειαν
 νικωμένων τῶν κριμάτων ἀπὸ τῆς ἐπιθυμούσης κατὰ τοῦ cf. Gal v 17
 πνεύματος σαρκός. καὶ τούτοις γε ἀκόλουθόν ἐστι τὸν
 15 Παῦλον αἰσθανόμενον ἑαυτοῦ λέγειν διὰ τὸ ἤδη κατορθω-
 κέναι τό· Ἡμεῖς οἱ ζῶντες. οὓς δὲ εἰρήκαμεν νεκροὺς, οὗτοι
 μάλιστα δέονται τῆς ἀναστάσεως, οὐδὲ τῶν ζώντων δυνα-
 μένων ἀρπαγῆναι ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ κυρίου εἰς
 ἀέρα, πρὶν πρῶτον τοὺς ἐν Χριστῷ νεκροὺς ἀναστήναι· διὸ
 20 γέγραπται· Οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον, 1 Th iv 16 f.
 343 ἔπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες, καὶ τὰ ἐξῆς. ἐπιστήσεις δὲ εἰ καὶ
 διὰ τὴν ἀνθρωποκτονίαν αὐτοῦ οὐκ ἂν συστάντα τὰ ἐπὶ τῆς
 ἐπικαταράτου γῆς ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ ἐκβληθέντος ἀπὸ τοῦ
 παραδείσου τῆς τρυφῆς Ἀδὰμ συνέστη. πλὴν ἀνθρωπο-
 25 κτόνος οὗτος ἀπὸ τῆς τῶν ἐνεστηκότων γέγονεν ἀρχῆς, ὅστις,
 οἶμαι, γενόμενος ἀρχὴ πλάσματος κυρίου ἐφθόνησε τοῖς cf. Job xl
14 (19)
Sap Sol i 14:
ii 24
 κτισθεῖσιν εἰς τὸ εἶναι. οὕτω φθόνῳ θάνατος εἰσηλθεν εἰς
 τὸν κόσμον, ἀεὶ ἐν οἷς ἐὰν εὖρη ζῶσιν ἀνθρωποκτονοῦντος
 ἕως ἂν πάντων τῶν ἐχθρῶν ὑποτεθέντων τοῖς ποσὶ τοῦ υἱοῦ cf. 1 Co xv
25 f.
 30 τοῦ θεοῦ ἔσχατος ἐχθρὸς αὐτοῦ θάνατος καταργηθῆ.

27. (22) Ἰδωμεν δὲ καὶ περὶ τοῦ· Καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ Jo viii 44
 ἔστηκε. πᾶς μὲν καὶ μόνος ὁ ὑγιῆ βεβαίως ἔχων δόγματα

καὶ διὰ τὴν βεβαιότητα τῶν δογμάτων ἄσειστος τοῖς κρίμασι
 τυγχάνων ἐν παντὶ καιρῷ, καὶ ὑπὸ μηδεμιᾶς περιστάσεως ἢ
 τινος σωματικῆς προφάσεως, οἷον δυσυπομενήτων πόνων,
 ἢ σφοδροτέρας ὀρέξεως ἀφροδισίων, ἢ ὁποιασδήποτε αἰτίας
 σαλευόμενος, ὥστ' ἂν καὶ ἐπὶ ποσὸν μετακινήθῃ ἀπὸ τοῦ 5
 καλοῦ, εὐλόγως ἂν ἐστηκέναι ἐν τῇ ἀληθείᾳ νομίζοιτο. οὗτος
 δὲ ὁ λόγος φθανέτω καὶ ἐπὶ τὰς ἕξω σαρκὸς καὶ αἵματος
 φύσεις· ἐστὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ ἐκείνων ζωῇ τὰ κατορθοῦντα
 ἐστηκέναι ἐν τῇ ἀληθείᾳ δεόντως λέγειν· εἰ δέ τις μὴ οὕτως
 βιοῖ, οὐχ ἔστηκεν ἐν τῇ ἀληθείᾳ. ἀλλ' ἐφίστημι μήποτε ἐν 10
 μὲν τι καὶ μονοειδές ἐστὶ τὸ ἐστηκέναι ἐν τῇ ἀληθείᾳ, ποι-
 κίλον δέ τι καὶ πολύτροπον τὸ μὴ ἐστηκέναι ἐν αὐτῇ· τινῶν
 μὲν τρεμούσαις, ἢ οὕτως ὀνομάσω, ταῖς βάσεσι καὶ σειο-
 μέναις βιαζομένων ἐστάναι ἐν αὐτῇ καὶ μηδέπω τοῦτο ἐχόντων·
 ἐτέρων δὲ τοῦτο μὲν οὐ πεπονθότων, ἐν κινδύνῳ δὲ τοῦ ἐν 15
 τούτῳ γενέσθαι καθεστηκότων, ὁποῖός ἐστιν ὁ λέγων· Ἐμοῦ
 δὲ παρὰ μικρὸν ἐσαλεύθησαν οἱ πόδες· καὶ ἄλλων καὶ πεπτω-
 κότων ἐν αὐτῇ, περὶ ὧν οἶμαι λέγεσθαι τό· Πᾶς ὁ πεσὼν ἐπὶ
 τὸν λίθον τοῦτον συνθλασθήσεται. ἐπὶ τοῦτο τὸ ἐστάναι ἐν
 τῇ ἀληθείᾳ προτρέπων ὁ κύριος Μωσέα εἶπε πρὸς αὐτόν· 20
 Ἴδου τόπος παρ' ἐμοὶ, καὶ στήσῃ ἐπὶ τῆς πέτρας· εἰ γὰρ ἡ
 πέτρα Χριστὸς ἦν, Χριστὸς δὲ φησιν· Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια·
 μήποτε τό· Στήσῃ ἐπὶ τῆς πέτρας· ἴσον δύναται τῷ· στήσῃ
 ἐπὶ τῆς ἀληθείας. μόγις δὲ ποτε τοῦτο καὶ μετὰ πολλὰ
 ἐγγίγνεται τι. μέχρι γοῦν τοῦ· Ἴδου, τόπος παρ' ἐμοὶ, καὶ 25
 στήσῃ ἐπὶ τῆς πέτρας· Μωσῆς οὐδέπω ἰστήκει ἐπὶ τῆς πέτρας.
 καὶ εἴ τις γὰρ ἐπιμελέστερον ἐνίδου τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, οὐκ
 εὐχερῶς δυναμένη καθαρεύει ἀπὸ ψευδῶν δογμάτων, ὄψεται 344
 ὅτι ὥσπερ πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης, οὕτως πᾶς ἄνθρωπος οὐχ
 ἔστηκεν ἐν τῇ ἀληθείᾳ. εἰ γὰρ τίς ἐστὶν οὐ ψεύστης ἔτι ἢ 30
 ἔστηκεν ἐν τῇ ἀληθείᾳ, ὁ τοιοῦτος οὐκ ἐστὶν ἄνθρωπος, ὥστ'
 ἂν εἰπεῖν αὐτῷ καὶ τοῖς ὁμοίοις αὐτῷ τὸν θεόν· Ἐγὼ εἶπα, θεοί

Ps lxxii
lxxiii) 2

Mt xxi 44

Ex xxxiii 21
cf. 1 Co x 4
Jo xiv 6

Ps cxv 2
(cxvi 11)
cf. Jo viii 44

Ps lxxxii
(lxxxii) 6

3 δυσυπομενήτων] δύο ὑπομένη τῶν 25 τοῦ] το τόπος]
 τόπω 30 οὐ] ὁ

ἔστε καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες· οὐκ ἐπενεχθησομένου αὐτῷ τοῦ
 Ὑμῆς δὲ δὴ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε. εἴ τις οὖν καὶ ἄλλος ^{Ps lxxxii}
 οὐχ ἔστηκεν ἐν τῇ ἀληθείᾳ, δῆλον ὅτι καὶ ὁ διάβολος ὁ ἀπ' ^{(lxxxii) 7}
 ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος· καὶ ἡ αἰτία γε τοῦ μὴ ἔστηκέναι αὐτὸν
 5 ἐν ἀληθείᾳ τοῦτον εἶρηται τὸν τρόπον· Ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλή- ^{Jo viii 44}
 θεια ἐν αὐτῷ. διὰ τοῦτο δ' οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ,
 ἐπεὶπερ ἠπάτηται καὶ ψευδῇ ὑπολαμβάνει καὶ ἠπάτηται
 αὐτὸς ὑφ' ἑαυτοῦ, τούτων χείρων εἶναι λογισθεὶς τῶν λοιπῶν
 ἀπατωμένων, ὅτι ἐκείνοι μὲν ὑπὸ τούτου ἀπατῶνται, αὐτὸς δὲ
 10 ἑαυτῷ δημιουργός ἐστι τῆς ἀπάτης.

28. Ἄξιον δὲ ζητῆσαι πῶς λέγεται τό· Ἀλήθεια οὐκ
 ἔστιν ἐν αὐτῷ· οἷον πότερον ποτε οὐδὲν ἀληθὲς ἔχει δόγμα,
 ἀλλὰ πάντα ὅσα ποτὲ δοξάζῃ ψευδῇ ἔστιν· ἢ ὅτι οὐ μετέχει
 Χριστοῦ, ὡς οἱ Χριστοῦ μέτοχοι μετέχουσι τοῦ εἰπόντος·
 15 Ἐγὼ εἶμι ἡ ἀλήθεια. οἱ γὰρ μετέχοντες αὐτοῦ μετέχουσιν ^{Jo xiv 6}
 αὐτοῦ καὶ καθ' ὃ ἔστιν ἀλήθεια, καὶ διὰ τοῦτο ἀλήθειά ἐστιν
 ἐν αὐτοῖς. καὶ τρίτον δ' ἂν ἐν τῷ τόπῳ τοιοῦτον προσapo-
 ρηθεῖη, ἐπιστησόντων τινῶν εἰ χρὴ λέγειν μὴ εἶναι ἀλήθειαν
 ἐν τῷ ὅτιποτοῦν ψεῦδος ὑπολαμβάνοντι, καὶ μετὰ πολλῶν
 20 ἀληθῶν τοῦτο νομίζῃ. ὡς γὰρ ψεῦδος τὸ ἐκ μυρίων ὄσων
 ἀληθῶν καὶ ἐνὸς ψεῦδους συμπεπλεγμένον, οὕτως ἐν τῷ δοξά-
 ζοντι μετὰ πολλῶν ἀληθῶν ἐν ψεῦδος οἰονεὶ τὸ τοιοῦτόν
 ἐστι συμπεπλεγμένοι, ὥστ' ἂν εἰπεῖν ὅτι ἐν τῷδε οὐκ ἔστιν
 ἀλήθεια. δείκνυμι δὲ τὸν μετὰ πολλῶν ἀληθῶν ἐν ψεῦδος
 25 ὑπολαμβάνοντα. καὶ τὰ τρία γε δόξει ἔχειν λόγον, τινὸς μὲν
 φήσοντος κατὰ τοῦτο εἰρηῆσθαι τό· Οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν
 αὐτῷ· ἐπεὶ οὐ μετέχει Χριστοῦ, ᾧ γε καὶ προσπολεμεῖ· ἑτέρου
 δὲ, ἐπεὶπερ οὐδὲν ἀληθὲς φρονεῖ ἀλλ' ἐν πᾶσι διέψευσται, καὶ
 διὰ τοῦτό ἐστι διάβολος καὶ πονηρὸς καὶ χείρων παντὸς οὔτι-
 30 νοσοῦν πταίνοντος, ὅτι τάχα ἐν μὲν τοῖς πολλοῖς ἐστὶ τι καὶ
 ἀληθὲς μετὰ πολλῶν ὧν σφάλλονται, ἐν δὲ τούτῳ οὐδὲν
 ἀληθές. καὶ τρίτος δὲ τις συναγορεύσει τῷ λοιπῷ λέγων

ἀμήχανον εἶναι λογικόν τι τυγχάνον ζῶον περὶ πάντων ψευδο-
δοξεῖν καὶ περὶ μηδενὸς κἂν ἀσθενῶς τὸ ἀληθὲς ὑπολαμβάνειν.
πάντως γοῦν κἂν τοῦτο ἔχει ὁ διάβολος δόγμα ἀληθὲς περὶ 345
αὐτοῦ ἐννοῶν ὅτι λογικός ἐστι, καὶ ὅτι τὸ τοιόνδε μὲν ἀνθρω-
πός ἐστι, τὸ τοιόνδε δὲ ἄγγελος, καὶ τὸ τοιόν μὲν σῶμα, καὶ 5
ποιὸν σῶμα, ἄλλο δέ τι ἕτερον σώματος. ἀλλ' ἵνα καὶ τὸ
τελευταῖον μὴ λέγῃ καὶ μὴ ἐννοῇ, ἀλλά γε αὐταρκῆ τὰ
πρῶτα πρὸς τὸ μὴ ἂν δύνασθαι εἶναι ἀληθὲς περὶ αὐτοῦ τό-
ῃτι οὐδὲν ἀληθὲς φρονεῖ. ἡμεῖς μὲν οὖν τοῦ· Ἐν τῇ ἀληθείᾳ
οὐκ ἔστηκεν· ἀκούομεν οὐχ ὡς φύσιν τοιαύτην ἐμφαίνοντος, 10
οὔτε τὸ ἀδύνατον περὶ τοῦ ἐστηκέναι αὐτὸν ἐν ἀληθείᾳ παρι-
στάντος· ὁ δὲ Ἡρακλέων εἰς ταῦτά φησι τό· Οὐ γὰρ ἐκ τῆς
ἀληθείας ἢ φύσις ἐστὶν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐναντίου τῇ ἀλη-
θείᾳ, ἐκ πλάνης καὶ ἀγνοίας. διὸ, φησὶν, οὔτε στήναι ἐν
ἀληθείᾳ οὔτε σχεῖν ἐν αὐτῷ ἀλήθειαν δύναται, ἐκ τῆς αὐτοῦ 15
φύσεως ἴδιον ἔχων τὸ ψεῦδος, φυσικῶς μὴ δυνάμενός ποτε
ἀλήθειαν εἰπεῖν· λέγει δ' ὅτι οὐ μόνος αὐτὸς ψεύστης ἐστίν,
ἀλλὰ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ἰδίως πατὴρ αὐτοῦ ἐκλαμβάνων τὴν
φύσιν αὐτοῦ, ἐπεὶπερ ἐκ πλάνης καὶ ψεύσματος συνέστη.
ταῦτα δὲ ὅλα ρύεται τὸν διάβολον παντὸς ψόγου καὶ ἐγκλή- 20
ματος καὶ μέμψεως· οὐδεὶς γὰρ εὐλόγως ἂν ψέξαι ἢ ἐγκαλέσαι
ἢ μέμψαιτο τῷ μὴ πεφυκότι πρὸς τὰ κρείττονα. ἀτυχῆς οὖν
μᾶλλον ἢ ψεκτὸς ὁ διάβολος κατὰ τὸν Ἡρακλέωνά ἐστιν.
ἰστέον μέντοι γε ὅτι ὡσπερ ὁ διάβολος ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ
ἔστηκεν ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ, οὕτως καὶ οἱ ἐκ 25
πατρὸς τοῦ διαβόλου ὄντες ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἔστήκασιν, ὅτι
ἀλήθεια οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς. πάντες δὲ τοιοῦτοι οἱ ἔτι ποι-
οῦντες ἁμαρτίας, κἂν λέγωσιν εἶναι Χριστοῦ· Πᾶς γὰρ ὁ ποιῶν
τὴν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ διαβόλου γεγέννηται.

Jo viii 44

1 Jo iii 8

Jo viii 44

29. (23) Ὅταν λαλήῃ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων 30
λαλεῖ, ὅτι ψεύστης ἐστὶ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ. Προλα-

2 ἀσθενῶς
ψαίτε τὸ

11, 12 παριστάντες
27 ἐν] om.

22 μέμψαιτο] μέμ-
ψαιτε τὸ

31 λαλεῖ] λαλή

βόντες μὲν εἰς τό· Ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστὲ·
 ἐμνημονεύσαμεν τοῦ ῥητοῦ καὶ τὰ ὑποπεσόντα ἡμῖν εἰς αὐτὸ
 εἰρήκαμεν, ζητοῦντες τί τὸ ψεῦδος καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ·
 5 συνεξετάζεσθαι δὲ δεῖ καὶ τὰ λεχθησόμενα νῦν ἐκείνοις. πᾶν
 πνεῦμα πονηρὸν καὶ ἀπατηλὸν νομίζω εἶναι ψεῦδος, καὶ
 ἕκαστον τούτων ὅταν λαλῇ, ἐκ τῶν ἰδίων καὶ μηδαμῶς ἐκ
 τῶν τοῦ θεοῦ λαλεῖν· τούτων δὲ ὁ ψεύστης πατὴρ ὁ διάβολος
 ἐστι. πόθεν δὲ ἐκινήθημεν εἰς τὸ πᾶν χεῖρον πνεῦμα ψευδὲς
 346 εἰπεῖν νῦν παραθησόμεθα. γέγραπται ἐν τῇ γ' τῶν βασι-
 10 λειῶν ὡς ἄρα εἶπε Μιχαίας, κληθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀχαάβ εἰς τὸ
 προφητεῦσαι περὶ τοῦ πότερον αὐτῷ καθήκει πορευθῆναι εἰς cf. 3 Reg
xxii 15
 Ῥαμμὼθ Γαλαὰδ εἰς πόλεμον ἢ ἐπισχεῖν, τό· Εἶδον θεόν 3 Reg xxii
19—22
 Ἰσραὴλ καθήμενον ἐπὶ θρόνου αὐτοῦ, καὶ πᾶσα ἡ στρατεία
 τοῦ οὐρανοῦ ἰστήκει περὶ αὐτὸν ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ καὶ ἐξ εὐ-
 15 νύμων αὐτοῦ. καὶ εἶπε Τίς ἀπατήσει τὸν Ἀχαάβ βασιλέα
 Ἰσραὴλ, καὶ ἀναβήσεται καὶ πεσεῖται ἐν Ῥαμμὼθ Γαλαὰδ;
 καὶ εἶπεν οὗτος οὕτως ἐν σοί. καὶ ἐξῆλθε πνεῦμα καὶ ἔστη
 ἐνώπιον κυρίου καὶ εἶπεν Ἐγὼ ἀπατήσω αὐτόν. καὶ εἶπε
 πρὸς αὐτὸν κύριος Ἐν τίνι; καὶ εἶπεν Ἐξελεύσομαι καὶ
 20 ἔσομαι πνεῦμα ψευδὲς εἰς τὸ στόμα πάντων τῶν προφητῶν
 σου τούτων. καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Παραλειπομένων ὁ
 αὐτὸς Μιχαίας πρὸς τὸν Ἀχαάβ φησι καὶ τὸν Ἰωσαφάτ·
 Ἀκούσατε λόγον κυρίου. εἶδον τὸν κύριον καθήμενον ἐπὶ 2 Chron xviii
18—21
 θρόνον αὐτοῦ, καὶ πᾶσα δύναμις τοῦ οὐρανοῦ ἰστήκει ἐκ
 25 δεξιῶν αὐτοῦ καὶ ἐξ ἄριστερῶν αὐτοῦ. καὶ εἶπε κύριος Τίς
 ἀπατήσει τὸν Ἀχαάβ βασιλέα Ἰσραὴλ, καὶ ἀναβήσεται καὶ
 πεσεῖται ἐν Ῥαμμὼθ Γαλαὰδ; καὶ εἶπεν οὗτος οὕτως. καὶ
 ἐξῆλθε πνεῦμα καὶ ἔστη ἐνώπιον κυρίου καὶ εἶπεν Ἐγὼ
 ἀπατήσω αὐτόν. καὶ εἶπε κύριος Ἐν τίνι; καὶ εἶπεν Ἐξε-
 30 λεύσομαι καὶ ἔσομαι πνεῦμα ψευδὲς ἐν στόματι πάντων τῶν
 προφητῶν αὐτοῦ. σαφῶς οὖν διὰ τούτων δηλοῦται ὅτι εἰ
 πνευμά τί ἐστι τὸ ψευδὲς πνεῦμα, πάντα ὅμοια εἶη ἂν ψευδοῦ

4 δεῖ] om. 13 Ἰσδραήλ 17 οὕτως] om.
 20 ψεῦδος 31 εἰ] om.

- πνεύματα, ἀπὸ τοῦ ψεύστου πατρὸς εἰληφότα τὸ εἶναι ψευδῆ πνεύματα, κατὰ τὸ ψεῦδος καὶ τὴν κακίαν, καὶ οὐχ ὅτι τὸ κατ' οὐσίαν. τὸ μὲν οὖν ἅγιον πνεῦμα, ἢ ἀγγελικὸν πνεῦμα, ὅταν λαλῇ, οὐκ ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ ἀλλ' ἀπὸ τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας καὶ τῆς σοφίας· ὅπερ δηλοῦται καὶ ἐν τῷ κατὰ 5
- Jo xvi 14 Ἰωάννην ἔνθα περὶ τοῦ παρακλήτου διδάσκει καὶ φησιν· Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν. τὸ μέντοι ψεῦδος ὅταν λαλῇ, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ· ἐκ τῶν ἰδίων ἐλάλησε καὶ τὸ ἐν τῇ γ' τῶν Βασιλειῶν ψευδὲς πνεῦμα ἀπατῶν τὸν Ἀχαάβ. πλὴν παρατήρει ὅτι ψεύστης ὄνομα ὁμοίως τέτακται ἐπὶ τε 10 τοῦ γενήσαντος τὸ ψεῦδος διαβόλου καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου· ἐνθάδε μὲν γὰρ περὶ τοῦ ἀνθρώπου λέγεται τό· Ὅτι ψεύστης ἐστὶ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ· ἐν δὲ Ψαλμοῖς τό· Ἐγὼ δὲ εἶπον ἐν τῇ ἐκστάσει μου Πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης. ταῦτα δὲ παρε- 347 θέμεθα ἵνα πάσῃ δυνάμει φεύγωμεν τὸ εἶναι ἄνθρωποι καὶ 15 σπείδωμεν γενέσθαι θεοὶ, ἐπεὶ ὅσον ἐσμὲν ἄνθρωποι, ψεῦσται ἐσμὲν, ὡς καὶ ὁ πατὴρ τοῦ ψεύδους ψεύστης ἐστίν. ὁμοιον δὲ ἐστὶ τὸ μετέχειν ἡμᾶς ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ σημαυνομένου ὑπὸ τοῦ ὀνόματος πράγματος· ἡμᾶς λέγω, εἰ ἂν ἔτι μένωμεν ἄνθρωποι, καὶ τὸν διάβολον, ὃς ψεύ- 20 στης εἶρηται.
- Jo viii 45 30. (24) Ἐγὼ δὲ ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεῦτέ μοι. Εἰ μεμνήμεθα πρὸς τίνας ἐστὶν ὁ λόγος, ὅτι πρὸς τοὺς πεπιστευκότας αὐτῷ Ἰουδαίους, ἐπαγγελίαν λαμβάνοντας ὅτι εἰ ἂν μένωσιν ἐν τῷ λόγῳ τοῦ Ἰησοῦ τότε 25 ἀληθῶς αὐτοῦ εἰσὶ μαθηταὶ καὶ γινώσκονται τὴν ἀλήθειαν ἐλευθεροῦσαν αὐτοὺς, ἐπαπορήσομεν πῶς τοῖς τοιούτοις φησιν· Ἐγὼ δὲ ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεῦτέ μοι. καὶ ἐπίστησον εἰ δύνатаί τις τῷ αὐτῷ κατὰ τίνα μὲν ἐπίνοιαν πιστεύειν, κατὰ δὲ ἑτέραν μὴ πιστεύειν· οἷον παραδείγματος 30 ἕνεκεν, οἱ πιστεύοντες μὲν εἰς τὸν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου Ἰησοῦν ἐσταυρωμένον ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, μὴ πιστεύοντες δὲ εἰς

τὸν γεγεννημένον ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου, οὗτοι εἰς τὸν
 αὐτὸν πιστεύουσι καὶ οὐ πιστεύουσι. καὶ πάλιν οἱ πιστεύ-
 οντες μὲν εἰς τὸν ποιήσαντα ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ τὰ ἀναγεγραμ-
 μένα τέρατα καὶ σημεῖα Ἰησοῦν, μὴ πιστεύοντες δὲ εἰς τὸν
 5 υἱὸν τοῦ ποιήσαντος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, εἰς τὸν αὐτὸν
 πιστεύουσι καὶ οὐ πιστεύουσι. πάλιν τε αὖ οἱ πιστεύοντες
 μὲν εἰς τὸν πατέρα Ἰησοῦ Χριστοῦ, μὴ πιστεύοντες δὲ εἰς
 τὸν δημιουργὸν καὶ ποιητὴν τοῦδε παντός, οὗτοι εἰς τὸν
 αὐτὸν πιστεύουσι καὶ οὐ πιστεύουσιν. ἀλλὰ καὶ οἱ πιστεύ-
 348 οντες μὲν εἰς τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, μὴ πιστεύοντες
 δὲ εἰς τὸν πατέρα Ἰησοῦ τοῦ ἐσταυρωμένου ἐπὶ Ποντίου
 Πιλάτου, εἰς τὸν θεὸν πιστεύουσι καὶ οὐ πιστεύουσιν. ἵν'
 οὖν μὴ παρὰ πόδας ἐναντίωμα ἦ ὡς μὴ συνεωρακότες τοῦ
 γράφοντος τὸ εὐαγγέλιον τὸ τοιοῦτον, φήσεις ὅτι ὁ λέγων
 15 πρὸς τοὺς πεπιστευκότας αὐτῷ Ἰουδαίους τό· Ἐγὼ δὲ ὅτι Jo viii 45
 τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύέτέ μοι· πιστεύουσι κατὰ τινα
 ἐπίνοιαν καὶ καθ' ἐτέραν μὴ πιστεύουσι ταῦτα ἔφασκε. καὶ
 εἰκὸς ὅτι ἐπίστευον μὲν αὐτῷ κατὰ τὸ ὄρατὸν διὰ τὰ τερά-
 στια, οὐκ ἐπίστευον δὲ τοῖς βαθύτερον ὑπ' αὐτοῦ λεγομένοις·
 20 καὶ ἀρμόζει γε τῷ· Γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν· λεγομένῳ μὴ Jo viii 32
 ἐγνωκόσι τὴν ἀλήθειαν τό· Ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ
 πιστεύέτέ μοι· ὡς εἰ ἔλεγε· καθ' ὃ μὲν τεράστια ποιῶ πι-
 στεύέτέ μοι, καθ' ὃ δὲ τὴν ἀλήθειαν λέγω οὐ πιστεύέτέ μοι.
 τοῦτο δ' ἂν καὶ νῦν ἐπὶ πολλῶν ἴδοις, θανμαζόντων μὲν τὸν
 25 Ἰησοῦν ἐπὶ ἐνορώσι τῇ περὶ αὐτοῦ ἱστορίᾳ, μηκέτι δὲ
 πιστευόντων ἐπὶ βαθύτερος καὶ μείζων τῆς ἕξεως αὐτῶν
 αὐτοῖς ἀναπτύσσειται λόγος, ἀλλ' ὑποπτευόντων αὐτὸν εἶναι
 ψευδῆ. διόπερ προσέχωμεν μήποτε καὶ ἡμῖν εἴπη ὁ λόγος·
 Ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύέτέ μοι.

30 31. (25) Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; Jo viii 46
 Ὁ λόγος, ἐπὶ τρανῶς αὐτοῦ παριστάνη τὸ βούλημα ὡς
 μηδαμῶς ἀντιλέγειν δύνασθαί τινα τῶν ἀκουόντων, καὶ ταῦτα

5 υἱὸν] ἰν αὐτὸν] om.

ἂν λέγοι δυσωπῶν τοὺς μὴ συγκατατιθεμένους· ὅτι εἰ μὴ ἐλέγχετε τὰ λεγόμενα ἡμαρτημένα, ἀπαιτεῖσθε ἂν εὐλόγως ἤδη τὴν συγκατάθεσιν. ἔχει δὲ καὶ κατὰ τὸ ῥητὸν παρρησιάν τοῦ σωτῆρος ἢ λέξις, μηδενὸς μὲν ἀνθρώπου δυνηθέντος εἰπεῖν μετὰ πεποιθήσεως τῆς ἐπὶ τῷ μὴ ἡμαρτηκέναι τό· 5

Jo viii 46

cf. 1 Pe ii 22;
He iv 15

Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; μόνου δὲ τοῦ κυρίου ἡμῶν, ὃς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησε, πεπειρασμένος κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα χωρὶς ἁμαρτίας, ταῦτα πρὸς πάντας τοὺς πώποτε ἐγνωκότας αὐτὸν εἰπεῖν δυναμένου. ἀκούω δὲ τοῦ Τίς ἐξ ὑμῶν· λεγομένου οὐ πρὸς τοὺς παρόντας μόνον ἀλλὰ 10 καὶ πρὸς ὅλον τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ὡς εἰ οὕτως ἐσαφηνίζετο· τίς ἐκ τοῦ γένους ὑμῶν; ἢ· τίς ὁποῖος δήποτε ἄνθρωπος ἐλέγξει μὲ δυνησεται περὶ ἁμαρτίας; ἀλλ' εὖ οἶδ' ὅτι οὐδεὶς. κατὰ τὸ δυνατόν δὲ ἀνθρωπίνῃ φύσει διὰ

1 Co xi 1

τό· Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς καὶ γὰρ Χριστοῦ· παντὶ 15 τρόπῳ φιλοτιμητέον τοιαύτην ἀναλαβεῖν καθαρῶ συνειδότος παρρησιάν πρὸς πάντας ἀνθρώπους, ὥστ' ἂν εἰπεῖν ἡμᾶς περὶ τῶν ἐξῆς καὶ μετὰ τὴν ἀρχὴν τῆς πίστεως χρόνῳ πρὸς 349 ἕκαστον τῶν ἡμᾶς γινωσκόντων τό· Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; εἰ καὶ μὴ δυνατόν τοῦτο ἐξ' οὐ τὸν 20 λόγον συμπληρώκαμεν εἰπεῖν. τοῦτο δὲ οὐ πρὸς ἀνθρώπους μόνον ἂν εἶπεν ὁ σωτῆρ ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν διάβολον καὶ τὰς ὑπ' αὐτὸν δυνάμεις, μηδὲν ἐχούσας εἰπεῖν εἰς ἔλεγχον τὸν περὶ ἁμαρτίας αὐτοῦ. καὶ τοῦτό γε ἀκόλουθόν

Jo xiv 30

ἔστι τῷ· Ἐρχεται ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἐν ἐμοὶ 25 εὐρίσκει οὐδέν. δυνατόν δὲ καὶ ἡμῖν ἐκ πολλῆς ἐπιμελείας τὴν ἀπὸ τινος ἀναλαβεῖν χρόνου παρρησιάν πρὸς τὸ εἰπεῖν ἡμᾶς τῷ ζητοῦντι καθ' ἡμῶν ἀφορμὴν διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ παρὰ τὸν τῆς ἐξόδου καιρόν· Τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; 30

Jo viii 46

32. (26) Εἰ ἀλήθειαν λέγω, διὰ τί ὑμεῖς οὐ πιστεύετε μοι; Ἄξιον ἰδεῖν τί ὑποφαίνεται ἐκ τοῦ πύσματος.

τοῦτο δὲ ὀψόμεθα εἰ καὶ ἐκεῖνοι πρὸς οὓς ὁ λόγος οὐκ ἀπεκρίναντο τὴν δέουσαν ἀπόκρισιν ἐξενεγκόντες. εἶποι γὰρ ἂν τις· διὰ τοῦτο οὐ πιστεύομεν, ἐπεὶ οὐ θεωροῦμεν τίνα τρόπον ὃ λέγει ἐστὶν ἀλήθεια· οὐ θεωροῦμεν δὲ τῷ
 5 μηδέπω κεκαθάρθαι ἡμῶν τὰς τῇ φύσει διορατικὰς τῆς ἀληθείας ὄψεις· καὶ ἐπεὶ τοιοῦτοί ἐσμεν, οὐκ ἔσμεν ἐκ τοῦ θεοῦ· εἰ οὐδέπω ἐσμὲν ἐκ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ αἱ τῆς ἀληθείας ὄψεις θεωρητικαὶ οὐκ εἰσὶ κεκαθαρμέναι, τῷ ἐπι-
 10 κεκαλύφθαι ἢ πεπαχύνθαι ἢ τεβολῶσθαι αὐτὰς ὑπὸ τῆς κακίας. κατανοοῦντες δὲ τί τὸ κυρίως πιστεύειν καθ' ὃ Πᾶς ὁ πιστεύων ὅτι Ἰησοῦς ὁ χριστός ἐστιν, ἐκ τοῦ θεοῦ 1 Jo v 1
 γεγέννηται· καὶ αἰσθανόμενοι ὅσῳ τοῦ οὕτως πιστεύειν ἀπολειπόμεθα, ταῦτα ἀποκρινώμεθα, παρακαλοῦντες τὸν τῶν τῆς ψυχῆς ὄψεων ἰατρὸν τῇ ἑαυτοῦ σοφίᾳ καὶ φιλιανθρωπία
 15 πάντα ποιῆσαι τὰ ὑπὲρ τοῦ ἀποκαλυφθῆναι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν, ἔτι κεκαλυμμένους ὑπὸ τῆς διὰ τὴν κακίαν ἀτιμίας ἡμῶν, κατὰ τὸ εἰρημένον πον· Ἐπεκάλυψεν ἡμᾶς ἡ ἀτιμία Jer iii 25
 ἡμῶν· ἐπακούσεται γὰρ ἡμῶν ὁμολογούντων τὰ αἴτια τοῦ μηδέπω ἡμᾶς πιστεύειν, καὶ ὡς κακῶς ἔχουσι καὶ χρήζουσιν cf. Mt ix 12
 20 ἰατροῦ βοηθῶν συνεργήσει πρὸς τὸ χωρῆσαι ἡμᾶς τὸ εἰς τὸ πιστεύειν χάρισμα, τρίτον παρὰ τῷ Παύλῳ ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν χαρισμάτων τεταγμένον, μετὰ τὸν τῆς σοφίας λόγον καὶ τὸν τῆς συνέσεως λόγον, οἷς ἐπιφέρει· Ἐτέρῳ πίστις 1 Co xii 9
 25 φησὶν· Ὅτι ἀπὸ θεοῦ ὑμῖν ἐχαρίσθη οὐ μόνον τὸ εἰς Phil i 29
 Χριστὸν πιστεύειν ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πίσχειν. καὶ ἀπὸ τῆς ἐνεργείας δὲ ἐπιστήσαντι σαφὲς ἔσται ὅτι οὐχ ἡ
 350 τυχοῦσα δωρεὰ ἐστὶ τοῦ θεοῦ, πλειόνων δογμάτων διαφόρων ὑπὸ πολλῶν κηρυσσομένων τῶν διδάσκειν τὰ ἀληθῆ ἐπαγ-
 30 γελλομένων, τὸ μηδενὶ ἢ μόνῳ τῷ ἀληθεῖ πιστεύσαι· τοῦτο γὰρ ἤδη καὶ δοκίμου τραπεζίτου ἔργον τυγχάνει, ὃν τέλειον ὀνομάζων οὐκ ἂν ἀμάρτοις, ἅτε καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους

4 ἀλήθειαν

22 τεταγμένων

5 κεκαθάρται

27 ἔσται] ἔσσεσθαι

6 ἐπὶ

- He v 14 γεγραμμένου τοῦ· Τελείων δέ ἐστιν ἡ στερεὰ τροφή, τῶν διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα ἐχόντων πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ.
- Jo viii 47 33. (27) Ὁ ὢν ἐκ τοῦ θεοῦ τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ ἀκοίει· διὰ τοῦτο ἡμεῖς οὐκ ἀκούετε ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ οὐκ ἐστέ. Δοκοῦσιν οἱ τὴν περὶ διαφόρων φύσεων εἰσαγόντες μυθοποιᾶν καὶ λέγοντες εἶναι φύσει καὶ ἐκ πρώτης κατασκευῆς υἱὸς θεοῦ, μόνον διὰ τὸ πρὸς θεὸν συγγενὲς δεκτικούς τῶν τοῦ θεοῦ ῥημάτων, καὶ ἐντεῦθεν ἀποδεικνύει τὸ προκείμενον αὐτοῖς. συναρπάζουσί γέ τοι καὶ ἀπὸ 10 τούτου τοῦ ῥητοῦ, προσδιατρίβοντες αὐτῷ, τοὺς ἀκρίτους καὶ μὴ δυναμένους πρὸς τὴν πιθανότητα τῆς χρήσεως τοῦ ῥητοῦ ἀπαντᾶν, μηδὲ βλέποντας αὐτοῦ τὴν λύσιν οὕτως
- cf. Jo i 9 ἔχουσαν· εἴπερ ὅσοι ἔλαβον τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, οὐ τῷ εἶναι 15 καὶ ἐκ τοῦ θεοῦ εἰλήφασιν αὐτό· (εἰ γὰρ τῷ εἶναι ἐκ τοῦ θεοῦ εἰλήφεισαν αὐτό, οὐκ ἂν περὶ αὐτῶν ἀνεγέγραπτο·
- Jo i 12 Ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτὸν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ·) δηλὸν ὅτι οἱ μὴ ὄντες ἐκ τοῦ θεοῦ, πρὶν μὲν λαβεῖν τὸ ἀληθινόν, οὐδὲ 20 ἐξουσίαν πῶς ἔχουσι τοῦ τέκνα θεοῦ γενέσθαι· ἐπὶ δὲ λάβωσιν αὐτό, τέκνα μὲν οὐδέπω γίνονται θεοῦ, ἀλλ' ἐξουσίαν λαμβάνουσι διὰ τοῦ εἰληφέναι τὸ φῶς γενέσθαι τέκνα θεοῦ. τότε γενόμενοι ἐκ τοῦ θεοῦ καὶ τὰ ῥήματα ἀκούουσιν αὐτοῦ, οὐκέτι ἀπλούστερον πιστεύοντες μόνον ἀλλ' ἤδη καὶ διορα- 25 τικώτερον κατανοοῦντες τὰ τῆς θεοσεβείας πράγματα. οἱ μὴ τοιοῦτοι φιλοτιμησάμενοι εἶναι τέκνα μὲν οὐ γίνονται θεοῦ, οὐδὲ ἐκ τοῦ θεοῦ, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἀκούουσι τὰ ῥήματα αὐτοῦ οὐδὲ συνίασι τοῦ βουλήματος αὐτῶν· μένουσι δὲ ἐν τῇ πρὸ τῶν τέκνων τοῦ θεοῦ καταστάσει τῶν πε- 30
- cf. Ro viii 15 πιστευκότων μόνον, δοῦλοι θεοῦ, τῷ εἰληφέναι τὸ τῆς δουλείας εἰς φόβον πνεῦμα καὶ μὴ ἐσπουδακέναι προβῆναι καὶ

6 ἔσται

8 υἱὸς] ὑῶ

16 εἰληφόσιν

17 εἰλήφεισαν

26 οἱ] εἰ

προκόψαι ὥστε καὶ τὸ τῆς υἰοθεσίας χωρῆσαι, ἐν ᾧ
κράζουσιν οἱ ἔχοντες αὐτό· Ἄββᾶ, ὁ πατήρ. ὅτι γὰρ καθ’

351 καὶ ἐκ τοῦ· Ἡμεθα τέκνα φύσει ὀργῆς· ὑπὸ Παύλου καὶ Eph ii 3
5 περὶ ἑαυτοῦ τοῦτο εἰρηκότος· σαφές δὲ καὶ ἐκ τοῦ· Ἐγὼ Mt v 44 f.

δὲ λέγω ὑμῖν Ἀγαπήσατε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν καὶ προσ-
εύχεσθε ὑπὲρ τῶν διωκόντων ὑμᾶς, ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ
πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς. εἰ γὰρ Παῦλος φύσει ὀργῆς

10 υἱὸς πρὸ τοῦ λαβεῖν ἐξουσίαν τέκνον θεοῦ γενέσθαι καὶ cf. Jo i 12
πρὸ τοῦ τέκνον γενέσθαι θεοῦ; καὶ εἰ οὐκ ἄλλως γίνεται

τις υἱὸς τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς ἢ ἐκ τοῦ ἀγαπᾶν τοὺς
ἐχθροὺς ἑαυτοῦ καὶ προσεύχεσθαι ὑπὲρ τῶν διωκόντων

15 αὐτὸν, δῆλον ὅτι οὐδεὶς τῷ φύσει εἶναι ἐκ τοῦ θεοῦ τὰ
15 ῥήματα τοῦ θεοῦ ἀκούει, ἀλλὰ τῷ λαβεῖν ἐξουσίαν τέκνον
θεοῦ γενέσθαι καὶ κεχρηῆσθαι εἰς δέον τῇ ἐξουσίᾳ, καὶ τῷ

ἠγαπηκέναι τοὺς ἐχθροὺς καὶ προσεύχεσθαι ὑπὲρ τῶν ἐπη- cf. Le xi 28
ραζόντων γενόμενος υἱὸς τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς, τότε ἐστὶ

20 αὐτῶν καὶ ἐπιστήμην αὐτῶν ἀναλαμβάνων· ὅπερ ἴδιον
οὐ δούλων ἀλλὰ τέκνων ἐστὶ θεοῦ, τῶν πᾶσαν μὲν καταργη-
σάντων γένεσιν, τὴν δὲ ἀπὸ θεοῦ ἀνελιηφότων διὰ τοῦ

τῆς υἰοθεσίας πνεύματος. ἅμα δὲ ἐπιμελέστερον κατα- Jo viii 47

25 ᾧ ὁμοίον ἐστὶ καὶ τό· Τὰ ἐμὰ πρόβατα τῆς ἐμῆς φωνῆς Jo x 27
ἀκούουσι. εἰ γὰρ ἐπὶ ψιλλῆς συγκαταθέσεως τὸ ἀκούειν
λάβοιμεν, καὶ οἱ ψυχικοὶ πρὸς χρόνον πιστεύοντες ἔσονται

ἐκ τοῦ θεοῦ, μεμαρτυρημένοι ὑπὸ τοῦ λόγου ὅτι πρὸς καιρόν cf. Le viii 13
τινες πιστεύουσιν. εἰ δὲ καὶ τό· Ἀκούει· ἐκλάβοιμεν ἐπὶ

30 τοῦ τηρεῖν τὰς ἐντολάς, δῆλον ὅτι κἂν ἐν ἐνὶ ἀμαρτάνων cf. 1 Jo ii 3 :
Jac ii 10
οὐκ ἔσται υἱὸς θεοῦ· ὅπερ ἡμᾶς μὲν οὐ θλίψει τοὺς λέγοντας
ἐκ μεταβολῆς γίνεσθαι τινα υἱὸν θεοῦ, ἐκείνους δὲ, μὴ πᾶν

δείξαι δυναμένους ἀναμαρτήτους ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἐν τοῖς αὐτοῖς μαθήμασι· εἰ δὲ τό· Ἀκούει· λαμβάνομεν ἐπὶ τοῦ συνιέναι καὶ νοεῖν, δεικνύτωσάν τινα πάντων ἀκούοντα οὕτως τῶν τῆς καινῆς διαθήκης λόγων, ἵνα ἐκείνον εἴπωμεν υἱὸν θεοῦ, εἰ μὴ ἐπιδέχοιτο ἀνατροπὴν εἰς τὰ ἅγια γράμματα ἢ ἐκδοχὴ αὐτοῦ· ἡμεῖς γὰρ καὶ κατὰ ταῦτα μέγαν τινα καὶ θαυμαστὸν εἶναι φανταζόμενοι τὸν ἤδη υἱὸν θεοῦ, οὐκ ἐλεγχθησόμεθα ἀναξίως τῶν ἐκ τοῦ θεοῦ ἐξελιγηφότες τό· Ὁ ὢν ἐκ τοῦ θεοῦ τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ ἀκούει.

Jo viii 47

34. Ἦδη δὲ καὶ ἐκ τῶν ἐναντίων παράδοξον ἂν τι φανέν ἀποδειχθῆναι δυνατὸν ἔσται. τί δὲ τὸ παράδοξον ἢ τὸ εἶναι τινα ἑτέρου υἱοῦ θεοῦ μᾶλλον υἱὸν θεοῦ, καὶ διπλάσιον ὡς ἕτερον ἑτέρου εἶναι υἱὸν θεοῦ; πῶς δὲ τοῦτο ἀπὸ τοῦ ἐναντίου δείκνυται οὕτω παραστήσομεν· ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον ὁ πρὸς τοὺς Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους δεῦτερος ταλανισμὸς οὕτως ἔχει· Οὐαὶ ὑμῖν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὑποκριταί, ὅτι περιάγετε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν ποιῆσαι ἓνα προσήλυτον, καὶ ὅταν γένηται, ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν γεέννης διπλότερον ὑμῶν. οὐκοῦν κατὰ τοῦτο οὔτε φύσει υἱοὶ γεέννης εἰσὶ τινες, οὔτε ἐπ' ἴσης οἱ τῆς γεέννης υἱοὶ υἱοὶ εἰσιν αὐτῆς, εἴγε ἕτερος ἑτέρου διπλότερον υἱὸς ἔστιν αὐτῆς. εἰ δὲ ἕτερος ἑτέρου διπλότερός ἐστιν υἱὸς τῆς γεέννης, διὰ τί οὐχὶ καὶ τῆς ἀπωλείας καὶ τοῦ θανάτου καὶ τοῦ σκότου καὶ τῶν λοιπῶν ὧν οἱ διαφόρως ἀμαρτάνοντές εἰσιν υἱοί; εἰ δὲ ἐπὶ τούτων, διὰ τί καὶ οὐχὶ υἱοὶ φωτὸς διπλότεροι ἕτεροι ἑτέρων ἔσονται καὶ υἱοὶ ζωῆς καὶ υἱοὶ σοφίας, οὕτω δὲ υἱοὶ θεοῦ; εἰ δὲ διπλάσιον ὡς ἕτερος παρ' ἕτερον υἱὸς γίνεται θεοῦ, διὰ τί οὐχὶ καὶ πολλαπλασίονως καὶ τοσαυταπλασίονως ὀποσαπλασίονως ἄξιον νοεῖν εἶναι τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως υἱὸν τοῦ θεοῦ παρὰ τοὺς λοιποὺς υἱοὺς τοῦ θεοῦ καὶ τοὺς μηκέτι πνεῦμα δουλείας ἔχοντας εἰς φόβον, ἀλλ' εἰληφότες πνεῦμα

Mt xxiii 15

cf. Col i 15

cf. Ro viii 15

υίοθεσίας; τάχα οὖν οὕτως πλειόνων ὄντων τῶν ῥημάτων
 τοῦ θεοῦ, οὐ μόνον τῶν ἀναγεγραμμένων ἀλλὰ καὶ τῶν
 ἀρρήτων, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλήσαι, καὶ τούτων περὶ cf. 2 Co xii 4
 ὧν φησὶν ὁ Ἰωάννης· Οὐδ' αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι Jo xxi 25
 5 τὰ γραφόμενα βιβλία· πᾶς μὲν οἰωντινωοῦν ῥημάτων
 ἀκούων τοῦ θεοῦ ἤδη ἐστὶν ἐκ τοῦ θεοῦ· ὅσῳ δὲ πλειόνων
 ἀκούει ῥημάτων τοῦ θεοῦ, τοσαυταπλειόνως γίνεται ἐκ τοῦ
 θεοῦ· ὡς, εἰ δεῖ οὕτως ὀνομάσαι, πάντων ἀκούσας τις τῶν cf. Jo viii 47
 ῥημάτων τοῦ θεοῦ, ἐάν γε τοῦτο φθάνῃ ἐπὶ τινα τῶν λαμβα-
 10 νόντων τὸ τῆς υίοθεσίας πνεῦμα, τελείως καὶ ἀνυπερβλήτως
 γίνεται υἱὸς θεοῦ, καὶ πάντα καὶ ἐξ ὄλων καὶ ὅλος ἐκ τοῦ
 θεοῦ. εὐγνωμονέστερον δὲ ἀκουστέον τοῦ ἐξ ὄλων καὶ
 ὅλος, ἀνάλογον ὅλοις τοῖς δόγμασι καὶ πάσῃ τῇ γνώσει
 καὶ πᾶσι τοῖς μυστηρίοις, ὥστ' ἂν εἰπεῖν ὅλον καὶ ἐξ ὄλων
 15 γεγονέναι ἐκ τοῦ θεοῦ τὸν εἰδότα πάντα τὰ μυστήρια καὶ cf. 1 Co xiii 2
 πᾶσαν τὴν γνώσιν, καὶ μετὰ τούτων τὰ τῆς τελείας ἀγάπης
 κατορθωκότα. ὄρα δὲ εἰ δύναται ἀκολούθως τῷ· Ἐκ μέρους 1 Co xiii 9 f.
 γινώσκωμεν καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν· εἰπεῖν ἂν τὸν
 τοιοῦτον· καὶ ἐκ μέρους ἐσμὲν υἱοὶ τοῦ θεοῦ· καὶ πάλιν,
 20 ὅταν ἔλθῃ τὸ τέλειον, καὶ τὸ ἐκ μέρους καταργηθῇ, καὶ τὸ
 τέλειον τοῦ γενέσθαι υἱὸς θεοῦ ἐλεύσεται, καταργοῦν τὸ ἐκ
 μέρους γεγονέναι υἱὸν τινα τοῦ θεοῦ. μὴ ἀζήτητον δὲ
 εἰσθῶ καὶ τὸ περὶ τοῦ πότερόν ποτε δυνατόν ἐκ μέρους
 μὲν εἶναι υἱὸν τῆς διαφορούσης μερίδος τῆς περὶ τὰ θεῖα,
 353 ἐκ μέρους δὲ τῆς ἐναντίας, ἢ τοῦτο ἀμήχανον οὕτως ἔχει·
 ᾧ συνεξετάσεις πῶς λέγονται υἱοὶ πολλοὶ ἐνὸς πατρὸς,
 ποτέρον διὰ τοὺς προγόνους καὶ τοὺς ἐξ ἐκείνων, ἢ κατὰ
 ταύτην τὴν ὑπόνοιαν. λαβόντες οὖν ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ cf. Jo i 12
 γενέσθαι, πάντα πράττωμεν ἵνα γενώμεθα ἐκ τοῦ θεοῦ καὶ cf. Jo viii 47
 30 τὰ ῥήματα αὐτοῦ ἀκούσωμεν, καὶ προκόπτωμεν καὶ τῷ
 εἶναι ἐκ τοῦ θεοῦ, ἵνα προκόπτωμεν καὶ ἐν τῷ ἀκούειν
 ῥημάτων τοῦ θεοῦ, πλείονα ἐκ τούτων αἰεὶ τρανοῦντες, ἕως

- πάντα χωρήσωμεν τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ, ἣ ὅσα γε ἐνδέχεται
χωρῆσαι καὶ νῦν καὶ μετὰ ταῦτα τοὺς ἀξιουμένους τοῦ τῆς
cf. Ro viii 15 **υἰοθεσίας πνεύματος.** ὅσάκις δὲ ῥημάτων λεγομένων τοῦ
θεοῦ οὐκ ἀκούομεν, τουτέστιν οὐ συνιέμεν αὐτῶν, τοσαυ-
τάκις νομιστέον ἐλέγχεσθαι ὡς οὐκ ὄντας ἐκ τοῦ θεοῦ. διὰ 5
τοῦτο γὰρ οὐκ ἀκούει ὁ μὴ ἀκούων ῥημάτων θεοῦ, ἐπέιπερ
ἐκ τοῦ θεοῦ οὐκ ἔστι, καὶ ἐκ τοῦ θεοῦ οὐκ ἔστι παρ' ἑαυτόν·
cf. Jo i 12 **καίτοι γε ἔσθ' ὅτε λαβὼν ἤδη ἐξουσίαν τέκνον θεοῦ γε-
νέσθαι, καὶ δυνάμενος ἐκ τοῦ ἀγαπᾶν τοὺς ἐχθροὺς καὶ**
cf. Mt v 44 f. **προσεύχεσθαι ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων γενέσθαι υἱὸς τοῦ 10**
Lc vi 28 **ἐν οὐρανοῖς πατρός.**
- Jo viii 48 35. (28) Ἀπεκρίθησαν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ εἶπαν αὐτῷ,
Οὐ καλῶς λέγομεν ἡμεῖς ὅτι Σαμαρείτης εἶ σὺ καὶ
Δαιμόνιον ἔχεις; Εἰκὸς ὅτι ταῦτα πολλάκις κατὰ τὸ σιω-
πώμενον πρὸς ἀλλήλους ἔλεγον περὶ τοῦ σωτήρος τινες, 15
Σαμαρείτην μὲν αὐτὸν ὀνομάζοντες ὡς παραχαράσσοιτα
Jo iv 9 Ἰουδαϊκὰ παραπλησίως τοῖς Σαμαρείταις· Οὐ γὰρ συγ-
χρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμαρείταις· ἐν πολλοῖς διαφωνοῦντες
δόγμασι παρ' ἐκείνους. ἄξιον δὲ ἔστι ζητῆσαι πῶς Σα-
μαρειτῶν τὸν μέλλοντα αἰῶνα ἀρνούμενων καὶ μηδὲ τὴν τῆς 20
ψυχῆς ἐπιδιαμονὴν προσιεμένων, τὸν σωτήρα ἐτόλμησαν
εἰπεῖν Σαμαρείτην, περὶ ἀναστάσεως καὶ κρίσεως πλείστα
ὅσα διδάξαντα. ἀλλὰ μήποτε ὡς λοιδοροῦντες αὐτὸν τοῦτο
λέγουσι καὶ οὐ πάντως τὰ αὐτὰ ἐκείνοις δογματίζοντα.
εἰκὸς δὲ ὅτι τινὲς ᾤοντο αὐτὸν μὴ ἀπὸ διαθέσεως τὰ περὶ 25
μέλλοντος αἰῶνος καὶ τὰ περὶ κρίσεως καὶ ἀναστάσεως
διδάσκειν, διακείμενον μὲν Σαμαρειτικῶς, ὡς μηδεὶς μετὰ
τὸν βίον ἀποκειμένου τοῖς ἀνθρώποις, προσποιήσεως· δὲ
ἔνεκεν κατὰ τὸ ἔνδοξον καὶ ἀρέσκον τοῖς Ἰουδαίοις τὰ περὶ
ἀναστάσεως καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς προφερόμενον. καὶ 30
δαιμόνιον δὲ ἔχειν ἔλεγον αὐτὸν διὰ τοὺς ὑπὲρ ἀνθρώπων 354
cf. Jo v 18 αὐτοῦ λόγους, δι' ὧν πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν θεόν, καὶ ἐκ

τοῦ οὐρανοῦ καταβεβηκέναι, καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ τῆς ζωῆς ^{cf. Jo vi 32 ff.}
 ἄρτος πολλῶ κρείττων τοῦ μάννα, ὡς τὸν φαγόντα τοῦτον
 τὸν ἄρτον ζήσεσθαι εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ἄλλα μυρία ὧν
 πεπλήρωται τὰ εὐαγγέλια. δύναται δὲ καὶ διὰ τὴν περὶ τὸν
 5 Βεελζεβούλ ὑπόνοιαν αὐτῶν εἰρησθαι· Σὺ δαιμόνιον ἔχεις· Jo viii 48
 ἐπεὶ περ τινὲς ἐν Βεελζεβούλ τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ^{cf. Lc xi 15}
 ἐνόμιζον αὐτὸν ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια, οἷον εἶ ἔχοιτα ἐν
 ἑαυτῷ τὸν Βεελζεβούλ. οἱ μὲν οὖν ἐχθροὶ εἴσονται, λέ-
 γοντες αὐτὸν δαιμόνιον ἔχειν· ἡμεῖς δὲ αὐτῷ πειθόμεθα
 10 φάσκομι· Ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω· οὐδὲ γὰρ δαιμόνιον Jo viii 49
 δύναται τυφλῶν ὀφθαλμοὺς ἀνοῖξαι ἢ ταῦτα τὰ σημεῖα ^{cf. Jo x 21}
 ποιεῖν ἃ καὶ ἀναγέγραπται, ὧν καὶ ἴχνη καὶ λείμματα ἐν
 ταῖς ἐκκλησίαις ὀνόματι Ἰησοῦ μέχρι νῦν γίνεται. μετὰ
 ταῦτα ζητῆσαι τις ἂν τί δῆποτε δύο δυσφημίας αὐτῷ προσ-
 15 ἀψάντων, τὴν τε· Σαμαρείτης εἶ σύ· καὶ τὴν· Δαιμόνιον
 ἔχεις· τῶν ἀποκριθέντων αὐτῷ Ἰουδαίων, οὐκ ἐκείνων τῶν
 πεπιστευκότων αὐτῷ, οὐχὶ πρὸς τὰς δύο ἀποκρίνεται, ἀλλὰ
 πρὸς μόνην τὴν· Δαιμόνιον ἔχεις· εἰπὼν· Ἐγὼ δαιμόνιον
 οὐκ ἔχω. καὶ ὅρα εἰ δύναται πρὸς τοῦτο γενέσθαι τὸ τῆς
 20 ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίῳ παραβολῆς περὶ τοῦ ἀπὸ ^{cf. Lc x 30}
 Ἱερουσαλήμ εἰς Ἱεριχὼ καταβαίνοντος καὶ ἐμπροσθέντος εἰς
 τοὺς ληστὰς, ὅτινα ὁ μὲν ἱερεὺς ἀντιπαρήλθεν καὶ ὁ
 Λευίτης, ὁ δὲ ὀδεύων Σαμαρείτης ἐλθὼν κατ' αὐτὸν καὶ
 ἰδὼν αὐτὸν ἐσπλαγχνίσθη καὶ προσελθὼν κατέδησε τὰ
 25 τραύματα αὐτοῦ, ἐπιχέων ἔλαιον καὶ οἶνον. ἐὰν γὰρ δυ-
 νηθῆ τις διαλαμβάνων περὶ τῆς παραβολῆς δεῖξαι ἐπὶ
 μῆδενα ἄλλον ἢ ἐπὶ τὸν σωτήρα ἀναφέρεσθαι τὰ περὶ τοῦ
 Σαμαρείτου, ὃς τὸν ἡμιθιανῆ καὶ ἐμπροσθέντα εἰς τοὺς ληστὰς
 ἰύσατο, παραστήσει καὶ διὰ τί οὐκ ἠρνήσατο εἶναι Σαμα-
 30 ρεῖτης. ἄλλος δὲ διὰ τὴν παρὰ Παύλῳ διαφορὰν Ἰουδαίων ^{cf. 1 Co ix 20 ff.}
 καὶ τοῦ ὑπὸ νόμον θεωρήσας, καὶ ἀναγαγὼν τοὺς ὑπὸ νόμον
 εἰς τοὺς Σαμαρείτας, καὶ μᾶλλον Παύλου καταλαβὼν τὸν
 σωτήρα τοῖς πᾶσι πάντα γενόμενον ἵνα τοὺς πάντας

κερδήση, ἐρεῖ διὰ τὸ τοῖς ὑπὸ νόμον αὐτὸν γεγονέναι ὡς ὑπὸ νόμον, οἰονεὶ καὶ Σαμαρείτην γεγονέναι, καὶ κατὰ τοῦτο μὴ ἡρνήσθαι τὸ εἶναι Σαμαρείτης. καὶ τρίτος δέ τις τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Σαμαρείτου ἐκλαβὼν, σημαίνοντος τὸν φύλακα, φήσκει ὅτι εἰ καὶ κατ' ἄλλο ἔλεγον Σαμαρείτην αὐτὸν 5 οἱ Ἰουδαῖοι, αὐτὸς τὸ σημαϊνόμενον ἀπὸ τοῦ ὀνόματος ἐκλαβὼν οὐκ ἡρνήσατο αὐτὸ, εἰδὼς ὅτι φύλαξ ἐστὶ τῶν 355 ἀνθρωπίνων ψυχῶν, καὶ περὶ οὗ εἴρηται· Ἰδοὺ οὐ νυστάξει οὐδὲ ὑπνώσει ὁ φυλάσσων τὸν Ἰσραὴλ· καὶ τό· Φυλάσσων τὰ νήπια ὁ κύριος. σωμῆρ μέντοι γε Ἑβραῖοι λέγουσι τὸν 10 φύλακα, οὕτω δὲ καὶ τοὺς Σαμαρεῖς πρῶτον ὠνομάσθαι παραδιδόασιν διὰ τὸ ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων βασιλέως φύλακας αὐτοὺς πεπέμφθαι τῆς γῆς τοῦ Ἰσραὴλ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν, τοῦ ἐτέρου παρὰ τὸν Ἰούδαν Ἰσραὴλ διὰ τὰς πολλὰς ἁμαρτίας αἰχμαλωτευθέντος εἰς τοὺς Ἀσσυρίους. 15

Ps cxx
(cxxi) 4
Ps cxiv
(cxvi) 6

cf. 4 Reg
xvii

Jo viii 49 f.

cf. Ps i 3

Pr. iii 18

36. (29) Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς Ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω, ἀλλὰ τιμῶ τὸν πατέρα μου, καὶ ὑμεῖς ἀτιμάζετέ με. ἐγὼ οὐ ζητῶ τὴν δόξαν μου· ἐστὶν ὁ ζητῶν καὶ κρίνων. Εἰ τὸ πεφυτευμένον ξύλον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων τοιοῦτόν ἐστιν, ὡς τὸν καρπὸν αὐτοῦ διδόναι ἐν 20 καιρῷ αὐτοῦ καὶ μηδὲ φύλλον αὐτοῦ ἀπορρεῖν ἀλλὰ πάντα ὅσα ἂν ποιῆ κατευδοῦσθαι, τί νομιστέον περὶ τοῦ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ ἢ ὅτι αὐτὸς ὢν τὸ ξύλον τῆς ζωῆς κατὰ τὸ εἶναι σοφία καὶ τὴν σοφίαν εἶναι ξύλον ζωῆς πᾶσι τοῖς ἀντεχομένοις αὐτῆς, καὶ καρποφορεῖ καὶ τὰ ἕτερα παρὰ τοὺς 25 καρποὺς φύλλα τοιαῦτα ἔχει ὡς μηδὲ ἐν αὐτῶν ἀπορρεῖν; διὰ τοῦτο οὐδένα τοῦ Ἰησοῦ λόγον, καὶ ταῦτα ἀναγραφῆς ἀξιωθέντα ὑπὸ τῶν ἁγίων μαθητῶν αὐτοῦ, ὡς ἔτυχεν ἐκδεκτέον· ἀλλὰ πᾶσαν βάσανον καὶ τοῖς νομιζομένοις εἶναι σαφέσει προσακτέον, οὐκ ἀπογινώσκοντα ὅτι καὶ περὶ τὸν 30 ἀνυπονόητον καὶ ἀπλοῦν εἶναι νομισθέντα λόγον αὐτοῦ εὔρε-

1 ἐρεῖ] αἰρεῖ

7 αὐτῶ

18 τὴν δόξαν μου] bis

24 εἶναι ξύλον] bis

θήσεται τοῖς ὀρθῶς ζητοῦσιν ἄξιόν τι τοῦ ἱεροῦ στόματος cf. Mt vii 7
 ἐκείνου. εἰ δέ που μὴ εὐρίσκομεν, ἡμᾶς καὶ οὐ τὸν λόγον
 τοῦ Ἰησοῦ αἰτιατέον ὡς οὐ πνέοντα τῶν ἐκ πληρώματος
 μεστῶν ἀληθείας καὶ σοφίας δογμάτων. ταῦτα δέ μοι
 5 εἶρηται βουλομένῳ ἐξετάσαι τό· Ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω Jo viii 49
 δι' οὗ διδασκόμεθα πάντες οἱ τῷ εὐαγγελίῳ ἐντυγχάνοντες
 πρᾶγμα ὃ οὐκ ἤδειμεν καὶ πρὶν ἐντυχεῖν τῷ εὐαγγελίῳ. τί
 δὲ τοῦτό ἐστιν ἤδη κατανοητέον. ἀρέσκει κατὰ τὰς γραφὰς
 τοὺς ἁμαρτάνοντας τὰ πολλὰ ποιεῖν παρὰ τὸν λόγον, οὐ
 10 δι' ἄλλο ἢ τῷ δεκτικὸς αὐτοὺς γεγονέναι ἐνεργείας πονηροῦ
 πνεύματος ἢ θελήματος ἀκαθάρτου δαιμονίου. οὐκ ὤκνησαν
 οὖν καὶ τὰ νομισθέντα ἂν ἐλάχιστα εἶναι τῶν ἁμαρτημάτων
 356 δαιμονίοις προσάψαι οἱ φήσαντες τὴν ὀξυχολίαν δαιμονίου
 εἶναι, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν καταλαλιάν. εἰκὸς δὲ καὶ ἄλλα
 15 μυρία δαιμονίων φαντασιούντων ἡμᾶς καὶ ἐνεργούντων κατὰ
 τὸ ἐκείνων θέλημα ποιεῖν· καὶ ἔστιν ἐν ἀνθρώποις ὥσπερ
 οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου, καὶ οὐδεὶς δίκαιος ἐπὶ τῆς γῆς ὃς
 cf. Job xiv 4
 ποιήσει ἀγαθὸν καὶ οὐχ ἁμαρτήσεται, οὕτω καὶ οὐδεὶς αἰὶ
 Eccl vii (20)
 21 ἀπὸ δαιμονίων καθαρεύσας καὶ μηδέποτε γενόμενος τῆς ἀπὸ
 20 τούτων ἐνεργείας ἀνεπίδεκτος. διόπερ ἀλληγοροῦντες τὰς
 ἐν τῷ εὐαγγελίῳ θεραπείας, ἐν αἷς εἰσι καὶ τῶν δαιμονίων
 ἀπελάσεις, ἐροῦμεν πάντων αἰὲ ἀπελαύνεσθαι τοὺς δαίμονας,
 ὑπὸ Ἰησοῦ, τῶν παρὰ τὸ τεθεραπεῦσθαι ὑπὸ τοῦ λόγου
 μηκέτι παραδεχομένων τὰς τῶν δαιμόνων ἐνεργείας. μόνου
 25 τοίνυν νομίζω εἶναι Ἰησοῦ φωνὴν, τοῦ μόνου ἀπεκδυσαμένου cf. Col ii 15
 τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας καὶ δειγματίσαντος ἐν παρρησίᾳ,
 καὶ θριαμβεύσαντος ἐν ξύλῳ, τρόπαιον κατὰ πάσης ἀντι-
 κειμένης δυνάμεως τὸν σταυρὸν στήσαντος, ὥσπερ τό·
 Ἔρχεται ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου καὶ ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει Jo xiv 30
 30 οὐδέν· οὕτως καὶ τό· ἐγὼ δαιμόνιον οὐτε ἔσχον οὐτε ἔχω
 οὐτε ἔξω. τὴν δὲ φωνὴν δυνάμεθα μὲν καὶ ἡμεῖς προε-
 νέγκασθαι καὶ λέγειν· Δαιμόνιον οὐκ ἔχω· ἀλλ' ἐλεγχθῆσο-

μεθα ὁμοίως τοῖς ἀρνησομένοις περὶ τοῦ δαιμονῶν καὶ ἐν
 αὐτοῖς τοῖς πράγμασιν ἀποδειχθεῖσιν ὅτι ἐψεύσαντο. ἢ οὐκ
 ἔλεγχος τοῦ δαιμονῶν ἡμᾶς ὅταν μεμνηνῶτων κατάστασιν
 ἔχοντες βουῶμεν, ἀπὸ θυμοῦ καὶ ὀργῆς φλεγόμενοι, ἢ λελυτ-
 τηκότες, καὶ ὡσπερὶ χρεμετίζοντες κἂν ταῖς ἰδίαις γαμεταῖς 5
 δίκην ἵππων θηλυμανῶν ἐπιβαίνομεν, ἐκβάλλοντες τοὺς περὶ
 ἀπαθείας λόγους θεοῦ εἰς τὰ ὀπίσω; ἀλλὰ κἂν ταπεινοὶ καὶ
 συννεφεῖς ὑπὸ τῆς λύπης καθελκόμενοι καὶ τὸ ἴδιον τῶν
 λογικῶν γαῦρον ἀπολέσαντες ἐπιλανθανόμεθα τοῦ ἄνευ θεοῦ
 στρούθιον μὴ πίπτειν εἰς παγίδα, καὶ τοῦ δίκαια εἶναι τὰ 10
 περὶ ἐνὸς ἐκάστου τῶν συμβαινόντων ἀνθρώποις κρίματα, τί
 φήσομεν ἢ ὅτι καὶ τοῦ δαιμονίου ἡμᾶς νικήσαντος καὶ τὸ
 ἡγεμονικὸν ἡμῶν θολώσαντος ταῦτα πάσχομεν; ἀλλὰ καὶ
 φόβοι τῶν οὐ φοβερῶν καὶ περιχάρειαι ἐπὶ τοῖς μηδενὸς
 ἀξίοις τίνων ἂν εἶη ἐνεργήματα ἢ δαιμόνων πληρωσάντων 15
 τοὺς μὴ δυναμένους μετὰ ἀληθείας λέγειν· Ἐγὼ δαιμόνιον
 οὐκ ἔχω; ἀλλ' εἰκὸς τινὰς τοὺς ἁγίους πατριάρχας, ἢ τὸν
 ἱερὸν θεράποντα, ἢ τοὺς θαυμασίους προφήτας, ἢ τοὺς
 δυνατωτάτους τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ ἀποστόλους φέρον- 357
 τας εἰς τὴν ἐξέτασιν δυσωπήσειν ἡμᾶς, ὡς ἄρα καὶ οὗτοι 20
 εἶποιεν ἂν ὁμοίως τῷ Ἰησοῦ τό· Ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω·
 πρὸς οὓς ἔστιν εἰπεῖν· ἄρα καὶ οὗτοί ποτε ἡμαρτον, ἢ ψεῦδος
 τό· Πάντες γὰρ ἡμαρτον καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ
 θεοῦ· καὶ οὐκ ἀληθὲς τό· Οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου· οὐδὲ
 Eccl vii (20) 21 τεθεωρημένως εἴρηται τό· Οὐκ ἔστι δίκαιος ἐπὶ γῆς ὃς 25
 ποιήσει ἀγαθὸν καὶ οὐχ ἁμαρτήσεται; ἀλλὰ σαφὲς ὅτι
 ἀληθεῖς αἱ πᾶσαι γραφαὶ καὶ οὐκ αἰεὶ οὐδὲ ἐξ ἀρχῆς ἐδύ-
 ναντο λέγειν οὐδ' οἱ μεταβάλλοντες ἐπὶ τὸν κατὰ ἀρετὴν
 βίον τό· Ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω· ἀλλ' ἢ μόνου τοῦ κατὰ
 τὸν σωτῆρα νοουμένου ἀνθρώπου ἀρχῆθεν ἦν φωνῆ, διὰ 30
 τοῦτο κυριώτατα καὶ ἀληθέστατα μόνου τὸν πατέρα τιμήσαν-
 τος· οὐδεὶς γὰρ τιμῶν τι τῶν μὴ τιμωμένων ὑπὸ θεοῦ, τιμᾶ

τὸν ἀτιμάζοντα τὰ ὑπ' αὐτοῦ τιμώμενα· πῶς γὰρ λεκτέον
 ὅτι τιμᾷ τὸν πατέρα ὁ μηδὲ τὴν ἀρχὴν τὸ πνεῦμα τῆς
 υἰοθεσίας λαβῶν; οὐδεὶς δὲ ἔχει τὸ πνεῦμα τῆς υἰοθεσίας cf. Ro viii 15
 ἁμαρτάνων· ὁ γὰρ ἐκ τοῦ θεοῦ γεγεννημένος οὐχ ἁμαρτάνει. 1 Jo v 18
 5 καὶ πῶς τιμᾷ τὸν πατέρα ὁ τιμῶν δόξαν τὴν παρὰ ἀνθρώπων cf. Jo v 44
 ἢ ἀργύριον ἢ τὸν χοικὸν πλοῦτον ἢ τὸ ἐκ σαρκῶν καὶ αἱμά-
 των κάλλος, ἢ ἀπαξαπλῶς τι τῶν οἰκείων τῇ ὕλῃ καὶ τῇ
 φθορᾷ;

37. Δῆλον οὖν πῶς τοῦ σωτήρος ἐστι φωνὴ τό· Τιμῶ Jo viii 49
 10 τὸν πατέρα· ἦντινα, ὅση δύναμις, φιλοτιμητέον συμμαρτυ- cf. Ro ix 1
 ρούσης ἡμῖν τῆς συνειδήσεως ἐν πνεύματι ἀγίῳ εἰπεῖν,
 ἀποδοιδούσι τῷ τὴν τιμὴν τὴν τιμὴν, καὶ μὴ ἐτέρῳ ἀπονέ- cf. Ro xiii 7
 μουσιν αὐτήν. καὶ καλῶς γε ὁ ἐλθόντος τοῦ πληρώματος cf. Gal iv 4
 τοῦ χρόνου ἀπεσταλμένος ὑπὸ τοῦ θεοῦ γενέσθαι ἐκ γυναικὸς
 15 καὶ γενέσθαι ὑπὸ τὸν νόμοι, ὡς ὑπὸ τὸν λέγοντα νόμον
 τυγχάνων τό· Τίμα τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, ἵνα εὖ σοι Ex xx 12
 γένηται· οὐδένα ἄλλον ἔχων πατέρα ἢ τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς
 θεόν φησιν· Ἄλλα τιμῶ τὸν πατέρα μου. ἐροῦμεν δὲ καὶ
 ἡμεῖς ταύτην τὴν φωνὴν, νοήσαντες τὸ τῆς παλιγγενεσίας cf. Tit iii 5
 20 λουτρῶν, καὶ λουσάμενοι κατ' αὐτὸ ἐπὶ τῷ γενέσθαι υἱοὶ
 θεοῦ, καὶ μηκέτι καλοῦντες πατέρα ἐπὶ τῆς γῆς τῷ υἱοὶ cf. Mt xxiii 9
 γεγονέναι τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατρὸς, καὶ ἀδελφοὶ τοῦ
 εἰπόντος· Πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα Jo xxi 17
 ὑμῶν, καὶ θεὸν μου καὶ θεὸν ὑμῶν. δῆλον οὖν ὅτι κυριώ-
 25 τατα καὶ τελειότατα εἰπόντος τοῦ Ἰησοῦ· Ἐγὼ δαιμόνιον
 οὐκ ἔχω, ἀλλὰ τιμῶ τὸν πατέρα μου· οἱ μιμηταὶ αὐτοῦ,
 ἕκαστος κατὰ δύναμιν, πάντα ἰσχύσας ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι cf. Phil iv 13
 αὐτὸν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ αὐτὸς ἐρεῖ τό· Ἐγὼ δαιμόνιον
 358 οὐκ ἔχω, ἀλλὰ τιμῶ τὸν πατέρα μου. τίς δὲ νεκροῖς συνῶν
 30 καὶ ἐν τάφοις οἰκῶν δυνηθείη ἂν εἰπεῖν τό· Ἐγὼ δαιμόνιον
 οὐκ ἔχω; ἢ τίς ἄλλο τι παρὰ τὸν θεὸν καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ
 καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ λόγου προστασσόμενον τιμῶν, ἐτέρῳ τῇν

- cf. Ro xiii 7 τιμὴν διδοὺς, δέον τῷ τὴν τιμὴν ἀποδιδόναί αὐτήν, εἴποι ἂν
 Jo viii 49 ὡς Ἰησοῦ μαθητῆς· Ἄλλὰ τιμῶ τὸν πατέρα μου; ἐξῆς ἐστι
 Jo viii 48 ἀτιμάσαντας αὐτὸν, καὶ εἰπόντας αὐτῷ τό· Οὐ καλῶς
 λέγομεν ἡμεῖς ὅτι Σαμαρείτης εἶ σὺ καὶ δαιμόνιον ἔχεις; 5
 οἰθηέντες τὸ κακῶς εἰρημένον καλῶς λελαληκέναι· κακῶς
 γὰρ νοοῦντες Σαμαρείτην καὶ δαιμόνιον ἔχοντα τὸν σωτήρα
 ἀπεφήναντο. νομιστέον δὲ τό· Καὶ ὑμεῖς ἀτιμάζετέ με
 οὐχὶ καὶ ἐκείνοις μόνοις εἰρηῆσθαι τότε ἀλλὰ καὶ τοῖς αἰ
 ἀτιμάζουσι, δι' ὧν πράττουσι παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, τὸν τοῦ 10
 θεοῦ, καὶ ἀτιμάζουσι δι' ὧν ἀδικοῦσι τὸν χριστὸν, ὅς ἐστι
 δικαιοσύνη, καὶ ἀτιμάζουσι δι' ὧν κατὰ ἀδυναμίαν καὶ
 cf. 2 Co xii 9 ἀσθένειαν ἐπιτελοῦσι τὴν τοῦ θεοῦ δύναμιν, ἣτις ἐστὶν ὁ
 cf. 1 Co i 24 σωτήρ· Χριστὸς γὰρ θεοῦ δύναμις. καὶ παντὶ δὲ τῷ ἐξ-
 ουδενοῦντι σοφίαν λεχθείη ἂν τό· Ὑμεῖς ἀτιμάζετέ με 15
 cf. Ro xii 18 ἐπεὶπερ Χριστὸς καὶ σοφία ἐστίν. ἀλλὰ καὶ εἰ δέον τὸ ἐξ
 αὐτοῦ τινα μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύειν, ὥστ' ἂν εἰπεῖν
 Ps cxix (cxx) 6 f. τὸ προφητικὸν ἐκείνο· Μετὰ τῶν μισούντων τὴν εἰρήνην
 cf. Phil iv 7 ἤμην εἰρηνικός· καὶ δέον ἀναλαβεῖν τὴν ὑπερέχουσαν θεοῦ
 πάντα νοῦν εἰρήνην, φρουροῦσαν τὴν καρδίαν καὶ τὰ νοήματα 20
 cf. Gal v 15· τοῦ ἀνειληφότος αὐτήν. εἰ δὲ πολεμικός τις εἴη καὶ δάκνων
 καὶ καταιτιώμενος καὶ κατεσθίων τὸν πλησίον καὶ πεπλη-
 ρωμένος τῆς ἐν τῷ ἡγεμονικῷ ἑαυτοῦ στάσεως τῶν παθῶν,
 cf. Eph ii 14 καὶ τούτῳ ἂν λεχθείη τό· Ὑμεῖς ἀτιμάζετέ με· Χριστὸς
 Jo iii 20 γάρ ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν. ἔτι δὲ ἐπεὶπερ· Πᾶς ὁ φαῦλα 25
 πράσσων μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς· φῶς
 Jo viii 12 δὲ ἐστὶν ὁ εἰπών· Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· δηλὸν ὅτι
 φαῦλα πράσσων, ἀτιμάζων τὸ φῶς, ἀτιμάζει Χριστὸν, καὶ
 αὐτὸς ἀκουσόμενος τό· Καὶ ὑμεῖς ἀτιμάζετέ με. καὶ τί με
 δεῖ ἐπὶ πλέον μὴκύνειν τὸν λόγον, ἀναπτύσσοντα καὶ δει- 30
 κνύντα τίνες εἰσὶν οἱ ἐλεγχόμενοι ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ καὶ
 ἀκούοντες ὑπ' αὐτοῦ τό· Ὑμεῖς ἀτιμάζετέ με· σαφῶν ὄντων

3 εἰρημένων

6 καλῶς] καλὸς
30 δεικνύνται

21 εἰ] ὁ

ἐκ τῶν ἀποδομένων καὶ τῶν δυναμένων τούτοις ἀκολουθῶσ
αὐτοῖς συνάπτεσθαι ;

359 38. (30) Μετὰ ταῦτα ἴδωμεν, τί ἐστὶ τό· Ἐγὼ δὲ οὐ Jo viii 50
ζητῶ τὴν δόξαν μου· ἐστὶν ὁ ζητῶν καὶ κρίνων. Ζητεῖ ὁ
5 θεὸς, δοὺς ἡμῖν τὸν υἱὸν ἑαυτοῦ, ἐν ἐκάστῳ τῶν εἰληφότων
αὐτὸν τὴν δόξαν τοῦ χριστοῦ· ἦντινα εὐρήσει μὲν ἐν τοῖς
ἐπιμελουμένοις ἑαυτῶν, καὶ ἐξεργαζομένοις τὰς ἐγκαταφυ-
τευθείσας ἐπ' ἀρετῇ ἀφορμάς· οὐχ εὐρήσει δὲ ἐν τοῖς
μὴ τοιούτοις, καὶ μὴ εὐρίσκων κρίνει ἐκείνους ἐν οἷς
10 οὐχ εὐρίσκει τὴν δόξαν τοῦ υἱοῦ ἑαυτοῦ, πρὸς οὓς ἐρεῖ·
Διὰ ὑμᾶς διαπαντὸς τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς Is lii 5 ;
ἔθνεσιν. ἐπαπορήσαι δ' ἂν τις διὰ τό· Ἔστιν ὁ ζητῶν καὶ cf. Ro ii 24
κρίνων· εἰ χρῆ τοῦτο ἀναφέρειν ἐπὶ τὸν θεόν, σαφῶς τοῦ
σωτῆρος εἰρηκότος· Οὐδὲ γὰρ ὁ πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ Jo v 22 f.
15 τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ υἱῷ, ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν
υἱὸν καθὼς τιμῶσι τὸν πατέρα. ἀλλ' ὅρα εἰ δύνασαι πρὸς
τοῦτο χρήσασθαι τῷ· Οὐ δύναμαι ἐγὼ ποιεῖν ἀπ' ἑμαυτοῦ Jo v 30
οὐδέν· καθὼς ἀκούω κρίνω, καὶ ἡ κρίσις ἣ ἐμὴ δικαία ἐστίν,
ὅτι οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμ-
20 ψαντός με. εἰ γὰρ καθὼς ἀκούει ὁ σωτῆρ ἡμῶν ἀπὸ τοῦ
πατρὸς οὕτως κρίνει, ζητῶν οὐ τὸ ἴδιον θέλημα ἀλλὰ τοῦ
πέμψαντος αὐτὸν πατρὸς, καὶ διὰ τοῦτο δικαία ἐστὶν ἡ
κρίσις αὐτοῦ, μήποτε κυριώτερον ἡ κρίσις ἣν κρίνει ὁ
ἀκούων οὐκ ἔστι τοῦ ἀκούοντος ἀλλὰ τοῦ λέγοντος ἀκούοντι.
25 καὶ λέγει δὲ ὅτι Ἡ κρίσις ἣ ἐμὴ δικαία ἐστίν· ἄκουε ἐν τῷ
αὐτῷ εὐαγγελίῳ λεγομένου τοῦ· Πάντα τὰ ἐμὰ σά ἐστιν. Jo xvii 10
εἰ γὰρ ἀληθὲς ὑπὸ τοῦ σωτῆρος εἰρημένον τό· Πάντα τὰ ἐμὰ
σά ἐστι· δῆλον ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κρίσις περὶ ἧς φησιν· Ἡ
κρίσις ἣ ἐμὴ δικαία ἐστὶ· τοῦ πατρὸς ἐστὶ κρίσις. εἰ δὲ
30 τοῦ πατρὸς ἐστὶ κρίσις, δύναται λελύσθαι τὸ ἐπηπορημένον
περὶ τοῦ· Ἐγὼ δὲ οὐ ζητῶ τὴν δόξαν μου· ἔστιν ὁ ζητῶν
καὶ κρίνων. ἔχει δέ τινα καὶ ἀτυφίας ἔμφασιν πρεπούσης

- Jo viii 50 τῷ σωτήρι τὸ λεγόμενον ἐν τῷ· Ἐγὼ δὲ οὐ ζητῶ τὴν δόξαν μου· οὐδὲ γὰρ πάνυ ἔπρεπεν αὐτὸν τὴν ἑαυτοῦ δόξαν ἀπαιτεῖν καὶ ἐπὶ τούτῳ κρίνειν τοὺς μὴ ἀποδεδωκότας αὐτὴν, ἀλλ' ἐχρῆν τὸν πατέρα δόξαν δεδωκότα τῷ υἱῷ ἀπαιτεῖν αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἀποστερούντων καὶ κρίνειν αὐτοὺς ἐπὶ ταύτῃ. 5
- cf. Jo v 27 τάχα δὲ καὶ ὁ σωτήρ, μιμητὴς ὢν τοῦ πατρὸς, ζητεῖ τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ ἀπὸ τῶν μαιθανόντων τὰ περὶ θεοῦ· καὶ εἰ μὴ εὔροι τὴν τοῦ πατρὸς δόξαν ἐν τισι, κρίναι ἂν ἐκείνους, ὡς ἔξουσίαν λαβὼν κρίσιν ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστίν. ὁ μέντοι γε Ἡρακλέων τό· Ἔστιν ὁ ζητῶν καὶ κρίνων 10 οὐκ ἀναφέρει ἐπὶ τὸν πατέρα, τοιαῦτα λέγων· ὁ ζητῶν καὶ 360 κρίνων ἐστὶν ὁ ἐκδικῶν με, ὁ ὑπηρέτης ὁ εἰς τοῦτο τετα-
- cf. Ro xiii 4 γμένος, ὁ μὴ εἰκῆ τὴν μάχαιραν φορῶν, ὁ ἐκδικὸς τοῦ βασιλέως· Μωσῆς δὲ ἐστὶν οὗτος, καθὰ προεῖρηκεν αὐτοῖς
- Jo v 45 λέγων· Εἰς ὃν ὑμεῖς ἠλπίσατε. εἶτ' ἐπιφέρει ὅτι ὁ κρίνων 15 καὶ κολάζων ἐστὶ Μωσῆς, τουτέστιν αὐτὸς ὁ νομοθέτης. καὶ μετὰ τοῦτο πρὸς ἑαυτὸν ἐπαπορεῖ ὁ Ἡρακλέων λέγων· πῶς οὖν οὐ λέγει τὴν κρίσιν πᾶσαν παραδεδοῦσθαι αὐτῷ; καὶ νομίζων λυεῖν τὴν ἀνθυποφορὰν ταῦτά φησι· καλῶς λέγει, ὁ γὰρ κριτὴς ὡς ὑπηρέτης τὸ θέλημα τούτου ποιῶν κρίνει, 20 ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων φαίνεται γινόμενον. πῶς δὲ ἄλλω τινὶ ἀνατίθῃσι τὴν κρίσιν ὡς ὑποδεεστέρῳ τοῦ σωτῆρος, καθ' ὃ νομίζει, τῷ δημιουργῷ, οὐδ' οὕτω ἀποδειξάι δύναται, σαφῶς γεγραμμένου τοῦ· Οὐδὲ γὰρ ὁ πατήρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ υἱῷ· καὶ τοῦ· 25
- Jo v 27 Ἐξουσίαν ἔδωκεν αὐτῷ κρίσιν ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστίν.
- Jo viii 51 39. (31) Ἀμήν ἀμήν λέγω ἱμῖν, ἐάν τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα. Ὡσπερ ἐστὶ τις ζωὴ ἀδιάφορος, ἢ μήτε ἀγαθὸν 30 μήτε κακὸν τυγχάνουσα, καθ' ἣν λέγομεν ζῆν καὶ τοὺς ἀσεβεῖς καὶ τὰ ἄλογα ζῶα· καὶ ἑτέρα διάφορος ἀλλὰ

ἀγαθὸν, περὶ ἧς φησιν ὁ Παῦλος· Ἡ ζωὴ ἡμῶν κέκρυπται Col iii 3
 σὺν τῷ χριστῷ ἐν τῷ θεῷ· καὶ αὐτὸς ὁ κύριος ἡμῶν περὶ
 ἑαυτοῦ· Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ· οὕτως τὸν μὲν ἐναντίον τῇ ἀδια- Jo xi 25
 φόρῳ ζωῆ θάνατον ἀδιάφορον ἐρεῖς· τὸν δὲ ἐχθρὸν τῷ
 5 εἰπόντι· Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ· πονηρὸν τινα καὶ χαλεπὸν
 θάνατον, ὃν ὁ ἀποθνήσκων ἐστὶν ἐν τῷ θανάτῳ· περὶ οὗ
 γέγραπται· Ἔσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος. καὶ 1 Co xv 26
 περὶ τούτου γε τοῦ θανάτου νομιστέον λέγειν τὸν ἀπό-
 στολον ταῦτα· Διὰ τοῦτο ὡσπερ δι' ἐνὸς ἀνθρώπου ἡ Ro v 12 ff.
 10 ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ
 θάνατος, καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος διήλθεν,
 ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον· ἄχρι γὰρ νόμου ἡ ἁμαρτία ἦν ἐν
 κόσμῳ, ἁμαρτία γὰρ οὐκ ἐλλογεῖται μὴ ὄντος νόμου, ἀλλ'
 ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωσέως καὶ ἐπὶ
 15 τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας ἐπὶ τῷ ὁμοιώματι τῆς παραβάσεως
 Ἀδὰμ· καὶ μετ' ὀλίγα· Εἰ γὰρ ἐν ἐνὸς παραπτώματι ὁ Ro v 17
 θάνατος ἐβασίλευσε διὰ τοῦ ἐνὸς, πολλῶ μᾶλλον οἱ τὴν
 361 περισσεΐαν τῆς χάριτος καὶ τῆς δικαιοσύνης λαμβάνοντες ἐν
 ζωῇ βασιλεύσουσι διὰ τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ Ἰησοῦ. τίς γάρ
 20 ἐστὶν ὁ διὰ τῆς ἁμαρτίας θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσελθὼν,
 ἢ ὁ ἔσχατος ἐχθρὸς Χριστοῦ καταργηθησόμενος; καὶ τίς ὁ
 εἰς πάντας ἀνθρώπους θάνατος διελθὼν, τῷ πάντας ἥμαρ-
 τηκέναι, ἢ αὐτὸς οὗτος ὃς καὶ ἐβασίλευσεν ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι
 Μωσέως; Μωσῆς δὲ, τουτέστιν ὁ νόμος, ἦν μέχρι τῆς τοῦ
 25 κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ ἐπιδημίας. καὶ ἐβασίλευσέ γε ἐν ἐνὸς
 παραπτώματι διὰ τοῦ ἐνὸς, ἕως οἱ τὴν περισσεΐαν τῆς
 χάριτος καὶ τῆς δικαιοσύνης λαβόντες ἐν ζωῇ βασιλεύσωσι
 διὰ τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ Ἰησοῦ. τοῦτον οὖν τὸν θάνατον οὐ
 θεωρήσει εἰς τὸν αἰῶνα ὁ τὸν λόγον τοῦ μονογενοῦς καὶ
 30 πρωτοτόκου πάσης κτίσεως τηρήσας, πεφυκῶτα κωλύειν cf. Col i 15
 θεωρεῖσθαι τὸν θάνατον. οὕτω δὲ ἀκουστέον τοῦ· Ἐάν τις Jo viii 51
 τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν
 αἰῶνα· ὡς εἰ χαρισάμενος ὁ ταῦτα λέγων φῶς τοῖς ἀκούουσιν
 ἔφασκεν αὐτοῖς· ἐάν τις τὸ ἐμὸν τοῦτο τηρήσῃ φῶς, σκότον

οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα. ἀδύνατον γὰρ γενέσθαι
 σκότος τῷ τηροῦντι τὸ φῶς· εἰ μέντοι γε ἀπολέσαι τις
 τοῦτο τὸ φῶς, ἔπεται τῷ ἀπολωλεκότι εὐθέως ἰδεῖν τὸ
 σκότος. οὕτω τοίνυν καὶ ἐν τῷ λόγῳ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν
 θεὸν γέγονεν ἡ ζωὴ. διόπερ ἡ ἀρχὴ, τουτέστιν ἡ σοφία ἢ
 λέγουσα· Ὁ θεὸς ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδοῦ αὐτοῦ εἰς ἔργα
 αὐτοῦ· περὶ τοῦ ἐν αὐτῇ λόγου, ἐν ᾧ γέγονεν ἡ ζωὴ, διδάξει
 καὶ φήσει· Ἐάν τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ
 μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα· ἅμα γὰρ τηρήσει τις τὸν λόγον,
 καὶ τὴν ἀχώριστον αὐτοῦ γενομένην ἐν αὐτῷ ζωὴν, ἥτις
 ἅμα καὶ φῶς ἐστὶ τῶν ἀνθρώπων, τὸ ἐν τῇ σκοτίᾳ φαῖνον
 καὶ μὴ καταλαμβανόμενον ὑπ' αὐτῆς. εἰάν οὖν οἰοεὶ πυν-
 θανόμενος ὁ προφήτης λέγει· Τίς ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος ὃς
 ζήσεται καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον; ἀποκρινόμεθα μαθόντες
 ἀπὸ τοῦ σωτήρος ἡμῶν καὶ ἐροῦμεν ὅτι ἄνθρωπός ἐστιν ὃς
 ζήσεται καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον ὃς τηρεῖ τὸν λόγον τοῦ
 εἰπόντος· Ἐάν τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ
 θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα. ἅμα δὲ ἐν τῷ τόπῳ ζητῶ μήποτε
 τό· Εἰς τὸν αἰῶνα· ἀπὸ κοινοῦ ληπτέον, ὡστ' ἂν εἶναι
 τοιοῦτον τὸ ὄλον· εἰάν τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ εἰς τὸν
 αἰῶνα, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ. καὶ γὰρ ἔοικεν ἐπὶ τοσοῦ-
 τόν τις μὴ θεωρεῖν τὸν θάνατον, ὅσοι τηρεῖ τὸν τοῦ Ἰησοῦ
 λόγον· ἅμα γάρ τις ἀπώλεσεν αὐτὸν καὶ θάνατον ἐθεώρησεν.
 εἰ δὲ καὶ ἀνατρέχειν τις δύναται ἐπὶ τοὺς βαθυτέρους λόγους
 καὶ νοεῖν πῶς ὑπὸ ἀνθρώπου λέγοιτ' ἂν τό· Εἰς χροῖν
 θανάτου κατήγαγές με· καὶ ὑπὸ Παύλου· Τίς με ῥύσεται
 ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου; θεωρήσει τίνα τρόπον
 ὅσον μὲν ἐτηρεῖτο ὁ λόγος, θάνατος οὐκ ἐθεωρεῖτο τῷ
 τηροῦντι αὐτόν· ὅτε δέ τις καμὼν ἐν τῇ προσοχῇ καὶ
 τηρήσει τοῦ λόγου, ἢ ἀπροσεκτίσας περὶ τὸ τηρεῖν οὐκέτι
 αὐτὸν τετήρηκε, τότε τὸν θάνατον ἐθεώρησεν οὐ παρ' ἄλλον
 ἢ παρ' ἑαυτόν. καὶ νομιστέον γε τοῦτο δόγμα εἶναι καὶ

νόμον αἰώνιον, ἀεὶ ἂν ἡμῖν λεχθησομένου παραλαβοῦσι τὸν λόγον τοῦ· Ἐάν τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ Jo viii 51 ὄψεται εἰς τὸν αἰῶνα. ὥσπερ δὲ, ἴν' οὕτως ὀνομάσω, ἐπιπλείον θεωρηθὲν τὸ σκότος ἀφανίζει τὰς ὄψεις τοῦ θεωρήσαντος, οὕτως θεωρηθεὶς ὁ θάνατος ἀπὸ τοῦ τὸν λόγον μὴ τηρήσαντος θανατοῖ καὶ νεκροὶ τὴν θεωρήσασαν αὐτὸν ὄψιν καὶ ἀποτυφλοῖ, ὡς διὰ τοῦτο δεηθῆναι τοῦ ἀνοίγοντος ὀφθαλμοὺς τυφλῶν. καὶ οἶμαί γε διὰ τοῦτο οἱ τυφλοὶ, ὧν σύμβολον ἦσαν οἱ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τυφλοὶ, τὰς ὄψεις 10 ἀπολωλέκασιν, ἐπεὶ τὸν λόγον μὴ τηρήσαντες τὸν θάνατον ἐθεώρησαν.

40. (32) Εἶπον αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι Νῆν ἐγνώκαμεν Jo viii 52 ὅτι δαιμόνιον ἔχεις. Οἱ μὲν πολλοὶ καὶ τῶν σοφῶν πᾶν γένος ἁμαρτήματος, οὗ ἐν εἵδει ἐστὶ καὶ τὸ ἐν λόγῳ ἁμαρτήμα, οὐκ ἄλλοθεν ἢ ἀπὸ κριμάτων μοχθηρῶν οἴονται γίνεσθαι· οἱ δὲ ταῖς ἀγίαις γραφαῖς ὡς θείαις πεπιστευκότες διαλαμβάνουσι περὶ τῶν παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ὑπ' ἀνθρώπων πραττομένων, ὡς οὐ χωρὶς δαιμονίων ἢ ὀπωινωδῆποτε 20 δυνάμεων ἀντικειμένων τῶν τοιούτων ἐπιτελουμένων. καὶ οἱ Ἰουδαῖοι τοίνυν κατὰ δαιμονίου ἐνέργειαν ὑπελάμβανον εἰρηκέναι τὸν Ἰησοῦν τό· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν Ἐάν τις Jo viii 51 τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα. καὶ τοῦτο ἐπεπόνθεισαν μήτε τὸν λόγον τηρήσαντες μήτε τοῦ λεγομένου τὴν δύναμιν θεωρήσαντες· ὁ μὲν 25 γὰρ θάνατόν τινα ἐχθρὸν τῷ λόγῳ ἐπιστάμενος, ὃν ἀποθνήσκουσιν οἱ ἁμαρτάνοντες, τοῦτον ἔφασκε μὴ θεωρεῖσθαι εἰς 363 τὸν αἰῶνα ὑπὸ τοῦ τὸν λόγον αὐτοῦ τηρήσαντος· οἱ δὲ περὶ τοῦ κοινοτέρου θανάτου νομίσαντες εἶναι τὸ λεγόμενον παραπαίειν ᾤοντο τὸν λέγοντα, ἀποθανόντος Ἀβραὰμ καὶ 30 τῶν προφητῶν, μὴ ἀποθανεῖσθαι εἰς τὸν αἰῶνα πάντα τὸν τηρήσαντα αὐτοῦ τὸν λόγον.

41. (33) Ἀβραὰμ ἀπέθανε, καὶ οἱ προφῆται, καὶ σὺ Jo viii 52

4 ἀφανίζειν

15 οἴονται] οιον

26 ἔφασκομεν

- Jo viii 52 f. λέγεις Ἐάν τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, οὐ μὴ γέσχηται θάνατον εἰς τὸν αἰῶνα. μὴ γὰρ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ, ὅστις ἀπέθανε; καὶ οἱ προφήται ἀπέθανον· τίνα σελαγτὸν ποιεῖς; Εἰ κατὰ τὴν ἀπλουστέραν ἐκδοχὴν, ὡς καὶ αὐτοὶ ἀποδεδώκαμεν, δοκεῖ εἶναι σαφές τὸ τῆς 5 ὑπολήψεως τῶν Ἰουδαίων, ἀποκριμαμένων πρὸς τὸν τοῦ σωτήρος λόγον περὶ τοῦ Ἀβραάμ καὶ τῶν προφητῶν ὡς ἀποτεθνηκότων, οὐδὲν ἦττον οὐκ ἀπαρασήμαντον τὴν ἐξέτασιν μετὰ συγκρίσεως τῆς πρὸς ἕτερα παραπλήσια ἑατέον. ἄρα γὰρ
- Jo viii 51 ᾤοντο σὺν οὐδενὶ λόγῳ τὸν σωτήρα εἰρηκέναι τό· Ἐάν τις 10 τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ διὰ τοῦτο σαφές τι πρὸς τὸν λόγον αὐτοῦ ἀπεκρίναντο; ἢ ἐνόησαν οὐ περὶ τοῦ κοινοτέρου θανάτου αὐτὸν λελαληκέναι, καὶ διαλαμβάνοντες περὶ Ἀβραάμ καὶ τῶν προφητῶν, ὡς καὶ αὐτῶν ἐν τῷ χεῖρονι θανάτῳ γεγε- 15 νημένων ποτὲ, τὸν λόγον αὐτοῦ μὴ παραδεξάμενοι μηδὲ ὑπολαμβάνοντες αὐτὸν εἶναι τηλικούτον ὅποιον ἐπηγγείλατο
- Jo viii 52 ὁ λέγων, φασί· Νῦν ἐγνώκαμεν ὅτι δαιμόνιον ἔχεις; τὸ δ' ὁμοιον καὶ ἐπ' ἄλλων αὐτοῦ λόγων καὶ τῶν πρὸς αὐτοὺς ἀποκρίσεων ἐπὶ πλειόνων ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἐξητάσαμεν· οἷον 20
- Jo iv 7 ἐπὶ τῆς Σαμαρείτιδος, ὅτι εἰπὼν αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Δός μοι 25
- Jo iv 10 f. πιεῖν· μεθ' ἕτερα προσέθηκε τοιαῦτα· Εἰ ἤδεις τὴν δωρεὰν τοῦ θεοῦ, καὶ τίς ἐστὶν ὁ λέγων σοι Δός μοι πιεῖν, σὺ ἂν ἤτησας αὐτὸν καὶ ἔδωκεν ἅν σοι ὕδωρ ζῶν. καὶ λέγει αὐτῷ ἡ γυνὴ Κύριε, οὐτε ἀντλημα ἔχεις, καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶ 25
- Jo iv 15 βαθύ· πόθεν οὖν ἔχεις τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν; καὶ πάλιν· Κύριε, δός μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ, ἵνα μὴ διψῶ μηδὲ διέρχωμαι ἐνθάδε ἀντλεῖν. οὐ γὰρ πιθανὸν ἦν περὶ αἰσθητοῦ ἕδατος ἀποκρίνεσθαι αὐτῷ τὴν Σαμαρείτιν, καὶ ἠτηκέναι αὐτὸν σωματικὸν ὕδωρ ἐπὶ τῷ μηκέτι διψῆσαι μηδὲ διέρχεσθαι ἀντλεῖν 30 ἀπὸ τῆς τοῦ Ἰακώβ αἰσθητῆς πηγῆς. ἀλλὰ καὶ εἰπόντος τοῦ κυρίου· Ὁ ἄρτος ὃν ἐγὼ δώσω ἢ σὰρξ μου ἐστὶν ἵπὲρ 364

10 οὐδενὶ λόγῳ] οὐδενὶ τῷ 13 ἐνόησαμεν 20 ἐξετάσαμεν
22, 23 ποιεῖν 24 ἅν] om.

τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς· ὅτε ἐμάχοντο πρὸς ἀλλήλους οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντες Πῶς δύναται ἡμῖν οὗτος δοῦναι τὴν σάρκα φαγεῖν; ἀπεδείκνυμεν ὅτι οὐκ ἂν τοσοῦτον ἀνόητοι ἦσαν οἱ ἀκούοντες ὡς ὑπολαμβάνειν ὅτι προκαλεῖται ὁ λέγων τοὺς ἄκρατους εἰς τὸ προσελθεῖν καὶ ἐμφαγεῖν τῶν σαρκῶν αὐτοῦ.

42. Καὶ εἰκός γε ὅτι ἔλεγον οἱ Ἰουδαῖοι ἐπὶ τῶν νῦν ἡμῖν ἐξεταζομένων ῥητῶν τό· Ἀβραὰμ ἀπέθανε, καὶ οἱ προφηταὶ μεμαθηκότες τίνα τρόπον δι' ἐνὸς ἀνθρώπου ἢ ἀμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε καὶ διὰ τῆς ἀμαρτίας ὁ θάνατος· καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος διήλθεν, ἐφ' ᾧ πάντες ἤμαρτον. ἔβλεπον δὲ καὶ ὅτι ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἐπὶ τοὺς ἀμαρτήσαντας ἐπὶ τῷ ὁμοιώματι τῆς παραβάσεως Ἀδὰμ, καὶ ἦν αὐτοῖς ὁ λόγος περὶ τοῦ διὰ τὴν ἀμαρτίαν θανάτου εἰς πάντας ἀνθρώπους διεληλυθότος ἐπὶ τῷ πάντας ἡμαρτηκένοι. περὶ τούτων δὲ μεμαθηκότες τὰ ἐξῆς, ἅτε μὴ παραδεξάμενοι τοὺς Ἰησοῦ λόγους, οὐκ ᾔδεισαν, καὶ ὅτι οὐχ ὡς τὸ παράπτωμα, οὕτως καὶ τὸ χάρισμα. ἀλλ' οὐδὲ συλλογίζεσθαι πως ἐδύνατο ὅτι εἰ τῷ τοῦ ἐνὸς παρτώματι οἱ πολλοὶ ἀπέθανον, πολλῷ μᾶλλον ἢ χάρις τοῦ θεοῦ καὶ ἡ δωρεὰ ἐν χάριτι τῇ τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τοὺς πολλοὺς ἐπερίσσευσεν. οὐ συνίεσαν δὲ καὶ πῶς οὐκ ἦν τὸ δώρημα ὅμοιον τῷ δι' ἐνὸς ἡμαρτήσαντος θανάτῳ· οὐδὲ γὰρ ἐπεπαίδευντό πω ὅτι τὸ χάρισμα ἐκ πολλῶν παρπτωμάτων ἐγίνετο εἰς δικαίωμα. ἀλλ' οὐδὲ ἔβλεπον ὅτι Οἱ τὴν περισσείαν τῆς χάριτος καὶ τῆς δωρεᾶς λαμβάνοντες ἐν ζωῇ βασιλεύσουσι διὰ τοῦ ἐνὸς Ἰησοῦ Χριστοῦ. καὶ ἐνεόουν μὲν τὸν θάνατον Ἀβραὰμ καὶ τῶν προφητῶν, ἀκούοντες ὅτι καὶ Σαμουὴλ, ὡς διὰ τὸν θάνατον ὑπὸ γῆν ὦν, ὑπὸ ἐγγαστριμύθου ἀνήγετο, θεοὺς οἰομένης κάτω που εἶναι τῆς γῆς καὶ λεγούσης· Θεοὺς ἐγὼ εἶδον ἀναβαίνοντας ἀπὸ τῆς γῆς· τὴν δὲ ζωὴν τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τῶν προφητῶν οὐ κατελήφασιν, οὐδ' ὅτι ὁ θεὸς Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ θεὸς ἦν οὐ νεκρῶν αὐτῶν, ἀλλὰ ζώντων· καὶ ὡς

1 Reg xxviii
13

cf. Mt xxii 32

cf. Mt xxiii 29 ὑπολαμβάνοντες τε νεκροὺς εἶναι τοὺς προφήτας ὠκοδόμου
 αὐτῶν τοὺς τάφους, καὶ διὰ τοῦτο ταλανιζόμενοι. εἰ καὶ
 ἀπέθανεν οὖν Ἀβραὰμ, ἀλλ' ἔζησε καὶ οὐκέτι τὸν θάνατον
 cf. Jo viii 56 ἐθεώρει ἀφ' οὗ ἰδὼν τὴν Ἰησοῦ ἡμέραν ἠγαλλιάσατο καὶ
 ἐχάρη. οἶμαι δὲ καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τό' Ἀβραὰμ ἀπέθανεν' 5
 εἰρηῆσθαι ὑπὸ τοῦ σωτῆρος, διδάσκοντος ὅτι Ἀβραὰμ ἔζη,
 τό' Ἀβραὰμ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἠγαλλιάσατο, ἵνα ἴδῃ τὴν 365
 ἡμέραν τὴν ἐμὴν' καὶ εἶδε καὶ ἐχάρη. εἰ μὴ βούλεται τις
 οὕτως ἔχειν τὰ περὶ τοῦ Ἀβραὰμ, λεγέτω ἡμῖν, πότερον
 ποτε ὁ ἰδὼν τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἡμέραν καὶ ἐπὶ τούτῳ 10
 ἀγαλλιασάμενος καὶ χαρεῖς ἔτι θεωρεῖ τὸν θάνατον· ἢ ἰδὼν
 τὴν ἡμέραν τοῦ σωτῆρος καὶ ἀγαλλιασάμενος καὶ χαρεῖς,
 ἀξιωθείς τοιαύτης ὄψεως ὡς ἄξιος αὐτῆς, ὕστερον ἐστέρηται
 οὐ ἐθεώρησεν. εἰ γὰρ ἐκότερον τούτων ἀτοπὸν ἐστίν, ἰδὼν
 τὴν ἡμέραν Ἰησοῦ Ἀβραὰμ ἅμα τῷ ἰδεῖν ἠκούσε καὶ τὸν 15
 λόγον αὐτοῦ καὶ ἐτήρησε καὶ οὐκέτι θάνατον θεωρεῖ· καὶ
 οὐχ ὑγιῶς ἔλεγον, ὡσπερὶ ἔτι ἐν θανάτῳ τυγχάνοντος αὐτοῦ,
 οἱ Ἰουδαῖοι τό' Ἀβραὰμ ἀπέθανε. τὸ δ' ὅμοιον ἐρεῖς καὶ
 cf. Mt xxii 32 περὶ τῶν προφητῶν. εἰ γὰρ ὁ θεὸς οὐκ ἔστι νεκρῶν ἀλλὰ
 ζώντων, καὶ ἔστιν ὡσπερ τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ 20
 τοῦ Ἰακώβ οὕτως καὶ τῶν λοιπῶν προφητῶν θεὸς, ζῶσι καὶ
 οἱ προφήται. καὶ γὰρ ἐτήρησαν τὸν λόγον τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ,
 cf. Hos i 1 ; ὅτε λόγος κυρίου ἐγένετο πρὸς Ὠσηὲ, ἢ λόγος ἐγένετο πρὸς
 Jer xiv 1 ; Ἰερεμίαν, ἢ λόγος ἐγένετο πρὸς Ἡσαΐαν· οὐ γὰρ ἄλλος λό-
 Is ii 1 γος θεοῦ ἐγένετο πρὸς τινα τούτων, ἀλλ' ὁ ἐν ἀρχῇ πρὸς 25
 cf. Jo i 1 τὸν θεὸν υἱὸς αὐτοῦ θεὸς λόγος. καὶ τοῦτον, εἰ καὶ τις
 ἄλλος, καὶ οἱ προφῆται τετηρήκασιν, καὶ ἐξ οὗ εἰλήφασιν τὸν
 λόγον θάνατον οὐκέτι ἐθεώρησαν. ὁμοίως τοίνυν ψεῦδος τῷ·
 Jo viii 52 Νῦν ἐγνωκάμεν ὅτι δαιμόνιον ἔχεις· τό' Ἀβραὰμ ἀπέθανε
 καὶ οἱ προφῆται· εἰρημέειον ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων· οὔτε γίρ 30
 ἔγνωσαν δαιμόνιον ἔχειν τὸν ἐπιτάσσοντα δαιμονίοις, οὐδεὶς
 γὰρ γινώσκει τὸ μὴ ὑπάρχον, οὔτε Ἀβραὰμ καὶ οἱ προφῆται

7 ὑμῶν] ἡμῶν
 λιασόμενος εἰδων

8 εἶδε] ἴδεν
 12 χάρις

9 πρότερον
 17 ἔλεγεν

11 ἀγαλ-
 ἐν] ον

ἐν θανάτῳ ἔτι ἦσαν, ὅτε ἔλεγον οἱ Ἰουδαῖοι τὸ Ἄβραάμ Jo viii 52
ἀπέθανε, καὶ οἱ προφῆται.

43. Μετὰ ταῦτα ζητοῦμεν τί δήποτε, τοῦ σωτήρος cf. Jo viii 51
εἰρηκότος περὶ παντὸς τοῦ τηροῦντος αὐτοῦ τὸν λόγον ὅτι
5 θάνατον οὐ θεωρήσει εἰς τὸν αἰῶνα, οἱ Ἰουδαῖοι μετὰ τὰ
προξετασθέντα, δέον αὐτοὺς καταλλήλως τῷ Θάνατον οὐ
μὴ θεωρήσει εἰς τὸν αἰῶνα· εἰρηκέναι· Καὶ σὺ λέγεις Ἐάν
τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσει εἰς
τὸν αἰῶνα· οἱ δὲ οὐ τοῦτο, ἀλλὰ τὸ μὴ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ
10 σωτήρός φασιν· οὐ γὰρ εἶπεν· ἕάν τις τὸν ἐμὸν λόγον
τηρήσῃ, θανάτου οὐ μὴ γεύσῃται εἰς τὸν αἰῶνα· ὅπερ οὗτοι
προφέρονται ὡς ὑπὸ τοῦ κυρίου ἡμῶν εἰρημένον. καὶ ὅρα
εἰ μὴ, τῷ εἶναι διαφορὰν τοῦ μὴ θεωρεῖν θάνατον καὶ τοῦ
366 μὴ γεύεσθαι θανάτου, ὑπὸ τῶν λοιπῶν ἅμα εὐαγγελιστῶν
15 εἴρηται περὶ τοῦ μὴ γεύεσθαι θανάτου τοὺς ἐγγὺς τοῦ Ἰησοῦ
ἐστῶτας, ἕως ἂν ἴδωσι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν
τῇ βασιλείᾳ ἑαυτοῦ, τοῦ μὲν Ματθαίου· Ἀμήν, ἀμήν λέγω Mt xvi 23
ὑμῖν, εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐστῶτων οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται
θανάτου ἕως ἂν ἴδωσι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον
20 ἐν τῇ βασιλείᾳ ἑαυτοῦ· τοῦ δὲ Μάρκου· Ἀμήν, ἀμήν λέγω Mc ix 1
ὑμῖν ὅτι εἰσὶ τινες τῶν ἐστηκότων ὧδε οἵτινες οὐ μὴ
γεύσονται θανάτου ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ
ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει· τοῦ δὲ Λουκᾶ· Ἀληθῶς εἰσὶ τινες Lc ix 27
τῶν ὧδε ἐστῶτων οἵτινες οὐ γεύσονται θανάτου ἕως ἂν
25 ἴδωσι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ. ὥσπερ
γὰρ ἐπὶ τοῦ σώματος διάφοροι αἰσθήσεις εἰσὶ γεύσεις καὶ
ὄρασις, οὕτως κατὰ τὰς λεγομένας ὑπὸ τοῦ Σολομώντος
θείας αἰσθήσεις, ἄλλη μὲν τις ἂν εἴη ὄρατικὴ τῆς ψυχῆς
δύναμις καὶ θεωρητικὴ, ἄλλη δὲ ἢ γευστικὴ καὶ ἀντιληπτικὴ
30 τῆς ποιότητος τῶν νοητῶν τροφῶν. καὶ ἐπεὶ ὁ κύριος, καθ'
ὃ μὲν ἄρτος ἐστὶ ζῶν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, γευστός cf. Jo vi 51
ἐστὶ, τρόφιμος ὢν τῇ ψυχῇ, καθ' ὃ δὲ σοφία ἐστίν, ὄρατός

ἐστιν, ἧς τοῦ κάλλους ἐραστῆς ὁμολογεῖ εἶναι ὁ λέγων.
 Sap Sol viii 2 Ἐραστῆς ἐγερόμην τοῦ κάλλους αὐτῆς· καὶ προστάσσει
 Pr iv 6 ἡμῖν τό· Ἐράσθητι αὐτῆς, καὶ τηρήσει σε. διὰ τοῦτο
 Ps xxxiii (xxxiv) 9 ἐν Ψαλμοῖς εἴρηται τό· Γεύσασθε καὶ ἴδετε ὅτι χρηστός
 ὁ κύριος. ὥσπερ δὲ ὁ κύριος γευστὸς καὶ ὄρατὸς, οὕτως 5
 καὶ ὁ ἐχθρὸς αὐτοῦ θάνατος γευστὸς ἐστὶ καὶ ὄρατὸς. καὶ
 Mt xvi 28 τὸ μὲν γευστὸν αὐτοῦ παρίστησι τό· Εἰσὶ τινες τῶν ὧδε
 ἐστῶτων οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται θανάτου, καὶ τὰ ἐξῆς· τὸ
 Jo viii 51 δὲ ὄρατὸν τό· Ἐάν τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ
 μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα. γεύεται δὲ θανάτου, καὶ οὐ 10
 γεύεται μόνον ἀλλὰ καὶ ἐμφορεῖται ὡς τροφῆς τοῦ θανάτου,
 cf. Jo vi 68 ὁ προφερόμενος τὰ ἐναντία τοῖς ῥήμασι τῆς αἰωνίου ζωῆς.
 καὶ ἐπαγγελία ἐστὶ μὴ γεύσασθαι θανάτου τινὰ τῶν
 ἐστῶτων ἐν τῷ δεικνυμένῳ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ νοητῷ τόπῳ·
 παρατήρει γὰρ ὅτι οἱ τρεῖς τό· Εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐστῶτων· 15
 ἢ· Εἰσὶ τινες τῶν ἐστηκότων ὧδε· ἅμα εἰρήκασιν περὶ ὧν
 Mt xvi 28 καὶ ἀνέγραψαν ὅτι Οὐ γεύσονται θανάτου ἕως ἂν ἴδωσι
 τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ·
 Lc ix 27 ἢ· Ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ· ἢ· Ἔως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν
 Mc ix 1 τοῦ θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει. καὶ ἐπεὶ ὡς δυνατοῦ ὄντος 20
 1 Co x 12 τοῦ τὸν ἐστηκότα πεσεῖν εἴρηται· Ὁ δοκῶν ἐστάναι βλεπέτω
 μὴ πέσῃ· διὰ τοῦτο οὐ περὶ πάντων τῶν ἐστηκότων ἀλλὰ
 περὶ τινῶν ἀναγέγραπται τό· Ἀμὴν λέγω ἡμῖν, εἰσὶ τινες
 τῶν ὧδε ἐστῶτων. ἐστὼς μὲν οὖν τις οὐ γεύεται θανάτου,
 τηρῶν τὸ ἐστηκέναί· τὸν δὲ λόγον παραλαβὼν καὶ τηρῶν 367
 θάνατον οὐ θεωρήσει.

44. Ἐἵπερ οὖν διαφορὰ τίς ἐστὶ τοῦ γεύσασθαι θάνατον
 καὶ τοῦ θεωρεῖν τὸν θάνατον, ὡς οὐ συνετοὶ ἀκροαταὶ οἱ
 Ἰουδαῖοι συγχέοντες τὸν τοῦ κυρίου λόγον, ἀντὶ τοῦ·
 Jo viii 52 Θάνατον οὐ θεωρήσει· εἰρήκασιν· Οὐ μὴ γεύσῃται θανάτου· 30
 ἐπὶ τὴν ὑποδεεστέρα ἀίσθησιν καταπεσόντες τῷ λόγῳ.
 ζητήσεις δὲ εἰ ὥσπερ ἐστὶ θεωρεῖν θάνατον καὶ γεύεσθαι

θανάτου, οὕτως καὶ κατὰ τὰ λοιπὰ αἰσθητήρια ἤτοι ἀκούει
θανάτου, ἢ ὀσφραίνεσθαι θανάτου, ἢ ἄπτεσθαι θανάτου· εἰ
γὰρ αἱ χεῖρες τῶν ἀποστόλων ἐψηλάφησαν περὶ τοῦ λόγου cf. 1 Jo i 1
τῆς ζωῆς, μὴ τι αἱ χεῖρες τῶν ψευδαποστόλων καὶ ἔργατῶν cf. 2 Co xi 13
5 δολίων, μετασχηματιζομένων εἰς ἀγγέλους δικαιοσύνης,
ψηλαφῶσι περὶ τοῦ λόγου τοῦ θανάτου· καὶ εἰ τὰ πρόβατα cf. Jo x 27
Χριστοῦ ἀκούει τῆς φωνῆς αὐτοῦ, μήποτε τὰ μὴ αὐτοῦ
πρόβατα πρὸς οὓς λέγει ἅν· Ὑμεῖς οὐκ ἐστὲ ἐκ τῶν προ- Jo x 26
βάτων τῶν ἐμῶν· ἀκούει τῆς φωνῆς τοῦ θανάτου. ὄρα εἰ
10 μὴ ὀσμη θανάτου ἐστὶν ἐν τοῖς ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας μώλωπι,
περὶ ὧν εἴρηται· Προσώξεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές Ps xxxvii
μου· καὶ ὀσμη θανάτου ἐν τῷ Λαζάρῳ πρὶν ἀναστῆναι ἐκ (xxxviii) 6
νεκρῶν, ἧς μὴ βουλόμενοι ὀσφραίνεσθαι οἱ ἀπόστολοι
ἔλεγον τῷ σωτῆρι τό· Κύριε, ἤδη ὄζει· τεταρταῖος γάρ Jo xi 39
15 ἐστιν. εἰς δὲ τὸ περὶ τῆς νοητῆς ὀσμῆς θανάτου, ἢ ὀσμῆς
ζωῆς, παρατηρεῖν δεήσει τὸ ἀποστολικὸν οὕτως ἔχον· Χρί- 2 Co ii 15 f.
στοῦ εὐωδία ἐσμέν τῷ θεῷ ἐν παντὶ τόπῳ, ἐν τοῖς σωζομένοις
καὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις· οἷς μὲν ὀσμη ἐκ θανάτου εἰς
θάνατον, οἷς δὲ ὀσμη ἐκ ζωῆς εἰς ζωὴν· εὐωδία μὲν γὰρ
20 Χριστοῦ εἰσι καὶ οὐδαμῶς δυσωδία ἐν παντὶ τόπῳ οἱ ἐν
Χριστῷ ἄνθρωποι. ἀλλ' ἐπεὶ ὥσπερ ἡ σωματικὴ εὐωδία
τινὰ τῶν ζῶων λέγεται ἀναιρεῖν, οὕτως διὰ τὴν προγενομέ-
νην κακίαν καὶ ἡ Χριστοῦ εὐωδία γένοιτο ἅν τισι τοῖς ἐκ
θανάτου εἰς θάνατον αὐτῶν, τοῖς δὲ ἐκ ζωῆς ἀποβαίνει εἰς
25 ζωὴν. ταῦτα παρακείμενα ἡμῖν ἔδοξεν εἶναι τῇ ἐξετάσει
τοῦ γεύεσθαι θανάτου καὶ τοῦ θεωρεῖν ἢ μὴ θεωρεῖν τὸν
θάνατον. μετὰ ταῦτα μὴ θεωροῦντες ὅσῳ ὑπέρεχει Χριστὸς
τῶν πατριαρχῶν καὶ τῶν προφητῶν, ἀλλὰ μηδὲ πιστεύοντες
Χριστὸν εἶναι τὸν τηλικαῦτα διδάσκοντα, ἐπαποροῦσι λέ-
30 γοντες· Μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ, ὅστις Jo viii 53
ἀπέθανεν; οὐχ ὀρώσι δὲ ὅτι οὐ μόνον τοῦ Ἀβραάμ ἀλλὰ
καὶ παντὸς ἐν γεννητοῖς γυναικῶν ὁ ἐκ τῆς παρθένου γεγεν-

νημένος, καὶ τῶν προφητῶν πάντων ὁ προφητευόμενος ὑπ' 368
 αὐτῶν, καὶ τῶν ἀποθάνόντων ὁ ζωοποιήσας αὐτούς, οὐχ
 ἑαυτὸν ποιήσας τοιοῦτον ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πατρὸς λαβών.
 Jo v 26 Ὡσπερ γὰρ ὁ πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτω καὶ τῷ υἱῷ
 cf. Jo v 30 ζωὴν ἔδωκεν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ· οὐ δυναμένῳ ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ 5
 οὐδὲ ἐν, καὶ ζητοῦντι τὸ θέλημα, οὐ τὸ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὸ
 Jo viii 53 θέλημα τοῦ πέμψαντος αὐτόν. καὶ τό· Τίνα οὖν σεαυτὸν
 ποιεῖς; μὴ τεθεωρηκότων ἦν φωνὴ ὅτι οὐχ ἑαυτὸν ὁ Ἰησοῦς
 πεποιήκεν ὅπερ ἐστίν. διόπερ καὶ πρὸς τοῦτο δοκεῖ μοι
 Jo viii 54 ἀποκρίνεσθαι, διδάσκων τίς αὐτὸν ἐποίησεν ὅπερ ἦν τό· Ἐὰν 10
 ἐγὼ δοξάσω ἑμαυτὸν, ἡ δόξα μου οὐδέν ἐστιν· ἐστὶν ὁ πατὴρ
 ὁ δοξάζων με. καὶ ταῦτα δὲ, αὐτάρκη περιγραφὴν εἰληφότος
 τοῦ εἰκοστοῦ τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον ἐξηγητι-
 κῶν τόμου, τὴν περιγραφὴν ἐνταῦθα εἰληφέτω, ἵνα θεοῦ
 ἀποκαλύπτοντος ἡμῖν τὰ ἐξῆς θεωρήσωμεν ἐν τῷ μετὰ 15
 ταῦτα, ἀπὸ τοῦ· Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς Ἐὰν ἐγὼ δοξάσω ἑμαυ-
 τὸν, ἡ δόξα μου οὐδέν ἐστιν.

5 δυναμένου

ΤΟΜΟΣ ΚΗ'.

369 1. Οἱ φύσεις ἀριθμῶν ἐρευνήσαντες πρῶτον μὲν τέλειον τὸν ἕξ εἰρήκασι, τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσιν ἰστάμενον, ἕκ τε τῆς συνθέσεως τοῦ ἀπὸ μονάδος διπλασιαζομένου, ἑνὸς καὶ δύο, ὃ ἐστὶ τρία, ἀριθμὸς πρῶτος, καὶ τοῦ ἐφ' ὃν ἔφθασεν
 5 ὁ διπλασιασμὸς, λέγω δὲ τοῦ δύο· γενόμενος γὰρ ὁ δύο ἐπὶ τὸν τρία πεποίηκε τὸν ἕξ. δεύτερον δὲ τέλειόν φασιν εἶναι τὸν εἴκοσι καὶ ὀκτώ, συνιστάμενον ἕκ τε τοῦ συνθέτου τῶν ἀπὸ μονάδος διπλασιαζομένων, ἕως γένηται πρῶτος ἀριθμὸς, καὶ τοῦ ἐφ' ὃν ἔφθασεν ὁ διπλασιασμὸς. τέσσαρα μὲν γάρ
 10 ἐστὶν ὁ ἀπὸ μονάδος διπλασιαζόμενος ἐν τῷ, ἐν, δύο, τέσσαρα. ἑπτὰ δὲ τούτων σύνθεσις, καὶ αὐτὸς πρῶτος ἀριθμὸς ὑπὸ μονάδος μόνης μετρούμενος· γινόμενος δὲ ὁ τέσσαρα ἐπὶ τὸν ἑπτὰ, πεποίηκε τὸν εἴκοσι καὶ ὀκτώ, καὶ αὐτὸν τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσιν ἴσον. διὰ τοῦτο δ' οἶμαι ῥᾶδιον διαλαμβά-
 15 νεται ἀπὸ τοῦ παιδευθέντος πάσῃ σοφίᾳ Αἰγυπτίων Μωσέως cf. Act vii 22 εἰς τὴν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου κατασκευήν· αἱ γὰρ αὐλαῖαι cf. Ec̄ xxvi 2 εἴκοσι καὶ ὀκτώ πηχῶν τὸ μῆκός εἰσι. καὶ ἐχρῆν γε τὴν εἰς δόξαν θεοῦ κατασκευαζομένην σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου μετὰ τῶν ἐξαιρέτων ἀριθμῶν ἔχειν καὶ τὸν εἴκοσι καὶ ὀκτώ.
 20 ἐφ' ὃν, ἱερὲ ἀδελφεῖ Ἀμβρόσιε, φθάσαντες τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην ἐξηγητικῶν, οὗτος γὰρ ἔσται, θεοῦ χαριζομένου, εἰκοστὸς ὄγδοος εἰς τὸ εὐαγγέλιον τόμος, ἐπικαλεσάμενοι

τὸν τέλειον καὶ τελειότητος χορηγὸν θεὸν διὰ τοῦ τελείου ἀρχιερέως ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἕν ἡμῶν τὸν νοῦν δὴ 370 εὐρεῖν τὴν περὶ τῶν ἐξετασθησομένων ἀλήθειαν καὶ κατασκευὴν αὐτῶν, καὶ οὕτως ὁδεύσωμεν καὶ ἐπὶ τὰ ἐξῆς.

Jo xi 39

2. Λέγει ὁ Ἰησοῦς Ἄρατε τὸν λίθον. Ἐπείπερ 5

ἐνθάδε μὲν τὸν ἐπικείμενον τῷ σπηλαίῳ λίθον οὐκ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς αἶρει, ἀλλὰ λέγει Ἄρατε τὸν λίθον· ἐν δὲ τῇ Γενέσει,

Ge xxix 2 f.

ἡνίκα λίθος ἦν μέγας ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ φρέατος, καὶ συνήγοντο ἐκεῖ πάντα τὰ ποίμνια, καὶ ἀπεκύλιον λίθον ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ φρέατος, καὶ συνήγοντο καὶ ἐπότιζον τὰ 10 πρόβατα, καὶ ἀπεκαθίστων τὸν λίθον ἐπὶ τὸ στόμα τοῦ

cf. Ge xxix 8

φρέατος εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ· καὶ τῷ μηδέπω τοῦτο γεγενέαι διὰ τὸ μὴ συνῆχθαι τὰ κτήνη, ὁ Ἰακώβ ἰδὼν Ῥαχὴλ

Ge xxix 10

τὴν θυγατέρα Λάβαν τοῦ ἀδελφοῦ τῆς μητρὸς αὐτοῦ καὶ τὰ πρόβατα Λάβαν τοῦ ἀδελφοῦ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, προσελθὼν 15 αὐτὸς ἀπεκύλισε τὸν λίθον ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ φρέατος καὶ ἐπότισε τὰ πρόβατα Λάβαν τοῦ ἀδελφοῦ τῆς μητρὸς αὐτοῦ· βουλόμεθα ἀμφοτέρους τοὺς λίθους ἀλλήλοις συνεξ-

ετάσαι, ἵνα τὸ εὐλογον κατανοήσωμεν τοῦ ἐνθάδε μὲν μὴ αὐτὸν τὸν Ἰησοῦν ἠρκέαι τὸν λίθον ἀπὸ τοῦ σπηλαίου, ἀλλ' 20 εἰρηκέναι Ἄρατε τὸν λίθον· ἐν δὲ τῇ Γενέσει αὐτὸν τὸν Ἰακώβ ἀποκεκυλικέναι τὸν λίθον ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ φρέατος. καὶ πρόσχες εἰ δυνάμεθα λέγειν ὅτι τοῦ μὲν ἐπὶ τῷ σπηλαίῳ λίθου, ἐπεὶ τὸ σπήλαιον μνημεῖον ἦν, οὐκ ἐχρῆν αὐτὸν ἄψασθαι τὸν Ἰησοῦν, ἀλλὰ προστάξαι μόνον 25 τοῖς ἐπιτηδείοις πρὸς τὸ ἔργον ἄραι τὸν λίθον· τοῦ δὲ ἐπικειμένου τῷ στόματι τοῦ φρέατος καὶ ἐμποδίζοντος τῷ πίνειν τὰ πρόβατα, ἄφ' ὧν ἔμελλε γεύσασθαι τὰ ἐπίσημα καὶ ἡ μερὶς τοῦ Ἰακώβ, αὐτὸν ἐστὶ λαβέσθαι τὸν Ἰακώβ, καὶ προσελθόντα τῷ λίθῳ ἀποκυλίσει αὐτὸν ἀπὸ τοῦ στό-

ματος τοῦ φρέατος, ἵνα ποτισθῇ τὰ πρόβατα Λάβαν τοῦ ἀδελφοῦ τῆς μητρὸς αὐτοῦ. καὶ ἔδει γε ἐπὶ μὲν τοῦ φρέατος 30

αὐτὸν προσελθεῖν τὸν Ἰακώβ, ἕξω δὲ τοῦ σπηλαίου στήναι τὸν Ἰησοῦν. εἰ δὲ δύνασαι ἐπιστῆσαι τί δήποτε ἐπὶ μὲν τοῦ σπηλαίου οὐ κεκύλισται ὁ ἐπικείμενος αὐτῷ λίθος ἀλλὰ αἴρεται· ἐπὶ δὲ τοῦ φρέατος οὐ παντελῶς αἴρεται ἀλλὰ
 5 μόνον ἀποκυλίεται. ἐχρῆν πάντη μὲν ἀρθῆναι τὸν ἀπὸ τοῦ μνημείου λίθον καὶ μὴ πάλιν κυλισθῆναι· τὸν δὲ ἐπὶ
 371 τοῦ φρέατος ἀποκυλισθῆναι μόνον· προεῖρηται γὰρ, ὅτι ἀπε.....δόξαν θεοῦ, νοήσαντες τὸ μέγεθος τῆς εἰς δικαιοσύνην λογιζομένης πίστεως πιστεύσωμεν. εἰ δέ τις cf. Gen xv 6
 10 οὐδέπω εἶδε τὴν δόξαν θεοῦ τῶν οἰομένων πεπιστευκέναι, μαιθανέτω ὅτι ἐλέγχεται δι' ὧν οὐδέπω εἶδε τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ μὴ πεπιστευκώς· ἀψευδῆς γὰρ ὁ μὴ Μάρθα μόνη ἀλλὰ καὶ παντὶ τῷ λέγων τό· Ἐὰν πιστεύσης, ὅψη τὴν δόξαν τοῦ Jo xi 40
 θεοῦ.

15 3. Ἦραν οἶον τὸν λίθον. Ἡ βραδυτῆς τοῦ ἀρθῆναι Jo xi 41 τὸν ἐπικείμενον τῷ σπηλαίῳ λίθον ἀπὸ τῆς ἀδελφῆς τοῦ τετελευτηκότος γεγένηται· οἰονεῖ γὰρ ἐνεπόδισεν οἷς προσέταξεν ὁ Ἰησοῦς εἰπών· Ἄρατε τὸν λίθον· φήσασα· Ἦδη Jo xi 39 ὅζει· τεταρταῖος γὰρ ἐστι. καὶ εἰ μὴ κεκόλουστό γε ἢ
 20 τῆς Μάρθας ἀπιστία εἰπόντος αὐτῇ τοῦ Ἰησοῦ· Οὐκ εἰπόν Jo xi 40 σοι ὅτι ἐὰν πιστεύσης, ὅψη τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ; οὐκ ἂν οἱ ἀκούσαντες· Ἄρατε τὸν λίθον· ἦραν τὸν λίθον. φέρε γὰρ καθ' ὑπόθεσιν εἰπόντος τοῦ Ἰησοῦ· Ἄρατε τὸν λίθον· μὴ ἀποκεκρίσθαι τὴν ἀδελφὴν τοῦ τετελευτηκότος μηδὲ εἰρη-
 25 κέναι· Ἦδη ὅζει· τεταρταῖος γὰρ ἐστι· τί οὖν ἠκολούθησεν ἂν τούτῳ γεγράφθαι ἢ τοῦτο· Λέγει ὁ Ἰησοῦς Ἄρατε τὸν λίθον· ἦραν οὖν τὸν λίθον; νυνὶ δὲ μεταξὺ τοῦ· Ἄρατε τὸν λίθον· καὶ τοῦ· Ἦραν οὖν τὸν λίθον· τὰ εἰρημένα ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς τοῦ τετελευτηκότος ἐνεπόδισε τῷ ἀρθῆναι τὸν λίθον.
 30 καὶ οὐκ ἂν οὐδὲ τὴν ἀρχὴν κἂν βράδιον ἦρθη, εἰ μὴ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς πρὸς τὴν ἐκείνης ἀπιστίαν εἰρήκει τό· Οὐκ εἰπόν σοι ὅτι ἐὰν πιστεύσης, ὅψη τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ; καλὸν

7 προήρηται 8 post ἀπε] lacuna 41 linn. 10 εἶδε] εἶν
 11 μανθάνεται 12 ἀψευδεις 26 τούτῳ] τοῦτο

οὖν τὸ μηδὲν γενέσθαι μεταξύ τῆς Ἰησοῦ προστάξεως καὶ τοῦ ἀπὸ τῶν προστασσομένων, περὶ ὧν Ἰησοῦς ἐκέλευσεν, ἔργου. καὶ οἰμαί γε ἀρμόσειν τῷ τοιούτῳ τὸ εἰπεῖν ὅτι μμητῆς γέγονε Χριστοῦ. ὡς γὰρ τούτῳ εἶπεν ὁ θεὸς καὶ ἐγενήθησαν, ἐνετείλατο καὶ ἐκτίσθησαν· οὕτως τῷ πιστῷ ⁵ εἶπε μὲν Χριστὸς, πεποίηκε δὲ οὗτος· καὶ ἐνετείλατο ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, οὗτος δὲ τὴν ἐντολὴν πεπλήρωκε, μηδὲν ὑπερθέμενος μηδὲ ζημιώσας ἑαυτὸν παρακοῇ τοῦ μεταξύ τῆς προστάξεως καὶ τοῦ ἔργου χρόνου· νομιστέον γὰρ τῷ ὕστερον ποιοῦντι τὸ προστεταγμένον παρακοῆς χρόνον εἶναι περὶ ¹⁰ τῆς ἐντολῆς τὸν τῆς ἀναβολῆς. διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ ἐν τῇ παραβολῇ τοῦ εὐαγγελίου προσταχθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς πορευθῆναι εἰς τὸν ἀγρὸν καὶ ἐργάσασθαι, μὴ παραχρῆμα ποιήσας ἀλλ' ὅτε ὕστερον μεταμεληθεὶς ἀπῆλθει, οὐκ ³⁷² ἐποίησε τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς ἐν τῷ πρὸ τῆς μεταμελείας ¹⁵ χρόνῳ. διόπερ μνημονευτέον τοῦ· Μὴ ἀνάμενε ἐπιστρέψαι πρὸς κύριον, μηδὲ ὑπερβάλλου ἡμέραν ἐξ ἡμέρας· καὶ τοῦ· Μὴ εἴπης Ἐπανελθὼν ἐπάνηκε καὶ αὐριον δώσω, δυνατοῦ σου ὄντος εὖ ποιεῖν. χρὴ τοίνυν κατηγορίαν νομίζειν εἶναι τῆς Μάρθας βραδύτερον γεγραμμένον τό· Ἦραν οὖν τὸν ²⁰ λίθον· δέον ἐξῆς αὐτὸ εἰρήσθαι τῷ· Λέγει ὁ Ἰησοῦς Ἄρατε τὸν λίθον.

4. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἦρε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω καὶ εἶπε τὰ γεγραμμένα. Περὶ τῶν ὀφθαλμῶν Ἰησοῦ καὶ τῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς τινὰς ἐπιμελῶς τηρητέον καὶ ἐξεταστέον· ²⁵ οἷον ἐν μὲν τῷ κατὰ Λουκᾶν, ὅτε ἔμελλε λέγειν τοὺς μακαρισμοὺς καὶ τὴν ἐξῆς αὐτοῖς διδασκαλίαν· Ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἔλεγε· ἰνὶ δέ· Ἦρε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ἄνω, καὶ εἶπε. διδασκόμεθα γὰρ ἀπὸ μὲν τοῦ προτέρου ὅτι μὴ κάτω εἰσὶν οἱ τοῦ Ἰησοῦ ³⁰ μαθηταί· διόπερ ἐπαίρονται οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ διδασκάλου εἰς αὐτοὺς, οἷς ἄξιον ἦν ἐπᾶραι αὐτὸν τοὺς ἑαυτοῦ ὀφθαλμούς·

διὰ δὲ τοῦ νῦν ἐξεταζομένου ὅτι μετέθηκεν ἑαυτοῦ τὸ διανοη-
 τικὸν ἀπὸ τῆς πρὸς τοὺς κάτω ὁμιλίας καὶ ἀνήγαγε καὶ
 ὑψωσε, προσάγων αὐτὸ τῇ πρὸς τὸν ὑπεράνω πάντων
 πατέρα εὐχῇ. ἀλλὰ καὶ εἴπερ μιμητὴς Χριστοῦ ἐστὶ Παῦλος cf. 1 Co xi 1
 5 καὶ οἱ παραπλήσιοι αὐτῷ, ἀνάγκη τὸν κατὰ ζῆλον καὶ
 μίμησιν τῆς Χριστοῦ εὐχῆς εὐξόμενον, ἄρα τα τοὺς ὀφθαλ-
 μοὺς τῆς ψυχῆς ἄνω καὶ ἀναβιβάσαντα αὐτοὺς ἀπὸ τῶν
 τῆδε πραγμάτων καὶ μνήμης καὶ ἐννοιῶν καὶ λογισμῶν,
 οὕτως εἰπεῖν τῷ θεῷ τοὺς λόγους τῆς εὐχῆς τοὺς περὶ
 10 μεγάλων καὶ ἐπουρανίων μεγάλους καὶ ἐπουρανίους. εἰ δέ
 τις πρὸς ταῦτα ἀνθυποίσει τὸν μηδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπᾶραι
 θελήσαντα τελώνην καὶ τύψαντα ἑαυτοῦ τὸ στῆθος καὶ
 εἰπόντα· Ὁ θεός, ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ· λεκτέον πρὸς Lc xviii 13
 αὐτὸν ὅτι ὥσπερ οὐ πάσιν οὐδὲ αἰὶ παραληπτέον τὴν κατὰ
 15 θεὸν λύπην, μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμέλητον ἐργαζομένην, cf. 2 Co vii
 ἀλλ' ἢ μόνῳ καὶ παντὶ τῷ ἄξια τοιαύτης λύπης ποιήσαντι
 καὶ μεταγινώσκοντι ἐπ' αὐτοῖς· καὶ παραληπτέον γε αὐτὴν
 σὺν μέτρῳ καὶ μὴ περισσῆν, ἵνα μὴ τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ cf. 2 Co ii 7
 373 καταποθῇ ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ· οὕτως μήποτε οὐ παντὶ καθήκει
 20 μηδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπᾶραι θέλειν, ὡς οὐδὲ ἐστάναι
 μακρόθεν. ἕκαστος δὲ ἑαυτὸν περὶ τῶν τοιούτων κρινέτω, cf. 1 Co xi 28
 καὶ δοκιμαζέτω ἄνθρωπος ἑαυτὸν, καὶ οὕτως οὐ μόνον ἐκ
 τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω, ἀλλὰ καὶ
 τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπαράτῳ καὶ αἰρέτῳ αὐτοὺς ἄνω κατὰ τῆς
 25 εὐχῆς, ὑποτάσσων ἑαυτὸν θεῷ καὶ ταπεινῶν ἑαυτὸν ἐκείνῳ
 λεγέτω. εἰ νομίζωμεν τῷ ὀπωσποτοῦν βιοῦντι καθήκειν
 ὁμοίως τῷ τελώνῃ μηδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπᾶραι θέλειν,
 ὦρα λέγειν ὁμοίως τῷ μὴ ἐπᾶραι θέλειν τοὺς ὀφθαλμοὺς
 καὶ ἀπὸ μακρόθεν τοῦ ἱεροῦ ἐστάναι δεῖν. ἱερὸν δὲ ποῖον
 30 ἂν εἴῃ ἢ ἐκκλησία τοῦ ζῶντος θεοῦ; ἥτις καὶ οἶκος θεοῦ
 παρὰ τῷ Παύλῳ ὀνομάζεται λέγοντι· Ἐὰν δὲ βραδύνω, ἵνα 1 Tim iii 15
 εἰδῆς πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ θεοῦ ἀναστρέφεσθαι, ἥτις ἐστὶν

ἐκκλησία θεοῦ ζῶντος, στύλος καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας. ὥσπερ οὐ παντὶ καθήκει μὴ χρῆσθαι τῷ ἄρτῳ καὶ μὴ πίνειν ἐκ τοῦ ποτηρίου καὶ μὴ πόρρω εἶναι τοῦ οἴκου τοῦ θεοῦ καὶ τῆς ἐκκλησίας· οὕτως οὐ παντὶ καθήκει τὸ μὴ θέλγειν ἐπάραι τοὺς ὀφθαλμούς. ἀμαρτάνει δὲ εἴ τις καθήκοντος αὐτῷ 5 ἐπαίρειν τοὺς ὀφθαλμούς μὴ ἐπαίρει· καὶ εἴ τις καθήκοντος μὴ ἐπαίρειν ἐπαίροι. ὁ μὲν οὖν κατὰ τὸ εὐαγγέλιον τελώ-
 νης οὐκ ἤθελεν οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμούς ἐπάραι, καθηκόντως ποιῶν· ἐπάροι δ' ἂν αὐτοὺς εὐλόγως ὁ παρῶν τῷ Ἰησοῦ
 Jo iv 35 μαθητῆς, πρὸς ὃν καὶ ἐντολὴ δίδοται ἢ λέγουσα· Ἐπάρατε 10 τοὺς ὀφθαλμούς ὑμῶν καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαί εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη. καὶ ὁ προφήτης δέ φησιν· Ἐπάρατε εἰς ὕψος τοὺς ὀφθαλμούς ὑμῶν· ἀλλὰ καὶ ἐν ἑκατοστῷ εἰκοστῷ
 Is xl 26 δευτέρῳ ψαλμῷ, ὄντι ᾧδῇ τῶν ἀναβαθμῶν τετάρτη, ὡς καθηκόντως ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμούς πρὸς θεόν φησιν ὁ 15 προφήτης· Πρὸς σὲ ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου, τὸν κατοικοῦντα ἐν τῷ οὐρανῷ. ἰδὸν ὡς ὀφθαλμοὶ δούλων εἰς χεῖρας τῶν κυρίων αὐτῶν, ὡς ὀφθαλμοὶ παιδίσκης εἰς χεῖρας τῆς κυρίας αὐτῆς, οὕτως οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν πρὸς κύριον τὸν θεὸν ἡμῶν ἕως οὗ οἰκτειρήσῃ ἡμᾶς. 20

5. Εἰ δὲ καὶ σαφέστερον χρῆ παραστήσαι τίνι μὲν ἦδη καθήκει μιμῆσθαι τὸν Ἰησοῦν, ἄρα τα τοὺς ὀφθαλμούς ἄνω, ἐν τῷ καὶ αὐτὸν ἐπαίρειν ἑαυτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ τίνι τοῦτο μὲν οὐ καθήκει, ὁμοίως δὲ τῷ τελῶνῃ οὐ μόνον μακρόθεν ἐστάναι τοῦ ἱεροῦ ἀλλὰ καὶ μὴ θέλγειν ἐπάροι 25 ὀφθαλμούς, παραθησόμεθα ἐκ τοῦ Δανιὴλ τὰ περὶ τῶν ἐρασθέντων τῆς Σουσάννας ἀνόμων πρεσβυτέρων οὕτως ἔχοντα· Καὶ διέστρεψαν τὸν ἑαυτῶν νοῦν καὶ ἐξέκλιαν τοὺς 374 ὀφθαλμούς αὐτῶν, τοῦ μὴ βλέπειν εἰς τὸν οὐρανὸν μηδὲ μνημονεύειν κριμάτων δικαίων· καὶ τὰ περὶ τῆς Σουσάννας 30 τοῦτον εἰρημένα τὸν τρόπον· Ἡ δὲ κλαίουσα ἀνέβλεψεν εἰς τὸν οὐρανόν, ὅτι ἦν ἡ καρδιά αὐτῆς πεποιοῦν ἐπὶ κυρίῳ.

Hist Susann 9
 Hist Susann (Th) 35

παρατήρει γὰρ ἐν τούτοις ὅτι οἱ μὲν διαστρέφαντες τὸν cf. Hist Su-
 ἑαυτῶν νοῦν ἐξέκλιναν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, τοῦ μὴ sann 9, 35
 βλέπειν εἰς τὸν οὐρανόν· ἡ δὲ πεποιθυῖα ἐπὶ τῷ κυρίῳ
 ἀκολούθως τῷ πεποιθέναι ἐπὶ τῷ κυρίῳ ἀνέβλεψεν εἰς τὸν
 5 οὐρανόν. ἔπρεπε τοίνυν τῇ μὲν ἐπὶ τῇ περὶ τῆς σωφροσύνης
 παρρησία μελλούσῃ εὐχεσθαι ἀναβλέπειν εἰς τὸν οὐρανὸν
 καὶ αἶρειν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω· τοῖς δὲ πρεσβυτέροις, εἰ
 καθ' ὑπόθεσιν μετὰ τὸ διαστρέψαι τὸν ἑαυτῶν νοῦν καὶ
 ἐκκλῖναι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἑαυτῶν, τοῦ μὴ βλέπειν εἰς τὸν
 10 οὐρανὸν μηδὲ μνημονεύειν κριμάτων δικαίων, μετενόουν,
 πείραν μὲν προσαγαγόντες τῇ γυναικὶ μὴ τυχόντες δὲ τοῦ
 ἐπιθυμουμένου, καὶ μετὰ τοῦτο ἠῤῥοντο, καὶ μὴ θέλειν τοὺς
 ὀφθαλμοὺς ἐπᾶραι ἢ καὶ πόρρωθεν ὁμοίως τῷ τελώνῃ
 ἐστηκέναι καὶ τύπτειν ἑαυτῶν τὰ στήθη καὶ λέγειν· Ὁ θεός, Lc xviii 15
 15 ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ. τοῦ δὲ αἶροντος τοὺς ὀφθαλ-
 μοὺς ἄνω καὶ ἐπαίροντος αὐτοὺς καθηκόντως εἰς οὐρανὸν εἶη
 καθήκον καὶ τὸ ἐπαίρειν ὀσίους χεῖρας, μάλιστα ὅτε χωρὶς cf. 1 Tim ii 8
 ὀργῆς καὶ διαλογισμῶν ἀναπέμπει τὴν εὐχὴν. οὕτω γὰρ
 καὶ τῶν ὀφθαλμῶν αἰρομένων ἄνω διὰ τῆς ἐννοίας καὶ τῆς
 20 θεωρίας, καὶ τῶν χειρῶν ἐπαιρομένων ἐν πράξεσιν ἐπαιρού-
 σαις καὶ ὑψούσαις τὴν ψυχὴν, ὡς ἐπῆρε Μωσῆς τὰς χεῖρας, cf. Ex xvii 11
 ὥστ' ἂν εἰπεῖν· Ἐπαρσις τῶν χειρῶν μου θυσία ἐσπερινή· Ps cxl(cxli) 2
 Ἀμαληκίται μὲν καὶ πάντες οἱ ἀόρατοι ἐχθροὶ ἠττηθήσονται,
 οἱ ἐν ἡμῖν δὲ Ἰσραηλῖται λογισμοὶ νικήσουσι. τσαῦτα
 25 καὶ εἰς τό· Ὁ Ἰησοῦς ἤρε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω καὶ εἶπε· Jo xi 41
 κατὰ τοῦτο φανέντα ἡμῖν ἀκόλουθα.

6. (5) Πάτερ, εὐχαριστῶ σοι ὅτι ἠκούσας μου, ἐγὼ Jo xi 41 f.
 ἤδειν ὅτι πάντοτέ μου ἀκούεις· ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον
 τὸν περιεστῶτα εἶπον, ἵνα πιστεύσωσιν ὅτι σὺ με
 30 ἀπέστειλας. Εἴπερ τοῖς ἀξίοις τῶν ἐν σαρκὶ ζώντων καὶ μὴ
 κατὰ σάρκα στρατευομένων εὐχομένοις τοιαύτη τις λέγεται cf. 2 Co x 2
 ὑπὸ θεοῦ περὶ τῆς εὐχῆς αὐτῶν ἐπαγγελία· Καὶ ἔτι λα- Is lviii 1

16 εἰς οὐρανὸν] εἰσον

26 τούτω

Is lviii 9

λοῦντός σου ἐρῶ Ἰδοὺ πάρειμι· τί χρὴ νομίζειν ἐπὶ τοῦ
σωτήρος καὶ κυρίου ἢ· Πρὶν λαλήσαι σε ἐρῶ Ἰδοὺ πάρειμι;
ἅμα γὰρ ἤρε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω καὶ εἶπε. τί δὲ εἶπεν;
εἰ οἰὸν τέ ἐστιν ὡς ἐν τοιούτοις στοχάσασθαι ἀκολούθως τῷ· 375

Πρὶν λαλήσαι σε ἐρῶ Ἰδοὺ πάρειμι· ἵνα πλείον ἦ τὸ πρὸς 5
τὸν σωτήρα λεγόμενον παρὰ τὸ ἐν τῇ πρὸς τοὺς δικαίους
ἐπαγγελία γεγραμμένον· Ἔτι λαλοῦντός σου ἐρεῖ Ἰδοὺ
πάρειμι. τί οὖν εἶπε; προέθετο μὲν εἰπεῖν εὐχὴν· προλα-
βόντος δὲ τὴν εὐχὴν αὐτοῦ τοῦ εἰπόντος ἂν αὐτῷ· Πρὶν
λαλήσαι σε ἐρῶ Ἰδοὺ πάρειμι· ἀντὶ τῆς κατὰ πρόθεσιν ἂν 10
λεχθείσης εὐχῆς λέγει τὴν ἐπὶ τῷ προλαβόντι τὴν εὐχὴν
εὐχαριστίαν· καὶ ὡς ἐπακουσθεὶς ἐφ' οἷς ἐνενόησε μόνον, οὐ

Jo xi 41

προήνεγκε δὲ ἐν τῷ εὐχεσθαι, φησί· Πάτερ, εὐχαριστῶ
σοι ὅτι ἤκουσάς μου. ἔμελλεν οὖν εὐχεσθαι περὶ τῆς
Λαζάρου ἀναστάσεως, καὶ προλαβὼν αὐτοῦ τὴν εὐχὴν ὁ 15

cf. Mt xix 17

μόνος ἀγαθὸς θεὸς καὶ πατὴρ ἤκουσε τῶν μελλόντων
λέγεσθαι ἐν τῇ εὐχῇ, ἐφ' οἷς ἐν ἐπηκόῳ τοῦ περιεστηκότος
αὐτὸν ὄχλου ἀναπέμπει ἀντὶ εὐχῆς εὐχαριστίαν ὁ σωτήρ,
δύο ἅμα ποιῶν, καὶ εὐχαριστῶν ἐφ' οἷς ἔτυχε περὶ τοῦ
Λαζάρου, καὶ πιστοποιῶν τὸν περιεστηκότα αὐτὸν ὄχλον· 20
ἐβούλετο γὰρ αὐτοὺς παραδέξασθαι ὡς ἄρα ἀπὸ θεοῦ ἀπε-
σταλμένος τῷ βίῳ ἐπιδεδήμηκεν. ἔγνω δὲ ἐπακουσθεὶς,
ἐπέπερ πνεύματι εἶδεν ὅτι ἀπεκατέστη ἡ τοῦ Λαζάρου

Jo xi 43

ψυχὴ ἐπὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ, ἀναπεμφθεῖσα ἀπὸ τοῦ χωρίου
τῶν ψυχῶν. οὐ γὰρ νομιστέον ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ Λαζάρου 25
παρῆν τῷ σώματι μετὰ τὴν ἐξοδον, καὶ ὡς παρούσα ταχέως
ἤκουσε κράξαντος Ἰησοῦ καὶ εἰπόντος· Λάζαρε, δεῦρο ἕξω.
ἢ εἴπερ τις τοῦτο περὶ τῆς Λαζάρου ψυχῆς ὑπολαμβάνει καὶ
προσίσταται τὸ περὶ τῆς ἀπαλλαγείσης ψυχῆς σώματος ἄτοπον,
ὡς παρακαθεζομένης τῷ νεκρῷ, λεγέτω πῶς ἠκούσθη ὁ Ἰησοῦς 30
ἀπὸ τοῦ πατρὸς, μένοντος ἔτι νεκροῦ τοῦ Λαζάρου σώματος,
καὶ τῆς ψυχῆς κεχωρισμένης μὲν, ὡς οἰηθείη ἂν τις τοῦτο

λεγόντων, παρακαθεζομένης δὲ τῷ σώματι. ἵνα γὰρ τοῦτο
 376 συγχωρηθῆ, οὐκ ἂν ἠκούσθαι εἴποιμεν ἂν τὸν Ἰησοῦν
 μέλλοντα ἀκούεσθαι ὅτι ἡ ψυχὴ ἐνοικίζετο τῷ σώματι.
 τὸ παραπλήσιον δ' οἶμαι γεγονέναι καὶ ὅτε τὴν τοῦ ἀρχισυ- cf. Lc viii 55
 5 ναγώγου ἀνέστησε θυγατέρα, περὶ τούτου εὐξάμενος· ἤτησε
 γὰρ ἐπανελθεῖν τὴν ψυχὴν καὶ ἐνοικισθῆναι πάλιν τῷ
 σώματι. εἰ δὲ καὶ περὶ τοῦ ἐκκομιζομένου υἱοῦ τῆς χήρας Lc vii 12
 τὸ ὅμοιον ἐστὶν ἢ μὴ καὶ αὐτὸς ζητήσεις, ἵν' εὐρῆς τὸ ἀκό-
 λουθον τοῖς κατὰ τοὺς τόπους ὄλους· ἡμῖν γὰρ οὐ καθήκει
 10 τηλικαύτας ποιεῖσθαι παρεκβάσεις. τάχα δὲ καὶ εἶδεν ὁ
 τηλικούτος Ἰησοῦς καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν τοῦ Λαζάρου, ἣτοι
 ἀγομένην ὑπὸ τῶν τεταγμένων ἐπὶ τούτοις ἢ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ
 πατρικοῦ βουλήματος ἐπακούσαντος τῷ Ἰησοῦ, καὶ ἰδὼν
 αὐτὴν εἰσιούσαν διὰ τοῦ τόπου, ὅθεν ἦρθη ὁ λίθος, εἶπε·
 15 Πάτερ, εὐχαριστῶ σοι ὅτι ἤκουσάς μου. ἀλλ' ἐπεὶ πρὸ Jo xi 41
 τούτου καὶ περὶ ἄλλων μυρίων ἤτησε καὶ ἔτυχε, διὰ τοῦτο οὐ
 μόνον ἐπὶ τῷ Λαζάρῳ ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῖς προτέροις εὐχα-
 ριστεῖ, φάσκων ἐπὶ μὲν τῷ Λαζάρῳ· Πάτερ, εὐχαριστῶ σοι
 ὅτι ἤκουσάς μου· ἐπὶ δὲ τοῖς προτέροις· Ἐγὼ δὲ ἤδιδεν ὅτι
 20 πάντοτέ μου ἀκούεις· καὶ τοῦτο πᾶν, φησὶν, εἶπον διὰ τὸν
 περιστώτα ὄχλον, ἵνα πιστεύσωσιν ὅτι σύ με ἀπέστειλας.
 ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὸ ῥητὸν καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Λαζάρου
 ἀποδεδώκαμεν. ἢ δὲ κατὰ τὸν τόπον ἀναγωγῆ ἐκ τῶν
 προαποδοδεομένων οὐ δυσχερῆς· ἤτησε γὰρ τὸν μετὰ τὴν πρὸς
 25 αὐτὸν φιλίαν ἡμαρτηκότα καὶ νεκρὸν γενόμενον τῷ θεῷ
 δυνάμει θείᾳ παλινδρομῆσαι ἐπὶ τὴν ζωὴν, καὶ ἔτυχε, καὶ
 εἶδεν ἐν τῷ τοιοῦτῳ ζωτικὰ κινήματα, ἐφ' οἷς εὐχαριστεῖ τῷ
 πατρί. περιέστηκε δὲ ὄχλος τὸν τοιοῦτον νεκρὸν μηδέπω
 πιστευόντων ὅτι Ἰησοῦν ἀπέστειλεν ὁ θεὸς, καὶ ὅτι ὁ λόγος
 30 οὗτος θεόθεν ἀνθρώποις ἐπιδεδήμηκε. καὶ περιστώως γε
 οὕτως ὁ ὄχλος θαυμάζει εἰ οὕτω δυσώδης ἀπὸ τῶν πρὸς
 θάνατον ἀμαρτημάτων τις γεγενημένος καὶ ἀποθανὼν τῇ

10 ὁ] ὅτι

24 τὴν] τὸν

31 θαυμάζει εἰ] θαυμασαι

ἀρετῇ ἐπαλινδρόμησεν ἐπ' αὐτήν· καὶ θαυμάσας πιστεύσαι
 ἂν ποτε τῷ ζωοποιήσαντι αὐτὸν λόγῳ, ὡς θεόθεν ἀνθρώπους
 ἐπιδημήσαντι.

Jo xi 43 ff

7. (6) Καὶ ταῦτα εἰπὼν φωνῇ μεγάλῃ ἐκράγαγε 377
 Λάζαρε, δεῦρο ἔξω. ἔξηλθεν ὁ τεθνηκώς δεδεμένος 5
 τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας κειρίαις, καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ
 σοδαρίῳ συνεδέετο. λέγει ὁ Ἰησοῦς αὐτοῖς Λύσατε
 αὐτὸν, καὶ ἄφετε αὐτὸν ὑπάγειν. Ὁ Ἰησοῦς ἦρε τοὺς
 ὀφθαλμοὺς ἄνω καὶ ἔτι μέλλον εὐχεσθαι ἐπηκούσθη, καὶ
 ἀντὶ εὐχῆς ἠὲ χαρίσθησε, κατανοήσας τὴν Λαζάρου ψυχὴν 10
 εἰσελθοῦσαν εἰς τὸ σῶμα καὶ δεομένην τῆς ἀπὸ προστάξεως
 Ἰησοῦ γενησομένης αὐτῷ εὐτονίας πρὸς τὸ ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ
 μνημείου. διὸ μετὰ τὴν πρὸς τὸν πατέρα εὐχαριστίαν
 μεγάλη ἐχρήσατο φωνῇ, δύναμιν ἐντιθείσῃ τῷ Λαζάρῳ,
 μεγάλης χρήζοντι ὡς οὐδέπω γενομένης ὀξυηκόῃ τῆς προ- 15
 καλουμένης αὐτὸν ἔξω τοῦ μνημείου κραυγῆς. καὶ τοῦτο
 δὲ νομιστέον ἄξιον εἶναι τοῦ Ἰησοῦ ἔργον, τὸ μὴ μόνον
 εὔξασθαι ἵνα ζήσῃ ὁ νεκρὸς, ἀλλὰ καὶ ἐμβοῆσαι αὐτῷ καὶ
 καλέσαι τὸν ἔνδον τοῦ σπηλαίου καὶ τοῦ μνημείου ἐπὶ τὰ
 ἔξω αὐτοῦ. χρὴ δὲ εἰδέναι ὅτι εἰσὶ τινες καὶ τῶν Λάζαροι, 20
 μετὰ τὴν φιλίαν Ἰησοῦ ἀσθενήσαντες καὶ ἀποθανόντες καὶ
 ἐν μνημείῳ καὶ νεκρῶν χώρα μείναντες μετὰ νεκρῶν νεκροὶ,
 καὶ μετὰ τοῦτο τῇ εὐχῇ τοῦ Ἰησοῦ ζωοποιηθέντες καὶ ἀπὸ
 τοῦ μνημείου ἐπὶ τὰ ἔξω αὐτοῦ ὑπὸ Ἰησοῦ τῇ μεγάλῃ
 αὐτοῦ φωνῇ καλούμενοι· ὧ ὁ πειθόμενος ἐξέρχεται, τοὺς 25
 ἀξίους τῆς νεκρότητος δεσμοὺς ἐκ τῶν προτέρων ἁμαρτημά-
 των περικείμενος καὶ τὴν ὄψιν περιδεδεμένος ἔτι, καὶ μήτε
 βλέπων μήτε πορευθῆναι δυνάμενος μήτε τι ἐνεργῆσαι διὰ
 τοὺς τῆς νεκρότητος δεσμοὺς, ἕως Ἰησοῦς κελεύσῃ τοῖς
 λύσασιν αὐτὸν, δυνάμενοι καὶ ἀφιέναι αὐτὸν ἀπιέναι. καὶ 30
 πειράσθω γε πᾶς ὁ δυνάμενος λέγειν· Ἡ δοκιμὴν ζητεῖτε
 τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος χριστοῦ; τοιοῦτος γενέσθαι, ἵνα μὲν

2 Co xiii 3

αὐτῷ Χριστὸς φωνῇ μεγάλῃ εἶπη κραυγῆσας τῷ μετὰ τὸ
 ἀποθανεῖν κινήσαντι μὲν, οὐκ ὀξέως δὲ, καὶ διὰ τοῦτο
 378 δεομένῳ τῆς Ἰησοῦ κραυγῆς τό· Λάζαρε, δεῦρο ἕξω. καὶ Jo xi 43
 νόμισον εἶναι ἐν ᾧδου μετὰ τῶν σκιῶν καὶ τῶν νεκρῶν καὶ
 5 ἐν χώρᾳ νεκρῶν ἢ μνημείοις τὸν μετὰ τὸ λαβεῖν ἐπίγνωσιν cf. He vi 4 f.
 ἀληθείας καὶ φωτισθέντα, γευσάμενόν τε τῆς δωρεᾶς τῆς
 ἐπουρανίου καὶ μέτοχον γενόμενον πνεύματος ἁγίου, καὶ
 καλὸν γευσάμενον θεοῦ ῥῆμα δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος,
 ἀποστατήσαντα τοῦ χριστοῦ καὶ ἐπὶ τὸν ἔθνικὸν παλινδρο-
 10 μήσαντα βίον. ἐπὶ οὖν περὶ τοῦ τοιοῦτου ἔλθῶν αὐτοῦ
 εἰς τὸ μνημεῖον καὶ ἕξω αὐτοῦ στὰς ὁ Ἰησοῦς εὐξήται καὶ
 ἐπακουσθῆ, αἰτήσας ἐγγενέσθαι δύναμιν τῇ φωνῇ καὶ τοῖς
 λόγοις αὐτοῦ, φωνῇ μεγάλῃ κραυγάζει, ἐπὶ τὰ ἕξω τοῦ τῶν
 ἔθνικῶν βίου καὶ τοῦ μνημείου αὐτῶν καὶ τοῦ σπηλαίου
 15 καλῶν γενόμενον οὕτω φίλον· ὅτε ἔστιν ἰδεῖν τὸν ἀκολου-
 θοῦντα τῷ Ἰησοῦ τίνα τρόπον ὁ τοιοῦτος ἐξέρχεται μὲν διὰ
 τὴν Ἰησοῦ φωνὴν, ἔτι δὲ σειραῖς τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων
 δεδεμένος καὶ ἐσφιγμένος, διὰ μὲν τὴν μετάνοιαν καὶ τὸ
 ἀκηκοέναι τῆς Ἰησοῦ φωνῆς ζῶν, διὰ δὲ τὸ μηδέπω ἀπολε-
 20 λύσθαι τῶν τῆς ἁμαρτίας δεσμῶν, μηδὲ ἤδη δύνασθαι
 ἐλευθέροις ἐπιβαίνειν τοῖς ποσίν, ἀλλὰ μηδὲ ἐνεργεῖν ἀπο-
 λελυμένως τὰ διαφέροντα, δεδεμένος τοὺς πόδας καὶ τὰς
 χεῖρας δεσμοῖς νεκρῶν κειρίαις. καὶ ὁ τοιοῦτός γε διὰ τὴν
 ἐγγενομένην αὐτῷ νεκρότητα πρὸς τοῖς ἐπὶ τῶν χειρῶν καὶ
 25 τῶν ποδῶν δεσμοῖς καὶ τὴν ὄψιν τῇ ἀγνοίᾳ κεκάλυπται καὶ
 περιδέεται. εἶτ' ἐπεὶ μὴ μόνον ζῆσαι αὐτὸν βεβούληται
 ὁ Ἰησοῦς καὶ ἐν τῷ μνημείῳ μένειν, ἐπὶ τὰ ἕξω τοῦ μνημείου
 οὗτος ἔλθῶν δέδεται, καθὼς προεῖρηται, τῆς ζωῆς· καὶ τῷ
 ἐξεληλυθέναι ἀπὸ τοῦ μνημείου μὴ δύνασθαι, ὅσον δέδεται,
 30 λέγει τοῖς δυναμένοις ὑπηρετήσασθαι αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Λύ- Jo xi 44
 σατε αὐτὸν καὶ ἄφετε αὐτὸν ὑπάγειν· νομίζω ὅτι μὴ
 συγκαταθέμενος μὲν τῷ περὶ τῆς ἐπιστροφῆς μετὰ τὸ ἡμαρ-

2 κινήσαντι

10 τοιοῦτοι

12 ἐπακούση

25 κεκάλυπται] καὶ κάλυπται

28 τῷ] τοῦ

τηκέαι λόγῳ· ἔτι δὲ ἀτονῶν κατ' αὐτὸν βιοῦν, τῷ κατέχεσθαι αὐτοῦ τὰς τῆς ψυχῆς πορευτικὰς καὶ δραστηκὰς καὶ θεωρητικὰς δυνάμεις, ὁ τοιοῦτος ἐξῆλθεν ἀπὸ τοῦ μνημείου· καὶ ἔτι ἐστὶ δεδεμένος τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας κειρίαις, καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ σουδαρίῳ περιδέδεται· ἀλλ' ἐπὶ εἰπόντος 5 Ἰησοῦ τοῖς λῦσαι αὐτὸν δυναμένοις, διὰ τὴν πρόσταξιν ὡς δεσπότου τοῦ χριστοῦ, τό· Λύσατε αὐτὸν καὶ ἄφετε αὐτὸν ὑπάγειν· λυθῆ τὸς πόδας καὶ τὰς χεῖρας, καὶ ἀποθῆται τὸ ἐπικείμενον αὐτοῦ τῇ ὄψει κάλυμμα ἀφαιρεθῆν, πορεύεται 379 τοιαύτην πορείαν, ὥστε φθάσαι αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἕνα καὶ αὐτὸν γενέσθαι τῶν συνανακειμένων τῷ Ἰησοῦ.

cf. 2 Co iii
14 ff.
cf. Jo xii 2

Jo xi 44

8. (7) Μετὰ τοῦτο διὰ τό· Ἐξῆλθεν ὁ τεθηγκῶς δεδεμένος τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας κειρίαις· λεκτέον ὅτι διαφορὰ ἐστὶ καὶ τῶν δεδεμένων τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας, καὶ οὐ ταῦτόν ἐστι τὴν ἀρχὴν τοῦ δεδέσθαι ἐκ τοῦ νεκρῶ- 15 σθαι εἰληφῆναι, ὥστε καὶ τοὺς δεσμοὺς ἐπιφέρεισθαι τὸ ὄνομα τῆς νεκρότητος· νῦν γὰρ αἱ κειρίαι νεκρῶν εἰσι δεσμοί· τῷ δεδεμένον κρίσει κυρίου γενέσθαι, τοῦ εἰσελθόντος θεά-

cf. Mt xxii 11

Mt xxii 13

σασθαι τοὺς ἀνακειμένους καὶ ἰδόντος τὸν μὴ ἐνδεδυμένον ἔνδυμα γάμου, καὶ περὶ αὐτοῦ εἰπόντος· Δήσαντες αὐτοῦ 20 πόδας καὶ χεῖρας, ἐκβάλετε αὐτὸν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον. ἔστι δέ τι ἐν τῷ τόπῳ δεόμενον διακρίσεως, ἐν τῷ· Καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ σουδαρίῳ περιεδέδετο· καὶ ἐν τῷ κάλυμμα ἐπικεῖσθαι τῷ προσώπῳ Μωσέως, ἡνίκα ἐλάλει τῷ λαῷ· τὸ μὲν γὰρ ἐπικείμενον τῇ ὄψει τοῦ Λαζάρου σουδαρίον ἐκάλυπτεν 25 αὐτοῦ νεκρωμένας τὰς ὁράσεις· τὸ δὲ Μωσέως κάλυμμα κατ' οἰκονομίαν ἦν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ περικείμενον διὰ τοὺς μὴ χωροῦντας ἀπὸ τοῦ λαοῦ ἐνορᾶν τῇ δόξῃ αὐτοῦ· ζητήσεις δὲ περὶ τοῦ μὴ ἐνδεδυμένου ἔνδυμα γάμου, περὶ οὗ εἴρηται· Δήσαντες αὐτὸν ποδῶν καὶ χειρῶν, ἐκβάλετε 30 αὐτὸν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· πότερον εἰσαεὶ μένει δεδεμένος, καὶ ἐν τῷ ἐξωτέρῳ σκότῳ· οὐ γὰρ πρόσκειται τό·

cf. Ex xxxiv
33

Εἰς τὸν αἰῶνα· ἢ· Εἰς τοὺς αἰῶνας· ἢ λυθήσεταιί ποτε. οὐ
 γὰρ ἐμφαίνεται ἐκ τῆς περὶ αὐτοῦ λέξεως τὰ περὶ ἀπολύσεως
 ἐσομένης γεγραμμένα περὶ αὐτοῦ. οὐ δοκεῖ δέ μοι ἀσφαλές
 εἶναι μὴ καταλαβόντα ὅτιποτοῦν, μάλιστα τῷ μὴ γεγράφθαι
 5 περὶ αὐτοῦ, ἀποφῆναισθαι. ζητήσεις δὲ διὰ τό· Λέγει Jo xi 44
 Ἰησοῦς αὐτοῖς Λύσατε αὐτόν· τίσιν αὐτοῖς; οὔτε γὰρ ὅτι
 μαθηταῖς ἀναγέγραπται οὐθ' ὅτι τῷ περιεστῶτι ὄχλῳ, ἀλλ'
 οὐδὲ ὅτι τοῖς μετὰ τῆς Μαρίας οὖσιν Ἰουδαίοις καὶ παρα- cf. Jo xi 19
 μυθουμένοις αὐτήν· ὑπονοῆσαι δ' ἂν τις διὰ τό· Ἄγγελοι Mt iv 11
 10 προσῆλθον καὶ διηκόνουν αὐτῷ· καὶ διὰ τὴν κατὰ τὸν τόπον
 ἀναγωγὴν, ὅτι μήποτε κακείοις δύναται εἰρησθαι τό· Λύ-
 σατε αὐτόν, καὶ ἄφετε αὐτὸν ὑπάγειν.

380 9. (8) Ἔτι ζῆτῶ εἰ πεπλήρωκεν ὁ Ἰησοῦς τὸ ἐπιφερό-
 μενον τῷ· Λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν κεκοίμηται· τό· Ἀλλὰ Jo xi 11
 15 πορεύομαι ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν. ἐφίστημι οὖν μήποτε ἐν τῷ
 εἰρηκέναι αὐτὸν φωνῇ μεγάλῃ κραυγάσαντα· Λάζαρε, δεῦρο Jo xi 43
 ἔξω· ἢ γὰρ μεγάλη φωνὴ καὶ ἡ κραυγὴ οὐκ ἂν ἀτόπως
 λέγοιτο ἐξυπνικέναι αὐτόν. καὶ εἰ δεῖ δύνασθαι ἀποφῆναισθαι
 ἐν τούτῳ μᾶλλον πεπληρῶσθαι τό· Πορεύομαι ἵνα ἐξυπνίσω
 20 αὐτόν· ἥπερ ἐν τῷ τῆς εὐχῆς τοῦ υἱοῦ ἀκούσαντα τὸν
 πατέρα πεποιηκέναι τὴν Λαζάρου ψυχὴν ἐπανελθεῖν ἐπὶ
 τὸ ἐν τῷ μνημείῳ ἀποκείμενον αὐτοῦ σῶμα· εἶποι γὰρ ἂν
 τις ὅτι ὁ μὲν ἀκούσας εὐξαμένου τοῦ υἱοῦ πατὴρ ἐκ νεκρῶν
 τὸν Λάζαρον ἀνέστησεν· ὁ δὲ εἰπὼν φωνῇ μεγάλῃ καὶ
 25 κραυγάσας· Λάζαρε, δεῦρο ἔξω· ἐπλήρωσεν ὁ προεπηγ-
 γείλατο· Ἀλλὰ πορεύομαι ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν. καὶ ὁ
 τοῦτό γε κατασκευάζων, διαφορὰν διδοὺς τοῦ· Λάζαρος ὁ
 φίλος ἡμῶν κεκοίμηται· καὶ τοῦ· Λάζαρος ἀπέθανεν· ἐρεῖ ὅτι Jo xi 14
 πρὸς μὲν τό· Κεκοίμηται· ἐπηγγείλατο εἰπὼν· Ἀλλὰ πο-
 30 ρεύομαι ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν· πρὸς δὲ τό· Ἀπέθανεν· οὐκ
 ἀποδέδωκε τό· Πορεύομαι ἵνα ἀναστήσω αὐτὸν ἐκ νεκρῶν.
 ἀλλὰ ὁ λύων τὴν ἐν τούτοις δοκοῦσαι εἶναι διαφορὰν καὶ
 διδοὺς τὴν τοῦ Λαζάρου ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν κοινὸν ἔργον
 γεγονέναι υἱοῦ τοῦ εὐξαμένου καὶ πατρὸς τοῦ ἐπακούσαντος

χρήσεται καὶ τῷ εἰρημένῳ ὑπὸ τοῦ κυρίου πρὸς τὴν Μάρθαν λέγοντος· Ἐγὼ εἰμι ἢ ἀνάστασις καὶ ἢ ζωὴ· παραθήσεται δὲ καὶ τό· Ὡσπερ γὰρ ὁ πατήρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτως καὶ ὁ υἱὸς οὓς θέλει ζωοποιεῖ.

Jo xi 45 10. (9) Πολλοὶ οὖν ἐκ τῶν Ἰουδαίων, οἱ ἐλθόντες 5 πρὸς τὴν Μαρὶὰμ καὶ θεασάμενοι ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. Καὶ τίνα γε οὐκ ἂν κινήσαι πρὸς τὸ πιστεῦσαι τῷ τοῦ Ἰησοῦ κηρύγματι καὶ ἀληθῶς, ὡσπερὶ ἐκ νεκρότητος καὶ δυσωδίας, τῶν πάντων ὑπὸ τῆς κακίας καταβεβαπτισμένων, ἀκροτάτῃ μεταβολῇ ἀποσεισαμένων τῇ 10 προστάξει καὶ συνεργείᾳ τοῦ λόγου, οὐ μόνον τὴν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας πολλὴν δυσωδίαν ἀλλὰ καὶ τοὺς κατέχοντας δεσμοὺς τὴν πορευτικὴν καὶ τὴν δραστηκὴν τῆς ψυχῆς δύναμιν, ἔτι δὲ χωρὶς τούτων καὶ τὴν θεωρητικὴν; καταπλαγέντες γὰρ οἱ ἰδόντες τὸν Ἰησοῦν ἐν τοῖς τοιοῦτοις 15 τοσοῦτον δεδυνημένον, οἱ αὐχοῦντες μὲν περὶ λόγον ἀσχολεῖσθαι θεοῦ, τὸ πλήρωμα δὲ τοῦ λόγου μηδέπω παραδεξάμενοι, καὶ πιστεύσαιεν ἂν μάλιστα ὅσοι ἐληλύθασιν ὡς ἐπὶ 381 νεκρῷ καὶ πάντῃ ἀπεγνωσμένῳ καὶ αὐτοὶ ἀπογνόντες τὸν τοιοῦτον, παραμυθῆσασθαι τὴν ἐπὶ τῇ ἐκπτώσει τοῦ ἀδελφοῦ 20 ὀδυνωμένην· δι' οὓς τάχα πλέον ἢ διὰ τὸν ταῦτα παθόντα ἐλθὼν ἐπὶ τὸ σπήλαιον τοῦ νεκροῦ Ἦρε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω καὶ εἶπε Πάτερ, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι ἤκουσάς μου. ἐγὼ δὲ ἤδειν ὅτι πάντοτέ μου ἀκούεις. ὅτι γὰρ διὰ τούτους μᾶλλον ἢ τὸν Λάζαρον ταύτην ἀνεφθέγγετο πρὸς τὸν 25 πατέρα τὴν εὐχαριστίαν δῆλον ἐκ τοῦ· Ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον τὸν περιεστῶτα εἶπον, ἵνα πιστεῦσωσιν ὅτι σύ με ἀπέστειλας. ἐπραγματεύσατο οὖν περὶ τοῦ Λαζάρου διὰ τὸν περιεστῶτα ὄχλον, ἵν' οἱ πολλοὶ τῶν Ἰουδαίων ἐλθόντες πρὸς τὴν Μαρὶὰμ καὶ θεασάμενοι ἃ ἐποίησε πιστεῦσωσιν 30 εἰς αὐτόν.

Jo xi 46 11. (10) Ἀλλὰ ἄκουε καὶ περὶ τούτων, μὴ μόνον σωματικώτερον· Τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν ἀπῆλθον πρὸς τοὺς Φαρισαίους καὶ εἶπον αὐτοῖς ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς. ἔχει μὲν τι

ἡ λέξις ἀμφίβολον, πότερον οἱ ἀπελθόντες πρὸς τοὺς
 Φαρισαίους καὶ εἰπόντες αὐτοῖς ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ
 τῶν πολλῶν Ἰουδαίων ἦσαν, τῶν θεασαμένων ἃ ἐποίησε καὶ
 πιστευσάντων εἰς αὐτόν, βουλόμενοι καὶ τοὺς ἐχθρῶς δια-
 5 κειμένους πρὸς αὐτόν δυσωπῆσαι διὰ τῆς περὶ τοῦ Λαζάρου
 ἐπαγγελίας· ἢ οἱ λοιποὶ παρὰ τοὺς πολλοὺς καὶ πιστεύ-
 σαντας, ὡς μὴ κινηθέντες ἐκ τοῦ γενομένου εἰς τὴν περὶ
 Ἰησοῦ πίστιν, ὅτι τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς καὶ κατ' αὐτοῦ τοὺς
 Φαρισαίους τὸν ἐν αὐτοῖς πονηρὸν ζῆλον ἐγείροντες διὰ τῆς
 10 περὶ τοῦ Λαζάρου ἐπαγγελίας. καὶ δοκεῖ μοι τοῦτο μᾶλλον
 βούλεσθαι σημαίνειν ὁ εὐαγγελιστής. διὸ καὶ ἐπιφέρεται
 τό· Συνήγαγον οὖν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι, καὶ τὰ Jo xi 47
 ἐξῆς. πολλοὺς μὲν οὖν εἶπε, τοὺς διὰ τὸ θεάσασθαι τὰ περὶ
 τὸν Λάζαρον πιστεύσαντας· ὡσπερὶ δὲ ὀλιγωτέρους ἔφησεν
 15 εἶναι τοὺς μὴ τοιοῦτους, εἰπών· Τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν ἀπῆλθον,
 καὶ τὰ ἐξῆς. πρόσχες δὲ καὶ τοῖς λεχθησομένοις εἰ δύνатаι
 ἡμᾶς κινήσαι πρὸς συγκατάθεσιν, ἐπεὶ μὴ εἴρηται μὲν· πολ-
 λοὶ οὖν ἐκ τῶν Ἰουδαίων τῶν ἐλθόντων πρὸς τὴν Μαριὰμ
 καὶ θεασαμένων ἃ ἐποίησεν, ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν· γέγρα-
 20 πται δέ· Πολλοὶ οὖν ἐκ τῶν Ἰουδαίων, οἱ ἐλθόντες πρὸς τὴν Jo xi 45
 Μαριὰμ καὶ θεασάμενοι ἃ ἐποίησεν, ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.
 382 καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἀναγωγὴν κινουμαι μήποτε πάντες οἱ
 θεασάμενοι, τουτέστι θεωρήσαντες καὶ συνέντες ἃ ἐποίησεν
 ὁ Ἰησοῦς, ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν· οἱ μέντοι γε ἀπελθόντες
 25 πρὸς τοὺς Φαρισαίους καὶ εἰπόντες αὐτοῖς ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰη-
 σοῦς, ἐπεὶ μὴ μεμαρτύρηται ὅτι ἐθεάσαντο, μήποτε τὸ ἐν
 ἐπαίνῳ λεγόμενον περὶ τῶν πιστευσάντων οὐκ ἔσχον, τὸ
 Ἐθεάσαντο. ἐδύνατο γὰρ, εἴπερ καὶ οὗτοι ἐθεάσαντο, γε-
 γράφθαι ὅτι τινὲς ἐξ αὐτῶν ἀπῆλθον πρὸς τοὺς Φαρισαίους
 30 καὶ εἶπον αὐτοῖς ἃ ἐθεάσαντο πεποιηκότα τὸν Ἰησοῦν, ἢ ἃ
 ἐθεάσαντο καὶ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς. ἰνὶ δὲ τό· Ἐθεάσαντο·
 ἐπὶ τούτων μὲν οὐδαμῶς εἴρηται· ἐπὶ δὲ τῶν πιστευσάντων,

Jo xi 42

οἵτινες καὶ ἐλθόντες ἦσαν πρὸς τὴν Μαριάμ καὶ θεασάμενοι
 ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς· δι' οὗς, οἶμαι, καὶ εἶπε τό· Ἀλλὰ διὰ
 τὸν ὄχλον τὸν περιστώτα εἶπον, ἵνα πιστεύσωσιν ὅτι σύ με
 ἀπέστειλας. ἅμα δὲ καὶ περὶ τούτου πρόσχες εἰ δύνασαι
 τοὺς ἐλθόντας πρὸς τὴν Μαριάμ καὶ θεασαμένους ἃ ἐποίη- 5
 σεν ὁ Ἰησοῦς καὶ πιστεύσαντας εἰς αὐτὸν μόνους λέγειν,
 ἅτε καὶ πολλοὺς ὄντας, ὅτι οὗτοι ἦσαν ὁ περιστώτῳ τὸν
 Ἰησοῦν ὄχλος, δι' ὃν εἶπε τό· Πάτερ, εὐχαριστῶ σοι ὅτι
 ἤκουσάς μου· ἐγὼ δὲ ἤδην ὅτι πάντοτέ μου ἀκούεις. εἰ
 γὰρ ταῦτα διὰ τὸν ὄχλον τὸν περιστώτα εἶπεν, ἵνα πιστεύ- 10
 σωσιν ὅτι ὁ πατήρ αὐτὸν ἀπέστειλε, καὶ λέγων διὰ τοῦτο
 εἶπεν, ἵνα ὁ περιστώτῳ ὄχλος πιστεύσῃ· οὐκ ἂν δὲ μὴ πι-
 στεύσοντός τινος ἐξ αὐτῶν τῷ πατρὶ ἔλεγεν, ὡσεί τις τῶν τὰ
 μέλλοντα ἀγνοούντων ἀνθρώπων· Ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον τὸν
 περιστώτα, ἵνα πιστεύσωσιν ὅτι σύ με ἀπέστειλας· μή- 15
 ποτε οἱ ἐλθόντες πρὸς τὴν Μαριάμ καὶ θεασάμενοι ἃ
 ἐποίησε καὶ πιστεύσαντες εἰς αὐτὸν, μόνοι ἦσαν ὁ περιστώτῳ
 τὸν Ἰησοῦν ὄχλος· οἱ δὲ λοιποὶ οὔτε ἐθεάσαντο ἃ ἐποίησεν
 οὔτε περιεστήκεισαν αὐτόν.

Jo xi 47 f.

12. (11) ΣΥΝΗΓΑΓΟΝ Οὖν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρι- 20
 σαῖοι συνέδριον, καὶ ἔλεγον τί ποιοῦμεν ὅτι οὗτος ὁ
 ἄνθρωπος πολλὰ ποιεῖ ἡμεῖς; ἐὰν ἀφώμεν αὐτόν
 οὔτως, πάντες πιστεύουσιν εἰς αὐτόν, καὶ ἐλεύσονται
 οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἀροῦσιν ἡμῶν καὶ τὸν τόπον καὶ τὸ
 ἔθνος. Ὡς πρὸς τὸ ῥητὸν οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ ἀρχιερεῖς 25
 ἐώρων ὅτι διὰ τὸ μέγεθος ὧν πεποιήκει τεραστῶν δυνάμεων
 ὁ Ἰησοῦς δυνατὸν ἦν καὶ πάντα τὸν λαὸν τὸν Ἰουδαῖον
 ὑπαχθῆναι τῇ εἰς αὐτὸν πίστει, ὑπαχθέντα καταφρονησαὶ τῆς 383
 ἐν τῷ τόπῳ σωματικῆς λευτικῆς καὶ ἱερατικῆς λατρείας, ὡστ'
 ἂν πρόφασιν τὸ τοιοῦτον γενέσθαι τοῦ, ἅτε μὴ περιεπόντων 30
 τὸν τόπον Ἰουδαίων, Ῥωμαίοις ὑπὸ τοῦ σωτήρος γενέσθαι

13, 14 τὰ μέλλοντα] τὸ μέλλοντὸ (ut videtur)

23 πιστεύσωσιν

26 πεποιποιήκει

καὶ τὸν νομιζόμενον παρ' ἐκείνοις εἰρημένον τόπον καὶ πᾶν
τὸ ἔθνος Ἰουδαίων, οὐκ ἐπὶ παντὶ τρόπῳ τηρεῖν ἐθελόντων
τὴν περὶ τοῦ Ἰουδαίου εαυτοὺς εἶναι ὁμολογίαν. εἶτ' ἐπεὶ
πάντων προέκρινον τὴν λατρείαν καὶ τὸν τόπον καὶ τὴν τοῦ
5 ἔθνους σύστασιν τῶν νομισθέντων ἂν εἶναι κρειττόνων παρὰ
ταῦτα, διὰ τοῦτο σκοποῦσι κατὰ τοῦ Ἰησοῦ ἵνα αὐτὸν μὴ
ἑάσωσι ζῆν. ὡς δ' αὐτως οἶμαι καὶ καθαιρέσει τῆς δόξης
αὐτοῦ εἰρηκέναι τό. Οὗτος ὁ ἄνθρωπος ἠπίστουν γὰρ τοῖς
καὶ ἀνωτέρω εἰρημένοις περὶ τοῦ θεοῦ αὐτὸν εἶναι, ἤνικα
10 λιθάζειν αὐτὸν ἐβούλοντο ὡς περὶ βλασφημίας, λέγοντες
αὐτῷ ὅτι Σὺ ἄνθρωπος ὢν ποιεῖς εαυτὸν θεόν· ὅτε κατὰ τὴν Jo x 33
ἑαυτοῦ φιλανθρωπίαν ἀπεκρίνατο, διδάσκων ὅτι πᾶς πρὸς
ὃν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἐγένετο θεὸς λέγεται ὑπὸ τοῦ θεοῦ, μὴ
δυναμένης λυθῆναι καὶ καταλυθῆναι τῆς τοῦτο ἀποφηνα-
15 μένης προφητικῆς γραφῆς. ἔστι δὲ ἐκ τῶν λεγομένων ἀπὸ
τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν ἀρχιερέων κατανοῆσαι αὐτῶν καὶ τὸ
τῆς κακίας ἀνομολογούμενον καὶ τυφλόν· ἀνομολογούμενον
μὲν, ὅτι ἐμαρτύρουν αὐτῷ καὶ πολλὰ πεποιηκέναι σημεῖα, καὶ
δύνασθαι τῷ τοσαῦτα σημεῖα πεποιηκῶτι ἐπιβουλεύσαι, ὡς
20 μὴδὲν ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἐν τῷ ἐπιβουλεύεσθαι δυναμένῳ· τυφλὸν
δὲ οὐδὲν ἤττον καὶ αὐτὸ τοῦτο ἦν· κατὰ γὰρ τὸν πολλὰ
ποιούντα σημεῖα ἦν τὸ κρεῖττον εἶναι τῆς ἐπιβουλῆς τῶν
ἀφιέναι αὐτὸν μὴ θελώντων· εἰ μὴ ἄρα καὶ ἐπίστευον ὅτι
ποιεῖ σημεῖα, καὶ ὑπενόουν αὐτὰ μὴ ἀπὸ θείας γίνεσθαι
25 δυνάμεως· ὥστε διὰ τοῦτο μὴ πάντα αὐτὸν δυνηθῆναι, μὴδὲ
αὐτὸν ῥύσασθαι ἀπὸ τῆς ἐξ ἐκείνων ἐπιβουλῆς. ἐκείνοι μὲν
οὖν ἐσκόπουσαν μὴ ἀφιέναι αὐτὸν, οἴομενοι διὰ τοῦτο ἐμποδί-
σειν τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν καὶ Ῥωμαίοις, μέλλουσιν
ἀῖρειν αὐτῶν τὸν τόπον καὶ τὸ ἔθνος. Ἄλλ' ἐπεὶ Κύριος P. xxxii
(xxxiii) 10
30 διασκεδάξει βουλὰς ἐθνῶν καὶ ἀθετεῖ λογισμοὺς λαῶν· οὐδὲν
ἤττον καὶ οὐκ ἀφῆκαν αὐτὸν, καὶ ὁ θεὸς αὐτὸν ἀνέστησε καὶ
ἀφῆκε, καὶ πάντα τὰ ἔθνη ἐδούλευσαν αὐτῷ, καὶ ἐλθόντες cf. Ps lxxi
(lxxii) 11

οἱ Ῥωμαῖοι ἦσαν αὐτῶν τὸν τόπον. ποῦ γὰρ ὁ φασιν
 ἐκεῖνοι ἀγίασμα; ἦσαν δὲ καὶ τὸ ἔθνος, ἐκβάλλοντες αὐτοὺς
 ἀπὸ τοῦ τόπου καὶ μόγις ἐπιτρέψαντες αὐτοῖς εἶναι ὅπου 384
 βούλονται καὶ ἐν τῇ διασπορᾷ. εἰ δὲ χρὴ τολμῆσαι καὶ εἰς
 ἀναγωγὴν τῶν κατὰ τὰ ῥήματα ταῦτα, φήσομεν ὅτι τὸν 5
 τόπον τῶν ἐκ περιτομῆς ἔλαβον τὰ ἔθνη· Τῷ γὰρ ἐκείνων
 παραπτώματι σωτηρία γέγονε τοῖς ἔθνεσιν, εἰς τὸ παραζη-
 λῶσαι αὐτούς· εἰς δὲ τὰ ἔθνη Ῥωμαῖοι παρελήφθησαν, ἀπὸ
 τῶν βασιλευόντων οἱ βασιλευόμενοι ὀνομασθέντες. καὶ τὸ
 ἔθνος δὲ ὑπὸ τῶν ἐξ ἔθνῶν ἦρθη· γέγονε γὰρ ὁ λαὸς οὐ λαὸς, 10
 καὶ οἱ ἐξ Ἰσραὴλ οὐκέτι εἰσὶν Ἰσραὴλ, καὶ τὸ σπέρμα οὐκ
 ἔφθασεν ἐπὶ τὸ γενέσθαι αὐτοὺς τέκνα· καὶ τούτων αἴτιον
 τὰ πολλὰ τοῦ Ἰησοῦ σημεῖα, καὶ ὅτι ἀφήκεν αὐτὸν ὁ πατήρ,
 κρείττονα γενόμενον τῆς τῶν ἀρχιερέων καὶ Φαρισαίων
 συνεδρευσάντων κατ' αὐτοῦ ἐπιβουλήs. ἀρχιερεῖς δὲ καὶ 15
 πᾶσα ἡ σωματικὴ ἐν Ἰουδαίοις λατρεία Φαρισαῖοί τε καὶ
 πᾶσα ἡ κατὰ τὸ γράμμα τοῦ νόμου διδασκαλία ἐπιβουλεύει
 Ἰησοῦ, τῇ ἀληθείᾳ, καὶ βούλεται ὁ τύπος, ἵνα ὑφεστήκη,
 ἐμποδίζων τῇ φανερώσει τῆς ἀληθείας, καὶ ὡς περ ἡ σὰρξ καὶ
 κατὰ τοῦτο ἐπεθυμῆ κατὰ τοῦ πνεύματος. ἀλλ' ἰσχυρότερον 20
 ὄν τὸ ἐπιθυμοῦν κατὰ τῆς σαρκὸς πνεῦμα καὶ ἡ ἀληθῆς τοῦ
 σωτήρος ἡμῶν ἀρχιερωσύνη καὶ ἡ πνευματικὴ αὐτοῦ διδα-
 σκαλία διαλύει τὸ τῶν κατ' αὐτοῦ βουλευομένων ἀρχιερέων καὶ
 Φαρισαίων συνέδριον. ταῦτα δὲ ὑποληπτέον καὶ νῦν γίνεσθαι,
 ὅπερ ἔστιν ἰδεῖν ἐν τοῖς διὰ τῆς τοῦ σωματικοῦ Ἰουδαϊσμοῦ 25
 συστάσεως καὶ καταλύειν ἐθέλουσι τὴν πνευματικὴν Χριστοῦ
 διδασκαλίαν.

Jo xi 49 ff.

13. (12) Εἷς δὲ τις ἐξ αὐτῶν Καϊάφας, ἀρχιερεὺς
 ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, εἶπεν αὐτοῖς Ὑμεῖς οὐκ
 οἴδατε οὐδὲν, οὐδὲ λογίζεσθε ὅτι συμφέρεи ἡμῖν ἵνα εἷς 30
 ἄνθρωπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ καὶ μὴ ὅλον τὸ
 ἔθνος ἀπόληται. τοῦτο δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ οὐκ εἶπεν, ἀλλ'

ἀρχιερεὺς ὧν τοῦ ἔνιαυτοῦ ἐκείνου προεφήτευσεν ὅτι Jo xi 51 f.
 ἔμελλεν Ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνοϋς, καὶ οὐχ
 ὑπὲρ τοῦ ἔθνοϋς μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ
 τὰ διεσκορπισμένα συναγάγῃ εἰς ἓν. Οὐχὶ εἴ τις προ-
 5 φητεύει, προφήτης ἐστὶν ἐκεῖνος. ὁ γοῦν Καϊάφας, ἀρχιε-
 ρεὺς ὧν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, προεφήτευσεν μὲν ὅτι ἔμελλεν
 Ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνοϋς, καὶ οὐχ ὑπὲρ τοῦ
 ἔθνοϋς μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ τὰ διεσκορ-
 πισμένα συναγάγῃ εἰς ἓν, οὐ μὴν καὶ προφήτης ἦν. εἰ δὲ
 10 καὶ Βαλαὰμ προεφήτευσεν τὰ ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς ἀναγεγραμ-
 385 μένα, φάσκων· Τὸ ῥῆμα ὃ ἐὰν ἐμβάλῃ ὁ θεὸς εἰς τὸ στόμα Num xxii 38
 μου, τοῦτο λαλήσω· καὶ εἰπὼν τὰ ἀπὸ τοῦ· Ἐκ Μεσοπο- Num xxiii 7
 ταμίας μετεπέμψατό με καὶ τὰ ἐξῆς, σαφὲς ὅτι προφήτης
 οὐκ ἦν· μάντις γὰρ εἶναι ἀναγγέγραπται. εἴ τις μὲν οὖν προ- cf. Jos xiii 22
 15 φήτης ἐστὶ, πάντως προφητεύει· εἰ δὲ τις προφητεύει, οὐ
 πάντως ἐστὶ προφήτης. ὡς εἰ καὶ ἐπὶ ἐτέρου τινὸς τῶν
 κρειπτόνων τοιοῦτον ἔλεγον· εἰ μὲν τίς ἐστι δίκαιος, τὸ
 δίκαιον διώκει· οὐ μὴν εἴ τις τὸ δίκαιον διώκει, δίκαιός ἐστιν.
 ἐκεῖνο, ὅπερ συνήσεις ἐπιστήσας τῷ· Δικαίως τὸ δίκαιον Deu xvi 20
 20 διώξῃ· εἴπερ μὴ μάτην τό· Δικαίως· προτέτακται τοῦ· Τὸ
 δίκαιον διώξῃ· δυνατὸν γὰρ, οἶμαι, τὸ δίκαιον διώκειν ἀλλ' οὐ
 δικαίως· καὶ γὰρ οἱ ποιοῦντες πρὸς τὸ δοξασθῆναι ὑπὸ τῶν cf. Mt vi 2
 ἀνθρώπων ἔργον καθ' αὐτὸ καθῆκον, φέρε εἰπεῖν, εἰς πένητας,
 δίκαιον μὲν τι πεποιήκασιν, οὐ μὴν ἀπὸ ἕξεως δικαιοσύνης
 25 ἀλλ' ἀπὸ κενοδοξίας. οἶμαι δ' ὅτι ἀνάλογον τῷ· Δικαίως
 τὸ δίκαιον διώξῃ· λέγοιτ' ἂν· σωφρόνως τὸ σῶφρον διώξῃ·
 καί· ἀνδρείως τὸ ἀνδρείον διώξῃ· καί· σοφῶς τὸ σοφὸν διώξῃ·
 καὶ τὰ ἀνάλογον ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἀρετῶν. ταῦτα δ' εἶπομεν
 ὑπὲρ τοῦ παραβαλεῖν ὁμοίον τι τῷ προφητεύειν μὲν τινα,
 30 οὐ μὴν προφήτην εἶναι. διὰ τοῦτο δ' οἶμαι συνεχῶς ἐν ταῖς
 προφητείαις περὶ τῶν προφητῶν λέγεται τό· Εἶπεν Ἰερεμίας Jer xxxv
 ὁ προφήτης· καὶ εἴ τι τοῖτοις ὁμοίων· οἱ δὲ περὶ τὰ ὀνό- (xxviii) 5

ματα δεινοί φασιν ὅτι οὐχὶ εἴ τις ἰατρικόν τι ἐποίησεν ἢ
 τῶν πρὸς ὑγίειαν συμβαλλομένων ἐν, ἰατρός ἐστιν ἐκεῖνος,
 οὐδὲ εἴ τις οἰκοδομικόν τι πεποίηκεν, οἰκοδόμος ἐστὶν ἐκεῖνος.
 ἐκ δὲ τῶν περὶ τὸν Καϊάφαν ἀναγεγραμμένων, προφητεύ-
 σαντα περὶ τοῦ σωτήρος, ἔστιν ὅτι καὶ μοχθηρὰ ψυχὴ 5
 ἐπίδέχεται ποτε τὸ προφητεύειν. κατηγορεῖται γὰρ ἡ τοῦ
 Καϊάφα μοχθηρία, ὃς ἦν ἀρχιερεὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου
 ὅτε ὁ σωτὴρ ἡμῶν τὴν ἐν τῷ πάσχειν ὑπὲρ ἀνθρώπων
 ἐπιτελεῖ οἰκονομίαν, ὑπὸ τῶν εὐαγγελιστῶν. Ματθαῖος μὲν
 Mt xxvi 14 f. γὰρ φησι· Τότε πορευθεὶς εἰς τῶν δώδεκα, λεγόμενος Ἰούδας 10
 Ἰσκαριώτης, πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς εἶπε Τί θέλετέ μοι δοῦναι,
 καὶ ἐγὼ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν; οἱ δὲ ἔστησαν αὐτῷ τριάκοντα
 Mt xxvi 47 ἀργύρια· καὶ μετ' ὀλίγα· Ἰδοὺ Ἰούδας, φησὶν, εἰς τῶν
 δώδεκα ἦλθε, καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολὺς μετὰ μαχαιρῶν 386
 καὶ ξύλων, ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ. 15
 14. Ἐν τούτοις μὲν οὖν νοοῦμεν εἶναι καὶ τὸν Καϊά-
 cf. Jo xi 49 φαν τοῖς ἀρχιερεῦσι, ἐπεὶ μεμαρτύρηται ἀρχιερεὺς ὢν
 τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου. σαφῶς δὲ μετὰ ταῦτα ὁ Ματθαῖος
 Mt xxvi 57 φησιν· Οἱ δὲ κρατήσαντες τὸν Ἰησοῦν ἀπήγαγον πρὸς τὸν
 Καϊάφαν τὸν ἀρχιερέα, ὅπου οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρε- 20
 Mt xxvi 59-64 σβύτεροι συνήχθησαν· καὶ μετ' ὀλίγα ἐπιφέρει· Ὁ δὲ
 ἀρχιερεὺς καὶ τὸ συνέδριον ἐζήτουν ψευδομαρτυρίαν κατὰ
 τοῦ Ἰησοῦ, ὅπως θανατώσουσιν αὐτόν· καὶ οὐχ εὔρον,
 πολλῶν προσελθόντων ψευδομαρτύρων. ὕστερον δὲ προσ-
 ελθόντες δύο εἶπον Οὗτος ἔφη Δύναμαι καταλῦσαι τὸν 25
 ναὸν τοῦ θεοῦ καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν οἰκοδομηῆσαι. καὶ
 ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ Οὐδὲν ἀποκρίνη; τί οὗτοί
 σου καταμαρτυροῦσιν; ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐσιώπα. καὶ ὁ
 ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ Ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ θεοῦ ζῶντος ἵνα
 ἡμῖν εἴπῃς· εἴ σὺ ὁ χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ; λέγει αὐτῷ ὁ 30
 Ἰησοῦς Σὺ εἶπας· πλὴν λέγω ὑμῖν, ἀπ' ἄρτι ὄψεσθε τὸν
 υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως καὶ

- ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ. τότε ὁ ἀρχιερεὺς Mt xxvi 64 ff.
 διέρρηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ λέγων Ἐβλασφήμησε· τί ἔτι
 χρεῖαν ἔχομεν μαρτύρων; ἰδοὺ νῦν ἠκούσατε τὴν βλασφη-
 μίαν αὐτοῦ. τί ὑμῖν δοκεῖ; οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον
 5 Ἐνοχος θανάτου ἐστίν. εἶτα πάλιν μεθ' ἕτερα· Καὶ ἐν τῷ Mt xxvii 12
 κατηγορεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων
 οὐδὲν ἀπεκρίνετο. καὶ πάλιν μετ' ὀλίγα· Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς Mt xxvii 20
 καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἔπεισαν τοὺς ὄχλους ἵνα αἰτήσωνται τὸν
 Βαραββᾶν, τὸν δὲ Ἰησοῦν ἀπολέσωσιν. εἶτα μετὰ τὴν
 10 ἀνάστασιν τοῦ σωτήρος πορεύομένων Μαρίας τῆς Μαγδα-
 ληνῆς καὶ τῆς ἄλλης Μαρίας· Ἰδοὺ τινες τῆς κουστωδίας Mt xxviii
 ἐλθόντες εἰς τὴν πόλιν ἀνήγγειλαν τοῖς ἀρχιερεῦσι πάντα 11—14
 τὰ γενόμενα. καὶ συναχθέντες μετὰ τῶν πρεσβυτέρων συμ-
 βούλιόν τε λαβόντες ἀργύρια ἱκανὰ ἔδωκαν τοῖς στρατιώταις,
 15 λέγοντες Εἶπατε ὅτι Οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐλθόντες νυκτὸς
 ἔκλεψαν αὐτὸν ἡμῶν κοιμωμένων· καὶ ἀκουσθῆ τοῦτο ἐπὶ
 τοῦ ἡγεμόνος, ἡμεῖς πείσομεν καὶ ὑμᾶς ἀμερίμνους ποιήσο-
 μεν. Λουκᾶς δὲ ἀνέγραψεν ὅτι Εἰσῆλθε Σατανᾶς εἰς Lc xxii 3 f.
 Ἰούδαν ἐπικαλούμενον Ἰσκαριῶθ, ὄντα ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν
 20 δώδεκα, καὶ ἀπελθὼν συνελάλησε τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ στρατη-
 γοῖς, ὅπως αὐτὸν παραδῶ αὐτοῖς. εἶτα μετ' ὀλίγα· Εἶπε, Lc xxii 52
 387 φησὶν, ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς παραγενομένους ἐπ' αὐτὸν ἀρχ-
 ιερεῖς καὶ στρατηγοὺς τοῦ ἱεροῦ καὶ πρεσβυτέρους Ὡς ἐπὶ
 ληστὴν ἐξήλθετε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων; καὶ μετ' ὀλίγα·
 25 Συλλαβόντες αὐτὸν ἤγον καὶ εἰσήγαγον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Lc xxii 54
 ἀρχιερέως· καὶ ἔτι μετ' ὀλίγα· Εἰστήκεισαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ Lc xxiii 10
 οἱ γραμματεῖς, εὐτόνως κατηγοροῦντες αὐτοῦ. καὶ πάλιν
 μετ' ὀλίγα· Ὡς ἡμέρα ἐγένετο, συνήχθη τὸ πρεσβυτέριον τοῦ Lc xxii 66
 λαοῦ, ἀρχιερεῖς τε καὶ γραμματεῖς, καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν εἰς
 30 τὸ συνέδριον αὐτῶν. ὁ δὲ Μάρκος φησὶν ὅτι Ἰούδας Ἰσκα- Mc xiv 10 f.
 ριώτης, εἰς τῶν δώδεκα, προσῆλθε πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς ἵνα
 παραδῶ αὐτόν. οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐχάρησαν καὶ ἐπηγγείλαντο

- Mc xiv 43 αὐτῷ ἀργύριον δοῦναι· καὶ μετ' ὀλίγα· Ἔτι τοῦ Ἰησοῦ λαλοῦντος παραγίνεται Ἰούδας Ἰσκαριώτης, εἰς τῶν δώδεκα, καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολὺς μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων παρὰ τῶν γραμματέων καὶ τῶν Φαρισαίων καὶ πρεσβυτέρων· καὶ
- Mc xiv 53 μετ' ὀλίγα· Ἀπήγαγον τὸν Ἰησοῦν πρὸς Καϊάφαν τὸν 5 ἀρχιερέα, καὶ συνέρχονται πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς καὶ πρεσβύτεροι. εἶτα πάλιν μετ' ὀλίγα· Ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς ἐπηρώτησε τὸν Ἰησοῦν λέγων· Οὐκ ἀποκρίνη οὐδέν; τί οὐτοί σου καταμαρτυροῦσιν; ὁ δὲ ἐσιώπα καὶ οὐδὲν ἀπεκρίνατο. πάλιν ὁ ἀρχιερεὺς ἐπηρώτησεν αὐτὸν ἐκ 11 δευτέρου λέγων Σὺ εἶ ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ εὐλογητοῦ; ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς λέγει αὐτῷ Σὺ εἶπας ὅτι ἐγὼ εἰμι, καὶ ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως καὶ ἐρχόμενον μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ. ὁ δὲ ἀρχιερεὺς διαρρήξας εὐθέως τοὺς χιτῶνας αὐτοῦ. εἶτα 15
- Mc xv 1 μετ' ὀλίγα· Πρῶτὴ συμβούλιον ἐποίησαν οἱ ἀρχιερεῖς μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν γραμματέων καὶ ὄλον τὸ συνέδριον, καὶ δῆσαντες τὸν Ἰησοῦν ἀπήγαγον εἰς τὴν αὐλὴν καὶ
- Mc xv 3, 5 παρέδωκαν Πιλάτῳ. εἶτα μετ' ὀλίγα· Κατηγόρουν αὐτοῦ οἱ ἀρχιερεῖς πολλὰ, αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἀπεκρίνετο. ὁ δὲ Ἰωάννης 20
- Jo xviii 28 φησὶν ὅτι Ἄγουσι τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τοῦ Καϊάφα εἰς τὸ πραιτώριον. ταῦτα δὲ ἐπὶ πλεῖον ἐξεθέμεθα ὑπὲρ τοῦ διὰ πολλῶν ἀπάντων τῶν εὐαγγελιστῶν μαρτυριῶν παραστήσαι τὴν χύσιν τῆς τοῦ Καϊάφα κακίας, καὶ ὅτι κατὰ τοῦ Ἰησοῦ ἀγωνιζόμενος οὐδὲν ἥττον προεφήτευσεν· ὅτι μὲν 25 οὖν προεφήτευσε, σαφῶς ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ Ἰωάννης.
15. (13) Ζητήσεις δὲ εἰ πάντως, εἴ τις προφητεύει, ἐκ 388 πνεύματος ἁγίου προφητεύει, κἄν τισι φαίνηται μηδεμιᾶς ζητήσεως ἔχουσαι τὸ λεγόμενον. πῶς δὲ οὐ ζητήσεως ἄξιόν ἐστιν, εἶγε Δαβὶδ μετὰ τὴν ἐπὶ τοῦ Οὐρίου ἁμαρτίαν εὐλα- 30 βούμενος ἀφαιρεθῆναι ἀπ' αὐτοῦ τὸ ἅγιον πνεῦμα φησι· Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιόν σου μὴ ἀντανέλης ἀπ' ἐμοῦ; εἰ δέ τις
- Ps I (li) 13

προσίεται καὶ τό· Ἅγιον πνεῦμα παιδείας φεΐξεται καὶ δόλον. Sap Sol i 5
καὶ ἀπαναστήσεται ἀπὸ λογισμῶν ἀσυνέτων· σαφῶς δόξει
παρίστασθαι ὅτι φεΐγει ἀπὸ τῆς δεδολιευμένης ψυχῆς, καὶ
πρότερον τύχη πρὸ δόλου καὶ ἁμαρτίας γενόμενον ἐκεῖ, τὸ
5 ἅγιον πνεῦμα. οὕτω δὲ ζητήσεως ἀξιόν ἐστι τὸ περὶ τοῦ
ἀγίου πνεύματος εἰ δύναται εἶναι καὶ ἐν ἁμαρτωλῷ ψυχῇ,
ὥστ' ἂν τινα εἰπεῖν ὅτι εἴπερ Οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριος 1 Co xii 3
Ἰησοῦς εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἁγίῳ· πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ἁμαρτω-
λῶν διάκεινται πρὸς τὸν Ἰησοῦν ὡς πρὸς κύριον, καὶ ἐν
10 αὐτοῖς ἂν εἴη τὸ ἅγιον πνεῦμα. καὶ τάχα ἐπεὶ οἱ μετὰ τὸ
τυχεῖν αὐτοῦ ἁμαρτάνοντες οὐκ ἂν τυγχάνοιεν ἀφέσεως, διὰ
τοῦτο λέγεται περὶ τῶν πρὸ τοῦ ἀγίου πνεύματος τινι
ἡμαρτημένων τό· Πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται Mt xii 31 ;
τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων· περὶ δὲ τῶν μετὰ τὸ τυχεῖν ἁγίου cf. Mc iii 29
15 πνεύματος ἐπταικότων τό· Ὁ δὲ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα βλασφη-
μῆσας οὐκ ἔχει ἀφεσιν οὔτε ἐν τοίτῳ τῷ αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ
μέλλοντι. βλασφημεί γὰρ ἔργοις καὶ λόγοις ἁμαρτίας εἰς
τὸ παρὸν πνεῦμα ἅγιον ὃ καὶ παρόντος αὐτοῦ ἐν τῇ ψυχῇ
ἁμαρτάνων. οὕτω δέ τις φήσει εἰρήσθαι καὶ τὸ ἐν τῇ πρὸς
20 Ἑβραίους τοῦτον ἀναγεγραμμένον τὸν τρόπον· Ἀδύνατον He vi 4 ff.
γὰρ τοὺς ἅπαξ φωτισθέντας, γευσασμένους τε τῆς δωρεᾶς τῆς
ἐπουραίου καὶ μετόχους γενηθέντας πνεύματος ἁγίου, καὶ
καλὸν γευσασμένους θεοῦ ῥῆμα δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος,
καὶ παραπεσόντας, πάλιν ἀνακαίνιζεν εἰς μετάνοιαν, ἀνα-
25 σταυροῦντας ἑαυτοῖς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ παραδειγματίζον-
τας. πρόσχες γὰρ ἐν τούτοις τό· Μετόχους γενηθέντας
πνεύματος ἁγίου. εἰς δὲ τὸ ἐναντίον, ὡς εἰ καὶ προεφή-
τευσεν ὁ Καϊάφας, οὐδὲν ἦττον οὐκ ἦν πνεῦμα ἅγιον ἐν
αὐτῷ, λεχθείη ἂν τό· Οὐπω γὰρ ἦν πνεῦμα, ὅτι Ἰησοῦς Jo vii 39
30 οὐπω ἔδοξάσθη. καὶ εἴπερ οὐκ ἦν πνεῦμα οὐδὲ ἐν τοῖς
ἀποστόλοις πρὸ τοῦ Ἰησοῦν δοξασθῆναι, πόσῳ πλεον οὐκ ἦν
ἐν τῷ Καϊάφᾳ ; ἀναστὰς δὲ ὁ σωτὴρ ἐνεφύσησε τοῖς μαθη-

Jo xx 22

ταῖς καὶ λέγει αὐτοῖς Λάβετε πνεῦμα ἅγιον, καὶ τὰ ἐξῆς. 389
 τολμηρῶς μὲν οὖν τις παραθήσεται τὰ λεχθησόμενα πρὸς τὸ
 μὴ ἀπὸ ἁγίου πνεύματος προπεφητευκέναι τὸν Καϊάφαι.
 ὁμῶς δ' οὖν ἐρεῖ ὅτι δύναται καὶ πονηρὰ πνεύματα μαρτυρεῖν
 τῷ Ἰησοῦ καὶ προφητεύειν περὶ αὐτοῦ ἢ μαρτυρεῖν αὐτῷ, 5
 ὥσπερ τὸ λέγον· Οἶδαμὲν σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ· καὶ τὰ
 παρακαλοῦντα αὐτὸν ἵνα μὴ ἐπιτάξῃ αὐτοῖς εἰς τὴν ἄβυσσον
 ἀπελθεῖν καὶ λέγοντα· Ἦλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς;

Mc i 24;
cf. Lc viii 31

Act xvi 16 f.

16. Καὶ ἐν ταῖς Πράξεσι δὲ τῶν ἀποστόλων γέγραπται
 ταῦτα· Ἐγένετο πορευομένων ἡμῶν εἰς τὴν προσευχὴν παι- 10
 δίσκην τινὰ ἔχουσαν πνεῦμα πύθωνα ὑπαντήσαι ἡμῖν, ἣτις
 ἐργασίαν πολλὴν παρέιχε τοῖς κυρίοις αὐτῆς μαντευομένη.
 αὕτη κατακολουθήσασα Παύλῳ καὶ ἡμῖν ἔκραζε λέγουσα ὅτι
 Οὗτοι οἱ ἄνθρωποι δούλοι τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου εἰσιν, οἵτινες
 καταγγέλλουσιν ἡμῖν ὁδὸν σωτηρίας. φήσει οὖν ὁ τούτοις 15
 συγχρώμενος ὅτι οὐδὲν ἀποδεῖ προφητείας ὁ τοῦ πύθωνος
 λόγος, μαρτυρῶν τοῖς ἀποστόλοις καὶ προτρέπων ὡς ἐπὶ
 ὁδὸν σωτηρίας καταγγελλομένην πιστεύειν τοὺς ἀκούσαντας.
 ἐπεὶ δὲ καὶ τὰ τοῦ Βαλαὰμ παρεθέμεθα, πρόσχες εἰ δύναται
 καὶ περὶ αὐτοῦ λέγεσθαι ὅτι οὐ θεόθεν ἐλάλησεν ἀλλ' ἀπὸ 20
 ἀγγέλου· Ἔστη γὰρ, φησὶν, ὁ ἄγγελος τοῦ θεοῦ ἐν τῇ ὁδῷ
 ἐνδιαβάλλειν αὐτόν. καὶ αὐτὸς ἐπιβεβήκει ἐπὶ τῆς ὄνου
 αὐτοῦ καὶ οἱ δύο παῖδες αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ. καὶ ἰδοῦσα ἡ
 ὄνος τὸν ἄγγελον τοῦ θεοῦ ἀνθεστηκότα ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ τὴν
 ῥομφαίαν αὐτοῦ ἐσπασμένην ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ ἐξέκλινεν 25
 ἡ ὄνος ἐκ τῆς ὁδοῦ καὶ ἐπορεύετο εἰς τὸ πεδῖον. καὶ ἐπάταξε
 Βαλαὰμ τὴν ὄνον ἐν τῇ ῥάβδῳ τοῦ εὐθῆναι αὐτὴν ἐν τῇ ὁδῷ·
 καὶ ἔστη ὁ ἄγγελος τοῦ θεοῦ ἐν ταῖς αὐλαξὶ τῶν ἀμπέλων,
 φραγμὸς ἐντεῦθεν καὶ φραγμὸς ἐντεῦθεν. εἶτα μετ' ὀλίγα·
 27 Ἰδοῦσα ἡ ὄνος τὸν ἄγγελον τοῦ θεοῦ συνεκάθισεν ὑποκάτω
 Βαλαὰμ. καὶ πάλιν μετ' ὀλίγα· Εἶπεν αὐτῷ ὁ ἄγγελος τοῦ
 θεοῦ Διατί ἐπάταξας τὴν ὄνον σου τοῦτο τρίτον; καὶ ἰδοὺ
 ἐγὼ ἐξῆλθον εἰς διαβολὴν σου, ὅτι οὐκ εὐθεία ἡ ὁδὸς σου
 ἐναντίον μου· καὶ ἰδοῦσά με ἡ ὄνος ἐξέκλινεν ἀπ' ἐμοῦ

Num xxii
22 ff.

Num xxii 27

Num xxii
32 f.

τοῦτο τρίτον· καὶ εἰ μὴ ἐξέκλινεν ἀπ' ἐμοῦ, νῦν σὲ μὲν Num xxii
33 ff.
 ἀπέκτεινα ἐκείνην δ' ἂν περιεποιησάμην. καὶ εἶπε Βαλαὰμ
 τῷ ἀγγέλῳ Κύριε, ἡμάρτηκα, οὐ γὰρ ἠπιστάμην ὅτι σὺ
 ἀνθέστηκας εἰς συνάντησίν μοι ἐν τῇ ὁδῷ· καὶ νῦν εἰ μὴ σοι
 5 ἀρέσκει, ἀποστραφήσομαι. καὶ εἶπεν ὁ ἄγγελος τοῦ θεοῦ
 390 πρὸς Βαλαάμ· Συμπορεύθητι μετὰ τῶν ἀνθρώπων· πλὴν τὸ
 ῥῆμα ὃ ἐὰν εἶπω πρὸς σὲ τοῦτο φυλάξῃ λαλήσαι. παρα-
 τήρει γὰρ ὅτι ἄγγελός ἐστιν ὁ λέγων· Τὸ ῥῆμα ὃ ἐὰν εἶπω
 πρὸς σὲ τοῦτο φυλάξῃ λαλήσαι. ἀλλὰ φήσεις ὅτι μετ'
 10 ὀλίγα ἐφάνη ὁ θεὸς τῷ Βαλαὰμ καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν Βαλαάμ·
 Τοὺς ζ' βωμοὺς ἠτοίμασα καὶ ἀνεβίβασα μόσχον καὶ κριὸν Num xxiii
4 f.
 ἐπὶ τὸν βωμόν. καὶ ἐέβαλεν ὁ θεὸς ῥῆμα εἰς τὸ στόμα
 Βαλαὰμ, καὶ εἶπεν Ἐπιστραφεὶς πρὸς Βαλαὰκ οὕτω λα-
 λήσεις. καὶ σὺ δὲ πρόσχες πῶς ἀμφότερα ἀληθῆ ἐστὶ, καὶ
 15 τὸ ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου λεγόμενον ἐν τῷ· Ὁ ἐὰν εἶπω πρὸς σὲ
 τοῦτο φυλάξῃ λαλήσαι· καὶ τὸ ὑπὸ τῆς γραφῆς ἀπαγγελλό-
 μενον ὅτι Ἐέβαλεν ὁ θεὸς ῥῆμα εἰς τὸ στόμα Βαλαὰμ καὶ
 εἶπε. τὸ δὲ Ἐγενήθη πνεῦμα θεοῦ ἐπ' αὐτῷ· ὠβελίσαμεν, Num xxiii 6
 μήτε αὐτὸ μήτε παραπλήσιόν τι αὐτῷ εἰρόντες ἐν ταῖς
 20 λοιπαῖς ἐκδόσεσι. πάλιν τε αὖ μετ' ὀλίγα· Συνήντησε, Num xxiii 16
 φησὶν, ὁ θεὸς τῷ Βαλαὰμ καὶ ἐέβαλε ῥῆμα εἰς τὸ στόμα
 αὐτοῦ καὶ εἶπεν Ἀποστράφηθι πρὸς Βαλαὰκ, καὶ τάδε
 λαλήσεις.

17. Εἰς ταῦτα δὲ πάντα ὁ ἀποτολμῶν φήσει ὅτι καὶ
 25 ἐπὶ τοῦ Σαοὺλ εἴρηται· Πνεῦμα θεοῦ πονηρὸν ἐπιγεγεν αὐτόν· 1 Reg xvi 14
 ἀλλὰ καὶ πνεῦμα ψευδὲς ἐξελθὼν γέγονεν ἐν στόματι πάντων
 τῶν προφητῶν τοῦ Ἀχαάβ, εἰπόντος κυρίου· Τίς ἀπατήσει
 τὸν Ἀχαάβ; καὶ ἐξελθόντος πνεύματος ψευδοῦς καὶ εἰπόντος·
 Ἐγὼ ἀπατήσω. ταῦτα μὲν οὖν εἰς τοὺς τόπους ἐζητήσθω,
 30 δυναμένον τινὸς ἄφ' ἑαυτοῦ τὰ ἀκόλουθα τοῖς ἐκτεθείσι
 ῥητοῖς σκοπήσαι περὶ τοῦ πῶς προεφήτευσεν ὁ Καΐάφας.
 μήποτε δὲ καὶ ταῦτα εἰς τὴν προφητείαν αὐτοῦ λεκτέον,

21 βαλαὰκ 25 post αὐτόν] ins. ἡ πν̄α θεοῦ πονηρὸν: alia
 autem manu delentur haec verba

ὅτι ἐπεὶ μὴ ἅγιος ἦν, εἰ καὶ προεφήτευσεν, <ἀλλ' οὐκ ἀπὸ πνεύματος ἁγίου προεφήτευσεν>. ὥσπερ δὲ ζητήσεως ἄξιόν ἐστι πῶς προεφήτευσεν Καϊάφας, οὕτω καὶ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Βασιλειῶν ζητήσεις πῶς προεφήτευσαν οἱ ἄγγελοι τοῦ Σαοῦλ σταλέντες ἐπὶ τὸν Δαβίδ, καὶ μετ' αὐτοὺς ὁ Σαοῦλ. 5
 γέγραπται γάρ· Καὶ ἀπηγγέλη τῷ Σαοῦλ, λέγοντες Ἰδοὺ Δαβίδ εἰς Αὐὼθ ἐν Ῥαμά. καὶ ἀπέστειλε Σαοῦλ ἀγγέλους λαβεῖν τὸν Δαβίδ, καὶ εἶδοσαν τὴν ἐκκλησίαν τῶν προφητῶν, καὶ Σαμουὴλ εἰστήκει καθεστηκῶς ἐπ' αὐτῶν. καὶ ἐγενήθη ἐπὶ τοὺς ἀγγέλους Σαοῦλ πνεῦμα κυρίου καὶ προεφή- 10
 τευσαν καὶ αὐτοί. καὶ ἀπηγγέλη τῷ Σαοῦλ, καὶ ἀπέστειλεν 391 ἀγγέλους ἐτέρους καὶ προεφήτευσαν καὶ αὐτοί. καὶ ἐθυμώθη ὀργῇ Σαοῦλ, καὶ ἐπορεύθη εἰς Ἀρμαθαΐμ καὶ ἔρχεται ἕως τοῦ φρέατος τοῦ μεγάλου, καὶ ἐν τῇ ὁδῷ εἰς Σωφεῖν, καὶ ἐπηρώ- τησε καὶ εἶπε Πού Σαμουὴλ καὶ Δαβίδ; καὶ εἶπον Ἰδοὺ εἰς 15
 Αὐὼθ Ῥαμά. καὶ ἐπορεύθη ἐκεῖθεν εἰς Αὐὼθ Ῥαμά. καὶ ἐγενήθη ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα θεοῦ, καὶ ἐπορεύετο πορευόμενος καὶ προφητεῖων ἕως ἐλθὼν εἰς Αὐὼθ Ῥαμά. καὶ ἐξεδύσατο τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ προεφήτευσεν ἐνώπιον Σαμουὴλ, καὶ ἔπεσε γυμνὸς ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ ὅλην τὴν ἰύκτα. 20
 διὰ τοῦτο ἔλεγον Εἰ καὶ Σαοῦλ ἐν προφήταις; ἀναγκαίως δὲ νομίζω καὶ ταῦτα παρατεθεῖσθαι ὑπὲρ τοῦ φανῆναι πῶς ἁμαρτωλοὶ προφητεῖουσι, καὶ πότερον ἐξ ἁγίου πνεύματος ἢ ἀπὸ ἄλλης δυνάμεως, ὅσον γε ἐπὶ τῷ μαρτυρεῖν τῇ ἀληθείᾳ μὴ ψευδομένης. πάλιν τε αὖ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Βασιλειῶν 25
 εὐρίσκονται οἱ τῶν εἰδώλων μάντις ὑποδεικνύντες τὰ περὶ τῆς κιβωτοῦ, καὶ ὅτι ἐπὶ ἄνθρωποις πρωτοτοκεῖν τὴν ὁδὸν Ἰησοῦ τοῦ Βεθσαμυσαίου πορευθῶσι, σημαίνουσι ἀπὸ θεοῦ γεγονέναι τὴν πληγὴν τοῖς Φιλιστιαίοις. οὐδὲ τὰ περὶ τὴν ἐγγαστριμυθον καὶ τὸν Σαμουὴλ ἐν τοῖς τόποις τούτοις 30
 παρασιωπητέον, ἀφ' ὧν ἔμαθεν ὁ Σαοῦλ, ὅτι τῇ ἐξῆς ἐμελλεν ἄμα τοῖς υἱοῖς ἀναιρεθῆσθαι ἡμέρα. τὸ δὲ ἀκριβὲς ἐν

1 Reg xix
19—24

cf. 1 Reg vi 9

cf. 1 Reg
xxviii

1 ἀλλ'—2 προεφήτευσεν] om.

5 ante ἐπὶ] ins. γέγρα

τοῖς τόποις ὄψεται ὁ δυνάμενος διαλαλεῖν περὶ διαφόρων δυνάμεων, χειρόνων καὶ κρειπτόνων, εἰ δὲ καὶ εἶέν τινες μεταξὺ καὶ περὶ τούτων. πάλιν τε αὖ ὁ βουλόμενος ἀπὸ χείρονος δυνάμεως προπεφητευκέναι τὸν Καϊάφαν φήσει
 5 ὅτι οὐδὲν παράδοξόν ἐστι ποιηρῶν δυνάμιν ταῦτα εἰρηκέναι, ὅπου γε οὐ πάντη ἀγνοῶν καὶ ὁ διάβολος εὐρίσκεται τὸν υἱὸν ὄντα θεοῦ ἐν τοῖς ἀναγραφείσιν ὑπὸ τῶν εὐαγγελιστῶν εἰρησθαι ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὸν κύριον. φήσει δὲ ὅτι καὶ ποιηρία τις ἔκκειται τῇ ἐνεργούσῃ δυνάμει ταῦτα προφη-
 10 τεύεσθαι περὶ τοῦ σωτήρος· σκοπὸς γὰρ ἦν αὐτῇ οὐ τὸ πιστοποιῆσαι τοὺς ἀκρωμένους ἀλλ' ἐρεθίσαι τοὺς ἐν τῷ συνεδρίῳ ἀρχιερεῖς καὶ Φαρισαίους κατὰ τοῦ Ἰησοῦ ἵνα αὐτὸν ἀποκτείνωσιν, ὅπερ οὐκ ἦν κατὰ τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐνεργῆσαι.

15 18. (14) Ὅρα γὰρ εἰ μὴ παροξύναι βούλεται τοὺς ἀκρωμένους, εἴτε ὁ Καϊάφας εἴτε τὸ ἐνεργοῦν αὐτὸν προφη-
 τεύει, πρὸς τὸ ἀποκτεῖναι τὸν Ἰησοῦν διὰ τοῦ· Ὑμεῖς οὐκ Jo xi 4) f.
 οἴδατε οὐδὲ λογίζεσθε ὅτι συμφέρεи ἡμῖν ἵνα εἰς ἄνθρωπος
 392 ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται.
 20 Ἄρά γε ὁ λέγων· Συμφέρεи ἡμῖν· ὅπερ μέρος ἦν τῆς προφη-
 τείας αὐτοῦ, ἀληθεύει ἢ ψεύδεται; εἰ μὲν γὰρ ἀληθεύει, σώ-
 ζεται ὁ Καϊάφας καὶ οἱ ἐν τῷ συνεδρίῳ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ
 ἀγωνιζόμενοι, ἀποθανόντος τοῦ Ἰησοῦ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ
 τυγχάνουσι τοῦ συμφέροντος· εἰ δὲ ἄτοπον φάσκειν τὸν
 25 Καϊάφαν καὶ τοὺς ἐν τῷ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ συνεδρίῳ σώζεσθαι
 καὶ τοῦ συμφέροντος τετευχέναι ἀποθανόντος τοῦ Ἰησοῦ,
 δῆλον ὅτι οὐχ ἅγιον πνεῦμα ἦν τὸ ταῦτα ἐνεργῆσαν λέ-
 γεσθαι ἅγιον γὰρ πνεῦμα οὐ ψεύδεται. ὁ δὲ βουλόμενος
 ἀληθεύειν καὶ ἐν τούτῳ τὸ ἐνεργοῦν τὸν Καϊάφαν, λέγω
 30 δὲ τῷ φάσκειν· Συμφέρεи ἡμῖν ἵνα εἰς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ
 ὑπὲρ τοῦ λαοῦ· βαθύτερον ἐξακούσεται τοῦ· Συμφέρεи ἡμῖν·
 διὰ τὸν περὶ τέλους λόγον, καὶ συγχρήσεται τῷ· Ὅπως χά- He ii 9

ριτι, ἢ χωρὶς, θεοῦ ὑπὲρ παντὸς γεύσεται θανάτου· καὶ
 ἐπιστήσει τῷ Ὑπὲρ παντός· καὶ τῷ Χωρὶς θεοῦ ὑπὲρ
 1 Tim iv 10 παντός. συγχρήσεται δὲ καὶ τῷ Ὅς ἐστι σωτήρ πάντων
 Jo i 29 ἀνθρώπων, μάλιστα πιστῶν ὅτι δὲ οὗτός ἐστιν ὁ ἀμνὸς τοῦ
 θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἰδίως ἀκούων τοῦ 5
 αἴρεσθαι τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, καὶ οὐχὶ μέρους αὐτοῦ.
 Jo xi 50 ὁ δὲ λέγων ἀληθὲς εἶναι τό· Συμφέρει ἡμῖν ἵνα εἰς ἄνθρωπος
 ἀποθάνῃ· φήσει καὶ ὅλα τὰ κατὰ τὸν τόπον προφητείαν
 εἶναι ἀληθῆ, ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ Ὑμεῖς οὐκ οἴδατε οὐδέν·
 οὐδὲν γὰρ ᾔδεισαν οἱ τὸν Ἰησοῦν μὴ γνωρίζοντες Φαρισαῖοι 10
 καὶ ἀρχιερεῖς, ὄντα ἀλήθειαν καὶ σοφίαν καὶ δικαιοσύνην καὶ
 Eph ii 14 εἰρήνην· Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν. ἀλλὰ καὶ οὐκ
 ἐλογίζοντο οὗτοι οἱ μηδὲν εἰδότες τίνα τρόπον συνέφερε καὶ
 αὐτοῖς ἵνα ὁ εἰς οὗτος, καθ' ὃ ἄνθρωπός ἐστιν, ἀποθάνῃ
 ὑπὲρ τοῦ λαοῦ· ἄνθρωπος γὰρ ἐστὶν ἀποθανὼν Ἰησοῦς. διὸ 15
 Jo viii 40 καὶ αὐτὸς φησι· Νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτείνειναι, ἄνθρωπον ὃς
 τὴν ἀλήθειαν λελάληκα. καὶ ἐπεὶ ἄνθρωπος μὲν ἐστὶν ὁ
 ἀποθανὼν, οὐκ ἦν δὲ ἄνθρωπος ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ σοφία καὶ
 Jo i 1 εἰρήνη καὶ δικαιοσύνη, καὶ περὶ οὗ γέγραπται· Θεὸς ἦν ὁ
 λόγος· οὐκ ἀπέθανεν ὁ θεὸς λόγος καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ 20
 cf. Col i 15 σοφία καὶ ἡ δικαιοσύνη· ἀνεπίδεκτος γὰρ ἡ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ
 τοῦ ἀοράτου, ὁ πρωτότοκος πάσης κτίσεως, θανάτου. ὑπὲρ
 τοῦ λαοῦ δὲ ἀπέθανεν οὗτος ὁ ἄνθρωπος, τὸ πάντων ζῶων
 cf. Mt viii 17; Is liii 4 καθαρώτερον, ὅστις τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἤρε καὶ τὰς ἀσθενείας,
 ἅτε δυνάμενος πᾶσαν τὴν ὄλου τοῦ κόσμου ἁμαρτίαν εἰς 25
 εἰς αὐτὸν ἀναλαβὼν λῦσαι καὶ ἐξαναλώσαι καὶ ἐξαφανίσει,
 cf. 1 Pet ii 22 ἐπεὶ μὴ ἁμαρτίαν ἐποίησε μηδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι
 αὐτοῦ, οὐδὲ ἔγνω ἁμαρτίαν. κατὰ τοῦτο δ' οἶμαι καὶ τὸν
 2 Co v 21 Παῦλον εἰρηκέναι οὕτως· Τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν ὑπὲρ 393
 ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν, ἵνα ἡμεῖς γενώμεθα δικαιοσύνη 30
 θεοῦ ἐν αὐτῷ· ἁμαρτίαν γὰρ αὐτὸν ἐποίησεν, μὴ γνόντα
 ἁμαρτίαν, τῷ μηδὲν αὐτὸν ἡμαρτηκότα τὰς πάντων ἁμαρτίας
 ἀνειληφέναι, καὶ εἰ δεῖ τολμήσαντα εἰπεῖν, πολλῶ μᾶλλον
 τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ περικάθαρμα αὐτὸν τοῦ κόσμου

γεγονέναι καὶ πάντων περιψήμα, τῶν εἰπόντων· Ὡς περικα- 1 Co iv 13
 θάρματα τοῦ κόσμου ἐγενήθημεν, πάντων περιψήμα ἕως
 ἄρτι.

19. Περὶ δὲ τοῦ πολλάκις ἐπικρατούντων τινῶν χαλε-
 5 πῶν ἐν τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει, οἷον λοιμῶν ἢ ἐπιβλαβῶν
 νηνεμιῶν ἢ λιμῶν, λύεσθαι τὰ τοιαῦτα, οἷονεὶ καταργουμένου
 τοῦ ἐνεργούντος αὐτὰ ποιηροῦ πνεύματος διὰ τὸ ἑαυτὸν
 τινα ὑπὲρ τοῦ κοινῶν διδόναι, πολλαὶ ἔφέρονται Ἑλλήνων
 καὶ βαρβάρων ἱστορίαι, τὴν περὶ τοῦ τοιούτου ἔννοιαν οὐκ
 10 ἀποπτύοντων οὐδὲ ἀποδοκιμαζόντων· ὅτερον μὲν οὖν ἀληθῆ
 ἐστὶ τὰ τοιαῦτα, ἢ μὴ, οὐ τοῦ παρόντος ἐστὶ καιροῦ μετ'
 ἐξετάσεως διαλαβεῖν. πλὴν ὁ δυνάμενος ὑπὲρ ὅλου κόσμου,
 ἵνα πᾶς ὁ κόσμος καθαρῆ, ἀναδέξασθαι ἐπὶ καθαρσίῳ
 αὐτοῦ ἀπολομένου ἂν εἰ μὴ ἀνεδέξατο τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπο-
 15 θανεῖν, οὔτε ἱστόρηται πώποτε οὔτε ἱστορηθῆναι δύναται,
 μόνου Ἰησοῦ τὸ πάντων τῆς ἁμαρτίας φορτίον ἐν τῷ ὑπὲρ
 τῶν ὅλων χωρὶς θεοῦ σταυρῷ ἀναλαβεῖν εἰς ἑαυτὸν, καὶ cf. He ii 9
 βαστάσαι τῇ μεγάλῃ αὐτοῦ ἰσχύϊ δεδυνημένου. καὶ γὰρ
 οὗτος μόνος ἐπιστήμων ἦν τοῦ φέρειν μαλακίαν, ὡς φησιν
 20 ὁ προφήτης Ἡσαΐας λέγων· Ἄνθρωπος ἐν πληγῇ ὢν καὶ Is liii 3 f.
 εἰδὼς φέρειν μαλακίαν. καὶ οὗτος γε τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν cf. Mt viii 17;
 ἔλαβε καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν, καὶ ἡ Is liii 4 f.
 ὀφειλομένη ἡμῖν εἰς τὸ παιδευθῆναι καὶ εἰρήνην ἀναλαβεῖν
 κόλασις ἐπ' αὐτὸν γεγένηται. οὕτω γὰρ ἀκούω τούτων·
 25 Παιδεία εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτόν. τάχα δὲ καὶ ἐπεὶ τῷ Is liii 5
 μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν, εἴπομεν ἂν οἱ ἰαθέντες ἐκ
 τοῦ σταυροῦ ἐλθόντος αὐτῷ τοῦ μῶλωπος τό· Ἐμοὶ δὲ μὴ Gal vi 14
 γένοιτο καυχᾶσθαι εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ
 Χριστοῦ, δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται καὶ γὰρ κόσμῳ.
 30 τοῦτον τὸν Ἰησοῦν παρέδωκεν ὁ πατὴρ ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν,
 καὶ δι' αὐτὰς ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς Is liii 7;
 ἐνώπιον τοῦ κείραντος ἄφρονος. τούτου ἐν τῇ ταπεινώσει, cf. Act viii 32
 ἣν ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπὸ κείρας μέχρι θανάτου, cf. Phil ii 8
 θανάτου δὲ σταυροῦ, ἡ κρίσις ἤρθη. οὕτω γὰρ ἀκούω τοῦ

Is liii 8

Ἐν τῇ ταπεινώσει ἡ κρίσις αὐτοῦ ἦρθη ὡς εἶναι τὰ ἐξῆς
 Ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ ἡ κρίσις ἦρθη. οὗτος δὲ ἀπὸ τῶν 394
 ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ τοῦ θεοῦ ἦχθη εἰς θάνατον. οὐκοῦν
 cf. Jo xi 50 ἀπέθανεν ὁ ἄνθρωπος οὗτος ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ διὰ τούτου
 οὐχὶ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόλετο. καὶ ἐπίστησον εἰ δύνασαι τὸ
 μὲν ὄνομα τοῦ λαοῦ λαβεῖν εἰς τοὺς ἐκ περιτομῆς, τὸ δὲ τοῦ
 ἔθνους εἰς τοὺς λοιπούς. ἀπέθανε γὰρ οὗτος ὁ ἄνθρωπος
 οὐ μόνον ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἵνα καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος
 ἀπόληται, ὡς εἰ ἔλεγε τὸ χρηματίζον ἔθνος καὶ πάντες οἱ
 ἐθνικοὶ ἀπόλωνται. 10

Jo xi 51

20. (15) Ἐξῆς τούτῳ ἐστὶ τό· Τοῦτο ἀφ' ἑαυτοῦ οὐκ
 εἶπεν. ἀφ' οὗ μανθάνειν οἶμαι ἡμᾶς ὅτι τινὰ μὲν οἱ ἄν-
 θρωποι ἀφ' ἑαυτῶν λέγομεν, μηδεμιᾶς ἡμᾶς ἐνεργούσης εἰς
 τὸ λέγειν δυνάμεως, ἕτερα δὲ ὡσπερὶ ὑπηχούσης καὶ
 ὑποβαλλούσης δυνάμεως τινος ἡμῖν τὰ λεγόμενά, καὶ μὴ 15
 τέλειον ἐξιστώμεθα καὶ ἀπαρακολουθήτως ἔχωμεν ἑαυτοῖς,
 ἀλλὰ δοκῶμεν παρακολουθεῖν οἷς λέγομεν. ἐνδέχεται δὲ
 παρακολουθοῦντας ἡμᾶς ἑαυτοῖς ἢ λέγομεν, μὴ παρακολου-
 θεῖν τῷ βουλήματι τῶν λεγομένων ὡσπερ νῦν Καϊάφας ὁ
 ἀρχιερεὺς καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ οὐκ εἶπε, καὶ τὸν νοῦν ὡς προφη- 20
 τείαν <τοῦ> λεγομένου οὐκ ἐδέχετο. καὶ παρὰ Παύλῳ δὲ
 ι Tim i 7 νομοδιδάσκαλοί τινές εἰσι μὴ νοοῦντες μήτε ἂ λέγουσι μήτε
 περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται. ἀλλ' οὐχ ὁ σοφὸς τοιοῦτος,
 Pr xvi 23 περὶ οὗ φησὶν ἐν Παροιμίαις ὁ Σολομῶν· Σοφὸς νοήσει
 τὰ ἀπὸ ἰδίου στόματος, ἐπὶ δὲ χεῖλεσι φορέσει ἐπιγνωμοσί- 25
 νην. δοκεῖ δέ μοι ὅτι καὶ περίστασις αἰτία ποτὲ γίνεται
 τοῦ προφητεῦεν, ὡσπερ καὶ νῦν τῷ Καϊάφῃ τὸ εἶναι αὐτὸν
 ἀρχιερέα τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, <ῶ> ἔμελλεν ὁ Ἰησοῦς ἀπο-
 θνήσκειν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ ἵνα μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται·
 ὄντων γὰρ καὶ ἄλλων ἀρχιερέων, ὡς δῆλον ἐξ ὧν προπαρεθέ- 30
 μεθα, οὐδεὶς προφητεῖει ἢ ὁ τοῦ ἐνιαυτοῦ ῶ ἔμελλε πάσχειν
 ὁ Ἰησοῦς ἀρχιερεὺς. περίστασις δὲ προφητεῦεν πεποιήκε

9 ἔλεγον χρηματίζω
 οὐκ εἶπε 21 τοῦ] om.

16 ἔχομεν
 28 ῶ] om.

20 post καὶ 20] ins.

καὶ τοὺς Σαοὺλ ἀγγέλους, πεμφθέντας· ἐπὶ τὸν Δαβίδ, καὶ αὐτὸν τὸν Σαοὺλ· οἰονεὶ γὰρ τὸ ζητεῖν αὐτοὺς τὸν Δαβίδ αἴτιον γέγονε προφητείας, ἀλλὰ τοιαύτης, ὅποια ἀναγέγραπται. ἀλλὰ καὶ Βαλαὰμ οὐκ ἂν ἀναλαβὼν τὴν παραβολὴν αὐτοῦ εἶπε τό· Ἐκ Μεσοποταμίας μετεπέμψατό με, καὶ τὰ ἐξῆς· μὴ ἰδὼν τὸν Ἰσραὴλ ἐστρατοπεδευκότα· καὶ αἰετὸν ἄλλο μέρος στρατοπέδου βλέπων ἀπὸ τῆς καινότητος τοῦ βλεπομένου ἐκινεῖτο πρὸς τὸ λέγειν περὶ τοῦ Ἰσραὴλ.

395 21. (16) Ἐμελλε τοίνυν Ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, ὅπερ ἕτερον ἦν τῶν διεσκορπισμένων τέκνων θεοῦ, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ· Ἰησοῦς ἔμελλεν ἀποθνήσκειν, οὐχ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους μόνου, ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ τὰ διεσκορπισμένα συναγάγῃ εἰς ἓν. τίνα δὲ τὰ παρὰ τὸ ἔθνος διεσκορπισμένα τέκνα θεοῦ νῦν καιρὸς ἤδη ζητεῖν. περὶ τούτων δὴ οἱ μὲν τὰς φύσεις εἰσάγοντες τοὺς κατ' αὐτοὺς πνευματικοὺς φήσουσιν εἶναι τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ, πνευματικῶς οὐκ ἀνακρίναιτες πάντας· τοῦτο γὰρ ἀκολουθεῖ λέγειν τοῖς φύσεις εἶναι οἰομένοις, καὶ παρὰ τὸ τοῦ ἀποστόλου βούλημα ἐννοεῖν τοὺς πνευματικοὺς, διδάσκοντος ὅτι Ὁ πνευματικὸς ἀνακρίνει πάντα, καὶ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται. τούτῳ δὲ ἀκολουθεῖ τὸν μὴ ἀνακρίνοντα πάντα μὴ εἶναι πνευματικόν, ἢ μηδέπω εἶναι πνευματικόν. ἀλλὰ καὶ εἴ τις ὑπό τινος ἀνακρίνεται, ἐπεὶ ὁ πνευματικὸς ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται, οὐκ ἔστι πνευματικὸς, ἢ οὐκ ἔστι πνευματικὸς. μήποτ' οὖν βέλτιον λέγειν ὅτι γίνεται τις πνευματικὸς, οὐ πρότερον ὢν, ὅστις ἤδη καὶ κυρίως ἐστὶν υἱὸς θεοῦ. τίνα οὖν ἐστὶ τὰ λεγόμενα νῦν τέκνα θεοῦ, εἰ μὴ εἰσὶν οἱ κατὰ τοὺς εἰσάγοντας τὰς φύσεις πνευματικοὶ, ὧρα σκοπεῖν· καὶ ὧρα εἰ τέκνα θεοῦ διεσκορπισμένα ἕτερα παρὰ τὸ ἔθνος δύνασαι νοεῖν τοὺς ἤδη, ὅτε ταῦτα ἐλέγετο, δικαίους ἐν θεῷ, εἴτε προκεκοιμημένους πατριάρχας ἢ προφήτας ἢ τινεὺς ἄλλους ἐκλεκτοὺς τοῦ θεοῦ, εἴτε καὶ τοὺς ἤδη τότε ἰσχύοντας· ὡς

γὰρ ὑπαρχόντων τῶν ἰσχυόντων καὶ μηδὲ νοσοῦντων φησὶν·
 Mt ix 12 f. Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ ἀλλ' οἱ κακῶς
 Lc v 32 ἔχοντες· καὶ ὡς ὄντων δικαίων λέγει· Οὐκ ἐλλύθη καλέσαι
 δικαίους ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν. ἔμελλεν οὖν
 Ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ μὲν τοῦ ἔθνους ἵνα μὴ ἀπόληται, 5
 cf. Jo xi 52 ὑπὲρ δὲ τῶν τέκνων τοῦ θεοῦ, ὄντων ἐν διασκορπισμῷ, ἵνα
 cf. Jo x 16 συναχθῶσιν εἰς ἓν, καὶ ἐν αὐτῷ γενήσονται μία ποιμνὴ, εἰς
 ποιμήν· ὅτε οἶμαι πληροῦσθαι τὴν τοῦ σωτῆρος εὐχὴν,
 Jo xvii 21 λέγοντος· Ἴνα ἐγὼ καὶ σὺ ἐν ἔσμεν, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν
 ἐν ᾧσιν. εἰ δέ τι καὶ βαθύτερόν ἐστι περὶ Ἰσραὴλ οὐ 10
 Ex iv 22 φύσεως ἀλλὰ γένους εἰπεῖν, περὶ οὗ γέγραπται· Υἱὸς πρω-
 τότοκος μου Ἰσραὴλ ἐστὶ γενομένου ἐν διασκορπισμῷ, καὶ
 αὐτὸς ἐπιστήσεις, ὡς εἶναι τούτους τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ τὰ
 διεσκορπισμένα, ὑπὲρ ὧν ἔμελλεν ἀποθνήσκειν Ἰησοῦς ἵνα
 αὐτὰ συναγάγῃ εἰς ἓν. 15

Jo xi 53 22. (17) Ἀπ' ἐκείνης οὔν τῆς ἡμέρας συνεβοηλέ- 396
 σαντο ἵνα ἀποκτείνωσιν αὐτόν. Οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ
 Φαρισαῖοι συναγαγόντες συνέδριον καὶ σκεψάμενοι περὶ
 τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τί αὐτῷ ποιητέον αὐτοῖς, Καϊάφα τοῦ
 ἀρχιερέως τὰ προεκτεθειμένα <εἰπόντος,> ὑπὸ τῶν λόγων 20
 αὐτοῦ παροξυνθέντες συνεβουλεύσαντο ἵνα ἀποκτείνωσι τὸν
 κύριον. διόπερ ζητήσεις ἀπὸ ποίου πνεύματος προεφή-
 τευσεν ὅτι ἔμελλεν Ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους,
 καὶ πότερον τὸ ἅγιον πνεῦμα καὶ ἐν τοιούτῳ ἐνήργησε καὶ
 αἴτιον γεγένηται τῆς κατὰ τοῦ Ἰησοῦ συμβουλῆς, ἢ οὐκ 25
 ἐκεῖνο μὲν οὖν, ἄλλο δὲ τὸ δυνάμενον καὶ ἐν τῷ ἀσεβεῖ
 λαλῆσαι καὶ τοὺς ὁμοίους ἐκείνῳ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ κινήσαι.
 οὐδὲν ἦττον καὶ ἐώρα τι εἰς τὸν Ἰησοῦν, ὡς κατὰ δυνάμιν
 προεξητάσαμεν. ὁ μόντοι βουλούμενος ἀπολογεῖσθαι περὶ
 τοῦ ἁγίου πνεύματος δοκοῦντος αἰτίου γεγονέναι ἵνα συμ- 30
 βουλεύσωνται ἀποκτείνειν τὸν Ἰησοῦν ἐκ τῶν λόγων κινή-
 θέντες τοῦ Καϊάφα οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι φησὶν

7 ἐν, καὶ ἐν αὐτῷ] ε..... τῷ γενήσονται
 20 εἰπόντος] om.

ὅτι οὐκ ἀλλότριόν ἐστι τὸ τοιοῦτο ἔργον τῆς ἀγιότητος,
 ἐπεὶ μηδὲ Ἰησοῦς ἀνάξιον ἑαυτοῦ πεποιήκεν εἰς πτώσιν καὶ cf. Lc ii 34
 ἀνάστασιν πολλῶν ἐλθῶν τῶν ἐν τῷ Ἰσραὴλ καὶ φάσκων·
 Εἰς κρίμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον, ἵνα οἱ μὴ Jo ix 39
 5 βλέποντες βλέπωσιν καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται. ὡς
 γὰρ δεόμεθα λόγου σοφίας εἰς τὸ ἀπολογήσασθαι πῶς ὁ
 ὁμολογῶν εἰς κρίμα τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐπίδεδημηκέναι οὐκ
 ἀνάξιον ἑαυτοῦ πεποιήκεν, οὕτως καὶ εἰς τὸ ἐκ τῶν διὰ
 τοῦ Καϊάφα λόγων τοῦ ἁγίου πνεύματος συμβεβουλεῦσθαι
 10 τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς Φαρισαίους ἵνα ἀποκτείνωσι τὸν
 Ἰησοῦν. περὶ μὲν οὖν τοῦ· Εἰς κρίμα εἰς τὸν κόσμον
 τοῦτον ἦλθον· ὅσα δεδυνήμεθα ἐν τοῖς εἰς τὸν τόπον
 ἐξηγητικοῖς εἰρήκαμεν· περὶ δὲ τοῦ νῦν προκειμένου τοιαῦτα
 ἂν λέγοιτο, ὅτι ὥσπερ τὸν ἱερὸν νοῦν τῶν γραφῶν, ἐπὶ
 15 ὠφελείᾳ λεγόμενον τῶν ζητούντων ὑπ' αὐτοῦ ὠφεληθῆναι,
 οἱ ἐπὶ τὸ χεῖρον παρεκδεχόμενοι, ὥστε καὶ ἀφορμὰς ἔχειν
 δοκεῖν πρὸς κατασκευὴν ἀσεβοῦς διδασκαλίας τῶν ἀδικίαν
 εἰς τὸ ὕψος λαλούντων, συκοφαντοῦσιν, οὕτως τὴν περὶ τοῦ cf. Ps lxxii
 σωτήρος ἡμῶν ὑπὸ τοῦ Καϊάφα γενομένην προφητείαν, (lxxiii) 3
 20 ἀληθεύουσαν ἐν τῷ συμφέρειν ἡμῖν ἵνα εἰς ἄνθρωπος ἀπο-
 θάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται, οὐχ
 397 ὑγιῶς ἀκούσαντες οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἀλλὰ ἄλλον
 νοῦν νομίσαντες εἶναι κατὰ <τὸ> βούλημα τῆς τοῦ Καϊάφα
 συμβουλήs, ἀπ' ἐκείνης οὖν ἐβουλεύσαντο τῆς ἡμέρας ἵνα
 25 ἀποκτείνωσι τὸν Ἰησοῦν. ταῦτα δὲ φημι κατὰ τὸ ἀκόλου-
 θον τῇ περὶ τοῦ ἁγίου εἶναι πνεῦμα τὸ διὰ τοῦ Καϊάφα
 προφητεῦσαν ἐκδοχῆ, οὐ πάντως σινιστὰς τοῦθ' οὕτως
 ἔχει, ἀλλὰ καταλείπων καὶ τοῖς ἐντυγχάνουσι κρίνειν
 ὁπότερον χρὴ παραδέξασθαι περὶ τοῦ Καϊάφα, καὶ ὡς ὑπὸ
 30 πόδας τοῦ πνεύματος κεινημένου.

23. (18) Ὁ οὖν Ἰησοῦς οὔκέτι παρρησίᾳ περιεπάτει Jo xi 54
 ἐν τοῖς Ἰουδαίοις, ἀλλὰ ἀπήλθεν εἰς τὴν χώραν ἐγγύς

τῆς ἐρήμου, εἰς Ἐφραΐμ λεγομένην πόλιν, καὶ ἐκεῖ
 ἔμεινε μετὰ τῶν μαθητῶν. Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις παρα-
 πλήσια ἀναγεγράφθαι νομίζω βουλομένου τοῦ λόγου ἐπι-
 στρέφειν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ θερμότερον καὶ ἀλογιστότερον
 cf. Sap Sir iv 28 ἐπιπηδᾶν τῷ ἕως τοῦ θανάτου ἀγωνίζεσθαι περὶ τῆς ἀλη- 5
 θείας καὶ μαρτυρεῖν. καλὸν μὲν γὰρ ἐμπεισόντα τὸν περὶ
 τοῦ ὁμολογεῖν τὸν Ἰησοῦν ἀγῶνα μὴ ἀναδύεσθαι τὴν ὁμολο-
 γίαν, μηδὲ μέλλειν περὶ τὸ ὑπεραποθανεῖν τῆς ἀληθείας.
 οὐκ ἔλαττον δὲ τούτου καλὸν καὶ τὸ μὴ διδόναι ἀφορμὴν
 τῷ τηλικούτῳ πειρασμῷ, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ περιύστασθαι 10
 αὐτὸν, οὐ μόνον διὰ τὸ περὶ τῆς ἐν αὐτῷ ἐκβάσεως ἄδηλον
 ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ ἵνα μὴ ἡμεῖς πρόφασις γενόμεθα τοῦ ἁμαρ-
 τωλοτέροις γενέσθαι καὶ ἀσεβεστέροις τοῖς οὐκ ἂν μὲν τῷ
 ἔργῳ τοῦ ἡμῶν ἐκκεχύσθαι τὸ αἷμα γενομένοις ἐνόχοις, εἰ
 τὰ παρ' ἑαυτοῦ ποιοῦντες ἐκκλίνομεν τοὺς μέχρι θανάτου 15
 ἡμῖν ἐπιβουλευόντας, ἐσομένοις δὲ ἐν πλείονι καὶ βαρυ-
 τέρα κολάσει παρ' ἡμᾶς εἰ φιλαυτοῦντες καὶ μὴ καὶ τὰ
 ἐκείνων σκοποῦντες ἐπιδιδῶμεν αὐτοὺς τῷ ἀναιρεῖσθαι, οὐ
 τῆς ἀνάγκης εἰς τοῦτο καταλαβούσης. εἴπερ γὰρ καὶ ὁ
 πρόφασίς τινι γενόμενος ἁμαρτίας τῷ αὐτὸς ἐπὶ ταύτην 20
 κекινηκέναι τὸν ἁμαρτάνοντα τίσει δίκας ἐπὶ τοῖς δι' αὐτὸν
 ἀνθρώπων τινὲς ἡμαρτημένοις, πῶς οὐχὶ καὶ ὁ παρὸν ἐκ-
 κλίνει, ἵνα μὴ ὁ δεῖνα προδότης χριστιανοῦ γένηται καὶ
 ἐπίβουλος τῆς κατὰ τὸν Ἰησοῦν θεοσεβείας, μὴ ἐκκλίνας
 μὲν καὶ προσπαροξύνας δὲ οὐχὶ καὶ περὶ τῆς ἐκείνου ἁμαρ- 25
 τίας δώσει λόγον, κἂν τὸ ὅσον ἐπὶ τῇ εἰς τὸ μαρτυρεῖν
 προθυμίᾳ καὶ τῇ εἰς τοῦτο ἀνδρείᾳ τιμῆς καὶ ἀποδοχῆς ἄξιος
 ἦ παρὰ τῷ εὐσεβουμένῳ θεῷ καὶ ὁμολογουμένῳ ὑπ' αὐτοῦ
 σωτῆρι; ὅτι δὲ ἡμῶν ἕνεκεν τὰ τοιαῦτα γέγραπται, ἵν'
 ἡμεῖς, παράδειγμα ἔχοντες τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐν τοῖς τοιοῦτοις 398
 αὐτοῦ μιμηταὶ γινώμεθα, παραστήσει ἢ λέγουσα γραφή·
 Ἰζήτουν οὖν αὐτὸν πιάσαι, καὶ οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐ-

Jo vii 30

5 post τῷ] ins. ἐν τῷ

22 παρῶν

τὸν τὴν χεῖρα, ὅτι οὐπω ἐληλίθει ἡ ὥρα αὐτοῦ. ὡς γὰρ, κατὰ τὸ ῥητὸν τοῦτο, διὰ τοῦτο οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν τὴν χεῖρα παρόντα καὶ μὴ φεύγοντα, ἐπεὶ μήπω ἐληλίθει ἡ ὥρα αὐτοῦ· οὕτως καὶ χωρὶς τοῦ ἀναχωρεῖν, ἐν τῷ καιρῷ τοῦ μηδέπω αὐτοῦ ἐφεστηκέναι τὴν ὥραν, οὐκ <ἀν> κατέσχητο μεμενηκώς. διόπερ ἀκουστέον οὐ μόνον τοῦ Ἐὰν Mt x 23 διώκωσιν ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἐτέραν, καὶ τῶν ἐξῆς, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἡνίκα συνεβουλεύσαντο ἵνα cf. Jo xi 53 ἀποκτείνωσι τὸν Ἰησοῦν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι, τὸ

10 εὐλόγιστον τηρῶν οὐκέτι παρρησίᾳ περιεπάτει ἐν τοῖς Ἰουδαίοις, ἀλλ' οὐδὲ εἰς ἄλλην πόλιν ἀνεχώρησεν ὄχλων πεπληρωμένην, ἀλλὰ τινα ἀνακεχωρηκυῖαν. γέγραπται γάρ· Ὁ οὖν Ἰησοῦς οὐκέτι παρρησίᾳ περιεπάτει ἐν τοῖς Jo xi 54 Ἰουδαίοις, ἀλλὰ ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν χώραν ἐγγὺς τῆς

15 ἐρήμου, εἰς Ἐφραΐμ λεγομένην πόλιν. καὶ οὐ μόνος γε ἐκεῖ ἀπελήλυθεν, ἀλλὰ μηδεμίαν ἀφορμὴν διδοὺς τοῖς ζητοῦσιν αὐτὸν καὶ τοὺς μαθητὰς μεθ' ἑαυτοῦ παρέιληφε, καὶ ἐκεῖ ἔμεινε μετὰ τῶν μαθητῶν. τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον γεγραμμένον, ὅτε Ἀκούσας ὅτι Mt iv 12 f.

20 Ἰωάννης παρεδόθη ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν· καὶ καταλιπὼν τὴν Ναζαρεθ, ἐλθὼν κατώκησεν εἰς Καφαρναοὺμ τὴν παραθαλασσίαν, ἐν ὁρίοις Ζαβουλὼν καὶ Νεφθαλείμ· καὶ ἐπὶ τὸν καιρὸν δὲ φθάσας τοῦ συλληφθῆναι ἐτήρησεν ὑπὲρ τοῦ μὴ παρ' ἑαυτὸν τοῦτο παθεῖν, μήτε ἐν Ἱεροσο-

25 λύμοις εὑρεθῆναι, μήτε ἐν τῷ ἱερῷ, ἔνθα ἐδίδασκε πολλάκις, μήτε ἐν ἄλλῳ τοιοῦτῳ τόπῳ. Ἐξῆλλε γὰρ σὺν τοῖς Jo xviii 1 μαθηταῖς αὐτοῦ πέραν τοῦ χειμάρρου τῶν Κέδρων, ὅπου ἦν κῆπος εἰς ὃν εἰσῆλθεν αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. οὕτω δὲ ἀνεχώρει κατ' ἐκείνο καιροῦ καὶ οὐκ ἐδημοσίεεν, ὡς

30 δεῖσθαι τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς Φαρισαίους, βουλομένους αὐτὸν συλλαβεῖν, τοῦ Ἰουδα, διὰ τὸ μεμαθητεῦσθαι αὐτῷ

- περιεργαζομένου καὶ τοὺς τόπους τῆς ἀναχωρήσεως αὐτοῦ.
 Jo xviii 3 διὸ τότε Ἰούδας λαβὼν σπεῖραν καὶ ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ
 Φαρισαίων ὑπηρέτας, ἔρχεται ἐκεῖ μετὰ φανῶν καὶ λαμπά-
 δων καὶ ὄπλων. κατὰ τοῦτον δὲ τὸν τρόπον τοῦ εὐαγγε-
 λίου δηλοῦται ὅτι εἰ μὲν ἐβούλετο μὴ ἄλῶναι, οὐκ ἂν 5
 cf. Phil ii 8 κατεσχέθη· κατεσχέθη δὲ ταπεινώσας ἑαυτὸν, καὶ γενόμενος
 ὑπήκοος τοῖς κατέχουσι καὶ μέχρι τοῦ σταυροῦ. ὁπότε 399
 Jo xvii 4 ff. γοῦν ἐξῆλθε, καὶ λέγει τοῖς ἐλθοῦσιν εἰς τὸν κῆπον· Τίνα
 ζητεῖτε; ἀπεκρίθησαν αὐτῷ· Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον· καὶ
 ὁ μὲν εἶπεν αὐτοῖς· Ἐγὼ εἰμι· δυνάμει, ὡς ἀπῆλθον 10
 εἰς τὰ ὀπίσω καὶ ἔπεσον χαμαί. εἶτα μετὰ τοῦτο,
 ὅτι ἐβουλήθη ἀναδέξασθαι τὴν ἐν τῷ πάθει οἰκονομίαν,
 Jo xviii 7 πάλιν ἠρώτησεν αὐτούς· Τίνα ζητεῖτε; οἱ δὲ εἶπον·
 Jo xviii 12 f. Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον. καὶ μετ' ὀλίγα· Ἡ σπεῖρα καὶ
 ὁ χιλιάρχος καὶ οἱ ὑπηρέται τῶν Ἰουδαίων συνέλαβον 15
 τὸν Ἰησοῦν, ἐκόντα, καὶ ἔδησαν αὐτὸν παρέχοντα ἑαυτὸν
 τοῖς δεσμοῖς· εἰ γὰρ μὴ ἐβούλετο παθεῖν, εἶπεν ἂν πάλιν·
 Ἐγὼ εἰμι· καὶ ἀπῆλθον ἂν οἱ τοσοῦτοι εἰς τὰ ὀπίσω καὶ
 πάντες ἔπεσον ἂν χαμαί. ὥσπερ δὲ διὰ τῶν τοιούτων δι-
 δάσκει ἡμῶς ἐν διωγμοῖς καὶ ταῖς καθ' ἡμῶν ἐπιβουλαῖς 20
 ἀναχωρεῖν, οὕτως ἐν ἄλλοις εὔροις ἂν καὶ ἀπὸ τῶν νομι-
 ζομένων εἶναι ἐν κόσμῳ καλῶν ἀναχωροῦντα, ἵνα καὶ διὰ
 τούτων διδάξῃ φεύγειν τὰ ἐν κόσμῳ ἀξιώματα καὶ τὰς ἐν
 Jo vi 15 αὐτῷ ὑπεροχάς. Ἰησοῦς γὰρ ποτε γνοὺς ὅτι μέλλουσι
 ἔρχεσθαι καὶ ἀρπάζειν αὐτὸν ἵνα ποιήσωσι βασιλέα, ἀνε- 25
 χώρησεν εἰς τὸ ὄρος· ἀλλ' οὐ μετὰ τῶν μαθητῶν, ἀλλὰ
 μόνος, μὴ παρέχων μηδὲ τούτοις ἀφορμὴν, φιλοῦσιν αὐ-
 τὸν καὶ βουλευθεῖσιν ἂν μετὰ τῶν θελόντων ποιῆσαι αὐτὸν
 βασιλέα ἢ ἤδη γένηται καὶ κοσμικῶς αὐτῶν βασιλεύς.
24. (19) Ταῦτα μὲν εἰς τὸ ῥητὸν καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ 30
 εὐαγγελικοῦ γράμματος περὶ ἀναχωρήσεως διδασκαλίαν.
 εἰς δὲ τὴν ἀναγωγὴν λεχθεῖν ἂν τοιαῦτα, ὅτι Ἰησοῦς

πάλαι μὲν παρρησίᾳ τοῖς Ἰουδαίοις περιεπάτει ὅτε ὁ λό-
 γος τοῦ θεοῦ διὰ προφητῶν αὐτοῖς ἐνεπολιτεύετο· Ἰησοῦ
 γὰρ ἦν παρρησίᾳ ἢ· Τάδε λέγει κύριος· ἀλλὰ νῦν οὐκέτι
 παρρησίᾳ ἐν τοῖς Ἰουδαίοις Ἰησοῦς περιπατεῖ, ἀλλὰ ἀπῆλ-
 5 θεν ἐκεῖθεν, καὶ οὐκ ἔστι θεοῦ λόγος ἐν Ἰουδαίοις, καὶ
 ἀπελθὼν ἐκεῖθεν, λέγω δὲ ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων, εἰς τὴν ἐγγὺς
 τῆς ἐρήμου ἦλθε χώραν, περὶ ἧς λέγεται· Πολλὰ τὰ τέκνα Gal iv 27.
 τῆς ἐρήμου μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα· καὶ πρὸς cf. Is liv 1
 ἦν εἰρηται· Εὐφράνθητι στείρα ἢ οὐ τίκτουςα· ῥῆξον καὶ
 10 βόησον ἢ οὐκ ὠδίνουσα· ἔστι δὲ ἡ ἐγγὺς τῆς ἐρήμου
 πόλις Ἐφραΐμ, εἰς ἣν ἦλθεν Ἰησοῦς, οὐκέτι παρρησίᾳ
 περιπατῶν ἐν τοῖς Ἰουδαίοις· ἐρμηνεύεται δὲ Ἐφραΐμ
 400 καρποφορία, ἀδελφὸς ὢν Μανασσῆ, πρεσβυτέρου τοῦ ἀπὸ cf. Genli 51 f.
 λήθης λαοῦ· μετὰ γὰρ τὸν ἀπὸ λήθης λαὸν καταλει-
 15 φθέντα γεγένηται ἡ ἐξ ἔθνῶν καρποφορία, ὅτε ποταμοὺς cf. Ps cvi
 μὲν τοὺς ἐν τῷ Ἰσραὴλ ἔθετο ὁ θεὸς εἰς ἔρημον, καὶ (cvi) 33--38
 διεξόδους τῶν ἐκεῖ ὑδάτων εἰς δίψαν, καὶ γῆν αὐτῶν καρ-
 ποφόρον εἰς ἄλμην, ἀπὸ κακίας τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ·
 ἀπὸ δὲ τῶν ἐθνῶν ἔρημον ἔθετο εἰς λίμνας ὑδάτων, καὶ
 20 γῆν ἀνδρον αὐτῶν γῆν εἰς διεξόδους ὑδάτων· καὶ κατώ-
 κισεν ἐκεῖ πεινῶντας, καὶ συνεστήσαντο πόλιν κατοικεσίας,
 τὴν ἐκκλησίαν· ἔνθα ἔσπειρεν ἀγροὺς, κατὰ τὸν πεσόντα cf. Is viii 8
 σπόρον ἐπὶ τὴν καλὴν καὶ ἀγαθὴν γῆν καὶ ποιούσαν ἑκα-
 τονταπλασίονα, καὶ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνας· κλήματα γάρ
 25 εἰσιν οἱ κυρίου μαθηταί, οἵτινες καὶ ἐποίησαν καρπὸν γε-
 νήματος· καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς καὶ ἐπληθύνθησαν σφόδρα·
 ἀλλ' οὐδὲ τοὺς ἐν τούτοις ἀλογωτέρους μικροὺς εἶναι ἐλο-
 γίστατο ὁ ἀνθρώπους καὶ κτήνη σώζων κύριος· γέγραπται cf. Ps xxxv
 γάρ· Καὶ τὰ κτήνη αὐτῶν οὐκ ἐσμίκρυνε· καὶ οἱ μὲν (xxxv) 7
 30 Ἰουδαῖοι ὠλιγόθησαν καὶ ἐκακώθησαν ἀπὸ θλίψεως κακῶν P- cvī (cvi)
 καὶ ὀδύνης· καὶ ἐξεχύθη ἐξουδένωσις ἐπὶ τοὺς διὰ τὸν 38
 (i. P- cvī
 (cvi) 39 f.
 Ἀβραάμ ἄρχοντας, καὶ ἐπλάνησεν αὐτοὺς ἐν ἀβάτῳ καὶ

Ps cvi (cvii)
41 f.

οὐχὶ ἐν ὁδῷ. μετ' ἐκείνους δὲ ὁ θεὸς ἐβοήθησε τῷ ἀπὸ
τῶν ἐθνῶν πένητι λαῷ ἐκ πτωχείας καὶ ἔθετο ὡς πρόβατα
πατριᾶν, οὓς ὄψονται εὐθείς ἄγγελοι καὶ εὐφρανθήσονται,
καὶ πᾶσα ἀνομία ἐμφράξει τὸ στόμα αὐτῆς. τούτοις δὲ
μυστικῶς προφητευομένοις ἐν ἑκατοστῷ ἔκτῳ Ψαλμῷ ἐπι- 5

Ps cvi (cvii)
43

φέρεται· Τίς σοφὸς, καὶ φυλάξει ταῦτα, καὶ συνήσουσι τὰ
ἐλέη τοῦ κυρίου; ἔλεοῦντος γὰρ τοῦ κυρίου τοὺς ἀπὸ τῶν
ἐθνῶν ὁ σοφὸς ταῦτα φυλάξει, συνιείς τὰ ἐλέη τοῦ κυ-
ρίου. οὐκοῦν Ἰησοῦς οὐκέτι παρρησίᾳ περιπατεῖ ἐν τοῖς
Ἰουδαίοις, ἀλλὰ ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν χώραν τοῦ ὅλου 10
κόσμου, ἐγγὺς τῆς ἐρήμου ἐκκλησίας, εἰς Ἐφραΐμ τὴν
καρποφοροῦσαν λεγομένην πόλιν, καὶ ἐμεινε μετὰ τῶν
μαθητῶν. καὶ ἔστι μέχρι τοῦ δεῦρο μετὰ τῶν μαθητῶν
αὐτοῦ Ἰησοῦς ἐγγὺς τῆς ἐρήμου, εἰς Ἐφραΐμ λεγομένην
πόλιν· πάρεστι γὰρ τῇ καρποφορίᾳ. καὶ ἐπὶ τῇ γενέσει 15

cf. Gen xlvii

cf. Phil ii 8

Ge xli 52

γε τοῦ Ἐφραΐμ τούτου εἶποι ἂν ὁ γεννήσας αὐτὸν σιτο-
μέτρης ἡμῶν κύριος, ὁ ταπεινώσας ἑαυτὸν καὶ γενόμενος
ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ· Ἠῤῥῆσέ με
ὁ θεὸς ἐν τῇ γῇ τῆς ταπεινώσεώς μου.

Jo xi 55 f.

25. (20) Ἦν δὲ ἐγγὺς τὸ πάσχα τῶν Ἰουδαίων, καὶ 401
ἀνέβησαν πολλοὶ τῶν Ἰουδαίων εἰς Ἱεροσόλυμα ἐκ τῆς
χώρας πρὸ τοῦ πάσχα ἵνα ἀγνίσωσιν ἑαυτοῦς. ἐζήτησεν
οὖν τὸν Ἰησοῦν καὶ ἔλεγον μετ' ἀλλήλων ἐν τῷ ἱερῷ
ἑστηκότες Τί ἡμῖν ἔδοξε; οὐ μὴ ἔλθῃ εἰς τὴν ἑορτήν;
Οὐ τὸ αὐτὸ νομιστέον εἶναι πάσχα τοῦ κυρίου καὶ πάσχα 25
τῶν Ἰουδαίων· τὸ μὲν γὰρ κατὰ τὸν νόμον πάσχα ἐστὶ τοῦ
κυρίου, τὸ δὲ τῶν παρανόμων πάσχα τῶν Ἰουδαίων. διὸ
παρρηρητέον πότε λέγεται κυρίου τὸ πάσχα, καὶ ἄλλαι
ἡμέραι, καὶ πότε οὐ τοῦ κυρίου ἀλλὰ τῶν ἐλεγχομένων ἐπὶ
ἀμαρτίας. οἷον ἐν μὲν τῇ Ἐξόδῳ γέγραπται μεθ' ἕτερα 30
κατὰ τὴν πρώτην περὶ πάσχα ἐντολήν· Καὶ ἔδεσθε αὐτὸ
μετὰ σπουδῆς· πάσχα ἐστὶ κυρίου· καὶ κατὰ τὴν δευτέραν·

Ex xii 11

Ἐὰν λέγωσι πρὸς ὑμᾶς οἱ υἱοὶ ὑμῶν Τίς ἡ λατρεία αὕτη Ex xii 26 f.
 ὑμῖν; καὶ ἐρεῖτε Θυσία τὸ πάσχα τοῦ κυρίου, ὡς ἐσκέπασε
 τοὺς οἴκους τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐν Αἰγύπτῳ. ἐν δὲ τῷ
 Ἡσαΐα οὐχ ἑαυτοῦ ἀλλὰ τῶν ἁμαρτανόντων φησὶν εἶναι
 5 ὁ κύριος τὰς νομηνίας καὶ τὰ σάββατα καὶ νηστείαν καὶ
 ἀργίαν καὶ ἑορτάς. εἰ δὲ τὰς ἑορτάς, δῆλον ὅτι καὶ τὸ
 πάσχα· μία γὰρ αὕτη τῶν ἑορτῶν ἐστὶ. γέγραπται δὲ
 οὕτως· Τὰς νομηνίας ὑμῶν καὶ τὰ σάββατα ὑμῶν καὶ Is i 13 f.
 ἡμέραν μεγάλην οὐκ ἀνέχομαι νηστείαν ἢ καὶ ἀργίαν, καὶ
 10 τὰς νομηνίας ὑμῶν καὶ τὰς ἑορτάς ὑμῶν μισεῖ ἡ ψυχὴ μου.
 καὶ ἔν τιμι δὲ τῶν δώδεκα γέγραπται· Μεμίσηκα, ἀπῶσμαι Am v 21
 τὰς ἑορτάς ὑμῶν. καὶ κατὰ τὴν ἐκκειμένην τοίνυν λέξιν τὸ
 πάσχα οὐ τοῦ κυρίου ἀλλὰ τῶν Ἰουδαίων ἦν· ὁ γὰρ σωτήρ
 ἡμῶν ἐν αὐτῷ ἐπεβουλεύετο. καὶ διὰ τοῦτο αὐτῶν οἶμαι τὸ
 15 πάσχα εἰρηῆσθαι αὐτοῖς προφητικῶς τό· Μεμίσηκα, ἀπῶσμαι
 τὰς ἑορτάς ὑμῶν· ἔργον γὰρ οὐχ ἑορτῆς θεοῦ, ἀλλ' ἐναγές ἐν
 αὐτῷ πεποιήκασι τὸν Ἰησοῦν ἀποκτείναιτες. πλὴν πρὸ τοῦ
 πάσχα τῶν Ἰουδαίων τούτου πολλοὶ ἀνέβησαν εἰς Ἱεροσό- cf. Jo xi 55
 λυμα ἐκ τῆς χώρας, ἵνα ἀγνίσωσιν ἑαυτοὺς. προλαβὼν δ'
 20 ἂν εἴποιμι ὅτι οὐκ ἐνόουν οἱ πολλοὶ πῶς ἂν ἀγνίσαιεν
 ἑαυτοὺς· διόπερ δοκοῦντες ἑαυτῶν πάσχα λατρείαν προσφέρειν
 τῷ θεῷ, τοσοῦτον ἐδέησαν τοῦ ἀγνίσαι ἑαυτοὺς ὥστε ἐνα-
 γέστεροι γενέσθαι οὐ ἦσαν ἐναγεῖς πρὶν ἀγνίσωσιν ἑαυτοὺς.
 εἶπον γὰρ τῷ Πιλάτῳ οἱ παραδιδόντες αὐτῷ τὸν Ἰησοῦν
 25 Ἰουδαῖοι· Ἡμῖν οὐκ ἔξεστιν ἀποκτεῖναι οὐδένα· δι' οὗς Jo xviii 31
 ἔλεγε τῷ σωτήρι· Μήτι ἐγὼ Ἰουδαῖός εἰμι; τὸ σὸν ἔθνος Jo xviii 35
 καὶ οἱ ἀρχιερεῖς παρέδωκάν σε ἐμοί. καὶ οἱ λέγοντές γε
 40 ἀναβεβηκέναι ἵνα ἀγνίσωσιν ἑαυτοὺς ἐκραύγασαν λέγοντες cf. Jo xi 55
 τῷ Πιλάτῳ· Μὴ τοῦτον ἀπολύσης ἀλλὰ τὸν Βαραββᾶν. Jo xviii 40
 30 ἦν δὲ ὁ Βαραββᾶς ληστής. καὶ πάλιν· Ἀπεκρίθησαν οἱ Jo xix 7
 Ἰουδαῖοι Ἡμεῖς νόμον ἔχομεν, καὶ κατὰ τὸν νόμον ὀφείλει
 ἀποθανεῖν ὅτι υἱὸν θεοῦ ἑαυτὸν ἐποίησε. καὶ πάλιν· Οἱ Jo xix 12
 Ἰουδαῖοι ἐκραύγαζον λέγοντες πρὸς τὸν Πιλάτον Ἐὰν

- τοῦτον ἀπολύσης, οὐκ εἶ φίλος τοῦ Καίσαρος· πᾶς ὁ βασιλέα
 Jo xix 15 ἑαυτὸν ποιῶν ἀντιλέγει τῷ Καίσαρι. καὶ πάλιν· Ἐκραύγασαν
 cf. Jo xi 55 οἱ Ἰουδαῖοι Ἄρον, ἄρον, σταύρωσον αὐτόν. καὶ οἱ ἀναβεβη-
 κότες γε πρὸ τοῦ πάσχα ἵνα ἀγνίσωσιν ἑαυτοὺς ἔλεγον ἐν
 αὐτῷ τῷ πάσχα· Οὐκ ἔχομεν βασιλέα εἰ μὴ Καίσαρα. 5
 ὅπερ δὲ πρὸς τοὺς μαθητὰς εἶπε προφητεύων ὁ σωτὴρ, καὶ
 Jo xvi 2 λέγων· Ἔρχεται ὥρα ὅτε πᾶς ὁ ἀποκτείνας ὑμᾶς δόξει
 λατρείαν προσφέρειν τῷ θεῷ· τοῦτο ἀπ' αὐτοῦ ἀρξάμενον
 πεπλήρωται. οἱ γὰρ ἀξιώσαντες αὐτὸν ἀποθανεῖν ἐδόκουν
 λατρείαν προσφέρειν τῷ θεῷ, καὶ ἀναβεβήκεισαν εἰς Ἱεροσό- 10
 λυμα πρὸ τοῦ πάσχα ἵνα ἀγνίσωσιν ἑαυτούς. ὁ δὲ ἀληθὴς
 ἀγνισμὸς οὐ πρὸ τοῦ πάσχα ἦν ἀλλ' ἐν τῷ πάσχα, ὅτε
 cf. Jo 1 29 Ἰησοῦς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἀγνιζομένων ὡς ἀμνὸς θεοῦ, καὶ
 ἦρε τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. καὶ ἐζήτουν γε οὗτοι οἱ
 Ἰουδαῖοι τὸν Ἰησοῦν οὐχ ἵνα ὠφεληθῶσιν, ἀλλ' ἵνα αὐτὸν 15
 Jo viii 40 ἀποκτείνωσι πρὸς οὓς εἶπεν ἄν· Νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖ-
 ναι, ἄνθρωπον ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα ἣν ἤκουσα
 ἀπὸ τοῦ θεοῦ. καὶ ἐν αὐτῷ γε τῷ ἱερῷ ἐστήκότες ἔλεγον
 Jo xi 56 πρὸς ἀλλήλους περὶ τοῦ Ἰησοῦ· Τί δοκεῖ ὑμῖν; ὅτι οὐ μὴ
 ἔλθῃ εἰς τὴν ἑορτήν; ἀλλ' οὐχ ὅπου οὗτοι ἐστήκεισαν 20
 cf. Mc xiv 15 ἐόρταζεν Ἰησοῦς, ἀλλ' εἰς τὸ μέγα ἀνάγαιον, τὸ σεσαρω-
 cf. Mt xii 44 μένον καὶ κεκοσμημένον, ὅπου ἐπιθυμία ἐπεθύμησε τὸ
 cf. Lc xxii 15 πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν φαγεῖν πρὸ τοῦ παθεῖν. εἶποις
 δ' ἂν ὅτι καὶ νῦν ἐστήκασιν ἐν τῷ ἱερῷ ζητοῦντες τὸν
 Ἰησοῦν, ἐπερειδόμενοι μὲν ὡς ἱεραῖς ταῖς γραφαῖς, διὰ δὲ τὸ 25
 ἀγνοεῖν τὸν ἐληλυθότα ζητοῦντες τοῦτον μὲν κακολογεῖν,
 ἕτερον δὲ τούτου Χριστὸν ὁμολογεῖν. πρόσχες δὲ εἰ
 δύνασαι καὶ ἄλλους Ἰουδαίους λέγειν ἀναβαίνοντας εἰς
 Ἱεροσόλυμα καὶ ἐρχομένους εἰς τὴν πόλιν τοῦ θεοῦ ἀπὸ τῆς
 ἔξω Ἱεροσολύμων χώρας, καὶ ἐρχομένους ἵνα ἀγνίσαντες 30
 cf. 1 Co v 8 ἑαυτοὺς δινηθῶσιν, ἥνικα ἂν τὸ πάσχα τυθῆ Ἰησοῦς, ἐορτά-
 ζειν μὴ ζύμη παλαιᾶ, μὴ ζύμη κακίας καὶ ποιηρίας, ἀλλ' ἐν
 ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας. καὶ οἱ τοιοῦτοί γε

ζητήσουσι τὸν Ἰησοῦν ἐν τῷ ἱερῷ ἐστηκότες τῶν γραφῶν,
καὶ ἐπαποροῦσι πρὸς ἀλλήλους εἰ ἐλεύσεται εἰς τὴν ἑορτὴν
Ἰησοῦς.

403 26. (21) Δεδώκεισαν δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρι- Jo xi 57

5 σαῖοι ἐντολὰς ἵνα ἐάν τις γνῶ ἀγτόν ποῦ ἐστὶ μνηύει,
ὅπως πιάσωσιν ἀγτόν. Ὅρα πῶς μεμαρτύρηται ἀνακε-
χωρηκέσαι, ἵνα καὶ ἡμεῖς γινώσκωμεν ἐν καιρῷ τὸ τοιοῦτο
ποιεῖν. καὶ πρόσχες γε ὅτι οὐκ ᾔδεισαν ὅπου ἐστὶν οὔτε οἱ
ἀρχιερεῖς οὔτε οἱ Φαρισαῖοι, καὶ μὴ εἰδότες διδύασιν ἐντολὰς
10 ἵνα ἐάν τις γνῶ ποῦ ἐστὶ μνηύει αὐτοῖς, καὶ συλλάβωσιν
αὐτόν. καὶ ἄλλως δὲ φήσεις ὅτι ἐπιβουλεύοντες τῷ Ἰησοῦ
οὐκ οἶδασιν ποῦ ἐστὶ. διὸ διδύασιν ἐτέρας παρὰ τὰς τοῦ
θεοῦ ἐντολὰς, διδάσκοντες διδασκαλίας ἐντάλματα ἀνθρώπων. Mt xv 9;
καὶ εἰσιν αὐτῶν αἱ ἐντολαὶ ἃς διδύασιν Φαρισαῖοι καὶ ἀρ- Mc vii 7
15 χιερεῖς, τῶν σωματικῶν τυγχάνοντες Ἰουδαίων, κατὰ τοῦ
Ἰησοῦ βούλονται γάρ τινας μνηύσαι αὐτοῖς τὸν Ἰησοῦν, ἵνα
αὐτόν ὑποχείριον λαβόντες προδῶσι. καὶ φήσεις πάντα τὸν
περιεργαζόμενον τὰ περὶ τὸν χριστιανισμόν ἐπὶ τῷ αὐτόν
ἀνατρέπειν καὶ κατηγορεῖν Φαρισαῖόν τινα εἶναι καὶ οὐκ
20 ἀγαθὸν ἀρχιερέα, ἄλλων λόγων διδύοντα ἐντολὰς, οἷς οἶεται
διδάξειν αὐτόν τὰ περὶ τὸν Ἰησοῦν, ἵνα μνηυθέντα αὐτόν
αὐτῷ πιάσῃ καὶ ὑβρίσας ἀποκτείνῃ. ἀλλὰ γὰρ αὐτάρκη
περιγραφὴν εἰληφότος καὶ τοῦ ὀγδόου καὶ εἰκοστοῦ τῶν εἰς
25 παύσωμεν τὸν λόγον, ἐν τῷ ἐνάτῳ καὶ εἰκοστῷ, θεοῦ διδόν-
τος, ἀρχόμενοι τῶν ἐξῆς.

5 αὐτόν] ἐαυτόν

13 ἐντολὰς] bis

ΤΟΜΟΣ ΑΒ'.

1. Ἀπὸ θεοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ εὐοδούμενοι ἐρχώμεθα 404
 τὴν μεγάλην τοῦ εὐαγγελίου ὁδὸν καὶ ζῶσαν ἡμῖν, εἰ καὶ
 γνωσθεὶ καὶ ὀδευθεὶ ὑφ' ἡμῶν, φθῆσαι αὐτῆς καὶ ἐπὶ τὸ
 τέλος. νῦν μέντοι γε οἰονεὶ δευτέρας καὶ τριακοστῆς παρ-
 εμβολῆς ἐν τοῖς λεχθησομένοις ἐπιβῆναι πειρώμεθα· καὶ 5
 cf. Ex. xiv 19 παρείη γε ἡμῖν ὁ στύλος τῆς φωτεινῆς νεφέλης Ἰησοῦ,
 προάγων ἡμᾶς ὅτε δεῖ, καὶ ἰστὰς ὅτε χρῆ, ἕως ὅλον καὶ
 τῇ ὑπαγορεύσει τῶν εἰς τὸ εὐαγγέλιον, ἕρῃ ἀδελφὲ <καὶ
 θεοῦ> ἄνθρωπε Ἀμβρόσιε, διεξέλθωμεν τὸ εὐαγγέλιον, μὴ
 ἐγκακοῦντες ἀπὸ τοῦ μακροῦ τῆς ὁδοπορίας μηδὲ ἀποκά- 10
 μνοντες διὰ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν, ἀλλ' ἐκβιαζόμενοι κατ'
 cf. 1 Tim iii 15 ἵχνη βαίνειν τοῦ στύλου τῆς ἀληθείας. πότερον δὲ βούλεται
 τὸν νοῦν ἡμῶν τελέσαι διὰ τῶν ὑπαγορεύσεων τὴν ὁδοπορίαν
 τῆς ὁδοῦ κατὰ τὸν Ἰωάννην εὐαγγελίου γραφῆς ἢ μὴ αὐτὸς
 cf. 2 Co v 6 ff. ἂν εἰδείη ὁ θεός. μόνον καὶ ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι καὶ 15
 ἐκδημοῦντες αὐτοῦ ἐπὶ τῷ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν κύριον ἕξω
 τοῦ εὐαγγελίου μὴ βαίνομεν, ἵνα καὶ τῶν τοὺς μακαρισμοὺς
 φερόντων ἔργων καὶ λόγων ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς
 τοῦ θεοῦ ἀπολαύσωμεν.

Jo xiii 2—5 2. Καὶ δεῖπνος γινόμενος, τοῦ διαβόλου ἤδη βεβλη- 20
 κύτος εἰς τὴν καρδίαν ἵνα παραδῶ αὐτὸν Ἰούδας Σίμων
 Ἰσκαριώτης, εἰδὼς ὅτι πάντα δέδωκεν αὐτῷ ὁ
 πατὴρ εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐξῆλθε καὶ πρὸς

1 ἐχώμεθα

8, 9 καὶ θεοῦ] om.

14 ἦ] εἰ

τὸν θεὸν ὑπάγει, ἐγείρεται ἐκ τοῦ δεῖπνου καὶ τίθει τὰ
 ἱμάτια, καὶ λαβὼν λέντιον διέζωσεν ἑαυτόν· εἶτα βάλλει
 ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα, καὶ ἤρξατο νίπτειν τοὺς πόδας
 τῶν μαθητῶν καὶ ἐκμάσσειν τῷ λεντίῳ ὃ ἦν διεζω-
 5 σμένος. Ἐν ταῖς εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν ὁμιλίαις συνεκρίναμεν
 ἀλλήλαις τὰς παραβολὰς, καὶ ἐζητήσαμεν τί μὲν σημαίνει
 τὸ κατὰ τὰς θείας γραφὰς ἄριστον, τί δὲ παρίστησι τὸ κατ'
 405 αὐτὰς δεῖπνον. καὶ ἴνυ τοίνυν λελέχθω ὅτι ἄριστον μὲν
 ἐστὶν ἡ πρώτη καὶ πρὸ τῆς συντελείας τῆς ἐν τῷ βίῳ τούτῳ
 10 ἡμέρας πνευματικῆς τοῖς εἰσαγομένοις ἀρμόζουσα τροφή·
 δεῖπνον δὲ ἡ τελευταία καὶ τοῖς ἤδη ἐπὶ πλεῖον προκεκοφῶσι
 παρατιθεμένη κατὰ λόγον. καὶ ἄλλως δὲ εἶποι ἂν τις
 ἄριστον μὲν εἶναι τὸν νοῦν τῶν παλαιῶν γραμμάτων, δεῖπνον
 δὲ τὰ ἐναποκεκρυμμένα τῇ καινῇ διαθήκῃ μυστήρια. ταῦτα
 15 δὲ καὶ ἐν προοιμίῳ λέλεκται ἐξετάζοντι πῶς γινομένου
 δεῖπνου ἐγείρεται ὁ Ἰησοῦς ἐκ τοῦ δεῖπνου, καὶ βαλὼν ὕδωρ
 εἰς τὸν νιπτῆρα ἄρχεται τοὺς τῶν μαθητῶν νίπτειν πόδας.
 οἶμαι γὰρ ὅτι οἱ μετὰ τοῦ Ἰησοῦ δειπνοῦντες καὶ ἐν τῇ
 ἐπὶ τέλει τοῦ βίου τούτου ἡμέρα μεταλαμβάνοντες σὺν
 20 αὐτῷ τροφῆς δέονται μὲν καθαρσίου τινός, οὐ μὴν περί τι
 τῶν πρώτων τοῦ τῆς ψυχῆς, ἢ οὕτως ὀνομάσω, σώματος,
 ἀλλ', ὡς ἂν εἶποι τις, χρήζουσιν ἀποπλύνασθαι τὰ τε-
 λευταῖα καὶ τὰ ἔσχατα καὶ τῇ γῆ ἀναγκαιῶς ὁμιλοῦντα.
 καὶ τοῦτο τὸ καθάριστον πρῶτον μὲν ὑπ' οὐδενὸς ἢ τοῦ
 25 Ἰησοῦ μόνου γενέσθαι δύναται, δεύτερον δὲ καὶ τὸ ὑπὸ
 τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, πρὸς οὓς εἶπε· Καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε τοὺς Jo xiii 14 f.
 πόδας ἀλλήλων νίπτειν· ὑπόδειγμα γὰρ ἔδωκα ὑμῖν ἵνα
 καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ποιήτε. καὶ ὁ εὐαγγε-
 λιστῆς γε ἐν τούτοις μοι δοκεῖ διεγείρων ἡμῶν τὸν νοῦν
 30 ἐπὶ τὸ νοητὸν τῶν κατὰ τὸν τόπον μὴ τετηρηκέαι μὲν
 σωματικὴν περὶ τοῦ νύφασθαι τὴν ἀκολουθίαν, ὅτι πρὸ τοῦ
 δεῖπνου καὶ τῆς ἐπὶ τὸ δειπνεῖν ἀνακλίσεως οἱ δεόμενοι τοῦ

νίψασθαι τοὺς πόδας νίπτονται· ὑπερβῆς δὲ τὸν καιρὸν
 ἐκείνον τῷ λόγῳ ἤδη ἀνακλιθέντα τὸν Ἰησοῦν ἐπὶ τὸ
 δειπνεῖν ἐγγεγκέναι ἐκ τοῦ δεῖπνου, ἵνα δειπνησάντων
 ἄρξῃται νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν ὁ διδάσκαλος
 καὶ ὁ κύριος. πρὸ μὲν γὰρ τοῦ δεῖπνου ἦσαν λελουμένοι, 5
 καὶ γενόμενοι ὅλοι καθαροὶ, κατὰ τό· Λούσασθε, καθαροὶ
 γένεσθε, ἀφέλετε τὰς ποιηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν
 κατέναντι τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν, καὶ τὰ ἐξῆς. μετὰ δὲ τὸ
 λουτρὸν ἐκείνο ἐδεήθησαν δευτέρου ὕδατος εἰς μόνους τοὺς
 πόδας, τουτέστι τὰ κατωτάτω τοῦ σώματος· ἀδύνατον γὰρ 10
 οἶμαι μηδὲν ῥυπωθῆναι τῆς ψυχῆς μηδὲ τὰ τελευταῖα καὶ
 τὰ κατωτάτω αὐτῆς, κἂν ὡς ἐν ἀνθρώποις τέλειός τις εἶναι
 δοκῇ. οἱ μὲν οὖν πολλοὶ καὶ μετὰ τὸ λουτρὸν κοινοροῦ
 τῶν ἁμαρτημάτων πληροῦνται καὶ τὴν κεφαλὴν, ἢ τὰ
 ὀλίγῳ ταύτης κατωτέρω· οἱ δὲ γνησίως τῷ Ἰησοῦ μαθη- 406
 τεύοντες, ὡς φθάσαι καὶ ἐπὶ τὸ συνδειπνεῖν αὐτῷ, μόνους
 τοὺς πόδας δεομένους ἔχουσι τῆς ἀπὸ τοῦ λόγου νύψεως.
 ἐνορῶν δὲ διαφοραῖς ἁμαρτημάτων καὶ κατανοῶν τὰ ὡς μὲν
 πρὸς τὸ ἀκριβὲς καὶ τὸ ἐρρωμένον τοῦ λόγου ἁμαρτήματα,
 πρὸς δὲ τοὺς πολλοὺς οὐδὲ νομιζόμενα εἶναι ἁμαρτήματα, 20
 ὄψει τίνα ἐστὶν ἐφ' οἷς δέονται οἱ πόδες τοῦ νίψασθαι ἀπὸ
 τοῦ Ἰησοῦ. καὶ εἶπερ τοιαῦτά ἐστι τὰ κατὰ τοὺς πόδας
 μολύσματα, τί ποιήσωμεν οἱ μηδέποτε ἐπὶ τὸ μετὰ τοῦ
 Ἰησοῦ δεῖπνον ἐφθακότες, μηδὲ τοὺς πόδας μόνους μεμόλυμ-
 cf. Jo xiii 7 μένοι; λέγοντος Ἰησοῦ τῷ μὴ εἰδότι τότε Πέτρῳ, ἀλλὰ 25
 γνωσομένῳ μετὰ ταῦτα τὸ μυστήριον τῆς νύψεως τῶν ὑπὸ
 Jo xiii 8 Ἰησοῦ καθαριζομένων ποδῶν τό· Ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις
 μέρος μετ' ἐμοῦ. ὅπερ ζητήσεις τί δηλοῖ· πότερον ὅτι
 οὐδ' ὄλως ἔχεις μέρος ἐὰν μὴ νίψω σε ἀγαθόν, ἢ οὐ μετ' ἐμοῦ
 μὲν τοῦ διδασκάλου καὶ κυρίου μετὰ τῶν ἐλαττόνων δέ μου, 30
 ἐν οἷς εἰσιν οἱ μετὰ τὸ λούσασθαι μήτε δειπνήσαντες τὸ
 μετ' ἐμοῦ δεῖπνον μήτε νιψάμενοι ὑπ' ἐμοῦ τοὺς πόδας, ἢ

δειπνήσαντες μὲν, οὐ νυφάμενοι δέ. ἐγὼ ἐφίστημι διὰ τό-
 Ἰδοὺ ἐγὼ ἔστηκα ἐπὶ τὴν θύραν, καὶ κρούω· ἐάν τις ἀνοίξῃ Ap iii 20
 μοι τὴν θύραν, εἰσελεύσομαι πρὸς αὐτὸν καὶ δειπνήσω μετ'
 αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς μετ' ἐμοῦ· μήποτε ὁ Ἰησοῦς οὔτε ἀριστᾶ
 5 μετὰ τινος, οἱ γὰρ δεῖται εἰσαγωγῆς καὶ πρώτων μαθη-
 μάτων· οὔτε ἀριστᾶ τις μετ' αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ μετ' αὐτοῦ
 ἐσθίων δειπνεῖ μόνον· Πλείον γὰρ, φησὶ, Σαλομῶνος ὠδε· Mt xii 42
 περὶ οὗ γέγραπται· Καὶ ἦν τὸ ἄριστον Σαλομῶν τούδε· ὁ 3 Reg ii 46 e
 κατείλεκται ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν. καὶ τοῦτο δὲ
 10 τολμήσας εἶποim' ἂν ὡς ἀκόλουθον τῷ· Ἐὰν μὴ νίψω σε, Jo xiii 8
 οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ· ὅτι οὐκ ἔνιψε τοὺς πόδας τοῦ
 Ἰουδα, ἥδη εἰς τὴν καρδίαν βεβλήκει ὁ διάβολος, ἵνα τὸν cf. Jo xiii 2
 διδάσκαλον καὶ κύριον παραδῶ, εὐρών αὐτὸν οὐκ ἐνδεδυμένον
 τὴν πανοπλίαν τοῦ θεοῦ, καὶ οὐκ ἔχοντα τὸν τῆς πίστεως cf. Eph vi 13 ff.
 15 θυρεὸν, ᾧ δύνатаί τις πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ
 πεπυρωμένα σβέσαι. γεγραμμένου γὰρ τοῦ· Τοῦ διαβόλου Jo xiii 2
 ἥδη βεβληκότος· ἀκούω ὡς καὶ ἐν ἐβδόμῳ Ψαλμῷ τῆς
 γραφῆς περὶ τούτου διδασκούσης, ὡς τοξότου καὶ βέλη
 πεπυρωμένα ἐξεργαζομένου τοῖς μὴ πάσῃ φυλακῇ τηροῦσι cf. Pr iv 23
 20 τὴν ἑαυτῶν καρδίαν. ἔχει δὲ οὕτως ἡ τοῦ Ψαλμοῦ λέξις·
 Ἐὰν μὴ ἐπιστραφῆτε, τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ στυλβώσει· τὸ Ps vii 13 ff.
 407 τόξον αὐτοῦ ἐνέτεινε καὶ ἠτοίμασεν αὐτό. καὶ ἐν αὐτῷ
 ἠτοίμασε σκευὴ θανάτου, τὰ βέλη αὐτοῦ τοῖς καιομένοις
 ἐξεργάσατο. ἰδοὺ ὠδίνησεν ἀδικίαν, συνέλαβε πόνον καὶ
 25 ἔτεκεν ἀνομίαν. πᾶς μὲν οὖν ὁμολογήσει τό· Ἰδοὺ ὠδίνη-
 σεν ἀδικίαν, συνέλαβε πόνον καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν· δύνασθαι
 ἀναφέρεσθαι ἐπὶ τὸν διάβολον· ἄτοπον δὲ μὴ ὁμοίως τούτῳ
 καὶ αὐτὰ νομίζειν λέγεσθαι· Ἐὰν μὴ ἐπιστραφῆτε, τὴν
 ῥομφαίαν αὐτοῦ στυλβώσει· τὸ τόξον αὐτοῦ ἐνέτεινε καὶ
 30 ἠτοίμασεν αὐτό· καὶ ἐν αὐτῷ ἠτοίμασε σκευὴ θανάτου·
 σκευὴ γὰρ θανάτου ἄλλος οὐδεὶς ἐν τῷ τόξῳ ἑαυτοῦ ᾧ
 ἐνέτεινεν ἠτοίμασεν ἢ οὐ τῷ φθόνῳ θάνατος εἰσηλθεν εἰς cf. Sap Sol ii 24

τὸν κόσμον. ἀπὸ τούτων τοίνυν τῶν βελῶν, ἃ τοῖς καιο-
 μένοις ἐξεργάσατο ὁ διάβολος, ἐπέβαλεν εἰς τὴν καρδίαν
 Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτου, ἣδη βεβλημένου ἐν τῷ δείπνῳ
 οὐχ ὥστε δὲ καὶ ἀρέσασθαι αὐτῷ, ἐπέειπερ ἡ τοῦ δείπνου
 τούτου τροφή καὶ ὁ οἶνος ὁ ἐν αὐτῷ οὐκ ἐδύνατο γενέσθαι 5
 ἐν καρδίᾳ ὑπὸ τοῦ διαβόλου βεβλημένη βέλει περὶ τοῦ
 προδοθῆναι τὸν τάχα ἐστιάτορα, ἐπεὶ μὴ σαφῶς ἐν τούτοις
 φαίνεται τίς ἦν ὑφ' οὗ τὸ δείπνον ἐγένετο, ὡς ἐν τοῖς πρὸ
 Jo xii 2 τούτων Ἐποίησαν, φησὶν, αὐτῷ δείπνον ἐκεῖ, καὶ ἡ Μάρθα
 διηκόνει, ὁ δὲ Αἰζαρος εἰς ἣν ἐκ τῶν ἀνακειμένων σὺν αὐτῷ. 10
 Jo xiii 2 ἐπὶ μὲν οὖν τοῦ Ἰούδα γέγραπται τό· Τοῦ διαβόλου ἣδη
 βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν ἵνα παραδῶ αὐτὸν Ἰούδας
 Σίμωνος Ἰσκαριώτης· τούτῳ δὲ ἀκολουθῶς λέγοις ἂν περὶ
 ἐκάστου τῶν ὑπὸ τοῦ διαβόλου εἰς τὴν καρδίαν τετρωμένων·
 τοῦ διαβόλου ἣδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν, ἵνα πορ- 15
 νέυσῃται, τοῦ δεῖνα, καὶ ἵνα ἀποστερήσῃ, τοῦ δεῖνα, καὶ
 ἵνα δοξομανῶν εἰδωλολατρείαν ἀναδέξῃται τὴν τῶν δοκούν-
 των εἶναι ἐπ' ἀξιώματος, τοῦ δεῖνα, καὶ οὕτως ἐπὶ τῶν
 λοιπῶν ἀμαρτημάτων ἅπερ ὁ διάβολος βάλλει εἰς τὴν
 cf. Eph vi 16 γυμνῆν τοῦ θυρεοῦ τῆς πίστεως καρδίαν· ἐν ᾧ θυρεῷ 20
 πίστεως δύνανται τις οὐχ ἐν οὐδὲ δύο, ἀλλὰ πάντα τὰ βέλη
 τοῦ πονηροῦ πεπυρωμένα σβέσαι.

3. Ἐγγιζούσης τοίνυν τῆς κατὰ τὸ πάθος οἰκονομίας,
 cf. Jo xiii 2 ἐφ' ὃ ἐμελλεν αὐτὸν παραδιδόναι Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκα-
 ριώτης τετρωμένος ὑπὸ τοῦ διαβόλου, δείπνου ἣδη γινομένου· 25
 Jo xiii 3 f. Εἰδὼς, φησὶν, ὁ Ἰησοῦς, ὅτι πάντα ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατὴρ εἰς
 τὰς χεῖρας, καὶ ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐξῆλθε καὶ πρὸς τὸν θεὸν
 ὑπάγει, ἐγείρεται ἐκ τοῦ δείπνου. οὐκοῦν τὰ μὴ πρότερον
 ὄντα ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ Ἰησοῦ δίδονται ὑπὸ τοῦ πατρὸς εἰς
 τὰς χεῖρας αὐτοῦ, καὶ οὐ τινα μὲν τινα δ' οὐ, ἀλλὰ πάντα. 408
 Ps cix (cx) 1 ὅπερ πνεύματι καὶ ὁ Δαβὶδ βλέπων φησὶ τό· Εἶπεν ὁ

3 Ἰσκαριώτου] Ἰσκαριώτης οὗ ἐν τῷ] τὸ 6 βεβλημένη
 βέλη 11 ἐπεὶ 24, 25 Ἰσκαριώτης

κύριος τῷ κυρίῳ μου Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς
 ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. καὶ γὰρ οἱ ἐχθροὶ
 τοῦ Ἰησοῦ μέρος τι τῶν πάντων ἦσαν οὐς ἤδει, ὅσον ἐπὶ
 τῇ προγνώσει, δεδοσθαι ἀπὸ τοῦ πατρὸς αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς.
 5 ἵνα δὲ σαφέστερον θεωρήσωμεν τί ἐστὶ τό· Πάντα ἔδωκεν Joh xiii 3
 αὐτῷ ὁ πατήρ εἰς τὰς χεῖρας· προσχῶμεν τῷ· Ὡσπερ γὰρ 1 Co xv 22
 ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτω καὶ ἐν τῷ κυρίῳ
 πάντες ζωοποιηθήσονται. ἀλλ' εἰ καὶ πάντα ἔδωκεν αὐτῷ
 ὁ πατήρ εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ἐν τῷ χριστῷ πάντες ζωοποιηθή-
 10 σονται, οὐ συγχεῖται ἡ δικαιοσύνη τοῦ θεοῦ καὶ τὸ κατ'
 ἀξίαν ἕκαστον οἰκονομεῖσθαι· ὅπερ δηλοῦται ἐπιφερομένου
 τῷ· Οὕτως ἐν τῷ χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται· τοῦ·
 Ἐκαστος δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι. πάλιν τε αὐτὰ διάφορα 1 Co xv 23
 νοήσεις τάγματα τῶν ἐν Χριστῷ ζωοποιηθησομένων ὅτε
 15 πληροῦται τό· Πάντα ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατήρ εἰς τὰς χεῖρας·
 ἐπιστήσας τῷ· Ἀπαρχὴ Χριστὸς, ἔπειτα οἱ τοῦ χριστοῦ ἐν 1 Co xv 23 f.
 τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ· εἶτα τὸ τέλος· ὅπερ τέλος μετὰ τοῦ
 χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ ἐνστήσεται, ὅτε· Παραδώσει
 τὴν βασιλείαν τῷ θεῷ καὶ πατρί· πρότερον καταργήσας
 20 πᾶσαν ἀρχὴν καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν. ταῦτα δ'
 οἶμαι ἐστὶ πρὸς ἃ ἡ πάλη, ἵνα μηκέτι ἢ ἀρχὴ καὶ ἐξουσία cf. Eph vi 12
 καὶ δύναμις, πρὸς ἃ ἡ πάλη, καὶ διὰ τοῦτο μηκέτι ὑπάρχη
 πάλη, καταργηθείσης πάσης ἀρχῆς τε καὶ ἐξουσίας καὶ
 δυνάμεως. κινεῖ δέ με εἰς τὸ καταργουμένην πᾶσαν ἀρχὴν
 25 καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν εἶναι τὰ πρὸς ἃ ἡ πάλη
 τὸ ἐπιφερόμενον παρὰ τῷ Παύλῳ τούτοις τό· Δεῖ γὰρ 1 Co xv 25 f.
 αὐτὸν βασιλεῦειν ἄχρι οὗ θῆ ἅπας τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ
 πόδας αὐτοῦ. εἶτα· Ἐσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θά-
 νατος. καὶ συναδει γε τῷ· Πάντα ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατήρ
 30 εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ· ὅπερ σαφέστερον ἐκτιθέμενός φησιν
 ὁ ἀπόστολος· Ὅταν δὲ εἴπῃ ὅτι πάντα ὑποτέτακται, δῆλον 1 Co xv 27
 ὅτι ἐκτὸς τοῦ ὑποτάξαντος αὐτῷ τὰ πάντα. εἰ δὲ ἅπαντα

ὑποτέτακται, καὶ τοῦτο δηλον, ὅτι ὑποτέτακται πάντα ἐκτὸς
 τοῦ ὑποτάξαντος αὐτῷ τὰ πάντα· καὶ οὗτος περὶ οὗ γέγρα-
 Job xv 25 πται· Ἐνώπιον κυρίου παντοκράτορος ἐτραχηλίασε· τῶν
 ὑποτασσομένων αὐτῷ ἔσται, νικηθεὶς ἐπὶ τῷ εἶξαι τῷ λόγῳ
 cf. Col i 15 καὶ ὑποταγῆναι τῇ εἰκόνι τοῦ θεοῦ, καὶ γενέσθαι ὑποπόδιον 5
 τῶν Χριστοῦ ποδῶν. τὴν τοίνυν οἰκονομίαν βλέπων ἐπὶ τὸ
 Jo xiii 2 χρηστὸν τέλος ὀδεύουσαν ἤδη διὰ τό· Τοῦ διαβόλου ἤδη 409
 βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν ἵνα παραδῷ αὐτὸν Ἰούδας
 Σίμωνος Ἰσκαριώτης· ἤδει ὅτι πάντα ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατήρ,
 καὶ ἔδωκεν εἰς τὰς χωρούσας τὰ πάντα χεῖρας, ἵνα ἦ τὰ 10
 πάντα αὐτῷ ὑποχείρια, ἢ πάντα ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατήρ εἰς
 τὰς χεῖρας, τουτέστιν εἰς τὰς πράξεις αὐτοῦ καὶ τὰ ἀνδραγα-
 Jo v 17 θήματα· Ὁ πατήρ μου γάρ, φησὶν, ἕως ἄρτι ἐργάζεται,
 καὶ ἐργάζομαι. διὰ τὰ ἐξελθόντα δὲ ἀπὸ τοῦ θεοῦ
 cf. Jo xiii 3 ἐξῆλθεν ἀπὸ τοῦ θεοῦ, ἔξω γενομένου τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ μὴ 15
 βουληθέντος προηγουμένως ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ πατρὸς, ἵνα
 ἔλθῃ τὰ ἐξελθόντα εἰς τὰς χεῖρας ὁδῶ καὶ τάξει τοῦ Ἰησοῦ,
 καὶ οἰκονομηθῇ πρὸς τὸν θεὸν ὑπάγειν ἀκολουθοῦντα αὐτῷ,
 διὰ τὸ ἀκολουθεῖν αὐτῷ ἐσόμενα πρὸς τὸν θεόν. Πέτρῳ
 Jo xiii 36 μὲν οὖν εἴρηται ποτε· Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, οὐ δύνασάι μοι 20
 νῦν ἀκολουθῆσαι, ἀκολουθήσεις δὲ ὕστερον· ἔτι γὰρ εἶχεν
 ὁ Πέτρος τὸ μὴ ἐπιτρέπον αὐτῷ ἀκολουθεῖν τῷ λόγῳ ἤδη
 ποτέ. τὸ δ' ὅμοιον εἶναι νοεῖν σε δεῖ, ἀλλὰ κατὰ τινα
 δικαίαν ἀναλογίαν, λεχθησόμενοι πρὸς ἕκαστον τῶν πάντων
 ὁ ἔδωκε τῷ υἱῷ ὁ πατήρ εἰς τὰς χεῖρας· ἐκάστω μὲν γὰρ 25
 τῶν πάντων λεχθήσεται τό· Ἀκολουθήσεις δέ μοι ὕστερον.
 ἀλλ' εἰ μὴ ἅμα ἀκολουθήσουσιν, οὐκ ἐπὶ τὸν αὐτὸν
 ἀναφέρεται καιρὸν τὸ ἐκάστω τῶν ἀκολουθησάντων αὐτῶν
 ἀρμόζον τὸ ὕστερον ἐν τῷ· Ἀκολουθήσεις δὲ ὕστερον. καὶ
 τοῦτό μοι νόει καὶ περὶ πάντων τῶν καταργουμένων, εἴτε 30
 cf. 1 Co xv 24 ὅταν καταργήσῃ πᾶσαν ἀρχὴν, εἴτε πᾶσαν ἐξουσίαν, εἴτε
 1 Co xv 25 πᾶσαν δύναμιν, καὶ ἀπαξαπλῶς· Ἄχρι οὗ θῆ πάντας τοὺς

15 ἐξῆλθεν ἀπὸ τοῦ θεοῦ] add. in mg.

16 ἵνα] om.

21 ἀκολουθῆσαι] om.

ἔχθρους αὐτοῦ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ· ἔσχατος ἔχθρος
 καταργηθήσεται ὁ θάνατος. Εἰδὼς οὖν ὁ Ἰησοῦς ὅτι πάντα Jo xiii 3
 ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατήρ εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐξῆλθε
 καὶ πρὸς τὸν θεὸν ὑπάγει, καὶ εἰδὼς ὅσον ἐφ' οἷς κεκινήμεθα,
 5 ὡς διηγησάμεθα παριστάντες τὸ φανὲν ἡμῖν εἰς τό· Ἀπὸ
 τοῦ θεοῦ ἐξῆλθε· καὶ εἰς τό· Πρὸς τὸν θεὸν ὑπάγει· ἐγεί-
 ρεται, φησὶν, ἐκ τοῦ δείπνου· ὅπερ κατὰ τοῦτο κατανοήσω-
 μεν μετὰ τῶν ἐξῆς. καὶ ὅρα εἰ δύνασαι ἐν τούτοις λέγειν
 ὅτι ἀπεριστάως μὲν αὐτὸν εὐφρανε τὸ μετὰ τῶν μαθητῶν
 10 δειπνεῖν· περιστατικῶς δὲ καὶ ἀναγκαίως διὰ τοὺς μαθητὰς
 ἀπὸ τοῦ δείπνου ἐγείρεται, καὶ ἐπὶ ποσὸν τοῦ δειπνεῖν
 παύεται, ἕως τοὺς τῶν μαθητῶν καθαρῖση πόδας, οὐ δυνα-
 μένων ἔχειν μέρος μετ' αὐτοῦ ἔαν μὴ αὐτὸς αὐτοὺς νύψῃ.
 410 4. Τί οὖν λέγεται μετὰ τό· Ἐγείρεται ἐκ τοῦ δείπνου· Jo xiii 4
 15 κατανοήσωμεν. Τίθησι, φησὶ, τὰ ἱμάτια, καὶ λαβὼν λέντιον
 διεζύωσατο. καὶ ἐν τούτοις δὲ εἴποιμεν ἂν τοῖς μὴ βουλο-
 μένοις ἀπὸ τῶν ῥητῶν ἀναβαίνειν καὶ νοητῶς νοεῖν τὰ
 παρατιθέμενα ἐν τούτοις τῆς ψυχῆς βρώματα· τί γὰρ ἐλύπει
 ἐνδεδυμένον αὐτὸν νύψαι τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν; ἀλλὰ μὴ
 20 πῶς ἔαν ἴδωμεν ἀξίως τοῦ Ἰησοῦ τὰ ἐνδύματα αὐτοῦ, ἃ
 περιέκειτο δειπνῶν καὶ εὐφραίνόμενος μετὰ τῶν μαθητῶν,
 ἐννοήσωμεν τίνα κόσμον περίκειται ὁ γενόμενος σὰρξ λόγος. cf. Jo i 14
 τοῦτον δὲ ἐν τινι ὑφάσματι λέξεων πρὸς λέξεις καὶ φωνῶν
 πρὸς φωνὰς συνεστηκότα ἀποτίθεται, καὶ γυμνότερος μετὰ
 25 δουλικοῦ σχήματος, ὅπερ δηλοῦται διὰ τοῦ· Λαβὼν λέντιον Jo xiii 4
 διεζύωσατο· γίνεται, ἵνα καὶ μὴ πάντῃ γυμνὸς ᾗ, καὶ μετὰ
 τὸ νύψαι οἰκειοτέρῳ ὑφάσματι ἀπομάξῃ τοὺς τῶν μαθητῶν
 πόδας. καὶ ὅρα ἐν τούτοις πῶς ἑαυτὸν σμικρύνει ὁ μέγας
 καὶ δεδοξασμένος λόγος γενόμενος σὰρξ, ἵνα νύψῃ τοὺς
 30 πόδας τῶν μαθητῶν· Βάλλει γὰρ, φησὶν, ὕδωρ εἰς τὸν Jo xiii 5
 νιπτῆρα. Ἄβραὰμ μὲν οὖν ἠνίκα· Ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλ- Ge xviii 2
 μοῖς αὐτοῦ εἶδε, καὶ ἰδοὺ ἄνδρες ἐστήκεισαν ἐπάνω αὐτοῦ·
 καὶ ἰδὼν προσέδραμεν εἰς συνάντησιν αὐτοῖς ἀπὸ τῆς θύρας Ge xviii 2 f.

τῆς σκηνῆς, καὶ προσεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν· καὶ εἶπε
 Κύριε, εἰ ἄρα εὗρον χάριν ἐναντίον σου, μὴ παρέλθῃς τὸν
 παιδά σου· οὐκ αὐτὸς λαμβάνει ὕδωρ οὐδὲ ἐπαγγέλλεται
 νίπτειν τοὺς πόδας αὐτῶν ὡς ξένων ἐλθόντων πρὸς αὐτὸν,
 ἀλλὰ φησι· Δηφθήτω δὴ ὕδωρ, καὶ νιψάτωσαν τοὺς πόδας 5
 ὑμῶν. ἀλλ' οὐδὲ Ἰωσήφ ἤνεγκεν ὕδωρ νίψαι τοὺς πόδας
 τῶν ἑνδεκα ἀδελφῶν, ἀλλ' ὁ ἐπὶ τοῦ οἴκου Ἰωσήφ ἄνθρωπος
 ἐξήγαγε πρὸς αὐτοὺς τὸν Συμεὼν, καὶ ἤνεγκεν ὕδωρ νίψαι
 τοὺς πόδας αὐτῶν. ὁ δὲ εἰπὼν· Ἦλθον οὐχ ὡς ὁ ἀνακεί-
 μενος ἀλλ' ὡς ὁ διακονῶν· καὶ δικαίως λέγων τό· Μάθετε 10
 ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρᾶὸς εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ· αὐτὸς
 βάλλει ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα· ἦδει γὰρ ὅτι οὐδεὶς οὕτω δύ-
 ναται νίψαι τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, ὡς διὰ τὸ νίψασθαι
 ἔχειν αὐτοὺς τὴν μερίδα μετ' αὐτοῦ, ὡς αὐτός. τὸ δὲ ὕδωρ,
 κατ' ἐμὲ, τοιοῦδε λόγος ἦν, νίπτων τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, 15
 ἐλθόντας ἐπὶ τὸν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ παρατιθέμενον αὐτοῖς 411
 νιπτῆρα. εἶτα ζητῶ τί δήποτε οὐ γέγραπται μὲν τό· ἔνιψε
 τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν· λέλεκται δὲ τό· Καὶ ἤρξατο
 νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν. ἄρα γὰρ συνήθειά ἐστι
 τοιαύτη τῶν γραφῶν, καθ' ἣν δοκεῖ μὴ εὐλόγως, ὡς πρὸς 20
 τὴν τῶν πολλῶν συνήθειαν, προτάσσεσθαι τό· Ἦρξατο·
 ἢ τότε μὲν· Ἦρξατο νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν ὁ
 Ἰησοῦς, οὐ μὴν ἐπαύσατο τότε νίψας αὐτῶν τοὺς πόδας;
 ὕστερον γὰρ ἔνιψε καὶ ἐτέλεσε τὸ νίπτειν, ἐπεὶ ἐμολύνθησαν,
 κατὰ τό· Πάντες ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ 25
 νυκτὶ ταύτῃ· καὶ τὸ πρὸς Πέτρον λεγόμενον τό· Οὐ μὴ
 φωνήσῃ ἀλέκτωρ, ἕως ἂν ἀρνήσῃ με τρίς. τούτων γὰρ
 γενομένων τῶν ἁμαρτημάτων, νίψεως πάλιν ἐδέοντο οἱ
 μολυνθέντες τῶν μαθητῶν πόδες, οὓς ἤρξατο νίπτειν ἡνῖκα
 ἐγείρεται ἐκ τοῦ δείπνου, συνετέλεσε τὸ νίπτειν καθαρίσας 30
 αὐτοὺς οὐκέτι μολυνθησομένους. οὕτω δὲ καὶ τὸ μὲν ἤρξατο
 ἐκμάσσειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, συνετέλεσε δὲ ἐκμάσ-
 σων ὅτε συνετέλεσε καὶ νίπτων.

5. Ἔρχεται οὖν πρὸς Σίμωνα Πέτρον· λέγει αὐτῷ Jo xiii 6--11
 Κύριε, σὺ μοι νίπτεις τοὺς πόδας; ἀπεκρίθη Ἰησοῦς
 καὶ εἶπεν αὐτῷ Ὁ ἐγὼ ποιῶ σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι, γνώσῃ
 δὲ μετὰ ταῦτα· λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος Οὐ μὴ νίψῃς
 5 μοι τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα. ἀπεκρίθη Ἰησοῦς αὐτῷ
 Ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ. λέγει
 αὐτῷ Σίμων Πέτρος Μὴ τοὺς πόδας μοι μόνον, ἀλλὰ
 καὶ τὰς χεῖρας, καὶ τὴν κεφαλὴν. λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς
 Ὁ λελογμένος οὐκ ἔχει χρεῖαν εἰ μὴ τοὺς πόδας νί-
 10 ψασθαι, ἀλλ' ἔστι καθαρὸς ὅλος· καὶ ἡμεῖς καθαροὶ ἔστε,
 ἀλλ' οὐχὶ πάντες. ἤδει γὰρ τὸν παραδιδόντα αὐτόν· διὰ
 τοῦτο εἶπεν Οὐχὶ πάντες καθαροὶ ἔστε. Τοῖς νῦν ὑπὸ
 τοῦ Πέτρου λεγομένοις ἐν καιρῷ χρησόμεθα παραδείγματος
 ἕνεκεν, εἴ που δέοι, ὅτι ἐστὶ δυνατόν τινὰ κατὰ πρόθεσιν
 15 βελτίστην λέγειν διὰ τὸ ἀνεπίστημον τὰ μηδαμῶς ἑαυτῷ
 συμφέροντα. εἰ γὰρ συμφέρον μὲν ἦν, πρὸς τὸ ἔχειν μέρος
 μετὰ τοῦ Ἰησοῦ, τὸ νίψασθαι τοὺς πόδας ὑπ' αὐτοῦ, Πέτρος
 δὲ μὴ ἐπιστάμενος ὅτι συμφέρον τοῦτο ἦν, πρότερον μὲν
 εἶπεν, οἷονεὶ ἐπαπορῶν, δυσωπητικῶς τό· Κύριε, σὺ μου
 20 νίπτεις τοὺς πόδας; δεύτερον δὲ τό· Οὐ μὴ νίψῃς μου τοὺς
 412 πόδας εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ τὰ λεγόμενα κωλυτικὰ ἦν ἔργον
 τοῦ φέροντος αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἔχειν μετὰ τοῦ σωτήρος τὸ μέρος,
 δῆλον ὅτι εἰ καὶ ὑγιεῖ προθέσει καὶ σεβασμῷ πρὸς τὸν
 διδάσκαλον τοῦτο ἔλεγεν, ἐπιβλαβῶς ἑαυτῷ ἔλεγε. τοῦ δὲ
 25 τοιούτου εἴδους τῶν ἀμαρτημάτων ὁ βίος πεπλήρωται τῶν
 ἐν τῷ πιστεύειν προτιθεμένων μὲν τὰ κρείττονα, διὰ δὲ
 ἄγνοιαν τὰ ἐπὶ τὸ ἐναντίον φέροντα λεγόντων ἢ καὶ πρατ-
 τόντων. καὶ τοιοῦτοὶ γέ εἰσιν οἱ τό· Μὴ ἄψη, μὴ γεύσῃ, cf. Col ii 21 f.
 μὴ θίγῃς· φάσκοντες περὶ πάντων τῶν εἰς φθορὰν καὶ ἀπό-
 30 χρῆσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τινα πολὺ τῆς θείας ἰποβεβη-
 κυῖαν τῆς· Ὡς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ· διδασκαλίαν. τί δὲ <δεῖ> cf. Ps lxxxii (lxxxii) 7

7 Μῆ] vid. loc. male laesus
 24 τοῦ] τοῦτο

15 τὰ] τὸ 17 ἀπ'
 31 δεῖ] om.

- cf. Eph iv 14 *περὶ τῶν ἐν ταῖς αἰρέσεσι κλυδωνιζομένων, καὶ περιφερομένων παντὶ ἀνέμῳ ἐπὶ τὴν κυβείαν τῶν ἀνθρώπων λέγει, διαλαλούντων σωτήρια τὰ ὀλέθρια, καὶ ὡς ἐπὶ σεβασμῷ τοῦ Ἰησοῦ τὰ ψεύδη περὶ αὐτοῦ δοξαζόντων; πολλακίς δὲ τὸν Πέτρον τοιοῦτον ἢ γραφὴ ἐσημειώσατο, θερμότερον εἰς τὸ 5 ἐπαγγέλλεσθαι τὰ φαινόμενα αὐτῷ κρείττονα· καθάπερ καὶ ἐν τῷ ἀνεξετάστως εἰρημένῳ καὶ ἀθετητικῶς τῆς Ἰησοῦ*
- Mt xxvi 31 *περὶ τῶν μαθητῶν προφητείας εἰπόντος· Πάντες ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ· καὶ τὴν*
- cf. Zech xiii 7 *αἰτίαν παριστάντος ἐν τῷ· Γέγραπται γάρ Πατάξω τὸν 10 ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσεται τὰ πρόβατα τῆς ποιμένης. ἀνεξετάστως γὰρ πρὸς τοῦτο καὶ ἀθετητικῶς τῆς Ἰησοῦ*
- Mt xxvi 33; cf. Mc xiv 29 *ἀποφάσεως εἶπε τό· Εἰ καὶ πάντες σκανδαλισθήσονται ἐν σοὶ, ἐγὼ οὐ σκανδαλισθήσομαι. καὶ τοῦτο ἔτι τότε προπετὲς ὄν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ αἴτιον οἶμαι γέγονε τοῦ ὑπὲρ τὸ 15 μέτρον τούτων λοιπῶν σκανδαλισμοῦ ἡμαρτηκέναι αὐτὸν, ἀρνησάμενον τὸν Ἰησοῦν τρίς πρὶν ἀλεκτοροφωνίας. διόπερ ἐπιστήσας τοιαύτῃ προτέρα ἑαυτοῦ προπετεία ὠφελήθη τὰ μέγιστα, ὡς γενέσθαι στιβαρώτατος καὶ μακροθυμότατος· ὅπερ δηλοῦται Παύλου μὲν εἰπόντος αὐτῷ ἔμπροσθεν 20*
- Gal ii 14 *πάντων· Εἰ σὺ Ἰουδαῖος ὑπάρχων ἔθνικῶς καὶ οὐκ Ἰουδαϊκῶς ζῆς, πῶς τὰ ἔθνη ἀναγκάζεις Ἰουδαῖζειν; καὶ τὰ ἐξῆς· τοῦ δὲ μετὰ στίβους σιωπήσαντος· καὶ τὸ κατὰ τὸν τόπον εὐλογον ἀνεξικακώτατα μὴ παραστήσαντος, περὶ οὗ ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας οἰκειότερόν τις διαλήψεται. καὶ ἐν ταῖς 25*
- cf. 2 Co iii 18 *Πράξεις δὲ τῶν ἀποστόλων τὸ καθεστηκὸς αὐτοῦ, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφωθέντος, τοῖς ἐκάστῳ ἐφιστᾶσι καὶ προσέχουσι φανείται.*

6. Καὶ ἐνθάδε τοίνυν ἐγερθέντι τῷ Ἰησοῦ ἐκ τοῦ δείπνου καὶ θέντι τὰ ἱμάτια καὶ διαζωσαμένῳ ὃ εἴληφε 413 λέντιον, καὶ βάλλοντι ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα καὶ ἀρξαμένῳ τοὺς πόδας νίπτειν τῶν μαθητῶν καὶ ἐκμάσσειν τῷ λεντίῳ

2, 3 διὰλαλόντα 5 θερμότερον 13, 14 σκανδαλισθήσε-
σθαι ἐν ἐμοὶ 18 ὠφεληθῆναι

ᾧ ἦν διεζωσμένος, πάντες μὲν παρέιχον τοὺς πόδας, ἀκό-
 λουθον τῇ περὶ τοῦ Ἰησοῦ προλήψει θεωροῦντες ὅτι οὐκ ἂν
 ὁ τηλικούτος ἀλόγως καὶ, ὡς ἂν οἱ πολλοὶ λέγοιεν, βαρεῖν
 τοὺς μαθητὰς θέλων, νίπτει αὐτῶν τοὺς πόδας, ἀλλὰ τι
 5 χρήσιμον ἐπιτελῶν ὃ περιέμενον γνώσεσθαι ὕστερον, ἐν-
 νοοῦντες μήποτε σύμβολόν τινος ταῦτα πράττειτο· μόνος
 δὲ ὁ Πέτρος τῷ προχειροτέρῳ ἐνιδὼν καὶ οὐδένα ἕτερον
 λογισμὸν ἐκείνῳ παρατιθεῖς, ὡς σέβων τὸν Ἰησοῦν οὐ
 παρέιχεν αὐτοῦ εἰς τὸ νύσασθαι τοὺς πόδας, ἀλλὰ πρότερον
 10 μὲν δυσωπεῖν αὐτὸν ἐπειράτο ἐν τῷ· Κύριε, σύ μου νίπτεις Jo xiii 6 f.
 τοὺς πόδας; μετὰ δὲ τοῦτο δέον αὐτὸν πεισθῆναι τό· Ὁ ἐγὼ
 ποιῶ σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι, γνώση δὲ μετὰ ταῦτα· φησὶ τό·
 Οὐ μὴ νύψης μου τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα. ἄλλως δὲ
 τῶν λοιπῶν μαθητῶν ἐμπιστευσάντων ἑαυτοὺς τῷ Ἰησοῦ
 15 καὶ περὶ μηδενὸς ἀντιλεγόντων αὐτῷ, οὗτος δι' ὧν λέγει, εἰ
 καὶ ὑγιῶς ἔδοξε προτίθεσθαι, οὐ μόνον τοῦ Ἰησοῦ κατηγορεῖ,
 ὡς ἀλόγως ἀρξαμένου νίπτειν τοὺς τῶν μαθητῶν πόδας,
 ἀλλὰ καὶ τῶν συμφουιτητῶν. εἰ γὰρ αὐτὸς μὲν, ὡς ᾤθηθη,
 τὸ καθῆκον ἐν τῷ κωλύειν ἐθέλειν ἐποίησεν, ἐκείνοι δὲ μὴ
 20 ἐοράκασιν αὐτὸ, κατηγορήσεν ἐκείνων, παρὰ τὸ καθῆκον
 ἑαυτῶν τοὺς πόδας ἐμπαρεσχηκότων τῷ Ἰησοῦ· καὶ εἰ
 φρονεῖται τῷ εὐλόγῳ μὴ δεῖν ἀντιλέγειν, καὶ εὐλογον
 ἐνόμιζεν εἶναι τὸ γινόμενον ἐν τῷ νίπτεσθαι τοὺς πόδας
 τῶν μαθητῶν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, οὐκ ἂν ἀντέλεγε τῷ γινομένῳ.
 25 φαίνεται οὖν ἀκρίτως μὴ εὐλογον νενομικῆναι εἶναι τὸ περὶ
 τοῦ νύσασθαι τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ βούλημα.
 εἰ δὲ χρὴ μέχρι τῶν ἐλαχίστων εἶναι νομιζομένων ἐρευνηᾶν
 τὴν γραφὴν, ζητήσαι τις ἂν τί δήποτε, πρώτου κατειλε-
 γμένου τοῦ Πέτρου εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν δώδεκα, τάχα ὡς
 30 τῶν λοιπῶν τιμιώτερον, ἐπεὶ καὶ ὁ ἀληθῶς πάντων ἔσχατος
 Ἰούδας ἦν, ὑπὸ τῆς μοχθηρᾶς διαθέσεως ἐπὶ τὰ τελευταῖα
 ἀνταπερριμμένος, ὁ Ἰησοῦς ἀρξάμενος νίπτειν τοὺς πόδας

τῶν μαθητῶν, καὶ ἐκμάσσειν τῷ λεντίῳ ᾧ ἦν διεζωσμένος, οὐκ ἀπὸ Πέτρου ἤρξατο. καὶ λεκτέον πρὸς τοῦτο ὅτι 414 ὡσπερ ἰατρὸς πλείοσιν ἀρρώστοις κατὰ τὴν ἰατρικὴν διακονούμενος, ἀπὸ τῶν κατεπειγόντων καὶ χεῖρονα πεπονηθῶτων τὴν ἀρχὴν ποιεῖται τῆς θεραπείας, οὕτως ὁ ἐρρυπωμένους 5 τοὺς πόδας νίπτων τῶν μαθητῶν ἄρχεται ἀπὸ τῶν μᾶλλον ἐρρυπωμένων, καὶ τάχα ἐπὶ τελευταῖον ἦλθε τὸν Πέτρον, ὡς ἔλαττον πάντων δεόμενον τῆς νύψεως τῶν ποδῶν. τάχα δὲ καὶ εἰς τὸ δοκεῖν ἀντιλέγειν ἢ ἐγγὺς καθαρότητος καταστασις τῶν ποδῶν αὐτοῦ συνεβάλλετο. 10

7. (6) Βασανιζόμενον δὲ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ εἰρημένον τό· Ὁ λελουμένος οὐκ ἔχει χρεῖαν νύψασθαι, ἀλλ' ἔστι καθαρὸς ὅλος· καὶ ὑμεῖς καθαροὶ ἐστε, ἀλλ' οὐχὶ πάντες· τάχα ὑποβάλλει νοῦν τοιοῦτον, ὡς ἤδη νυψαμένων τοὺς πόδας ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ τῶν μαθητῶν, καὶ πρὸς τῷ λελοῦσθαι 15 οὐκ ἔτι ἐχόντων χρεῖαν νύψασθαι· ἔτι δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ Πέτρου ἤδη ὄντος καθαρῶ, καὶ πρὶν νύψῃ τοὺς πόδας αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς. εἰ δέ τις πρὸς ταῦτα ζητῇ τί δήποτ' οὖν εἰπῶν· Ὁ λελουμένος οὐκ ἔχει χρεῖαν νύψασθαι, ἀλλ' ἔστι καθαρὸς ὅλος· μὴ χρεῖαν ἐχόντων νύψασθαι τῶν μαθητῶν, 20 νίπτει τοὺς πόδας αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς· λεκτέον αὐτῷ τό· Παντὶ τῷ ἔχοντι δοθήσεται καὶ προστεθήσεται. ἐπεὶ τοίνυν εἶχον καὶ οἱ μαθηταὶ τὸ εἶναι καθαροὶ, προστίθησιν Ἰησοῦς τῇ καθαρότητι αὐτῶν καὶ τὸ νίπτειν αὐτῶν τοὺς πόδας· οὔτε τοὺς μὴ λελουμένους νύψων ἂν οὔτε τοὺς μὴ ὅλους καθαρούς, 25 ἀλλ' οὕτως ὥστ' ἂν εἰπεῖν περὶ τῶν οὕτως καθαρῶν· κἂν γάρ τις ἢ τέλειος ἐν υἰοῖς ἀνθρώπων, τῆς ἀπὸ Ἰησοῦ, ἢ οὕτως ὀνομάσω, καθαρότητος ἀπούσης, εἰς καθαρὸν οὐ λογισθήσεται. καὶ ταῦτα δὲ ὕστερον ἐκτίθεμαι, ὑποπεσόντα μετὰ τὸ ὑπαγορευθῆναι τὰ πρότερα, σωζόντων ἡμῶν 30 καὶ τὴν τάξιν τῶν ὑπείσελθόντων νοῦν, ὡς πρότερον μὲν βλέπειν ῥυπωθέντας τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν δεδεῆσθαι

415 τῆς ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ νίψεως, νῦν δ' ὅτι διὰ τοῦτ' αὐτῶν ἔνιψε
 τοὺς πόδας, ἐπεὶ ἦσαν ὡς ἐν ἀνθρώποις καθαροὶ ἀλλ' οὐχὶ
 καὶ παρὰ θεῷ· χωρὶς γὰρ Ἰησοῦ οὐδεὶς παρὰ θεῷ καθαρὸς
 γίνεται, κἂν πρὸ αὐτοῦ νομισθῇ διὰ τινος ἐπιμελείας αὐτὸν
 5 καθαρὸν πεποιηκέναι. τοῖς δ' ὡς ἐν ἀνθρώποις καθαροῖς
 ἤδη γεγενημένοις, καὶ λουσαμένοις τὸ τοῦ Ἰησοῦ βάπτισμα,
 καὶ νιψαμένοις ὑπ' αὐτοῦ τοὺς πόδας, ἐνοικεῖν καὶ τὸ ἅγιον
 δύναται πνεῦμα καὶ ἡ ὡς ἔνδυμα ἐξ ὕψους δύναμις. ὁ μὲν
 οὖν Πέτρος μὴ θεωρῶν τὸν λόγον τοῦ βουλήματος Ἰησοῦ,
 10 ἀρξάμενου νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν καὶ ἐκμάσσειν cf. Jo xiii 5
 τῷ λεντίῳ ᾧ ἦν διεζωσμένος, λέγει αὐτῷ Κύριε, σύ μου Jo xiii 6
 νίπτεις τοὺς πόδας; ἐπαπορητικῶς καὶ δυσωπητικῶς τοῦτο
 φάσκων· ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν αὐτῷ, διδάσκων Jo xiii 7
 ὅτι μυστήριον τοῦτο ἦν, τό· Ὁ ἐγὼ ποιῶ σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι,
 15 γνώση δὲ μετὰ ταῦτα. τί δὲ ἦν ὃ ἐποίει νίπτων τοὺς πόδας
 τῶν μαθητῶν ὁ Ἰησοῦς; ἢ εἰργάζετο διὰ τοῦ νίπτειν αὐτῶν
 τοὺς πόδας καὶ ἐκμάσσειν τῷ λεντίῳ ᾧ ἦν διεζωσμένος
 ὠραίους αὐτοὺς, μελλόντων αὐτῶν εὐαγγελίσασθαι τὰ
 ἀγαθὰ; ὅτε γὰρ ἔνιψε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν ὁ Ἰησοῦς,
 20 τότε, οἶμαι, πεπλήρωται τὸ περὶ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ
 προφητικῶς εἰρημένον· Ὡς ὠραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζο-
 μένων τὰ ἀγαθὰ. εἰ δὲ πόδας μαθητῶν νίπτων ὠραίους
 αὐτοὺς ποιεῖ, τί φήσομεν ἀπὸ τοῦ ἀληθινοῦ κάλλους ἐγ-
 γίνεσθαι τοῖς ὑπὸ Ἰησοῦ βαπτισαμένοις ὅλοις ἐν πνεύματι cf. Mt iii 11
 25 ἀγίῳ καὶ πυρί; ὠραῖοι δὲ οἱ πόδες ἐγένοντο τῶν εὐαγγελιζο-
 μένων τὰ ἀγαθὰ, ἵνα νιψάμενοι καὶ καθηράμενοι καὶ ἐκμαξά-
 μενοι ἀπὸ τῶν Χριστοῦ χειρῶν, ἐπιβῆναι δυναθῶσι τῆς
 ἀγίας ὁδοῦ καὶ ὁδεύειν τὸν εἰπόντα τό· Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός. Jo xiv 6
 30 ὁδεύει τὴν ὁδὸν ταύτην τὴν ζῶσαν καὶ φέρουσαν πρὸς τὸν
 πατέρα, καὶ οὐ χωρεῖ ἡ ὁδὸς αὕτη πόδας μεμολυσμένους
 καὶ τοὺς ἔτι μὴ καθαρούς. Μωσῆς μὲν οὖν ἐδείτο

4 kân] καὶ

cf. Ex iii 5 ὑπολύσασθαι τὸ ὑπόδημα ἀπὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ ἐπείπερ
 ἐφ' ὃν ἐφθάκει τόπον, ἐν ᾧ εἰστήκει. γῆ ἁγία ἦν· ὁμοίως
 cf. Josh v 15 δὲ ὁ τοῦ Ναυῆ Ἰησοῦς. οἱ δὲ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ, ἵνα
 ὁδεύσωσι τὴν ζῶσαν καὶ ἔμψυχον ὁδὸν, οὐ μόνον ἀρκούνται
 cf. Mt x 10 τῷ μὴ ἔχειν ὑποδήματα κατὰ τὴν ὁδὸν, τοῦτο τοῖς ἀπο- 5
 στόλοις αὐτοῦ ἐντειλαμένου τοῦ Ἰησοῦ· ἀλλὰ γὰρ ἔδει πρὸς
 τὸ ὁδεῦσαι τὴν ὁδὸν ταύτην αὐτοῖς καὶ τὸ νύψασθαι ἀπὸ
 τοῦ Ἰησοῦ, ἀποθεμένου τὰ ἱμάτια, τάχα μὲν ἵνα καθαρὸς 416
 αὐτοὺς τοὺς πόδας ποιήσῃ καθαρωτέρους, τάχα δὲ ἵνα τὸν
 ἐν τοῖς ποσὶ τῶν μαθητῶν ῥύπον ἀναλάβῃ εἰς τὸ ἑαυτοῦ 10
 Is liii 4;
 cf. Mt viii 17 σῶμα διὰ τοῦ λεντίου, ᾧ μόνῳ περιεζωσμένος ἦν· Αὐτὸς
 γὰρ τὰς ἀσθενείας ἡμῶν φέρει.

8. Ὅρα γοῦν ὅτι μέλλων νίπτειν τοὺς πόδας τῶν
 cf. Jo xiii 2 μαθητῶν οὐκ ἄλλον καιρὸν ἐπελέξατο ἢ ὅτε ὁ διάβολος
 ἤδη βεβλήκει εἰς τὴν καρδίαν ἵνα παραδῶ αὐτὸν Ἰούδας 15
 Σίμωνος Ἰσκαριώτης, καὶ ἡ ὑπὲρ ἀνθρώπων ἔμελλε γίνεσθαι
 οἰκονομία. πρὸ γὰρ τούτου εὔκαιρον οὐκ ἦν νύψασθαι τοὺς
 πόδας ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ τοὺς μαθητάς. τίς γὰρ ἂν τὸν ἐν τῷ
 μεταξύ ἕως τοῦ πάθους ῥύπον τῶν ποδῶν αὐτῶν ἀπέμψεν
 ἄν; ἀλλ' οὐδὲ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους· ἄλλος γὰρ Ἰησοῦς 20
 οὐκ ἦν ὁ νίπτων αὐτῶν τοὺς πόδας. ἀλλ' οὐδὲ μετὰ τὴν
 οἰκονομίαν· ἤδη γὰρ ὦρα τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπιδημή-
 σαντος τοῖς μαθηταῖς ἦν, γενομένοις καθαρῶς καὶ νύψαμένοις
 τοὺς πόδας, καὶ ἤδη ἔχουσι ἐταίμους αὐτοὺς καὶ ὠραίους
 πρὸς τὸ ἐν τῷ πνεύματι εὐαγγελίζεσθαι τὰ ἀγαθὰ. τοι 25
 Jo xiii 7 οὔτον οὖν ἐστὶ τό· Ὁ ἐγὼ ποιῶ σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι,
 γνώσῃ δὲ μετὰ ταῦτα· σῆματόν ἐστι τὸ νύψασθαι ἡμῶν
 τοὺς πόδας ὑπ' ἐμοῦ, τοῦ καθαρῆναι τὰς βάσεις τῶν
 cf. Ro x 15 ψυχῶν ἡμῶν, ἵνα γένωνται ὠραῖοι, μελλόντων ἡμῶν εὐαγγε-
 λίζεσθαι τὰ ἀγαθὰ, καὶ καθαρῶς τοῖς ποσὶν ἐπιβαίνειν ταῖς 30
 τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς. τοῦτο δὲ τὸ μυστήριον σὺ νῦν μὲν
 οὐκ οἶδας, ἅτε μηδέπω χωρῶν τὴν γνώσιν αὐτοῦ, εὔκαιρότε-
 ρον ἐσομένην ἐν σοὶ ἐπ' αὐτῆς τὸν πόδα ἀπ' ἐμοῦ· μετὰ
 δὲ ταῦτα γνώσει ἐν τῷ τοῦτο συνιέναι φωτιζόμενος τῇ περι

οὐκ εὐκαταφρονήτου καὶ βραχέος τινὸς γνώσει. ταῦτα δὲ λέγοντος τῷ Πέτρῳ τοῦ Ἰησοῦ, ὁ μαθητῆς ἀποκρίνεται οὐκ ἐπιστημονικὴν ἀπόκρισιν, πλὴν φαντασίαν ἐξαποστέλλουσιν τοῦ πρὸς τὸν Ἰησοῦν τιμητικῶ καὶ σεβασμίῳ, 5 φαντασίαν διεψευσμένην ἔτι. διόπερ, ἐπεὶ μὴ συμφέρουσα ἦν τῷ Πέτρῳ ἢ ἀπόκρισις αὐτοῦ, οὐκ ἔα αὐτὴν γενέσθαι ἀληθῆ ὁ τὰ ἐπὶ βλάβῃ ἀληθευόμενα τῇ τοῦ λέγοντος προπίπτως ἑαυτοῦ τῇ χρηστότητι κωλύων. ὁ μὲν γὰρ Πέτρος φησίν· Οὐ μὴ νύψης μου τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ Jo xiii 8

10 ἀπεφήνατο, κρίναντος τοῦ Ἰησοῦ νίπτειν αὐτοῦ τοὺς πόδας, τὸ μὴ νιφθῆσεσθαι ὑπ' αὐτοῦ καὶ μὴ νιφθῆσεσθαι εἰς τὸν ἅπαντα αἰῶνα· ὁ δὲ βλέπων λυσιτελέστερον εἶναι τὸ ἐν τούτῳ ψεύσασθαι τὸν Πέτρον τοῦ ἀληθεύσαι αὐτὸν ὑποδείκνυσι τὸ ἐν τῷ μὴ δεῖν ἀληθεύειν τοῦτο εἰρηκότα λυσι- 417 τελές, φήσας· Ἐὰν μὴ νύψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ.

16 εἴπερ οὖν ὁ Πέτρος ἔμελλεν ἀποφηνάμενος μὲν τό· Οὐ μὴ νύψης μου τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ ἀληθεύων ἐν τούτῳ μὴ ἔξειν μετὰ τοῦ Ἰησοῦ μέρος, ἔμελλε δὲ ἔχειν μέρος μὴ ἀληθεύων, ἐφ' ᾧ φθάσας εἶπε προπετῶς, τί ἄλλο πράττειν 20 ἐχρῆν ἢ μὴ ἀληθεύειν; ἵνα μὴ τὸ ἀληθεύειν τοῦτο ποιῆσαι αὐτὸν μὴ ἔχειν μετὰ τοῦ Ἰησοῦ μέρος, ψεύστην αὐτὸν ἀποδείξαντος ἐν τῷ νύψασθαι τοὺς πόδας αὐτοῦ. γέγραπται γάρ· Πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης· εὐκαίρως δὲ ποτε χρησόμεθα Ps cxv 2 τῷ ῥητῷ ἐπὶ τῶν προπετέστερον καὶ ἀκρίτως εἰπόντων (cxvi 11)

25 ποιήσειν ὅπερ αὐτοῖς μὴ λυσιτελεῖ ἐμμένονσι τῷ κακῶς κεκριμένῳ. ὑποδεικνύντες γὰρ αὐτοῖς ὅτι οὐχ ἔξουσι μὲν μετὰ τοῦ Ἰησοῦ μέρος, τὴν προπετῆ ἐν ἐπαγγελείᾳ τηρήσαντες φωνῆν, δινησονται δὲ ἀθετηθέντος τοῦ προειρημένου ἐλπίδα ἔχειν ἀγαθὴν, ἀποστήσομεν αὐτοὺς τοῦ ἐμμένειν τοῖς 30 κακῶς κεκριμένοις, κἂν μετὰ ὄρκου διὰ πολλὴν προπετείαν τὸ τοιοῦτόν ποτε γίγνεται. καὶ φήσομεν ὅτι ὡσπερ ὁ εἰπὼν Πέτρος· Οὐ μὴ νύψης μου· τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα· κω- Jo xiii 9

λίεται ἐμμένειν τῇ τοῦ λεγομένου ὁμολογίᾳ, ἵνα ἔχη μετὰ τοῦ Ἰησοῦ μέρος, οὕτως καὶ σὺ ὁ δεῖνα ἀμαρτῶν τὴν προπετείαν καὶ ἀκρίτως ἐπαγγειλάμενος τόδε, βέλτιον ἂν ποιῆσαι μεταθέμενος ἐπὶ τὸ τόδε πρᾶξι εὐλογώτερον ἀπὸ τοῦ ἐμμένειν τῷ κακῶς κριθέντι. ἐπιστήσαντες δὲ τῷ τε 5
 Jo xiii 7 f. Ὁ ἐγὼ ποιῶ σὺν οὐκ οἶδας ἄρτι, γνώση δὲ μετὰ ταῦτα· καὶ τῷ· Ἐὰν μὴ νύσω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ· οἱ μὴ βουλόμενοι τοῦτο καὶ τὰ τούτῳ παραπλήσια τροπολογεῖν αἰδεσθέντες παραδεξάσθωσαν τὸ τοιοῦτον εἶδος τῶν εὐαγγελικῶν ἐξετάσεων, ἢ μὴ βουλόμενοι δεικνύτωσαν πῶς εὐλογόν 10 ἔστι τὸν, ὡς ἂν ἐκεῖνοι λέγοιεν, διὰ σεβασμὸν τοῦ Ἰησοῦ εἰπόντα· Οὐ μὴ νύσης μου τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα· τῷ διδασκάλῳ ἀκοῦσαι ὡς ἄρα οὐχ ἔξει μέρος μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ὡς διὰ μέγιστον ἀμάρτημα τὸ μὴ νενίφθαι τοὺς πόδας ὑπ' αὐτοῦ. τὸ μὲν γάρ· ἔαν τόδε τὸ πταῖσμα 15 ποιήσεις, οὐχ ἔξεις μέρος μετ' ἐμοῦ· χώραν εἶχε λεγόμενον περὶ τῶν προφανῶς ἀμαρτημάτων. τὸ δέ· Ἐὰν μὴ νύσω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ· οὐδαμῶς ἔχει τὸ εὐλογον κατὰ τοῦ ἱσταμένου ἐν τῷ τοὺς σωματικούς πόδας μὴ ἠθεληκέναι νύσασθαι τὸν Πέτρον. νίπτοντος <δὲ> αὐτοῦ τοὺς πόδας, 20 ἠλιθιώτατα, ἅπερ οὐ θέμις λέγειν, ὁ διδάσκαλος δόξει ἀποκεκρίσθαι τῷ τιμῶντι αὐτὸν μαθητῇ, ὅπερ ἔστιν ἀτοπώτατον.

9. Διὰ τοῦτο παρέχωμεν τῷ Ἰησοῦ τοὺς πόδας ἡμῶν 418 καὶ νῦν ἐγειρομένῳ ἐκ τοῦ δείπνου, καὶ τιθέντι τὰ ἱμάτια καὶ 25 λαμβάνοντι λέντιον καὶ διαζωννύντι ἑαυτὸν, καὶ βάλλοντι ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα καὶ ἀρχομένῳ νίπτειν τοὺς πόδας ἡμῶν. cf. Lc xxii 27 ὡς μαθητῶν, καὶ ἐκμάσσειν τῷ λεντίῳ, ᾧ δι' ἡμᾶς γενόμενος ἐν μέσῳ ἡμῶν ὡς ὁ διακονῶν διαζώννυται. ἔαν γὰρ μὴ cf. Ro x 15 ποιήσωμεν τοῦτο, οὐχ ἔξομεν μετ' αὐτοῦ μέρος, οὐδὲ ὠραῖοι 30 cf. 1 Co xii 31 ἔσονται οἱ πόδες ἡμῶν, καὶ μάλιστα ὅτε ζηλοῦντες τὰ μείζονα χαρίσματα θέλομεν ἐγκαταταχθῆναι τοῖς εὐαγγελιζο-

μένοις τὰ ἀγαθά. πλὴν ὅτε προπετής ἐστι Πέτρος ἀκούσας
 τό· Ἐὰν μὴ νύψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ· αἰτούμενος Jo xiii 8
 ἐν τῷ παρασχεῖν τοὺς πόδας τῷ Ἰησοῦ, ὑπερβάλλειν ἐθέλει
 τὰ μέτρα τῆς αἰτήσεως αὐτοῦ, καὶ παρείχε νιφθησομένους
 5 ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ οὐκέτι τοὺς πόδας μόνους, ἀλλ' ἤδη καὶ τὰς
 χεῖρας, ἃς οὐκέτι νίπτεσθαι ὁ Ἰησοῦς ἤθελεν, ὅταν ἄρτον
 ἐσθίωσι, καταφρονῶν τῶν λεγομένων ὅτι Οἱ μαθηταὶ σου οὐ Mt xv 2
 νίπτονται τὰς χεῖρας, ὅταν ἄρτον ἐσθίωσι καὶ πρὸς ταῖς
 χερσὶ τὴν κεφαλὴν, ἣν οὐδὲ κατακαλύπτεσθαι ἔτι Ἰησοῦς cf. 1 Co xi 7
 10 ἐβούλετο, ἐφ' ἧς ἡ εἰκὼν καὶ ἡ δόξα ἤδη ἦν τοῦ θεοῦ.
 ἀρκεῖται γὰρ ἡμῖν ἐπὶ τὸν ἔλθωμεν εἰς ταῦτόν τοῖς τοῦ Ἰησοῦ
 μαθηταῖς καιροῦ, τοῦ τοὺς πόδας αὐτῷ παρέχειν νύψοντι καὶ
 ἐκμάσσοντι μόνους· Ὁ γὰρ λελουμένος οὐκ ἔχει χρεῖαν Jo xiii 10
 νύσασθαι, ἀλλ' ἔστι καθαρὸς ὄλος· εἰ δέ τις μὴ ἐστίν ὄλος
 15 καθαρὸς, οὐκ ἐλούσατο. ζητήσαι δέ τις ἂν, εἰ ὁ λελουμένος
 οὐκ ἔχει χρεῖαν νύσασθαι ἀλλ' ἔστι καθαρὸς, καὶ ἦσαν οἱ τοῦ
 Ἰησοῦ μαθηταὶ καθαροὶ, ὡς λελουμένοι, πῶς βάλλει ὕδωρ cf. Jo xiii 5
 εἰς τὸν νιπτῆρα, καὶ ἤρξατο νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν
 ὁ Ἰησοῦς; εἰς τοῦτο δὲ καὶ προλαβόντες μὲν ἐκ μέρους
 20 εἰρήκαμεν καὶ τῶν ἐκείνοις ταῦτα προισθήσομεν. τό· Χρεῖαν
 ἔχομεν· ἐπὶ τῶν ἀναγκαίων, ὧν ἄνευ διαζῆν τις οὐ δύναται,
 τέτακται· ὥστ' ἂν ἐν σωματικοῖς εἰπεῖν χρεῖαν ἔχειν τὸν
 ἄνθρωπον οὐ πλειόνων, ἀλλὰ τούτων μόνων περὶ ὧν φησιν
 ὁ Παῦλος· Ἐχοντες δὲ διατροφήν καὶ σκεπάσματα, τούτοις 1 Tim vi 8
 25 ἀρκεσθησόμεθα· τὰ δὲ εἰς πλοῦτον καὶ τρυφήν συμβαλλό-
 μενα ἐκ περιουσίας τοῖς ἀβροδιαίτοις περιγίνεται, οὐχ ὡς
 χρειώδη καὶ ὧν οὐκ ἄνευ, ἀλλ' ὡς περισσά· οὕτω τοίνυν καὶ
 ἐπὶ τῶν θειοτέρων χρεῖα μὲν ἡμῖν τῶν εἰσαγόντων εἰς ζωὴν
 καὶ ποιούντων εἶναι ἐν τῷ λέγοντι· Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωή· τὰ δὲ Jo xi 25
 419 ὑπὲρ ταῦτα, περὶ ὧν λέγεται· Κατατρύφησον τοῦ κυρίου, καὶ Ps xxxvii
(xxxvii) 4
 31 δώσει σοι τὰ αἰτήματα τῆς καρδίας σου· καὶ ὅσα νοεῖται
 κατὰ τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς καὶ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν

- Pr iii 16 δόξαν, τὰ ἐν τῇ ἀριστερᾷ τῆς σοφίας, κατὰ τὸν εἰπόντα·
 Μῆκος γὰρ βίου καὶ ἔτη ζωῆς ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτῆς, ἐν δὲ τῇ
 ἀριστερᾷ αὐτῆς πλοῦτος καὶ δόξα· ὑπὲρ τὴν χρείαν εἶναι
 λεχθεῖν αὐτῶν. καὶ μήποτε τοιοῦτόν ἐστι τὸ μετὰ τὸ λού-
 σασθαι νύφασθαι τοὺς πόδας ὑπὸ τοῦ τηλικούτου διδασκάλου 5
 καὶ σωτήρος· τὸ γὰρ χάρισμα τοῦ θεοῦ ὑπερπαίει τὴν χρείαν,
 ὥσπερ καὶ τὸ εἶναι ἐν δόξῃ ἡλίου, ἢ σελήνης, ἢ ἀστέρων, ἐν
 τῇ ἱερᾷ τῶν νεκρῶν ἀναστάσει. οὐκ ἔχει μὲν χρείαν ὁ
 καθαρὸς καὶ λουσάμενος νύφασθαι· νίπτεται δὲ, κατὰ τὸ
 προαποδοδομένον, ἐπεὶ· Τῷ ἔχοντι παντὶ προστεθήσεται; 10
 καὶ ὡς ὁ Ἰωάννης φησί· Καὶ ὁ καθαρὸς καθαρισθήτω ἔτι,
 καὶ ὁ ἅγιος ἀγιασθήτω. τὸ δέ· Ὑμεῖς καθαροὶ ἐστε· ἀνα-
 φέρεται ἐπὶ τοὺς ἰά, ὧ ἐπιφέρεται τό· Οὐχὶ πάντες· διὰ τὸν
 Ἰσκαριώτην· ἦδει γὰρ τὸν παραδιδόντα αὐτόν, ἦδη ὄντα οὐ
 cf. Jo xii 6 καθαρὸν· πρῶτον μὲν ὅτι περὶ τῶν πτωχῶν οὐκ ἔμελει αὐτῷ, 15
 ἀλλ' ὅτι κλέπτης ἦν, καὶ τὸ γλωσσόκομον ἔχων τὰ βαλλό-
 μενα ἐβάσταζεν· ὕστερον δὲ ἐπεὶ· Δείπνου γινομένου, τοῦ
 Jo xiii 2 διαβύλου ἦδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν ἵνα παραδῷ αὐτόν
 Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτης, οὐκ ἀπόστατο τὸ βεβλημένον.
 διόπερ οἱ μὲν λουσάμενοι καθαροὶ ἔνδεκα ἔτι ἐγένοντο καθα- 20
 ρώτεροι, νυφάμενοι τοὺς πόδας ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ· ὁ δὲ ἦδη μὴ
 Ap xxii 11 καθαρὸς Ἰούδας, Ὁ ῥυπαρὸς γὰρ, φησὶ, ῥυπανθήτω ἔτι·
 cf. Jo xiii 27 γέγονε ῥυπαρώτερος καὶ ἀκάθαρτος, ὅτε μετὰ τὸ ψωμίον
 εἰσήλθεν ὁ Σατανᾶς.
 Jo xiii 12—15 10. (7) Ὅτε οὖν ἔπιψε τοὺς πόδας αὐτῶν καὶ 25
 ἔλαβε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ ἀνέπεσε πάλιν, εἶπεν αὐτοῖς
 Γινώσκετε τί πεποίηκα ὑμῖν; φωνεῖτέ με Ὁ διδάσκα-
 λος καὶ Ὁ κύριος, καλῶς λέγετε, εἰμὶ γάρ. εἰ οὖν ἐγὼ
 ἔπιψα ὑμῶν τοὺς πόδας ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ
 ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας· ὑπό- 30
 δειγμα γὰρ ἔδωκα ὑμῖν ἵνα καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν,
 καὶ ὑμεῖς ποιῆτε. Εἰκὸς τοὺς νοήσαντας τὸ μέγεθος τῆς
 Ἰησοῦ δυνάμεως καὶ συνέντας τί πεποίηκε νύφας τοὺς πόδας

τῶν μαθητῶν, ἵνα καὶ τὰ τελευταῖα καὶ τὰ τυχόντα αὐτῶν
καθάρῃ ἀποπλύνας καὶ τὰ τῆ γῆ ὀμιλοῦντα σώματα, ὧν ἦν
τὰ σώματα ἐκεῖνα σύμβολον, θαυμάσαντας τὸ ἐν τῆ νίψει
ἔργον οὐκ ἂν τολμῆσαι καὶ αὐτοὺς τὸ τηλικούτο πρᾶξιαι,
5 μικροτέρους εἶναι νομίζοντας ἑαυτοὺς τοῦ νίπτειν τοὺς πόδας
τοῦ ἔσω καὶ ἐν κρυπτῷ ἀνθρώπου, ἢ τῶν τὰ αὐτὰ ἀσπαζο- cf. Ro vii 22;
ii 29
420 μένων τοῦ θεοῦ δόγματα, εἰ μὴ ὁ Ἰησοῦς διὰ τῶν ἐκκειμένων
ἐπὶ τοῦτο αὐτοὺς προετρέψατο, τὸ σχῆμα τοῦ δειπνοῦντος,
ὄτε διδάσκειν αὐτοὺς ἤμελλε δειπνήσαντας τὰ λεγόμενα,
10 ἀναλαβών. δυσωπητικώτατα μὲν γὰρ καὶ ἐπὶ τὴν γνῶσιν
τοῦ γινομένου προτρεπτικώτατα λέλεκται τό· Γινώσκετε τί Jo xiii 12
πεποίηκα ὑμῖν; ὅπερ ἦτοι ἐρωτηματικῶς ἀναγνωστέον, ἵν'
ἐμφαίνῃ τὸ τοῦ γενομένου μέγεθος· ἢ προστακτικῶς, ἵνα
αὐτῶν διεγείρῃ τὸν νοῦν εἰς τὸ διὰ τοῦ ἐπιστήσῃαι τῷ ἔργῳ
15 λαβεῖν αὐτοῦ τὴν γνῶσιν. διδασκαλικώτατα δὲ μετὰ τοῦ
δυσωπητικοῦ λέλεκται τό· Ὑμεῖς φωνεῖτέ με Ὁ δικάσκαλος Jo xiii 13 f.
καὶ Ὁ κύριος, καὶ καλῶς λέγετε, εἰμὶ γάρ. εἰ οὖν ἐγὼ
ἔνιψα ὑμῶν τοὺς πόδας ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς
ὀφείτετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας. ὁ μὲν Ἰησοῦς ἐνίψε
20 τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, ἢ διδάσκαλος αὐτῶν, καὶ τοὺς
πόδας τῶν δούλων, ἢ κύριος ἦν. διδασκαλία γὰρ ὁ ἀπὸ γῆς
καὶ τῶν κοσμικῶν πραγμάτων κοινορτὸς, φθάνων οὐκ ἐπὶ
ἄλλο τι ἢ ἐπὶ τὰ τελευταῖα καὶ τὰ κάτω τῶν μαθητῶν, ἀπο-
καθαίρεται· ἀλλὰ καὶ τῆ κυριότητι τοῦ ἄρχοντος, ἐξουσιά-
25 ζοντος τῶν διὰ τὸ ἔτι ἔχειν τὸ τῆς δουλείας πνεῦμα καὶ τὸν cf. Ro viii 15
τυχόντα μολυσμὸν ἔτι δεχομένων, τὰ μολύνοντα τοὺς πόδας
ἀποβάλλεται. καὶ οὐκ ἂν τις εὐφρονῶν λέγοι ἢ θύρα ἐστὶ
τὸν Ἰησοῦν, ἢ ἢ ποιμῆν, ἢ ἢ ἰατρὸς, νίπτειν τοὺς πόδας τῶν
μαθητῶν καὶ δούλων. ἐγὼ δ' ἠγοῦμαι ὅτι ἐπιδέχονται τὸ
30 δεῖσθαι τῆς ἀπὸ τοῦ διδασκάλου νίψεως οἱ πόδες τῶν μαθη-
τῶν, ὅσον οὐδέπω εἰλήφασιν τὸ ἄρκετὸν, ἀλλ' ἔτι λείπουσιν
εἰς τό· Ἀρκετὸν τῷ μαθητῇ ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος Mt x 25

αὐτοῦ. καὶ τοῦτο τέλος ἐστὶ τὸ πρὸς τὸν μαθητὴν τοῦ διδασκάλου, ἢ διδάσκαλος, ποιῆσαι τὸν μαθητὴν ὡς ἑαυτὸν, ἵνα μηκέτι δέηται τοῦ διδασκάλου, ἢ διδάσκαλος, εἰ καὶ ἄλλως
 cf. Mt ix 12 αὐτοῦ δεήσεται. ὡς γὰρ τέλος τοῦ ἱατροῦ, οὗ χρήζουσι μὲν οἱ κακῶς ἔχοντες οὐ χρεῖαν δὲ ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἱατροῦ, 5
 τὸ παῦσαι τοὺς κακῶς ἔχοντας ἀπὸ τοῦ κακῶς ἔχειν, ἵνα μηκέτι αὐτοῦ χρήζωσιν, οὕτω τέλος διδασκάλου περιποιῆσαι
 Mt x 25 τῷ μαθητῇ τὸ λεγόμενον ἀρκετὸν ἐν τῷ. Ἀρκετὸν τῷ μαθητῇ ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ. περὶ δὲ τοῦ σωτῆρος, ὄντος κυρίου, αὐτόθεν πλεῖόν ἐστιν ἰδεῖν παρὰ τοὺς ἄλλους 10
 κυρίους, μὴ βουλομένους ἵνα γένηται ὁ δοῦλος ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ. τοιοῦτος δὲ ὁ τῆς πατρικῆς ἀγαθότητος καὶ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ υἱός· κύριος γὰρ ὢν ἐνεργάζετο τοῖς δούλοις 421
 τὸ γενέσθαι ὡς ὁ κύριος αὐτῶν, ὅτε οὐκέτι ἕξουσιν τὸ
 cf. Ro viii 15 πνεῦμα τῆς δουλείας πάλιν εἰς φόβον, ἀλλὰ λήφονται 15
 τὸ πνεῦμα τῆς υἰοθεσίας, ἐν ᾧ κράζουσιν· Ἀββᾶ, ὁ πατήρ. πρὶν οὖν γένωνται ὡς ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ κύριος, δέονται τῆς νίψεως τῶν ποδῶν, ὡς ἐνδεεῖς τῶν μαθητῶν, καὶ ὡς ἔτι τὸ πνεῦμα τῆς δουλείας ἔχοντες εἰς φόβον ἐπὶν δέ τις αὐτῶν κατὰ τό· Ἀρκετὸν τῷ μαθητῇ ἵνα γένηται 20
 ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ, καὶ ὁ δοῦλος ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ· γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ καὶ ὁ κύριος αὐτοῦ, τότε μὴμήσασθαι δύναται τὸν νίψαντα τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, καὶ νίψαι τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν ὡς ὁ διδάσκαλος, ὃν ὁ
 cf. 1 Co xii 28 θεὸς ἔταξεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μετὰ τοὺς πρῶτην χώραν ἐν αὐτῇ 25
 εἰληχότας ἀποστόλους, καὶ δεῦτερον προφήτας.
 Gen xxvii 40 II. Εἰ δὲ τό· Τῷ ἀδελφῷ σου δουλεύσεις· φθάνει
 Gen xxvii 29 δύναται ἐπὶ τοὺς ὑποδεεστέρους, καὶ τό· Γίνου κύριος τοῦ ἀδελφοῦ σου· ἐπὶ τοὺς ὡς ὁ Ἰακώβ κρείττονας, δηλὸν ὅτι γενόμενος ὁ δοῦλος ὡς ὁ κύριος νίπτει τοὺς πόδας τῶν δου- 30
 λεόντων τῇ παρ' αὐτῷ διδασκαλίᾳ, ἐπεὶ τό· Ὑμεῖς φωνεῖτέ με Ὁ διδάσκαλος καὶ Ὁ κύριος, καὶ καλῶς λέγετε, εἰμὶ γάρ·

οὐκ ἀξιῶ μηδὲν ἔχειν βαθύτερον καὶ παρὰ τὸ ὑπὸ τῶν πολ-
 λῶν νενοημένον· οὐ πᾶσι γὰρ τοῖς λέγουσι· Κύριε, Κύριε· Jo xiii 13
 λεχθήσεται ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ τό· Ὑμεῖς φωνεῖτέ με Ὁ κύριος,
 καὶ καλῶς λέγετέ. οὐ καλῶς οὖν λέγουσι· Κύριε· οἱ ἐν τῇ
 5 ἡμέρᾳ ἐκείνῃ φήσοντες· Κύριε, Κύριε, οὐκ ἐν τῷ ὀνόματί ^{Mt vii 22 f.:}
 σου ἐφάγομεν, καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐπίομεν, καὶ ἐν τῷ ^{cf. Lc xiii}
 ὀνόματί σου δαιμόνια ἐξεβάλομεν καὶ δυνάμεις πεποιή- ^{26 f.}
 καμεν· φήσει γοῖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· Ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ·
 οὐδέποτε ἔγνω ὑμᾶς, ὅτι ἐργάται ἐστέ ἀδικίας· οὐκ ἂν δὲ
 10 λέγουσιν αὐτοῖς καλῶς τό· Κύριε, Κύριε· εἶπε τό· Ἀποχω-
 ρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ. ἀλλὰ καί· Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι Κύριε, ^{Mt vii 21}
 κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· παρ-
 ἴστησιν ὅτι οὐ πᾶς ὁ λέγων Κύριε, κύριε, μαρτυρηθεῖν ἂν
 ὑπ' αὐτοῦ ὡς νῦν οἱ ἀπόστολοι, πρὸς οὓς εἶπε· Καλῶς
 15 λέγετε, εἰμὶ γάρ. καὶ γὰρ ἀληθῶς κακία μὲν αὐτῶν οὐκέτι
 κυρία ἦν, ὁ λόγος δὲ, καὶ ἀπαξαπλῶς ὁ κύριος, ἡ πᾶσα
 ἔμψυχος καὶ ζῶσα ἀρετή. ἀλλὰ καὶ εἶπερ Οὐδεὶς δύναται ^{1 Co xii 3}
 εἰπεῖν Κύριος Ἰησοῦς, εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἀγίῳ· καὶ νοοῦμεν
 422 ἐν τούτῳ τί ἐστὶ τὸ εἰπεῖν· Κύριος Ἰησοῦς. ὁ ἐν πνεύματι
 20 ἀγίῳ λέγων· Κύριος Ἰησοῦς· καλῶς λέγει. εἰ δὲ καὶ ὁ
 καλῶς λέγων πάντως ἐν πνεύματι ἀγίῳ λέγει, ζητήσεις διὰ
 τὸ νῦν· Καὶ καλῶς λέγετε· συνεξεταζόμενον τῷ· Οὐπω γὰρ ἦν ^{Jo vii 39}
 πνεῦμα, ὅτι Ἰησοῦς οὐπω ἐδοξάσθη. γνησίως οὖν δουλεύ-
 οντος τῷ λόγῳ ἔργον ἐστὶ τὸ καλῶς εἰπεῖν· Κύριος Ἰησοῦς·
 25 καὶ τοῦ ἀνάλογον τούτῳ μαθητοῦ τὸ καλῶς εἰπεῖν τῷ σωτήρι
 τό· ὁ διδάσκαλος· πρὸς ὃν λέγοιτ' ἂν τό· Εἰμὶ γάρ· οὐκ ἂν
 λεχθησόμενον ὑπὸ τοῦ λόγου τῷ δουλεύοντι τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ
 τῷ μαθητεομένῳ τοῖς ψεύδεσι.

12. Πλὴν καὶ ἅγιον ὄντα ἐνδέχεται δεῖσθαι τῆς νύψεως
 30 τῶν ποδῶν, ἐπεὶ καὶ ἡ καταλεγομένη εἰς ἐκκλησιαστικὴν
 τιμὴν χήρα ἐξετάζεται μετὰ τῶν ἄλλων καλῶν καὶ ἐν τῷ·
 Εἰ ἀγίῳ πόδας ἔνυψε· γέλοιοι γὰρ οἶμαι τυγχάνειν τὸ ^{1 Tim v 9 f.}

στῆναι ἐπὶ τοῦ ῥητοῦ καὶ, φέρε εἰπεῖν, τὴν ἔχουσαν πάντα
 τὰ χαρακτηρίζοντα τὴν ἁγίαν χήραν, καὶ τούτῳ μόνῳ λεί-
 πουσαν, μὴ κατατετάχθαι εἰς ἐκκλησιαστικὴν τιμὴν, πολ-
 λάκις διὰ παιδισκῶν καὶ οἰκετῶν φιλοφρονησαμένην, ἐν ᾧ
 καιρῷ ἠϋπόρει καὶ εἶχε τὰ ἐπιτήδεια, τοὺς ξένους ἢ τοὺς 5
 ἀπαξιαπλῶς δεομένους τοῦ φιλάνθρωπόν τι ἔργον ἀπ' αὐτῆς
 παθεῖν. καὶ μὴ θαυμάσης εἰ ἀνάγειν σε δεῖ τό· Εἰ ἁγίων
 πόδας ἐνύψεν· ὅπου κελεύονται, ἀνάλογον τοῖς πρεσβυτέροις,
 πρεσβύτιδες εἶναι καὶ καλοδιδύσκαλοι. ὅρα δὲ εἰ μὴ καὶ
 ἐργῶδές ἐστι τὸ πάνθ' ὄντινον μαθητευόμενον τῷ χριστῷ, 10
 θέλοντα πληροῦν τὴν λέγουσαν ἐντολήν· Καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε
 ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας· ὡς ὀφειλόμενοι ἔργον ἐθέλειν
 ποιεῖν τὸ νύψαι τοὺς σωματικούς καὶ αἰσθητοὺς πόδας τῶν
 ἀδελφῶν, ὥστε τοὺς ἐν ποιαιποτοῦν ὑποθέσει βίου τυγχά-
 νοντας πιστοὺς τοῦτο ποιεῖν, εἴτε ἐν ἐκκλησιαστικῇ δοκοῦν- 15
 τας εἶναι ὑπεροχῇ ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους, εἴτε καὶ ἐν
 ἄλλοις κοσμικοῖς τισιν ἀξιώμασιν· ὥστε κατὰ τοῦτο καὶ τὸν
 δεσπότην ἤκειν ἐπὶ τὸ νίπτειν τοὺς πόδας τοῦ πιστεύοντος
 δούλου, καὶ τοὺς γονεῖς τοῦ υἱοῦ· ὅπερ ἔθος ἢ οὐ γίνεται ἢ
 εἰς ὑπερβολὴν σπανιώτατα, καὶ παρὰ τοῖς πάνυ ἀπλουστέ- 20
 ροις καὶ ἀγροικότεροις γίνεται. μνημονευτέον δὲ εἰς ταῦτα 423·
 καὶ τῶν εἰρημένων εἰς τό· Ἐὰν μὴ νύψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος
 μετ' ἐμοῦ· ἀλλὰ καὶ τοῦ· Γινώσκετε τί πεποίηκα ὑμῖν; καὶ
 γὰρ πρέπει ὑπόδειγμα ἡμῖν τὸν Ἰησοῦν δεδωκέναι τοῦ
 νίπτειν πόδας ἀνάλογον τοῖς τροπικῶς ὑπὸ τῆς νύμφης ἐν 25
 τῷ ἄσματι τῶν ἀσμάτων εἰρημένοις ἐν τῷ· Ἐνιψάμην τοὺς
 πόδας μου, πῶς μολυνῶ αὐτούς; πρόσχες δὲ τῷ· Ἴνα καθὼς
 ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν καὶ ὑμεῖς ποιήτε· συνεξετάζων αὐτὸ τῷ·
 Ἐὰν μὴ νύψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ. ἐὰν δέ τις
 πρὸς ταῦτα λέγῃ ὅτι κὰν ἀλληγορηῖται, οὐδὲν ἦττον γέγονε 30
 κατὰ τὸ ῥητὸν, ἀκουστέον μετὰ τοῦ τροπικοῦ καὶ τῆς
 Jo xiii 14 f. φασκούσης λέξεως· Εἰ οὖν ἐνιψα τοὺς πόδας ὑμῶν, ὁ κύριος

καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας. ὑπόδειγμα γὰρ ἔδωκα ὑμῖν ἵνα καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν καὶ ὑμεῖς ποιήτε· λεκτέον πρὸς τὸν τοιοῦτον· ἄρ' ἐπεὶ κατὰ τὸ ῥητὸν γέγονε τὸ εἰρημένον πρὸς τὸν εἰπόντα Πέτρον·

5 Οὐ μὴ νύψῃς μου τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα· τό· Ἐὰν μὴ Jo xiii 8, 10
 νύψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ· καὶ ἡμεῖς κατὰ τὸ ῥητὸν τοῖς κατ' εὐλάβειαν μὴ ἐμπαρέχουσιν ἑαυτῶν τοὺς πόδας ἡμῖν ἵνα αὐτοὺς νύψωμεν φήσομεν καὶ τολμήσομεν εἰπεῖν τοῖς τοιούτοις τό· Ἐὰν μὴ νύψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ'

10 ἐμοῦ. εἰ δὲ ἐνταῦθα οὐ δυσωπεῖ τὸ ὃ εἶπον, ἐπίσκεψαι τί σε χρὴ λέγειν πρὸς τὴν περὶ τοῦ εἰ χρὴ καὶ τὴν λέξιν πάντως τηρεῖν ἐπαπόρησιν. ὅτι μὲν οὖν ποτε καθήξει τῷδε μὲν νύψαι τοὺς πόδας τοῦ δεῖνα μαθητοῦ Ἰησοῦ, τῷ δὲ ἐμπαρ-
 15 σχεῖν αὐτοὺς νιφθησομένους ὑπ' αὐτοῦ, ὡς ἀπὸ ἀγάπης καὶ φιλοφροσύνης τὸν μὲν ποιῆσαι, τὸν δὲ παρασχεῖν, καὶ αὐτὸς ἂν ὁμολογήσαιμι. εἰ δὲ φήσομεν ἕκαστον τῶν μὴ συνει-
 δότων ἑαυτῷ τοῦτο πεποιηκέαι, καὶ ἀγίων οὕτω τοὺς πόδας νενιφέαι, ὀφειλομένην τινὰ ἐντολὴν μὴ ἀποδεδωκέαι τὴν· Ὄφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας· ὦρα που λέγειν,
 20 ἐγγύς που πάντας ὀφειλέτας εἶναι τῆς ἐντολῆς ταύτης.

13. (8) ἌΜΗΝ ἈΜΗΝ λέγω ὑμῖν, οὐκ ἔστι δοῦλος Jo xiii 16 ff.
 μεῖζον τοῦ κυρίου αὐτοῦ οὐδέ ἀπόστολος μεῖζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν. εἰ ταῦτα οἴδατε, μακάριοί ἐστε ἂν ποιῆτε αὐτά. οὐκ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω· ἐγὼ οἶδα
 25 τίνας ἐξελεξάμην· ἀλλ' ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ Ὁ τρώγων τὸν ἄρτον, ἐπήρην ἐπ' ἐμέ τὴν πτέρναν αὐτοῦ.
 424 Ἔτι καὶ ταῦτα ἔχασθαί μοι δοκεῖ τοῦ δεῖν τὰ περὶ τῆς τῶν ποδῶν νύψεως τροπολογεῖν· τὸ γάρ· Εἰ ταῦτα οἴδατε, μακά-
 30 ριοί ἐστε ἂν ποιῆτε αὐτά· οὐδενὸς ποιητέου προειρημένου ἢ περὶ τῆς νύψεως τῶν ποδῶν, ἐπ' ἐκείνην τὴν ἀναφορὰν ἔχει. τὰ δὲ κατὰ τὸν τόπον μαθήματα, πῶς τε πόδες μαθητῶν μολύνονται ἢδη λουσαμένων, καὶ τίνα τρόπον πλύνονται,

εἰδέναι ὡς ὁ λόγος βούλεται, καὶ ποιεῖν ὡς θέλει ὁ Ἰησοῦς, ἀληθῶς μακαρίων ἐστὶν ἔργον. οὐ γὰρ τὸ τηλικούτον ὄνομα τὸ μακάριον εὐλογον ἐπὶ τοῖς τυχοῦσι φῆσαι παρεῖναι τισιν, ἐφ' ᾧ καὶ οἰκέτης ἂν πλύνων τοὺς πόδας τοῦ δεσπότητος μακάριος ἂν κατ' αὐτὸ τοῦτο δόξαι τυγχάνειν, καὶ κόλαξ, καὶ ὑποκριτής· ὁ γὰρ ἡμεῖς ἀποδίδομεν, νίπτειν τοὺς πόδας μαθητῶν Ἰησοῦ μεγάλου τινός ἐστι καὶ Ἰησοῦν ἐν ἑαυτῷ ἔχοντος, καὶ ἀπαξᾶπλῶς μακαρίου. χρῆ δὲ εἰδέναι τοῦτο, ὅτι παράκειται τῷ ῥητῷ τούτῳ ὁμοία· ἐν μὲν τῷ κατὰ Ματθαῖον τό· Οὐκ ἔστι μαθητῆς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον, οὐδὲ δούλος ὑπὲρ τὸν κύριον αὐτοῦ. ἀρκετὸν τῷ μαθητῇ ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ καὶ ὁ δούλος ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ· ἐν δὲ τῷ κατὰ Λουκᾶν τό· Οὐκ ἔστι μαθητῆς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον· κατηρτισμένος δὲ πᾶς ἔστω ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ. ἐξῆς τούτῳ ἐστὶ ζητῆσαι τό· Οὐ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω· ἐπὶ τί λελεγμένον ἀνοίσομεν. ὁ μὲν οὖν τις φήσει Ἐπὶ τό· Μακάριοί ἐστε ἔαν ποιῆτε αὐτά· οὐ γὰρ μακάριος Ἰουδας. οὐ νομίζω δὲ ὑγιῶς ἐπὶ τοῦτο ἀναφέρεσθαι τὸ λεγόμενον. τοῦτο γὰρ ὅλον καὶ περὶ Ἰουδα καὶ παντὸς οὐτινοσοῦν, καὶ φανυλότατος ἦ, ἀλήθης τό· Μακάριος εἶ ὁ δεῖνα ἔαν ποιήσεις τάδε· ὡς εἰ λέγοιμι καὶ τῷ ἀκολάστῳ, εἰ καὶ μὴ ἀκούσεται τῶν λεγομένων μηδὲ σωφρονήσει· μακάριος εἶ, ἔαν σωφρονήσης· καὶ τῷ σοφίαν ἐξουδειοῦντι, εἰ καὶ ἐπιβαίνει τῇ προαιρέσει ταύτῃ· μακάριος εἶ, ἔαν σοφίαν καὶ παιδίαν ἀναλάβῃς. μήποτε οὖν τό· Οὐ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω· ἀνοίσομεν εἰς τὸ εἰρημένον τό· Οὐκ ἔστι δούλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ. ἐπεὶ γὰρ Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, δούλος ἐστὶ τῆς ἁμαρτίας· ἐποίει δὲ τὴν ἁμαρτίαν ὁ Ἰουδας, καὶ μάλιστα τοῦ διαβόλου βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἵνα παραδῶ τὸν σωτήρα, δούλος ἦν Ἰουδας τῆς ἁμαρτίας. δούλος δὲ ὦν τῆς ἁμαρτίας, οὐκ ἦν τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ δούλος. οὕτω δὲ οὐδὲ ἀπόστολος τοῦ Ἰησοῦ

ἔτι ἦν· ἤδη γὰρ τοῦ διαβόλου ἐγεγόνει, βεβληκότος εἰς τὴν
 425 καρδίαν αὐτοῦ ἵνα παραδῶ τὸν σωτήρα. διὸ ἀρνούμενος
 αὐτὸν εἶναι δοῦλον ἑαυτοῦ ὁ σωτήρ καὶ ἀπόστολος εἶπε μετὰ
 τό· Οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ, οὐδὲ ἀπό- Jo xiii 16
 5 στολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν· τό· Οὐ περὶ πάντων
 ὑμῶν λέγω.

14. Μετὰ τοῦτο εἶδωμεν τό· Ἐγὼ οἶδα τίνας ἐξελεξά- Jo xiii 18
 μην· ὅπερ ἀπλούστερον μὲν τοιοῦτόν ἐστι· τίς ἐστιν ἕκαστος
 ὧν ἐξελεξάμην οἶδα· οἶδα οὖν καὶ τίς ἐστιν ὁ Ἰούδας καὶ οὐ
 10 λανθάνει με, τοῦ διαβόλου ἤδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν
 αὐτοῦ τὰ κατ' ἐμοῦ. καὶ τοιοῦτοι δὲ ἔχει νῦν διὰ τινα τῆς
 γραφῆς περὶ τοῦ οἶδα συνήθειαν, καὶ τῶν ὁμοίων τῇ λέξει
 ταύτῃ· ὁποῖόν ἐστι καὶ τὸ ἔγνω. φησί που ὁ σωτήρ ἐρεῖν
 τοῖς λέξουσιν· Τῷ ὀνόματί σου ἐφάγομεν, καὶ ἐπίομεν, καὶ
 15 δαιμόνια ἐξεβάλομεν· τό· Οὐδέποτε ἔγνω ὑμᾶς· καὶ τό· Mt vii 22 f. ;
 Οὐκ οἶδα ὑμᾶς πόθεν ἐστέ· ὅπερ ἐὰν ἀπλούστερον νοῆται, cf. Lc xiii
 26 f.
 παρὰ τὸ ἀξίωμα δόξομεν τοῦ σωτήρος ὑπολαμβάνειν. ἀλλὰ
 μήποτε ἐπεὶ ἔγνω κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ· τοὺς μὴ ὄντας 2 Tim ii 19
 αὐτοῦ οὐκ ἔγνω, καὶ ὡς φησι περὶ τινων τό· Οὐδέποτε ἔγνω
 20 ὑμᾶς· οὕτω εἶποι ἂν καὶ περὶ τοῦ Ἰούδα, εἰ μὲν οὐκ <ἐστὶν
 αὐτοῦ>· Οὐδέποτε ἔγνω σε· εἰ δὲ γενόμενος μεταπέπτωκε,
 λεχθείη ἂν πρὸς αὐτόν· Οὐκ οἶδά σε πόθεν εἶ. καὶ νῦν οὖν
 τοῦ διαβόλου ἤδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ τὰ
 κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, οὐκ οἶδεν αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς. διὸ οὐκ εἶπε·
 25 νῦν ἐγὼ οἶδα πάντας τοὺς παρόντας· ἀλλ'· Ἐγὼ οἶδα τίνας
 ἐξελεξάμην· ὡς εἰ ἔλεγε· τοὺς ἐκλεκτούς μου. οὐ περὶ
 πάντων δὲ τῶν παρόντων φημὶ τό· Ἐγὼ οἶδα τίνας ἐξελεξά-
 μην· καὶ γίνεται τὸ γινόμενον ὑπὸ τοῦ ἑνὸς ἐξ ὑμῶν παρα-
 δώσοντός με, ἵνα πληρωθῇ ἡ λέγουσα γραφή· Ὁ τρώγων Jo xiii 18
 30 μου τὸν ἄρτον, ἐπήρην ἐπ' ἐμὲ τὴν πτέρναν αὐτοῦ. παρα-
 πέφρασται δὲ τὸ ῥητὸν ἀπὸ τοῦ τεσσαρακοστοῦ Ψαλμοῦ Ps xl (xli) 10
 οὕτως ἔχον· Καὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης μου, ἐφ' ὃν

ἤλπισα, ὁ ἐσθίων ἄρτους μου ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμέ πτερι-
 σμόν. οὐκοῦν ὁ σωτὴρ τὸ ῥητὸν τοῦτο περὶ τοῦ Ἰούδα καὶ
 ἑαυτοῦ φησιν εἰρήσθαι· ἐν ᾧ ζητήσεις πῶς ἄνθρωπος εἰρήνης
 Ἰούδας ἦν καὶ ἐπ' αὐτὸν ὁ σωτὴρ ἤλπισε. δηλοῦσθαι οὖν
 διὰ τούτων νομίζω ὅτι γνησίως ποτὲ ἐπεπιστεύκει· οὐ γὰρ 5
 ἂν μηδέποτε υἱὸν εἰρήνης γενόμενον αὐτὸν ἀποστέλλων μετὰ
 τῶν λοιπῶν ἀποστόλων ἔλεγε καὶ αὐτῷ· τοῖς γὰρ δώδεκα
 ἀναγέγραπται εἰρηκέναι τό· Εἴπατε, εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ.
 καὶ ἔαν ἐκεῖ ἧ υἱὸς εἰρήνης, ἡ εἰρήνη ὑμῶν ἐπ' αὐτὸν ἀνα- 126
 παύσεται· εἰ δὲ μή γε, ἡ εἰρήνη ὑμῶν ἐφ' ὑμᾶς ἀνακάμψει. 10
 καὶ γὰρ ὅρα μεθ' ὅσα ὁ διάβολος ἔβαλεν αὐτοῦ εἰς τὴν
 καρδίαν τὰ κατὰ τοῦ σωτῆρος, καὶ πρὸ ὀλίγου κλέπτῃς εἶναι
 μεμαρτύρηται. οὐκ ἂν δ' οἶμαι ἀρχῆθεν κλέπτῃς ὦν, ἐπι-
 στεύθη τὸ γλωσσόκομον· ἄξιός οὖν τοῦ πιστευθῆναι ὦν, εἰ
 καὶ προεγνώσθη μεταπεισούμενος, ἐπιστεύθη. καὶ τηλικού- 15
 τος ἦν ἄνθρωπος εἰρήνης Χριστοῦ, ὡς ἐλπίδας ἀγαθᾶς ποτε
 τὸν Ἰησοῦν ἐπ' αὐτῷ, ὡς καλῷ ἀποστόλῳ, ἐσχηκέναι· ἄκουε
 γὰρ τοῦ· Ἐφ' ὃν ἤλπισα. ἐγὼ δ' οἶμαι ὅτι καὶ λόγων
 ἀπορρήτων τροφιμωτάτων κεκοινωνήκε τοῖς ἀποστόλοις, ἀπὸ
 Ἰησοῦ λαβὼν, περὶ ὧν εἶπεν· Ὁ ἐσθίων ἄρτους μου. τὸ δέ· 20
 Ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμέ πτέρναν αὐτοῦ· μεταπέφρασται εἰς τό·
 Ἐπήρην ἐπ' ἐμέ πτέρναν αὐτοῦ· ὡς ταῦτόν εἶναι τὸ Ἐμεγά-
 λυνε τῷ Ἐπήρῃ. καὶ εἰ χρὴ τήν· Ἐπήρην ἐπ' ἐμέ τὴν
 πτέρναν αὐτοῦ· καί· Ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμέ πτερισμόν αὐτοῦ·
 σαφηνίσαι λέξιν, φήσομεν ὅτι τοῦτο ποιεῖ ὁ λάξ ἐντείων 25
 τινί· τοιοῦτος δὲ καὶ Ἰούδας ἦν, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ κατα-
 πατῶν. καὶ τρώγων ἦν μετὰ τοῦ Ἰησοῦ τὸν ἄρτον αὐτοῦ, ὅτε
 βάψας ὁ Ἰησοῦς τὸ ψωμίον λαμβάνει, καὶ δίδωσιν Ἰούδα
 Σίμωνος Ἰσκαριώτῃ. ἐπήρῃ <δὲ> Ἰούδας ἐπὶ τὸν διδάσκαλον
 τὴν πτέρναν αὐτοῦ, ὅτε μετὰ τὸ ψωμίον εἰσῆλθεν ὁ Σατανᾶς 30
 εἰς τὸν Ἰούδαν. εἰ δὲ δύναται καὶ τό· Ἡ ἀνομία τῆς πτέρνης
 μου κυκλώσει με· συνεξεταζόμενον τῷ· Ἐπήρην ἐπ' ἐμέ τὴν

πτέρναν αὐτοῦ ἀναφέρεισθαι ἐπὶ τὸν Ἰούδαι, γενόμενον ἐν τῇ μερίδι τοῦ Ἰησοῦ καὶ κτήμα χρηματίσαντα αὐτοῦ καὶ ἀπόστολοι, πτέρναν δὲ διὰ τὸ τελευταῖον αὐτὸν γεγονέναι τροπικῶς λεγόμενον, καὶ αὐτὸς συνεπισκέψει.

5 15. (9) Ἀπάρτι λέγω ὑμῖν πρὸ τοῦ γενέσθαι, ἵνα Jo xiii 19
 πιστεῖντε ὅταν γένηται ὅτι ἐγὼ εἶμι. Τὴν ἀναφορὰν ἡ
 λέξις αὕτη ἔχει ἐπὶ τὸ προειρημένον τό. Οὐ περὶ πάντων Jo xiii 18
 ὑμῶν λέγω. ἐγὼ οἶδα τίνας ἐξελεξάμην· ἀλλ' ἵνα ἡ γραφὴ
 πληρωθῇ Ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον, ἐπήρην ἐπ' ἐμέ
 10 τὴν πτέρναν αὐτοῦ· τοῦτο γὰρ τὸ ἐσόμενον ἵνα ἡ γραφὴ
 πληρωθῇ περὶ τοῦ ἐπαίροντος ἐπ' ἐμέ τὴν πτέρναν αὐτοῦ, ὅς
 ἐστι τρώγων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον, ἀπάρτι λέγω ὑμῖν, καὶ
 λέγω πρὸ τοῦ γενέσθαι, ἵνα ἐπὶ γένηται τὸ πληρωθησό-
 427 μενον τῶν προφητευθέντων ἐν τῇ γραφῇ, πιστεύσητε ὅτι
 16 ἐγὼ εἶμι περὶ οὗ ταῦτα πεπροφήτεται, ἀπὸ τοῦ τρώγοντος
 μετ' αὐτοῦ τὸν ἄρτον ἐπάραντος τὴν ἑαυτοῦ πτέρναν κατ'
 αὐτοῦ. Ζητήσαι δ' ἂν τις πῶς εἴρηται τοῖς μαθηταῖς, ὧν
 ἔνυψεν τοὺς πόδας ὁ Ἰησοῦς, ὡς μηδέπω πιστεύσασιν ὅτι καὶ
 αὐτὸς εἶη ὁ χριστός, τό. Ἀπ' ἄρτι λέγω ὑμῖν πρὸ τοῦ γενέ-
 20 σθαι· καὶ διὰ τοῦτο λέγω ἵνα ὅταν γένηται πιστεύσητε ὅτι
 ἐγὼ εἶμι ὁ προφητευθεὶς χριστός. καὶ ὄρα εἰ δυνάμεθα, μὴ
 κατηγοροῦντες τῶν τηλικούτων Ἰησοῦ μαθητῶν ὡς οὐδέπω
 πεπιστευκότων, καὶ τὸ βούλημα σώζειν τοῦ εἰπόντος· Ἴνα
 πιστεύητε ὅταν γένηται ὅτι ἐγὼ εἶμι. ὁ παραλαμβάνων
 25 σοφίας θεωρήματα, ἐστ' ὅτε καὶ προτέροις, δι' ἃ ἤδη σοφὸς
 ἐστιν, ἀναλαμβάνει δεύτερα, ἐφ' οἷς οὐ πρότερον ἦν σοφὸς,
 καὶ σοφώτερος ἔσται· καθὼς λέγεται καὶ τό. Τῶνδε γὰρ Pr i 5
 ἀκούσας σοφὸς, σοφώτερος ἔσται. ὥσπερ οὖν, εἰ ἐλέγετο
 τῷ σοφῷ τάδε τινὰ, καὶ ἐπεφέρετο· ταῦτά σε ποιεῖ σοφόν·
 30 οὐ πάντως ἂν ἐκ τοῦ μὴ σοφοῦ σοφὸν ἐνοήσαμεν ἀλλὰ καὶ
 ἐκ σοφοῦ σοφώτερον, ὡς ἐπιγινομένης τῆς προκοπῆς καὶ
 ὁδευούσης ἐπὶ τὴν τελειότητα· οὕτω μοι νόει καὶ τὸν πιστεύ-

οντα δύνασθαι πιστότερον γενέσθαι. καὶ γὰρ οἱ ἀπόστολοι,
 προσελθόντες ποτὲ τῷ κυρίῳ, οὐχ ἑαυτῶν κατηγοροῦντες ὡς
 ἀπίστων ἔλεγον αὐτῷ τό· Κύριε, πρόσθες ἡμῖν πίστιν· καὶ
 γὰρ ἐν τῷ πρόσθες σαφῶς παρίσταται ὅτι πίστιν εἶχον
 χωροῦσαν προσθήκην. εἴπερ οὖν συνήκαμεν ταῦτα, νόει 5
 μοι τὰς προσθήκας τῶν πιστοποιούντων, μετὰ τινα πρότερον
 πιστοποιήσαντα προστιθέναι τῇ πίστει· ὥστε καὶ τοὺς μα-
 θητὰς πρὸς οἷς εἶχον πιστοποιητικοῖς καὶ τοῦτο προσειλη-
 φέναι, τὸ βλέπειν πληρουμένην τὴν λέγουσαν γραφήν· Ὁ
 τρώγων μου τὸν ἄρτον, ἐπήρην ἐπ' ἐμὲ τὴν πτέριναν αὐτοῦ· 10
 παριστάντος τοῦ προφητευσμένου ὅτι αὐτὸς ἦν περὶ οὗ
 ταῦτα ἐθεσπίζετο. καὶ ἄκουε τοῦ· Ἴνα πιστεῦητε· ὡς ἴσιν
 δυναμένου τῷ· ἵνα ἐνεργῆτε, παραμένοντες τῷ πιστεύειν καὶ
 μηδεμίαν ἀφορμὴν πρὸς τὸ μετατίθεσθαι ἰσχυοτες. καὶ εἴ
 τοι μὴ μεγέθει μεγάλη ἢ πίστις ἦν ἢ πλήθει πολλή, οὐκ ἂν 15
 ἔλεγεν ὁ Παῦλος τό· Καὶ ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν. ὥσπερ
 γὰρ ὁ τέλειος καὶ πάσας ἔχων τὰς ἀρετὰς, τελείαν ἐκάστην
 ἀναλαβὼν, τελείαν ἔχει τὴν σοφίαν καὶ τελείαν τὴν σωφρο-
 σύνην, οὕτω δὲ καὶ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὰς λοιπὰς· οὕτως ἂν
 τις εἴποι τῇ τοῦ πιστεύειν ἀρετῇ τελείως τὸ πᾶσαν ἔχειν τὴν 20
 πίστιν. ταῦτα δὲ φημι ὡς οὐ κυρίως ἂν λεχθησομένης τῆς 428
 ἀτελοῦς σοφίας, ἢ σωφροσύνης, ἢ εὐσεβείας, ἢ τῶν λοιπῶν
 ἀρετῶν, ἀλλὰ καταχρηστικῶς, καὶ τῶν ἐν ἐκάστη ἀρετῇ
 προκοπῶν ὁμωνύμως τῇ τελείᾳ ὀνομαζομένων. οὕτω γὰρ
 σοφὸς λέγεται ὁ ἁμαρτάνων μὲν τινα ὡς ἐλέγχου δέισθαι, οὐ 25
 μὴν καὶ μισῶν τοὺς ἐλέγχοντας ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἀγαπῶν,
 καθὸ γέγραπται· Ἐλεγε σοφὸν, καὶ ἀγαπήσει σε. οὕτω
 δὲ καὶ σοφὸς λέγεται, ἐπιδεκτικὸς ὢν ἐτέρων θεωρημάτων
 σοφίας καὶ μηδέπω ἔχων τὰ δεύτερα, καθὸ λέγεται καὶ τό·
 Δίδου σοφῷ ἀφορμὴν, καὶ σοφώτερος ἔσται. ἀλλὰ γὰρ 30
 ἐπὶ ταῦτα ἐηλύθαμεν, δεικνύντες ὅτι ἐνδέχεται τὸν ἤδη
 πιστεύοντα μαθαίνειν τινα ἵνα πάλιν πιστεύῃ, καὶ διὰ τῆς
 προσθήκης τῶν μαθημάτων προστιθέναι τῇ πίστει.

13 ante ἐνεργῆτε ins. πιστεῦητε 20 εἴποι] εἶπε τελείως τῷ

16. Εἰ δὲ βουλόμεθα εἰδέναι τίς ἐστὶν ὁ πᾶσαν ἔχων
 τὴν πίστιν, λάβωμεν ἐπὶ παραδείγματος κεφαλαιωδῶς τὰ ἐν
 τῷ πιστεύεσθαι σώζοντα τὸν πιστεύοντα, φέρε εἰπεῖν, ὄντα
 τὸν ἀριθμὸν ἑκατὸν, καὶ λέγωμεν ὅτι ὁ μὲν τὰ προειρημένα
 5 ἑκατὸν ἀδιστακτῶς παραδεχόμενος καὶ ἐκάστῳ αὐτῶν βε-
 βαίως πιστεύων πᾶσαν ἔχει τὴν πίστιν· ὁ δὲ λείπων ἐν τινι
 ἀριθμῷ τῶν ἐν τῷ πιστεύεσθαι σωζόντων, ἢ τῇ πρὸς τὰ
 πιστευόμενα βεβαιότητι, τοσοῦτον λείπει τοῦ πᾶσαν ἔχειν
 τὴν πίστιν, ὅσοις ἀριθμοῖς πιστεύων ἐνδεῖ, ἢ ὅσον ἀφέστηκε
 10 τῆς περὶ τῶν πιστευομένων βεβαιότητος εἴτε πάντων εἴτε
 τινῶν· ἵν' ἐπὶ τοῦ παρόντος δοθῇ τισὶ μὲν δύνασθαι βεβαίως
 πιστεύειν τινὰ, τισὶ δὲ πιστεύειν μὲν, οὐ βεβαίως δέ· πλὴν
 ὁμολογουμένως δοθείη ἂν ἀμήχανον ἀποδείκνυσθαι τὸν ἐν
 <ἐνι> ἀτελῇ πρὸς μηδὲν ἔχειν βεβαιότητα, ὅτι οὐ τὸ ἴσον
 15 ἀπόστημα ἀπὸ τῆς πρὸς τὰ πιστευόμενα βεβαιότητος ἀ-
 ἔχει ἕκαστος τῶν, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, κατὰ τὴν γραφὴν
 ὀλιγοπίστων, καὶ τὴν πρὸς τὰ πιστευόμενα βεβαιότητα
 οὐδέπω ἀνεληφότων. τούτοις δὲ ἔπεται διὰ τό· Κατὰ τὴν Mt ix 29
 πίστιν σου γενηθήτω σοι· καὶ διὰ τό· Ἡ πίστις σέσωκέ σε Mt ix 22
 20 ἐκάστῳ ἀπαντῆσαι κατὰ τὴν ἐν τῇ δικαίᾳ κρίσει τοῦ θεοῦ
 ἀμοιβὴν ἀνάλογον τοσῆδε καὶ τοιαύδε πίστει καὶ σωτηρίαν·
 εἴ γέ ἐστὶ τις καὶ ἐν ταύτῃ σωζομένων διαφορὰ, ὡς τό· Ω Lc vi 38
 μέτρῳ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν· φθάνειν καὶ ἐπὶ τὰ
 μέτρα τῆς πίστεως, καὶ τὰ μέτρα τῆς ἀπὸ θεοῦ ἀμοιβῆς καὶ
 25 σωτηρίας· ὁ δὲ τὸν τούτων κατανοήσας λόγον θεωρήσει
 πῶς εὐλόγως ὡς μὴ δυναμένοις κρίνειν τοῖς ἀνθρώποις
 429 λέγεται· Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε· καὶ τό· Μὴ πρὸ Mt vii 1
 καιροῦ τι κρίνετε, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ κύριος· πάλιν τ' αὖ ἐπεί I Co iv 5
 ἔλεγον ὡς ἐπὶ παραδείγματος, ἑκατὸν ὄντων τῶν σωζόντων
 30 ἐν τῷ πιστεύεσθαι, τὸν μὲν τοῖς ἑκατὸν βεβαίως πιστεύοντα
 πᾶσαν ἔχειν τὴν πίστιν, τὸν δὲ λείποντα τῇ πρὸς τινα τῶν

13 δοθείη ἂν] δοθείσαν ἀποδεικνύηται 14 ἐνι] om.

21 τοσῆδε] τῆσῆ δε 29 λέγον

ἐκατὸν πίστει τῇ πρὸς τὰ πιστευόμενα βεβαιότητι διαφόρως
 μὴ πᾶσαν ἔχειν τὴν πίστιν, ἐκθήσομεν σαφηνίας ἕνεκεν
 τοιαῦτα. πρῶτον πάντων πιστευσον ὅτι εἷς ἔστιν ὁ θεός, ὁ
 τὰ πάντα κτίσας καὶ καταρτίσας καὶ ποιήσας ἐκ τοῦ μὴ
 ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα. χρῆ δὲ καὶ πιστεῦειν ὅτι 5
 κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ πάσῃ τῇ περὶ αὐτοῦ κατὰ τὴν
 θεότητα καὶ τὴν ἀνθρωπότητα ἀληθεία. δεῖ δὲ καὶ εἰς τὸ
 ἅγιον πιστεῦειν πνεῦμα, καὶ ὅτι αὐτεξούσιοι ὄντες κολα-
 ζόμεθα μὲν ἐφ' οἷς ἀμαρτάνομεν, τιμώμεθα δὲ ἐφ' οἷς εὖ
 πράττομεν. φέρε οὖν καθ' ὑπόθεσιν, εἴ τις δοκῶν πιστεῦειν 10
 εἰς τὸν Ἰησοῦν μὴ πιστεύοι ὅτι εἷς ἔστιν ὁ θεὸς ὁ νόμου καὶ
 εὐαγγελίου, οὗ τὴν δόξαν οὐρανοὶ, ὡς ὑπ' αὐτοῦ γεγενημένοι,
 διηγούνται, καὶ τὸ στερέωμα ἀναγγέλλει τὴν ποιήσιν τῶν
 χειρῶν αὐτοῦ, ὡς ἔργον τυγχάνον αὐτῶν, οὗτος ἂν μεγίστῳ
 λείποι τῆς πίστεως κεφαλαίῳ. ἢ πάλιν εἴ τις πιστεύων 15
 ὅτι ὁ ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου σταυρωθεὶς ἱερόν τι χρῆμα καὶ
 σωτήριον τῷ κόσμῳ ἐπιδεδήμηκεν, ἀλλ' οὐκ ἐκ παρθένου τῆς
 Μαρίας καὶ ἁγίου πνεύματος τὴν γένεσιν ἀνείληφεν, ἀλλ' ἐξ
 Ἰωσήφ καὶ Μαρίας, καὶ τούτῳ ἂν λείποι εἰς τὸ πᾶσαν ἔχειν
 τὴν πίστιν τὰ ἀναγκαϊότατα. πάλιν τε αὖ εἰ τὴν μὲν θεό- 20
 τητά τις αὐτοῦ παραδέχοιτο, τῇ δὲ ἀνθρωπότητι προσκόπτων
 μηδὲν ἀνθρώπινον περὶ αὐτὸν πιστεύοι γεγονέναι, ἢ ὑπόστα-
 σιν εἰληφέναι, καὶ τούτῳ ἂν λείποι πρὸς πᾶσαν τὴν πίστιν
 οὐ τὰ τυχόντα. ἢ εἰ ἀνάπαλιν τὰ μὲν περὶ αὐτὸν ἀνθρώπινα
 προσίοιτο, τὴν δὲ ὑπόστασιν τοῦ μονογενοῦς καὶ πρωτοτόκου 25
 πάσης κτίσεως ἀθετοῖ, καὶ οὗτος ἂν οὐ δύναιτο λέγειν πᾶσαν
 ἔχειν τὴν πίστιν. καὶ οὕτως καθεξῆς μοι νόει, ἵνα θεωρήσω-
 μεν ὀπηλικόν ἐστὶ τὸ ἀνελλιπῶς καὶ βεβαίως πᾶσαν τὴν
 πίστιν ἔχειν, τοσοῦτον δυναμένην, ὅτε πᾶσά ἐστιν ἐν ἀνθρώ-
 που ψυχῇ, ὥστε ἅτινά ποτέ ἐστι τὰ ὄρη μεθιστάνειν αὐτὰ 30
 δύνασθαι· πάντων μὲν τῶν ἀνθρώπων δυναμένων μεθιστάνειν 430
 τὸ δεικνύμενον ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ὄρος, καὶ τὰ δεικνύμενα αὐτῷ,
 εἰ δὲ λείποι τινὰ τῇ πάσῃ πίστει, λείπει τῇ δυνάμει τοῦ

μετατιθέναι ὄρη. καὶ χρῆσομαί γε καὶ τοιούτω καὶ εἰς ταῦτα παραδείγματι· ὡσπερ καθέλκουσιν οἱ τοσοῦτοι, τοιάνδε δύναμιν ἔχοντες, πρώτως εἰς θάλασσαν τὴν ναῦν· εἰ δὲ λείποιεν οὗτοι κὰν ἐνὶ τῶν συνεργῶν ἢ τῇ δυνάμει τινός, οὐκ ἂν καθέλκοιτο ἡ ναῦς· οὕτως οἰονεῖ πολλοὶ μετατιθέντες εἰς τὰ ὄρη ἢ πᾶσα πίστις· τοσοῦτον δὲ λείπει τῇ δυνάμει τῆς τῶν ὀρῶν μεταθέσεως ὅσον λείπει πρὸς τὸ πᾶσαν τὴν πίστιν ἔχειν ὁ ἔτι κατ' αὐτὴν ἀτελής. καὶ ὄρα εἰ μὴ χρησίμως ὅλα ταῦτα ἐξήτασται διὰ τοὺς μαθητὰς ὧν ἔνιψεν
 10 ὁ Ἰησοῦς τοὺς πόδας, πρὸς οὓς εἶπὼν, ὡς ἂν ὑπολάβοι ὁ μὴ ἐξετάσας, ὡς μηδέπω πιστεύσαντας τό· Ἀπάρτι λέγω ὑμῖν Jo xiii 19
 πρὸ τοῦ γενέσθαι, ἵνα πιστεύητε ὅταν γένηται ὅτι ἐγὼ εἰμι· ἅμα δὲ καὶ ἀναπτυσσόμενος ὁ λόγος δείκνυσι πηλίκη μὲν ἐστίν ἢ κατὰ τὴν πᾶσαν πίστιν ἀρετὴ καὶ ὅτι σπανίως
 15 εὐρισκομένη πόσῳ δ' ἕκαστος ἡμῶν ἀπολείπεται τοῦ τὴν πᾶσαν ἔχειν πίστιν, ὥστε ὄρη μεθιστάνειν. πλὴν οὐκ cf. 1 Co xiii 2
 εὐκαταφρόνητον πρὸς τὸ ποιεῖν πιστεύειν ἐστὶ, κατὰ τὰ νῦν προκείμενα, τὸ τοὺς προφήτας μὲν προτεθεσπικέσαι τὰ περὶ τοῦ Ἰησοῦ, κατὰ δὲ τὸν λόγον αὐτῶν ἀπηνητηκέναι τῇ
 20 σωτῆρι τὰ προειρημένα.

17. (10) ἸΑΜΗΝ, ἈΜΗΝ ΛΕΓΩ ἸΜΗΝ, ὁ ΛΑΜΒΑΝΩΝ ἌΝ Jo xiii 20
 ΤΙΝΑ ΠΕΜΨΩ ἘΜΕ ΛΑΜΒΑΝΕΙ, ὁ δὲ ἘΜΕ ΛΑΜΒΑΝΩΝ ΛΑΜΒΑΝΕΙ ΤὸΝ ΠΕΜΨΑΝΤΑ ΜΕ. Ὁ Ἰησοῦς πέμπει οὐ μόνον ἀγίους, ἀλλὰ καὶ ἀγίους καὶ ἀγγέλους· καὶ πέμπει μὲν τοὺς διὰ τὸ
 25 ἀποστέλλεσθαι ὑπ' αὐτοῦ ἀποστόλους ὀνομαζομένους. ἤδη δὲ τούτων οἱ μὲν ἀνθρωποὶ εἰσιν, οἱ δὲ δυνάμεις κρείττους. οὐ γὰρ ἁμαρτησόμεθα τὸ ἀπόστολος ὄνομα τάσσοντες καὶ περὶ τούτων, περὶ ὧν γέγραπται· Πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ He i 14
 πνεύματα, εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας
 30 κληρονομεῖν σωτηρίαν. εἰ γὰρ παρὰ τὸ ἀποστέλλεσθαι ἀπόστολοι, πάντες δὲ εἰσιν ὑπὸ τοῦ ποιοῦντος τοὺς ἀγγέλους cf. He i 7
 αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πρὸς φλόγα, εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενοι ὄντες λειτουργικὰ πνεύματα, καὶ οὗτοι ἂν εἶεν ἀπόστολοι τοῦ ἀποστέλλοντος αὐτούς.

καὶ ἕκαστός γε τῶν πεμπομένων ἀπό τινος, ἀπόστολός
 ἐστὶ τοῦ πέμψαντος. καθὸ καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέρω λέλεκται
 Jo xiii 16 μετὰ τό· Οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ, οὐδὲ
 ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν. κατὰ τοῦτο δὲ οὐχ 431
 ἀμαρτήσῃ καὶ τὸν Ἰωάννην ἀπόστολον λέγων θεοῦ διὰ τό· 5
 Jo i 6 Ἐγένετο ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ θεοῦ, ὄνομα αὐτῷ
 Is vi 8 Ἰωάννης· καὶ τὸν Ἡσαΐαν διὰ τό· Τίνα ἀποστελῶ, καὶ τίς
 πορεύσεται πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον; ὅτε ἀπεκρίνατο λέγων·
 Ἰδοὺ εἰμι ἐγὼ, ἀποστείλόν με. τί δὲ περὶ τούτων λέγω ὅτε
 καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ὁ τηλικούτος ἡμῶν σωτὴρ ἀπόστο- 10
 cf. He iv 14; los εἴρηται τοῦ πατρός; γέγραπται γάρ· Ἐχοντες οὖν
 iii 1 ἀρχιερέα μέγαν καὶ ἀπόστολον Ἰησοῦν Χριστόν. καὶ νῦν
 οὖν ὃν ἐὰν ἀποστέλλῃ ὁ σωτὴρ διακονησόμενον τῇ τινων
 σωτηρίᾳ, ὁ ἀποστελλόμενος ἀπόστολός ἐστὶν Ἰησοῦ Χρι-
 στοῦ. ἀλλ' ὁ ἀπόστολος, ὡσπερ τοῦ ἀποστείλαντός ἐστιν 15
 ἀπόστολος, οὕτως τισὶ πρὸς οὓς ἀποστέλλεται μόνοις ἐστὶν
 I Co ix 2 ἀπόστολος. ὅπερ νοῶν ὁ Παῦλος ἔλεγεν· Εἰ καὶ ἄλλοις
 οὐκ εἰμὶ ἀπόστολος, ἀλλὰ γε ὑμῖν εἰμί· ἡ γὰρ σφραγίς
 μου τῆς ἀποστολῆς ὑμεῖς ἐστε ἐν κυρίῳ. ἔξεστιν οὖν τινα
 εἶναι ἀπόστολον Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐνὶ μόνῳ ἐξαποσταλέντα, εἰ 20
 ἐνὶ μόνῳ θεοῦ προνοίᾳ τὸν λόγον διηκονήσατο. καὶ ταῦτά
 φάμεν ἵνα πάλιν βλέπωμεν τὴν τῶν χρηματισάντων Ἰησοῦ
 Gal ii 9 Χριστοῦ ἀποστόλων ὑπεροχὴν· Δεξιὰς γὰρ, φησὶν, ἔδωκαν
 ἐμοὶ καὶ Βαρνάβαν κοινωνίας, ἵνα ἡμεῖς εἰς τὰ ἔθνη, αὐτοὶ δὲ
 εἰς τὴν περιτομὴν. οὐκοῦν Παῦλος ἔθνεσι μόνοις ἀπόστολος 25
 ἦν, καὶ Πέτρος ὅλη τῇ περιτομῇ. ἡμῶν δὲ κἀν ἀξιοθῆ τις,
 ὡς παρέστησεν ὁ ἀπόστολος, τοῦ γενέσθαι ἐνὶ πού ἢ ὀλίγω
 πλείοσιν, ἀπόστολος γίνεται. κἀν γένηται δὲ, μὴ ἐπαιρέσθω,
 I Co iv 2 μεμνημένος τοῦ· Ὁ δὲ λοιπὸν ζητεῖται ἐν τοῖς οἰκονόμοις
 ἵνα πιστός τις εὐρεθῇ· οὐ γὰρ πάντως εἰ ζητεῖται, τὸ 30
 Jo xiii 20 ζητούμενον εὐρίσκεται. ταῦτα διὰ τό· Ὁ λαμβάνων ἐάν
 τινα πέμψω. ὅσους ἐνδέχεται πέμπεσθαι ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ

ὀνομάζει ἀποστόλους, κὰν μὴ, ὡς εἰρήκαμεν, τοιοῦτοι ὦσι,
 καὶ ὅτι ἐνδέχεται καὶ τῆς ἀνθρώπων φύσεως κρείττονα ὄντα
 πέμπεσθαι ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ. ὁ οὖν λαμβάνων ὄν <ἂν> πέμψῃ
 ὁ Ἰησοῦς, τὸν ἐν τῷ ἀποσταλέντι Ἰησοῦν λαμβάνει· ὁ δὲ
 5 λαμβάνων τὸν Ἰησοῦν, πατέρα λαμβάνει· ὁ ἄρα λαμβάνων
 ὄν ἂν πέμψῃ ὁ Ἰησοῦς, λαμβάνει τὸν πέμψαντα τὸν Ἰησοῦν
 πατέρα. δύναται δὲ καὶ τοιοῦτος ὁ λόγος εἶναι· ὁ μὲν
 λαμβάνων ὄν ἂν ἐγὼ πέμψω, ἐμὲ λαμβάνει, καὶ μέχρι
 τοῦ ἐμὲ παραδέξασθαι φθάνει· ὁ δὲ μὴ διὰ τινος ἐμοῦ
 432 ἀποστόλου ἐμὲ λαμβάνων, ἀλλὰ χωρῶν ἐμὲ οὐκ ἀπ' ἀνθρώ- cf. Gal i 1
 πων οὐδὲ δι' ἀνθρώπων διακονούμενον, ἀλλ' ἐπιδημοῦντα ταῖς
 τῶν εὐτρεπισάντων ἑαυτοὺς πρὸς τὴν ἐμὴν παραδοχὴν ψυχαῖς,
 τὸν πέμψαντά με λαμβάνει πατέρα, ὡς μὴ μόνον ἐμὲ τὸν
 χριστὸν εἶναι ἐν αὐτῷ ἀλλὰ καὶ τὸν πατέρα. ἔστι δὲ ἐκ
 15 τούτων καὶ τὰ κατ' ἐναντιότητα νοῆσαι· ὁ γὰρ λαμβάνων ὄν
 ἂν πέμψῃ ὁ υἱὸς τοῦ πονηροῦ, ἐκείνος τὸν ἀντίχριστον
 λαμβάνει· ὁ δὲ λαμβάνων τὸν υἱὸν τοῦ πονηροῦ καὶ
 παραδεξιόμενος τὸν ἀντίχριστον λόγον, ὑποκρινόμενος εἶναι
 ἀλήθειαν καὶ ψευδῶς ἐπαγγελλόμενος εἶναι δικαιοσύνην,
 20 οὗτος αὐτὸν λαμβάνει τὸν πονηρόν. διὸ προσέχωμεν ἴν'
 ὡς καλοὶ τραπεζῖται δοκιμάζωμεν μὲν τὸν τῶν ἀληθῶν
 διάκονον, ἀποδοκιμάζωμεν δὲ τὸν τῶν ψευδῶν. ἐνάδε μὲν
 οὖν· Ὁ λαμβάνων, φησὶν, ἂν τινα πέμψω, ἐμὲ λαμβάνει· Jo xiii 20
 ὁ δὲ ἐμὲ λαμβάνων, λαμβάνει τὸν πέμψαντά με· καί· Ὁ Jo xii 45
 25 θεωρῶν ἐμὲ, θεωρεῖ τὸν πέμψαντά με· οὔτε δὲ εἴρηται· Ὁ
 πιστεύων εἰς ὑμᾶς, πιστεύει εἰς ἐμέ· οὔτε· Ὁ θεωρῶν ὑμᾶς,
 θεωρεῖ ἐμέ. λαμβάνειν μὲν γὰρ ἡμᾶς βούλεται τοὺς ἀποστό-
 λους ἑαυτοῦ, οὐ μὴν καὶ πιστεύειν εἰς αὐτούς. λαμβάνωμεν
 οὖν τοὺς ὑπὸ τοῦ λόγου ἡμῖν ἀποστελλομένους καὶ αὐτὸν
 30 τὸν λόγον τοῦ θεοῦ· μηδέποτε δὲ παραδεξώμεθα ἀπόστολον
 ἀντιχρίστου καὶ λόγον ψευδοῦ.

18. (11) Τὰ ἅτα εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς ἐταράχθη τῷ Jo xiii 21

1 ὀνομάζει—εἰρήκαμεν] κὰν μὴ ὡσειθικαμεν ὀνομάζειν ἀποστόλους
 3 ἂν] om. 6 Ἰησοῦ 11 οὐδὲ] οὐ 15 κατέναντι ὅτι τα

πνεύματι καὶ ἐμαρτύρησε καὶ εἶπεν Ἀμήν ἀμήν λέγω
 ἡμῖν ὅτι εἷς ἐξ ἡμῶν παραδύσει με. Ἀνωτέρω εἶπε
 Jo xii 27 Νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάρακται· νῦν δὲ λέγεται ὅτι Ταῦτα
 εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς ἐταράχθη τῷ πνεύματι. καὶ ζητῶ τοιαῦτα
 εἰς τὸν τόπον· τί δὴποτε οὐκ εἴρηται ἀνάλογον τῷ· Νῦν ἡ 5
 ψυχὴ μου τετάρακται· τό· τὸ πνεῦμα τοῦ Ἰησοῦ τετάρακται·
 ἢ ἀνάλογον τῷ· Ἐταράχθη τῷ πνεύματι· τό· Νῦν ἡ ψυχὴ
 μου τετάρακται. καὶ ταῦτα ζητεῖν ἐτόλμησα μετρίως,
 τηρήσας ἐν πάσῃ τῇ γραφῇ διαφορὰν ψυχῆς καὶ πνεύματος
 καὶ μέσον μὲν τι θεωρῶν εἶναι τὴν ψυχὴν καὶ ἐπιδεχομένην 10
 ἀρετὴν καὶ κακίαν, ἀνεπίδεκτον δὲ τῶν χειρόνων τὸ πνεῦμα
 τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ· τὰ γὰρ κάλλιστα καρποὶ
 λέγονται εἶναι τοῦ πνεύματος, οὐχ ὡς ἂν οὐθιείη τις, τοῦ
 ἀγίου, ἀλλὰ τοῦ ἀνθρώπου. πρὸς ἀντιδιαστολὴν γὰρ τούτου
 cf. Gal v 19 φανερὰ λέγεται εἶναι τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς, πάντα ψεκτὰ 15
 τυγχάνοντα, ἐπεὶ μηδὲν ἔργον σαρκὸς ἐπαινετόν. ἅπαξ δὲ 433
 μέχρι τοῦ δεῦρο εὔρον πνεῦμα φαύλου σκληρύνεσθαι λεγόμενον
 ὑπὸ κυρίου τοῦ θεοῦ. γέγραπται γὰρ οὕτως ἐν τῷ
 Deut ii 30 Δευτερονομίῳ· Καὶ οὐκ ἠθέλησε Σιών βασιλεὺς Εὐσεβῶν
 παρελθεῖν ἡμᾶς δι' αὐτοῦ, ὅτι ἐσκλήρυνε κύριος ὁ θεὸς τὸ 20
 πνεῦμα αὐτοῦ, καὶ κατίσχυσε καρδίαν αὐτοῦ, ἵνα παραδοθῇ
 εἰς τὰς χεῖράς σου ὡς ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ. ἀλλὰ τὰ περὶ
 μὲν τούτου οἰκειότερον ἐν τοῖς εἰς τὸ Δευτερονόμιον ἐξε-
 τασθείη ἂν. νῦν δὲ πρόκειται λέγειν πῶς τὰ προειρημένα·
 Εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς ἐταράχθη· οὐ τὴν ψυχὴν, οὐδὲ τῇ ψυχῇ, 25
 ἀλλ' οὐδὲ τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ τῷ πνεύματι. ἵν' οὖν τὸ
 περὶ τοῦ πνεύματος παρατήρημα μὴ διαπίπτῃ, λεκτέον ὅτι
 ἐν μὲν τῷ· Νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάρακται· τὸ τῆς ταραχῆς
 πάθος ψυχῆς ἦν, ἐν δὲ τῷ· Ἐταράχθη τῷ πνεύματι ὁ
 Ἰησοῦς· ὅπερ ἐστὶ τὸ ἀνθρώπινον, τὸ πάθος ἦν ἐρχόμενον 30
 τῇ ἐπικρατείᾳ τοῦ πνεύματος. ὡς γὰρ ὁ ἅγιος ζῆν πνεύματι,
 προκατάρχοντι τῶν ἐν τῷ ζῆν, καὶ πάσης πράξεως καὶ εὐχῆς
 καὶ τοῦ πρὸς θεὸν ὕμνου, οὕτως πᾶν ὁ τίποτ' ἂν ποιῇ,
 ποιεῖ πνεύματι, ἀλλὰ κἂν πάσῃ, πάσχει πνεύματι. εἰ δὲ

ὁ ἅγιος, πὸς ὧ μᾶλλον ταῦτα λεκτέον περὶ τοῦ τῶν ἁγίων ἀρχηγοῦ Ἰησοῦ, οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, ἐν τῷ ἀνειληφέναι αὐτὸν ὄλον ἀνθρώπον, τὸ ἐν αὐτῷ διέσεισε τὰ λοιπὰ ἐν αὐτῷ ἀνθρώπινα; καὶ οὕτως ἐταράχθη τῷ
 5 πνεύματι, ἵνα μαρτυρήσῃ καὶ ἵνα εἴπῃ μετὰ τοῦ θεοῦ οἰονεὶ ὄρκου τοῦ ἀμῆν, τό· Λέγω ὑμῖν ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν Jo xiii 21
 παραδώσει με. τοῦ γὰρ πνεύματος, οἶμαι, θεωρήσαντος τὸ ἤδη ἀπὸ τοῦ διαβόλου βεβλημένον εἰς τὴν καρδίαν Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτου, ἵνα τὸν διδάσκαλον παραδῷ, cf. Jo xiii 2
 10 φωτισθεῖς εἰς τὸ ἐσόμενον ἐταράχθη· καὶ ἐπεὶ ἡ παραχῆ ἀπὸ τῆς ἐν πνεύματι γνώσεως γεγένηται, ὃ καὶ ἐν παραχῆ ἐγένετο, Ἰησοῦς, εἴρηται, ἐταράχθη τῷ πνεύματι. τάχα δὲ καὶ κατὰ μίαν ἐκδοχὴν τήν· Ἡ σὰρξ ἀσθενής· καὶ ἡ σὰρξ Mt xxvi 41 : Mc xiv 38
 τετάρακται ταῦτα ὃ ἦν ὁ Ἰησοῦς, περὶ οὗ ὑπὸ τοῦ Γαβριὴλ
 15 πρὸς τὴν Μαρίαν εἴρηται τό· Καὶ ἰδοὺ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ, Lc i 31f
 καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. οὗτος ἔσται μέγας, καὶ υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται. σημείωσῃ δὲ τίνα τρόπον ἐν τοῖς ἐξεταζομένοις τὸ ἐμαρτύρησεν ἀναφέρεται τῷ· Εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με. καὶ τοῦτο μὲν λεγόμενον καὶ
 434 προφητεύομενον τοῖς μαθηταῖς περὶ Ἰούδα, τοῦ ἐνὸς ἐξ αὐτῶν, μαρτυρία ἦν ὁμώνυμος, οἶμαι, τῷ παρὰ τὸ μαρτυρεῖν καὶ ἀποθνήσκειν ὑπὲρ θεοσεβείας σηματονομήνῃ. οὐ γὰρ ταῦτα νομίζω σημαίνεσθαι ἐν τῷ· Ἐμαρτύρησεν· ὅτε δηλοῦται τὸ ῥῆμα, παρ' ὃ ὁ μάρτυς ἐσχημάτισται τοῦ θεοῦ
 25 καὶ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ, καὶ νῦν ὅτε ἀναφέρεται ἐπὶ τό· Εἷς Jo xiii 21
 ἐξ ὑμῶν παραδώσει με. ἔτι κατὰ δύναμιν ἐγὼ ἐφίστημι καὶ τῷ· Εἷς ἐξ ὑμῶν· ἀναφερομένῃ ἐπὶ τὸν Ἰούδαν, μήποτε ἐμφαίνει τὸ ἀπὸ τάξεως ἀποστολικῆς, ἐν ἣ καὶ αὐτὸς ὑψῶται, τῷ διάθεσίν ποτε παραπλησίαν τοῖς λοιποῖς ἀπο-
 30 στόλοις ἔχειν αὐτὸν, ἀποπεπτωκέαι. οὕτως γὰρ ἐγὼ ἤκουσα καὶ τοῦ· Ἰδοὺ Ἀδὰμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν· ἐπεὶ μηδὲ Gen iii 22
 ἐκεῖ εἴρηται· ὡς ἡμεῖς· ἢ· ὡς ἐγώ· ἀλλὰ διὰ τὸν ἕνα

Ps lxxxi
(lxxxii) 7Ps lxxxi
(lxxxii) 6

Lc xxiii 21

Act xxii 22

cf. Mt xxvi
24;
Mc xiv 21

ἐκπεσόντα τῆς μακαριότητος, τό· Ὡς εἰς ἐξ ἡμῶν <τὸ δέ>·
 Ὡς εἰς· συνάδειν μοι δοκεῖ καὶ μετὰ τοῦ· Ὑμεῖς δὲ δὴ ὡς
 ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε, καὶ ὡς εἰς τῶν ἀρχόντων πίπτετε.
 πλείονων γὰρ ἀρχόντων γενομένων, εἰς πέπτωκεν, ᾧ παρα-
 πλησίως μιμούμενοι τὴν ἐκείνου πτώσειν πίπτουσιν οἱ 5
 ἀμαρτάνοντες. ὡς γὰρ ἐκεῖνος ἐν θεότητι τυγχάνων πέ-
 πτωκεν, οὕτω καὶ πρὸς οὓς ὁ λόγος φησὶ τό· Ἐγὼ εἶπα
 Θεοὶ ἐστε, καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες· ἀποπεσόντες τῆς
 μακαριότητος, οὐ προηγουμένως ὄντες ἄνθρωποι, ὡς ἄν-
 θρωποι ἀποθνήσκουσι καὶ ὡς εἰς τῶν ἀρχόντων πίπτουσι. 10
 νομίζω δὲ καὶ θαυμαστικῶς εἰρηῆσθαι τοιοῦτῳ νῶ τὸ λεγόμε-
 νον· ὁ παραδώσω με οὐκ ἀλλότριος τῶν ἐμῶν μαθητῶν
 ἐστιν, ἀλλ' οὐδὲ εἰς τῶν πολλῶν μαθητῶν, ἀλλὰ εἰς τῶν ἐν
 ἐκλογῇ μοι τετιμημένων ἀποστόλων. πολλοὶ μὲν οὖν,
 καταψηφιζόμενοι τοῦ Ἰησοῦ, φασί· Σταύρου, σταύρου αὐτόν· 15
 καί· Αἶρε ἀπὸ τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον. τὸ δὲ παραδοῦναι
 αὐτὸν ἔργον ἦν ἑωρακός καὶ νενοηκός αὐτόν· διδάσκαλον
 γὰρ αὐτὸν ἐπιστάμενος τῶν τηλικῶνδε καὶ τοσῶνδε μαθη-
 μάτων, ἃ κατ' ἰδίαν μετὰ τῶν ἀποστόλων ἤκουσε, καὶ
 κύριον αὐτὸν εἰδὼς, παραδιδούς αὐτόν, ὃ ἔγνω μέγεθος 20
 αὐτοῦ παρέδωκεν, οὐκ ἂν ποιήσαντος τοῦτό τις τὸ μέγεθος
 αὐτοῦ μὴ τεθεωρηκός. τὸν μὲν γὰρ μέγαν παραδέδωκεν,
 οὐ καθὸ μέγας ἐστίν, ἐπεὶ μὴ εἶδε καθὸ μέγας ἐστίν· ὁ δὲ
 καὶ μαθὼν πῶς μέγας ἦν, καὶ ἀκροατῆς γενόμενος τοῦ
 μεγέθους τῆς ἐν αὐτῷ σοφίας καὶ λόγου καὶ χάριτος, καὶ 25
 προδοὺς αὐτόν, προέδωκεν ὅλον καθ' ὃ εἶδε μέγεθος. διὰ 435
 τοῦτο συνέφερον αὐτῷ εἰ μὴ ἐγεννήθη, εἴτε τὴν τῆς παλιγ-
 γενεσίας γένεσιν, ὡς ἂν βαθύτερόν τις ἀκούσαι, εἴτε καὶ τὴν
 κοινότερον νοουμένην· περὶ ἧς ὁ πραγμάτων ἑαυτὸν ἀπαλλάτ-
 τειν θέλων, καὶ ζητήσας ὅτι ᾧ συμφέρει, ὄντι συμφέρει, 30
 καὶ ὑπονοήσας ὅτι οὐκ ἂν μὴ ὄντι αὐτῷ συνέφερον, ἐπὶ τὴν
 δευτέραν κατελλθῶν διήγησιν, ἐκείνην μᾶλλον παραδέξεται.

1 τὸ δέ] om.
21 ποιήσαντες17 ἑωρακός 18 τηλικούτων δε καὶ ποσῶνδε
26 ὅλον καθ' ὃ] ὁ λουκας

19. (12) Ἔβλεπον <δέ> εἰς ἀλλήλους οἱ μαθηταί, Jo xiii 22
 ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει. Εἰ μὲν προφανῆς ἦν τοῖς
 Ἰησοῦ μαθηταῖς ἢ τοῦ Ἰούδα κακία, κὰν ἔγνωστο, εἰπόντος
 τοῦ σωτήρος ὅτι Εἰς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με· τίς ἦν ὁ
 5 παραδώσων τὸν διδάσκαλον. νυνὶ δὲ βλέπουσιν εἰς ἀλλήλους
 οἱ μαθηταί, ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει. καὶ γὰρ Ἰούδας
 τάχα μὲν ἐκ προτέρων χρηστοτέρων ἐδυσώπει τοὺς ἀποστό-
 λους πρὸς τὸ μηδὲν ὑπονοῆσαι περὶ αὐτοῦ φαῦλον· τάχα δὲ cf. Jo xiii 2
 καὶ τοῦ διαβόλου ἤδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν, ἵνα
 10 παραδῶ αὐτὸν Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτης, οὐκ ἦν τῆς
 πονηρίας ἐξ ὄλων· λείμματος γὰρ προαιρέσεως ἀγαθῆς
 ὑπάρχοντος ἐν αὐτῷ, ἰδὼν ὅτι κατεκρίθη, ἠνίκα δήσαντες Mt xxvii
2-5
 αὐτὸν ἀπήγαγον καὶ παρέδωκαν Πιλάτῳ τῷ ἡγεμόνι, μετα-
 μεληθεὶς ἔστρεφε τὰ τριάκοντα ἀργύρια τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ
 15 πρεσβυτέροις λέγων Ἡμαρτον παραδοὺς αἷμα ἁθῶν· ὅτε
 εἰπόντων αὐτῶν· Τί πρὸς ἡμᾶς; σὺ ὄψῃ· ρίψας ὁ φιλάργυρος
 Ἰούδας τὰ ἀργύρια ἀπελθὼν ἀπήγξατο, μηδὲ περιμείνας
 ἰδεῖν τοῦ περὶ τὸν Ἰησοῦν παρὰ τῷ Πιλάτῳ κρίματος τὸ
 τέλος. καὶ γέγονεν αὐτῷ οὔτε καθαρὰ ἀπὸ ἁμαρτίας
 20 μετάνοια, οὔτε ἄκρατος πρὸς τι χρηστότερον ἢ πονηρία.
 εἰ μὲν γὰρ καθαρῶς μετενόει καὶ ὡς ὁ ληστής εἰπὼν·
 Μνήσθητί μου, Ἰησοῦ, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου· Lc xxiii 42
 προσελθὼν τῷ σωτήρι ἐποίει τὰ παρ' αὐτοῦ, πρὸς τὸ ἐξιλά-
 σασθαι αὐτὸν ἐπὶ τῇ φθασάσῃ γεγονέναι προδόσει. εἰ δὲ
 25 πάντῃ τὴν τοῦ καλοῦ ἔννοιαν ἐξεληλακῶς ἦν τῆς ἑαυτοῦ
 ψυχῆς, οὔτ' ἂν μετεμελήθη ἰδὼν ὅτι κατεκρίθη ὁ Ἰησοῦς·
 ἀλλὰ καὶ προσετίθει ἂν λόγους κατηγορῶν αὐτοῦ συγγενεῖς
 τῇ προδοσίᾳ. ἀλλὰ καὶ ἀπολαύων ἂν ὡς φιλάργυρος ὢν cf. Mt xxvii 9
 ἔλαβε τριάκοντα ἀργυρίων, τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου, οὔτ'
 30 ἂν ἐβουλεύσατο ἀπώσασθαι τὰ ἀργύρια οὔτ' ἂν ἔστρεψεν
 436 αὐτὰ τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ πρεσβυτέροις, οὔτ' ἂν ἐπ' αὐτῶν
 ἐκείνων ἐξωμολογήσατο, αὐτοῦ μὲν κατηγορῶν τὸν διδάσκα-

- Mt xxvii 3 λον δὲ ἐγκωμιάζων ἐν τῷ Ἡμαρτον παραδοὺς αἷμα δίκαιον. ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπάγξασθαι αὐτὸν οὐδεὶς ἄλλος ἐποίησεν ἢ
- cf. Jo xiii 2 ὁ βεβληκὼς αὐτοῦ εἰς τὴν καρδίαν ἵνα παραδῶ τὸν σωτήρα· καὶ τόπον γε κατ' ἀμφοτέρα ἔδωκε τῷ διαβόλῳ. ταῦτα δὲ κατὰ δύναμιν ἐπεξεργασάμην ἅμα μὲν παριστῶς τοῖς 5 οιομένοις αὐτὸν φύσει γεγονέναι ἀνεπίδεκτον σωτηρίας, ὅτι οὐ τοιοῦτος ἦν, ἅμα δὲ διηγούμενος ὅτι εὐλόγως οἱ μαθηταὶ ἐπὶ τῷ τοῦ κυρίου λόγῳ ἔβλεπον εἰς ἀλλήλους, ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει. ἀρκεῖ δὲ παραθέσθαι καὶ προφητικὴν λέξιν ἀπὸ τοῦ τεσσαρακοστοῦ Ψαλμοῦ, παριστῶσαν 10
- Ps xl (xli) 10 ὅτι ἅγιος ὢν μεταπέπτωκεν, ἐπεὶ γέγραπται Καὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης μου, ἐφ' ὃν ἤλπισα, ὁ ἐσθίων ἄρτους
- Ps liv (lv) 13 μου ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ πτερνισμόν. ἀλλὰ καὶ τό· Εἰ ἐχθρὸς ὠνείδισέ με, ὑπήνεγκα ἄν· ἐπ' αὐτὸν ἀναφερόμενον, δηλοῖ ὅτι οὐκ ἀρχῆθεν ἐχθρὸς ἦν. ἀλλὰ καὶ τό· Εἰ ὁ 15 μισῶν με ἐμεγαλορρημόνησεν, ἐκρύβην ἄν ἀπ' αὐτοῦ· παρίστησιν ὅτι καὶ ἡγάπα ποτὲ τὸν Ἰησοῦν, φθίσας ἐπὶ τὸ καὶ
- Ps liv (lv) 14 ἰσόψυχος αὐτῷ τυγχάνειν, ἐπεὶ γέγραπται· Σὺ δὲ ἄνθρωπε ἰσόψυχε, καὶ ἡγεμών μου, καὶ γνωστὴ μου. καὶ ἄλλα δ' ἄν εὖροις μυρία, ἐξ ὧν συνήσεις ὅτι εἰκότως οἱ μαθηταὶ ἔβλεπον 20 εἰς ἀλλήλους, ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει. ὁ δὲ Λουκᾶς
- Lc xxii 21 ff. ἀνέγραψεν ὅτι εἰπόντος τοῦ σωτήρος· Πλὴν ἰδοὺ ἡ χεὶρ τοῦ παραδιδόντος με μετ' ἐμοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης. ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὸ ὄρισμένον αὐτῷ πορεύεται, πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ δι' οὗ παραδίδοται· οἱ μαθηταὶ 25 ἤρξαντο συζητεῖν πρὸς ἑαυτοὺς τίς ἄρα εἴη ἐξ αὐτῶν ὁ μέλλων τοῦτο πράσσειν· συνέζήτουν γὰρ ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει. ἀλλὰ κατὰ μὲν τὸν Λουκᾶν οὐκ ἐμφαίνεται· ὅτι ἕκαστος καὶ ἑαυτὸν ὑπειόει· κατὰ δὲ τὸν Ματθαῖον καὶ τὸν Μάρκον καὶ τοῦτο παρίσταται. ὁ μὲν γὰρ Ματθαῖός φησι· 30
- Mt xxvi 22 Καὶ λυπούμενοι σφόδρα ἤρξαντο λέγειν Μήτι ἐγὼ εἰμι,
- Mc xiv 19 κύριε; ὁ δὲ Μάρκος ὅτι ἤρξαντο λυπεῖσθαι καὶ λέγειν

αὐτῷ εἰς καθ' ἓνα Μῆτι ἐγώ; καὶ ἄλλος Μῆτι ἐγώ; ἐμέ-
 μνηντο γὰρ, οἶμαι, ἄνθρωποι ὄντες, ὅτι τρεπτή ἐστιν ἡ
 προαίρεσις τῶν ἔτι προκοπτόντων καὶ ἐπιδεχομένη τὰ ἐναντία
 θέλειν οἷς πρότερον προέθετο. τάχα δὲ καὶ μαθόντες πρὸς ἃ
 5 ἡμῖν ἐστιν ἡ πάλη, εὐλαβοῦντο διὰ τὸ ἐν ἀνθρώποις ἄδηλον cf. Eph vi 12
 437 μήποτε νικηθέντες παραδέξωνται καὶ τὴν τοῦ διδασκάλου
 προδοσίαν. καὶ γὰρ ὁ Πέτρος πρόθεσιν μὲν εἶχεν, ὅτε
 διαβεβαιούμενος ἔλεγεν· Εἰ καὶ πάντες σκανδαλισθήσονται Mt xxvi 33;
 ἐν σοὶ, ἐγὼ οὐ σκανδαλισθήσομαι· μὴ ἀρνήσασθαι τὸν cf. Mc xiv 29
 10 Ἰησοῦν· ἐκικηθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ τῆς δειλίας πνεύματος πρὸ
 ἀλεκτοροφωνίας τρὶς αὐτὸν ἠρνήσατο. ἐκ τῶν τοιούτων διὰ
 λόγων διδασκόμεθα· Ὁ στήκων βλεπέτω μὴ πέσῃ· καὶ· Μὴ I Co x 12
 καυχῶ τὰ εἰς αὐριον, οὐ γὰρ οἶδας τί τέξεται ἡ ἐπιούσα. Pr xxvii 1
 τάχα δὲ καὶ τό· Ἐβλεπον εἰς ἀλλήλους οἱ μαθηταί· πρὸς τῷ Jo xiii 22
 15 ἀπλούστερον νοουμένῳ καὶ τοιοῦτόν τι δηλοῖ, ὅτι ἕκαστος
 κατὰ τὸ δυνατόν ἀνθρωπίνῃ φύσει ἐνεώρα εἰς τὴν προαίρεσιν
 τοῦ ἐτέρου, ἐπαπορῶν εἰ δύναται ἡ τοιαῦτα πράξασα ψυχὴ
 καὶ οὕτω πρὸς τὸν ἀψευδῆ διδάσκαλον διατεθεῖσα, ἀληθῶς
 μαρτυρήσαντα ἐν τῷ εἰρηκέναι· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι εἰς Jo xiii 21
 20 ἐξ ὑμῶν παραδώσει με· ἐπὶ τοσοῦτον τραπήναι καὶ ἐπιλα-
 θέσθαι τῶν τοῦ διδασκάλου μαθημάτων ὡς καὶ ἐπὶ τὴν
 προδοσίαν αὐτοῦ φθῆσαι. ἐμφαντικὴ γὰρ ἡ περὶ τῶν
 μαθητῶν λέξις ἢ· Ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει· οὐ γὰρ
 25 ἦσαν περὶ τούτου ἀπορούμενοι, καὶ οὐδὲν οὔτε νοεῖν οὔτε
 λέγειν σαφῆς εὐρίσκοντες.

20. (13) Ἦν ἀνακείμενος εἰς ἐκ τῶν μαθητῶν Jo xiii 23-25
 αὐτοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς.
 νεύει οὖν τοῦτω Σίμων Πέτρος καὶ λέγει αὐτῷ· Εἰπέ τίς
 30 ἐστὶ περὶ οὗ λέγει. ἀναπεσῶν ἐκείνος ἐπὶ τὸ στήθος
 τοῦ Ἰησοῦ λέγει αὐτῷ· Κύριε, τίς ἐστιν; ἀποκρίνεται οὖν
 ὁ Ἰησοῦς· Ἐκεῖνός ἐστιν ὃς ἐγὼ βᾶψω τὸ ψωμίον.
 Βᾶψας οὖν τὸ ψωμίον λαμβάνει καὶ δίδωσιν Ἰούδα

Jo xiii 27 ff. Σίμωνος Ἰσκαριώτου. καὶ μετὰ τὸ ψωμίον τότε εἰσῆλ-
 θεν εἰς ἐκεῖνον ὁ Σατανᾶς. λέγει οὖν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς
 "Ὁ ποιεῖς ποίησον τάχιον. τοῦτο δὲ οὐδεὶς ἔγνω τῶν
 ἀνακειμένων πρὸς τί εἶπεν αὐτῷ· τινὲς γὰρ ἐδόκοyn,
 ἐπεὶ τὸ γλωσσοκόμον εἶχεν Ἰούδας, ὅτι λέγει αὐτῷ 5
 Ἰησοῦς Ἀγόρασον ὧν χρεῖαν ἔχομεν εἰς τὴν ἑορτήν, ἢ
 τοῖς πτωχοῖς ἵνα τι δῶ. Ὁ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ
 ἀνακείμενος, εἰς τῶν μαθητῶν ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς, ἔοικεν ὁ
 γραφῆς τὸ εὐαγγέλιον εἶναι Ἰωάννης· ἐπὶ γὰρ τῷ τέλει τοῦ
 εὐαγγελίου γέγραπται ὡς Ἐπιστραφεῖς ὁ Πέτρος βλέπει 10
 τὸν μαθητὴν ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς ἀκολουθοῦντα, ὃς καὶ
 ἀνέπεσεν ἐν τῷ δείπνῳ ἐπὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ, καὶ εἶπε Κύριε,
 τίς ἐστίν ὁ παραδιδούς σε; τοῦτον οὖν ἰδὼν ὁ Πέτρος λέγει
 τῷ Ἰησοῦ Κύριε, οὗτος δὲ τί; λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς Ἐὰν 438
 αὐτὸν θέλω μένειν ἔτι ὡς ἔρχομαι, τί πρὸς σέ; σύ μοι 15
 ἀκολούθει. ἐξῆλθεν οὖν ὁ λόγος εἰς τοὺς ἀδελφοὺς, ὅτι ὁ
 μαθητὴς ἐκεῖνος οὐκ ἀποθνήσκει. οὐκ εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ
 Ἰησοῦς ὅτι οὐκ ἀποθνήσκει, ἀλλ' Ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν
 ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ; ὅτι δὲ ὁ μαθητὴς οὗτος ὁ
 γραφῆς τὸ εὐαγγέλιον Ἰωάννης ἐστὶν δῆλον ἐκ τῶν ἐπιφερο- 20
 μένων, οὕτως ἐχόντων ὅτι Οὗτός ἐστιν ὁ μαθητὴς ὁ καὶ
 μαρτυρῶν περὶ τούτων, ὁ γραφῆς ταῦτα. παρατήρει δὲ
 ἐν ἀμφοτέροις τοῖς τόποις τοῦ εὐαγγελίου τίνα τρόπον ὁ
 Πέτρος, ὡς ἐπὶ πλείον αὐτῷ θαρρῶν καὶ προσκεκλιμένος,
 ὅπου μὲν· Νεύει αὐτῷ καὶ λέγει Εἰπέ τίς ἐστι περὶ οὗ ὁ 25
 cf. Jo xxi 20 Ἰησοῦς προδῶσοντός φησιν· ἔπου δὲ ἰδὼν αὐτὸν ἀκολου-
 θοῦντα· ὡς φροντίζων αὐτοῦ μᾶλλον παρὰ τοὺς λοιποὺς,
 λέγει τῷ Ἰησοῦ περὶ αὐτοῦ· Κύριε, οὗτος δὲ τί; βουλόμενος
 μαθεῖν καὶ τὸ κατὰ τὸν Ἰωάννην τέλος ὁμοίως τῷ ἐγνωκέσαι
 cf. Jo xxi 18 τὰ περὶ αὐτοῦ, ὅτι ὅταν γηράσῃ ἐκτενεῖ τὰς χεῖρας αὐτοῦ, 30
 καὶ ἄλλος αὐτὸν ζώσει καὶ οἴσει ὅπου οὐ θέλει. εἶπερ δὲ ἂ
 cf. Jo vi 63 ἐλάλει ῥήματα ὁ Ἰησοῦς πνεῦμά ἐστι καὶ οὐ γράμμα, δι'

ὄλων ζωὴ ἐστὶ καὶ οὐδαμῶς θάνατος, καὶ μιμούμενος αὐτὸν ὁ
 μαθητὴς ὃν ἠγάπα πνεῦμα καὶ ζωὴν ἀναγράφει, ἀκουστέον
 τοῦ· Ἦν ἀνακείμενος εἰς ἕκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐν τῷ κόλπῳ Jo xiii 23
 τοῦ Ἰησοῦ· ἀξίως τιμῆς, ἧς πρέπει διδόναι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ
 5 καὶ λαμβάνειν τὸν ἀγαπώμενον ὑπ' αὐτοῦ. καὶ νομίζω ὅτι
 εἰ καὶ συμβολικῶς τότε ἀνακείμενος Ἰωάννης ἦν ἐν τῷ
 κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ, τοῦ γέρως τούτου ἀξιωθεὶς ὡς ἐξαιρέτου
 ἀγάπης κριθεὶς ἄξιος τῆς ἀπὸ τοῦ διδασκάλου, τὸ συμβο-
 λικὸν τοῦτο παρίστησιν ὅτι Ἰωάννης ἀνακείμενος τῷ λόγῳ
 10 καὶ τοῖς μυστικωτέροις ἐναναπαυόμενος, ἀνέκειτο ἐν τοῖς
 κόλποις τοῦ λόγου, ἀνάλογον τῷ καὶ αὐτὸν εἶναι ἐν τοῖς
 κόλποις τοῦ πατρὸς, κατὰ τό· Ὁ μονογενὴς θεὸς, ὁ ὢν εἰς Jo i 18
 τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο. εἰ μὴ ταπεινό-
 τερον δὲ ἀκούομεν καὶ τοῦ· Ἐγένετο δὲ ἀποθανεῖν τὸν πτωχὸν Lc xvi 22
 15 καὶ ἀπενεχθῆναι αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον
 Ἀβραάμ· τοιοῦτόν τι καὶ περὶ τοῦ κόλπου Ἀβραάμ νοήσο-
 μεν· ὅπερ ἔαν οὕτως διηγησώμεθα, ἀπολογησάμενοι πρὸς
 τὴν κατ' ἄγνοιαν περὶ τῆς γραφῆς ἐπαπόρησιν, λεχθεῖν
 ἂν ὑπὸ τοῦ βουλευθέντος ἀθετήσαι τὴν περὶ τὸν πλούσιον
 20 καὶ τὸν πένητα διήγησιν· εἰ γὰρ ἀνέκειτο, φησὶν, εἰς τὸν
 439 κόλπον τοῦ Ἀβραάμ ὁ Λάζαρος, ἕτερος πρὸ τοῦ τοῦτον
 ἐξελθεῖν τὸν βίον ἦν ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἀβραάμ, καὶ πρὸ
 ἐκείνου ἄλλος. ἀλλὰ καὶ ἄλλου, φησὶ, δικαίου ἐξελθόντος
 ὁ πτωχὸς ὑπαναστήσεται· οὐ γὰρ ἑώρα τὸν κόλπον τοῦ
 25 Ἀβραάμ ὁ περὶ τούτων ἐπαπορῶν, καὶ ὅτι δυνατόν ἐστι
 μυρίους ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἀβραάμ ἅμα ἀναπαύεσθαι,
 κοινωνοῦντας τῶν ἀποκαλυφθέντων αὐτῷ.

21. Εἰ δὲ καὶ ἄλλον τόπον περὶ τῆς τοῦ κόλπου ὀνομασίας
 δεήσει παραθέσθαι ἀπὸ τῆς γραφῆς, φέρε ἐξετάσωμεν τίνα
 30 τρόπον εἶπε κύριος τῷ Μωϋσῇ· Πάλιν εἰσήνεγκον τὴν χειρῶν Ex iv 6
 σου εἰς τὸν κόλπον σου. καὶ εἰσήνεγκε τὴν χεῖρα αὐτοῦ εἰς
 τὸν κόλπον αὐτοῦ, καὶ ἐξήνεγκεν αὐτὴν ἐκ τοῦ κόλπου αὐτοῦ

- Ex iv 6 f. καὶ ἐγένετο ἡ χεὶρ αὐτοῦ λεπρῶσα ὡσεὶ χιῶν. καὶ εἶπεν
 Εἰσένεγκον τὴν χεῖρά σου εἰς τὸν κόλπον σου. καὶ εἰσήνεγκε
 τὴν χεῖρα αὐτοῦ εἰς τὸν κόλπον αὐτοῦ, καὶ ἐξήνεγκεν αὐτὴν
 ἐκ τοῦ κόλπου αὐτοῦ, καὶ πάλιν ἀπεκατεστάθη εἰς τὴν χροάν
 τῆς σαρκὸς αὐτοῦ. χαλεπὸν μὲν οὖν ἰδεῖν καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς, 5
 τίνος σύμβολον εἶναι δύναται τὸ σημεῖον τοῦτο. ἐπεὶ δὲ
 χρῆ καὶ ἡμᾶς μὴ ἀργεῖν ἀπὸ τοῦ ζητεῖν τὸ ὑποπίπτον εἰς
 κρίσιν παραδοῦναι τῷ ἐντευξομένῳ, φήσομεν ὅτι ἡ χεὶρ
 πράξεων πολλαχοῦ σύμβολόν ἐστιν· ὁ δὲ κόλπος Μωϋσέως
 δύο δυνάμεις ἔχει, τὴν μὲν προτέραν καὶ κατὰ τὰ τοῦ 10
 γράμματος νοήματα, ποιούσαν τὴν πράξιν τοῦ πράττοντος
 ὡσεὶ χιῶν, ὅσον ἐπὶ τῇ Ἑβραίων φωνῇ, ἣ καὶ λεπρῶσαν
 τὴν δὲ δευτέραν καὶ κατὰ τὸν πνευματικὸν νόμον, καθαρὰν
 ἀποδεικνύουσαν τὴν πολιτείαν, καὶ ἀποκαθιστανομένην εἰς τὸ
 βούλημα τῆς φύσεως τοῦ λόγου. καὶ τήρει γε ὅτι ἐπιφέρει- 15
 Ex iv 8 ται τούτοις τό· Ἐὰν μὴ πιστεύσωσί σοι μηδὲ εἰσακούσωσι
 τῆς φωνῆς τοῦ σημείου τοῦ πρώτου, πιστεύσουσί σοι τῆς
 φωνῆς τοῦ σημείου τοῦ δευτέρου· ὁ γὰρ μὴ πιστεύσας τῇ
 ἐκδοχῇ τοῦ γράμματος, διὰ μεγαλόνοιαν πιστεύσει τῇ πνευ-
 ματικῇ τοῦ νόμου διηγῆσει. εἰ δέ τις μὴ πιστεύσῃ τοῖς 20
 δυσὶ σημείοις τούτοις, τῷ μὲν προτέρῳ ὅτι λεπρὰν ποιεῖ τὴν
 πράξιν, τῷ δὲ δευτέρῳ ὅτι ἀποκαθίστησιν αὐτὴν εἰς τὸ κατὰ
 Ex iv 9 φύσιν, τὸ ὕδωρ τούτῳ αἷμα γίνεται. γέγραπται γάρ· Καὶ
 ἔσται εἰ μὴ πιστεύσωσί σοι τοῖς δυσὶ σημείοις τούτοις
 μηδὲ εἰσακούσωσι τῆς φωνῆς σου, λήψῃ ἀπὸ τοῦ ὕδατος 25
 τοῦ ποταμοῦ καὶ ἐκχεεῖς ἐπὶ τὸ ξηρὸν, καὶ ἔσται τὸ ὕδωρ
 ὃ εἰς λάβης ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ αἷμα ἐπὶ τοῦ ξηροῦ. καὶ 440
 πρόσχες δὲ ὅτι ἐπὶ τούτου τοῦ σημείου οὐκέτι λέγεται τὸ
 ἢ πιστεύσουσί σοι, ἢ οὐ πιστεύσουσι. δηλοῦται γὰρ ὅτι
 τῷ μὴ πιστεύσαντι τοῖς δυσὶ σημείοις τὸ λαμβανόμενον 30
 ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ὕδωρ αἷμα γίνεται, δι' ἀπιστίαν ποτίμου
 ἀπολαύειν οὐ δυναμένῳ λόγου. ἀλλὰ γὰρ ἐπανέλθωμεν,

11 ποιούσα

17 πιστεύσωσιν

29 πιστεύσουσι 1°] πιστεύσωσι

πλείονα τοῦ δέοντος διὰ τὸν κόλπον τοῦ Ἰησοῦ παραλα-
 βόντες εἰς τὸν τόπον, ἐπὶ τὸ προκείμενον, καὶ μαθόντες ὅτι
 ὃν ἡγάπα ὁ Ἰησοῦς ἦν ἀνακείμενος ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ,
 πάντα πράττωμεν πρὸς τὸ ἐγκριθῆναι τῇ ἑξαιρέτῳ αὐτοῦ
 5 ἀγάπῃ· οὕτω γὰρ καὶ αὐτοὶ ἀνακεισόμεθα ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ
 Ἰησοῦ· νεύει δὲ τῷ ἀγαπωμένῳ μαθητῇ Σίμων Πέτρος,
 καὶ μὴ ἀρκοῦμενος τῷ νεύματι φησὶν αὐτῷ· Εἰπέ τίς ἐστι Jo xiii 24
 περὶ οὗ λέγει. ἐπεὶ οὖν τὸ νεύειν ἐν ταῖς Παροιμίαις εἰς
 διαβολὴν λαμβάνεται· ὁ γὰρ φαῦλος ἐννεύει μὲν ὀφθαλμῷ, Pr vi 13f.
 10 σημαίνει δὲ ποδὶ, διδάσκει δὲ νεύμασι δακτύλων, καὶ διε-
 στραμμένη καρδιά τεκταίνεται κακὰ· καί· Ὁ ἐννεύων ὀφθαλ- Pr x 10
 μοῖς μετὰ δόλου συνάγει ἀνδράσι λύπας· λεκτέον ὅτι
 φαῦλον οὐ τὸ νεύειν ἐστίν, ἀλλὰ τὸ νεύειν ὀφθαλμῷ,
 τουτέστι, πλαγιάζειν τὸν ὀφθαλμὸν καὶ μὴ ὀρθὰ βλέπειν,
 15 καὶ τὸ νεύειν μετὰ δόλου ἐστὶ τὸ ψεκτόν· νεύειν δὲ
 φιλομαθῶς Πέτρον ἔργον ἦν, καὶ ἀκολούθως τῷ τοιούτῳ
 νεύματι λέγειν τῷ συμφοιτητῇ, ὡς παρρησίαν πλείονα
 ἔχοντι πρὸς τὸν διδάσκαλον· Εἰπέ τίς ἐστι περὶ οὗ λέγει.
 ἐβούλετο γὰρ ἴσως τὸ κατὰ τὴν προδοσίαν, ἣν προδίδωσιν
 20 Ἰούδας τὸν Ἰησοῦν, μυστήριον ἰδεῖν, ὅπερ ἵνα μάθῃ ὁ
 Πέτρος, Ἰωάννης πρότερον ἀνακείμενος ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ
 Ἰησοῦ ἐπαναβέβηκε καὶ ἀνέπεσεν ἐπὶ τὸ στήθος. καὶ
 τάχα μὴ ἀναπεσόντι ἐπὶ τὸ στήθος, ἀλλὰ μείναντι ἐπὶ
 τοῦ ἀνακείσθαι ἐν τῷ κόλπῳ, οὐκ ἂν παρέδωκεν ὃν ἐπόθει
 25 μανθάνειν Ἰωάννης ἢ Πέτρος λόγον. εἰ καὶ ἀνακείμενος
 οὖν πρότερον μὲν ἦν ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ, ὕστερον δὲ
 ἀνέπεσεν ἐπὶ τὸ στήθος τοῦ Ἰησοῦ, διὰ τοῦ δευτέρου ἐν τοῖς
 τελευταίοις τοῦ εὐαγγελίου χαρακτηρίζεται ὡς μείζονος καὶ
 διαφέροντος ὁ τοῦ Ἰησοῦ γνήσιος μαθητής. γέγραπται γὰρ
 30 ὅτι Ἐπιστραφεὶς ὁ Πέτρος βλέπει τὸν μαθητὴν ὃν ἡγάπα ὁ Jo xxi 20
 Ἰησοῦς ἀκολουθοῦντα, ὃς καὶ ἀνέπεσεν ἐν τῷ δείπνῳ ἐπὶ τὸ
 στήθος αὐτοῦ καὶ εἶπε Κύριε, τίς ἐστίν ὁ παραδιδούς σε; οὐ

γὰρ γέγραπται· ὃς ἦν ἀνακείμενος ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ 441
<Ἰησοῦ>.

22. (14) Τί δὲ καὶ ἀποκρινόμενος εἶπεν ὁ κύριος
 Jo xiii 26 θεωρήσωμεν. Ἐκεῖνος, φησὶν, ἐστὶν ᾧ ἐγὼ βάψω τὸ
 ψωμίον καὶ δώσω αὐτῷ. εἶπεν οὖν τοῦτο ὁ Ἰησοῦς, καὶ 5
 βάψας τὸ ψωμίον λαμβάνει καὶ δίδωσιν Ἰούδα Σίμωνος
 Ἰσκαριώτου. καὶ μετὰ τὸ ψωμίον, τότε εἰσηλθεν εἰς ἐκεῖνον
 ὁ Σατανᾶς, οὐ δυναθεὶς πρότερον εἰσελθεῖν, οὐδὲ εὐθὺς ᾄμα
 cf. Jo xiii 2 τῷ βεβληκέναι εἰς τὴν καρδίαν ἵνα παραδῶ αὐτὸν Ἰούδας
 Σίμωνος Ἰσκαριώτης. ἐχρῆν γὰρ, οἶμαι, διὰ τῆς δόσεως 10
 τοῦ ψωμίου ἀντιλαβεῖν αὐτὸ ἀπὸ τοῦ ἀναξίου ἔχειν τὸ
 cf. Mt xxv
 29;
 Lc viii 18 κρεῖττον ὃ ἐδόκει ἔχειν· ἀπὸ γὰρ τοῦ μὴ ἔχοντος καὶ ὃ
 δοκεῖ ἔχειν ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ. ἀφαιρεθεὶς οὖν ὁ Ἰούδας
 ὡς ἀνάξιος τοῦ κρεῖττονος τοῦ εἰπόντος, κεχώρηκε τὴν εἰς
 αὐτὸν τοῦ Σατανᾶ εἴσοδον. παραδείγματος δὲ ἕνεκεν ἵνα 15
 νοηθῆ πῶς ψωμίον μὲν ἔδωκεν ὁ κύριος τῷ Ἰούδα, ἐκεῖνος
 δὲ τότε ἀπέθετο κρεῖττόν τι ἐνυπάρχον ἐν αὐτῷ, καὶ τάχα
 τὴν εἰρήνην, ὑποστρέφουσιν ἀπὸ τοῦ ἀκούσαντος καὶ μὴ
 Lc x 6 παραδεξαμένου ἐπὶ τὸν εἰπόντα, κατὰ τὸ λελεγμένον ὅτι Ἐὰν
 μὲν ἦ ἐκεῖ υἱὸς εἰρήνης, ἢ εἰρήνη ὑμῶν ἐπ' αὐτὸν ἀναπαύσε- 20
 ται· ἐὰν δὲ μὴ ἦ ἐκεῖ υἱὸς εἰρήνης, ἢ εἰρήνη ὑμῶν ἐφ' ὑμᾶς
 ἀνακάμψει· παραθησόμεθα καὶ ἀπὸ τῆς πρὸς Κορινθίους
 2 Co viii 14 δευτέρας ἐπιστολῆς ταῦτα οὕτως γεγραμμένα· Τὸ ὑμῶν
 περίσσευμα εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα, ἵνα καὶ τὸ ἐκείνων
 περίσσευμα γένηται εἰς τὸ ὑμῶν ὑστέρημα. κατανοήσας 25
 γὰρ τὴν ἐν τούτοις ἀντίδοσιν χοϊκῶν πρὸς πνευματικὰ,
 δυνήσῃ ἰδεῖν πῶς τῷ μὴ ἀξίῳ ἄρτου ψωμίον ἐπιδέδωκεν,
 ἵνα διὰ τοῦ ψωμίου ἀφέλῃ αὐτοῦ, ὡς ἀναξίου ἔτι ἀκούειν·
 Ps xl (xli) 10 Καὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης μου· τὴν εἰρήνην, ὃ
 cf. Apoc
 xxii 11
 cf. Eph iv 27 ῥυπαρὸς γὰρ ῥυπαιθήτω ἔτι, ἧς ἀφαιρεθείσης ὁ ἐπιτηρῶν 30
 καιροὺς τῆς εἰς τὴν ψυχὴν εἰσόδου αὐτοῦ, καὶ τὸν διδόντα
 αὐτῷ τόπον εἰσελθεῖν, εἰς τὸν Ἰούδαν εἰσηλθεν. ᾄμα δὲ

2 Ἰησοῦ] om.

24 ἐκείνων 2^ο] ἐκείνου

31 καιροὺς τῆς] καιρευστῆς

παρατήρει ὅτι πρότερον μὲν οὐκ εἰσῆλθεν ὁ Σατανᾶς εἰς τὸν cf. Jo xiii 27
 Ἰούδαν, ἀλλὰ βεβλήκει μόνον εἰς τὴν καρδίαν ἵνα παραδῶ cf. Jo xiii 2
 Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτης τὸν διδάσκαλον· κατὰ δὲ τὰ
 νῦν ἐξεταζόμενα μετὰ τὸ ψωμίον εἰσελθεῖν εἰς ἐκεῖνον.
 5 διόπερ καὶ ἡμεῖς φυλαττώμεθα μήποτε ὁ διάβολος βάλῃ
 εἰς τὴν καρδίαν ἡμῶν ὅτιποτοῦν τῶν πεπτρωμένων αὐτοῦ cf. Eph vi 16
 βελῶν· ἔαν γὰρ βάλῃ, ἐπιτηρεῖ μετὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς
 εἰσελθεῖν. ζητήσαι δ' ἂν τις διὰ τί οὐ γέγραπται· ἐκεῖνός
 10 βᾶψω· Βᾶψω γὰρ, φησὶ, τὸ ψωμίον, καὶ δώσω. καὶ βᾶψας Jo xiii 26
 τὸ ψωμίον λαμβάνει καὶ δίδωσιν Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτη.
 442 ὡς ἐν τοιοῦτοις δὴ τόποις πρόσχες εἰ δύνασαι τὸν εἰλικρινῆ
 ἄρτον ἀβαφῆ φάσκειν εἶναι, καὶ καθ' αὐτὸν τρόφιμον· τὸ δὲ
 τῷ Ἰούδα ἐπιδιδόμενον καὶ οὐκ ἄρτος ἦν τὸ ψωμίον, καὶ οὐ
 15 ψωμίον ἀβαφές, ἀλλὰ βεβαμμένον τῷ δυναμένῳ ἀποσπᾶσαι
 τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τὴν ἀπὸ τοῦ λόγου ἐπὶ ποσὸν ἐγγυομένην
 βαφὴν, ἵνα μετὰ τὸ ψωμίον εἰσέλθῃ εἰς ἐκεῖνον ὁ Σατανᾶς.
 ἐγὼ δὲ ζητήσαιμ' ἂν ὡς τούτῳ συγγενὲς τὸ ἀπὸ τοῦ κατὰ
 Ματθαῖον· Ὁ ἐμβάψας τὴν χεῖρα μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ τρυβλίῳ, Mt xxvi 23
 20 οὗτός με παραδώσει· καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ κατὰ Μάρκον· Ὁ Mc xiv 20
 ἐμβαπτόμενος μετ' ἐμοῦ εἰς τὸ τρυβλίον· καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ
 κατὰ Λουκᾶν δὲ, εἰ καὶ μὴ ὀνομάζει τό· Ἐμβάψας· ἀλλ' ἡ
 φησὶ γε· Πλὴν ἰδοὺ ἡ χεὶρ τοῦ παραδιδόντος με μετ' ἐμοῦ Lc xxii 21
 ἐπὶ τῆς τραπέζης. ὁ μὲν οὖν περὶ τούτου ἀληθῆς λόγος
 25 παρὰ τοῖς ἐμοῦ εὐρεθείη ἂν πολλῶ σοφωτέροις· ἐγὼ δὲ
 στοχάζομαι μήποτε καὶ τὸ ἀναιδὲς τοῦ Ἰούδα καὶ ἐν τούτῳ
 ἐμφαίνεται, μὴ τιμῶντος τὸν διδάσκαλον ἐν τῷ συνεσθίειν
 μηδὲ παραχωροῦντος αὐτῷ τῆς εἰς τὸ τρυβλίον ἐμβάψεως,
 ὡς παρεχώρουν οἱ λοιποί. διόπερ ἐκείνων μὲν οὐδεὶς
 30 ἐνέβαπτε τὴν χεῖρα εἰς τὸ τρυβλίον μετ' αὐτοῦ· οὗτος
 δὲ, οὐκ ἀξίῳ μετ' αὐτῶν ἐμβάπτειν, μετ' αὐτοῦ ἐνέβαπτε
 τὴν ἰσότητα θέλων ἔχειν πρὸς αὐτὸν, δέον αὐτῷ παραχωρεῖν
 τῆς ὑπεροχῆς. τάχα οὖν τοῦ αὐτοῦ ἔχεται καὶ τό· Πλὴν
 ἰδοὺ ἡ χεὶρ τοῦ παραδιδόντος με μετ' ἐμοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης.

καὶ χαριεντιζόμενος δέ ποτε εἰς προτροπὴν νέοις περὶ τῆς ἐν ἐστίασει τιμῆς τῶν πρεσβυτέρων συγχρήσει τῷ ῥήτῳ, ἵνα μὴ συνθλίβωσι τὴν χεῖρα τῶν πρεσβυτέρων. γέγραπται γὰρ καὶ τοῦτο· Μὴ συνθλίβου μετ' αὐτοῦ ἐν τῷ τρυβλίῳ. οὐκ ἀγνοοῦντες δὲ δόξαν περιέργου ζητήσεως καὶ πείθειν μὴ δυναμένης τὸν ἀκροατὴν ἀπολογίας ἀποφέρεσθαι παρὰ τοῖς τούτων ἀκούουσι ταῦτα ἐτολμήσαμεν, κρεῖττον εἶναι νομίζοντες τὸ πάντα βασανίζειν τοῦ παρελθεῖν τι ἀβασάνιστον τῶν γεγραμμένων.

Sap Sir
xxxiv 14
(xxxi 17)

Jo xiii 27

23. (15) Εἰσελθόντος μέντοι τοῦ Σατανᾶ εἰς τὸν Ἰούδαν· Λέγει, φησὶν, αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς Ὁ ποιεῖς ποιήσον τάχιον· τίτι δέ· Αὐτῷ· ἀμφίβολον, ἐπεὶ δύναται αὐτῷ τῷ Ἰούδα, ἢ τῷ Σατανᾶ εἰρηκέναι ὁ κύριος· Ὁ ποιεῖς ποιήσον τάχιον· προκαλούμενος τὸν ἀνταγωνιστὴν ἐπὶ τὴν πάλην, ἢ τὸν προδότην ἐπὶ τὸ διακονῆσαι τῇ σωτηρίῳ κόσμῳ ἐσομένη οἰκονομία ἣν οὐκέτι μέλλειν οὐδὲ βραδύνειν, ἀλλ' ὅση δύναμις ταχύνειν ἤθελεν, οὐ δειλιῶν, ὡς οἴονταί τινες τῶν

Mt xxvi 39;
cf. Mc xiv
35 f. Lc xxii
42

μὴ νοησάντων τίνα τρόπον εἶπε· Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο· ἀλλὰ θαρραλεώτατα ἐπὶ τὸν ἀγῶνα, ἵν' οὕτως εἶπω, ἀποδύομενος. νομίζω δὲ καὶ τὸν κς' Ψαλμὸν ἐκ προσώπου τοῦ σωτῆρος προφητεύεσθαι παρὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους, καὶ τοῦ πονηροῦ πανστρατεὶ ἀγωνιζομένου κατ' αὐτοῦ· οὐστinas ἰδὼν ὀπλιζομένους κατ' αὐτοῦ

Ps ii 2

Ps xxvi
(xxvii) 1—3

καὶ κονιομένους, ἠνίκα· Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου καὶ κατὰ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ· φησί· Κύριος φωτισμός μου, καὶ σωτήρ μου κύριος, τίνα φοβηθήσομαι; κύριος ὑπερασπιστὴς τῆς ζωῆς μου, ἀπὸ τίνος δειλιάσω; ἐν τῷ ἐγγίζειν ἐπ' ἐμὲ κακοῦντας τοῦ φαγεῖν τὰς σάρκας μου, οἱ θλίβοντές με καὶ οἱ ἐχθροί μου αὐτοὶ ἠσθένησαν καὶ ἔπεσαν. ἐὰν παρατάξεται ἐπ' ἐμὲ παρεμβολή, οὐ φοβηθήσεται ἡ καρδιά μου· ἐὰν ἐπαναστῆ ἐπ' ἐμὲ πόλεμος, ἐν ταύτῃ ἐγὼ ἐλπίζω. πλὴν

τὸ λεγόμενον εἶτε τῷ Σατανᾷ εἶτε τῷ Ἰούδα ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ
 τό· Ὁ ποιεῖς, ποιήσον τάχιον· οὐδεὶς ἔγνω τῶν ἀνακειμένων Jo xiii 27
 πρὸς τί εἴρηται. οἱ μὲν γὰρ διὰ τὸ ἐπικεῖσθαι τὴν τοῦ
 πάσχα ἑορτὴν ᾤοντο λέγειν αὐτὸν τῷ ἔχοντι τὸ γλωσσόκομον cf. Jo xiii 29
 5 τῶν ἀναλωμάτων καὶ τῶν εἰς τὴν χρεῖαν τῶν πτωχῶν διδομέ-
 νων ὅτι ὠνήσει οὗτος ὧν χρῆζομεν εἰς τὴν ἑορτὴν, ἢ ἐκ τῶν
 συναχθέντων δώσει τοῖς πτωχοῖς. ὁ γὰρ Ἰησοῦς οὐ τοῦτο
 ἔλεγεν, ἀλλὰ βλέπων καὶ τὸν εἰσελθόντα καὶ τὸν παραδεξά-
 μενον αὐτὸν καὶ πᾶσαν τὴν κατ' αὐτοῦ ἐπιβουλήν, ἐπὶ τὸν
 10 ἀγῶνα ἀποδύμενος καὶ ἐπὶ τὸ ἀριστεῦσαι ὑπὲρ σωτηρίας
 ἀνθρώπων κατὰ τοῦ πονηροῦ εἶπε τό· Ὁ ποιεῖς, ποιήσον
 τάχιον.

24. (16) Λαβῶν οὖν τὸ ψωμίον ἐκεῖνος ἐξῆλθεν Jo xiii 30
 εὔθγς· ἦν δὲ νύξ. Ὁ μὲν σωτήρ ἔλεγεν· Ὁ ποιεῖς, ποιήσον Jo xiii 27
 15 τάχιον· τῷ Ἰούδα· ὁ δὲ προδότης ἐν τούτῳ μόνῳ τῷ
 διδασκάλῳ πείθεται. λαβὼν γὰρ τὸ ψωμίον οὐκ ἐμέλλησεν
 οὐδὲ ἐβράδυνεν, ἀλλ' ὡς γέγραπται· Ἐξῆλθεν εὐθύς· ποιῆσαι
 τάχιον κατὰ τὴν πρόσταξιν τοῦ Ἰησοῦ τὸ τῆς προδοσίας
 ἔργον. καὶ ἀληθῶς ἐξῆλθεν· οὐ γὰρ μόνον κατὰ τὸ
 20 ἀπλούστερον ἐξῆλθε τὸν οἶκον, ἐν ᾧ τὸ δεῖπνον ἐγίνετο,
 ἀλλὰ καὶ τέλεον ἐξῆλθεν ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ, ἀνάλογον τῷ·
 Ἐξῆλθον ἐξ ἡμῶν. ἐγὼ δ' οἶμαι ὅτι οὐδὲ ὁ εἰσελθὼν 1 Jo ii 19
 μετὰ τὸ ψωμίον εἰς τὸν Ἰούδαν Σατανᾶς ἐχώρει φέρειν τὸ
 εἶναι ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ μετὰ τοῦ Ἰησοῦ· οὐδεμία γὰρ cf. 2 Co vi 15
 25 συμφώνησις Χριστοῦ πρὸς Βελίαρ ἐστίν. εἰ δὲ μὴ περιέρ-
 γως ζητῶ τί δήποτε οὐ πρόσκειται τῷ· Λαβὼν τὸ ψωμίον·
 τό· Καὶ φαγών· καὶ αὐτὸς ἐπιστήσεις. ὅπου γὰρ βούλεται,
 προστίθησι καὶ τὸ φαγεῖν ὁ λόγος τῷ λαβεῖν· ὥσπερ ἐπὶ
 444 τοῦ τῆς εὐλογίας ἄρτου γέγραπται, ὅτι εἶπε τοῖς μαθηταῖς ὁ
 30 Ἰησοῦς· Λάβετε, φάγετε. ἅρ' οὖν λαβὼν τὸ ψωμίον οὐκ Mt xxvi 26
 ἔφαγεν ὁ Ἰούδας; φέρε οὖν, εἰ καὶ μὴ συναΐδειν τινα δόξει

6 ὠνηση

7 δώσει] loc. male laesus

15 post μόνῳ lac. 3 vel 4 litt.

τῶν λεχθησομένων τοῖς προειρημένοις, γυμνάσωμεν τὰ κατὰ τὸν τόπον, κρινούντος τοῦ ἐντευξομένου ὁπότῃα χρῆ παραδέξασθαι τῶν λεγομένων. Βάψας, φησὶ, τὸ ψωμίον ὁ Ἰησοῦς, καὶ δῆλον ὅτι ἔασας αὐτὸ ἐν τῷ τρυβλίῳ λαμβάνει· οὕτω γὰρ νοήσεις τό· Βάψας οὖν τὸ ψωμίον· ἵνα μὴ παρέλκη τὸ 5
 Jo xiii 26 f. λαβεῖν. εἶτα λέγεται ὅτι Δίδωσιν Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτου. καὶ μετὰ τὸ ψωμίον τότε εἰσῆλθεν εἰς ἐκεῖνον ὁ Σατανᾶς. μετὰ τὸ ψωμίον οὖν, τάχα μὴ βρωθὲν ὑπὸ τοῦ Ἰούδα, προλαβόντος τοῦ εἰσελθόντος εἰς τὸν Ἰούδαν Σατανᾶ τὴν χρῆσιν τοῦ ψωμίου, ἵνα μὴ ὄνηται ὁ Ἰούδας τῆς ἀπὸ τοῦ 10 Ἰησοῦ δόσεως τοῦ ψωμίου. τὸ μὲν γὰρ εἶχε δύναμιν ὠφελητικὴν τῷ χρησομένῳ· ὁ δὲ ἄπαξ βαλὼν αὐτοῦ εἰς τὴν καρδίαν ἵνα παραδῶ τὸν διδάσκαλον, φοβούμενος μὴ τὸ βεβλημένον ἐκπέσῃ τοῦ βληθέντος διὰ τῆς τοῦ ψωμίου χρήσεως, προλαβὼν ἅμα τῷ λαβεῖν τὸν Ἰούδαν τὸ ψωμίον 15 εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν, ὅτε καὶ εἰρημένον τοῦ· Ὁ ποιεῖς ποιήσον τάχιον· λαβὼν τὸ ψωμίον ὁ Ἰούδας ἐξῆλθεν εὐθύς. καὶ οὕτως δ' ἂν οὐκ ἀπιθάνως εἰς τὸν τόπον λέγοιτο· ὥσπερ
 cf. I Co xi 27 ff. ὁ ἀνάξιως ἐσθίων τὸν ἄρτον τοῦ κυρίου ἢ πίνων αὐτοῦ τὸ ποτήριον εἰς κρῖμα ἐσθίει καὶ πίνει, τῆς μιᾶς ἐν τῷ ἄρτῳ 23 κρείττονος δυνάμεως καὶ ἐν τῷ ποτηρίῳ, ὑποκειμένη μὲν διαθέσει κρείττονι ἐνεργαζομένης τὸ βέλτιον, χεῖρονι δὲ ἐμποιούσης τὸ κρῖμα· οὕτω τὸ ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ ψωμίον ὁμογενὲς ἦν τῷ δοθέντι καὶ τοῖς λοιποῖς ἀποστολοῖς ἐν τῷ· 25
 Mt xxvi 26 Λάβετε, φάγετε· ἀλλ' ἐκείνοις μὲν εἰς σωτηρίαν, τῷ δὲ Ἰούδα εἰς κρῖμα, ὡς μετὰ τὸ ψωμίον εἰσεληλυθέναι εἰς αὐτὸν τὸν Σατανᾶν. νοείσθω δὲ ὁ ἄρτος καὶ τὸ ποτήριον τοῖς μὲν ἀπλουστέροις κατὰ τὴν κοινοτέραν περὶ τῆς εὐχαριστίας ἐκδοχὴν, τοῖς δὲ βαθύτερον ἀκούειν μεμαθηκόσι κατὰ τὴν θειοτέραν καὶ περὶ τοῦ τροφίμου τῆς ἀληθείας 30 λόγου ἐπαγγελίαν· ὡς εἰ ἐν παραδείγματι ἔλεγον ὅτι καὶ ὁ κατὰ τὸ σωματικὸν τροφιμώτατος ἄρτος πυρετὸν μὲν

ὑποκείμενον αὔξει, εἰς ὑγίαν δὲ καὶ εὐεξίαν ἀνάγει. διὸ
 πολλάκις λόγος ἀληθῆς ψυχῇ νοσοῦσῃ οὐ δεομένη τοιαύτης
 τροφῆς διδόμενος ἐπιτρίβει αὐτὴν, καὶ πρόφασις αὐτῇ
 445 χειρόνων γίνεται· καὶ οὕτως καὶ τὰ ἀληθῆ λέγειν κινδύ-
 5 νῶδές ἐστι. ταῦτα δέ μοι εἴρηται διὰ τὸ ψωμίον ὃ ἐμβάψας cf. Jo xiii 26
 δίδωσιν Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτῃ, καὶ κεινῆκαμεν λόγον
 τὸν εἰς ἑκάτερα, εἴτε χρῆ λέγειν αὐτὸν βεβρωκέαι λαβόντα,
 εἴτε κεκωλύσθαι ἀπὸ τοῦ εἰσελθόντος εἰς τὸν Ἰούδαν Σατανᾶ.
 εἰ δὲ χρῆ ὡς μὴ εἰκῆ παρερριμμένον ὑπὸ τοῦ εὐαγγελίου
 10 ἐξετάσαι καὶ τό· Ἦν δὲ νύξ· λεκτέον ὅτι συμβολικῶς τότε Jo xiii 30
 ἢ αἰσθητῇ νύξ ἦν, εἰκὼν τυγχάνουσα τῆς γενομένης ἐν τῇ
 ψυχῇ Ἰούδα νυκτὸς, ἣνίκα τὸ ἐπιφερόμενον σκότος ἐπάνω cf. Ge i 2
 τῆς ἀβύσσου, ὃ Σατανᾶς, εἰσῆλθεν εἰς αὐτόν· Ἐκάλεσε γὰρ Ge i 5
 ὁ θεὸς τὸ σκότος νύκτα· ὥστε νυκτὸς, φησὶν ὁ Παῦλος, οὐκ
 15 ἔσμεν τέκνα οὐδὲ σκότους, λέγων· Ἄρ' οὖν, ἀδελφοί, οὐκ 1 Thes v 5
 ἔσμεν νυκτὸς οὐδὲ σκότους· καὶ τό· Ἠμεῖς δὲ ἡμέρας ὄντες 1 Thes v 3
 νήφωμεν. οὐκ ἦν οὖν νύξ τοῖς νιπτομένοις τοὺς πόδας ὑπὸ
 τοῦ Ἰησοῦ ἀλλ' ἡμέρα λαμπροτάτη, καθαιρομένοις καὶ
 ἀπορριπτομένοις τοὺς ἐν τοῖς ποσὶ τῆς ψυχῆς αὐτῶν ῥύπους,
 20 καὶ κατ' ἐξοχὴν οὐκ ἦν νύξ τῷ ἀνακειμένῳ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ cf. Jo xiii 23
 Ἰησοῦ· ἡγάπα γὰρ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, καὶ τῇ ἀγάπῃ ἔλνε
 πάντα σκότον. ἀλλ' οὐδὲ Πέτρῳ ὁμολογοῦντι τό· Σὺ εἶ ὁ Mt xvi 16
 χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος· ἀποκαλύψαντος αὐτῷ
 τοῦ οὐρανοῦ πατρὸς, νύξ ἦν, ἀλλὰ νύξ ἅμα αὐτῷ καὶ
 25 ἄρνησις ἦν. καὶ ἵν τοίνυν ὅτε λαβὼν τὸ ψωμίον ὁ Ἰούδας
 ἐξῆλθεν εὐθὺς, τότε ἐξελθόντι αὐτῷ νύξ ἦν· οὐ γὰρ παρῆν
 αὐτῷ ὁ ἀνὴρ, ᾧ ὄνομα Ἀνατολή, καταλιπόντι ἐν τῷ ἐξέληλυ- cf. Zech vi 12;
 θῆναι τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον. καὶ ἐδῶκε μὲν τὸν Ἰησοῦν Mal iv 2
 ὁ Ἰούδας, τῆς σκοτίας πεπληρωμένος· ἀλλ' ἡ σκοτία, καὶ ὁ
 30 ἀνειληφὼς αὐτὴν, οὐ κατέληφε τὸ διωκόμενον φῶς. διὸ καὶ cf. Jo i 5
 ὅτε εἶπεν ὡς δικαιοσύνης λόγον τό· Ἥμαρτον παραδοὺς Mt xxvii 3, 5
 αἷμα δίκαιον· ἀπελθὼν ἀπήγξατο, τοῦ ἐν αὐτῷ Σατανᾶ

1 ὑγίαν

3 πρόφασεις

19 ἀπορριπτομένοις

24 ἅμα αὐτῷ]τῷ

25 post Ἰούδας ins. καὶ

μέχρι τῆς ἀγχόνης αὐτὸν χειραγωγήσαντος καὶ ἐπὶ ταύτην αὐτὸν ἀναρτήσαντος, ὅτε καὶ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ὁ διάβολος ἤψατο· οὐ γὰρ ἦν τοιοῦτος ὡς λεχθῆναι περὶ αὐτοῦ ὑπὸ κυρίου, ὅπερ εἴρηται περὶ τοῦ Ἰὼβ πρὸς τὸν διάβολον·

cf. Job i 12: Ἄλλὰ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ μὴ ἄψη.

ii 6
Jo xiii 31 f.

25. (17) Ὅτε οὖν ἐξῆλθεν ὁ Ἰησοῦς λέγει Νῦν

ἐδοξάσθη ὁ γιὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ. εἰ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ, καὶ ὁ θεὸς δοξάζει αὐτὸν ἐν αὐτῷ, καὶ εἰθὺς δοξάζει αὐτόν. Ἀρχὴ τοῦ δεδοξάσθαι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὰς ἐπὶ τοῖς 10 σημείοις καὶ τέρασι δόξας καὶ τὴν ἐπὶ τῇ μεταμορφώσει τὸ 446 ἐξεληλυθέναι τὸν Ἰούδαν μετὰ τοῦ εἰσελθόντος εἰς αὐτὸν Σατανᾶ ἀπὸ τοῦ τόπου ἔνθα ἦν ὁ Ἰησοῦς. διὸ εἶπεν ὁ κύριος τό· Νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. ἔτι δὲ καὶ Jo xii 32 τό· Ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν· 15 cf. Jo xxi 19 εἴρηται ὑπὸ τοῦ σωτήρος, σημαίνοντος ποίῳ θανάτῳ δοξάσει τὸν θεόν· ἐδόξασε γὰρ καὶ ἐν τῷ ἀποθνήσκειν τὸν θεόν. διὰ τοῦτο, ὅτε ἡ ἀρχὴ τῆς οἰκονομίας τοῦ μέλλειν ἀποθνήσκειν τὸν Ἰησοῦν ἐνηργεῖτο, ἐξελθόντος μετὰ τὸ ψωμίον τοῦ Ἰουδαῖα ἵνα πραγματευέσθαι κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, εἴρηται τό· 20 Νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. εἶτ' ἐπεὶ οὐκ ἔνεστι δοξασθῆναι τὸν χριστὸν μὴ ἐνδοξαζομένον ἐν αὐτῷ τοῦ πατρὸς, διὰ τοῦτο πρόσκειται τῷ· Νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου· τό· Καὶ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ. πλὴν ἡ διὰ τὸν ὑπὲρ ἀνθρώπων θάνατον δόξα οὐ τοῦ μὴ πεφυκότος 25 ἀποθνήσκειν ἦν μονογενοῦς λόγου καὶ σοφίας καὶ ἀληθείας, καὶ ὅσα ἄλλα εἶναι λέγεται τῶν ἐν τῷ Ἰησοῦ θειοτέρωι, cf. Ro i 3 ἀλλὰ τοῦ ἀνθρώπου, ὃς ἦν καὶ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, γενόμενος ἐκ σπέρματος Δαβὶδ τὸ κατὰ σάρκα. διόπερ ἀνωτέρω μὲν εἶπε· Νῦν ζητεῖτέ με ἀποκτείνειν, ἄνθρωπον ὃς τὴν 30 ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα· ἐν τοῖς ἐξεταζομένοις δὲ λέγει τό· Νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. τοῦτον δ', οἶμαι, καὶ ὁ

3 ὑπὸ] ὑπὲρ

9 δοξάσει 2^ο] δοξάζει

11 μεταμορφώσειν

23 τῷ] τὸ

θεὸς ὑπερύψωσε, γενόμενον ὑπήκοον μέχρι θανάτου, θανάτου cf. Phil ii 8f.
 δὲ σταυροῦ· ὁ γὰρ λόγος ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν ὁ θεὸς λόγος cf. Jo i 1
 οὐκ ἐπεδέχετο τὸ ὑπερψωθῆναι. ἡ δὲ ὑπερύψωσις τοῦ
 υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, γενομένη αὐτῷ δοξάσαντι τὸν θεὸν ἐν τῷ
 5 ἑαυτοῦ θανάτῳ, αὕτη ἦν, τὸ μηκέτι ἕτερον αὐτὸν εἶναι τοῦ
 λόγου ἀλλὰ τὸν αὐτὸν αὐτῷ. εἰ γάρ· Ὁ κολλώμενος τῷ 1 Co vi 17
 κυρίῳ ἐν πνευμᾷ ἐστι· ὡς καὶ ἐπὶ τούτου καὶ τοῦ πνεύματος
 μηκέτι ἂν λέγεσθαι τό· Δύο εἰσί· πῶς οὐχὶ μᾶλλον τὸ
 ἀνθρώπινον τοῦ Ἰησοῦ μετὰ τοῦ λόγου λέγοιμεν γεγονέναι
 10 ἐν, ὑπερψωμένου μὲν τοῦ μὴ ἀρπαγμὸν ἠγῆσαμένου τὸ cf. Phil ii 6
 εἶναι ἴσα θεῷ, μένοντος δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ ὕψει ἢ καὶ ἀπο-
 καθισταμένου ἐπ' αὐτὸ τοῦ λόγου, ὅτε πάλιν ἦν πρὸς τὸν
 θεὸν, θεὸς λόγος ὢν ἄνθρωπος; ἐν δὲ τῷ θανάτῳ τοῦ
 Ἰησοῦ δοξάσαντος τὸν θεὸν τό τε· Ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς Col ii 15
 15 καὶ τὰς ἐξουσίας ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ, θριαμβεύσας ἐν
 τῷ ξύλῳ· καὶ τό· Εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Col i 20
 σταυροῦ αὐτοῦ, εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς·
 ἐν τούτοις γὰρ πᾶσιν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τοῦ
 θεοῦ δοξασθέντος ἐν αὐτῷ.
 20 26. Ἐπεὶ δὲ ὁ δοξαζόμενος ὑπὸ τίνος δοξάζεται, ζητήσεις
 ἐν τῷ· Ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου· τὸ ὑπὸ τίνος; ὁμοίως Jo xiii 31
 447 δὲ καὶ ἐν τῷ· Ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ. ὑπὲρ δὲ τῆς τῶν
 ῥητῶν σαφηνείας ἐπιμελῶς προσχῶμεν πρώτῳ μὲν λεγομένῳ
 τῷ· Νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου· δευτέρῳ δὲ τῷ· Καὶ
 25 ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ· τρίτῳ δὲ τοιούτῳ συνημμένῳ· Εἰ ὁ Jo xiii 32
 θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ, καὶ ὁ θεὸς δοξάσει αὐτὸν ἐν αὐτῷ·
 τετάρτῳ δὲ τῷ· Καὶ εὐθὺς δοξάσει αὐτόν. εἰ μὴ ἄρα
 τοῦτο φάσκη τις ἀναλαβεῖν εἰς συμπλοκὴν τὴν ἐν τῷ
 30 ἀπὸ τοῦ· Ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ· λήγη δὲ εἰς τό· Καὶ ὁ
 θεὸς δοξάσει αὐτὸν ἐν αὐτῷ, καὶ εὐθὺς δοξάσει αὐτόν.
 ἀναγκαίως δὲ προσχῶμεν τῷ τῆς δόξης ὀνόματι, οὐ κειμένῳ

ἐπὶ τοῦ παρά τισι τῶν Ἑλλήνων μέσου πράγματος, καθὸ
 ὀρίζονται εἶναι δόξαν τὸν ἀπὸ τῶν πολλῶν ἔβαινον. δηλον
 ὅτι ἐπ' ἄλλου παρὰ τοῦτο κεῖται ὄνομα ἐκ τοῦ ἐν τῇ Ἐξόδῳ
 Ex xl28(34)f. οὕτω εἰρημένον· Καὶ δόξης κυρίου ἐπλήσθη ἡ σκηνή. καὶ
 οὐκ ἠδυνάσθη Μωϋσῆς εἰσελθεῖν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ 5
 μαρτυρίου, ὅτι ἐπεσκίαζεν ἐπ' αὐτὴν ἡ νεφέλη καὶ δόξης
 κυρίου ἐπλήσθη ἡ σκηνή. καὶ ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν
 3 Reg viii
 10 f. τοῦτο ἀναγεγραμμένον τοῦτον τὸν τρόπον· Καὶ ἐγένετο ὡς
 ἐξῆλθον οἱ ἱερεῖς ἐκ τοῦ ἁγίου, καὶ ἡ νεφέλη ἔπλησε τὸν
 οἶκον κυρίου. καὶ οὐκ ἐδύναντο οἱ ἱερεῖς στήναι λειτουργίαν 10
 ἐνώπιον τῆς νεφέλης, ὅτι ἔπλησε δόξα κυρίου τὸν οἶκον. καὶ
 περὶ τῆς Μωϋσέως δὲ δόξης ἐν τῇ Ἐξόδῳ τοιαῦτα λέλεκται·
 Ὡς δὲ κατέβαινε Μωϋσῆς ἐκ τοῦ ὄρους, καὶ αἱ δύο πλάκες
 τῆς διαθήκης ἐπὶ τῶν χειρῶν Μωϋσῆ· καταβαίνοντος δὲ
 αὐτοῦ ἐκ τοῦ ὄρους, καὶ Μωϋσῆς οὐκ ᾔδει ὅτι δεδοξασται ἡ 15
 ὄψις τοῦ χρωτὸς τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἐν τῷ λαλεῖν αὐτὸν
 αὐτῷ. καὶ εἶδεν Ἀαρὼν καὶ πάντες οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ τὸν
 Μωϋσῆν, καὶ ἦν δεδοξασμένη ἡ ὄψις τοῦ χρωτὸς τοῦ προσώ-
 που αὐτοῦ· καὶ ἐφοβήθησαν ἐγγίσει αὐτῷ.

27. Τοῦτο τὸ περὶ τῆς δόξης σημαινόμενον καὶ ἐν τῷ κατὰ 20
 Lc ix 29 ff. Λουκᾶν εὐαγγελίῳ διὰ τούτων δηλοῦται· Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ
 προσεύχασθαι αὐτὸν ἡ ἰδέα τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἑτέρα, καὶ
 ἠλλοιώθη ὁ ἱματισμὸς αὐτοῦ καὶ ἐγένετο λευκὸς, ἕξαστράπτων.
 καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο συνελάλουν αὐτῷ, οἵτινες ἦσαν Μωϋσῆς
 καὶ Ἡλίας· οἱ ὀφθέντες ἐν δόξῃ ἔλεγον τὴν ἕξοδον αὐτοῦ ἦν 448
 ἔμελλε πληροῦν ἐν Ἱερουσαλὴμ. καὶ ὁ Παῦλος δὲ ὅρα ἐπὶ
 τίσιν τὸ ὄνομα τῆς δόξης παραλαμβάνει· ὅπου μὲν γὰρ λέγει·
 2 Co iii 7—11 Εἰ δὲ ἡ διακονία τοῦ θανάτου ἐν γράμμασιν ἐντετυπωμένη
 λίθοις ἐγενήθη ἐν δόξῃ, ὥστε μὴ ἀτενίσαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ
 εἰς τὸ πρόσωπον Μωϋσέως διὰ τὴν δόξαν τοῦ προσώπου 30
 αὐτοῦ τὴν καταργουμένην· πῶς οὐχὶ μᾶλλον ἡ διακονία τοῦ
 πνεύματος ἔσται ἐν δόξῃ; εἰ γὰρ τῇ διακονίᾳ τῆς κατα-

κρίσεως δόξα, πολλῶ μᾶλλον περισσεύει ἢ διακονία τῆς δικαιοσύνης δόξη. καὶ γὰρ οὐ δεδόξασται τὸ δεδοξασμένον ἐν τούτῳ τῷ μέρει, ἕνεκεν τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης· εἰ γὰρ τὸ καταργούμενον διὰ δόξης, πολλῶ μᾶλλον τὸ μένον ἐν δόξῃ· ὅπου δέ· Ἡμεῖς δὲ πάντες ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ · Co iii 18 τὴν δόξαν κυρίου κατοπτριζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ κυρίου πνεύματος. καὶ πάλιν μετ' ὀλίγα· Εἰ δὲ καὶ ἔστι κεκαλυμ- 2 Co iv 3 f. μένον τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν, ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις ἐστὶ 10 κεκαλυμμένον, ἐν οἷς ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτίφλωσε τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων, εἰς τὸ μὴ καταυγᾶσαι τὸν φωτισμὸν τοῦ εὐαγγελίου τῆς δόξης τοῦ χριστοῦ, ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ. καὶ πάλιν μετ' ὀλίγα· Ὅτι ὁ θεὸς ὁ εἰπὼν ἐκ σκότους 2 Co iv 6 φῶς λάμψαι, ὅς ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν πρὸς 15 φωτισμὸν τῆς γνώσεως τῆς δόξης τοῦ θεοῦ, ἐν προσώπῳ Ἰησοῦ Χριστοῦ. ἕκαστον δὲ τούτων ἀκριβῶς νῦν διηγῆσασθαι οὐκ ἀπαιτεῖ ἢ προκειμένη τῆς εὐαγγελικῆς λέξεως διήγησις. πλὴν ὡς διὰ βραχέων τοιαῦτα λεκτέον· ὅσον μὲν κατὰ τὸ σωματικόν, θειοτέρα τις γέγονεν ἐπιφάνεια ἐν τῇ 20 σκηνῇ καὶ ἐν τῷ ναῷ συντελεσθεῖσι καὶ ἐν τῷ προσώπῳ Μωϋσέως, τῇ θείᾳ φύσει ὁμιλήσαντος· ὅσον δὲ κατὰ τὴν ἀναγωγὴν, τὰ περὶ θεοῦ ἀκριβῶς γνωσκόμενα καὶ τῷ ἐπιτηδεῖῳ δι' ὑπερβολὴν καθαρότητος νῶ θεωρούμενα δόξα ἂν λέγοιτο εἶναι θεοῦ ὀφθειῖσα· ἐπεὶ ὁ κεκαθαρμένος καὶ 25 ὑπερναβὰς πάντα ὑλικά νοῦς, ἵνα ἀκριβῶσῃ τὴν θεωρίαν τοῦ θεοῦ, ἐν οἷς θεωρεῖ θεοποιεῖται. λεκτέον τοιοῦτον εἶναι τὸ δεδοξάσθαι τὸ πρόσωπον τοῦ θεωρήσαντος τὸν θεὸν καὶ ὁμιλήσαντος αὐτῷ καὶ συνδιατρίψαντος τοιαύτῃ θείᾳ, ὡς τοῦτο εἶναι τροπικῶς τὸ δεδοξασμένον πρόσωπον Μωϋσέως, 30 θεοποιηθέντος αὐτῷ τοῦ νοῦ. κατὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ ἀπόστολος ἔλεγε τό· Ἡμεῖς δὲ πάντες ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν 2 Co iii 18 δόξαν κυρίου κατοπτριζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα. ὥσπερ δὲ ἡ τοῦ νυκτερινοῦ φωτὸς λαμπρότης ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου ἀμαυροῦται, οὕτω ἢ ὑπὸ Μωϋσέως

δόξα ὑπὸ τῆς ἐν Χριστῷ. σύγκρισιν γὰρ οὐκ εἶχεν ἢ ἐν 449
Χριστῷ ὑπεροχῇ, ἣν γινώσκων τὸν πατέρα ἐδόξασε περὶ
αὐτοῦ, πρὸς τὰ ὑπὸ Μωϋσέως γνωσθέντα καὶ δοξάσαντα τὸ
πρόσωπον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. διὸ καταργουμένη εἴρηται ἢ
ἐπὶ Μωϋσέως δόξα ἀπὸ τῆς ὑπερβαλλούσης ἐν Χριστῷ 5
δόξης.

Jo xiii 31

28. (18) Τούτων δὴ ἡμῶν κατὰ δύναμιν ἐν βραχέσιν
εἰς ἃ παρεθέμεθα λελεγμένων, ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τό. Νῦν
ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν
αὐτῷ. γινώσκων οὖν τὸν πατέρα ὁ υἱὸς, αὐτῷ τῷ γινώσκειν 10
αὐτὸν, ὄντι μεγίστῳ ἀγαθῷ καὶ ὁποῖον ἄγει ἐπὶ τελείαν
γνώσιν, ἣν γινώσκει ὁ υἱὸς τὸν πατέρα, ἐδοξάσθη. οἶμαι <δ'>
ὅτι καὶ ἑαυτὸν γινώσκων, ὅπερ καὶ αὐτὸ οὐ μακρὰν ἀποδεῖ
τοῦ προτέρου, ἐδοξάσθη ἐκ τοῦ αὐτὸν ἐγνωκέαι. εἰ δὲ καὶ
περὶ τῶν ὄλων γνώσιν συμπληροῖ τὸ μέγεθος τῆς δόξης 15
αὐτοῦ, ὅσα ἐστὶ κρυπτὰ καὶ ἐμφανῆ γινώσκοντος, ζητήσεις
καὶ μήποτε τοῦτό ἐστι τὸ εἶναι αὐτοσοφία, ἢ τῷ λεγομένῳ
αὐτουῖ τῷ ἀνθρώπου τὸ δεδοξάσθαι ἐκ τοῦ ἠνώσθαι τῇ
σοφίᾳ. ταύτην δὲ πᾶσαν τὴν δόξαν, ἣν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ
ἀνθρώπου, δωρησαμένου τοῦ πατρὸς ἐδοξάσθη. πολλῶν δὲ 20
ὄντων τῶν συμπληρουίντων τὴν δόξαν πᾶσαν τοῦ ἀνθρώπου,
τὸ κατ' ἐξοχὴν τούτων ἀπάντων ὁ θεὸς ἐστίν, ὃς τῷ γινώ-
σκεσθαι ἀπὸ τοῦ υἱοῦ οὐχ ἀπλῶς ἐστὶ δοξαζόμενος ἀλλ' ἐν
υἱῷ δοξαζόμενος. καθὼ καὶ τολμηρὸν μὲν καὶ μείζον ἢ καθ'
ἡμᾶς ἐστὶ τὸ εἰς ἐξέτασιν ἑαυτοὺς ἐπιδουῖναι τηλικούτου 25
λόγου· ὅμως δὲ τολμητέον ὑποβάλλειν τὸ ἐν τῷ τόπῳ
ζητηθῆναι δυνάμενον. ζητῶ δὲ εἰ ἔνεστι δοξασθῆναι τὸν
θεὸν, παρὰ τὸ δοξάζεσθαι ἐν υἱῷ, ὡς ἀποδεδώκαμεν, μειζό-
νως αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ δοξαζόμενον, ὅτε ἐν τῇ ἑαυτοῦ γινόμενος
περιωπῆ, ἐπὶ τῇ ἑαυτοῦ γνώσει καὶ τῇ ἑαυτοῦ θεωρίᾳ, οὔση 30

2 ὑπεροχῇ ἦν] litt. οχῆ ἦν incerta sunt, hic enim male laesus est
codex 10 γινώσκει 11 ἄγει] ἂν οἶ 12 δ'] om.

13 αὐτοὺς 15 γνῶσιν 17 αὐτῷσοφία 18 αὐτ υἱῷ
24 μείζων 26 τὸ] τὸν

μείζονι <τῆς> ἐν υἱῷ θεωρίας, ὡς ἐπὶ θεοῦ χρῆν ἰοεῖν τὰ τοιαῦτα, δεῖ λέγειν ὅτι εὐφραίνεται ἄφατόν τινα εὐαρεστήσῃν καὶ εὐφροσύνην καὶ χαρὰν, ἐφ' ἑαυτῷ εὐαρεστούμενος καὶ χαίρων. χρῶμαι δὲ τούτοις τοῖς ὀνόμασιν, οὐχ ὡς κυρίως
 5 ἂν λεχθησομένοις ἐπὶ θεοῦ, ἀλλὰ ἀπορῶν τῶν, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, ἀρρήτων ῥημάτων, ἃ μόνος αὐτὸς δύναται, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ μονογενὴς αὐτοῦ ἐν κυριολεξίᾳ λέγειν ἢ φρονεῖν
 450 περὶ αὐτοῦ. ἐπεὶ δὲ ἐν τῷ τόπῳ γεγόναμεν τοῦ τὸν θεὸν δοξάζεσθαι ἐν Χριστῷ, παρακειμένως ἂν ζητήσαιμεν πῶς
 10 δοξάζεται καὶ ἐν τῷ ἁγίῳ πνεύματι καὶ ἐν πᾶσιν οἷς ὤφθη δόξα κυρίου, ἣ ὀφθήσεται. ὅλης μὲν οὖν οἶμαι τῆς δόξης τοῦ θεοῦ αὐτοῦ ἀπαύγασμα εἶναι τὸν υἱόν, κατὰ τὸν εἰπόντα Παῦλον· Ὁς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης· φθάνειν μέντοι γε He i 3
 ἀπὸ τοῦ ἀπαυγασματος τούτου τῆς ὅλης δόξης μερικὰ ἀπαυ-
 15 γάσματα ἐπὶ τὴν λοιπὴν λογικὴν κτίσιν· οὐκ οἶμαι γάρ τινα τὸ πᾶν δύνασθαι χωρῆσαι τῆς ὅλης δόξης τοῦ θεοῦ ἀπαύγασμα ἢ τὸν υἱὸν αὐτοῦ. νῦν οὖν, ὅτε ἡ οἰκονομία τοῦ ὑπὲρ πάντων πάθους τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου γίνεται οὐ cf. He ii 9
 χωρὶς θεοῦ, διὸ ὁ θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσεν· Ἐδοξάσθη, φησὶν, cf. Phil ii 9
 20 ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐ μόνος, καὶ ὁ θεὸς γὰρ ἔδοξάσθη ἐν αὐτῷ. καὶ οὕτως δ' ἂν τὰ κατὰ τὸν τόπον τις διηγῆσαιο. Jo xiii 31
 γέγραπται· Οὐδεὶς ἔγνω τὸν υἱόν, εἰ μὴ ὁ πατήρ· καὶ εἴρηται· Mt xi 27
 Καὶ μακάριος εἶ, Σίμων Βαριωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ Mt xvi 17
 ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ἢ ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος. ὅσον οὖν
 25 οὐκ ἔγνωστο <ὁ> υἱὸς τῷ κόσμῳ· Ἐν τῷ κόσμῳ γὰρ ἦν, καὶ ὁ Jo i 10
 κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω· οὐδέπω ἐν κόσμῳ δεδόξαστο, καὶ ἦν ἡ ζημία τοῦ μὴ δεδοξάσθαι αὐτὸν ἐν τῷ κόσμῳ οὐ τοῦ μὴ δεδοξαμένου ἀλλὰ τοῦ μὴ δοξάζοντος αὐτὸν κόσμου. ὅτε δὲ ἀπεκάλυψεν ὁ οὐρά-
 30 νιος πατήρ οἷς ἀπεκάλυψεν ἀπὸ τοῦ κόσμου οὖσι τὴν τοῦ Ἰησοῦ γινώσκον, τότε ἔδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τοῖς

1 τῆς] om. 17 τὸν υἱὸν αὐτοῦ] in mg. legitur glossa ei προσέθου καὶ τὸ πᾶν αὐτοῦ ἀριστά σοι ἂν ὠμολογέιτο καὶ τελεώτατα
 25 ὁ 1^ο] om.

ἐγνωκόσιν αὐτὸν, καὶ δι' ἧς ἐδοξάσθη δόξης ἐν τοῖς ἐγνω-
κόσιν αὐτὸν, περιεποίησε δόξαν τοῖς ἐγνωκόσιν αὐτόν· οἱ
cf. 2 Co iii 18 γὰρ ἀνακακαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου κατοπτρι-
ζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφοῦνται.

29. "Ορα δὲ πόθεν ἀπὸ δόξης φησὶ, καὶ ποῦ εἰς δόξαν 5
ἀπὸ δόξης τῆς τοῦ δοξαζομένου, εἰς δόξαν τὴν τῶν δοξαζόν-
των. ἡνίκα οὖν ἦλθεν ἐπὶ τὴν οἰκονομίαν, ἀφ' ἧς ἔμελλεν
ἀνατέλλειν τῷ κόσμῳ καὶ γινωσκόμενος δοξάζεσθαι ἐπὶ δόξῃ
τῶν δοξαζόντων αὐτόν, εἶπε τό· Νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ
Jo xiii 31 ἀνθρώπου· καὶ ἐπεὶ οὐδεὶς ἔγνω τὸν πατέρα εἰ μὴ ὁ υἱὸς καὶ 10
cf. Mt xi 27 ὃς ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ, ἔμελλε δὲ ἐκ τῆς οἰκονομίας ἀπο-
καλύπτειν τὸν πατέρα ὁ υἱὸς, διὰ τοῦτο· Καὶ ὁ θεὸς ἐδοξά-
σθη ἐν αὐτῷ. ἢ τό· Καὶ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ· συν-
Jo xiv 9; εξετάσεις τῷ· Ὁ ἑωρακὼς ἐμέ, ἑώρακε τὸν πατέρα τὸν
xii 45 πέμψαντά με· θεωρεῖται γὰρ ἐν τῷ λόγῳ, ὅτι θεῷ καὶ 451
cf. Col i 15 εἰκόνι τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου, ὃ γεννήσας αὐτόν πατήρ, τοῦ
ἐνιδόντος τῇ εἰκόνι τοῦ ἀοράτου θεοῦ εὐθέως ἐνορᾶν δυναμέ-
νου καὶ τῷ πρωτοτύπῳ τῆς εἰκόνας τῷ πατρί. ἔτι δὲ καὶ
οὕτως σαφέστερον ἂν τὰ κατὰ τὸν τόπον λαμβάνοιτο· ὡς
cf. Ro ii 24 διὰ τινος τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσιν, 20
cf. Mt v 16 οὕτω διὰ τοὺς ἁγίους, ὧν βλέπεται τὰ καλὰ ἔργα λαμπρό-
τατα ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, δοξάζεται τὸ ὄνομα τοῦ πα-
τρὸς τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ἐν τίνι οὖν ἐδοξάσθη τοσοῦτον
cf. 1 Pe ii 22; ὅσον ἐν τῷ Ἰησοῦ, ἐπεὶ ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησε, μηδὲ εὐρέθη 25
2 Co v 21 δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, μηδὲ ἔγνω ἁμαρτίαν; καὶ 25
τοιούτος οὖν ὢν ὁ υἱὸς ἐδοξάσθη, καὶ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν
αὐτῷ. εἰ δὲ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ, ἀντιδιωρεῖται αὐτῷ ὁ
πατήρ τὸ μείζον οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου πεποίηκε· μείζον
γὰρ τῷ δοξάσαντι τὸν θεόν, ἐλάττονι τὸν διαφέροντα κατὰ
Jo xiv 28 τό· Ὁ πατήρ ὁ πέμψας με μείζων μου ἐστί· τὸ δοξασθῆναι 30
τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ θεῷ, τὸν ἐλάττονα ἐν τῷ κρείτ-
τονι. καὶ πολλῶ γε ὑπερέχουσα ἡ δόξα ἐν τῷ υἱῷ ἐστίν ὅτε
δοξάζει αὐτόν ὁ πατήρ, ἢ ἐν τῷ πατρὶ ὅτε ἐδοξάσθη ὁ πατήρ
ἐν τῷ υἱῷ. καὶ ἔπρεπέ γε τὸν μείζονα, ἀμειβόμενον τὴν

δόξαν ἦν ἐδόξασεν αὐτὸν ὁ υἱὸς, χαρίσασθαι τῷ υἱῷ τὸ
 δοξάσαι αὐτὸν ἐν αὐτῷ, ἵν' ὁ υἱὸς ἦ ἐν τῷ θεῷ δοξαζόμενος.
 εἶπ' ἐπεὶ ὅσον οὐδέπω ταῦτα γίνεσθαι ἔμελλε, λέγω δὲ τὸ
 δοξάζεσθαι τὸν υἱὸν ἐν τῷ θεῷ, διὰ τοῦτο ἐπιφέρει τό· Καὶ Jo xiii 32
 5 εὐθὺς δοξάσει αὐτόν. ταῦτα δὲ οὐκ ἀγνοοῦμεν πολλῶ εἶναι
 ἐλάττονα ὧν χωρεῖ ὁ τόπος ἐξεταζόμενος, ἀποκαλύπτουτος
 τοῦ θεοῦ, καὶ ἐπιδημοῦντος τοῦ λόγου αὐτοῦ εἰς τὸ παρα-
 στῆσαι τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ, καὶ ᾧ δύναται δωρησασθαι ὁ
 πατὴρ δωρούμενος γνωσθῆναι τὴν πᾶσαν δόξαν τοῦ θεοῦ.
 10 διὸ ὡς βραχεῖς καὶ πολλῶ ταπεινότεροι τῆς ἀξίας τῶν λόγων,
 καὶ ἐπὶ τοῖς ἐκτεθείσι χάριτας ὁμολογοῦμεν τῷ θεῷ, οὔσι
 πολλῶ μείζοσι τῆς ἡμετέρας ἀξίας.

30. (19) Τεκνία, ἔτι μικρὸν μεθ' ἡμῶν εἰμί· ΖΗ- Jo xiii 33

ΤΗΣΕΤΕ ΜΕ, <καὶ> καθὼς εἶπον τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι Ὅπογ
 15 ἐγὼ εἰμι ἡμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν, καὶ ἡμῖν λέγω ἄρτι.
 Συναγαγὼν ἐκ τῶν εὐαγγελίων τὰς ὡς ὑπὸ πατρὸς λεγομένας
 τοῦ σωτῆρος ἡμῶν πρὸς τέκνα φωνὰς, θάρρει λέγειν ὅτι
 τινῶν ὁ σωτὴρ πατὴρ ἐστίν· τῷ μὲν γὰρ παραλυτικῷ φησί·
 452 Θάρσει, τέκνον· ἀφίενταί σοι αἱ ἁμαρτίαι· τῇ δὲ αἰμορροού- Mt ix 2
 20 σῃ· Θυγάτηρ, ἡ πίστις σου σέσωκέ σε. καὶ νῦν τοῖς μαθη- Mt ix 22
 ταῖς λέγει τό· Τεκνία· ἐμφαίνοντος, οἶμαί, τι καὶ τοῦ
 ὑποκοριστικοῦ καὶ διδάσκοντος τὴν ἔτι βραχύτητα τῆς τῶν
 ἀποστόλων ψυχῆς τότε. εἰάν δέ τις ζητεῖ ἄρ' οὖν ὁ πα-
 25 ῥαλυτικὸς, ἀκούων· Τέκνον· ἐντελέστερος ἦν <τῶν> πρὸς οὓς
 ὁ λόγος φησί· Τεκνία; ἀκούσει ὅτι εἴ τις μὲν ἐστὶ τεκνίον,
 πάντως ἐστὶ τέκνον· διὸ οὐ κεκώλυται τὸν παραλυτικὸν,
 λεγόμενον τέκνον, εἶναι καὶ τεκνίον· ὥστε οὐκ ἀνάγκη τὸν
 ὀνομασθέντα τέκνον, τὸν παραλυτικὸν, εἶναι ἐντελέστερον
 τῶν πρὸς οὓς ὁ λόγος εἶπε τό· Τεκνία. χρῆ δὲ εἰδέναί ὅτι
 30 οὐχ ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων οὐ δύναται τὸ τέκνον γενέσθαι
 ὕστερον ἀδελφὸς οὐ ἔφθασεν εἶναι τέκνον, οὕτως ἀδύνατον
 μεταβαλεῖν ἐκ τέκνου Ἰησοῦ πρὸς τὸ γενέσθαι αὐτοῦ ἀδελ-

12 μείζον 14 καὶ] om. 24 τέκνα τῶν] om.
 25 τις] τι τεκνίον] τεκνον

φόν. οὗτοι γοῦν πρὸς οὓς εἶπε· Τεκνία· μετὰ τὴν τοῦ
 σωτήρος ἀνάστασιν, ὡσπερὶ μεταποιηθέντος ἀπὸ τῆς ἀνα-
 στάσεως Ἰησοῦ, γίνονται τοῦ πρότερον εἰπόντος· Τεκνία·
 Jo xx 17 ἀδελφοί. διὸ γέγραπται· Πορεύου πρὸς τοὺς ἀδελφούς, καὶ
 εἰπὲ αὐτοῖς Ἐναβαίνω πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα 5
 ὑμῶν, καὶ θεόν μου καὶ θεὸν ὑμῶν. καὶ τάχα ὡσπερ ἔστι
 μεταβαλεῖν ἐκ δούλου Ἰησοῦ, δούλοι δὲ ἦσαν οἱ μαθηταὶ
 Jo xiii 13 πρὸ τοῦ εἶναι τεκνία, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ· Ὑμεῖς φωνεῖτέ με Ὁ
 διδάσκαλος καὶ Ὁ κύριος, καὶ καλῶς λέγετε, εἰμὶ γάρ· καὶ
 Jo xiii 16 τό· Οὐκ ἔστι δούλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ· ἀναγεγραμ- 10
 Jo xiii 33 μένον πρὸ τοῦ· Τεκνία, ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι· ἐπι-
 στήσεις δὲ εἰ ὁ δούλος πρότερον μαθητῆς γίνεται, εἶτα
 τεκνίον, εἶτα ἀδελφὸς Χριστοῦ καὶ υἱὸς τοῦ θεοῦ. μαθητὴν
 δὲ ἐν τούτοις λεκτέον τὸν ἐκ τοῦ παρέχειν αὐτὸν πα-
 ραληψόμενον τὴν τοῦ λόγου ἐπιστήμην, μανθάνοντα ἀπὸ 15
 τοῦ τηλικούτου διδασκάλου τὴν σοφίαν τοῦ θεοῦ. τὸ δέ·
 Ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι· κατὰ μὲν τὸ ἀπλουστερον ὡς
 πρὸς τὸ ῥητὸν σαφές ἐστιν, ἐπεὶ ὅσον οὐδέπω ἔμμελλε μηκέτι
 ἔσσεσθαι μετὰ τῶν μαθητῶν· πρότερον μὲν συλληφθεὶς ὑπὸ
 cf. Jo xviii 12 f. τῆς σπείρας καὶ τοῦ χιλιάρχου καὶ τῶν Ἰουδαϊκῶν ὑπηρετῶν, 20
 οἵτινες δήσαντες αὐτὸν ἀπήγαγον πρὸς Ἄνναν πρῶτον· μετὰ
 δὲ τοῦτο τῷ Πιλάτῳ παραδοθεὶς, καὶ ἐξῆς τὴν ἐπὶ σταυρῷ
 cf. Mt xii 40 καταδικασθεὶς· εἶτα ποιήσας ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς
 ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας. κατὰ δὲ τὸ βαθύτερον ζητήσεις
 μήποτε μετὰ τὸ μικρὸν οὐκέτι ἦν μετ' αὐτῶν· οὐ τῷ μὴ 25
 παρῆναι αὐτοῖς κατὰ σάρκα, καὶ τῷ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ εἰς 453
 ἄδου καταβεβηκέναι· τούτου γὰρ ἕνεκεν οὐκ ἐκωλύετο εἶναι
 Mt xviii 20 καὶ μετὰ τῶν μαθητῶν ὁ εἰπὼν· Ὅπου δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι
 Mt xxviii 20 εἰς τὸ ἔμὸν ὄνομα, καὶ ἐγὼ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν· καὶ· Ἴδου
 ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας 30
 Mt xxvi 31 τοῦ αἰῶνος· ἀλλὰ τῷ πληρωθέντος τοῦ· Πάντες ὑμεῖς
 σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ. γέγραπται

γάρ· Πατάξω τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρό-
 βата τῆς ποιμένης· μηκέτι εἶναι μετ' αὐτῶν τὸν μετὰ τῶν
 ἀξίων μόνων τυγχάνοντα. πρὸς τοῦτο δ' ἂν τις ἀνθυποφέρει
 τό· Μέσος ὑμῶν στήκει ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε· λέγων αὐτὸν Jo i 26
 5 εἶναι καὶ μετὰ τῶν μὴ γνωσκόντων αὐτόν. ὄρα δὲ μήποτε
 οὐ ταυτόν ἐστι τὸ εἶναι αὐτὸν μετὰ τινος, ὅπερ ἐν ἐπαγγελίᾳ
 ὡς ἀξίοις δίδεται, τῷ ἐστηκέναι αὐτὸν καὶ μὴ γνωσκόμενον
 ἐν μέσῳ τῶν μὴ γνωσκόντων. ἐν ἐπαγγελίᾳ μὲν γὰρ τό·
 "Ὅπου δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἕμὸν ὄνομα, καὶ γὼ εἶμι Mt xviii 20
 10 ἐν μέσῳ αὐτῶν· καὶ τό· Ἴδου ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἶμι πάσας τὰς Mt xxviii 20
 ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος· οὐ τοιοῦτον δὲ τό·
 Μέσος ὑμῶν στήκει ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε. καὶ ἐν τῷ προκει- Jo i 26
 μένῳ τοίνυν ὁ εἰπὼν· Ἴδου ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἶμι· φησὶ τό·
 "Ἐτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἶμι. ὁ δὲ λέγων· "Ἐτι μικρὸν μεθ'
 15 ὑμῶν εἶμι· οὐκ ἂν παρόντι αἰσθητῶς τῷ Ἰούδα, τοῦ διαβόλου
 ἤδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἵνα παραδῶ τὸν cf. Jo xiii 2
 σωτήρα, εἶπεν ἂν αὐτῷ τό· Μετὰ σοῦ εἶμι· οὐκέτι γὰρ ἦν
 μετ' αὐτοῦ, οὐδ' ὅτε βάψας τὸ ψωμίον ἐδίδου αὐτῷ. ἀλλ' ὅτε cf. Jo xiii 26
 μετὰ τὸ ψωμίον εἰσῆλθεν εἰς ἐκείνον ὁ Σατανᾶς, πολλῶ
 20 πλέον οὐκ ἦν Χριστὸς μετὰ τοῦ Ἰούδα, μακρύναντος ἑαυτὸν
 ἀπὸ τοῦ σωτήρος· Τίς γὰρ συμφώνησις Χριστοῦ πρὸς 2 Co vi 15
 Βελίαρ;

31. Εἰ καὶ μικρὸν δὲ ἔτι μετὰ τῶν τεκνίων ἔμελλεν
 εἶναι ὁ πατήρ αὐτῶν Ἰησοῦς, χρὴ εἰδέναί τὸ μετὰ τὸ μικρὸν
 25 ἐκείνο· εἰ καὶ μὴ ἦν μετ' αὐτῶν, οὐδὲν ἦττον ἐκείνοι ζητεῖν
 ἔμελλον τὸν Ἰησοῦν, ὡς ὁ Πέτρος μετὰ τὸ ἀρνήσασθαι
 πικρῶς ἔκλαιεν, οἶμαι, ζητῶν τὸν Ἰησοῦν. νῦν μὲν οὖν τό·
 "Ἐτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἶμι· λέλεκται, ὀλίγῳ <δὲ> ὕστερον·
 Μικρὸν, φησὶ, καὶ οὐκέτι θεωρεῖτέ με, καὶ πάλιν μικρὸν Jo xvi 16
 30 <καὶ> ὄψεσθέ με· ὅτε λεγόντων τῶν μαθητῶν· Τί ἐστι τοῦτο Jo xvi 18 f.
 ὁ λέγει μικρὸν; οὐκ οἴδαμεν τί λαλεῖ· γινούς ὁ Ἰησοῦς καὶ
 ὅτι ἤθελον αὐτὸν ἐρωτᾶν, εἶπεν αὐτοῖς Περὶ τούτου ζητεῖτε

12 ἵστηκει 19 εἰσῆλθεν] ὅτε ἦλθεν 23 εἰ] ἡ
 24 μετὰ] μεγα 28 δὲ] om. 30 καὶ] om.

Jo xvi 19 f.

μετ' ἀλλήλων ὅτι εἶπον Μικρὸν καὶ οὐ θεωρεῖτέ με, καὶ
 πάλιν μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με; ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι
 κλαύσετε καὶ θρηνήσετε ὑμεῖς, ὁ <δὲ> κόσμος χαρήσεται. 454
 ὑμεῖς δὲ λυπηθήσεσθε, ἀλλ' ἡ λύπη ὑμῶν εἰς χαρὰν γενή-
 σεται. τὸ γὰρ μικρὸν ἐκεῖνο ἐν ᾧ οὐκ ἐθεώρουν αὐτὸν, 5
 ἐζήτουν Ἰησοῦν· διὸ ἔκλαιον καὶ ἐθρήνουν, τῆς λύπης
 αὐτῶν εἰς χαρὰν μεταβαλλούσης ὅτε ἐπληροῦτο τό. Καὶ
 πάλιν μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με. ἐν οἷς ἐξετάσεις εἰ ὁ μετὰ
 μικρὸν μὴ θεωρῶν αὐτὸν, εἰ μέλλει μετὰ τοῦτο ὄψεσθαι 10
 αὐτὸν, μετ' οὐ πολὺ πάντως ὄψεται αὐτὸν, νοούντων ἡμῶν τό. Καὶ
 πάλιν μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με. τὸ δὲ ζητεῖν τὸν Ἰησοῦν
 ζητεῖν ἐστὶ τὸν λόγον καὶ τὴν σοφίαν καὶ τὴν δικαιοσύνην
 καὶ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ, ἅπερ πάντα
 ἐστὶν ὁ χριστός. τινὲς δὲ ζητοῦσιν αὐτὸν τῶν ἑωρακῶτων 15
 σημεῖα, καὶ σὺν τῷ ἑωρακένοι λαβόντων ἀπ' αὐτοῦ ἄρτον
 καὶ φαγόντων, αἰτίου τοῦ ζητεῖν αὐτοῖς γενομένου τοῦ
 τεθράφθαι ἀπὸ τοῦ λόγου. Ζητεῖτε γὰρ με, φησὶν, οὐχ
 ὅτι εἶδετε σημεῖα, ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων καὶ
 ἐχορτάσθητε. εἶτα ἐπεὶ πρότερον τοῖς Ἰουδαίοις εἰρήκει·
 Ἰγὼ ὑπάγω καὶ ζητήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἀμαρτίᾳ ὑμῶν 20
 ἀποθανεῖσθε· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν·
 ἐπ' ἐκεῖνο ἀναφέρων τὸ προκείμενον φησί· Καὶ καθὼς
 εἶπον τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε
 ἐλθεῖν, καὶ ὑμῖν λέγω ἄρτι. ὡς γὰρ ἐκείνοις, φησὶ, τοῦτ'
 εἶπον, οὕτω καὶ ὑμῖν· ἀλλὰ καὶ ὑμῖν τοῦτο λέγω οὐ περὶ 25
 πλείονος χρόνου. οὕτω γὰρ ἀκούω τοῦ· Καὶ ὑμῖν λέγω
 ἄρτι· ὅπερ οὐκ ἐστὶ ταῦτόν τῷ· Καὶ ὑμῖν λέγω· χωρὶς
 προσθήκης τῆς ἄρτι. Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ, οὓς προέβλεπεν ἐν
 τῇ ἑαυτῶν ἀμαρτίᾳ ἀποθανομένους, οὐκ ἐπὶ βραχυνόμοι
 χρόνον οὐκ ἐδύνατο ἦκειν ὅπου ὑπῆγεν ὁ Ἰησοῦς· οἱ δὲ 30
 μαθηταί, μεθ' ὃν ἔμελλε μικρὸν χρόνον μηκέτι ἕσσεσθαι μετ'
 αὐτῶν, διὰ τὰ προειρημένα οὐκ ἐδύνατο ἔπεσθαι τῷ λόγῳ
 ἀπίοντι ἐπὶ τὰς ἑαυτοῦ οἰκονομίας.

3 δὲ] om.

17 τέθραπται

19 εἶτα] εἶτε

32. Καὶ εἰ μὲν μὴ προετέτακτο τοῦ· Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω Jo xiii 33
 ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν· τό· Καθὼς εἶπον τοῖς Ἰουδαίοις·
 κὰν ἀπλούστερον ἐδοκοῦμεν ταῦτα εἰρῆσθαι, ἀναφερόμενα
 ἐπὶ τὴν ἀπὸ τοῦ βίου ἐξοδὸν τῆς Ἰησοῦ ψυχῆς. νυνὶ δὲ
 5 καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἀποθνήσκουν ἔμελλον, καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀποθανὼν
 καταβαίνειν εἰς ἄδου. πῶς ὅπου ὁ Ἰησοῦς ὑπῆγεν ἐκεῖνοι
 455 οὐκ ἐδύνατο ἀπελθεῖν; ἀλλ' ἐρεῖ τις, ἐπεὶ καὶ ἐν τῷ
 παραδείσῳ ἔμελλε γίνεσθαι τοῦ θεοῦ, ἔνθα οἱ μὲν ἐν ταῖς
 ἀμαρτίαις αὐτῶν ἀποθανοῦμενοι γίνεσθαι οὐκ ἔμελλον, οἱ δὲ
 10 τοῦ Ἰησοῦ μαθηταὶ τότε μὲν οὐν οὐκ ἐδύνατο ἐκεῖ γενέσθαι
 ὕστερον δὲ, διὰ τοῦτο πρὸς μὲν τοὺς ἐν ταῖς ἀμαρτίαις αὐτῶν
 ἀποθανομένους Ἰουδαίους λέλεκται τό· Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω,
 ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν· πρὸς δὲ τοὺς μαθητάς· Ὅπου ἐγὼ
 15 ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν ἄρτι. τὸ γὰρ ἐξῆς τῆς
 λέξέως ἐστι τοιοῦτον· Καθὼς εἶπον τοῖς Ἰουδαίοις καὶ ὑμῖν
 λέγω Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν ἄρτι.
 καὶ οὕτω δὲ οὐκ ὀλίγην ἔχει ζήτησιν ὁ τόπος, διὰ τό· Ὁ
 υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς ποιήσει τρεῖς Mt xii 40
 ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας. πῶς γὰρ τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς
 20 νύκτας ποιήσει ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς, <ὅς> ἅμα τῇ ἐξόδῳ ἐν
 τῷ παραδείσῳ ἔμελλεν ἔσσεσθαι τοῦ θεοῦ, κατὰ τό· Σήμερον Lc xxiii 43
 μετ' ἐμοῦ ἔσση ἐν τῷ παραδείσῳ τοῦ θεοῦ; οὕτω δὲ ἐτάραξέ
 τινας ὡς ἀσύμφωνον τὸ εἰρημένον, ὥστε τολμησαὶ αὐτοὺς
 ὑπονοῆσαι προστεθῆσθαι τῷ εὐαγγελίῳ ἀπὸ τινων ῥαδιουρ-
 25 γῶν αὐτὸ τό· Σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσση ἐν τῷ παραδείσῳ τοῦ
 θεοῦ. ἡμεῖς δὲ φαμεν ἀπλούστερον μὲν ὅτι τάχα πρὶν
 ἀπελθεῖν εἰς τὴν λεγομένην καρδίαν τῆς γῆς ἀπεκατέστησεν
 εἰς τὸν παράδεισον τοῦ θεοῦ τὸν εἰπόντα αὐτῷ· Μνήσθητί Lc xxiii 42
 μου ὅταν ἔλθης ἐν τῇ βασιλείᾳ σου· βαθύτερον δὲ ὅτι
 30 πολλαχού τὸ σήμερον ἐν τῇ γραφῇ καὶ ἐπὶ ὄλον παρατείνει
 τὸν ἐνεστηκότα αἰῶνα· ὥσπερ δὲ καὶ ἐν τῷ· Ἐφημίσθη ὁ Mt xxviii 15
 λόγος οὗτος παρὰ Ἰουδαίοις μέχρι τῆς σήμερον· καί· Οὗτος Ge xix 37

1 προστέτακτο 4 νῦν εἰ 6 καταβαίνων
 9 οἱ] εἰ 20 ὅς] om.

- Ps xciv (xcv) πατήρ Μωαβιτῶν μέχρι τῆς σήμερον ἡμέρας· καί· Σήμερον
 8 ἔαν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, καὶ μὴ ἀπόστητε ἀπὸ κυρίου.
 ἐν τῇ σήμερον ἡμέρα ἐπαγγέλλεται αὐτῷ, ἀξιῶσαντι μνησθῆ-
 ναι αὐτοῦ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ, τὸ ἐν τῷ ἐνεστηκότι
 αἰῶνι πρὸ τοῦ μέλλοντος ποιῆσαι αὐτὸν γενέσθαι σὺν αὐτῷ 5
 ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ. ἀλλὰ τοῦτο μὲν διὰ μέσου ἐν
 παρεκβάσει εἰς τὸ προειρημένον εἰρήσθω. τοῖς δὲ μαθηταῖς,
 ἀκολουθεῖν βουλομένοις τῷ Ἰησοῦ, οὐχ ὡς ἂν οἱ ἀπλούστεροι
 Mt x 38 ὑπολάβοιεν σωματικῶς, ἀλλ' ὡς δηλοῖ τό· Ὅς ἂν μὴ ἄρῃ
 τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθήσει ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου 10
 Jo xiii 33 ἄξιος εἶναι μαθητής· φησὶ νῦν ὁ κύριος ὅτι Ὅπου ἐγὼ
 ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἔλθειν ἄρτι. εἰ γὰρ ἐβούλοντο 456
 ἀκολουθεῖν τῷ λόγῳ καὶ ὁμολογεῖν αὐτὸν, μὴ σκανδαλιζό-
 Jo vii 39 μνοι ἐν αὐτῷ, ἀλλ' οὐκ ἐδύνατό πω τοῦτο ποιεῖν· Οὐπω
 1 Co xii 3 γὰρ ἦν πνεῦμα, ὅτι Ἰησοῦς οὐπω ἐδοξάσθη· καί· Οὐδείς 15
 δύναται εἰπεῖν Κύριος Ἰησοῦς εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἁγίῳ.
 ἅπεισι δὲ ὁ λόγος τὰς ἑαυτοῦ πορείας, καὶ ἀκολουθεῖ μὲν
 αὐτῷ ὁ λόγῳ ἐπόμενος· οὐ δύναται δὲ ἀκολουθεῖν ὁ μὴ
 εὐτρεπισμένος ὥστ' εὐτόνως κατ' ἴχνη βαίνειν, τοῦ λόγου
 ὀδηγοῦντος πρὸς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα τοὺς πάντα πράττοντας 20
 ἵνα καὶ δύνωνται αὐτῷ ἔπεσθαι καὶ ἀκολουθῶσιν αὐτῷ, ἕως
 εἴπωσιν τῷ χριστῷ· Ἐκολλήθη ὀπίσω σου ἡ ψυχὴ μου.
 αὐτάρκη δὲ περιγραφὴν εἰληφότος τοῦ λβ' τῶν εἰς τὸ κατὰ
 Ἰωάννην Εὐαγγέλιον ἐξηγητικῶν, αὐτοῦ που καταπαύσομαι
 τὸν λόγον.

FRAGMENTA.

[[1. In Joann. i. 1. Corderius, Catena Graec. Patr.
in S. Joan. p. 6.

Δημιουργὸν τῶν πάντων τιθέμενος αὐτὸν, τὸ τοῦ Λόγου
ὄνομα κατηγορεῖ αὐτοῦ. ἐπεὶ γὰρ ὡς ἐπίπαν πᾶσα δημιουργία
ἠρτηται λόγου, οὐκ ἄλλως ἔδει αὐτὸν δηλῶσαι ὄντα τῶν
πάντων ποιητὴν ἢ οὕτως. οἱ μὲν γὰρ παρ' ἡμῖν δημιουργοί,
5 ἀνθρωποι ὄντες, τέχνην ἔχουσιν· αὕτη δέ ἐστιν ἕξις μετὰ
λόγου ποιητική. ὁ δὲ τοῦ θεοῦ υἱὸς, ἐπειδὴ οὐκ ἄλλος ὢν
σοφίας καὶ τέχνης δημιουργὸς, εἰκότως Λόγος ὀνομάζεται.
οὐ γὰρ ἄλλη τις ὢν οὐσία παρὰ τὸν λόγον δι' αὐτοῦ ποιεῖ
τὰ ὄντα, ἀλλ' αὐτός ἐστιν ὁ ποιῶν, θεὸς ὢν λόγος. εἴτ' ἐπεὶ
10 ὁ λόγος οὗτος, θεὸς ὢν κατ' οὐσίαν, καὶ αὐτὸ τοῦτο θεοῦ υἱὸς
ὑπάρχων, τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας χάριν ἀνθρωπος
γεγένηται, Σὰρξ ὁ λόγος ὠνομάσθη. καὶ ἐπεὶ τινες τῆς
ὀρθῆς πίστεως ἐκπεσόντες οἴονται ἀπὸ τότε αὐτὸν μόνον
εἶναι ἀφ' οὗ ἐκ τῆς παρθένου ἀνθρωπος γεγονὼς προῆλθεν,
15 ὀρθότατα πρὸς τοὺς τοιοῦτους ὁ θεολόγος γράφει τό· Ἐν Jo 1
ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος· καὶ καταλλήλως τοῖς ῥήμασι χρησάμενος,
τὸ μὲν Ἐγένετο ἐπὶ τὴν σάρκα, τὸ δὲ Ἦν ἐπὶ τῆς θεότητος
αὐτοῦ σημαίνει. καὶ ἦν μὲν κυριώτερον ἐπὶ τοῦ θεοῦ λόγου
τὸ Ἔστιν εἰπεῖν· ἀλλ' ἐπεὶ πρὸς διαφορὰν τῆς ἐνανθρωπή-
20 σεως γενομένης ἐν τινι καιρῷ ἐδήλου τὴν ὑπαρξίν τοῦ λόγου,
ἀντὶ τοῦ Ἔστιν τῷ Ἦν ὁ εὐαγγελιστὴς κέχρηται. τῶν δὲ
ῥημάτων τὴς κυρίας σημασίας ἐκλαμβάνειν οὐ δεῖ ἐπὶ τῶν

12 ὀνομάσθη Cord.

18 αὐτὸν Cord.

21 τῷ] τοῦ Cord.

αιδίων· ὅτε μὲν γὰρ τὰ σημαινόμενα ὑπὸ τούτων χρόνῳ
 συμμετρομένην ἔχει τὴν ὑπαρξίν, ὡς τὸ Ἦν τὸ μηκέτ'
 ὄν, ἀλλὰ ποτε ὑπαρξίν σημαίνει· ὁμοίως τὸ Ἔστι δηλοῖ
 τὸ νῦν ὑπάρχον, ὡς τὸ Ἔσται τὸ μέλλον ὑπάρξει. ἀλλ'
 ἐπεὶ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ αἰδιός ἐστι, τυγχάνων θεός, τὰ ῥήματα
 ἐπ' αὐτοῦ οὐ μετὰ τοῦ προσσημαίνειν χρόνον ἐκλαμβάνειν
 δεῖ, τοῦ σημαινομένου ὑπ' αὐτῶν οὐχ ὑπὸ χρόνου ὄντος.
 ἔστι δὲ ἀπ' αὐτῶν τῶν τοῦ θεολόγου φωνῶν θηρεῦσαι τὴν
 διάνοιαν. εὐθὺς γὰρ ἀρχόμενος τῆς κατ' αὐτὸν συντάξεως
 γράφει· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος. καὶ Μωυσῆς μὲν τὴν
 κοσμοποιίαν ἐξηγούμενος· Ἐν ἀρχῇ, εἶπεν, ἐποίησεν ὁ
 θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. ὁ δὲ Ἰωάννης οὐκ Ἐν ἀρχῇ,
 εἶπεν, γέγονεν ἢ πεποιήται λόγος. ἦν γὰρ ἐν ἀρχῇ ποιῶν
 τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. εἰ γάρ· Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο·
 τῶν πάντων δὲ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ ὑπῆρχεν, ἐν τῇ τούτων
 οὐσιώσει αὐτὸς ἦν κτιστὴς αὐτῶν. εἴτ' ἐπεὶ μὴ εἶπεν ἐν τῇ
 τινὸς ἀρχῇ ὁ λόγος ἦν, καθόλου ληπτέον αὐτὸ, ἵν' ἡ τὸ
 δηλούμενον τοιοῦτον· ἐν ἀρχῇ τῶν ἀγγέλων, καὶ ἐν ἀρχῇ
 τῶν ἀρχαγγέλων ἦν ὁ λόγος· καὶ συνελόντι εἰπεῖν, ἐν ἀρχῇ
 τῶν ὀρατῶν τε καὶ ἀοράτων κτισμάτων ἦν ὁ λόγος, πάντων
 αὐτῶν ἦν ἀρχὴ τε καὶ ποιητής. ἐν Χριστῷ γὰρ ἐκτίσθη τὰ
 ἅπαντα, τὰ τε ἐν οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ τε ὀρατὰ
 καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε ἀρχαὶ εἴτε ἐξουσίαι εἴτε θρόνοι εἴτε
 κυριότητες· πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἐκτισται· καὶ
 αὐτός ἐστι πρὸ πάντων καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκεν, ὡς
 ὅς ἐστιν ἀρχὴ καὶ πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν. εἰ γὰρ τὰ
 πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκεν, καὶ πρὸ αὐτῶν ἐστίν, ἀρχὴ αὐτῶν
 κατὰ τὸ εἶναι αἴτιος ὑπάρχων, ἀκολούθως ῥητέον εἶναι αὐτὸν
 ἐν τῇ πάντων οὐσιώσει. πῶς γὰρ οὐκ ἔδει αὐτὸν εἶναι πρὸ
 αὐτῶν καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν κτιστὴν ὄντα; εἴτ'
 ἐπεὶ ἐν ἀρχῇ αὐτὸν εἶπεν εἶναι, ἔδει δηλῶσαι καὶ πῶς καὶ
 πρὸς τίνα ὄντα ποιεῖν αὐτὸν ἐχρήν. διὸ ἐπήγαγεν τῷ· Ἐν
 τῇ ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος· καὶ τό· Ἦν ὁ λόγος πρὸς τὸν θεόν·
 πρὸς ἡμᾶς μὲν γὰρ ἐλθὼν, ὅτε ἐκ παρθένου ἐτέχθη, ἀπέ-

Jo i 1
Gen i 1

Jo i 3

Col i 16 ff.

Jo i 1

σταλτο ὑπὸ τοῦ πατρός· διὸ καί· Ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν· καὶ Jo 1 14
 ὄνομα ἔσχεν αὐτὸ δὴ τοῦτο Μεθ' ἡμῶν ὁ θεός. ὅτε δὲ cf. Is vii 14:
 ἐδημιούργει, ἐπεὶ μὴ ὡς ἄνθρωπος ἀποσταλεῖς ὑπὸ τοῦ viii 10
 πατρὸς εἰς οὐσίαν ἔφερε τὰ πάντα, καὶ πρὸς τὸν θεὸν ἦν
 5 καὶ θεὸς ἦν· οὐ τέχνη, ἢ λόγος, ἀ ἐν ἄλλοις ἔχει τὸ εἶναι,
 ὡς ἀρτίως ἐλέγετο περὶ τῶν ἐν ἀνθρώποις δημιουργῶν, ὡς
 ἄλλο ἐστὶν αὐτοῖς τὸ ὑπάρχειν ἀνθρώποις, καὶ ἄλλο τὸ εἶναι
 τεχνίταις. οὐδένα γοῦν τούτων λόγον καλοῦμεν, ἀλλ' ἔχειν
 λόγον λέγομεν. ἀλλ' οὐχ ὁ δημιουργὸς τοῦ παντὸς τοιοῦτος,
 10 τυγχάνων θεὸς λόγος κατ' οὐσίαν, διὸ καὶ Σοφία καὶ Ἀλήθεια
 ἐν ταῖς θεολογίαις ὀνομάζεται.]]

2. In Joann. i. 4. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
 Venice Gr. 27. Cf. Venice Gr. 28.

ἌΝΘΡΩΠΟΣ ἘΝ ΑἴΤΩ, δηλονότι τῷ λόγῳ, ΖΩΗ ἦν· Jo i 4
 ἵν' ὡσπερ θεὸς εἰς ὑπαρξίν ἤγαγε τὰ πάντα, οὕτω καὶ
 ζωοποιηθῆ τὰ πεφυκότα ζῆν μετουσίᾳ αὐτοῦ. διὸ καὶ
 15 ἀρμοδίως εἶρηται τό· Καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων.
 οὐ γὰρ προσεκτέον τοῖς ἐκ τῆς λέξεως ταύτης γενητὸν εἶναι
 τὸν λόγον νομίσασι. τὸ γὰρ γενόμενον οὐκ αὐτό ἐστι ζωή·
 ὃ οὐκ ἐξῶθεν αὐτῷ ἐπῆλθεν, ἐν αὐτῷ γὰρ γέγονεν ἡ ζωή. οὐ
 γὰρ οἰοί τε ἦσαν οἱ γενητοὶ οὕτως αὐτὸν ἔχειν τυγχάνοντα
 20 κατ' οὐσίαν ζῶν ὡς ἐστι παρὰ τῷ πατρί. εἶρηται γὰρ πρὸς
 τὸν θεόν· Παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς. καὶ ἐστὶν ἡ ζωὴ αὕτη Ps xxxv
 παρὰ τῷ πατρί οὐ ζωοποιούσα αὐτὸν, οὐ γὰρ μετουσίᾳ ζωῆς (xxxvi) 10
 ὁ πατὴρ ζῆ, ἀλλὰ ζωὴ θεὸς ὢν γεννᾷ ζῶν, ὡς καὶ σοφὸς
 σοφίαν καὶ δυνατὸς δύναμιν. αὕτη ἡ ζωὴ τὰ λογικὰ ὠφε-
 25 λῆσαι βουλομένη σχέσιν τὴν πρὸς αὐτὰ ἀνεδέξατο, ἐπὶ τὸ
 ζῆν αὐτὰ προσλαβόντα αὐτὴν μετουσίας τρόπῳ· καὶ οὐ περὶ
 μόνου γε τοῦ κοινοῦ ζῆν αὐτὸν τοῦτο λεκτέον· ἀλλὰ γὰρ καὶ
 τοῦ κατ' ἀρετὴν καθ' ὃ συμβαίνει εἶ ζῆν. τοῦτο γοῦν
 παρίσταται καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς λέξεως· φησὶ γάρ· Καὶ ἡ ζωὴ Jo i 4

Hos i 1
Jer i 4
Jo x 35

ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων· ὅτι δὲ ἐνταῦθ' οὕτως ἔχει καὶ ἐξ
 ἐτέρου ἔστι πιστώσασθαι. ὁ τοῦ θεοῦ υἱὸς καὶ λόγος, θεὸς
 ὢν λόγος, ἐστὶ πρὸς τὸν θεὸν, ὡς ἀρτίως εἴρηται, γινόμενος
 καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ὡς οἰοί τε εἰσὶ χωρεῖν αὐτοῦ τὴν
 παρουσίαν. εἴρηται γάρ· Λόγος κυρίου ἐγενήθη πρὸς Ὡσηέ· 5
 καί· Ἐγένετο λόγος κυρίου πρὸς Ἱερεμίαν· καὶ καθόλου·
 Ἐκείνους θεοὺς εἶπεν πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἐγένετο.
 ὡς οὖν λόγος μὲν πρὸς τὸν θεόν· ἐστὶ, γίνεται δὲ πρὸς τοὺς
 γενητοὺς, οὕτως ζωὴ τυγχάνων ἐστὶ παρὰ τῷ πατρὶ, ζωοποιῶν
 πρὸς οὓς ἐπιφοιτᾷ, γινομένης ἐν αὐτῷ ζωοποιητικῆς σχέσεως 10
 ἁρμονίως ἐχούσης πρὸς τὰ ζωοποιούμενα. ἀλλ' ἐπεὶ πρὸς
 τῷ ζωοποιῆσαι καὶ γνῶσιν ἀληθείας ἐμποιεῖ, φωτίζουσα τὸν
 νοῦν τῶν παραδεχομένων αὐτὴν, καὶ φῶς ἀνθρώπων ὀνομά-
 ζεται. ἀνθρώπων δὲ φῶς οὕσα δηλὸν ὅτι καὶ τὰ ὑπερβεβη-
 κότα λογικὰ φωτίζει. εἰ γὰρ τῶν ἐλαττόνων λογικῶν φῶς 15
 ἐστὶ, πολλῷ μᾶλλον τῶν ὑπερναβεβηκότων.

3. In Joann. i. 5. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven.
 27.

cf. Ps cxviii
 (cxix) 133

Τὸ θεολογούμενον φῶς λυτικόν ἐστὶ πάσης σκοτίας καὶ
 ἀγνοίας καὶ κακίας ὑφισταμένης. διὸ ἐν τῇ τοιαύτῃ σκοτίᾳ
 φαῖνον οὐ καταλαμβάνεται ὑπ' αὐτῆς. ὃν γὰρ τοῦτο τὸ φῶς
 σοφία καὶ δικαιοσύνη θεοῦ, ἣ μὲν σοφία ἐστὶ λυεῖ τὴν τοῦ 20
 νοῦ ἀγνοίαν, ἣ δὲ δικαιοσύνη τὰ διαβήματα τῆς ψυχῆς
 κατευθύνει, καὶ τοῦτό ἐστὶ τὸ ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνειν αὐτὸ, οὐ
 κωλυόμενον ἐκπέμπει τὰς οἰκείας αὐγὰς τῷ φωτιζομένῳ
 ἀνθρώπῳ· διὸ οὐ καταλαμβάνεται ὑπὸ τῆς σκοτίας, λυομένης
 καὶ ἀφανιζομένης τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ. οὐ γὰρ ὑφεστῶσα 25
 καὶ ἐνεργοῦσα οὐ καταλαμβάνει αὐτὸ, ἀλλὰ λυομένη καὶ
 μηκέτι οὕσα. οἷον ὁ Παῦλος ὅτε ἠγνόει τὸν χριστὸν ἐδίωκεν
 αὐτὸν, παρορμώμενος πρὸς τοῦτο ἐκ τῆς προσούσης ἀγνοίας,

5 ἐγεννηθη S*

12 ἀληθειαν S*

15 λογικῶν] λογικον RV

27 ουσης S*

ἦν εἵπομεν εἶναι σκοτίαν· ἀλλὰ τοῦ διωκομένου φωτὸς ἰπ' αὐτῆς ἐκλάμπαντος τὰς οἰκείας αὐγὰς λέλυται ἢ σκοτία, καὶ ταύτῃ καταλαβεῖν οὐ δεδύνηται τὸ διωκόμενον ὑπ' αὐτῆς φῶς. ὡσαύτως καὶ ὁ μετανοήσας ἐπὶ τῷ σταυρῷ ληστής, cf. Lc xxiii
 5 πεπηρωμένος τῇ προειρημένῃ σκοτίᾳ ἐδίωκε τὸ φῶς· ἀλλ' ἢ⁴⁰
 ἐν τῷ ληστῇ σκοτία λέλυται, καὶ οὕτως οἱ καταλαμβάνει τὸ φῶς. καὶ ἵνα ἐπὶ τὸ σαφέστερον μεταβάλω τὸ θεώρημα, φῶς ἐστὶν ἢ ἀλήθεια, ὅταν δὲ τὸ ψεῦδος καὶ ἀπάτη πᾶσα, τουτέστι τὸ σκότος, διώκῃ τὸ φῶς, τότε λύεται καὶ ἀφανίζεται
 10 πλησίασαν τῷ διωκομένῳ, τῆς γὰρ ἀληθείας φανείσης τὸ ψεῦδος καὶ ἢ ἀπάτη λύεται. καὶ τὸ παράδοξον ἐρῶ, μακρὰν οὕσα ἢ σκοτία διώκει τὸ φῶς, ἐγγίσασα δὲ ἐπὶ τὸ καταλαβεῖν αὐτὸ ἀφανίζεται. καὶ γὰρ τὸ ψεῦδος, ὅσον ἀφέστηκε τῆς ἀληθείας, κρατεῖ καὶ ἐνεργεῖ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ὡς διώκειν τὴν
 15 ἀλήθειαν ἀπὸ τοῦ νοῦ· ὅταν δὲ ἐγγίσῃ αὐτῇ δείκνυται μηδ' ὅλως ὄν. ὅθεν ἀναγκαίως ἀφῆκεν ὁ θεὸς εἶναι κακίαν, δυνάμενος κωλύσαι, ἵνα τὸ μέγεθος τῆς ἀρετῆς δειχθῇ.

4. In Joann. i. 6. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

Οὐ τοσοῦτον διὰ τὴν κοινὴν περὶ ἀνθρώπου ἀπόδοσιν ὅσον διὰ τὸ πεφυκέναι αὐτὸν κατ' εἰκόνα καὶ πρὸς θεὸν
 20 ὁμοίωσιν. σημειωτέον δὲ ὡς οὐκ αἰεὶ τὸ Ἐγένετο τὴν <εἰς> ὑπαρξίν ἄγουσαν γέννησιν δηλοῖ, ἀλλ' ἐνταῦθα τὸ Ἐγένετο ἀναφορὰν ἔχει πρὸς τό· Ἀπεσταλμένος παρὰ θεοῦ· ἵνα ἢ τὸ λεγόμενον τοιοῦτο· Ἐγένετο ἀπεσταλμένος παρὰ θεοῦ εἰς Jo i 6 f.
 μαρτυρίαν. εἰ δὲ ταῦτα περὶ Ἰωάννου λεγόμενα ὀρθῶς ἔχει,
 25 πόσῳ μᾶλλον τὰ περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ γραφόμενα ἢ λεγομένα ὡς λεγομένου ἢ γραφομένου καὶ γινομένου.

1 σκοτίαν RS] locus male laesus in V 8 απεστη R παση S*
 9 διωκει R 12 διώκη RV τὸ 2^ο] τω S* 13 ὅσον] pr eis S
 18 τήν] τη S* 20 om. eis RVS 21 γενησιν V 23 τοιουτον R
 αποσταλμενος RV

5. In Joann. i. 7. Corderius, p. 22. Cramer, p. 182.

Jo i 7 Ἴνα πάντες πιστεύσωσιν. Ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ δηλονότι, εἰ καὶ μὴ πάντες ἐπίστευσαν· οὐδὲ γὰρ, εἰ μὴ πάντες τὸν παρὰ τοῦ ἡλίου δέχοντο φωτισμὸν, ἤδη καὶ τὸν ἡλίον φαίη τις ἂν μὴ ἐπὶ τούτῳ ἀνατέλλειν, ἐφ' ᾧ τε πάντας φωτίζεσθαι. ἢ γὰρ πρόθεσις τοῦ πέμψαντος αὐτὸν ἦν πιστεῦσαι πάντας. 5

6. In Joann. i. 8. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: *Ven.* 27.

Jo i 8 (Οὐκ ἦν ἐκεῖνος τὸ φῶς.) Τουτέστι τὸ θεολογούμενον· ὑπέιληπτο γάρ τισι διὰ τὰ προσόντα αὐτῷ πλεονεκτήματα ὡς αὐτὸς εἶη ὁ χριστός. διὰ τοῦτο τοῦτό φησιν ἵνα ὀλόριζον τὴν τοιαύτην ἀνέλη πλάνην. κὰν γὰρ φῶς Ἰωάννης, ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνο τὸ φῶς περὶ οὗ οἱ ἅγιοι πρὸς τὸν θεόν 10 φασιν· Ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα φῶς· ὥστε εἰ καὶ φῶς ἦν Ἰωάννης, κατὰ τὸ εἰρημένον τοῖς μαθηταῖς· Ὑμεῖς ἐστὲ τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνο τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν. φῶς δὲ ἀληθινὸν οὐ πρὸς ἀντιδιαστολὴν ψεύδους ἀλλὰ πρὸς διαφορὰν εἰκονικοῦ εἶρηται. ἢ γὰρ ἀλήθεια καὶ τὸ ἀληθές ὅτε 15 μὲν τῷ ψεύδει καὶ τῇ ἀπάτῃ, ὅτε δὲ εἰκόνι καὶ μιμήματι ἀντιδιαστέλλεται. δυνατόν δὲ λαβεῖν εἰκονικὸν φῶς τὸ αἰσθητὸν, καὶ μάλιστα τὸν ἡλίον, ἀληθινὸν δὲ φῶς τὸ νοητὸν, μᾶλλον δὲ τὸ τῶν νοητῶν φωτιστικόν, τῶν ἁγίων δυνάμεων. Jac i 17 ὅπερ ἠγοῦμαι εἰρησθαι ὑπὸ τῆς γραφῆς· Πᾶσα δόσις ἀγαθῆ 20 καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστι, καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων. Jo i 9 τὸ θεολογούμενον γὰρ φῶς ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. ἀλλ' ἐπεὶ τό· Ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον ἀμφιβόλως εἶρηται, δυνάμενον σημαίνειν ὅτε μὲν τὸ φῶς, ὅτε δὲ 25

1 om. ἵνα—πιστεύσωσιν Cram. 4 τοῦτο Cord. Cram.
 φωτισεσθαι Cord. 5 om. αὐτὸν Cord. 6—9 cf. Cyr. Al. i. 7.
 11 ὀψόμεθα RV 24 ἀλλ'—κόσμον] om. S*: ins. in mg. S³

τὸν ἄνθρωπον, ἑκατέρως αὐτὸ ἐρμηνευτέον. καὶ πρῶτόν γε δεκτέον τὸ φῶς ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον κατὰ τὸν ἐπιδημίας καιρὸν, τὸν ὄντα ἄνθρωπον ἐν τῷ κόσμῳ, ὡς εἴρηται, τὸ φῶς ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον ἐπὶ τῷ φωτίσει τὸν ἄνθρωπον. εἶτα τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν φωτίζει πάντα τὸν ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον ἄνθρωπον.

7. In Joann. i. 12. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Cf. Corderius, p. 26, Cramer, p. 185.

Ἐπεὶ μὴ πάντες ἀπεστράφησαν αὐτὸν, πολλοὶ γὰρ ἐξ αὐτῶν προσήκοντο αὐτὸν, καὶ μάλιστα οἱ ἀπόστολοι, ἐπιφέρει ὁ εὐαγγελιστής· Ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτὸν ἔσχον ἐξουσίαν Jo i 12
 10 τέκνα θεοῦ γενέσθαι. οἱ γὰρ πρὸς τὴν πίστιν εἰσαγόμενοι, τάχα δὲ καὶ προκόψαντες, ἐξουσίαν ἔχουσι τέκνα θεοῦ γενέσθαι, τότε γενησόμενοι τοῦτο, οὐ τέως τὴν ἐξουσίαν εἰλήφασιν, ὅταν τελειωθῶσιν ἐν τῇ ἀρετῇ καὶ πίστει καὶ γνώσει. τίς δὲ ἡ αἰτία, δι' ἣν ἔσχον τὴν ἐξουσίαν, δηλοῖ
 15 γράψας δεδόσθαι αὐτὴν τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, τοῦ φωτὸς δηλονότι. ἐπειδὴ γὰρ οὐ ταῦτόν τῷ πιστεύσαι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ φωτὸς τὸ πιστεύσαι εἰς τὸ φῶς, ἐξουσία δίδεται, τουτέστιν ἐπιτηδειότης πρὸς τὸ γενέσθαι τέκνα, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. εἰ δὲ μετέλθοιεν διὰ
 20 προκοπῆς εἰς τὸ πιστεύειν αὐτῷ ἐκ τοῦ πιστεύειν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ οὐκέτι δυνάμει ἀλλ' ἐνεργείᾳ εἶεν θεοῦ τέκνα. οἱ μὲν γὰρ ἀπλουστέρα καὶ μὴ πάνυ ἠκριβωμένη διανοία συγκατατιθέμενοι τῷ φωτὶ πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, οἱ δὲ σὺν ἐπιστημονικῇ ἀποδείξει καὶ διηρθρωμένη νοήσει
 25 προσεληλυθότες αὐτῷ πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν καὶ ἐπικαλοῦνται αὐτόν. ὅθεν Ἰησοῦς μετὰ πολλὴν προκοπὴν τῶν μαθητῶν φησὶν· Ἐπεὶ πιστεύετε εἰς τὸν θεὸν καὶ εἰς ἐμὲ πιστεῖετε· Jo i 12

4 τῷ] το S* 7 post ἐπει ins. δὲ Cord. 10, 11 om. οἱ γὰρ—γενέσθαι Cord. Cram. 12 om. οὐ—εἰλήφασιν Cord.
 13 καὶ 1^ο] + τη RVS Cram. om. καὶ γνώσει Cord. Cram.
 16 δηλονότι] om. RV: expl. Cord. Cram. 16, 17 om. ἐπειδὴ—φωτὸς RV 22 οἱ μὲν] εἰ RV: οἱ S 25 προσεληλυθοτας RVS

ἀντὶ τοῦ καιρὸν ἔχετε μεταβῆναι ἀπὸ τοῦ πιστεύειν εἰς τὸ ὄνομά μου, ἵν' ἐμοὶ καὶ τῷ πατρὶ πιστεύσητε. ἀμέλει γοῦν καὶ περὶ μεγίστης θεολογίας ἐξηγησάμενος αὐτοῖς ἐπήγαγεν ὡς πρὸς ἅπαντας· Οὐ πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστιν;

Jo xiv 10

5

8. In Joann. i. 13. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 27.

Οἱ γὰρ ἐκ θεοῦ γεννηθέντες, τῷ πεπιστευκένοι ὅτι Ἰησοῦς ὁ χριστός ἐστι καὶ τῷ ποιεῖν δικαιοσύνην ἐκ τοῦ θεοῦ ἐγεννήθησαν. οὐχ ὑπόκεινται δὲ τῇ ἐξ αἱμάτων γεννήσει, τουτέστιν οὐκ ἐξ ὑλικῶν ἔχουσι τὴν γένεσιν. ἀμέλει γοῦν τῷ Πέτρῳ, πιστεύσαντι ὅτι ὁ χριστός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὑπὸ τοῦ σωτῆρος λέγεται Μακάριος εἶ, Σίμων Βαριωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ πατὴρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. καὶ ἐπίστησον εἰ δύναται κατ' ἐκδοχὴν ἄλλην υἱὸς αἱμάτων εἶναι ὁ νομίζων θεοσεβῆς καὶ υἱὸς θεοῦ εἶναι διὰ τοῦ προσάγειν τὰς κατὰ νόμον αἰσθητὰς θυσίας. οὗτοι γὰρ διὰ σφαγῶν καὶ ἐκχύσεως αἱμάτων εὐαρεστεῖν τῷ θεῷ οἴονται. καὶ ἀνέγκλητον μὲν ἦν τοῦτο ποιεῖν πρότερον, ἡμῖν δὲ οὐκέτι, διὰ τὸ ἀρκούντως πρὸς δικαίωσιν ἔχειν τὸ δοθὲν ὑπὲρ ἡμῶν Ἰησοῦ αἷμα. ὑπόκεινται δὲ καὶ θελήματι σαρκὸς καὶ γενέσει ἀνδρὸς οἱ πάντα ποιοῦντες πρὸς τὸ φανῆναι τοῖς ἀνθρώποις δίκαιοι. θελήματι γὰρ σαρκὸς εὐαρεστεῖν οὗτοι προτίθενται τὴν σάρκα περιτεμνόμενοι καὶ ἐν τῷ προφανεῖ Ἰουδαίζειν θέλοντες,

cf. 1 Jo ii 29

cf. Jo i 13

cf. Mt xvi 16

Mt xvi 17

10

15

20

cf. Mt xxiii

28

cf. Ro ii 28

3 ἐξισαμενον R: ἐξησαμενους VS 7 ἐκ] pr ὅτι Cord.
8 γεγένηται Cord. om. δὲ Cord. γενέσει Cord. 9 om.
γοῦν RVS 10 υἱὸς] post ζῶντος Cord. 13 δυνατὸν Cord.
14 ἐπιβολῆν RVS Cord. 16 σφαγῶν] σφῶν R 17 εὐαρεστεῖν
RVS 17—19 ἀνέγκλητον—δικαίωσιν] ἀνέγκλητοι πρὸς δικαιοσύνην
Cord. 18 ἡμῖν] η RV τοῦ RV αρκουντος R: ἀρκούντως V
20 om. καὶ 1^ο Cord. καὶ 2^ο—οἱ] καὶ γεννήσει ἀνδρὸς Cord.:
γενέσει οἱ RVS 21 θελήματα RVS 22 προστεθενται (sic) R:
προσθεθηται S: προτεθηται V: προτέθεινται Cord.

μετὰ τοῦ μὴ ἐπιμελείσθαι τῆς καρδίας καὶ τοῦ ἐν κρυπτῷ
 Ἰουδαϊσμοῦ. ἔχουσι δὲ καὶ τὴν ἐκ θελήματος ἀνδρὸς
 γένεσιν οἱ προφάσει ἀνθρωπίνης φιλοσοφίας ἀπέχονται μὲν
 κακίας, ἀρετὴν δὲ ἀναλαμβάνουσιν. καὶ ὑπὲρ τούτους οὖν
 5 ἔστιν ὁ ἐκ τοῦ θεοῦ γεγεννημένος τῷ μετὰ τὸ πιστεῦσαι εἰς
 τὸ ὄνομα αὐτοῦ αὐτῷ πεπιστευκέαι.

9. In Joann. i. 14. Rome, *Reg.* 9: Ven. 27. Cf.
 Ven. 28. Corderius, p. 34.

Τὸ δέ· Ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός· νοεῖν ὑποβάλλει ἐκ Jo i 14
 τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς εἶναι τὸν υἱόν. οὐδὲν γὰρ τῶν
 κτισμάτων παρὰ πατρὸς, ἀλλ' ἐκ τοῦ θεοῦ διὰ τοῦ λόγου
 10 ἔχει τὸ εἶναι. εἰ γὰρ καὶ ἄλλα παρὰ πατρὸς εἶχε τὴν
 ὑπαρξίν, ματαίως ἢ τοῦ μονογενοῦς ἔκειτο φωνή, πολλῶν
 ὄντων τῶν παρὰ πατρὸς ἐχόντων τὸ εἶναι. οὗτος δὲ
 μονογενὴς παρὰ πατρὸς πάντως πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας
 εἴρηται, οὐκ ἄλλος ὢν τούτων ὢν λέγεται εἶναι πλήρης.
 15 αὐτὸς γὰρ ὁ μονογενὴς περὶ ἑαυτοῦ λέγει· Ἐγὼ εἰμι ἢ Jo xiv 6
 ἀλήθεια· ἀδιανόητον δὲ τὴν ἀλήθειαν λέγειν πληροῦσθαι ὑπ'
 ἄλλης ἀληθείας. ἔσται γὰρ δεκτικὸν ἀληθείας τὸ πληρού-
 μενον ὑπ' αὐτῆς, ἀλλ' οὐ δεκτικὴ ἀληθείας ἢ ἀλήθεια
 20 κατ' ἐνέργειαν οὔσα τοῦτο ὃ λέγεται εἶναι. τὰ δ' αὐτὰ καὶ
 περὶ τῆς χάριτος ῥηθεῖα ἄν. καὶ οὐ παράδοξόν γε περὶ τοῦ
 μονογενοῦς τοιαῦτα λέγειν, ὅποτε καὶ περὶ τοῦ πατρὸς
 τοιαῦτα ἀναγράφονται. αὐτὸς γοῦν περὶ ἑαυτοῦ ἐν τῷ
 προφήτῃ λέγει· Πλήρης εἰμί. εἰκὸς δὲ εἰρησθαι τὴν λέξιν Is i 11
 ταύτην καὶ διὰ τὸ θεωρηθησόμενοι πρὸ τῆς τοῦ σωτῆρος

1 μὴ] om. S* : ins. int. lin. S² 3 οἰ] ὄσοι Cord. 3 απε-
 χοντε V 5 om. ὁ RVS τὸ] τῷ RVS 7 om. δέ RVS
 ομογενους (R)VS (o ras. R) 8 οὐδὲ RVS 9 om. τοῦ 1° RVS
 om. τοῦ 2° RVS λόγου] λεγει S 10 εἶχε] ἔχει Cord.
 12 om. τῶν Cord. 13 om. πάντως RVS 16, 17 ἀδιανόητον—
 ἀληθείας] om. RVS (sed ins. Cod. Ven. xxviii) 17 ἀληθείας 2°]
 αληθεια RVS 18 ἀληθείας ἢ ἀλήθεια] ἀληθεια αληθειαν RVS
 21 λέγει RVS om. τοῦ Cord. 23 εικον RVS

ἐπιδημίας. ὁ διὰ Μωυσέως νόμος τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐκό-
 λαζεν, οὐδενὶ χαριζόμενος τὰ κατὰ παράβασιν αὐτοῦ ἐπιτε-
 λεσθέντα. ἔτι μὴν ὁ νόμος οὗτος μυστηρίων τελετὰς δι'
 εἰκόνων καὶ σκιογραφιῶν παρεδίδου, χειραγωγῶν καὶ εὐ-
 τρεπίζων πρὸς τὴν τοῦ χριστοῦ διδασκαλίαν τοὺς ὑπ' αὐτῶν 5
 cf. Gal iii 24 ἀγομένους· ὅθεν καὶ παιδαγωγὸς ὁ νόμος εἰς Χριστὸν λέγεται.
 ἐπεὶ τοίνυν ὁ σωτὴρ ἐλήλυθεν οὐ κολάσαι τοὺς ἡμαρτηκό-
 τας ἀλλ' ἄφεςιν παρασχέειν τῶν οὕτω πεπραγμένων, καὶ
 τέλος ἐπιθεῖναι τῆς διδασκαλίας, καὶ εἰκόνων γνῶσιν τῆς
 ἀληθείας, αὐτὸς αὐτὴν φανερῶν, μᾶλλον δὲ αὐτὸς ὢν ἡ 10
 cf. Jo i 14 ἀλήθεια, εἰκότως πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας ὥφθη τοῖς
 αὐτὸν θεασαμένοις. εἰ γὰρ τισι μὲν ἐχαρίζετο, τισὶ δὲ οὐ,
 οὐκ ἦν πλήρης χάριτος, ὡς ἂν εἰ τῆς σκιᾶς τι μὲν ἔπαυεν,
 ἕτερον δέ τι αὐτῆς οὐχί, οὐκ ἦν πλήρης ἀληθείας. ἀλλὰ
 μὴν πᾶσαν σκιὰν καὶ εἰκόνα περιέγραψε, καὶ πάντων ἁμαρτη- 15
 μάτων ἄφεςιν παρέχει τοῖς προσφεύγουσι διὰ μετανοίας
 αὐτῷ. πλήρης ἄρα ἀληθείας καὶ χάριτός ἐστιν.

10. In Joann. i. 15. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
 Ven. 27. Corderius, p. 35.

(Κέκραγεν.) Οὐ κατὰ τὴν προφορὰν ἀλλὰ κατὰ τὸ τῆς
 νοήσεως ἐπιτεταμένον. ὁ γὰρ περὶ τῶν μεγάλων δογμάτων
 ἀπαγγέλλων ὡς δεῖ μεγαλοφώνως κατὰ τὴν νόησιν αὐτὰ 20
 προφέρει. ἀκουστέον δὲ τοῦ Πρῶτος ἀντὶ τοῦ Πρότερος.
 ὅμως ὁ λέγει τοιοῦτόν ἐστι πρὸ ἐμοῦ καὶ πρότερός
 μου τυγχάνων Ἰησοῦς ὀπίσω μου καὶ μετ' ἐμὲ ἦλθεν,
 οὐκ ἐπὶ τὸ ὀπίσω μου μέναι ἀλλὰ τὸ πρὸ ἐμοῦ

1 ἐκόλασεν Cord. 3 ἔτι μὴν ὁ] ὁ μὴν Cord. 5, 6 τοὺς—ἀγο-
 μένους] om. RVS (sed ins. Ven. xxviii) 8 οὕτως RVS 9 τῶν
 εἰκόνων τὴν γνῶσιν Cord. 12 αὐτῶν (sic) S 13 χάριτος]+ και
 ἀληθείας ὥφθη τοῖς αὐτοῦ θεασαμένοις S* (a seriori man. eras.)
 τῆς] τις S (ex corr. τῆς) om. μὲν RVS 16 ἄφεςιν] pr. τῆν S
 18 om. οὐ—ἐπιτεταμένον Cord. 20 ἀπαγγέλων RVS 21 om.
 ἀκουστέον—Πρότερος Cord. 22 ἐστι] bis S 23 ἐμέ]+ και μετ'
 εμου (eras.) S 24 om. οὐκ R μέναι] εἶναι Cord. om. τὸ
 Cord.

γενέσθαι. ἀκουστέον δὲ τοῦ ὀπίσω αὐτὸν ἔρχεσθαι τοῦ
 Ἰωάννου κατὰ χρόνον τῆς ἀποτέξεως. πρὸ γὰρ ἕξ μηνῶν
 Ἰωάννης συνελήφθη τοῦ συλληφθῆναι τὸν Ἰησοῦν. τούτῳ
 τῷ τρόπῳ ὀπίσω αὐτοῦ ἔλθων ὁ Ἰησοῦς ἔμπροσθεν αὐτοῦ
 5 γέγονεν ἀναδειχθεὶς θεὸς καὶ δημιουργὸς αὐτοῦ ὑπάρ-
 χων. λεχθείη δὲ καὶ οὕτως· δόξει πᾶς ὁ μανθάνων
 ἔπεισθαι τῷ διδασκάλῳ καὶ ταύτῃ ὀπίσω αὐτοῦ λέγεται
 βαδίζειν. ἐπεὶ τοίνυν καὶ ὁ σωτὴρ βαπτίζοντι τῷ Ἰωάννῃ
 προῆλθε βαπτισθῆναι, κατὰ τὸ βαπτίζεσθαι αὐτὸν ὑπὸ
 10 Ἰωάννου ὀπίσω τοῦ βαπτίζοντος ἔρχεσθαι εἴρηται, κατὰ δὲ
 τὸ ἡγιακῆναι καὶ μεμαρτυρηθῆναι ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἔμπροσθεν
 τοῦ βαπτίζοντος γέγονεν, τιμιώτερος καὶ ὑπερέχων αὐτοῦ
 ἀναδειχθεὶς. εὖ δὲ καὶ τὸ φάναι· Ἐμπροσθέν μου γέγονεν· Jo i 15
 ὡς τὴν ὑπαρξίν προτέραν εἶναι τοῦ γεγονέναι αὐτόν. καὶ
 15 τοῦτο δὲ ἐπίστησον μεθ' ὅσης ἀκριβείας εἴρηται. οὐ
 γέγραπται Ὁ ὀπίσω μου ὢν, ἀλλ' Ὁ ἐρχόμενος. εἰ γὰρ
 ὀπίσω ἦν, οὐκ ἠδύνατο πρὸ αὐτοῦ εἶναι. ἀλλ' οὐκ
 ἀδύνατον τὸν πρῶτον ὄντα ὀπίσω ἔλθειν. ῥηθείη δὲ καὶ
 20 ἑτέρως. Ὅτι, φησὶν, ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ πάντες Jo i 16
 ἐλάβομεν καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος· πάλιν γὰρ αἰτίαν ἀπο-
 διδὸς τοῦ ἔμπροσθεν αὐτοῦ γεγονέναι αὐτοῦ ὄντα πρῶτον,
 ἐπήγαγε τό· Ὅτι ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες
 ἐλάβομεν καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος. πῶς γὰρ οὐκ ἔμπροσθεν
 κατὰ τὸ προῦχειν, καὶ πρῶτος τῶν πληρουμένων ὁ πληρῶν;
 25 εἰ γὰρ αὐτὸς τελειοὶ καὶ πληροὶ ἀρετῆς καὶ σοφίας τοὺς ἐφ'
 ἀγιότητα ἐρχομένους, πῶς οὐ πρῶτος καὶ προῦχων αὐτῶν
 ὑπάρχει; πρόσχες δὲ τῇ ἀκριβείᾳ τῶν γεγραμμένων. οὐκ
 εἴρηται τὸ πλήρωμα αὐτοῦ, ἀλλ' Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ
 ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν. οἱ γὰρ ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἀγιότητος
 30 μετέχοντες καὶ γνώσεως τῆς ἀληθείας τὸ ἐκ μέρους γινώσκειν cf. 1 Co xiii 9
 καὶ ἐκ μέρους προφητεύειν ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ, ἀλλ'

2 κατὰ] + τὸν Cord.

4 ἐλθὼν ὁ] ἦλθεν Cord.

πασων RV

22 om. τὸ R

αποτοξεως (vid.) S; αποταξεως RV

5 ὑπάρχων] expl. Cord.

6 πᾶς]

om. ἡμεῖς R

25 σοφίαν S*

οὐ πλήρωμα αὐτοῦ ἔχουσι. σχοίεν δ' αὐτὸ μετὰ τὴν ἐπίκαιρον ζωὴν ἐν τοῖς μέλλουσιν αἰώσι, κατὰ τὸν ἀπόστολον.

1 Co xiii 10

Ἵταν ἔλθῃ, φησὶ, τὸ τέλειον, τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται·

1 Jo iii 2

τούτῳ συνωδὰ καὶ τὰ ἐν τῇ καθολικῇ Ἰωάννου· Καὶ οὕτω ἐφανερώθη τί ἐσόμεθα, οἶδαμεν δὲ ὅτι ἐὰν φανερωθῇ ὁμοιοὶ 5 αὐτοῦ ἐσόμεθα, ὅτι ὁψόμεθα αὐτὸν καθὼς ἔστι· τουτέστι καθὼς ἔστι δυνατόν τοῖς γενητοῖς γινῶναι τὸν θεόν. οὐ γὰρ οἷόν τε ἐκλαμβάνειν τὸ καθὼς ἔστιν ὁ θεὸς αὐτός. καὶ γὰρ ἔξομέν τι πλέον τῆς παρουσίας καταστάσεως, μηκέτι ἐκ μέρους ἀλλὰ γυμνοὶ πάσης ἀγνοίας τῇ ἀκραιφνεστάτῃ 10 ἀληθείᾳ προσβαλούμενοι καὶ κατὰ τὸ δυνατόν αὐτὸν ὁψόμενοι. διὰ τὸ τοίνυν ἐκ τοῦ πληρώματος Ἰησοῦ εἰληφέναι ὁ Ἰωάννης λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι Ἐμπροσθέν μου γέγονεν· οὗ ἔσχον ἐκ τοῦ πληρώματος. καὶ τὸ μὴ ἓνα ἀλλὰ πάντας τοὺς ἁγίους ἐκλαμβάνειν ἐκ τοῦ πληρώματος τοῦ Ἰησοῦ τὴν ὑπεροχὴν 15 τοῦ πληροῦντος καὶ τελειοῦντος φανεροῖ. εἰ γὰρ πάντες ἅγιοι ἐπληρώθησαν οὐκ ἐξ ὄλου τοῦ πληρώματος ἀλλ' ἐκ τινὸς μορίου αὐτοῦ, πολὺ ἀπολειπόμενοι ὁφθήσονται οἱ ἐκ τοῦ πληρώματος λαμβάνοντες τοῦ παρασχόντος αὐτοῖς.

II. In Joann. i. 16. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: *Ven.* 27.

Τῶν ἀρετῶν τὸ μὲν οἴκοθεν ἔχομεν καὶ παρ' ἑαυτῶν, 20 ὁ προαιρετικῶς κτώμεθα, τὸ δὲ ἐκ θεοῦ, πιστεύσαντες γοῦν τῷ σωτηρὶ καὶ τῷ πατρὶ αὐτοῦ ὡς ἐνεδέχετο ἐκ τοῦ ἐφ' ἡμῖν γενέσθαι. λείπεται ἡμῖν καὶ τὸ ἐκ θεοῦ αἰτεῖν, καθὼς καὶ οἱ μαθηταὶ Ἰησοῦ φασὶν αὐτῷ· Πρόσθες ἡμῖν πίστιν· ἢ γὰρ λέξις ἢ Πρόσθες σημαίνει ἀπαιτεῖν αὐτοὺς θεοδώρητον 25 πίστιν πρὸς ἣν εἶχον προαιρετικῶς. ἀμέλει καὶ ὁ Παῦλος γράφων φησὶ· Κατ' ἀναλογίαν πίστεως· τῆς ἐνούσης ἐκ τοῦ

Lc xvii 5

Ro xii 6

4 τουτο RVS 7ο RVS 5 εσωμεθα RV 6 οψωμεθα R
10 ακραιφνεστατη RVS 11 προσβαλούμενοι και] προβαλου με RVS
12 τὸ] τουτο R 16 πληροῦντος] πληρωματος RVS 20 μὲν]
μεντοι RVS 26 ἦν] η SV*

ἐφ' ἡμῖν τὰς δωρεὰς τοῦ πνεύματος δίδοσθαι. Ἐτέρω δίδοται 1 Co xii 9
πίστις, φησιν, ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι. εἰ δὲ πίστις δίδοται
τινι κατὰ ἀναλογίαν ἧς ἔχει πίστews, φανερόν ὅτι τῇ ἐφ'
ἡμῖν κατορθωθείσῃ ἢ θεόπεμπος παραγίνεται πίστις. ἄπερ
5 δὲ περὶ πίστews εἴρηται λεκτέον καὶ περὶ τῶν λοιπῶν
ἀρετῶν. ἐπεὶ οὖν ἡ ἀρετὴ χάρις ἐστὶ κεχαριτωμένον
ποιούσα τὸν ἔχοντα, ὅταν ἡμῖν προαιρετικῶς κατορθωθῇ
αὐτὴ τηρικαῦτα τὸ ἐκ θεοῦ παραγίνεται, καὶ τοῦτό ἐστι τὸ
δίδοσθαι παρὰ θεοῦ χάριν ἀντὶ χάριτος.

12. In Joann. i. 17. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
Ven. 27. Corderius, p. 37.

10 "Ὅτι ὁ νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη. Διὰ Μωσέως ὁ Jo i 17
νόμος ἐδόθη ἀλλ' οὐχ ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ θεοῦ. θεοῦ
γὰρ ὁ νόμος, κατὰ τὸ γεγραμμένον· Ὁ νόμος Κυρίου Ps xviii
ἄμωμος, ἐπιστρέφων ψυχὰς. πλὴν εἰ καὶ διὰ Μωσέως ὁ (xix) 8
νόμος δίδοται, ἀλλὰ γε Ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ
15 Χριστοῦ ἐγένετο· τῆς χάριτος δι' ἀφέσεως ἁμαρτημάτων
κωλυούσης τὴν ἐκ τοῦ νόμου κατὰ τῶν ἁμαρτωλῶν κόλασιν·
καὶ τῆς ἀληθείας ὑπερβαινούσης τὰς σκιάς καὶ τοὺς τύπους.
ἐπίστησον δὲ καὶ τοῖς λεχθησομένοις. ἐπεὶ καὶ ὁ νόμος καὶ cf. Lc xvi 16
οἱ προφηῆται μέχρις Ἰωάννου παρείλκυσαν, ὡς αὐτὸν πέρας
20 γεγονῆναι τῆς παλαιᾶς γραφῆς, μεθ' ἣν ἡ ἐπιδημία τοῦ
σωτήρος γέγονε, πάνυ συναδόντως τό· Ὁ ὀπίσω μου Jo i 15
ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν· εἴρηται. ἐπειδὴ γὰρ
προανεφωνεῖτο ἡ τοῦ σωτήρος κάθοδος ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ
τῶν προφητῶν, ἐλθὼν ὀπίσω ἐληλυθέναι λέγεται. ἀλλ' εἰ
25 καὶ ὀπίσω ἐλήλυθεν, ἀλλ' οὖν πληρώσας νόμον καὶ προφήτας
τῷ τὸ ἔνθεον αὐτῶν πεφανερῶκεναι ἔμπροσθεν γέγονε, καὶ

3 ἐφ'] ἐξ RVS 7 ἔχοντα]+ lac. ras. (9) S 10 om. Ὅτι—
ἐδόθη RVS Μώσεως] αὐτοῦ Cord.: + δε RVS 11 om.
ἐδόθη Cord. om. ἀλλ' 1^ο Cord. om. ἀλλ' 2^ο RVS om.
θεοῦ 2^ο RVS 12 om. ὁ 1^ο Cord. 17 ἀληθείας] χάριτος Cord.
τύπους] expl. Cord. 21, 22 om. πάνυ—γάρ R 21 συναδόντος
VS 22 εἰρημενον VS 26 γέγονε καὶ] γεγονε RVS

δηλωθεὶς αἴτιος εἶναι πάσης ἐκείνης τῆς θεοπνεύστου γραφῆς, παρελκυσάσης ἕως τοῦ βαπτιστοῦ Ἰωάννου.

13. In Joann. i. 18. Rome, *Reg.* 9: Ven. 27. Cf. Corderius, p. 39. (Fragm. Anon. in MSS.)

Διττοῦ τοῦ θεωρεῖν ὄντος, αἰσθητικοῦ τε καὶ νοητικοῦ, τὸ μὲν τῶν σωμάτων, τὸ δὲ τῶν ἀσωμάτων ἐστὶν ἀντιληπτικόν. διὸ καὶ τὰ ὑποκείμενα τῷ νῷ καὶ τὰ ὑπὸ τούτου 5 θεωρούμενα ἀόρατά φαμεν, οὐ τῷ μὴ ὀρᾶσθαι ἀλλὰ τῷ μὴ πεφυκέναι βλέπεσθαι. οὐδὲν γὰρ τῶν σωμάτων ἀόρατον, κἂν ἕξω ποτὲ τυγχάνον τῆς ὀψεως μὴ ὀρᾶται. οὐ γὰρ τὸ μὴ ὀρᾶσθαι σημαίνει τὸ ἀόρατον, ἀλλὰ τὸ μὴ πεφυκέναι πρὸς τοῦτο. διὸ οὐδὲ ἀντιστρέφει πρὸς ἑαυτὸ τὸ μὴ ὀρᾶσθαι καὶ 10 τὸ ἀόρατον. τῷ μὲν γὰρ ἀοράτῳ ἀκολουθεῖ τὸ μὴ ὀρᾶσθαι τὸ ἀόρατον. πολλὰ γὰρ τῶν σωμάτων, καίτοι ὄντα ὀρατὰ, οὐχ ὀρᾶται, ἢτοι σκεπαζόμενα ἢ τῷ μὴ εἶναι ἔνθα ταῦτα τυγχάνει. ταύτης τῆς διαστολῆς ὀρθῶς ἐχούσης ἐκλαμβάνειν δεῖ τὸ εἰρημένον ὡς περὶ ἀοράτου. οὔτε γὰρ αἱ ἀνωτάτω 15 δυνάμεις θεὸν ὀρῶσιν, οὐ διὰ τὴν σφῶν ἀσθένειαν, ἀλλὰ τὴν τοῦ θεοῦ ἀσωματότητα. ἀλλ' οὐδὲ νῷ ὀρατός ἐστὶν ἀπλῶς, ἀλλὰ τῷ πάσης ἀγνοίας καὶ κακίας καὶ ὕλης ἀπηλλαγμένῳ. Μακάριοι γὰρ, φησὶν, οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄψονται. καρδίαν δὲ τὸν νοῦν ὀνομάζει. ὅστις καθαρὸς 20 τῷ εἰρημένῳ τρόπῳ γεγονὼς, τελειωθείς κατ' ἀρετὴν προσβάλλει θεῷ καθ' ὃ ἐφικτόν. τούτων οὕτως ἐχόντων ὁ νοῦς ὁ ἐτι ὑποκείμενος γενέσει, καὶ διὰ τοῦτο καὶ χρόνῳ, οὐχ ὀρᾶ τὸν θεὸν ὡς δεῖ. διὸ οὐ καθάπαξ εἶρηκεν· Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακεν· ἀλλὰ μετὰ προσθήκης τῆς Πώποτε, σημαίνουσής 25

Mt 18

Jo 18

2 Ἰωάννου] + τοῦ Χρυσοστόμου R seriori manu 5 ὑπερκείμενα
RVS ὑπὸ] υπερ S* 13—15 om. ἔνθα—εἰρημένον RV
15 οὔτε κ.τ.λ.] inc. Cord. ap. quem hoc fragmentum Origeni
ascribitur om. γὰρ Cord. 16 om. θεὸν RVS τὴν 2^ο] pr.
δια Cord. 17 οὐδὲ νῷ] οὐδενὶ Cord. 18 τῷ] το R κακίας
τε Cord. om. καὶ ὕλης RVS 20 ὀνομάζει] expl. Cord.
21 γεγονος RVS

χρονικόν τι, ἢ τὸ λεγόμενον τοιοῦτον· ὅσον χρόνον τὸ
 Πῶποτε δύναται λέγεσθαι, ὡς σημαῖνόν τι ὑποκείμενον,
 ὁ νοῦς ἐμπέπραται τῇ ἐνύλῳ ζωῇ. διὸ ἰδεῖν τὸν θεὸν οὐ
 δύναται κατὰ προσβολὴν νοήσεως. καὶ ἡμεῖς μὲν ἐκ τῶν
 5 περὶ αὐτοῦ θεολογουμένων ἐννοιῶν καὶ ὧν ἔχομεν ἀμυδρῶς
 αὐτὸν νοοῦμεν ὡς οἶόν τε· αὐτὸς δὲ ὁ θεὸς οὐ διὰ τινος
 τοιούτου ἀλλ' οἰκειότητι τῇ πρὸς ἑαυτὸν νόησιν ἔχει περὶ
 ἑαυτοῦ, αὐτὸς ὧν καὶ ἡ νόησις καὶ τὸ νοούμενον. διὸ μόνος
 ἐπίσταται αὐτὸν ὁ υἱὸς ὑπὸ τοῦ πατρὸς νοούμενος καὶ νοῶν
 10 τὸν πατέρα.

14. In Joann. i. 18. Rome, Vat. 758; *Reg.* 9:
 Ven. 27. In Cod. Veneto nemini adscribitur.

Καταλλήλως δὲ τῷ μονογενῇ θεὸν καὶ υἱὸν αὐτὸν εἶναι
 πατρὸς ὠνομάσθησαν κόλποι. ἐπεὶ γὰρ τὰ περὶ τῆς θεότητος
 πάντα ἀκατωνόμαστα, δηλοῦται ἡμῖν ταῦτα ἀνθρώποις οὐσι
 διὰ λέξεων ἀνθρωπίνων. εἰκότως ἀφ' ὧν ἴσμεν σημαίνεσθαι
 15 τὴν πρὸς τὸν πατέρα οἰκειότητα γέγραφεν ὁ εὐαγγελιστής·
 Ὁ ὧν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς. ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν σωζομένων Jo i 18
 πάντων καὶ τὰς ἐπαγγελίας τοῦ θεοῦ λαμβανόντων γράφεται
 ὅτι γενήσονται εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ, οὐκ ἄλλο τι
 ἢ ὅτι πατὴρ πιστῶν χρηματίζει· οὕτω καὶ ὁ θεοῦ υἱὸς ὧν ἐν cf. Ro iv 11
 20 κόλποις τοῦ γενήσαντος λέγεται. καὶ ὡσπερ ἄνθρωποι
 πιστοὶ ἐν κόλποις πιστοῦ τοῦ Ἀβραάμ γίνονται, οὕτως καὶ
 ὁ υἱὸς ὧν ἐν κόλποις. κόλπον δὲ πατρὸς ἀκούειν δεῖ ὡς καὶ
 τὰ ἄλλα τὰ λεγόμενα ἀνθρωπίνως περὶ θεοῦ. εἰ δὲ περὶ
 25 τῶν προφητῶν ἢ πατριαρχῶν ἢ ἀγγέλων λέγεται ὡς θεὸν
 ἔωρακότων, οὐκ ἀντικείμενα ἑαυτῇ φησὶν ἢ θεία γραφή.
 θεὸν γὰρ οὐδεὶς ὁρᾷ προσβαλὼν νοήσει τῇ ἑαυτοῦ ὡσπερ
 κατ' ἐπιβολὴν ὕψεως ὁρᾷν λεγόμεθα τὰ ὁράτα. ὁράται δὲ
 θεὸς οἷς ἐὰν κρίνη ὁραθῆναι ἀποκαλύπτων ἑαυτόν. εἰ γὰρ

1 τοιοῦτο RVS² 5 αὐτοῦ] αυ RVS 7 αυτον R 15 τὴν]
 τῆς VS 19 πατῆρ] pr. ο R 21 ουτος R*SV 25 ἑαυτῇ
 φησὶν] om. S*: ins. in mg. S² 27 δε] + και S

ἑώρα τις τὸν θεὸν, οὕτως ἐθεώρει αὐτὸν, ἢ οὕτως εἶπω, οἷος καὶ ὅσος ἐστίν. ἐπεὶ δὲ μὴ αὐτὸς ὄρα ἀλλὰ θεὸς ἑαυτὸν δείκνυσιν, ὡς οἷον τέ ἐστι τοῖς γενητοῖς παρέχει ἑαυτὸν εἰς κατανόησιν· καθὼς καὶ ὁ σωτὴρ φησι· Καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν. οὐ γὰρ εἶπεν· ἐκεῖνός με ἴδῃ, ἀλλ' ἐγὼ ἐμαυτὸν 5 ἐκείνῳ ἐμφανίσω.

Jo xiv 21

15. Origenis Philocalia, ed. J. A. Robinson, p. 41.

Περὶ σολοικισμῶν καὶ εὐτελοῦς φράσεως τῆς γραφῆς. ἐκ τοῦ δ' τόμοι τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην, μετὰ τρία φύλλα τῆς ἀρχῆς.

1 Co ii 4

1. Ὁ διαιρῶν παρ' ἑαυτῷ φωνὴν καὶ σημαινόμενα καὶ 10 πράγματα, καθ' ὧν κείται τὰ σημαινόμενα, οὐ προσκόψει τῷ τῶν φωνῶν σολοικισμῷ, ἐπὶν ἐρευρῶν εὐρίσκη τὰ πράγματα, καθ' ὧν κείνται αἱ φωναὶ, ὑγιῆ· καὶ μάλιστα ἐπὶν ὁμολογῶσιν οἱ ἅγιοι ἄνδρες τὸν λόγον αὐτῶν καὶ τὸ κήρυγμα οὐκ ἐν πειθοῖς σοφίας εἶναι λόγων, ἀλλ' ἐν ἀπο- 15 δεῖξει πνεύματος καὶ δυνάμεως.

Εἶτα εἰπὼν τὸν τοῦ εὐαγγελιστοῦ σολοικισμὸν ἐπάγει·

2 Co xi 6

2 Co iv 7

Col ii 3

2. Ἐτε δὲ οὐκ ἀσυναίσθητοι τυγχάνοντες οἱ ἀπόστολοι τῶν ἐν οἷς προσκόπτουσι, καὶ περὶ ἃ οὐκ ἠσχόληται, 20 φασὶν ἰδιῶται εἶναι τῷ λόγῳ, ἀλλ' οὐ τῇ γνώσει· νομιστέον γὰρ αὐτὸ οὐχ ὑπὸ Παύλου μόνον ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν λοιπῶν ἀποστόλων λέγεσθαι ἄν. ἡμεῖς δὲ καὶ τό· Ἐχομεν δὲ τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσιν, ἵνα ἡ ὑπερβολὴ τῆς δυνάμεως ἢ τοῦ θεοῦ καὶ μὴ ἐξ ἡμῶν· ἐξεί- 25 λήψαμεν ὡς θησαυροῦ μὲν λεγομένου τοῦ ἀλλαχόσε θησαυροῦ τῆς γνώσεως καὶ σοφίας τῆς ἀποκρύφου, ὀστρακίνων δὲ σκευῶν τῆς εὐτελοῦς καὶ εὐκαταφρονήτου παρ'

6 ἐμφανίσω] + καὶ αὐτὴ ἐστὶν RVS + τοῦ χρυσοστομοῦ R ad fin. seriori manu

Ἑλλησι λέξεως τῶν γραφῶν, ἀληθῶς ὑπερβολῆς δυνάμεως τοῦ θεοῦ ἐμφαινομένης ὅτι ἴσχυσε τὰ τῆς ἀληθείας μυστήρια καὶ ἡ δύναμις τῶν λεγομένων οὐκ ἐμποδιζομένη ὑπὸ τῆς εὐτελοῦς φράσεως φθάσαι ἕως περάτων γῆς, καὶ
 5 ὑπαγαγεῖν τῷ Χριστοῦ λόγῳ οὐ μόνον τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου, 1 Co i 26 f. ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ τὰ σοφὰ αὐτοῦ. βλέπομεν γὰρ τὴν κλησιν, οὐχ ὅτι οὐδείς σοφὸς κατὰ σάρκα, ἀλλ' ὅτι οὐ πολλοὶ σοφοὶ κατὰ σάρκα. ἀλλὰ καὶ ὀφειλέτης ἐστὶ Ro i 14
 Παῦλος καταγγέλλων τὸ εὐαγγέλιον οὐ μόνον βαρβάρους
 10 παραδιδόναι τὸν λόγον ἀλλὰ καὶ Ἑλλησι, καὶ οὐ μόνον ἀνοήτοις τοῖς εὐχερέστερον συγκατατιθεμένοις ἀλλὰ καὶ σοφοῖς· ἰκάνωτο γὰρ ὑπὸ θεοῦ διάκονος εἶναι τῆς καινῆς 2 Co iii 6
 διαθήκης, χρώμενος ἀποδειξίει πνεύματος καὶ δυνάμεως, ἵνα 1 Co ii 4 f. ἡ τῶν πιστευόντων συγκατάθεσις μὴ ᾗ ἐν σοφίᾳ ἀνθρώ-
 15 πων ἀλλ' ἐν δυνάμει θεοῦ. ἴσως γὰρ εἰ κάλλος καὶ περιβολὴν φράσεως, ὡς τὰ παρ' Ἑλλησι θαυμαζόμενα, εἶχεν ἡ γραφή, ὑπενόησεν ἄν τις οὐ τὴν ἀλήθειαν κε-
 κρατηκέναι τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ τὴν ἐμφαινομένην ἀκο-
 λουθίαν καὶ τὸ τῆς φράσεως κάλλος ἐψυχαγωγικέναι
 20 τοὺς ἀκρωμένους, καὶ ἠπατηκὸς αὐτοὺς προσειληφέναι.

16. *Ib.* p. 42.

Τίς ἢ πολυλογία, καὶ τίνα τὰ πολλὰ βιβλία· καὶ ὅτι πᾶσα ἡ θεόπνευστος γραφὴ ἐν βιβλίον ἐστίν. ἐκ τοῦ ε' τόμου τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην, εἰς τὸ προοίμιον.

25 1. Ἐπεὶ μὴ ἀρκούμενος τὸ παρὸν ἀνειληφέναι πρὸς ἡμᾶς ἔργον τῶν τοῦ θεοῦ ἐργοδιωκτῶν, καὶ ἀπόντας τὰ πολλά σοι σχολάζειν καὶ τῷ πρὸς σὲ καθήκοντι ἀξιοῖς, ἐγὼ ἐκκλίνων τὸν κάματον, καὶ περιϋστάμενος τὸν παρὰ θεοῦ τῶν ἐπὶ τὸ γράφειν εἰς τὰ θεία ἑαυτοὺς ἐπιδεδωκότων
 30 κίνδυνον, συναγορεύοισαι μὲν ἐμαυτῷ ἀπὸ τῆς γραφῆς παραιτούμενος τὸ πολλὰ ποιεῖν βιβλία. φησὶ γὰρ ἐν τῷ

EccI xii 12

Ἐκκλησιαστῆ Σολομῶν· Υἱέ μου, φύλαξαι τοῦ ποιῆσαι βιβλία πολλά· οὐκ ἔστι περασμὸς, καὶ μελέτη πολλὴ κόπωσις σαρκός. ἡμεῖς γὰρ, εἰ μὴ ἔχοι νοῦν τινα κεκρυμμένον καὶ ἔτι ἡμῖν· ἀσαφῆ ἢ προκειμένη λέξις, ἄντικρυς παραβεβήκαμεν τὴν ἐντολὴν μὴ φυλαξάμενοι 5 ποιῆσαι βιβλία πολλά.

Εἶτα εἰπὼν ὡς εἰς ὀλίγα τοῦ εὐαγγελίου ρητὰ τέσσαρες αὐτῷ διηγήσθησαν τόμοι ἐπιφέρει·

2. Ὅσον γὰρ ἐπὶ τῇ λέξει δύο σημαίνεται ἐκ τοῦ· Υἱέ μου, φύλαξαι τοῦ ποιῆσαι βιβλία πολλά· ἐν μὲν ὅτι οὐ 10 δεῖ κεκτηῆσθαι βιβλία πολλὰ, ἕτερον δὲ ὅτι οὐ δεῖ συντάξαι βιβλία πολλά· καὶ εἰ μὴ τὸ πρῶτον, πάντως τὸ δεύτερον· εἰ δὲ τὸ δεύτερον, οὐ πάντως τὸ πρότερον. πλὴν ἑκατέρωθεν δόξομεν μαθάνειν, μὴ δεῖν ποιεῖν βιβλία πλείονα. ἡδυνάμην δὲ πρὸς τὸ νῦν ἡμῖν ὑποπεπτωκὸς ἱστάμενος 15 ἐπιστεῖλαί σοι ὡς ἀπολογίαν τὸ ρητὸν, καὶ, κατασκευάσας τὸ πρᾶγμα ἐκ τοῦ μηδὲ τοὺς ἀγίους πολλῶν βιβλίων συντάξεις ἐσχολακέναι, παύσασθαι πρὸς τὸ ἐξῆς τοῦ κατὰ τὰς συνθήκας, ἃς ἐποιησάμεθα πρὸς ἀλλήλους, ὑπαγορεύειν τὰ διαπεμφθησόμενά σοι· καὶ τάχα σὺ πλήγεις 20 ὑπὸ τῆς λέξεως πρὸς τὸ ἐξῆς ἂν ἡμῖν συνεχώρησας. ἀλλ' ἐπεὶ τὴν γραφὴν εὐσυνειδήτως ἐξετάζειν δεῖ, μὴ προπετῶς ἑαυτῷ καταχαριζόμενον τὸ νεοηκέναι ἐκ τοῦ ψιλῆν τὴν λέξιν ἐξειληφέναι, οὐχ ὑπομένω μὴ τὴν φαινομένην μοι ὑπὲρ ἑμαυτοῦ ἀπολογίαν, ἢ χρήσιμο ἂν κατ' ἐμοῦ εἰ παρὰ 25 τὰς συνθήκας ποιήσαιμι, παρατιθείς. καὶ πρῶτόν γε, ἐπεὶ δοκεῖ τῇ λέξει συναγορεύειν ἢ ἱστορία, οὐδενὸς τῶν ἀγίων ἐκδεδωκότος συντάξεις πλείονας καὶ ἐν πολλαῖς βίβλοις τὸν νοῦν αὐτοῦ ἐκτιθεμένου, περὶ τούτου λεκτέον. ὁ δὲ ἐγκαλῶν μοι εἰς σύνταξιν πλείονων ἐρχομένῳ τὸν τηλι- 30 κούτον Μωσῆα φῆσει μόνας πέντε βίβλους καταλελοιπένας.

Εἶτα ἀπαριθμησάμενος προφήτας καὶ ἀποστόλους, ὀλίγα ἐκάστογ ἢ οὐδὲ ὀλίγα γράψαντος, ἐπάγει·

3. Πάλιν δὴ μετὰ ταῦτα ἰλιγγιᾶν μοι ἐπέρχεται σκοτοδιωῶντι, μὴ ἄρα πειθαρχῶν σοι οὐκ ἐπειθάρχησα θεῷ οὐδὲ τοὺς ἁγίους ἐμιμησάμην. εἰ μὴ σφάλλομαι τοίνυν ἐμαυτῷ συναγορεύων, διὰ τὸ πάνυ σε φιλεῖν καὶ ἐν
 5 μηδενὶ ἐθέλειν λυπεῖν, τοιαύτας εὐρίσκω εἰς ταῦτα ἀπολογίας. πρὸ πάντων παρεθέμεθα τὸ ἐκ τοῦ Ἐκκλησιασ-
 τοῦ λέγοντος· Υἱέ μου, φύλαξαι τοῦ ποιῆσαι βιβλία Eccl xii 12
 πολλά. τούτῳ ἀντιπαραβάλλω ἐκ τῶν Παροιμιῶν τοῦ
 αὐτοῦ Σολομῶντος ῥητὸν, ὃς φησιν· Ἐκ πολυλογίας οὐκ Pr x 19
 10 ἐκφεύξῃ ἁμαρτίαν, φειδόμενος δὲ χειλέων νοήμων ἔσῃ.
 καὶ ζητῶ εἰ τὸ ὁποῖά ποτ' οὖν λέγειν πολλά πολυλογεῖν
 ἐστίν, κἂν ἁγία τις καὶ σωτήρια λέγῃ πολλά. εἰ γὰρ
 τοῦθ' οὕτως ἔχει καὶ πολυλογεῖ ὁ πολλὰ διεξιὼν ὠφέλιμα,
 αὐτὸς ὁ Σολομῶν οὐκ ἐκπέφευγε τὴν ἁμαρτίαν, λαλήσας 3 Reg iv 32 f.
 15 τρεῖς χιλιάδας παραβολῶν, καὶ ὧδὰς πεντακισχιλίας, καὶ
 ὑπὲρ τῶν ξύλων ἀπὸ τῆς κέδρου τῆς ἐν τῷ Λιβάνῳ καὶ ἕως
 τῆς ὑσσώπου τῆς ἐκπορευομένης διὰ τοῦ τοίχου· ἔτι δὲ καὶ
 περὶ τῶν κτηνῶν καὶ περὶ τῶν πετεινῶν καὶ περὶ τῶν
 ἐρπετῶν καὶ περὶ τῶν ἰχθύων. πῶς γὰρ δύναται διδασκα-
 20 λία ἀνύειν τι χωρὶς τῆς ἀπλούστερον νοουμένης πολυλο-
 γίας, καὶ αὐτῆς τῆς σοφίας φασκούσης τοῖς ἀπολλυμένοις·
 Ἐξέτεινον λόγους, καὶ οὐ προσείχετε; ὁ δὲ Παῦλος φαί- Pr i 24
 νεται διατελῶν ἔωθεν μέχρι μεσονυκτίου ἐν τῷ διδάσκειν, Act xx 7 f.
 25 ὅτε καὶ Εὐτυχὸς καταφερόμενος ὑπὸ βαθεῖ καταπεσὼν
 ἐτάραξε τοὺς ἀκούοντας ὡς τεθηκῶς.

4. Εἰ τοίνυν ἀληθὲς τό· Ἐκ πολυλογίας οὐκ ἐκφεύξῃ ἁμαρτίαν· ἀληθὲς δὲ καὶ τὸ μὴ ἡμαρτηκέναι πολλά περὶ τῶν προειρημένων τὸν Σολομῶντα ἀπαγγείλαντα, μηδὲ τὸν Παῦλον παρατείναντα μέχρι μεσονυκτίου, ζητητέον τίς ἢ
 30 πολυλογία, κἀκεῖθεν μεταβατέον ἐπὶ τὸ ἰδεῖν τίνα τὰ
 πολλά βιβλία. ὁ πᾶς δὴ λόγος τοῦ θεοῦ, λόγος ὁ ἐν Jo i 1
 ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν, οὐ πολυλογία ἐστίν, οὐ γὰρ λόγος·
 λόγος γὰρ εἰς συνεστῶς ἐκ πλειόνων θεωρημάτων, ὧν
 ἕκαστον θεώρημα μέρος ἐστὶ τοῦ ὅλου λόγου. οἱ δὲ ἔξω

τούτου ἐπαγγελόμενοι περιέχειν διέξοδον καὶ ἀπαγγελίαν ὅποιαν δήποτε, εἰ καὶ ὡς περὶ ἀληθείας εἰσὶ λόγοι, καὶ παραδοξότερόν γε ἔρω, οὐδεὶς αὐτῶν λόγος, ἀλλ' ἕκαστοι λόγοι. οὐδαμοῦ γὰρ ἡ μονὰς, καὶ οὐδαμοῦ τὸ σύμφωνον καὶ ἓν, ἀλλὰ παρὰ τὸ διεσπᾶσθαι καὶ μάχεσθαι τὸ ἓν ἀπ' 5 ἐκείνων ἀπώλετο, καὶ γεγόνασιν ἀριθμοὶ, καὶ τάχα ἀριθμοὶ ἄπειροι· ὥστε κατὰ τοῦτ' ἂν ἡμᾶς εἰπεῖν, ὅτι ὁ φθεγγόμενος ὁ δήποτε τῆς θεοσεβείας ἀλλότριον πολυλογεῖ, ὁ δὲ λέγων τὰ τῆς ἀληθείας, κἂν εἴπη τὰ πάντα ὡς μηδὲν παραλιπεῖν, ἕνα ἀεὶ λέγει λόγον, καὶ οὐ πολυλο- 10 γοῦσιν οἱ ἅγιοι τοῦ σκοποῦ τοῦ κατὰ τὸν ἕνα ἐχόμενοι λόγον. εἰ τοίνυν ἡ πολυλογία ἐκ τῶν δογμάτων κρίνεται καὶ οὐκ ἐκ τῆς τῶν πολλῶν λέξεων ἀπαγγελίας, ὅρα εἰ οὕτω δυνάμεθα ἐν βιβλίον τὰ πάντα ἅγια εἰπεῖν, πολλὰ δὲ τὰ ἔξω τούτων. 15

5. Ἄλλ' ἐπεὶ μαρτυρίου μοι δεῖ τοῦ ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς, ἐπίσκεψαι εἰ πληκτικώτατα δύναμαι τοῦτο παραστήσαι, κατασκευάσας ὅτι περὶ Χριστοῦ καθ' ἡμᾶς οὐκ ἐν ἐνὶ γέγραπται βιβλίῳ, κοινότερον ἡμῶν τὰ βιβλία νοούντων. γέγραπται γὰρ καὶ ἐν τῇ πεντατεύχῳ· εἴρηται 20 δὲ καὶ ἐν ἐκάστῳ τῶν προφητῶν καὶ τοῖς ψαλμοῖς, καὶ ἀπαξᾶπλῶς, ὡς φησιν αὐτὸς ὁ σωτὴρ, ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς, ἐφ' ἃς ἀναπέμπων ἡμᾶς φησίν· Ἐρευνᾶτε τὰς γραφὰς, ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν· καὶ ἐκεῖναί εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ. εἰ τοίνυν 25 ἀναπέμπει ἡμᾶς ἐπὶ τὰς γραφὰς ὡς μαρτυρούσας περὶ αὐτοῦ, οὐκ ἐπὶ τήνδε μὲν πέμπει ἐπὶ τήνδε δὲ οὐ, ἀλλ' ἐπὶ πάσας τὰς ἀπαγγελλούσας περὶ αὐτοῦ, ἄστινας ἐν τοῖς ψαλμοῖς κεφαλίδι ἀνομάζει βιβλίου, λέγων· Ἐν κεφαλίδι βιβλίου γέγραπται περὶ ἐμοῦ. ὁ γὰρ ἀπλῶς θέλων ἐκ- 30 λαβεῖν τὸ ἐν κεφαλίδι βιβλίου ἐπὶ οἴου δήποτε ἐνὸς τῶν περιεχόντων τὰ περὶ αὐτοῦ, ἀπαγγελλέτω τίνι λόγῳ τήνδε τὴν βίβλον ἐτέρας προκρίνει. ἵνα γὰρ καὶ ὑπολαμβάνη τις ἐπ' αὐτὴν τὴν τῶν ψαλμῶν βίβλον ἀναφέρειν ἡμᾶς τὸν

Jo v 39

P^sxxxix (xl)
8

- λόγον, λεκτέον πρὸς αὐτὸν ὅτι ἐχρῆν εἰρῆσθαι· ἐν ταύτῃ τῇ βίβλῳ γέγραπται περὶ ἐμοῦ. νῦν δέ φησι πάντα μίαν κεφαλίδα, τῷ ἀνακεφαλαιοῦσθαι τὸν περὶ ἑαυτοῦ εἰς ἡμᾶς ἐλληλυθότα λόγον εἰς ἔν. τί δὲ καὶ τὸ βιβλίον ἐωρᾶσθαι Ap v 1 ff.
- 5 ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου γεγραμμένον ἔμπροσθεν καὶ ὀπισθεν, καὶ κατεσφραγισμένον, ὅπερ οὐδεὶς ἠδύνατο ἀναγνῶναι καὶ λῦσαι τὰς σφραγίδας αὐτοῦ, εἰ μὴ ὁ λέων ὁ ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα, ἡ ρίζα Δαυεὶδ, ὁ ἔχων τὴν κλεῖν τοῦ Δαυεὶδ, καὶ Ap iii 7 ἀνοίγων καὶ οὐδεὶς κλείσει, καὶ κλείων καὶ οὐδεὶς ἀνοίξει;
- 10 ἡ γὰρ πᾶσα γραφή ἐστὶν ἡ δηλουμένη διὰ τῆς βίβλου, ἔμπροσθεν μὲν γεγραμμένη διὰ τὴν πρόχειρον αὐτῆς ἐκδοχῆν, ὀπισθεν δὲ διὰ τὴν ἀνακεχωρηκυῖαν καὶ πνευματικῆν.
6. Παρατηρητέον πρὸς τούτοις εἰ δύναται ἀποδεικτικὸν
- 15 τοῦ τὰ ἅγια μίαν τυγχάνειν βίβλον, τὰ δὲ ἐναντίως ἔχοντα πολλὰς, τὸ ἐπὶ μὲν τῶν ζώντων μίαν εἶναι τὴν βίβλον, ἀφ' ἧς ἀπαλείφονται οἱ ἀνάξιοι αὐτῆς γεγενημένοι, ὡς γέγραπται· Ἐξαλειφθήτωσαν ἐκ βίβλου ζώντων· ἐπὶ δὲ Ps lxxviii (lxix) 29 τῶν κρίσει ὑποκειμένων βίβλους φέρεσθαι· φησὶ γὰρ ὁ
- 20 Δανιήλ· Κριτήριον ἐκάθισε, καὶ βίβλοι ἠνεψύχθησαν. τῷ Dan vii 10 δὲ ἐνικῶ τῆς θείας βίβλου καὶ Μωσῆς μαρτυρεῖ, λέγων· Εἰ μὲν ἀφῆς τῷ λαῷ τὴν ἁμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μὴ, Ex xxxii 32 ἐξάλειψόν με ἐκ τῆς βίβλου σου ἧς ἔγραψας. ἐγὼ καὶ τὸ παρὰ τῷ Ἡσαΐα οὕτως ἐκλαμβάνω· οὐ γὰρ ἴδιον τῆς
- 25 τούτου προφητείας τὸ εἶναι τοὺς λόγους τοῦ βιβλίου Is xxix 11 f. ἐσφραγισμένους, μήτε ὑπὸ τοῦ μὴ ἐπισταμένου γράμματα ἀναγνωσκομένους διὰ τὸ μὴ εἶδέναι αὐτὸν γράμματα, μήτε ὑπὸ τοῦ ἐπισταμένου διὰ τὸ ἐσφραγίσθαι τὴν βίβλον. ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἐπὶ πάσης γραφῆς ἀληθεύεται, δεομένης
- 30 τοῦ κλείσαντος λόγου καὶ ἀνοίξοντος· Οὗτος γὰρ κλείσει Is xxii 22; cf. Ap iii 7 καὶ οὐδεὶς ἀνοίξει· καὶ ἐπὶ ἀνοίξῃ οὐκέτι οὐδεὶς ἀπορίαν δύναται τῇ ἀπ' αὐτοῦ σαφηνεῖα προσενεγκεῖν· διὰ τοῦτο λέγεται ὅτι ἀνοίξει καὶ οὐδεὶς κλείσει. τὸ παραπλήσιον δὲ καὶ ἐπὶ τῆς εἰρημένης βίβλου παρὰ τῷ Ἰεζεκιήλ ἐκλαμ-

Ezek ii 10 βάνω, ἐν ᾗ ἐγέγραπτο θρῆνος καὶ μέλος καὶ οὐαί. πᾶσα γὰρ βίβλος περιέχει τὸ τῶν ἀπολλυμένων οὐαί, καὶ τὸ
 cf. Ap x 10 θρῆνον. ἀλλὰ καὶ ὁ ἐσθίων Ἰωάννης μίαν κεφαλίδα, ἐν ᾗ γέγραπται τὰ ὀπισθεν καὶ τὰ ἔμπροσθεν, τὴν πᾶσαν 5
 νενόηκε γραφὴν ὡς βίβλον μίαν, ἡδίστην κατὰ τὰς ἀρχὰς νοουμένην ὅτε τις αὐτὴν μασᾶται, πικρὰν δὲ τῇ ἐκάστου τῶν ἐγνωκότων συναισθήσει τῇ περὶ ἑαυτοῦ ἀναφαινομένην. ἔτι προσθήσω εἰς τὴν τούτου ἀπόδειξιν ῥητὸν ἀποστολικὸν μὴ νενοημένον ὑπὸ τῶν Μαρκίωνος, καὶ διὰ τοῦτο ἀθετούν- 10
 Ro ii 16 των τὰ εὐαγγέλια· τὸ γὰρ τὸν ἀπόστολον λέγειν· Κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ μὴ φάσκειν εὐαγγέλια, ἐκεῖνοι ἐφιστάντες φασὶν οὐκ ἂν πλειόνων ὄντων εὐαγγελίων τὸν ἀπόστολον ἐνικῶς τὸ εὐαγγέλιον εἰρηκέναι, οὐ συνιέντες ὅτι, ὡς εἷς ἐστὶν ὃν εὐαγγελίζονται πλείονες, 15 οὕτως ἐν ἐστὶ τῇ δυνάμει τὸ ὑπὸ τῶν πολλῶν εὐαγγέλιον ἀναγεγραμμένον, καὶ τὸ ἀληθῶς διὰ τεσσάρων ἐν ἐστὶν εὐαγγέλιον.

7. Εἰ τοίνυν ταῦτα ἡμᾶς πείσαι δύναται τί ποτέ ἐστι τὸ ἐν βιβλίον καὶ τί τὰ πολλὰ, νῦν μᾶλλον φροντίζω οὐ 20 διὰ τὸ πλῆθος τῶν γραφομένων ἀλλὰ διὰ τὴν δύναμιν τῶν νοουμένων, μήποτε περιπέσω τῷ παραβαίνειν τὴν ἐντολήν, ἐάν τι παρὰ τὴν ἀλήθειαν ὡς ἀλήθειαν ἐκθῶμαι, κἂν ἐν ἐνὶ τῶν γραφομένων· ἐκεῖ γὰρ ἔσομαι γράψας βιβλία πολλά. καὶ νῦν δὲ προφάσει γνώσεως ἐπανισταμένων τῶν ἑτερο- 25 δόξων τῇ ἀγία τοῦ χριστοῦ ἐκκλησίᾳ, καὶ πολυβίβλους συντάξεις φερόντων ἐπαγγελλομένας διήγησιν τῶν τε εὐαγγελικῶν καὶ ἀποστολικῶν λέξεων, ἐὰν σιωπήσωμεν μὴ ἀντιπαρατιθέντες αὐτοῖς τὰ ἀληθῆ καὶ ὑγιῆ δόγματα, ἐπι- κρατήσουσι τῶν λήθων ψυχῶν, ἀπορία τροφῆς σωτηρίου ἐπὶ τὰ ἀπηγορευμένα σπευδουσῶν καὶ ἀληθῶς ἀκάθαρτα καὶ βδελυκτὰ βρώματα. διόπερ ἀναγκαῖόν μοι δοκεῖ εἶναι, τὸν δυνάμενον πρεσβεῦειν ὑπὲρ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λόγου
 cf. 1 Tim vi 20 ἀπαραχαράκτως καὶ ἐλέγχειν τοὺς τὴν ψευδῶνυμον γνῶσιν

μεταχειριζομένους, ἴστασθαι κατὰ τῶν αἰρετικῶν ἀναπλα-
 σμάτων, ἀντιπαραβάλλοντα τὸ ἕψος τοῦ εὐαγγελικοῦ
 κηρύγματος, πεπληρωμένον συμφωνίας δογμάτων κοινῶν τῇ
 καλουμένη παλαιᾷ πρὸς τὴν ὀνομαζομένην καινὴν διαθήκην.
 5 αὐτὸς γοῦν ἀπορία τῶν πρεσβευόντων τὰ κρείττονα, μὴ
 φέρων τὴν ἄλογον καὶ ἰδιωτικὴν πίστιν, διὰ τὴν πρὸς
 Ἰησοῦν ἀγάπην ἐπιδεδώκεις ποτὲ σαυτὸν λόγοις, ὧν ὕστε-
 ρον τῇ δεδομένη σοι συνέσει καταχρησάμενος εἰς δέον
 καταγνοὺς ἀπέστης. ταῦτα δέ φημι κατὰ τὸ φαινόμενόν
 10 μοι ἀπολογούμενος περὶ τῶν δυναμένων λέγειν καὶ γράφειν,
 περὶ δὲ ἑμαυτοῦ ἀπολογούμενος, μὴ ἄρα οὐ τοιαύτης ὧν
 ἕξως ὁποῖαν ἐχρῆν τὸν παρὰ θεοῦ ἱκανούμενον διάκονον ^{2 Co iii 6}
 τῆς καινῆς διαθήκης, οὐ γράμματος ἀλλὰ πνεύματος, τολ-
 μηρότερον ἑμαυτὸν τῷ ὑπαγορεύειν ἐπιδίδωμι.

17. In Joann. i. 23. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
 Ven. 27. Corderius, p. 42. Ven. 28. Monac. Gr.
 437.

15 Ὁ πρόδρομος κατὰ διαφόρους ἐπινοίας τοῦ σωτήρος
 ὑπάρχων· ὡς θεοῦ προφήτης· ὡς φωτὸς λύχνος, προφωτίζων
 τοὺς ἐν νυκτὶ τῆς ἀγνοίας ὄντας καὶ προεθίζων τῆς ψυχῆς
 τὸ ὄμμα πρὸς τὸ δυνηθῆναι καὶ τῷ μεγάλῳ φωτὶ προσ-
 δραμεῖν· Ἵως ἑωσφόρος ἡλίου προάγγελος τῆς μελλούσης
 20 ἐφ' ἡμᾶς διαυγάζειν ἡμέρας κατασημαίνων τὴν ἄφιξιν· ὡς
 λόγου φωνή· ἀνάγκη γὰρ πρὸ λόγου φωνὴν γίνεσθαι· διό
 φησιν· Ἐγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· βοῶντα λέγων τὸν ^{Jo i 23}
 λόγον, ἔρημον δὲ τὴν πρὸς τὴν θείαν διδασκαλίαν ἄγνωστον
 ψυχὴν. πῶς γὰρ οὐκ ἔρημος, στερουμένη θεοῦ λόγου καὶ
 25 τῆς δηλούσης αὐτὸν φωνῆς; ἔργον δὲ τῆς φωνῆς σαφηνίζειν
 τὸν σημαινόμενον, ὅπως ἀσυγχύτως ἐπιβάλλειν δυνηθῶσιν τῷ

17 ἐν]+τῇ Cord. 18 om. τῷ Cord. 19, 20 ὡς ἑωσφόρος—
 ἄφιξιν] haec verba in Cod. Monacensi solo servantur ἡλίου]
 ἡλιος Cod. Monac. 21 λόγον Cord. πρὸ λόγου] προλεγει S*
 23 ἄγνωστον Ven. 28] om. RVS; ἄγωνων Cord. 24 γὰρ] δὲ
 Cord. λόγον RV 26 τὸν] τὸ Cord.

δηλουμένῳ λόγῳ. τί δὲ προστάττει ἢ τοῦ βοῶντος φωνὴ τῇ ἐρήμῳ; Εὐθύνατέ, φησι, τὴν ὁδὸν Κυρίου. (δηλοῖ δὲ ἢ ἔρημος πάντας τοὺς ἀγνοοῦντας τὸν μετὰ τὴν φωνὴν ἐρχόμενον.) ὡς γὰρ βασιλέως προοδεύσας προστάττει τοῖς πρὸς οὓς ὁ βασιλεὺς ἔρχεται εὐθείαν ποιῆσαι τὴν ὁδὸν τῶν ἐρχο- 5 μένων πρὸς τὴν τοῦ λόγου διδασκαλίαν, οὕτως ὁ Ἰωάννης τοῦ λόγου. ὡς γὰρ φωνὴ λόγου προτρέχει, οὕτω καὶ τοῦ χριστοῦ, λόγου ὄντος, ὡς φωνὴ ὁ Ἰωάννης.⁷

18. In Joann. i. 26 f. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 45.

Jo i 26 Ἔτι δὲ βούλεται τὸ ὑπὸ Ἰωάννου λεχθέν· Μέσος ὑμῶν
ἔστηκεν ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε·⁷ οὐπω τότε τοῦ Ἰησοῦ ὄντος 10
Jo i 29 ἐκεῖ; ἐν γὰρ τοῖς ἐξῆς λέγεται· Τῇ ἐπαύριον βλέπει τὸν
Ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν· ὡς οὐκ ὄντα ἐκεῖ δηλονότι
ὅτε ἔφασκε· Μέσος ὑμῶν ἔστηκε· μαρτυρῶν ὁ Ἰωάννης περὶ
τοῦ φωτός. ἤδει γὰρ ὅτι καὶ θεὸς λόγος ἦν· οὗτος δὲ παντὶ
λογικῶ πάρεστι. καὶ ἐπεὶ ὑπονοεῖται τισιν ἐν τῷ μεσαιτάτῳ 15
ἡμῶν εἶναι τὸ διανοητικόν, ὃ τινες ἡγεμονικὸν καλοῦσιν,
ἐκεῖ δὲ ἔστιν ὁ λόγος καθ' ὃν ἔσμεν λογικοὶ, ὁ αὐτὸς ὢν τῇ
εἰκόνι τοῦ θεοῦ καθ' ἣν γέγονεν ὁ ἄνθρωπος κατ' εἰκόνα θεοῦ,
δεικνύς ὅτι ὁ τοῦ θεοῦ λόγος ἔστιν ὁ μέλλων ἐρχεσθαι
βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ, φησί· Μέσος ὑμῶν ἔστηκεν· ἀγνο- 20
ούμενος ὑφ' ὑμῶν· διὰ τοῦτο δὲ ὑμῖν ἀγνοεῖται, ἐπεὶ, δέον
ἔχοντας αὐτὸν μέσον ἐνεργεῖν τὰ ἐπιβάλλοντα, ἡρεμοῦντα
αὐτὸν καὶ, ἴν' οὕτως εἶπω, ἀνεέργητον ἔχετε παρ' ἑαυτοῖς,
οὐδὲν πράττοντες ἢ νοοῦντες λογικῶς. ταῦτα περὶ τῆς

2—4 δηλοῖ—ἐρχόμενον] post ἐρήμῳ Cord. 4 βασιλέως] ὁ βασι-
λεὺς RVS om. προστάττει τοῖς Cord. 5 ποιεῖ Cord. τῷ
ἐρχομένῳ Cord. 6 om. πρὸς—διδασκαλίαν Cord. 6—8 om.
οὕτως—Ἰωάννης RVS 7 τοῦ λόγου] τῷ λόγῳ πρὸς τὴν
τοῦ δούλου διδασκαλίαν Cord. 9, 10 om. Τί—οἴδατε Cord.
13 om. ὁ Cord. 20 ἀγνοούμενος] pr. o S 21, 22 δέον ἔχον-
τας αὐτὸν] τὸ ἔχειν λόγον Cord. 22 ενεργουντα RVS Cord.
23 ερχεται RVS

οὐσίας τοῦ λόγου εἰπὼν, συνάπτει ἐξῆς καὶ τὰ περὶ τῆς
 ἐπιδημίας αὐτοῦ, λέγων· Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος· μετὰ τὸν Jο 15
 νόμον καὶ τοὺς προφήτας· ἐγὼ γάρ εἰμι σύμβολον καὶ τέλος
 ἐκείνων. ἔρχεται δὲ ὀπίσω μου πληρῶν πάντα τὰ προφητευ-
 5 θέντα περὶ αὐτοῦ. Ἐπίσω γὰρ καὶ μετὰ τὰ προαναφωνηθέντα
 ὁ προφητευόμενος ἔρχεται· μέσος δὲ ὑμῶν ἔστηκεν, ὡς ἤδη
 ἀποδεδώκαμεν· οὐ οὐκ εἰμι ἄξιος λῦσαι τὸν ἱμάντα τοῦ Jο i 27
 ὑποδήματος. Ἱμάντα δὲ ὑποδήματος νοήσεις οὕτως. ὁ τοῦ
 θεοῦ λόγος ἂ εἰς ἀνθρώπους οἰκονομεῖ οὐ γυμνῇ τῇ θεότητι
 10 ἐνεργεῖ, ἀλλὰ μορφὴν δούλου λαβὼν, ὡς τὴν πορείαν αὐτοῦ cf. Phil ii 7
 τὴν κατὰ τὴν ἐνεργεῖαν τῆς οἰκονομίας κεκαλυμμένην εἶναι.
 τοῦτο γοῦν καὶ ἐν ψαλμοῖς περὶ αὐτοῦ λέγεται· Καὶ ἔκλινεν Ps xvii
 οὐρανοὺς καὶ κατέβη, καὶ γνόφος ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ· (xviii) 10
 σκοτεινόν τι περὶ τὴν πορείαν αὐτοῦ διὰ τὸ ἀσαφὲς ὑπάρχειν.
 15 ἱμᾶς τοίνυν ὑποδήματος αὐτοῦ, τουτέστι τοῦ γνόφους τοῦ
 περὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ, ὁ τῆς δυσκαταληψίας ἐστὶ λόγος,
 συσφίγγων καὶ συγκρατῶν τὸ ὑπόδημα περὶ τοὺς πόδας
 αὐτοῦ, ὡς λύσειν τοῦ ἱμάντος εἶναι τὸ σαφηνίσαι καὶ παρα-
 στήσαι λόγῳ τίνα τρόπον θεὸς ἀνέλαβε σῶμα, σκεπάζων
 20 καὶ κρύπτων αὐτοῦ τὴν ἐπὶ τὴν οἰκονομίαν πορευτικὴν
 δύναμιν. ἐπεὶ τοίνυν οὐδενὶ ἀνθρώπων δυνατὸν τὸ δεῖξαι
 ἀπόδειξιν τῆς ἐνώσεως τὸν τρόπον, εἰκότως ὁ περισσοτέρον cf. Mt xi 9,
 προφήτου ἔχων, οὐ μηδεὶς μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν, 11
 ὁμολογεῖ μὴ ἰκανὸς εἶναι λῦσαι τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος
 25 αὐτοῦ.

5—8 om. ὀπίσω—ὑποδήματος Cord. 8 om. δὲ Cord. ὑπο-
 δῆματος 2°] υποδηματα RV 14 om. σκοτεινόν—ὑπάρχειν RVS
 15 τοίνυν] οὖν τοῦ Cord. 15, 16 om. αὐτοῦ—αὐτοῦ RVS
 16 λόγος ἐστὶ Cord. 18 λυσις RV: λυ S 19 λογον RVS
 21 τῶ] ex corr. τω V 22 περισσοτερος RVS 24 εικανος V

19. In Joann. i. 29. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 48.

Jo i 29

Ἐὺ δὲ καὶ τὸ φάναί· Ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν· οὐχ ὁ ἄρας ἢ μέλλων αἶρειν. ἀεὶ γὰρ ἐνεργεῖ τὸ αἶρεσθαι τὴν ἁμαρτίαν τῶν προσφευγόντων αὐτῷ. παρίσταμεν οὖν ἐκ τούτου ὅτι καὶ ἦρεν καὶ αἶρει καὶ ἄρει, καθ' ἕκαστον καιρὸν ἐφαρμοττομένου τοῦ αἶρειν.

5

20. In Joann. i. 31. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 48.

Jo i 31

Κἀγὼ οὐκ ἤδειν αὐτόν. Ὁ διδάσκων, φησὶν, ἐγὼ οὐ κατὰ φύσιν οὐδὲ κατὰ κοινήν ἀνθρώπων ἔννοιαν ταῦτα περὶ τοῦ χριστοῦ εἶπον· οὐ γὰρ ἤδειν αὐτόν, ἀλλὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου καὶ τοῦ πατρὸς φανερώσαντός μοι τὰς περὶ αὐτοῦ μαρτυρίας εἶπον. ἀπεστάλην γὰρ μαρτυρῆσαι περὶ τοῦ φωτὸς, τότε ἀρχὴν τῆς γνώσεως τοῦ μαρτυρουμένου λαβὼν ὅτε ἀπεστάλην. ἐπιχειρητέον δὲ καὶ ἄλλως λύσαι τὸ ζητούμενον. ἔστιν αὐτόν κατὰ τι μὲν ἐπίστασθαι κατὰ τι δὲ μὴ εἰδέναι. κὰν λέγει οὖν περὶ τοῦ σωτήρος· Κἀγὼ οὐκ ἤδειν αὐτόν· οὐκ ἀντικείμενα τοῖς ὑπ' αὐτοῦ μαρτυρηθείσι λέγει, δηλοῦται δὲ διὰ τῆς λέξεως τὸ πρότερον μὲν ἀγνοεῖν, νῦν δὲ εἰδέναι αὐτόν τοῦτον, τοῦ θεοῦ φανερώσαντος αὐτῷ. τοῦτο δὲ παρίσταται ἐκ τῶν εὐθέως λεχθησομένων. πάλιν γὰρ αὐτὸς ὁ Ἰωάννης τεθεῖσθαι λέγει τὸ πνεῦμα ἐν εἶδει περιστερᾶς κατελθὼν ἐπὶ τὸν κύριον. Κἀγὼ οὐκ ἤδειν αὐτόν, φησὶν, ἀλλ' ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν ὕδατι ἐκείνός μοι εἶπεν Ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον ἐπ' αὐτόν, οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου. κἀγὼ ἐώρακα καὶ μεμαρτύρηκα. εἰ

cf. Jo i 8

cf. Jo i 32

Jo i 33 f.

1 om. εὺ—ἁμαρτίαν Cord. 2 om. τὴν Cord. 3 παρίσταμεν οὖν] παρισταμενων RVS Cord. 6 om. κἀγὼ—αὐτόν Cord. 7 om. φύσιν οὐδὲ κατὰ RVS 8, 9 ἀλλὰ—ἁγίου] ἀλλὰ πνευ του ο διδασκων φησι του αγιου (sic) S 8 om. τοῦ 1^ο RVS 10 ἀπεστάλην] hic expl. Cord.: απεσταλη V 12 απεσταλη RV 16 νῦν] η S* 19 λεγειν RVS 20 κατελθων V

τοίνυν καὶ πρὸ τῆς καθόδου τοῦ πνεύματος ἀμνὸν καὶ ἄνδρα
 καὶ τὸν προφήτην καὶ τὸν χριστὸν καὶ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν
 αὐτὸν ἦδει, ἀλλ' οὖν ἔλειπεν αὐτῷ ἡ περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ
 γνῶσις, καὶ ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ,
 5 ἦντινα ἔσχεν ὀφθέντος τοῦ δοθέντος σημείου. τούτων οὖν
 οὕτως ἐχόντων ζητητέον πῶς λέγει τεθεῆσθαι τὸ πνεῦμα ὁ
 Ἰωάννης. οὐ γὰρ θεμιτὸν νομίζειν αἰσθητῶς ὁρᾶσθαι τὸ
 πνεῦμα νοητὴν ὑπαρξίν ἔχον. τῷ προκειμένῳ συνεξετασθή-
 σεται, καθόλου τοῦ προβλήματος γινομένου, τὰ ἐν ταῖς προ-
 10 φητεῖαις ὁμοιοτρόπως λεχθέντα. πολλοὶ γὰρ τῶν προφητῶν
 καὶ ἀπαξαπλῶς τῶν ἁγίων ἀνδρῶν ὀπτασίας καὶ ὁράσεις
 ἑωρακότες ἀνεγράφησαν τεθεωρηκέαι. ἐπειδὴ γὰρ καὶ ἐν
 ἄλλοις τὸ ἰδεῖν καὶ ὁρᾶν διχῶς ἐτμήθη, εἰς τε τὴν αἴσθησιν
 καὶ τὴν νόησιν, τὸ μὲν αἰσθητῶς ἑωρακέαι θεὸν τοὺς ἁγίους
 15 ἀνδρας ἀδύνατόν ἐστι, καὶ συνόλως τὴν τριάδα ἢ τὰ ὑπὸ
 ταύτην νοητὴν ὑπαρξίν ἔχοντα· λείπεται κατὰ τὴν νόησιν
 τεθεωρηκέαι αὐτοὺς τὰς ὀπτασίας οὐχ ὡς ἔχουσιν ὑπο-
 στάσεως, ἀλλ' ὡς ὁρᾶν δύνανται δι' ἀναλόγου τινός. ἀμέλει
 γοῦν τοῦ ἁγίου πνεύματος σχῆμα ἢ μορφήν ἢ συνόλως εἶδος
 20 οὐκ ἔχοντος, ὡς περιστερᾶς νόησιν δέχεται, καὶ τοῦ ἁγίου
 πνεύματος, μεταβατικῶς οὐ κινουμένου, κάθοδον βλέπει
 γινομένην ἐπὶ τὸν βαπτιζόμενον Ἰησοῦν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.
 καὶ ὅτι οὐδενὸς τούτων αἰσθητικὴ ἢ ἀντίληψις τὸ ἐπιφερό-
 μενον δηλοῖ. Ἐφ' ὃν γὰρ ἂν ἴδῃς, φησὶ, καταβαῖνον καὶ Jo i 33
 25 μένον ἐπ' αὐτόν. κατάβασιν μὲν γὰρ τινος καὶ αἰσθητικῶς
 ἔστιν ἰδεῖν, ὅτε σῶμα τυγχάνει. οὐ μὴν δι' ὀψέως ἀλλὰ καὶ
 διὰ νοήσεως ὁρᾶται τὸ κατεληλυθὸς μένειν ἐφ' ὃν κατελή-
 λυθεν. οὐχὶ δὲ καὶ μενόντων ἀντιληπτικὴ ἢ αἴσθησις πρὸς
 τὸ βεβαιῶσαι τὴν θεωρίαν ταύτην. καὶ δι' ἑτέρας δὲ ἀπο-
 30 δείξεως ῥητέον ὡς οἱ ἕτεροι εὐαγγελισταὶ τὴν κατάβασιν τοῦ

1 καὶ 1^ο] ἡ RVS
 τως V

17 αὐτου RVS

3 ελειπερι RV: ἔλειπ^ε (sic) S

7 εσθη-

20 δέχεται] δεχετε· (ex corr.) V

26 τυγγανον RVS

μὴν]+ καὶ RVS

27 μένειν] μεν RVS

28 μελλοντων RVS

cf. Mt iii 16; πνεύματος ἐπὶ τὸν υἱὸν ἑωράσθαι τῷ Ἰωάννῃ λέγουσιν, ἰδόντι
 Mc i 10; Lc iii 21 καὶ ἀνοιχθέντας ἢ σχισθέντας τοὺς οὐρανοὺς. ἀνοιξίν δὲ ἢ
 σχίσιν οὐρανῶν αἰσθητικῶς οὐκ ἔστιν ἰδεῖν, ὅποτε οὐδὲ τῶν
 παχυτέρων σωμάτων, ὕδατος καὶ ἀέρος λέγω, ἔστω δὲ καὶ
 αἰθέρος, εἴ γε ἄλλο παρὰ τοὺς οὐρανοὺς ἐστι. τὰ γὰρ 5
 διερχόμενα διὰ τῶν συνεχῶν σωμάτων, ὅτε μὴ σκληρά ἐστι,
 διαβαίνει διὰ τούτων, οὐκ ἄλλοθεν αὐτοῖς τῆς ἀνοιξέως καὶ
 διόδου γινομένης. αὐτὰ γὰρ τὰ διαβαίνοντα ἀνοίγουσιν
 αὐτὰ, ἐνούμενα μετὰ τὴν διόδον τῶν διαβεβηκότων. διαί-
 ρεσις γοῦν ὕδατος οὐκ ἔστιν ἰδεῖν ἄνευ τοῦ παρεμβεβληθῆσθαι 10
 στερεώτερον σῶμα. εἰ δὲ τοῦτο, οὐχ ὑποπέσοι ὄψει οὐρανῶν
 ἀνοιξίς, οὐδὲ γὰρ σῶμά ἐστι τὸ ἐκείθεν καταβεβηκὸς ἅγιον
 πνεῦμα. νοητῶς ἄρα καὶ ταῦτα τῷ βαπτιστῇ τεθεώρηται.
 ἐπιστατέον δὲ καὶ τὸ μεμενηκέναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ
 μόνον τὸν Ἰησοῦν, εἰ γὰρ καὶ ἐπ' ἄλλον ἔμενεν κατελθὼν, οὐκ 15
 ἦν σημεῖον δεικνύον τὸν βαπτίζοντα ἐν ἀγίῳ πνεύματι. ἀπο-
 δεικτέον δὲ καὶ τοῦτο οὕτως· τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀχράντοις
 καὶ καθαραῖς ψυχαῖς ἐνοικίζεται, οὐχ ὑπομένον εἶναι ἔνθα
 Sap Sol i 5 ἁμαρτία. Ἅγιον γὰρ πνεῦμα παιδείας φεύξεται δόλον καὶ
 ἀπαναστήσεται ἀπὸ λογισμῶν ἀσυνέτων. καὶ ὁ Δαυεὶδ ἐν 20
 Ps l (li) 13 τινὶ ἁμαρτία γεγονῶς ἀξιοῖ τὸν θεὸν λέγων· Τὸ πνεῦμά σου
 τὸ ἅγιον μὴ ἀντανέλῃς ἀπ' ἐμοῦ. ἐπεὶ οὖν Ἰησοῦς μόνος
 Is liii 9; cf. ἁμαρτιάν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ δόλον ἔσχεν ἐν τῷ στόματι
 I Pe ii 22 αὐτοῦ (περὶ μόνου γὰρ αὐτοῦ εἶρηται· Τὸν μὴ γνόντα
 2 Co v 21 ἁμαρτιάν·) εἰκότως κατελθὼν ἐπ' αὐτὸν τὸ ἅγιον πνεῦμα 25
 cf. Jo i 33 ἔμεινε. ταῦτα δὲ πάντα, τὸ κατελθεῖν λέγω ἐξ οὐρανοῦ τὸ
 πνεῦμα ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν καὶ μείναι ἐπ' αὐτὸν, οἰκονομίας
 ἕνεκεν γέγραπται, οὐχ ἱστορικὴν διήγησιν ἔχοντα, ἀλλὰ

1 λέγουσιν, ἰδόντι] βλεπουσιν ἰδοντα RVS 5 ἄνους R 6 μὴ]
 bis R 7 τῆς] ex corr. τοῖς R τοῖς VS 11 οὖν ὦν RV
 12 ἀνοιξίν RV 21, 22 om. ἁμαρτία—μόνος S*: ins. in mg.
 S² 22 ἐπεὶ οὖν] ἐπέιπερ Cord. hic inc. Cord. (p. 50) 23 om.
 ἔσχεν RVS 24 om. μόνου Cord. εἶρηται] γέγραπται Cord.
 τὸν] του R 25 εἰκοτος VS κατελθων V Cord. 28 ἕνεκεν]
 τρῶψ Cord.

θεωρίαν νοητὴν, ὡς ἤδη εἴρηται. ἀχώριστον γὰρ τοῦ υἱοῦ
 τὸ ἅγιον πνεῦμα· οὐδὲ γὰρ ὁ υἱὸς ἐν τόπῳ οὐδ' αὖ ὁ πατήρ,
 ἵνα καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα μεταβατικῶς κινούμενον ἐκ τοῦ
 πατρὸς εἰς τὸν υἱὸν μεταβαίῃ. καθόλου γὰρ τὰ περὶ τῆς
 5 θεότητος νοητῶς ἐκλαμβάνειν προσήκει, κἂν ἀνθρωπίνως
 λέγηται, οἷον τὸ ἴστασθαι <καὶ> τὸ καθῆσθαι καὶ τὸ ἀνα-
 βαίνειν, καὶ ὅσα ὅμοια τούτοις γέγραπται περὶ τῆς θεότητος.

21. In Joann. i. 41. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9 :
 Ven. 27.

* Ἄξιον ζητῆσαι πῶς νῦν μὲν Ἀνδρέας τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ
 ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος Ἰησοῦ εὐθὺς εὐρίσκει τὸν ἀδελφὸν Jo i 41
 10 τὸν ἴδιον Πέτρον, ἀλλαχοῦ δὲ ὁ Ἰησοῦς μετὰ πολλὰς ἡμέρας
 τοῦ βαπτίσματος εὐρίσκει Πέτρον καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν cf. Mt iv 18
 αὐτοῦ κατὰ τὸν Ματθαῖον. εἰκὸς οὖν πρῶτον τὸν Ἀνδρέαν
 ἀναγαγόντα τὸν Πέτρον πρὸς τὸν Ἰησοῦν ὠφέλεισθαι μικρὸν
 παρὰ τοῦ διδασκάλου, εἶτα μετὰ τὴν ὠφέλειαν τοῦ ἀδελφοῦ
 15 ἀνακεχωρηκέαι πρὸς τὸ τοῖς ἰδίους σχολάζειν, τὸν δὲ
 Ἰησοῦν μετὰ τὴν προτέραν κλήσιν κεκληκέαι αὐτοὺς ἐπὶ
 τῷ ἔπεισθαι αὐτῷ διηνεκῶς, ἔχοντας ἐξουσίαν ἀνθρώπους cf. Mt iv 19
 ἀλιεύειν δι' ἧς παρέσχεν αὐτοῖς διδασκαλίας. * Ἐρχεσθέ, Jo i 39
 20 φησι, καὶ ἴδετε· τάχα διὰ τοῦ * Ἐρχεσθε ἐπὶ τὸ πρακτικὸν
 αὐτοὺς παρακαλῶν, διὰ δὲ τοῦ * Ἰδετε τὴν ἀκολουθοῦσαν
 τῆς κατορθώσεως τῶν πράξεων θεωρίαν πάντως ἔσεσθαι
 τοῖς βουλομένοις ὑπογράφων γινομένην ἐν τῇ τούτων
 διαμονῇ.

22. In Joann. i. 42. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9 :
 Ven. 27. Corderius, p. 57.

Πέτρον δὲ αὐτὸν κληθήσεσθαι εἶπεν, παρονομασθέντα
 25 ἀπὸ τῆς πέτρας, ἣτις ἐστὶν ὁ χριστός· ἵν' ὥσπερ ἐκ σοφίας cf. 1 Co x 4

1 τοῦ υἱοῦ] post πνεῦμα Cord. 2 om. ὁ 1° Cord. αὐ ὁ]
 ἀν Cord. 4 μεταβαίνει RV² Cord. 6 om. καὶ 1° RVS Cord.
 om. τὸ καθῆσθαι καὶ Cord. 7 om. καὶ ὅσα—θεότητος RVS
 13—15 om. (μι)κρὸν—ἰδίους S* : ins. in mg. S² 19 ερχεσθαι RVS

σοφὸς, καὶ ἅγιος ἐξ ἀγιότητος, οὕτω καὶ ἐκ πέτρας Πέτρος. ἀποδείκνυται δὲ τοῦτο ἐξ ὧν εἶπεν ὁ σωτὴρ πρὸς τὸν οὕτως ὠνομασμένον· Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν.

Mt xvi 18

23. In Joann. i. 43. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Cf. Corderius, p. 58. Cod. Monac. Gr. 437.

Jo i 43

Τό· Τῇ ἐπαύριον ἠθέλησεν ἐξελθεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν· ἀμφιβόλως εἰρημένον δηλοῖ ὅτε μὲν τὸν Ἀνδρέαν εἶναι τὸν ἐξεληλυθότα, ὅτε δὲ τὸν Ἰησοῦν. δοκεῖ δὲ μᾶλλον περὶ τοῦ Ἀνδρέα εἶναι τὸ λεγόμενον, ἐξεληλυθότος εἰς τὴν Γαλιλαίαν καὶ εὐρόντος τὸν Φίλιππον. τούτῳ τῷ εὐρεθέντι ὑπὸ Ἀνδρέου

Jo i 44

Φιλίππῳ λέγει ὁ Ἰησοῦς· Ἀκολουθεῖ μοι. ἔστι δὲ τὸ ἀκολουθεῖν τῷ Ἰησοῦ τὸ ἔπεισθαι λόγῳ, σοφίᾳ, δικαιοσύνῃ, πράττοντα καὶ φρονούντα ὀρθῶς. μεταλαμβάνεται δὲ ἡ Βηθσαιδὰ

Mt iv 19

Ἑλλάδι φωνῇ εἰς τὸ Οἶκος θηρευτῶν, οἷς ὁ Ἰησοῦς εἶπε· Δεῦτε ὀπίσω μου καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων. περὶ τῶν τοιούτων θηρευτῶν ὡς ἐκ θεοῦ πεμπομένων ἐν τῷ

Jer xvi 16

Ἱερεμία προφητεία φέρεται ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ ἔχουσα οὕτως· Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω εἰς ὑμᾶς πολλοὺς θηρευτὰς οἱ θηρεύσουσιν ὑμᾶς.

24. In Joann. i. 45. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

Οὐ τοῦτο δὲ εἰπεῖν βούλεται, ὅτι οἱ προφήται οὕτως ἔγραψαν ὅτι Ἰησοῦς ἔσται ὁ υἱὸς Ἰωσήφ ἀπὸ Ναζαρετ, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ Τὸν Ἰωσήφ υἱὸν τὸν ἀπὸ Ναζαρετ, τοῦτον

1 ἐκ] ἐπι της RV: ἐκ της S 2 om. ὁ σωτὴρ Cord. 3 εἶ] + φησι RVS 7 Ἰησοῦν] χριστὸν Cord. 8 Ἀνδρέου V
10 ακολουθη VS 10, 11 ἔστι—ἔπεισθαι] τὸ ἀκολουθῆσαι δὲ ἐστι τὸ ἔπεισθαι τῷ Ἰησοῦ Cord. hic inc. Cord. 11 λογον RVS
12—18 μεταλαμβάνεται—ὑμᾶς] cf. Cod. Monac. Gr. 437 13 om. ὁ Cord. 14 ἀνθρώπων] expl. RVS 21 τοῦ] τουτον RVS

εὐρήκαμεν, ὄντα ἐκείνον περὶ οὗ Μωυσῆς τε ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ προφήται εἶπον.

25. In Joann. i. 46. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 60.

Τό· Ἐκ Ναζαρέτ δύναται τι ἀγαθὸν εἶναι; ἦτοι ἀμφι- ^{Jo i 46}
βάλλων, ἄρα ἐκ τῆς Ναζαρέτ τηλικούτον ἀγαθὸν δύναται; ἢ
5 τεθαρρηκότως λέγει, ἐκ τῆς Ναζαρέτ ἐστὶν ὄντως ὁ εὐρεθεὶς
καὶ ἀληθῶς ἀγαθὸν ἐστὶ. πρὸς ὃν Φίλιππος· Ἐρχου καὶ
ἴδε τὸν εὐρεθέντα Ἰησοῦν· τῇ ὄψει αὐτὸν μᾶλλον πληρο-
φορηῆσαι ἢ ἀκοῇ περὶ τοῦ εὐρεθέντος βουλόμενος.

26. In Joann. i. 49. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 62.

Καὶ τὸ ὑπὸ Ναθαναὴλ δὲ εἰρημένον πρὸς τὸν Ἰησοῦν
10 οὕτως ἀπέδωκεν, Σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ· σὺ τοῦ Ἰσραὴλ, τοῦ ^{Jo i 49}
διορατικοῦ γένους, βασιλεὺς ὑπάρχεις. τὸ γὰρ καρδίαν
βλέπειν, καὶ γινώσκειν τίς δούλον ἔχει ἐν ἑαυτῷ καὶ τίς οὐ,
υἱοῦ θεοῦ τυγχάνει καὶ οὐχ ἑνός γε τῶν πολλῶν υἱῶν, ἀλλὰ
τοῦ μονογενοῦς, βασιλέως ὄντος τοῦ ἐκλεκτοῦ γένους. τοῦτο
15 δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐστὶ, διὸ καὶ υἱὸς θεοῦ ὢν.

27. In Joann. i. 50. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

Εἶδές με τότε ὅτε ὑπὸ τὴν συκὴν ἐτύχανον, πρὶν ὑπὸ
Φιλίππου κληθῶ. Ἰησοῦς ταῦτα ἀκούσας φησὶν· Ἐπειδὴ ^{Jo i 50}
εἶπόν σοι ὅτι εἶδόν σε ὑπὸ τὴν συκὴν πιστεύεις; μείζονα

1 τε] τον S* 4 τηλικούτον] pr. τι Cord. 5 ὁ εὐρεθεὶς ὄντως
Cord. 7 om. μᾶλλον Cord. 9 om. καὶ Cord. Ἰησοῦν]
χριστον RV 10 om. εἶ SV 11 τὸ] ὁ Cord. καρδίαν]
καρδια VS: τὰς καρδίας Cord. 12 βλέπων Cord. γινώσκει
RVS: γινώσκων Cord. om. ἐν ἑαυτῷ RV 13 υἱὸς RVS²
Cord. τυγχάνη RV: τυγα S πολλῶν] πλειόνων Cord.

τούτων ὄψει. μετὰ δὲ τὴν ὡς πρὸς τὸ ῥητὸν σαφήνειαν τὰ πρὸς ἀλληγορίαν ῥητέον. Φίλιππος ἐκ τοῦ ἀκολουθεῖν Ἰησοῦ, ὄντι θεοῦ λόγῳ καὶ θεοῦ σοφία, θηρευτικὸς γέγονε τῶν διδομένων ὑπὸ θεοῦ ψυχῶν τοῖς δυναμένοις αὐτὰς ὠφελεῖν. δόμα γὰρ κυρίου ἐρμηνεύεται Ναθαναήλ. τούτῳ 5 τῷ δοθέντι αὐτῷ μαθητῇ οὐκ εὐθὺς τὰ περὶ τῆς θεότητος τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἀνακοινοῦται, ἀλλὰ τὰ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ λέγων, Ὁν ἀναγινώσκομεν κοινῇ πάντες οἱ Ἑβραῖοι ἐλευσόμενον ἐν τοῖς γράμμασι Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν εὐρήκαμεν, Ἰησοῦν τὸν γεννηθέντα ἐκ τῆς παρθένου ἄνευ 10 καταβολῆς σπέρματος ἀνδρὸς, ὅστις υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ τοῦ μνηστευσαμένου τὴν Μαρίαν χρηματίζει, ἔχων τὴν γένεσιν ἐκ Ναζαρέτ τοπικῶς. πόλις γὰρ ἡ Ναζαρέτ τῆς παρθένου. ταῦτα παραλαβὼν ὁ μαθητὴς Ναθαναήλ παρὰ Φιλίππου, ἤδη διδασκάλου αὐτοῦ γεγενημένου, λέγει πρὸς τὸν διδάξαντα Εἰ 15 ἐκ τῆς Ναζαρέτ ἐστὶ τὸ εὐρεθὲν, ἀγαθόν ἐστι; πρὸς ὃν εὐθέως ὁ Φίλιππος εἰς αὐτὴν τὴν αὐτοψίαν τοῦ πράγματος καλῶν. Ἔρχου καὶ ἴδε· λέγει, οὐ βουλόμενος ἀεὶ τὸν μαθητὴν φωνῶν ἀκροατὴν ὑπάρχειν ἀλλὰ θεωρὸν τῆς ἀληθείας εἶναι, μετὰ τὴν τῶν λόγων ἀκρόασιν ἐπὶ θεωρίαν σπεύδοντα. τὸν 20 Ναθαναήλ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς οὐ μόνον κατὰ τὸ βαδίζειν ἀλλὰ καὶ κατὰ προκοπὴν ἐρχόμενον πρὸς τὴν θεωρίαν, μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ οὕτως προθυμουμένου πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας νόησιν· καὶ φησι τοῖς συνοῦσι Τοῦτον τὸν ἐρχόμενον ὁράτε; οὐ μόνον αἰσθητῶς καὶ κατὰ σάρκα Ἰσραηλίτης ἐστίν, ἀλλὰ 25 καὶ κατὰ πνεῦμα καὶ νόησιν. νοῦν γὰρ ἔχει θεωροῦντα θεόν· ἐστὶ γὰρ Ἰσραηλίτης ἀληθῶς καὶ οὐ ψευδωνύμως, ἐπεὶ παντὸς δόλου καθαρεύων ἀληθείας φίλος ὑπάρχει.

3 σοφίαν S* 12 Μαρίας R 15 γεγενημένου S 18 om.
λέγει RVS 19 θεωρῶν VS 20 τὸν] ον RVS 23 προ-
θυμουμένου] + ἡ R: + ἡ γραφή (vid.) VS 27 ψευδωνυμῶς VS
28 ὑπαρχῶν V^z

28. In Joann. ii. 1. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 64.

Τρίτης ἡδὴ ἡμέρας ἐνεστηκυίας ἀφ' οὗ ὁ Ἰησοῦς ἐβα-
πίσθη, γάμου ἐν Κανὰ τῆς Γαλιλαίας γενομένου, καὶ οὔσης
τῆς μητρὸς Ἰησοῦ ἐκεῖ, οἴνου ἐπιλείψαντος, ἐξ ὕδατος οἶνον
πεποιήκε. συναγορεύων τις τῷ ῥητῷ καὶ κατὰ τοῦτο τὸ
5 χωρίον ἐρεῖ ὅτι ποιητὴς ὢν ὁ Ἰησοῦς τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς
γυναικὸς οὐ παραιτεῖται κληθῆναι ἐν γάμῳ, αὐτὸς ὢν ὁ μετὰ
τὸ πλάσαι τὴν Εὐὰν ἀγαγὼν αὐτὴν πρὸς τὸν Ἀδάμ. διὸ cf. Ge ii 22
καὶ ἐν εὐαγγελίῳ περὶ τῆς συνόδου λέγει· Ἄ ὁ θεὸς συνέζευξεν Mt xix 6:
ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω. ἐντρεπέσθωσαν τοίνυν οἱ τὸν γάμον Mc x 9
10 ἄθετοῦντες αἰρετικοὶ, Ἰησοῦ εἰς γάμον καλουμένου καὶ τῆς
μητρὸς αὐτοῦ οὔσης ἐκεῖ. [[ἐλεγκτέον δὲ καὶ Μανιχαίους
λέγοντας μὴ εἶναι τὴν Μαρίαν Ἰησοῦ μητέρα, τοῦ εὐαγ-
γελιστοῦ μαρτυροῦντος ὅτι Ἰησοῦς μητέρα εἶχεν.]]

29. In Joann. ii. 7. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 72.

[[Ἐνεστι τὴν ἀκρίβειαν τοῦ εὐαγγελιστοῦ καὶ ἐκ τοῦ
15 διηγήματος τούτου θεωρῆσαι. ἐπειδὴ γὰρ ἦδει τοὺς ἐθελο-
κάκους ἐν Ἰουδαίῳ πανούργους ἐτοιμῶς ἔχοντας πρὸς τὸ
κακολογεῖν τὰς Ἰησοῦ δυνάμεις, εἰσάγει τὸν Ἰησοῦν μὴ τοῖς
ἑαυτοῦ μαθηταῖς ἀλλὰ τοῖς διακόνοις τοῦ συμποσίου προσ-
τάττοντα περὶ τῆς τοῦ ὕδατος ἀντλήσεως· εἰπόντων ἂν τῶν
20 διαβόλων, εἰ οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ ἀντλήσαντες ἦσαν τὸ
ὕδωρ, Οἶνον ἐπλήρωσαν τὰς ὑδρίας ὑποκρινόμενοι αὐτὰς
ὕδατος πεπληρωκένας. ταύτῃ τῇ ἀκολουθίᾳ κείται καὶ τό-
Ἐγέμισαν τὰς ὑδρίας ἕως ἄνω· καὶ ὑπὲρ τοῦ μὴ καταλείπειν Jo ii 7

1 om. ὁ Cord. 3—5 οἴνου—ἐρεῖ ὅτι] και αυτος ο ιω εκληθη
αμα των μαθητων και γαρ RSV 5 om. ὁ Cord. 8 ευαγ-
γελιου RV: ευαγγε S 9 εζευξεν Cord. 11 ελεκτηον V
16 om. πανούργους RSV 17 ἀγει RVS 18 του συμπ. διακ.
RVS 19—23 om. εἰπόντων—ἄνω RVS 23 om. και Cord.
καταλιπειν V

σοφιστίας πρόφασιν, ἴου πληρωθεισῶν τῶν ὑδριῶν ὕδατος, οἶνος ἐπιβληθεῖς, ἔδοξε νομισθῆναι τὸν πάντα ἐξ ὕδατος γεγενῆσθαι.]]

30. In Joann. ii. 11. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 74.

Τὸ δέ· Ἐπίστευσαν ἀντὶ τοῦ Ἐβεβαιώθησαν εἶρηται. τὴν γὰρ πίστιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μᾶλλον ἐπὶ τῆς βεβαιώσεως 5 λέγει. τούτοις δὲ καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ μᾶλλον ἐφανέρωσεν. κτιστοῦ γὰρ καὶ οὐ κτίσματος τὸ οὐσίαν μεταβαλεῖν. οὐ γὰρ ποιότητος ἀπλῶς ἀλλ' οὐσίας μεταβολὴ τὸ ἐξ ὕδατος οἶνον γενέσθαι.

31. In Joann. ii. 12. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Cf. Corderius, p. 75.

Jo ii 12

Καὶ μετὰ τοῦτο κατέβη εἰς Καφαρναοῦμ, αὐτός καὶ 10 ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. Ζητεῖται παρὰ πολλοῖς περὶ τῶν ἀδελφῶν Ἰησοῦ πῶς εἶχε τούτους, τῆς Μαρίας μέχρι τελευτῆς παρθένου διαμεινάσης. 7 ἀδελφούς μὲν οὐκ εἶχε φύσει, οὔτε τῆς παρθένου τεκούσης ἕτερον, οὔτε αὐτὸς ἐκ τοῦ Ἰωσήφ 15 τυγχάνων. νόμῳ τοίγαροῦν ἐξημέρισαν αὐτοῦ ἀδελφοὶ, υἱοὶ τοῦ Ἰωσήφ ὄντες ἐκ προτεθνηκυίας γυναικός· καὶ ἐπεὶ καθ' ὁμολογίαν γυνὴ αὐτοῦ ἡ Μαρὶὰμ ἐξημέρισε· τούτο γὰρ 20 ὁ Μωυσέως διδάσκει νόμος, μοιχείας τιμωρίαν ἐπάγων κατὰ τοῦ ἐπιβαίνοντος μνηστευθείση παρθένῳ· ἐπιφέρεται γὰρ τό· Ἄνθ' ὧν ἐταπείνωσε τὴν γυναῖκα· <γυναῖκα> τοῦ Ἰωσήφ τὴν κατεγγυηθεῖσαν αὐτῷ παρθένον λέγει. 7 ἀκολουθῶς

Deut xxii 24

1—3 om. οὐ πληρωθεισῶν—γεγενῆσθαι RVS 4 om. δὲ RVS
5 om. ἐπὶ 2° RVS 6 λεγῶ RVS δὲ] οὐν RVS 7 om. οὐ 1°
RVS 10 Καπερναοῦμ V 10—12 om. καὶ 1°—αὐτοῦ Cord.
12—14 om. Ζητεῖται—διαμεινάσης RVS 15 οὐδ' Cord.
17 om. τοῦ Cord. προτεθνηκυίας Cord. 18 ὁμολογίας Cord.:
ὁμολογησεν S* 18—22 om. τούτο—λέγει RVS 21 om.
γυναῖκα 2° Cord.

Ἐπιτοιαύτη διατάξει] ἀδελφοὶ τοῦ Ἰησοῦ εἴρηνται οἱ ἐκ τοῦ Ἰωσήφ, εἰ καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ μὴ τυγχάνει.

32. In Joann. ii. 13. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 76.

Τριῶν ἑορτῶν δημοτελῶν παραδοθεισῶν τοῖς Ἑβραίοις ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἱεροφάντου Μωυσέως μία ἦν ἡ καλουμένη Πάσχα, ὑπερκειμένη τὰς ἑτέρας δύο αἵτε σωτηριάν ἐμφαίνουσα τὴν ἐξ Αἰγύπτου καὶ μετάβασιν ἐπὶ τὴν ἁγίαν γῆν. ταύτη γοῦν τῇ πανηγύρει τὸ πᾶν τῶν Ἰουδαίων ἔθνος ἐκ πασῶν τῶν πόλεων καὶ κωμῶν ἔσπευδον ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλήμ. ἐν μόνῃ γὰρ ταύτῃ τῇ πόλει παραδέδοτο ὑπὸ τοῦ νόμου τὸ πάσχα θύεσθαι. ἐχρημάτιζον δὲ αἱ τρεῖς ἑορταὶ ἀπὸ τοῦ νομοθετήσαντος αὐτὰς θεοῦ. ἐπεὶ δὲ Ἰουδαῖοι οὐκέτι κατὰ τὴν διάταξιν ἀλλὰ κατὰ τὰς ἰδίας ὀρέξεις τε καὶ ἡδονὰς ἤγον τὰς ἑορτὰς, οὐ πάσχα τοῦ θεοῦ ἀλλὰ τῶν Ἰουδαίων ὁ εὐαγγ- cf. Jo ii 13
 γελιστῆς λέγει. οὐκέτι γὰρ λατρείας ἕνεκα ἀλλὰ τρυφῆς
 15 χάριν ἤρχοντο εἰς Ἱερουσαλήμ. πάντα γὰρ εἰς εὐωχίαν ἐκ πάντων τῶν περίξ τόπων ἐν αὐτῇ ἐκομίζετο καὶ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ ἐπιπράσκετο. βόας γὰρ καὶ πρόβατα καὶ περιστερὰς πωλεῖσθαι ἐκεῖ ὥσπερ ἐμπορίῳ τινὶ εἶπεν ὁ εὐαγγ-
 20 γελιστῆς. ἀλλ' ἐπεὶ συνέβαινε μὴ τοσαῦτα αὐτοὺς ἐπικομίζεσθαι ἀργύρια ἐρχομένους ἐπὶ τὴν ἑορτὴν, ἐπεινήσαντινες ἀργυραμοιβοὶ τραπέζας ἐκεῖ τιθέναι καὶ κολλυβίζειν, τουτέστι δανείζειν, χρυσία λαμβάνοντες παρὰ τῶν χρηζόντων ἀργυρίων, πρὸς τὸ μεθύειν καὶ τρυφᾶν μᾶλλον ἢ ἑορτάζειν ἐληλυθότων. παντὸς τοιγαροῦν τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους ἐκεῖ
 25 τυγχάνοντος καὶ σχολάζοντος μέθαις, Ἰησοῦς εἰς τὸν τοῦ θεοῦ οἶκον εἰσελθὼν πάντας ἀπήλασεν ἐκεῖθεν αὐτὸ μόνον

1 om. τῇ τοιαύτῃ διατάξει RVS 2 τυγχανῆ RSV 5 φασκα RVS
 6 μεταβατην RVS 8 Ἱερουσαλήμ] om. RVS*: ins. intra lin. S¹ 9 τὸ] ex corr. του V 22 λαμβανοντας RVS

cf. Jo ii 15 φραγέλλιον ἐκ σχοινίων ἔχων. οὐκ ἂν δὲ τοῦτο κατωρθοῦτο εἰ ὁ τυχὼν ἄνθρωπος ἦν καὶ ἐπιλαμβανόμενος τοῦτο πράττειν, οὐ μόνον γὰρ τὸ ἄλλο πλῆθος ἐξέβαλε τοῦ οἴκου ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς πιπράσκοντας τὰ πρὸς τὴν εὐχίαν. μηδεὶς δὲ νομιζέτω ἄρα τὸ πραχθὲν τοῦτο ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ τῶν ἄλλων 5 θαυμάτων ἔλαττον εἶναι, ἄρα τοῦ νεκροῦς ἐγείραι, ἢ τυφλοῖς ὄψιν παρασχεῖν. οὐ γὰρ ἄνευ θεϊκῆς ἐνεργείας οἷόν τε ἦν εἶνα ἄνθρωπον τοσοῦτον πλῆθος ἐκβάλλειν, καὶ μάλιστα ἐξηγριωμένων καὶ φονόντων κατ' αὐτοῦ. καὶ αὐτοὶ γοῦν οἱ Ἰουδαῖοι καταπλαγέντες ἐπὶ τῷ τολμηθέντι φασὶν ἐν τοῖς 10 ἐξῆς πρὸς αὐτόν· Τί σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν ὅτι ταῦτα ποιεῖς; Δυνάμει, λέγοντες, πηλίκος εἶ καὶ ποίαν θεοσέβειαν τελεῖν ὀνύμενος, ὅτι τοιαῦτα πράττεις, τολμῶν ὅλον πολυάνθρωπον ἔθνος μόνος ἀπελαύνειν, ἄρα μηδεὶς ἄλλος ἂν καὶ μετὰ χεῖρὸς πλείονος στρατιωτικῆς στρατηγὸς ἢ βασιλεὺς ὢν 15 ἐπεχείρησε ποιεῖν;

Jo ii 18

33. In Joann. ii. 23. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 81.

Ἐπίστευον δὲ οὐκ εἰς αὐτόν, ἀλλ' εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. οὗτοι δὲ ὁ βεβαίαν οὐδὲ τελείαν εἶχον γνώσιν, ἄρα περὶ ὧν καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴρηται, ἀλλὰ ῥᾶστα διαπεσεῖν 20 ὀνύμενην. ὅθεν οὐδὲ ἐπίστευσεν ἑαυτὸν αὐτοῖς, διὰ τὸ εἰδέναι αὐτόν οὐκ ἐξ ἐπιπολῆς ἀλλ' ἐκ τοῦ βάθους τῆς διανοίας πάντα. τὸ γὰρ ἐκ πράξεων καὶ λόγων ἐπίστασθαι τινος καὶ ἀνθρώπῳ ψιλῶ ὀνύματον. ἀλλ' Ἰησοῦς, οὐ ψιλὸς ἄνθρωπος ὢν, ἀλλὰ θεὸς γενόμενος ἄνθρωπος, πάντα οἶδεν,

cf. Jo ii 24

1 οὐκ ἂν δὲ] οὐδε RV κατωρθοῦτο R*S² 4 μηδεὶς] inc. Cord. 5 om. δὲ Cord. om. τὸ πραχθὲν RVS om. ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ RVS 5, 6 om. τῶν ἄλλων θαυμάτων Cord. 6, 7 om. τοῦ νεκροῦς—παρασχεῖν RVS 7 οὐκ ἄνευ γὰρ Cord. 9 φωνωντων R: φονούντων Cord. 14 ἀπελαυνει μονος RVS 14—16 om. ὁ μηδεὶς—ποιεῖν RVS 17, 18 om. ἐπίστευον—δὲ Cord. 18 οὐ] οὔτε γὰρ Cord. οὐδὲ] ἢ Cord. εχουσι RVS 18, 19 om. περι—εἴρηται Cord. 20 οὐδὲ] οὐκ Cord. 21 αὐτοῦς Cord. 22 πάντως Cord. 23 om. ψιλῶ Cord. 24 ἄνθρωπος ὢν] ωναῶς V πάντας Cord.

τὸ κρυπτὸν καταλαμβάνων τοῦ νοῦ. Ἐπεὶ μόνου γὰρ θεοῦ
λέγεται τό· Ὁ τῶν κρυπτῶν γνώστης καὶ εἰδὼς πάντα πρὶν
γενέσεως αὐτῶν. Ἐπεὶ γοῦν Ἰησοῦς, θεὸς ὢν, τῆς καρδίας
τὸ κρυπτὸν ἐπίσταται, οὐ χρήζει παρ' ἀνθρώπου μαρτυρίαν
5 λαβεῖν, ἐπιστάμενος τί ἐστὶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. οὐ γὰρ
εἴρηται γινώσκειν τὸν ἄνθρωπον ἀπλῶς, ἀλλὰ τί ἐστὶν
ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. καὶ ἐπεὶ ἐγίνωσκεν μὴ ἐμμένοντας αὐτοὺς
ἐν ἧ εἶχον εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ πίστιν, οὐκ ἐπίστευσεν
ἐαυτὸν αὐτοῖς. ἐκ σημείων γὰρ, ἀλλ' οὐκ ἐκ νοήσεως τῆς
10 περὶ θεοῦ ἐπεπιστεύκεισαν. διὸ καὶ ταχέως μεταπίπτειν
ἠδύναντο ἀπατηθησόμενοι παρ' ἑαυτῶν ἢ παρ' ἐτέρων σοφι-
ζομένων αὐτοὺς μὴ ἄρα τὰ σημεία οὐκ ἀληθῶς ἢ οὐκ ὀρθῶς
γέγονεν. ἀλλ' οὐκ εὐεξαπάτητος ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν,
παρὰ θεοῦ διάληψιν ἔχων.

34. In Joann. iii. 1. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9 :
Ven. 27.

15 Ἐν τοῖς πολλοῖς τοῖς πεπιστευκόσιν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ
Ἰησοῦ τακτέον καὶ τὸν Νικόδημον, ἓνα τῶν Φαρισαίων ὄντα
καὶ ἄρχοντα τῶν Ἰουδαίων ὑπάρχοντα. ἀμέλει γοῦν δι-
δάσκαλον εἶναι Ἰησοῦν ἔχοντα θεὸν μεθ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' οὐ
θεὸν εἶναι ἐνόμιζεν, ὡς ἑαυτοῦ λέξεις σημαίνουσι, εἰπόντος
20 ὅτι Ἀπὸ θεοῦ ἐλήλυθας διδάσκαλος· καὶ ὡσπερ ἀλήθειαν
ἐπιφέρων τῆς γνώσεως τῆς περὶ διδασκάλου ἐξῆς λέγει· Οὐ-
δεὶς γὰρ δύναται τὰ σημεία ταῦτα ποιεῖν ἢ σὺ ἐργάζῃ, ἐὰν
μὴ ἦ ὁ θεὸς μετ' αὐτοῦ. ὅθεν τὴν πρόσδοον αὐτοῦ νυκτὸς
γενομένην ἀκολούθως ἀνέγραψεν ὁ εὐαγγελιστῆς, προσελθόν-
25 τος ἐν τοιούτῳ καιρῷ ἐν ᾧ λήσειν ἔμελλε τοὺς πολλοὺς
Φαρισαίους ὧν εἰς ὑπῆρχε. μᾶλλον δ', ὅπερ ἐστὶν ἀναν-

1 τοῦ νοῦ περιλαμβάνων Cord. 1—3 om. περὶ—αὐτῶν RVS
3 ἐπεὶ γοῦν Ἰησ.] καὶ ἐπεὶ RVS om. τῆς καρδίας Cord.
5 λαβεῖν] ante παρ' Cord.: + θεος ὢν Cord. ἀνθρώπῳ] expl.
Cord. 5—7 οὐ γὰρ—ἀνθρώπῳ] om. R 9 αὐτον εαυτοῖς R
14 περι S 19 λέξης V 21 τῆς 2^ο] ης RVS 24 προελθόντος
RVS

Hist Susann
(Th.) 42

cf. Jo ii 25

Jo iii 2

τίρρητον, διὰ τοῦτο νυκτὸς προσελήλυθεν, ἐπείπερ ἄγνοιαν ἔχων τὴν περὶ θεοῦ ᾧ προσήρχετο οὐπω πεφώτιστο. οὐ γὰρ ἀνατετάλκει αὐτῷ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος, ὁ ποιητικὸς τῆς νοητῆς ἡμέρας, ἧς καὶ ὁ Ἀβραὰμ ἔρωτα λαβὼν παρεσκεύαστο πρὸς τὸ ἰδεῖν αὐτήν, καὶ θεασάμενος αὐτὴν ἐχάρη. Φαρισαῖοι δὲ ἄνθρωποι εἰσι τὴν προύχουσαν ἐν Ἰουδαισμῷ τάξιν καὶ αἴρεσιν μετερχόμενοι, εὐτονον βίον ἐπαγγελλούμενοι καὶ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν ἀκρίβειαν. διὸ καὶ ὡς ἐπίπαν θρασεῖς εἰσὶ καὶ ὑπερήφανοι. ὅθεν καὶ ταύτην ἔσχον τὴν ὀνομασίαν. Φαρῆς γὰρ παρ' Ἑβραίοις Ὁ διηρημένος. ἐπεὶ οὖν καὶ οὗτοι διαιροῦσιν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς ἔθνους τῶν Ἰουδαίων, ὡς ὑπερβάλλοντες φρονήσει καὶ βίῳ, ἀπὸ τοῦ Φαρῆς θέλουσι χρηματίζειν.

35. In Joann. iii. 3. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

Jo iii 31 Τὸ ἄνωθεν ὁτὲ μὲν ἐκ τῶν ἄνω καὶ ὑψωθεν, ὡς τὸ Ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστίν· ὁτὲ δὲ τὸ αὐθις, ὡς ἐν τῷ· Οἷς ἄνωθεν δουλεύειν θέλετε· τουτέστιν αὐθις. γίνεται δὲ ἡ ἄνωθεν γέννησις, περὶ ἧς ὁ σωτὴρ διδάσκει, ἐξ ἀναλήψεως ἀρετῆς καὶ τηρήσεως τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ. φησὶ γὰρ πρὸς τοὺς μαθητάς· Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν διωκόντων ὑμᾶς, ἵνα γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. πλὴν εἰ καὶ ἐσφαλμένως ὁ Νικόδημος ἀπήντησε τοῖς εἰρημένοις, ἀλλ' οὖν ἔχει τι ἀληθὲς τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεχθέντα, εἰ καὶ μὴ αὐτὸς ἐνενοεῖ αὐτά. ἀληθῶς γὰρ οὐδεὶς καταμένων ἐν τῷ ἄνθρωπος εἶναι ὡς γηρᾶν ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ καταστάσει τὴν κατὰ πνεῦμα καὶ

1 τουτον V διὰ τοῦτο κ.τ.λ.] Cf. Cord. p. 82 προεληλυθεν RVS 2 πεφωτισμένος Cord. 3 ανατεταλκεν RVS 5 om. αὐτήν 2° RVS 6 προύχουσαν RVS om. τάξιν καὶ Cord. 7 μετερχόμενοι Cord. 8 om. ὡς RVS 9 ταύτην τὴν ὀνομασίαν ἔσχεν Cord. 11 om. ἔθνους RVS 17 γέννησις] γεννη VS 22 τι] το S* 23 αὐτά] αὐτος RVS

ἄνωθεν γέννησιν δέξασθαι δύναται. ὡς γὰρ οὐδεὶς ἄδικος
 καὶ ἄπιστος μένων κατὰ δικαιοσύνην καὶ πίστιν γεννηθῆναι
 δύναται, οὕτως οὐδεὶς καταμένων ἐν τοῖς ἀνθρωπίνους καὶ
 παλαιούμενος ἐν αὐτοῖς τὴν ἀνανεοῦσαν γέννησιν οἷός τέ
 5 ἔστι λαβεῖν. ὅθεν ὁ τῆς ἀληθείας διδάσκαλος γράφει τοῖς
 προθυμομένοις ἐπὶ τὴν θείαν γέννησιν ἐλθεῖν ἐκδύσασθαι cf. Col iii 9f.
 τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ, ἵνα τούτου
 ἀποβληθέντος ἐνδύσονται τὸν νέον ἄνθρωπον τὸν κατὰ θεὸν cf. Eph iv 24
 κτισθέντα ἐν δικαιοσύνῃ· ᾧ ἔψεται, ὡς ἄνωθεν γεννηθέντι, ἐν
 10 καινότητι ζωῆς περιπατῆσαι· ἐπὶ ταύτην τὴν γέννησιν cf. Ro vi 4
 παρορμῶν ὁ Ἰησοῦς τοῖς γνωρίμοις ἔλεγεν· Ἐὰν μὴ στραφῆτε Mt xviii 3
 καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδιά, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν
 τῶν οὐρανῶν. πρόσχες καὶ τούτου τὴν ἀκρίβειαν, τὰ μὲν
 παιδιά οὐκ ἀμύνεται τοὺς ἠδίκηκόςτας, οὐ λυπεῖται ἐπὶ τῇ
 15 ἀποβολῇ τῶν ἠδέων, οὐ προσπάσχει μετὰ βεβαιότητος τοῖς
 οὔσι προσηέσι. βούλεται τοίνυν τοιούτους εἶναι ἡμᾶς ἐκ
 διαθέσεως οἷα τυγχάνει τὰ παιδιά ἐξ ἡλικίας. ἐκεῖνα μὲν
 γὰρ οὐ λόγῳ ἐστὶ τοιαῦτα, οἱ δὲ ὡς ταῦτα γινόμενοι κατὰ
 πρόσταξιν Ἰησοῦ λόγῳ καὶ ἔξει βελτίστη σπεύδουσιν
 20 εὐρεθῆναι οὕτως ἔχοντες. κὰν τοίνυν ὁ Νικόδημος σὺν
 ἀμαθία τὰ προκείμενα εἶπεν ἀλλ' οὖν ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ
 κείμενόν τι ἀληθὲς ἠγνοεῖτο αὐτῷ.

36. In Joann. iii. 5. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

Τὸν τρόπον τοῦ πῶς ἔστι γεννηθῆναι ἄνωθεν ἐρμηνεύων
 ὁ σωτὴρ λέγει Ἐπεὶ πρόκειται εἰσιέναι εἰς τὴν τοῦ θεοῦ
 25 βασιλείαν, τυχεῖν δὲ τούτου ἀδύνατον μὴ γεγεννημένον ἐξ
 ὕδατος καὶ πνεύματος, ἀκολουθεῖ τὸ γεννηθῆναι ἄνωθεν τῷ ἐξ
 ὕδατος καὶ πνεύματος γεννηθῆναι. γεννᾶται δὲ ἐκ πνεύματος
 ὁ κατ' αὐτὸ ποιηθεὶς, ἅγιος καὶ πνευματικὸς ἐξ αὐτοῦ γινό-

11 τῆς γνωριμῆς V
 13 πρόσχες] pr. και S*
 RV τῷ] το RV

12—14 οὐ μὴ—παίδια] bis S*
 18 λόγῳ] λεγεί RVS 26 ἀκολουθῆ

μενος. εἶτα ἐπεὶ μὴ ἐκ μόνου τοῦ πνεύματος ἀλλὰ καὶ ἐξ ὕδατος γεννᾶται ὁ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσερχόμενος, ἀκόλουθόν ἐστι καὶ περὶ τοῦ ὕδατος ἐκ τῆς γραφῆς τι θηρεῦσαι. καὶ ὅρα μὴ ἄρα ἐπινοία μόνη ἀλλ' οὐχ ὑποστάσεως διαφορὰν ἔχει πρὸς τὸ πνεῦμα. φησὶ γὰρ μεθ' ἕτερα ὁ 5
 Jo vii 38 f. σωτήρ· Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, καθὼς εἶπεν ἡ γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρέουσιν ὕδατος ζωῆς. τοῦτο δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ πνεύματος οὗ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν. εἰ γὰρ περὶ τοῦ πνεύματος εἴρηται ὡς ὕδωρ ζῶν ποταμῶν δίκην ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ πιστεύοντος, 10 ἐπινοία μόνη διοίσει τοῦ πνεύματος τὸ ὕδωρ. ὡς οὖν γεννᾶται τις ἐκ τοῦ σωτηρὸς σοφὸς ἐκ σοφίας, οὕτω καὶ ἐκ τοῦ πνεύματος ἅγιος καὶ πνευματικός· καὶ ἐκ τοῦ ὕδατος καθαιρούμενος καὶ πρὸς καρποφορίαν ποτιζόμενός τις γεννᾶται ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος. ἄλλος δέ τις ἐρεῖ ὕδωρ ἐνταῦθα 15 εἰρήσθαι τὴν καθαίρουσαν διδασκαλίαν τὴν ψυχὴν, ἣτις καὶ αὐτὴ συντελεῖ πρὸς τὸ γεννηθῆναι ἄνωθεν. περὶ τούτου τοῦ καθαιρισμοῦ, γινομένου ἐκ θείκης παιδεύσεως, ὁ ὕμνωδὸς ἔλεγε πρὸς τὸν θεόν· Πλυνεῖς με καὶ ὑπὲρ χιόνα λευκανθήσομαι. Ps I (li) 9
 Jer iv 14 καὶ πρὸς τὴν τοῦ Ἰσραὴλ πληθὺν ὁ Ἰερεμίας φησὶν· Ἐκ 20 πλυνε ἀπὸ κακίας τὴν καρδίαν σου, Ἱερουσαλήμ, ἵνα σωθῆς. ἕως πότε ὑπάρξουσιν ἐν σοὶ διαλογισμοὶ πόνων σου; διαλογισμοὺς πόνων αὐτῆς λέγων τοὺς κατὰ κακίαν πεποιημένους, δι' οὓς κολάζεσθαι μέλλει, εἰ μὴ πλυνῆ ἑαυτὴν τῇ παιδεύσει τῶν γραφῶν. εἴτ' ἐπεὶ μὴ μονὴ ἡ ψυχὴ ἐπὶ σωτηρίαν καλεῖται, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα, ᾧ ὄργανῳ χρᾶται πρὸς τὰς 25 ἐαυτῆς ἐνεργείας, εἰκότως καὶ τοῦτο ἁγιασθῆναι δεῖ διὰ τοῦ λεγομένου ἐν τῇ θείᾳ διδασκαλίᾳ Λουτρὸν παλιγγενεσίας, ὃ καὶ βάπτισμα θεῖον ὀνομάζεται, οὐκέτι μὲν ψιλὸν ὕδωρ, ἀγιάζεται γὰρ μυστικῇ τινὶ ἐπικλήσει. καὶ ὅρα γε οἷου 30

1 εἶτα] εἶτε RVS 6 ἐμέ] ἐμεν V 15 ὕδωρ κ.τ.λ.] Cf. Corderius p. 88 (Anon.) 16 εἰρήσθαι]+ φησιν Cord. καθαρ-
 ρεουσιν RVS 19 Πλυνεῖς Cord. 20—25 om. καὶ πρὸς—
 γραφῶν RVS 20 πλήθην Cord. 23 πεποιωμένους Cord.
 25 γραφῶν] expl. Cord.

μεγέθους καὶ δυνάμεως ἐστὶν ἐπισταμένῳ τῇ γενομένῃ παρὰ τοῦ σωτήρος τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ μυσταγωγία. φησὶ γάρ· Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν, καὶ τὰ ἐξῆς. εἰ γὰρ μαθητευθῆναι δεῖ πρότερον παραλαβόντα τὰ δόγματα τῆς ἀληθείας, εἶτα τηρῆσαι ἃ ἐνετείλατο τοῖς παρὰ τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν, καὶ οὕτω βαπτισθῆναι εἰς ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, πῶς ἔτι ψιλὸν εἶναι δύναται τὸ ἅμα τούτοις παραλαμβανόμενον ὕδωρ, μετεσχηκὸς ὡς οἶόν τε τῆς δυνάμεως τῆς ἁγίας τριάδος καὶ ἀρετῇ ἠθικῇ τε καὶ διανοητικῇ συνεξευγμένον; σκόπησον δὲ τὸ μέγεθος αὐτοῦ ἐπιστήσας τίνος ἔνεκεν παραλαμβάνεται. εἰ γὰρ τοῦ εἰσελθεῖν χάριν εἰς τὴν τοῦ θεοῦ βασιλείαν, ὑπερβάλλει ὁ αὕτη τῇ ὑπεροχῇ, πῶς οὐ μέγα τὸ αἴτιον τοῦ εἰσιέναι ἐπ' αὐτὴν ὑπάρχει; βασιλείαν δὲ θεοῦ λεκτέον τὴν κατάστασιν τὴν κατὰ τοὺς νόμους αὐτοῦ τεταγμένως βιούντων. αὕτη δὲ καὶ ἐν οἰκείῳ χώρῳ, φημὶ δὴ τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τὴν μονὴν ἔξει· ἀλλ' ἐπεὶ ἐνταῦθα μὲν βασιλεία θεοῦ, παρὰ δὲ Ματθαίῳ βασιλεία οὐρανῶν προσηγόρευται, λεκτέον Ματθαῖον μὲν ἀπὸ τῶν βασιλευομένων, ἢ τῶν τόπων ἐν οἷς εἰσὶν οὗτοι, τὸν δὲ Ἰωάννην καὶ Λουκᾶν ἀπὸ τοῦ βασιλεύοντος θεοῦ ὀνομακείαι, ὡς ὅταν καὶ ἡμεῖς βασιλείαν Ῥωμαίων λέγοντες αὐτὴν διὰ τῶν βασιλευομένων σημαίνωμεν, δηλοῦντες αὐτὴν καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου ὅταν τῆς γῆς ἢ τῆς οἰκουμένης αὐτὴν ἀπαγγείλωμεν.

6 δόγματα] δογμα R 7 τηρεῖσαι R 8, 9 τοῦ (ter)] om.
 VS 13 περιλαμβάνεται RVS 14 υπερβαλλη RVS
 16 υπαρχην RV: υπαρχ S δὲ] καὶ S* 19 βασιλειαν RV:
 βασι S 20 βασιλειαν RV: βασι S 20 Ματθαῖον]
 ματθαιος RVS 25 γῆς]+αυτου RSV 26 απαγγελιομεν RVS

Μτ xxviii
19 f.

37. In Joann. iii. 8. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 90.

Δηλοῦσιν αἱ λέξεις αὐται νόησιν τοιάνδε. τὸ ἅγιον πνεῦμα μόνοις σπουδαίοις ἐπιφοιτᾷ, τῶν φαύλων μακρὰν ὑπάρχον. οὐ τοπικῶς ἰδὲ τοῦ μακρὰν καὶ τοῦ ἐγγὺς ἀκούειν δεῖ, ἀλλ' ὡς ἐνδέχεται περὶ ἀσωμάτων αὐτὰ νοεῖν. αἱ γὰρ τοιαῦται φωναὶ, καὶ περὶ θεοῦ πατρὸς ἀναγραφεῖσαι, οὐ τοπικὰς σημαίνουσι διαστάσεις. ἐπεὶ οὖν τῶν φαύλων ἀπαλλοτριούμενον τὸ πνεῦμα πληροῖ τοὺς πίστιν καὶ ἀρετὴν ἔχοντας, εἰκότως εἴρηται. Τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ. σημαίνει δὲ τοῦτο καὶ οὐσίαν εἶναι τὸ πνεῦμα. οὐ γὰρ, ὡς τινες οἴονται, ἐνεργεῖα ἐστὶ θεοῦ, οὐκ ἔχον κατ' αὐτοὺς ὑπάρξεως ιδιότητα. καὶ ὁ ἀπόστολος δὲ, ἀπαριθμησάμενος τὰ τοῦ πνεύματος χαρίσματα, ἐπήνεγκεν εὐθύς. Ταῦτα δὲ ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστῳ καθὼς βούλεται. εἰ δὲ θέλει, καὶ ἐνεργεῖ καὶ διαιρεῖ. οὐσία γοῦν ἐστὶν ἐνεργητικὴ, ἀλλ' οὐκ ἐνεργεῖα. ἀλλὰ καὶ τό·

Ἰο iii 8
I Co xii 11
Act xv 28
Act xiii 2
Act xxi 10f.
cf. Jo iii 8

Ἐδοξε δὲ τῷ ἁγίῳ πνεύματι καὶ ἡμῖν ἐν ταῖς Πράξεσιν εἰρημένον, οὐ μακρὰν ἐστὶ τοῦ θέλῃν καὶ βούλεσθαι. πρὸς τούτοις καὶ λόγοι αὐτοῦ φέρονται ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς τῶν Ἀποστόλων Πράξεσι. Νηστεύοντων γὰρ αὐτῶν καὶ λειτουργούντων τῷ κυρίῳ, εἶπεν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον Ἀφορίσατέ μοι τὸν Παῦλον καὶ τὸν Βαρνάβαν εἰς τὸ ἔργον ὃ προσκέκλημαι αὐτούς. καὶ ἔτι ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ Προφήτης τις, Ἄγαθος ὄνομα αὐτῷ, φησὶ Τάδε λέγει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον Τὸν ἄνδρα οὗ ἐστὶν ἡ ζώνη αὕτη οὕτω δήσουσι. πλὴν εἰ καὶ τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ, ὁ Νικόδημος οὐκ ἔχον αὐτὸ ἐν ἑαυτῷ, τῷ μὴ πεπιστευκέναι ὡς δεῖ τῷ Ἰησοῦ, μόνην τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούων, οὐκ οἶδεν ποῦ ὑπάγει καὶ πόθεν ἔρχεται. μόνον δὲ τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούει

3 υπαρχων SV 3, 4 om. δε—δεῖ RVS 4 om. αὐτὰ RVS
5, 6 om. αἱ—διαστάσεις RVS 7 αλλοτριουμενον RVS 9 δὲ]
+ και RVS 10 ἔχον] εχων RV 11—25 om. και—δήσουσι RVS
25 om. και Cord. 27 τὸν Ἰησοῦν 28 μόνος RSV

ὁ ἐντυγχάνων ταῖς τοῦ πνεύματος γραφαῖς μετὰ τοῦ μὴ νοεῖν
 αὐτάς· παντὸς τοῦ προσέχοντος τῇ ἀναγνώσει καὶ ἐρευνῶντος cf. 1 Tim iv
 13; Jo v 39
 τὰς γραφὰς ἐν τῷ νοεῖν αὐτὰς εἰδότης πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ
 λήγει ἢ ὁδὸς τοῦ πνεύματος, ἣν ἐπιπορεύεται διὰ τῆς τῶν
 5 θείων λογίων παιδείσεως. τὴν γὰρ αἰτίαν εἰδώς τις δι' ἣν
 τοῦ πνεύματος ἢ διδασκαλία ἀνθρώποις δίδεται, οἶδεν πόθεν
 ἔρχεται· ἀλλὰ καὶ τὸ οὐ ἔνεκεν καὶ ἐπὶ τίνι τέλει δίδεται
 αὕτη θεωρήσας οἶδεν ποῦ ὑπάγων καταπαύει.

38. In Joann. iii. 12. · Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
 Ven. 27. Corderius, p. 93 (apud quem Origeni ad-
 scribitur).

Ζητῆσαί γε ἄξιον πῶς ὁ σωτὴρ ἐπίγεια εἶπεν εἰρηκέναι,
 10 περὶ βασιλείας θεοῦ καὶ τῆς ἄνωθεν γεννήσεως, καὶ περὶ τοῦ
 ἁγίου πνεύματος ἵνα καὶ τοῦ ἐξ αὐτοῦ γεννηθῆναι διδάξας.
 οὐδὲν γὰρ τούτων ἐπίγειον ἀλλ' ἕκαστον οὐράνιον. ῥηθείη
 δὲ πρὸς τοῦτο ὅτι οὐκ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς Εἰ τὰ γῆινα εἶπον
 ὑμῖν, ἀλλὰ τὰ ἐπίγεια· ἐπίγεια λέγων ἅ τοῖς ἐπὶ γῆς ἔτι Jo iii 12
 15 διατρίβουσιν ἀνθρώποις δύναται ὑπάρξαι τε καὶ νοηθῆναι.
 οὐ γὰρ παρὰ τὴν ἑαυτῶν φύσιν ἐπίγεια ἀλλ' ἐπουράνια ὄντα
 δωρεᾶ θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις δέδοται. ἵνα δὲ τὰ τοῖς ἐπὶ γῆς
 ἀνθρώποις διδόμενα ἄνωθεν καὶ οὐράνιά ἐστιν ὁ Ἰάκωβος
 γράφει· Πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθεν Jac i 17
 20 ἐστὶ, καταβαῖνον παρὰ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων. τοῦτο δὲ
 εἶπεν παρὰ τοῦ σωτῆρος αὐτὸ μαθὼν εἰρηκότος· Δώσει ὁ Mt vii 11
 πατὴρ ἐξ οὐρανοῦ ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν.⁷ εἶτα ἐπὶ τῶν
 ἐκ θεοῦ χορηγομένων τὰ μὲν οἶά τέ ἐστιν ὑπαχθῆναι τοῖς ἐκ cf. 1 Co xiii
 9 f.
 25 τῷ μέλλοντι αἰῶνι, ὅτε τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται ἐλ-

2 παντὸς τοῦ προσέχ.—ἐρευνῶντος] παντὸς δὲ προσέχοντες καὶ
 ἐρευνῶντες Cord. 3 εἰδότες Cord. 4 λεγει RVS 5 λογων
 Cord. 6 δεδοται VS 7 δεδοται RVS 9 om. γε Cord.
 ειρηκως RVS 10 om. τοῦ ἁγίου Cord. 11 om. καὶ—διδάξας
 RVS 17 δεδονται Cord. 17—22 om. ὅτι—αὐτόν RVS
 22 αὐτόν] expl. Cord.

Jo iii 12

θόντος τοῦ τελείου, πάνυ ἄρμυδίως εἴρηται· Πῶς ἐὰν εἶπω ὑμῖν τὰ ἐπουράνια πιστεύετε; ὅτι <ὁ> ἐκ μέρους μὴ πιστεύων οὐδὲ τοῖς τελείοις πιστεύσει.

39. In Joann. iii. 14. Corderius, p. 94. [In Codd. RVS hoc fragmentum τῷ Ἀπο. addicitur.]

[[Προσετέτακτο δὲ τὸ τοῦ ὄψεως ὑπὸ τοῦ θεοῦ ὅπως ἔχωσιν εἰδέναι οἱ ὑπὸ Μωϋσέως ἀγόμενοι ὅτι ὡσπερ ἀνηροῦντο ὑπὸ 5 τῶν ἰοβόλων θηρίων ἀπιστήσαντες θεῶ, τῷ τὴν γῆν αὐτοῖς ἐπαγγειλαμένῳ, οὕτως σωθῆναι δυνήσονται ἀτενίζοντες τῷ ὑψωθέντι ὄφει διὰ τὸν προστάξαντα τοῦτο γενέσθαι θεόν. οὐ γὰρ ἡ τοῦ κατασκευάσματος φύσις ἀλλ' ὁ ἐντειλάμενος 10 αὐτοῖς τοῦτο γενέσθαι τῆς σωτηρίας αὐτοῖς τὴν αἰτίαν παρέσχεν. καὶ οἱ νοητοὶ δὲ ὄφεις θανάτῳ τοὺς ἀνθρώπους ὑπέβαλον δι' ἁμαρτημάτων, τὸν ἰὸν αὐτοῖς τῆς ἰδίας πονηρίας ἐνίεντες. καὶ δὴ πολλοῦ τοῦ κατὰ τῶν ψυχῶν θανάτου γεγενημένου (οὗτος δὲ ἐστὶν ὁ ἐπόμενος τῇ ἁμαρτίᾳ), παρακληθεῖς ὁ θεὸς ὑψωθῆναι τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν εὐδόκησεν, 15 ἵνα πάντες οἱ διὰ πίστεως εἰς αὐτὸν ὀρῶντες ἀπαλλάττωνται τῆς τῶν νοητῶν ὄφειων βλάβης καὶ ζωὴν αἰώνιον ἔχωσι. ζωὴ δὲ αἰώνιος ἐστὶν οὐχ ἡ κοινὴ ἥτις καὶ ἑτέροις ζώοις ὑπάρχει, ἀλλ' ἡ ἐκ τῆς πίστεως καὶ τῆς λοιπῆς ἀρετῆς ἐγγινομένη.]]

40. In Joann. iii. 18. Corderius, p. 98. Cf. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9; Ven. 27.

Καὶ ἐκ τοῦ παρόντος ῥητοῦ ἐλέγξει ἔστι τοὺς λέγοντας 20 τὴν υἱὸς προσηγορίαν ἐπὶ μόνου τοῦ ἐκ Μαρίας κείσθαι, μὴ

2 πιστευσητε R om. ὁ RVS 4 om. δὲ RVS 7 σωθῆναι
δυνήσονται] σωθησονται RS et V (ex corr. σωθησεται) ἀτενί-
σαντες Cord. 10 om. αὐτοῖς 1^ο Cord. 10, 11 τῆς—παρέσχεν]
τὴν σωτηριαν παρείχεν RVS 12 om. ἰδίας RVS 13 πολλων
RVS 14 om. δὲ ἐστὶν Cord. 18 ζώοις Cord. 19 om. τῆς 1^ο V 20 om. καὶ Cord.
RV² 21 υἱὸς] υἱοῦ Cord.

μὴν ἐπὶ τοῦ θεοῦ λόγου. ἰδοὺ γὰρ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἐστὶν ὁ εἰς
 τὸν κόσμον ἀποσταλείς. ἀπεστάλη δὲ εἰς τὸν κόσμον οὐ τὸ
 ἐκ τῆς παρθένου ληφθὲν (ἐνταῦθα γὰρ συνέστη ἐξ αὐτῆς
 5 τεχθὲν), ἀλλὰ θεὸς λόγος ὢν ἀληθεία καὶ φῶς ἀλη-
 θεῶν. περὶ γὰρ αὐτοῦ τούτου πρεσβείαν προσάγουσι τῷ
 θεῷ οἱ λέγοντες· Ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου καὶ τὴν ἀλή- Ps xlii (xliii)
 θεϊάν σου· καὶ πάλιν γέγραπται· Ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν Ps cvi (cvii)
 λόγον αὐτοῦ καὶ ἰάσατο αὐτούς. 20

41. In Joann. iii. 18, 19. Rome, *Vat.* 758; *Reg.*
 9: Ven. 27.

Ἐρεῖ δέ τις μὴ πάνυ συνετῶς ἐννοεῖσθαι τὸ ἐρμηνευθὲν
 10 ὡς μὴ ἐληλυθότος Ἰησοῦ κρίναι νῦν τὸν κόσμον, παρατιθέ-
 μενος τὸ ἐπιφερόμενον ἐξῆς· Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ κρίσις, ὅτι τὸ Jo iii 19
 φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον. καὶ ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ
 εὐαγγελίῳ Ἰησοῦς λέγει· Εἰς κρίμα εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα. Jo ix 39
 15 λυτέον οὖν τὸ ἐπαπορηθέν. καὶ ἀμφοτέρα Ἰησοῦς ἐληλυθὼς
 ποιῆ, τό τε κρίναι τὸν κόσμον καὶ τὸ σῶζειν αὐτὸν, ἀλλὰ
 θάτερον διὰ θάτερόν ἐστιν. εἰς κρίμα γὰρ ἐλήλυθεν εἰς τὸν
 κόσμον ἵνα σώσῃ αὐτὸν, οὐ γὰρ σῶζει ἵνα κρίνῃ, καὶ ὡσπερ
 ἰατρὸς πρὸς κάμνοντα ἔρχεται ἵνα ὑγιάσῃ αὐτόν. τοῦτο γὰρ
 20 τομῆ <ἢ> καῦσις. οὐ γὰρ προηγουμένως ἐπὶ τῷ τεμῆν ἢ
 καῦσις, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὑγιάσαι. ἐξῆς ἐπὶ τούτοις τό· Ὁ Jo iii 18
 πιστεύων εἰς αὐτὸν οὐ κρίνεται. ὁ γὰρ διὰ πίστεως ἐπὶ
 τὴν τελείαν σωτηρίαν φθάσας οὐχ ὑπόκειται κρίσει. ὁ
 μέντοι μὴ πιστεύσας, αὐτοκατάκριτος ὢν, ἤδη κέκριται. cf. Tit iii 11

1 λόγου] expl. RVS 12 τῷ] το RV 14 λυτέον] λεκτεον R
 ἀμφοτέρα] ἀμφοτε VSR 17 σωξῃ R 20 om. ἢ RVS
 προηγουμένου V τεμῆν] forsan addendum ἢ τομῆ, ἢ ἐπὶ τῷ
 καῦσαι

42. In Joann. iii. 19. Rome, *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 99 (ubi *ἀνωμόμον* dicitur). Cf. Ven. 28.

Jo iii 19

Αἴτη δέ ἐστιν ἡ κρίσις, ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς. Εἰ γὰρ μὴ ἐλήλυθει εἰς τὸν κόσμον τὸ φῶς, εἶχον ἄνοιαν τῶν καλῶν αἰτιάσασθαι οἱ μὴ πράξαντες αὐτὰ, ὡς ἂν οἱ τὰς κακίας ἐνεργούντες τόπον 5 ἀπολογίας εἶχον, φάσκοντες μὴ ἐγνωκέναι αὐτὰ ὄντα κακά. ἀλλ' ἐπεὶ τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον, πάσης πεπλασμένης ἀπολογίας φυγαδευομένης κρίσις ἔσται ἐξεταστικῆ τῶν πράξεων καὶ τοῦ φρονήματος ἐκάστου· ὡς ἀποδεχθῆναι καὶ βασιλείας θεοῦ τυχεῖν τοὺς τὸ φῶς ἀγαπήσαντας, ἐκ 10 ταύτης τῆς πρὸς αὐτὸ ἀγαπήσεως φῶς καὶ αὐτοὺς γεγενημένους δι' ἔργων ἀγαθῶν καὶ φρονήματος ἀληθοῦς μισῆσαι τὸ σκότος, (τοῦτο δέ ἐστιν ἡ κακία καὶ ἡ ἀσέβεια,) τοὺς δὲ ἀποστραφέντας τὴν ἀρετὴν καὶ τὸν ταύτης πάροχον θεὸν κολάσεων αἰώνιων πειρασθήσεσθαι· ἐπεὶ περ σπουδάζοντες 15 ἔχειν ἔργα πονηρὰ ἐμίσησαν τὸ φῶς, διὰ φανερώσεως ἐλέγχον αὐτῶν τὰ φαῦλα ἔργα· Πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα πράσων μισεῖ τὸ φῶς, οὐδ' ὅλως προσελθεῖν αὐτῷ βουλόμενος, ἵνα μὴ ἐλεγχθῆ τὰ ἔργα αὐτοῦ ὄντα πονηρὰ, κρύπτειν αὐτὰ βουλόμενος ἵνα μὴ παρ' ἄλλους καταγνώσεως ἦ· ἀλλ' εἰ 20 καὶ οὗτος μισεῖ τὸ φῶς, ἀλλ' οὖν ὁ τῆς ἀληθείας ἐργάτης ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, φανερωθῆναι θέλων τὰ ἔργα ἃ ποιεῖ ὅτι ἐν θεῷ ἐστὶν ἐπιτελούμενα. Ἔκαλε εἶπεν Ὁ τὰ φαῦλα πράσων καὶ Ὁ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν, οὔτε Ὁ πράξας εἰπὼν οὔτε Ὁ ποιήσας. ἐγχωρεῖ γὰρ τὸν ποιήσαντα τὸ κακὸν 25

Jo iii 20

Jo iii 21

3 Εἰ] inc. Cord. γὰρ] om. Cord. ἐξεληλυθη RVS^{vid}
 ἐξεληλυθει R 5, 6 ὡς ἂν—κακά] om. RVS: ins. Cord. Ven. 28
 5 τὰς κακίας] τὰ κακὰ Cord. 7 πεπλαστημένης RVS 9 πράξεων]
 πρακτέων Cord. ἐξ ἑκαστου RVS 10 βασιλειαν RV
 τοὺς ἀγαπ. τὸ φῶς Cord. ἐκ] pr. ὡς Cord. 11 ταύτης Ven.
 28] om. RVS Cord. ἀγάπης Cord. 17 ἐλεγχων RVS
 φαῦλα] expl. Cord. 20 ἄλλους] ἀγγέλους V* 23—5 p. 257
 καλῶς—ἐπιθυμητῆς] om. RVS: ins. Ven. 28

ἀποστῆναι μὲν τῆς κακίας ἰδεῖν δὲ πρὸς τὸ καλόν· καὶ τὸν
 τῇ ἀληθείᾳ χαίρειν ἐπαγγελλόμενον νεῦσαί ποτε πρὸς τὸ
 χεῖρον. διὸ εἶπε τὸ Πράσσω καὶ τὸ Ποῶν. οὔτε γὰρ
 ἔνεστι περὶ τὴν κακίαν διακείμενον χαίρειν τῷ καλῷ, καὶ
 5 ὁ τῆς ἀληθείας ἐραστὴς πάντως ἐστὶ τῶν καλῶν ἐπιθυμητής.⁷
 τὸ δὲ ἔρχεσθαι καὶ μὴ ἔρχεσθαι πρὸς τὸ φῶς οὐ τοπικῶς
 ἀλλ' ἐνεργητικῶς ἐκλαβεῖν δεῖ, ἐρχομένου πρὸς αὐτὸ παντὸς
 τοῦ κατ' ἀρετὴν πράττοντος. ὁ γὰρ φαῦλος, ἐνεργῶν τὴν
 κακίαν, παραιτεῖται φωτὶ συνεῖναι· ἀσυνύπαρκτα γὰρ τὸ
 10 ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν, τὸ φῶς καὶ τὸ σκότος· ταῦτὸν δὲ ἐν
 τούτοις τὸ φῶς καὶ τὸ ἀγαθόν, τὸ σκότος καὶ τὸ κακόν.
 ἀλλ' ἐπεὶ οἱ ἀπὸ τῶν αἰρέσεων οἴονται φύσει τινὰς εἶναι ἐν
 σκότει καὶ ἀγαπᾶν αὐτὸ, ἐπίστησον τοῖς εἰρημένοις ὅτι αὐτῶν
 ἕκαστος προαιρέσει ἐν σκότει ἐστὶ καὶ ἀγαπᾶ αὐτό· Ἡγά- Jo iii 19
 15 πησαν γάρ, φησιν, οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς,
 ἦν γὰρ αὐτῶν πονηρὰ τὰ ἔργα. οὐ γὰρ διὰ τὸ σκότος εἶναι
 πονηρὰ ἔχουσιν ἔργα· ἀλλ' ὅτι πονηρὰ ἔχουσιν ἔργα τὸ
 σκότος ἀγαπῶσι. καὶ πάλιν οὐ τῷ μὴ ἔρχεσθαι πρὸς τὸ cf. Jo iii 20
 φῶς φαῦλα πράττουσιν· ἀλλὰ τῷ φαῦλα πράττειν οὐκ
 20 ἔρχονται πρὸς τὸ φῶς. «ἐφ' ἡμῖν δὲ τὸ πράττειν τὰ φαῦλα
 ἢ τὸ φῶς ἀγαπᾶν καὶ ποιεῖν τὴν ἀλήθειαν.»⁷

43. In Joann. iii. 19. Corderius, p. 100.

Ἐπειδὴ γέγραπται· Ἡγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ Jo iii 19
 σκότος ἢ τὸ φῶς· ζητητέον εἰ ἀμφοτέρα ἀγαπήσαντες
 μᾶλλον τὸ σκότος ἡγάπησαν, ἦττον δὲ τὸ φῶς· ὃ γε δοκεῖ
 25 χώραν ἔχειν ἐπὶ τῶν μῆτε ἄγαν φαύλων ἀνθρώπων μῆτε
 κατὰ τὴν ἀρετὴν τελείων. νομίζω δὲ μὴ τοῦτο δηλοῦσθαι,
 τὸ ἀμφοτέρα αὐτοὺς ἀγαπῶντας μᾶλλον τὸ σκότος ἀγαπᾶν,

6 τὸ 1°] inc. Cord. p. 102 om. δὲ Cord. 7 ἐκλαμβάνειν
 Cord. 10, 11 ταῦτὸν—κακόν] om. RVS: ins. Cod. Ven. 28
 12 φῶ S*: φῶσειν S²V: φῶσειν R τινα RVS 13 ὅτι] ὡς
 παρ' Cord. 14 om. προαιρέσει Cord. 15 om. φησιν RVS
 το σκotos μαλλον RVS φῶς] expl. RVS 20, 21 ἐφ' ἡμῖν
 —ἀλήθειαν] ins. solum Ven. 28 24 γε] δὲ Cord.

ἀλλὰ τοιαύτην εἶναι τὴν διάνοιαν· αὐτεξούσιοι ὄντες οἱ ἄνθρωποι, τῷ προαίρεσιν ἐλευθέραν ἔχειν, ὀφείλοντες τὸ φῶς ἀποδέχασθαι καὶ τὸ σκότος φεύγειν ἀνάπαλιν πεποιθή-
 κασιν οἱ ἔχοντες ἔργα πονηρὰ, ὡς τὸ σκότος ἀγαπήσαι,
 μηδαμῶς δὲ τὸ φῶς. οὐ συγκριτικῶς δὲ ἀκούειν δεῖ τοῦ 5
 πλείον ἡγαπηκέναι αὐτοὺς τὸ σκότος ὑπὲρ τὸ φῶς· οὐδ'
 ὅλως γὰρ αὐτὸ ἡγάπησαν, μισήσαντες αὐτό. καὶ ὅτι αὕτη
 ἢ νόησις ὀρθῶς ἔχει ἐξ αὐτοῦ τοῦ προκειμένου παρίσταται.
 διὰ τοῦτο γὰρ αὐτοὺς ἡγαπηκέναι τὸ σκότος λέγει ἢ τὸ φῶς,
 cf. Jo iii 20 ἐπέπερ φαῦλα πρᾶσσοντες μισοῦσι τὸ φῶς. εἰ δὲ μισοῦσιν 10
 αὐτὸ, οὐ συγκριτικῶς ἀγαπῶσι τὸ σκότος. εἰς τοῦτο λήψεις
 καὶ τὸ γραφόμενον ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου περὶ τῶν πονηρῶν
 cf. 2 Tim iii 4 ἀνθρώπων, ὡς εἶεν φιλήδονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι. καὶ ἐν
 ταύτῃ γὰρ τῇ λέξει δηλοῦται ὅτι μόνην τὴν ἡδονὴν ἀλλ' οὐ
 θεὸν φιλοῦντες μᾶλλον φιλήδονοι ἢ φιλόθεοι εἴρηνται. καὶ 15
 Ps li (lii) 5 ἐν Ψαλμοῖς δὲ περὶ φαύλου τινὸς γέγραπται· Ἠγάπησας
 κακίαν ὑπὲρ ἀγαθωσύνην. οὐ γὰρ ἀμφοτέρα ἀγαπῶν μᾶλλον
 τὴν κακίαν ἡγάπησεν.

44. In Joann. iii. 26 f. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9 :
 Ven. 27. Corderius, p. 105.

Jo iii 26

Jo iii 27

Εὐγνωμόνως δὲ δεῖ ἀκούειν τό· Πάντες ἔρχονται πρὸς
 αὐτόν· ἀντὶ τοῦ Πολλοί· «καὶ τό· Οὐ δύναται ἄνθρωπος ἀφ' 20
 ἑαυτοῦ λαμβάνειν οὐδὲν, ἐὰν μὴ ἢ δεδόμενον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ·
 τουτέστιν· Οὐ δύναται, φησιν, ἄνθρωπος ἔχειν τι χάρισμα
 θεῖον, ἐὰν μὴ ἢ δοθὲν αὐτῷ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. δίδοται δὲ τὰ
 ἐκ θεοῦ χαρίσματα τοῖς πίστει καὶ ἀρετῇ πρὸς τὸ λαβεῖν
 αὐτὰ παρεσκευασμένοις. μάθετε τοίνυν ὡς κἂν ἐγὼ λαβὼν 25
 παρὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἔχω τὸ βαπτίζειν δι' ὕδατος εἰς
 μετάνοιαν, πολὺ ἀπολείπομαι τοῦ δεδωκότος μοι αὐτό. καὶ

19 om. δὲ RVS τὸ] τοῦ Cord. 20—22 om. καὶ—τουτέστιν
 Cord. 22 om. φησιν RVS 23 om. ἢ Cord. 24 θεοῦ] pr.
 του V 25 κἀγὼ Cord.: καὶ ἐγὼ RVS 26 om. τοῦ θεοῦ ἔχω
 Cord. βαπτίζειν] βαπτισμα S*

ὅτι οὐ νῦν πρότερον ταῦτα λέγω, ὑμᾶς ἔχω μάρτυρας ὧν
 εἶπον τοῖς ἐρωτήσασιν εἰ ἐγὼ εἶμι ὁ χριστός. παρήτε γὰρ
 τότε λέγοντός μου ὡς τοῦ χριστοῦ πρόδρομός εἶμι, ἀλλ' οὐκ cf. Jo i 20 f.
 αὐτὸς ὁ χριστός. Ἔμῃ προσκοπτέτω δέ τις ὡς οὐκ ὀρθῶς
 5 εἰρημένῳ τῷ· Οὐ δύναται ἄνθρωπος λαμβάνειν οὐδέν.' Jo iii 27

45. In Joann. iii. 29. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
 Ven. 27. Corderius, p. 107.

Ἡ λογικὴ οὐσία, ἧς μέρος ἐστὶ καὶ ἡ ἀνθρώπου ψυχὴ, ἐξ
 ἑαυτῆς οὐδενός ἐστι τῶν ἀγαθῶν γεννητικὴ, εἰ καὶ δεκτικὴ
 ἐστὶ τούτων. αὕτη τοιγαροῦν γυναικὸς τρόπῳ ἐξ ἄλλου
 γεννᾶν πέφυκεν ὡς δύναται τίκτειν ἀρετὰς πρακτικὰς τε
 10 καὶ διανοητικὰς. διὸ νύμφην αὐτοῦ ἐρῶ, οὐ τοῦ τυχόντος
 ἀλλὰ μόνου τοῦ σπορέως τῶν ἀγαθῶν. οὐκ ἄλλος δ' ἐστὶ
 τοῦ Ἰησοῦ, οὐ εἰρήκατε βαπτίζειν, ὑπ' ἐμοῦ μεμαρτυρημένου, cf. Jo iii 26
 πρὸς ὃν ἔρχεσθαι πάντας φάτε. ἐπεὶ οὖν τῶν πάντων καὶ
 ὑμεῖς, εἰ θέλετε ἀγαθὰ τεκεῖν, πρὸς αὐτὸν ἀπέλθετε. μέρος
 15 γὰρ τῆς νύμφης ἐστὲ, ὄντες τῆς οὐσίας τῶν λογικῶν. πλὴν
 εἰ καὶ νυμφίος ἐκεῖνος, ἀλλ' ἐγὼ φίλος ὑπάρχων αὐτοῦ,
 ὑπηρέτης ὧν τοῦ βουλήματος αὐτοῦ, οὓς παιδεύω αὐτῷ
 παραστήσαι σκόπον ἔχω. κἂν τοίνυν γεγόνατέ μου μαθηταί,
 οὐκ εἶμι ὁ νυμφίος, τουτέστιν οὐχ ὁ τέλειος διδάσκαλος. διὸ
 20 καὶ ὑμῖν παραινῶ ὧραν ἔχουσι συναρμοσθῆναι τῷ τελείῳ
 διδασκάλῳ πρὸς ἐκεῖνον γενέσθαι. ἔρωτα δὲ ὑμῖν τῆς ἐκείνου
 κοινωνίας ἐμποιῶν λέγω ὡς καὶ αὐτὸς ἐγὼ ἀκροατὴς αὐτοῦ
 εὐχομαι εἶναι· χαίρω γὰρ ἀκούων τῆς φωνῆς αὐτοῦ. διὸ καὶ
 25 τσοαύτην νοητικὴν ἔξιν ἀναλάβωσιν ὡς χωρεῖν τὴν παρ' ἐκείνου
 διδασκομένην τοῖς ἀξίοις σοφίαν. ἴστε γὰρ ἐκεῖνον ἄνωθεν cf. Jo iii 31

1 ταῦτα] αὐτα RV 3 om. τότε RVS ἀλλ'] και RVS
 4, 5 om. μὴ—οὐδέν Cord. 7 εἰ] η VS 10 om. αὐτοῦ RVS
 13 ἐρχεσθε V² 13, 14 ἐπεὶ—θέλετε] εἰ θελετε οὖν και υμεις R (SV)
 (SV ημεις) 19 om. οὐχ Cord. 21, 22 ἐρωτα—και] ως
 δε RVS*: ως και S³ 22 ἐγωνατας RSV 25 νοητὴν Cord.
 χαιρειν RVS Cord. 26 διδασκομένην] διδομένην Cord.

ἐρχόμενον ἐπάνω πάντων εἶναι, βασιλέα τε καὶ παντοκράτορα
 τυγχάνοντα. εἰ δὲ πάντων ἐπάνω ἐστίν, δῆλον ὅτι καὶ αὐτοῦ
 cf. Jo iii 30 ἐμοῦ· ὅθεν αὐξάνειν ἐκεῖνον προσήκει, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι.
 Ἦεις ταύτην τὴν διάνοιαν ληπτέα καὶ τὰ Παύλῳ Κορινθίους
 2 Co xi 2 γραφέντα, σύνταξιν ἔχοντα τοιαύτην· Ἑρμοσάμην ὑμᾶς ἐνὶ 5
 ἀνδρὶ, παρθένον ἀγνὴν παραστήσαι τῷ χριστῷ· νύμφην
 λέγων τὴν ὅλην ἐκκλησίαν, τυγχάνουσαν ἀγνὴν παρθένον
 διὰ τὴν τῶν δογμάτων καὶ ἡθῶν ὀρθότητα. καὶ ἑτέρα δὲ
 ἐκκλησία γράφων ὁ αὐτὸς ἀπόστολος, μνημονεύσας τοῦ
 Eph v 32 Ἀδάμ καὶ τῆς γυναικὸς, ἐπιφέρει· Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα 10
 ἐστίν· ἐγὼ δὲ λέγω εἰς χριστὸν καὶ τὴν ἐκκλησίαν· ἵνα ὡς
 ἐκεῖνοι γονεῖς ἐγένοντο πάντων ἀνθρώπων, οὕτως ὁ χριστὸς
 καὶ ἡ ἐκκλησία πάντων τῶν ἀγαθῶν ἔργων, νοημάτων τε καὶ
 λόγων, γεννήτορες ὦσιν.⁷ τοῦ τοίνυν ἐρμηνευομένου νυμφίου
 φίλος ἐστὶν ὁ Ἰωάννης, ἐστηκὼς παρ' αὐτῷ βεβαία συγκατα- 15
 θέσει τῷ παγίαν ἔχειν εἰς αὐτὸν τὴν πίστιν, καὶ οὕτως
 ἐστηκὼς χαρᾶ χαίρει διὰ τὴν τοῦ νυμφίου λαλιάν. ὅθεν
 Jo iii 29 ἐξῆς ἐπιφέρει τό· Αὕτη οὖν ἡ ἐμὴ χαρὰ πεπληρωται·
 cf. Jo i 7 πάντων πρὸς τὸν Ἰησοῦν ἀπιόντων. ἐλήλυθα γὰρ μαρτυ-
 Jo iii 30 ρῆσαι αὐτῷ, ἵνα πάντες πιστεῖσωσιν αὐτῷ δι' ἐμοῦ· ὅθεν ἐκεῖ- 20
 νον δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι. καὶ τοῦτο δὲ φρονίμως
 ἐπιστήσαι δεῖ, οὐ γὰρ προσλαμβάνων τι αὐξάνει ὁ σωτῆρ,
 οὐδὲ ἀποβάλλων τι ὁ Ἰωάννης ἐλαττοῦται, μένει γὰρ ὁ αὐτὸς
 cf. Is xiv 12 ἐκάτερος. νοεῖται δὲ τὸ λεγόμενον οὕτως· ὁ ἑωσφόρος πρὸ
 τοῦ ἡλίου ἀνατέλλων ἐπὶ τῷ συνεθῆσαι τὰς ὄψεις προσβάλλειν 25
 καὶ μείζονι φωτὶ μέγεθος ἔχει ὠρισμένον. οὗτος μείζων
 φαίνεται τοῦ ἡλίου πρώτῃ ὄψεως προσβολῇ· κατ' ὀλίγον
 δὲ τοῦ ἡλίου φανερομένου ὁ ἑωσφόρος ἐλαττοῦται, οὐκ
 ἀποβάλλων τι τοῦ ἰδίου μεγέθους, ἀλλὰ συγκρινόμενος τῷ
 ἡλιακῷ φωτὶ φανερωθέντι. οὕτως καὶ Ἰωάννης μέγας τις 30
 cf. Jo i 15 ὑπάρχει πληρότητι ἀγιότητος. ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς ὀπίσω

1 om. εἶναι Cord. τε] το S*: om. Cord. 4—14 om. εἰς—
 ὦσιν RVS 14 ὦσιν] expl. Cord. 19 ἐληλυθεν RV: ἐληλυθ S
 20 ὅθεν] οθ' RVS (vid.) 28 δὲ] και S*

αὐτοῦ κατὰ τὰ προειρημένα, ἐβαπτίσθη, ἐμαρτυρήθη ὑπ' αὐτοῦ. μετὰ τὴν περὶ τούτων οἰκονομίαν ἀναδειχθείσης τῆς Ἰησοῦ θεότητος, ὁ μὲν δούλος, ὁ δὲ δεσπότης ἀποδέδεικται.

46. In Joann. iii. 31. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 110.

- 5 Εἰ γὰρ ἄνωθεν καὶ ἐκ πατρὸς ἔρχεται ὡς παντοκράτωρ, cf. Jo iii 31
 δῆλον ὅτι ἐπάνω πάντων ἐστίν. οἱ δὲ ὕλικὸν φρόνημα
 ἔχοντες τὴν εἰκόνα φοροῦσι τοῦ χοϊκοῦ, οἱ καὶ ἐκ τῆς γῆς cf. 1 Co xv
 λαλοῦσι. διὸ καὶ εἴ ποτε διδασκαλίαν ἐπαγγέλλονται, 49
 σοφίαν ἔχουσιν ἣν Ἰάκωβος γράφει, ἐπίγειον, ψυχικὴν, cf. Jac iii 15
 10 δαιμονιώδη. περὶ τῶν τοιούτων καὶ Ἡσαίας γράφει, ὡς
 ὄντων ἐκ τῆς γῆς καὶ ἐξ αὐτῆς φωνούντων· τοῦ ἄνωθεν cf. Is viii 19
 ἐρχομένου θεοῦ λόγου ἐπάνω πάντων ὑπάρχοντος καὶ
 λαλοῦντος ἃ ἑώρακεν καὶ ἤκουσεν. ἀλλὰ καὶ οἱ προφήται, cf. Jo iii 32
 ἔχοντες τὸν ἄνωθεν ἐρχόμενον πρὸς αὐτοὺς λόγον, ἃ εἶδον
 15 διανοία καὶ ἤκουσαν τοῖς ὡσὶ τοῦ ἔσω ἀνθρώπου λαλοῦσιν cf. Ep iii 16
 οὐράνια καὶ θεϊκά. ἕκαστος γὰρ αὐτῶν ἐρεῖ· Τάδε λέγει
 Κύριος· «καί· Ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς με, λέγων.
 φανερώτερον περὶ τούτου φησὶν ὁ Σολομὼν, εἰπὼν· Οἱ Pr xxiv 69
 ἐμοὶ λόγοι εἰρηναῖοι ὑπὸ θεοῦ. διὸ γέγραπται· Πολυμερῶς (xxxi 1)
 He i f.
- 20 καὶ πολυτρόπως πάσαι ὁ θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν
 τοῖς προφήταις, ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν ἐλάλησεν ἡμῖν,
 τοῖς κατὰ τὴν ἐπιδημίαν τυγχάνουσιν, ἐν νιῶ. ἀμέλει γοῦν
 ἃ ἑώρακε καὶ ἤκουσε ταῦτα διδακτικῶς τοῖς ἀνθρώποις ἐλάλει.
 ταῦτα δὲ ἐφαρμόζει τῇ οἰκονομίᾳ, περὶ γὰρ τῆς θεότητος
 25 ταῦτα οὐκ ἀκόλουθον ἐκλαμβάνεται.

5 om. καὶ Cord. 6 om. δῆλον ὅτι Cord. om. δὲ Cord.
 φρονιμα RVS 7 τοῦ χοϊκοῦ φοροῦσι Cord. 7, 8 om. οἱ—λαλοῦσι
 Cord. 10 καὶ] ὁ Cord. 17—22 om. καὶ—ἐν νιῶ RVS
 23 τοῖς ἀν. διδακτικῶς Cord. 25 ακολουθα εκλαμβανειν RVS

47. In Joann. iii. 32. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Cf. Corderius, p. 112.

Jo iii 32 Καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ οὐδεὶς λαμβάνει· καίτοι πολλῶν εὐληφόντων τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ, ὡς αὐτὸς πάλιν ὁ
 Jo iii 33 Ἰωάννης ἐπιφέρει, φάσκων· Ὁ λαβὼν τὴν αὐτοῦ μαρτυρίαν ἐσφράγισεν ὅτι ὁ θεὸς ἀληθὴς ἐστι. πῶς δὲ οἷόν τε εἶναι ἀληθὲς, λαμβανόντων αὐτοῦ τὴν μαρτυρίαν τινῶν, τό· Καὶ 5 τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ οὐδεὶς λαμβάνει; Ἰαυτέον οὖν τὸ cf. Jo iii 31 f. ἠπορημένον οὕτως. Ἰησοῦς, ἄνωθεν ἐληλυθὼς λαλῶν τε ἃ ἤκουσε καὶ εἶδεν, ὑψηλοτάτην καὶ πάνυ μεγάλην τὴν μαρτυρίαν λέγει περὶ τοῦ πατρὸς καὶ ἑαυτοῦ· καὶ οὐδεὶς λαμβάνει· ταύτην τὴν μαρτυρίαν ὡς αὐτὸς αὐτὴν λέγει, τῷ 10 τοῦ ἀκροατᾶς, ἀρχὴν τοῦ λαμβάνειν ἔχοντας, πολλὴ ἀπολείπεσθαι τοῦ μεγέθους τῆς μαρτυρίας. ὅμως εἰ καὶ οὐδεὶς οἶός τε δέξασθαι ἐστι τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ οὕτως, ἀλλ' οὖν ἐστι λαβεῖν αὐτὴν ὡς δυνατὸν δέξασθαι τοὺς ἄρτι προσερχο-
 Jo iii 33 μένους τῇ πίστει. ὅθεν οὐ μάχεται τό· Ὁ λαβὼν αὐτοῦ τὴν 15 μαρτυρίαν· τῷ μηδένα αὐτὴν εὐληφέναι, τῶν ἐτέρων μὲν μὴ λαμβανόντων αὐτὴν ἐτέρων δὲ ἐνίων λαμβανόντων αὐτὴν, οὐ καὶ ἐκ τοῦ εὐληφέναι τὴν Ἰησοῦ μαρτυρίαν σφραγίζουσι καταθέσει βεβαία τὸν θεὸν ἀληθῆ εἶναι, μαθόντες ὅτι ὁ παρ' αὐτοῦ ἀποσταλεῖς τοῦ θεοῦ τὰ ῥήματα λαλεῖ· ἐπεὶ οὐκ 20 ἐστὶν ἐκ τῆς γῆς, οὐδὲ ἐκ ταύτης φθέγγεται. οὐ γὰρ ἐκ μέρους δίδωσι τὸ πνεῦμα ὁ θεός.

2—4 om. ὡς—ἐστι RVS 4, 5 δὲ—τινῶν] γὰρ οἷον λαμβανόντων τινῶν τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ, ἀληθὲς εἶναι Cord. 5 ἀληθὲς] ἀληθῆ RV: ἀληθ S 6—10 om. λυτέον—λαμβάνει Cord. λυτέον] λεκτεον R 8 ὑψηλοτατων S*: μεγαλων S* 10, 11 τῷ —ἔχοντας] οὐδεὶς τῶν ἀκροατῶν ὀλόκληρον λαμβάνει, διὰ τὸ Cord. 13 ἐστι] οὕτως Cord. om. οὕτως Cord. ἀλλ' οὖν] ἄλλως δὲ Cord. 14 αὐτὴν λαβεῖν Cord. τῇ πίστει προσερχομένου Cord. 16 αὐτὴν] αὐτῆς Cord. 16, 17 τῶν—αὐτὴν 2°] τῷ ετερωσ μεν μη λαμβανεσθαι αυτην RVS 18 om. Ἰησοῦ Cord. 19 ἀληθει V om. ὁ RV Cord. 21, 22 om. οὐ γὰρ—θεός RVS

48. In Joann. iii. 34. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. [Corderius, p. 112.] Cf. Ven. 28.

Ἐὶ γὰρ καὶ ἄνδρες σοφοὶ θεὸν ἐσχηκότες ἐλάλησαν τὸ
 τοῦ θεοῦ ῥήματα, ἀλλ' οὖν ἐκ μέρους εἶχον τὸ πνεῦμα τοῦ
 θεοῦ, λέγοντος· Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν ^{Joel ii 28}
 σάρκα. ὁ δέ γε σωτὴρ, ἀποσταλεῖς ἐπὶ τῷ τὰ ῥήματα τοῦ ^(iii 1)
 5 θεοῦ λαλεῖν, οὐκ ἐκ μέρους δίδωσι τὸ πνεῦμα. οὐ γὰρ ^{cf. Jo iii 34}
 λαβὼν αὐτὸς ἐτέροις παρέχειν, ἀλλ' ἀποσταλεῖς ἄνωθεν καὶ ^{cf. Jo iii 31}
 ἐπάνω πάντων ὑπάρχων δίδωσιν αὐτὸ, τυγχάνων αὐτοῦ πηγῆ.
 ἔρμηνεύσομεν δὲ καὶ ἐτέρως τό· Τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ ^{Jo iii 32}
 οὐδεὶς λαμβάνει. ἔπει γὰρ ὁ ἐρευνητὴς τὰς γραφὰς εὕρισκει ^{cf. Jo v 39}
 10 αὐτὰς μαρτυρούσας περὶ Χριστοῦ, οὐκ ἠρεῖνων δὲ αὐτὰς οἱ
 Ἰουδαῖοι ὡς δεῖ, οὐδεὶς τῶν ἀνεξετάστως ἐντυχανόντων ταῖς
 γραφαῖς Ἰουδαίων ἐλάβανε τὴν περὶ αὐτοῦ μαρτυρίαν·
 μόνου καὶ παντὸς τοῦ δυναμένου εἰπεῖν· Ὁν ἔγραψε Μωσῆς ^{Jo i 45}
 ἐν τῷ νόμῳ, καὶ οἱ προφῆται, εὕρηκαμεν Ἰησοῦν· λαμβάνον· ^{cf. Jo iii 32 f.}
 15 τος τὴν περὶ αὐτοῦ μαρτυρίαν καὶ σφραγίζοντος ὅτι ὁ θεὸς
 ἀληθὴς ἐστίν, προεπαγγειλάμενος τὸ εὐαγγέλιον διὰ τῶν ^{cf. Ro i 2 f.}
 προφητῶν ἐν γραφαῖς ἀγίας περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. φέρεται δὲ
 καὶ ἐν ἐτέροις ἀντιγράφοις· Οὐ γὰρ ἐκ μέρους δίδωσι τὸ
 πνεῦμα· σημαινούσης καὶ ταύτης τῆς γραφῆς μὴ μέτροις
 20 ἔχειν τὸν ἀποσταλέντα, ὥστε πεφεισμένως καὶ ἐκ μέρους
 παρέχειν καὶ εὐαριθμητοῖς τισὶν, ἀλλὰ δαψιλῶς καὶ πλουσίως
 πᾶσι τοῖς εὕρισκομένοις τοῦ λαβεῖν ἀξίοις.

1—9 om. *Εὶ γὰρ*—λαμβάνει *Cord.* 2, 5 forsan legendum
 μέτρον. Cf. *Or.* ii. 599 B (ed. Delarue) 6 παρεχων *RSV*
 10 om. αὐτὰς 1° *RVS* om. οὐκ ἠρεῖνων—δεῖ *RVS* 11 οὐδεὶς]
pr. καὶ *Cord.* ταῖς γραφ. ἐντυγχ. *Cord.* 12 om. Ἰουδαίων *Cord.*
 om. περὶ αὐτοῦ *RVS* 13 καὶ παντὸς] ἐκ πάντων *Cord.* om.
 τοῦ *RVS* Μωσῆς *Cord.* 14 om. καὶ *S** ευρηκασιν *RVS*
 15 ὁ] *in S** 16 ἐστὼ] *expl.* *Cord.* 17 ἐν—αὐτοῦ] haec verba
 exhibet solum *Cod. Ven.* 28 18 οὐ γὰρ] *ouk S*²

49. In Joann. iii. 31, 34. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 111.

cf. Hist
Susan 9

Jo iii 31

Jo iii 34

Jo i 33f.

Jo i 6

Jo i 7

Jo v 39

Ἐπειδὴ οἱ διὰ πάντων τὸν ἑαυτῶν νοῦν διαστρέφοντες
 αἱρετικοὶ, διαιροῦντες τὴν θεότητα καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὴν
 γραφὴν, ἑτέρου λέγοντες θεοῦ τὴν παλαιὰν διαθήκην, ὃν κα-
 λοῦσι κοσμοποιὸν, καὶ ἑτέρου τὴν καινὴν, ὃν πατέρα Χριστοῦ
 τίθενται· φασὶ τὸν Ἰωάννην περὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἑτέρων 5
 προφητῶν εἰρηκέναι τό· Ὁ ὢν ἐκ τῆς γῆς ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ·
 περὶ δὲ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ τό· Ὁ ἐκ τοῦ
 οὐρανοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς· Ὁν γὰρ ἀπέστειλεν ὁ θεὸς τὰ ῥήματα
 αὐτοῦ λαλεῖ· ἐλεγκτέον αὐτοὺς ψευδῶς, μᾶλλον δὲ ἀσεβῶς,
 τοῦτο δογματίζοντας. Ἐπεὶ γὰρ <ὁ> βαπτιστὴς περὶ 10
 ἑαυτοῦ λέγει· Ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν τῷ ὕδατι, ἐκεῖνός
 μοι εἶπεν Ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον
 ἐπ' αὐτὸν, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ.
 καὶ γὰρ ἐώρακα καὶ μεμαρτύρηκα ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ
 θεοῦ. εἰ γὰρ ὁ πέμψας αὐτὸν βαπτίζειν ὁ πατὴρ ἐστι, 15
 λέγων αὐτῷ περὶ τῆς καθόδου τοῦ πνεύματος, καὶ ὡς ὁ
 χριστὸς υἱὸς αὐτοῦ τυγχάνει, πῶς λέγων ἂ παρὰ τοῦ πατρὸς
 τοῦ χριστοῦ ἤκουσεν ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ; ἀλλὰ καὶ τοῦ
 εὐαγγελιστοῦ γράφοντος περὶ αὐτοῦ· Ἐγένετο ἄνθρωπος
 ἀπεσταλμένος παρὰ θεοῦ, ὄνομα αὐτῷ Ἰωάννης. οὗτος 20
 ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός·
 εἶπερ δὲ καὶ οἱ πρὸ τοῦ Ἰωάννου προφητῆται ἐκ τῆς γῆς
 ἐλάλουν, πῶς περὶ Χριστοῦ μαρτυροῦσιν; ὡς περὶ τῶν
 γραφῶν αὐτῶν ὁ σωτὴρ εἶπεν· Αὐταὶ εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι
 περὶ ἐμοῦ.

25

1 Ἐπειδὴ] + δε RVS αυτων νουν R: νουν εαυτων Cord. δια-
 τρεφοντες R 2—5 καὶ τὴν—τίθενται] τὴν παλαιαν γραφην
 ετερου λεγοντες θεου και ετερου τὴν καινην διαθηκην τιθενται RVS
 4 πατέρα] παρὰ Cord. 7 Χριστοῦ] pr. τοῦ Cord. om. τὸ RVS
 7, 8 om. Ὁ ἐκ—ἐξῆς RVS 9 ἐλεκτηον RVS 10—21 om.
 αὐτὸς—φωτός RVS 10 om. ὁ Cord. 12 εἰδῆς Cord.
 22 εἶπερ δὲ καὶ] εἰ γὰρ RVS

50. In Joann. iii. 35. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

Πὼς γὰρ οὐκ ἔμελλεν ἀγαπᾶν ὁ πᾶσαν κακίαν μισῶν
 θεὸς, περὶ οὗ γέγραπται· Ἐγὼ θεὸς ἀγαπῶν δικαιοσύνην καὶ Is lxi 8
 μισῶν ἀρπάγματα ἐξ ἀδικίας; μισεῖ δὲ ὁ θεὸς τὰ εἶδη τῆς
 κακίας ἐφ' οἷς ὁ ἁμαρτωλὸς χαίρει. ἀγαπᾷ τοίνυν τὸν υἱὸν
 5 ὡς τῆς ἀρετῆς παρεκτικόν, ἀφανιστικὸν δὲ τῆς κακίας καὶ
 φθαρτικόν· διὸ εἶρηται· Ὁ πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν υἱόν· ἀγαπῶ- Jo iii 35
 μενος ὑπὸ τοῦ υἱοῦ· τοῦ ἀγαπᾶν πάλιν ἀνθρωπινώτερον
 ἀκουόμενου, οὐ μὴν νοουμένου· εἰ γὰρ δικαιοσύνην ἀγαπῶν
 ὁ θεὸς οὐχ οὕτως αὐτὴν ἀγαπᾷ ὡς ὁ δίκαιος ἄνθρωπος, ἐπὶ
 10 τῷ ἔχειν αὐτὴν ἐν ἑαυτῷ καὶ πεποιῆσθαι κατ' αὐτὴν, οὕτω τὸν
 υἱὸν λόγον ὄντα ἀλήθειάν τε καὶ σοφίαν καὶ ἁγιασμὸν ποθεῖ.
 δυνατὸν δὲ παραστατικὸν οἰκειότητος τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν
 υἱὸν εἶναι τὸ ῥῆμα. νόμος γὰρ φυσικὸς τοῖς γεννώσιν
 ἀγαπᾶν τὰ γεννώμενα. καὶ ὡς περ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων
 15 φυσικὴ μὲν διάθεσις ἢ πρὸς τὰ τέκνα, ἄλλως δέ πως
 γινομένη πρὸς τὰ ἐτέρως ἀγαπώμενα, οὕτω καὶ ὁ θεὸς
 ἀγαπῶν μὲν τὸν κόσμον ἢ ὁ θεὸς, τὸν δὲ υἱὸν ἢ ὁ πατὴρ.
 διὸ οὐκ εἶρηται· Ὁ θεὸς ἄλλ' Ὁ πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν υἱόν, Jo iii 35
 καὶ τὰ πάντα δίδωσιν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. τοῦτο δὲ πιστῶς
 20 καὶ φρονίμως ἐκλαβεῖν δεῖ. εἰ γὰρ πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, Jo i 3
 ὑπὸ χεῖρα αὐτοῦ τὰ πάντα τυγχάνει κατὰ τὸν τῆς δημιουργίας
 καὶ προνοίας λόγον· ἄλλ' ἀπεφοίτησε ταῦτα δι' ἁμαρτίας ἕξω
 τῆς σκεπούσης αὐτὰ χειρὸς γενέσθαι. ὑπὲρ οὖν τῆς αὐτῶν
 σωτηρίας δίδωσιν αὐτὰ ὁ πατὴρ ἐν τῇ χειρὶ τοῦ υἱοῦ, οὐ
 25 τῷ υἱῷ προσθήκην χαριζόμενος ἄλλ' αὐτοῖς βελτίωσιν. ὡς
 διδασκάλῳ γὰρ καὶ ἰατρῷ δίδωσιν, ἢ ἀγνοίας καὶ νόσου,
 τουτέστι κακίας, ἐκτὸς αὐτὰ ποιήσας ἔχει αὐτὰ σκεπαζόμενα
 καὶ βασιλευόμενα ὑπ' αὐτοῦ, ἤδη αὐτὰ ἔχων ὑπὸ τὴν
 δραστήριον καὶ προνοητικὴν αὐτοῦ χεῖρα. δείκνυσι δὲ τὴν

5—7 om. καί—πάλιν R 7 om. τοῦ 2^ο V πάλιν] πως S*
 10 πεποιουσθαι RSV κατ' αὐτὴν] καὶ ταυτην RV 11 ἀλη-
 θειας RV σοφίας RV 25 προσθηκη S 27 εχη R

Jo iii 36 ἀλήθειαν τούτου τοῦ νοήματος τὸ ἐπιφερόμενον· Ὁ πιστεύων τῷ υἱῷ ἔχει ζωὴν αἰώνιον. εἰ γὰρ ζῶν αἰώνιον ἔχει ὁ πιστεύων τῷ υἱῷ, δοθεὶς ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, ὑπὲρ τῆς ἰδίας σωτηρίας καὶ βελτιώσεως δίδεται, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τῷ πλέον τι ἔχειν τὸν υἱόν. πότε δὲ πληροῦται τὸ δέδοσθαι πάντα ἐν τῇ 5
cf. Phil ii 10 χειρὶ τοῦ υἱοῦ ἢ ὅτε αὐτῷ πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων;

51. In Joann. iii. 36. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 116.

Πολλαχοῦ τῶν γραφῶν αἱ κατὰ τῶν φαύλων τιμωρίαὶ ὀργὴ λέγονται θεοῦ· ὡς τὸ λεχθὲν περὶ τῶν Αἰγυπτίων ὑπὸ
Ex xv 7 Μωυσέως· Ἐξαπέστειλας τὴν ὀργὴν σου, καὶ κατέφαγεν 10
αὐτοὺς ὡσεὶ καλάμην. Ἔτι καὶ Παῦλος περὶ τῶν Ἰουδαίων
I Th ii 16 γράφει· Ἐφθασεν δὲ αὐτοὺς ἡ ὀργὴ εἰς τέλος· ὀργὴν λέγων
τὰς ἐπελθούσας ἐπ' αὐτοὺς θεηλάτους τιμωρίας. ἀλλὰ καὶ
πρὸς τὸν καταφρονούντα τῆς χρηστότητος καὶ μακροθυμίας
Ro ii 5 φησί· Κατὰ δὲ τὴν σκληρότητά σου καὶ ἀμετανόητον 15
καρδίαν θησαυρίζεις σεαυτῷ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς. οὐ γὰρ νομιστέον πάθος εἶναι θεοῦ τὴν ὀνομαζομένην αὐτοῦ ὀργὴν. πῶς γὰρ δυνατὸν εἶναι πάθος περὶ τὸν ἀπαθῆ; ἀλλ' ἐπεὶ μὴ πάσχει θεὸς ἀναλλοίωτος ὢν, ἐρμηνευτέον τὴν λεγομένην αὐτοῦ ὀργὴν καθὼς εἴρηται. 20

52. In Joann. iv. 6. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 119.

Ἐπεὶ σῶμα κατ' ἀλήθειαν ἔσχεν συμπληρούμενον ἐξ ὧν καὶ πάντα τὰ ἀνθρώπινα σώματα, ἀναγκαιῶς ὑπόκειται καὶ τὸ αὐτοῦ σῶμα τοῖς κοινοῖς πάθεσιν· οὐ τρώσσει μόνον καὶ

2 εἰ γὰρ—ὁ] sup. ras. (5) S² 5 πληροῦνται R: πληρουσται S
8 om. Πολλαχοῦ—γραφῶν RVS 11 καλάμη S* 11—16 om.
καὶ Παῦλος—ὀργῆς RVS 17 θεοῦ] χῦ RVS 18 παθος εἶναι
RVS 19 πασχη RVS Cord. 20 καθα RVS 22 τα σωμ.
τα αν. Cord.

τοῖς παραπλησίοις λέγω, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐπιγενομένοις ἐκ σφοδροτάτης καὶ συνεχοῦς κινήσεως καμάτοις. τῷ γὰρ μεσημβρίῳ καιρῷ, ἐν ᾧ ὁ ἥλιος καθάπτεται, ὁδὸν ἀνύσας πλείονα κάματον ἀνεδέξατο, ἀναποθείσης τῆς ὑγρότητος τοῦ σώματος αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ φλογμοῦ τοῦ καύσωνος. ἕκτη γὰρ cf. Jo iv 6 ὥρα τῆς ἡμέρας ἦν. τοῦτον τὸν κάματον διαναπαῦσαι θελήσας ἐπὶ τῇ οὔσῃ πηγῇ ἐν τῷ προειρημένῳ χωρίῳ τοῦ Ἰωσήφ ἐκαθέσθη· ἅμα προνοούμενος ὠφελείας τῆς μελλούσης ἐπὶ τὸ ἀντλήσαι ὕδωρ ἐκ τῆς πηγῆς ἔρχεσθαι cf. Jo iv 7
10 γυναικός.

53. In Joann. iv. 9. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 121.

Ἰσως δὲ ἐπιζητήσεί τις τὴν αἰτίαν δι' ἣν Ἰουδαῖοι οὐ Jo iv 9 συγχρῶνται Σαμαρείταις, ἦντινα εὐρεῖν δυνατὸν ἐν τῇ τρίτῃ καὶ τετάρτῃ τῶν Βασιλειῶν ιστοριῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Παραλειπομένων. «τοῦ γὰρ νόμου εἰρηκότος·
15 Ἀκαθάρτου μὴ ἄψασθε· οὐδὲ τῆς σαρκὸς τῶν ἀλλογενῶν Is lii 11; ἐτόλμων ἄψασθαι, νομίζοντες ἐκ τούτου μολύνεσθαι.» cf. 2 Co vi 17 ἴσως δέ τις φήσειεν, ἐνιστάμενος τῷ· Οἱ γὰρ μαθηταὶ αὐτοῦ Jo iv 8 ἀπεληλύθεισαν εἰς τὴν πόλιν, ἵνα τροφὰς ἀγοράσωσι· λέγων Εἰ ἐν ἐρήμῳ πεντακισχιλίους καὶ τετρακισχιλίους, μετὰ καὶ
20 πλήθους γυναικῶν καὶ πολλοῦ ἀριθμοῦ παιδίων ἔθρεψεν, ὅτε μὲν ἐκ πέντε, ὅτε δὲ ἐξ ἑπτὰ ἄρτων· τί μέγα ἦν τὸ εὐπορήσαι τοὺς μαθητὰς τροφῆς ἄνευ τοῦ ἀπελθεῖν ἐν τῇ πόλει ἐπὶ ἀγορασίᾳ ταύτης, τοῦ Ἰησοῦ παρασχόντος αὐτὴν τῇ ἰδίᾳ δυνάμει; λεκτέον οὖν πρὸς τοῦτο ὅτι Ἰησοῦς, ἄνθρωπος

2 σφοδροτατου S* om. καὶ συνεχοῦς RSV 3 μεσημβρίας
Cord. 5 om. τοῦ 1^ο RVS 9 τω RVS ὕδωρ] post πηγῆς
Cord. 12 τρίτῃ] γ̄ RVS 13 τετάρτῃ] δ̄ RVS om. ἀλλὰ
RVS 14—16 om. τοῦ γὰρ—μολύνεσθαι Cord. 17 om.
γὰρ RVS 19—21 πεντακισχιλίους—ἄρτων] τοσοῦτον λαον εθρεψε
RVS 20 ἔτρεψεν Cord. 21 om. τὸ Cord. 22 ἐν τῇ πολει
ελθειν RV(S) (ελθειν add. in mg. S) 24 om. οὖν Cord. om.
ὅτι RVS

γεγονῶς, ἢ εἰ ὡς ἐν ἀληθείᾳ θεὸς πάντα ἐνήργει, ἢ γνηθήτη
 ἄνθρωπος γεγονῶς, ὡς ἂν εἰ πάντα ὡς ἄνθρωπος ἔπραττεν,
 ἐπεσχιάζετο ἢ θεότης. ὅθεν εἴ ποτε χρεία παραδοξοποιίας
 ἐγένετο, ἐξ ὀλίγου πολλοὺς ἔτρεφεν, οὐ τοσοῦτον τοῦ
 χορτάσαι χάριν ὅσον τοῦ φανερώσαι τὴν θεϊκὴν δύναμιν. 5
 ὅτε δὲ οὐ πάνυ κατήπειγεν ἐξ ἀπόρων τροφῆς εὐπορίαν
 παρασχεῖν, ἐπὶ τὸ πρίασθαι ἄρτους ἀπήρχοντο οἱ μαθηταί.
 εἰ γὰρ ταῦτα τοῦ Ἰησοῦ ποιούντος πρὸς ἔνδειξιν τῆς ἀνθρωπό-
 τητος καὶ φανέρωσιν τῆς θεότητος πολλοὶ τῷ εὐαγγελίῳ
 προσέκοιψαν, τῶν μὲν δοκῆσει αὐτὸν ἄνθρωπον ἀλλ' οὐκ 10
 ἀληθείᾳ αὐτὸν γεγονέναι ὀρισάντων, τῶν δὲ μόνον ἄνθρωπον
 ὑπειληφότων αὐτόν· πόσω μᾶλλον, εἰ μηδὲν πρὸς ἀκριβείαν
 πέπρακτο καὶ γέγραπτο περὶ φανερώσεως τῆς θεότητος καὶ
 ἀνθρωπότητος αὐτοῦ, ἔμελλον ἀπατάσθαι οἱ μὴ ἀκριβῶς καὶ
 φρονίμως ἐντυγχάνοντες τῇ περὶ τούτων ἱστορίᾳ; 15

54. In Joann. iv. 12. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
Ven. 27.

Ἡ μὲν Σαμαρείτις τῶν Ἰουδαϊκῶν ἐθνῶν τε καὶ δογμα-
 των τὰ τῆς Σαμαρείτιδος δόξης ἐξαίρειν καὶ ὑπερτιθέιναι
 τὴν ὅτι μάλιστα σπουδὴν κατεβάλλετο. διὸ καὶ τό· Μὴ
 μείζων εἴ σὺ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰακώβ; ὕδωρ ζῶν ὑπο-
 σχομένου τοῦ σωτήρος παρασχεῖν, ἀντεφθέγεατο. ὁ δὲ 20
 σωτήρ, οἰκονομεῖν ἅπαντα σοφῶς εἰδὼς, τὸ μὲν ἐξᾶραι τὰ
 Ἰουδαίων καὶ τὸ Μείζων εἰπεῖν, αὐτόθι πλήξαι πρόχειρον
 ἐπιστάμενος καὶ τότε γυναικὸς διάνοιαν, οὐδὲν τῶν αἰσθητῶν
 ὑψηλότερον τέως φανταζομένης, τοῦτο μὲν ἀποθησαυρίζει τῇ
 σιωπῇ, διὰ δὲ ῥημάτων ἐτέρων οὐδὲν μὲν ἦττον τοῦτο 25
 κατασκευάζειν δυναμένων, λεαίνειν τε τὴν ἀκοήν, ἐπιτηδειο-
 τέραν τὴν γνώμην παριστᾷ. οὐδὲ γὰρ τὴν σύγκρισιν καὶ
 τὴν ἐν δόξῃ διαφορὰν αὐτὸς ἐπάγει, ἀλλὰ παραπέμπει τὸ

1, 2 om. εἰ ὡς—ὡς ἂν Cord. εἰ ὡς—γεγονῶς] om. S*: add. in
 mg. p. m. 3 χρεία] eis RVS 4 ἔτρεψεν Cord. 5 om.
 χάριν RVS 7 τὸ] τῷ SV 8 om. εἰ γὰρ RVS om. τοῦ
 Cord. 13 θεότητος] expl. RVS

γύναιον ἐκ τῶν ῥηθησομένων τῆς ὑπεροχῆς τὴν ὑπερβολὴν
 συλλογίσασθαι. καὶ γὰρ ἐκ τούτου, φησὶ, τοῦ ὕδατος ὃ Jo iv 13 f.
 πίνων διψήσει πάλιν· ὃς δ' ἂν πῖνῃ ἐκ τοῦ ὕδατος οὐ ἐγὼ
 δώσω αὐτῷ οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα. καὶ ὄρα τὸ σοφὸν
 5 τῶν λόγων καὶ τὴν δύναμιν. τὸ μὲν ὅτι Διψήσει πάλιν
 εἶπεν οὐ δεόμενον κατασκευῆς ἀλλαχόθεν· αὐτόκλητον γὰρ
 εἶχε τὴν γυναῖκα μάρτυρα. τὸ δέ· Οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν
 αἰῶνα· τῷ μεγέθει τῆς ἐπαγγελίας εἰσέφερεν αὐτὴν τῆς
 ὑποσχέσεως διανιστῶν. δι' ἀμφοῖν δὲ πρὸς ἐπίστασιν ἄγων
 10 θειοτέρας ὑπολήψεως, μονονουχὶ λέγων· Εἰ τὸν Ἰακῶβ ἄγεις
 ἐν μείζονι τιμῇ καὶ θαυμασίῳ κατορθώματι, ἐπεὶ παρέσχεν
 ὑμῖν ὕδωρ ἐξ οὗ πάλιν ὁ πίνων εἰς τὴν αὐτὴν ἐπαναστρέφει
 δίψαν, τίνα ἂν σε λογίσασθαι χρῆ ὃς ὕδωρ παρασχεῖν ἐστὶ
 δυνατὸς οὐ σωματικὴν δίψαν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ πραύνον, ἀλλὰ
 15 δυνάμενον τῷ πίνοντι πηγὴ χρηματίσαι ὕδατος αἰωνίου, καὶ
 παρέχειν ρεῖθρα σωτηρίας, ἃ τοῖς ἀρυσσάμενοις καταρδεύει
 καὶ προξενεῖ ζωὴν τὴν αἰώνιον; ὥσπερ γὰρ τὸ ὕδωρ θερα-
 πεύει μὲν τὴν δίψαν, καθαίρει δὲ τὸν ἔξωθεν τοῦ σώματος
 μολυσμὸν, οὕτω καὶ τὰ νοερά καὶ οὐράνια τῆς διδασκαλίας
 20 τοῦ Ἰησοῦ νάματα καὶ ἡ περὶ αὐτοῦ θειότερα ὑπόληψις
 ἰᾶται μὲν τὴν ἀπὸ τῆς ἀπιστίας δίψαν, καθαίρει δὲ τὴν
 ψυχὴν τῶν ῥυπασμάτων, ἣν ἁμαρτημάτων κατερύπωσεν
 μολυσμὸς καὶ λογισμὸς ζοφώδης δυσσεβούντων δοξα-
 σμάτων.

55. In Joann. iv. 12. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
 Ven. 27. Corderius, p. 123.

25 Φρέαρ τοῦ Ἰακῶβ εἶναι πρὸς ἀλληγορίαν τὴν Μωσέως
 γραφὴν ῥητόν, ἀφ' ἧς ὁ Ἰακῶβ ἅμα τοῖς υἱοῖς πνευματικῶς
 ἔπινεν, πινόντων ἀπ' αὐτοῦ καὶ τῶν θρεμμάτων ἃ ἦν τοῦ
 Ἰακῶβ· θρεμμάτων πρὸς ἀλληγορίαν λαμβανομένων τῶν τὸ

3	πει	RVS	13	ετι	RVS (vid.)	14	πραυνων	R prim.
man.	17	ὥσπερ]+μεν	R	τὸ]	τω	V	18	μὲν]+γαρ
25	εἶναι]+και	Cord.	Μωσέως	RSV	27	om.	απ'	RVS
27, 28	om.	ἃ—θρεμμάτων	RVS	28	om.	τῶν	RV	

εὐσταθῆς καὶ πρᾶον ἄνευ λόγου ἐχόντων, ἃ καὶ κυρίως ἀγέλας καὶ πρόβατα τοῦ Ἰακώβ εἶναι ῥητέον.

56. In Joann. iv. 13. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 124.

cf. Jo i 17 Τοῦ νόμου τοίνυν τοῦ διὰ Μωυσέως τοῦ ὕδατος ὄντος, πῶς εἶπεν ὁ Ἰησοῦς διψᾶν πάλιν τὸν πίνοντα ἀπ' αὐτοῦ; καὶ λεκτέον γε ὅτι ὁ νόμος τοῖς ἀνθρώποις δέδοται, οὐκ ἐπὶ τῷ 5
 ἀεὶ κατ' αὐτὸν βιοῦν, ἀλλὰ μέχρι καιροῦ τινός, ὡς τὴν πόσιν τοῦ ἐρμηνευομένου φρέατος διαρκεῖν μέχρι ἀναδείξεως μεί-
 cf. He ix 10 ζονος ὕδατος. τὰ γὰρ παραγγέλματα τοῦ νόμου μέχρι
 Jo iv 13 καιροῦ διορθώσεως ἔκειτο. διὸ ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τοῦ νομικοῦ διψήσει πάλιν, ὅρεξιν ἔχων τοῦ εὐαγγελικοῦ πό- 10
 Is ix 1 ματος. Ἔεις τοῦτο λήψει τὸ ἐν Ἡσαΐα λεχθέν· Τοῦτο πρῶτον
 (viii 23) πῖε, ταχὺ ποίει. εἰ γὰρ μὴ ἦν καὶ μετ' ἐκεῖνο πιεῖν, οὐκ ἂν ἔλεγετο· Τοῦτο πρῶτον πῖε. καὶ ἐπεὶ διαδέχεται τὸν νόμον τὸ εὐαγγέλιον, ὁ πίνων τὴν νομικὴν διδασκαλίαν διψήσει πάλιν ἐπὶ τῷ καὶ τὴν εὐαγγελικὴν πιεῖν.⁷ ἀλλ' ἐπεὶ τὸ 15
 εὐαγγέλιον ἀδιάδοχόν ἐστιν, ὁ πίνων ἐξ αὐτοῦ οὐ διψήσει
 Mt xxiv 35 εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐὸ γὰρ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν· εἶπεν Ἰησοῦς.⁷ τὸν γὰρ
 cf. Jo iv 14 πίνοντα τοῦτο τὸ ὕδωρ φησὶν ἐν ἑαυτῷ κτᾶσθαι πηγὴν, οὐ τοῦ τυχόντος ὕδατος, ἀλλὰ τοῦ εἰς ζωὴν αἰώνιον ἀλλομένου. 20
 ὅπερ ἀλλόμενον εἰς ζωὴν ὕδωρ μετεωρίζει καὶ πρὸς ζωὴν ἀναβιβάζει τὸν ἔχοντα αὐτὸ, οἷα πηγὴν ἐν ἑαυτῷ.

3 om. πῶς RVS 4 εἶπεν ὁ Ἰησοῦς] post πίνοντα RSV
 om. ὁ Cord. om. καὶ λεκτέον γε RVS 6 ἀλλὰ μέχρι] ἀλλ'
 αχρη RVS 11—15 om. εἰς τοῦτο—πιεῖν RVS 15 ἀλλ'—εὐαγγέλιον] το δε εὐαγγελιον επει RVS 17, 18 om. ὁ γὰρ—Ἰησοῦς
 RVS 19 πηγὴν κτᾶσθαι Cord. 22 om. οἷα—ἐαυτῷ Cord.

57. In Joann. iv. 15. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 125.

Εἰπούσης τῆς γυναικὸς τὸ παρὰ Ἰησοῦ θέλειν λαβεῖν ὕδωρ, ἐπὶ τὸ στῆσαι τὸ δῦφος, ἔχουσα αὐτὸ πηγῆν ἐν ἑαυτῇ, ἔδειξεν αὐτὸ θέλειν. διὰ γὰρ ταύτης τῆς λέξεως ὠμολόγησε πολλὸν κάματον εἶναι τῆς ἀντλείας τοῦ προτέρου ὕδατος, ἀληθεύουσα κατ' αὐτό· καὶ γὰρ πολλὸν ἔχει κάματον ἢ πρὸς τὸ γράμμα τήρησις τοῦ νόμου. ὁ <δὲ> σωτῆρ εἰκότως πρὸς αὐτὴν Ἐπεὶ, φησὶν, ἀκμὴν περιέχει ᾧ ἀνέθηκας σεαυτὴν νόμῳ ὡς ἀνδρὶ αὐτῷ συνοῦσα, ἀπιούσα κάλεσον αὐτὸν ἐπὶ τὸ cf. Jo iv 16 συμβαλεῖν τὰ ἐν αὐτῷ γεγραμμένα τοῖς ὑπ' ἐμοῦ λεγομένοις καὶ πραττομένοις. οὕτω γὰρ εὔρειν δυνήσῃ ὡς ὁ πίνων ἐκ τοῦ προτέρου ὕδατος ἕτερον προσδοκῆσει, ὅτι διψῆσει πάλιν. τῆς δὲ ἀρνησαμένης μὴ ἔχειν ἄνδρα, ὁ σωτῆρ, ἡρέμα τὴν Σαμαρειτικὴν αὐτῆς γνώμην ἐλέγχων, φησὶ Καλῶς λέγεις Jo iv 17 ὄνδρα μὴ ἔχειν. οὐ γὰρ ἐξ ὀλοκλήρου συγκατέθου πάσῃ τῇ 15 παλαιᾷ διαθήκῃ, ἣτις ἐστὶν ὁ νόμος, περὶ οὗ γέγραπται· Τέλος νόμου Χριστὸς εἰς δικαιοσύνην. τοῦτον δὲ τὸν ἄνδρα Ro x 4 μὴ ἔχουσα πέντε ἔσχες, τοῖς αἰσθητοῖς μόνοις συγκαταθεμένη τῆς γραφῆς. εἰ γὰρ πάσῃ τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ συνεβίους, γνωρίζειν ἠδύνῳ τὸν προσδοκώμενον μετὰ νόμον καὶ προ- 20 φήτας θεὸν λόγον. τὸ δὲ Πέντε γὰρ ἄνδρας ἔσχες· ἀνακτέον Jo iv 18 ἐπὶ τὰ πέντε Μωσείως βιβλία. μόνα γὰρ ταῦτα οἱ Σαμαρεῖται δέχονται. τίς δὲ καὶ ὃν ἔχει παρὰ τοὺς πέντε ἄνδρας ἕκτος, ὅστις οὐδὲ ἀνὴρ αὐτῆς τυγχάνει; λεκτέον τὸν περὶ τοῦ εἶναι προφήτην λόγον. ἤδη γὰρ συγκατετίθειτο

2 om. αὐτὸ Cord. om. ἐν ἑαυτῇ RVS 3 om. ἔδειξεν αὐτὸ θέλειν Cord. ὠμολογεῖ Cord. 5 om. ἀληθεύουσα κατ' αὐτό RVS καὶ γὰρ—κάματον] πολλὸν γὰρ τὸν κάματον ἔχει Cord. 6 om. δὲ RVS Cord. 7 om. φησὶν RVS περιεχῆ S* ανε- θηκεν RVS 8 om. ἀπιούσα RVS τὸ] τῷ V 14 om. συγ- κατέθου Cord. πάσῃ τῇ] πασιν τῇ RVS: πᾶσα ἡ Cord. 16 Χριστὸς]+ ἀρκεῖ Cord. 17 ἔχουσαν RVS (vid.) αἰσθητικοὺς RVS 18 om. διαθήκῃ RVS 19 ἠδύνῳ Cord. προδοκωμένον S 20 τὸ δὲ] τον RVS 21 Μωσείως SV 23 ἀνὴρ] pr. αὐτὸς Cord. τυχῆαν RV: τυχῆα S 24 τοῦ] αὐτοῦ Cord. προ- φητείας Cord. ἡδει V* συγκατέθειτο Cord.

Jo iv 18 τούτῳ, ἀναγκαζομένη ἐκ τῶν λεγομένων, ἀλλ' οὐ κατ' ἀληθῆ συγκατάθεσιν. διὸ ἀρμοδίως εἴρηται καὶ τό· Καὶ νῦν ὃν ἔχεις οὐκ ἔστι σου ἀνήρ· οὐ γὰρ γνησίως αὐτῷ προσελήλυθας. ἐπειδὴ δὲ καὶ τὰ αἰσθητὰ οἱ πέντε ἄνδρες αὐτῆς ἐλέγοντο εἶναι, μεθ' ἃ συγκατέθετο οὐκ ἠκριβωμένως νοητῷ τινὶ λόγῳ ἐκ τῆς Ἰησοῦ παιδεύσεως, εὐθυβολώτατα εἴρηται Καὶ ὃν νῦν δοκεῖς ἔχειν πνευματικὸν λόγον οὐκ ἀνῆρ σου ἔστιν.

58. In Joann. iv. 22. Corderius, p. 130.

cf. Ge xlix 10 cf. Ro i 3 Ὅταν ἀκούσης ὅτι ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἡ σωτηρία ἐστὶ, περὶ τοῦ ταῦτα λέγοντος ἄκουε τὰ εἰρημένα. αὐτὸς γὰρ ἦν ἡ τῶν ἐθνῶν προσδοκία, ὁ γενόμενος ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα.

59. In Joann. iv. 33. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

Jo iv 33 Τό· Μῆτις ἤνεγκεν αὐτῷ φαγεῖν; δηλοῖ ὅτι τὰς διακονίας τῶν προσφερόντων ἐδέχετο, καίτοι δυνατὸς ὢν τρέφειν καὶ μὴ τρέφεσθαι. ἐνεργείας δὲ μεγίστης τὸ τρέφειν Χριστὸν, ἧς οὐκ ἐφθόνηι τοῖς βουλομένοις· διὸ καὶ τοῖς μαθηταῖς τὸ ἴσον ἔταξεν. νομομαθεῖς δὲ καὶ φιλολογεῖς ὄντες, σκοπήσαντες ὅτι καιρὸς ἦν λοιπὸν τροφῆς ἐτόπασαν μὴ ἄρα ὡς τῷ Δανιὴλ εἰς Βαβυλῶνα προστάξει θεοῦ ἄριστον προκεκόμιστο ὑπὸ τοῦ Ἀμβρακὸν, καὶ τῷ Ἡλῖα ἐν τῇ ὁδοιπορίᾳ τροφή ἐδίδοδοτο ὑπ' ἀγγέλου καὶ ὑπὸ κοράκων, οὕτω καὶ τῷ Ἰησοῦ τροφή ἠνέχθη. ὅμως εἰ καὶ περὶ αἰσθητῆς τροφῆς οἱ μαθηταὶ ὑπενόησαν, αὐτὸς φανεροποιεῖ περὶ ποίας τροφῆς ἀπήγγελλεν αὐτοῖς. εἰπὼν δὲ τὸν καιρὸν αὐτοῦ τροφῆς εἶναι ἐκ τῶνδε· ἕκτης ὥρας τῆς ἡμέρας οὐσης ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ πηγῇ καθεσθῆις διελέχθη

cf. Bel et Dr 34 ff. cf. 3 Reg xvii 6 cf. Jo iv 6

1 om. ἀναγκ.—λεγομένων Cord. κατα αληθειαν RVS
2 om. καὶ 10 RVS 3 νῦν δν] pr. τὸν Cord. 5 ηκριβωμενους
RVS 22 ὑπενόησαν]+εἶναι ἐκ τῶνδε (sic) V 25 om. ἡμέρας RV

τῆ Σαμαρείτιδι, τῶν μαθητῶν ἐπὶ τῷ ἀγοράσαι τροφὸς cf. Jo iv 3
ἀπεληλυθότων· †ὡς λοιπὸν στοχαζομένης εἰπεῖν ἐσπέραν
τὴν ἡμέραν εἶναι. οὗτος δὲ τῆς τροφῆς ὁ καιρὸς τῶν μά-
λιστα προηγουμένως τροφὴν μεταδιώκουσιν ἀλλὰ τὴν τῶν
5 προσερχομένων ὠφέλειαν. †

60. In Joann. iv. 44. Corderius, p. 138. Cf. Rome,
Vat. 758 ; *Reg.* 9: Ven. 27.

Ἐπατρίδα αὐτοῦ τὴν Ἰουδαίαν καλεῖ, ἣν καὶ διὰ τοῦτο
καταλέλοιπε. τὴν γὰρ αἰτίαν τῆς ἐπὶ τὴν Γαλιλαίαν ἀφί-
ξεως ἀποδιδούς ὁ εὐαγγελιστὴς γράφει, ὅτι Προφήτης ἐν τῇ Jo iv 44
ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει. † φέρεται δὲ ἡ μαρτυρία αὕτη
10 ἐν τοῖς προτέροις εὐαγγελίοις. φησὶ γὰρ ὁ σωτήρ· Οὐκ ἔστι Mc vi 4
προφήτης ἄτιμος εἰ μὴ ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι καὶ ἐν τοῖς συγ-
γενέουσι καὶ τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. ἀμέλει γὰρ πάντες οἱ πρὸ τῆς
ἐπιδημίας ἠτιμάσθησαν ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ καὶ Ἰουδαίᾳ.
αὕτη γὰρ γῆ καὶ πατρὶς αὐτῶν· ὡς καθόλου τὸν σωτήρα
15 εἰπεῖν· Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ, ἣ ἀποκτείνουσα τοὺς προ- Le xiii 34
φήτας, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν.

61. In Joann. v. 2. Rome, *Vat.* 758 ; *Reg.* 9:
Ven. 27.

Ἔστι δὲ, φησὶν, ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, καὶ τὰ ἐξῆς. Jo v 2
Τὸ μὲν περιεῖναι καὶ τοὺς ὁποιοῦντε ὄντας τῶν ἀρρωστῶν
θεραπεύειν οὐκ ἀναγκαῖον ἔκρινεν, ὥστε μὴ φιλαυτίας ἀπε-
20 νεγκάσθαι δόξαν, εἶνα δὲ θεραπεύσας δι' ἐκεῖνου καταφανῆ
τοῖς πᾶσιν ἑαυτὸν καθίστησι. ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας ἄπεισι
μὲν ἐπὶ τὴν προβατικὴν κολυμβήθραν, ἔχουσαν πέντε στοάς·
μετὰ γὰρ τὰς ἐν κύκλῳ τεσσάρων μέσσην εἶχεν ἑτέραν. προ-

6—9 om. πατρίδα—ἔχει Cord. 9—15 φέρεται—εἰπεῖν] καὶ
οἱ ἄλλοι δὲ εὐαγγελισταὶ φασὶν RVS om. δὲ Cord. 15 απο-
κτενοῦσα RVS 16 ἀποσταλμένους RVS om. πρὸς αὐτήν
RVS 17 ἐστὴ RVS 19 ὥστε] os τε VS 22 ἐχουσα S*
23, 4 (p. 274) μετὰ γὰρ—ἔγκατα] haec, vel similia, in Catena
Corderii Theod. Mops. attribuuntur μέσσην] μεστὴν R

βατικῇ δὲ κολυμβήθρα ἐλέγετο ἀπὸ τοῦ τὰ προσαγόμενα πρόβατα ταῖς ἑορταῖς ἐκεῖ συναθροίζεσθαι, καὶ ἀπὸ τοῦ θυομένων τῶν προβάτων ἐν ἐκείνῳ πλύνεσθαι τῷ ὕδατι τὰ ἔγκατα. ἐντεῦθεν γοῦν καὶ πολὺ πλῆθος τῶν διαφόροις ἀρρωσθήμασι κατεχομένων ἐν τῷ τόπῳ συνείλεκτο ἐπὶ θερα- 5 πείας ἐλπίδι, ὡς ἂν τοῦ ὕδατος αὐτοῦ δυναμένου τι πάντως, ἐν ᾧπερ τῶν προσαγομένων τῷ θεῷ καὶ θυομένων ἐνεβάλλετο τὰ ἔγκατα. ταύτῃ δὲ αὐτῶν τῇ ὑπολήψει καὶ ὁ θεὸς cf. Jo v 3 συνεργῶν κατὰ τινας ἀδήλους καιροὺς κίνησιν τοῦ ὕδατος γίνεσθαι παρεσκεύαζεν, ἣν ὡς κατὰ τινα θείαν ἐνέργειαν 10 ἀποτελεῖσθαι πιστεύοντες, οὕτω κατιόντες τὴν θεραπείαν ἐκομίζοντο, πολλῶν μὲν κατὰ ταῦτόν οὐ θεραπευομένων, τοῦ δὲ πρώτου καταβάντος τῆς χάριτος ἀπολαύοντος, ἵνα μὴ τὸ πρόχειρον τῆς θεραπείας ἐλαττώσῃ τὸ θαῦμα. μειζόνως δὲ νήφοντες καὶ μετὰ πολλῆς διαθέσεως τὴν τοῦ ὕδατος κίνησιν 15 ἀναμένοντες, ἐντεῦθεν παιδεύονται τὸν προσήκοντα καὶ μετὰ τὴν θεραπείαν ἔχειν λογισμόν. πολλῶν τοίνυν ὄντων τῶν ἀρρώστων πάντας μὲν οὐκ ἐθεράπευσεν, δεικνὺς δὲ τὴν οἰκειάν δύναμιν ἕνα ἐπελέξατο τὸν βαρυντέρῳ μάλιστα κατεχόμενον πάθει καὶ τῷ μῆκει τοῦ χρόνου τὴν σωτηρίαν 20 ἀνέλπιστον ἔχοντα. παράλυτος γὰρ ἦν ἐν αὐτοῖς ἐπὶ τριάκοντα καὶ ὀκτὼ ἔτεσι τῷ πάθει κατεχόμενος. πρὸς τοῦτον ἀπελθὼν οὐκ εὐθὺς εἶπεν Ἄρον τὸν κράβατόν σου καὶ περι- Jo v 8 πάτει· ἀλλ' ἀπὸ τινος ἀκολουθείας τῶν πρὸς αὐτὸν ἄρχεται λόγων. ὅπερ δὴ καὶ ἐπὶ τῆς Σαμαρείτιδος πεποιήκε. 25

62. In Joann. vii. 39. Corderius, p. 217.

Ποῖον δὲ πνεῦμα οὐπω ἦν; τῶν μυρίων καὶ ἀεινάων χαρισμάτων, ὧν ἐπλούτησαν οἱ ἀπόστολοι μετὰ τῆς διὰ γλωσσῶν ἐπιφοιτήσεως. εἰ γὰρ καὶ προφήταις ἐνεργεῖ τὸ πνεῦμα, ἀλλ' ἐν που ἡ καὶ δύο τὰ σημεῖα κατὰ τινα καιρὸν ἐνεργοῦντες ἐπαύοντο. οἱ δὲ ἀπόστολοι, ὥσπερ ἀπὸ τινος 30

1 προσαγόμενα] προθυρα αγομενα S* 12 κατὰ ταῦτόν] κατὰ ταυτων RV²: κατ αυτων SV* 17 εχει V*S 24 αυτων RV

πηγῆς ἀειβλύστου προχέοντες τὰ θαυμάσια καὶ οὐ καθ' ἑν
 ἢ δύο, ἀλλ' ἅμα τε ξέναις ἐλάλουν γλώσσαις οἱ αὐτοὶ καὶ
 ἡρμῆνεον, ἀνίστων νεκροὺς, καὶ προεφήτευον, καὶ ἄλλα
 μυρία, ὧν ἡ συνδρομὴ ἐπ' οὐδενὸς ὥφθη τῶν προφητῶν,
 5 ἔθαυματούργουν.

63. In Joann. ix. 6. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
 Ven. 27.

Νομίζω τοῦτο λελέχθαι πρὸς παράστασιν τοῦ ποιότητα
 δυνάμεως ἱατρικῆς ἐσχηκέναι τὸν σιέλον τοῦ χριστοῦ. εἰ
 καὶ μὴ αὐτὸς δὲ ὁ τυφλὸς περὶ τῆς ἀναβλέψεως παρεκά-
 λεισεν, ὅμως εὑρεθήσεται ἐπαινετὸς ἐν τῷ παρέχειν ἑαυτὸν
 10 τῷ Ἰησοῦ ἐπιχρίοντι πηλῷ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, καὶ τῷ cf. Jo ix 11
 ἀδιστακτῶς ποιῆσαι τὸ προστεταγμένον, οὐδὲ εἰρηκότος
 αὐτὸν ἀναβλέψειν τοῦ Ἰησοῦ. μήποτε δὲ ὁ τοῦ κυρίου
 σιέλος σύμβολον ἦν λόγου ὡς ἐν λόγοις ἐσχάτου, οὐ μείζονα
 χωρῆσαι ἀνθρωπίνη οὐ δύναται φύσις. ἀλλ' ἐπεὶ ὁ τοιοῦτος
 15 λόγος οὐ γυμνὸς ὕλης καὶ σωματικῶν παραδειγμάτων εἰς
 ἀνθρώπους ἔρχεται, διὰ τοῦτο πτύει χαμαὶ ὁ Ἰησοῦς καὶ
 ποιεῖ πηλόν. ὄρα τοίνυν εἰ δύνασαι πᾶσαν τὴν γραφὴν
 καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐν αὐτῇ ἀπαγγελίας διηγούμενος εἰπεῖν
 συνεστηκέναι διὰ μὲν τὰ θεῖα νοήματα ἀπὸ τοῦ σιέλου τοῦ
 20 χριστοῦ, διὰ δὲ τὴν ὡς ἐν ἱστορίαις καὶ ἀνθρωπίνους πρά-
 γμασιν ἀπαγγελίαν ἐκ τῆς ἀπὸ τῶν χαμαὶ γῆς. ὡς εἶναι
 τὸ πᾶν γράμμα τοῦ νόμου καὶ προφητῶν καὶ τῶν λοιπῶν
 γραφῶν ἀπὸ τοῦ τοιοῦδε πηλοῦ, ᾧ καὶ χρίσαι δεῖ τοὺς τῶν
 25 Σιλωὰμ τοῦ ἀπεσταλμένου ὑπὸ τοῦ θεοῦ· δι' οὗ δηλοῦται ἡ cf. Jo ix 7
 ἐν ταῖς ζητήσεσι καὶ τῆς ἀληθείας διαπορήσεσιν ὡσπερὶ
 κολύμβησις. καὶ γὰρ Ἰώβ πού φησι· Βροτὸς δὲ ἄλλως Job xi 12

δε

10 ἐπιχριοντα RVS τῷ] το RVS 12 μῆπω R* μῆποτ ωδε
 R²: om. δὲ S* 16 αἰου S* 17 ποιη R 21 ἀπαγγελη (vid.)
 S: ἐπαγγελη RV 25 ἀποσταλμενου RV ἡ] εἰ R 26 ὡσπερεῖ]
 ὡς περι RV 27 ἄλλως] ἄλλος RVS

νήχεται λόγοις. ἀπονηψώμεθα τοιγαροῦν τῷ ὕδατι τῆς
 κολυμβήθρας τοῦ ἀπεσταλμένου τὸν ἐπιχρισθέντα τοῖς
 ὀφθαλμοῖς πηλὸν, ἵνα μετὰ τοῦτο ἀναβλέψαι δυνηθῶμεν.
 cf. He v 12 νοήσεις δὲ πηλὸν τὴν ἀρχὴν τῶν στοιχείων τῶν λογίων τοῦ
 cf. 1 Co xiii 11 θεοῦ, καθ' ἣν ὡς νήπια γάλακτι τρεφόμεθα· ἐπειδὴν δὲ καταρ- 5
 γηθῆ τὰ τοῦ νηπίου καὶ στερεᾶς τροφῆς μεταλάβωμεν, ἀπορ-
 ριπτόμεθα τὸν πηλὸν, ἵνα ἐπανέλθωμεν πρὸς τὸν Ἰησοῦν
 βλέποντες. πάντα δὲ ταῦτα περὶ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ στρέ-
 φεται· κατὰ γὰρ διαφόρους ἐπινοίας αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀπε-
 σταλμένος. καὶ τὰ μὲν ἀνθρώπινα ἐκδέχου πρὸ τοῦ Σιλῶαμ, 10
 ἐπὶ δὲ τὰ θεϊότερα αὐτοῦ ἀνάφερε τὸ ἀπεσταλμένον ὕδωρ
 καὶ Σιλῶαμ. καὶ παρὰ τῷ Ἡσαΐα νοήσεις τὸν θεῖον καὶ
 εὐσταθῆ λόγον διὰ τούτων σημαίνεσθαι, λόγους δὲ ἐθνῶν
 cf. Is viii 6 f. καὶ ἑτεροδόξων τὸν Ῥαασῶν καὶ τὸν υἱὸν Ῥομελίου. ἐπεὶ
 πῶς ἀντὶ τοῦ ὕδατος τοῦ Σιλῶαμ βασιλεῖς ἤθελον ὁ λαὸς, 15
 πῶς δὲ καὶ ὕδωρ ποταμοῦ ἐστὶν ἰσχυρὸν καὶ πολὺ, τῶν Ἀσ-
 συρίων βασιλεὺς καὶ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτοῦ, ἐὰν μὴ καὶ
 αὐτὸς δυνάμις τις ἀντικειμένη τυγχάνῃ, κατακλύζουσα τῷ
 πλήθει τῶν ἑαυτῆς πιθανῶν τὴν μὴ θέλουσαν Ἰουδαίαν ὕδωρ
 τοῦ Σιλῶαμ καὶ ἐπικρατοῦσαν αὐτοῦ; τὸ δὲ μὴ παρόντα θερα- 20
 πεύσαι, κελεύσαι δὲ ἀπελθόντα νίψασθαι, καὶ νιψαμένῳ τὴν
 θεραπείαν παρασχεῖν, οἰκονομοῦντος ἦν τὸ μηδένα λαθεῖν τὸ
 cf. Jo v 8 f. γινόμενον θαῦμα. ὥσπερ γὰρ τῷ παραλύτῳ τὸν κράββατον
 λαβεῖν ἐκέλευσεν ἐν ἡμέρᾳ καθ' ἣν οὐκ ἐξῆν τοῦτο ποιεῖν, ἵν'
 οὕτως ἕκαστος ἐγκαλῶν ἐπὶ τῇ παρανομίᾳ τοῦ γεγονότος 25
 θαύματος μανθάνῃ τὸ μέγεθος, οὕτω καὶ τούτῳ πόρρωθεν
 ὄντι τῆς κολυμβήθρας ἐκέλευσεν ἀπελθόντι νίψασθαι.

9, 10 αποσταλμενος RVS 11 επει R θειωτερα R τὸ]
 τον RVS αποσταλμενον R 13 διὰ τούτων σημαίνεσθαι] post
 Ῥομελίου RVS 14 ραασων S 16 πολυς RSV 16, 17 Ἀσσυ-
 ριων RVS 17 πᾶσα ἡ δύναμις] πασαν δυναμιν R: πασαν η Δ'
 VS 26 μανθανει R

64. In Joann. ix. 8. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

Ὁ προσαίτης δι' ἀπορίαν τῶν ἀναγκαίων καὶ ἀδυναμίαν τοῦ εὐσχημονέστερον αὐτὰ πορίζειν ἐπαιτεῖ. τοιούτους δ' ἂν εὖροις τοὺς ἀπάντων τῶν ἐπαγγελλομένων τὴν ἀλήθειαν Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων οἰονεὶ αἰτοῦντας ὠφέλειαν, ἀπορίᾳ
 5 πρέποντος πορισμοῦ τῷ λογικῷ τῆς ἀληθείας ἀπεριστάτως πλουσίων θεωρημάτων. ἀλλ' ἀπαγορεύων τὴν τοιαύτην διαζήτησιν ὁ λόγος φησὶ πον· Τέκνον, ζῶν ἐπαιτήσεως μὴ ^{Sap Sir xl 28} βιώσῃ, ὡς κρεῖττον ἀποθανεῖν ἢ ἐπαιτεῖν. ἐπαιτεῖν δὲ αἰσχύνεται ὁ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις οἰκονόμος τῆς ἀδικίας, καὶ διὰ
 10 τοῦτο τῷ μὲν ὀφείλοντι ἑκατὸν κόρους σίτου ἔλεγε Δέξαι σου ^{Lc xvi 6 f.} τὸ γράμμα καὶ γράφε ἑξήκοντα, τῷ δὲ ἑκατὸν βάτους ἐλαίου Δέξαι σου τὸ γράμμα καὶ ποίησον ὄγδοῆκοντα· προκρίνας τοῦ μετ' αἰσχύνῃς ἐπαιτεῖν τὸ λαβεῖν ἀπὸ τοῦ ὀφείλοντος τῷ κυρίῳ, καὶ διὰ τοῦτο ἐπαινεθεῖς. οὐ μόνον τοῖνυν ὁ Ἰησοῦς
 15 ἀπήλλαξε τὸν ἀπὸ γενετῆς τῆς τυφλότητος, ἀλλὰ καὶ τοῦ ^{cf. Jo ix 1} προσαιτεῖν. ἐχαρίσατο γὰρ αὐτῷ ἅμα τῷ βλέπειν καὶ θεωρίαν πῶς ποριστέον αὐτῷ ἔσται τὰ πρὸς σωτηρίαν ψυχῆς ἀναγκαῖα. ἐνταῦθα μὲν οὖν ἡ τυφλότης τοῦ προσαιτεῖν αἰτία, ἐν δὲ ταῖς Πράξεσιν ἡ χωλότης, ὧν ὁ ἀπαλλαγείς οὐ ^{cf. Act iii 2}
 20 προσαιτήσῃ ἔτι.

65. In Joann. ix. 16. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

Εἴπερ δὲ ὡς ὑπελάμβανον οἱ Φαρισαῖοι, ὁ μὴ τηρῶν ὁ ἐκείνοι ἐνόμιζον εἶναι σάββατον οὐκ ἔστι παρὰ θεοῦ. οἱ δὲ ἐν τῷ ἱερῷ ἱερεῖς τὸ σάββατον βεβηλοῦντες παρὰ θεοῦ ^{cf. Mt xii 5} ἦσαν. οὕτω δὲ οὐκ ἐναργὲς ἦν τὸ μὴ εἶναι παρὰ θεοῦ τὸν
 25 τὸ σάββατον αὐτῶν μὴ τηροῦντα, ὡς μὴδὲ ὑπὸ πάντων τῶν τότε Φαρισαίων τὸν λόγον εἰρηῆσθαι, ἀλλ' ἐκ τῶν Φαρισαίων ^{cf. Jo ix 16}

11 γράφε] γράφαι V* ἑκατὸν] ῥ R 12 ὄγδοῆκοντα] π R
 13, 14 του κυριου RVS 19 Πράξεσιν] πρασ RV 22 δέ] + οι RVS

τινὲς τοῦτο ἔλεγον, ὡς φησιν ὁ εὐαγγελιστής. πρόσχες δὲ καὶ τῷ· Τοιαῦτα σημεῖα· μὴ μάτην κειμένω. ἐπειδὴ γὰρ σημεῖων διαφοραὶ εἰσιν, ὥστε ποιεῖν, καθά φησιν ὁ ἀπόστολος, καὶ τὸν ἐν νόμῳ καὶ τὸν ἄνομον, ὃν ὁ κύριος ἀναλοῖ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, ἐν πάσῃ δυνάμει, σημεῖοις 5 καὶ τέρασι ψεύδους, καὶ τὸν θεὸν διὰ τῶν προφητῶν· τό· Τὰ τοιαῦτα· εἴρηται ὡς ὑπερβαίνει τὰ διὰ Χριστοῦ γενόμενα τῷ καὶ ἀληθῆ εἶναι καὶ μέγала ἐπὶ γῆς. εἰ δέ τις ὡς οὐχ ὑγιῶς λεγομένω τῷ· Πῶς δύναται ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς τοιαῦτα σημεῖα ποιεῖν; ἀναγινώσκων τὰς τοῦ Σαμψὼν πράξεις ἐρεῖ 10 μηδὲ ἁμαρτήματα εἶναι τὰ ὑπὸ τοῦ Σαμψὼν γενόμενα, οἷον τὰ περὶ γυναικας, ἀλλ' οἰκονομίας δηλουμένας· οὐ γὰρ πρόσκειται τό· Ἐποίησε τὸ πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου.

66. In Joann. ix. 14. Rome, *Reg.* 9: Ven. 27. Cf. Corderius, p. 252.

Ἐπισημαστέον δὲ τὸ πρόσωπον τοῦ εὐαγγελιστοῦ ὅτι φησὶ καὶ ἀνεώχθαι τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ <καὶ> βεβλε- 15 φένοι αὐτόν· ἀνεώχθαι μὲν διὰ τοῦ· Ἦν δὲ σάββατον ἐν ἧ ἡμέρᾳ τὸν πηλὸν ἐποίησε καὶ ἤνοιξεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς· βεβλεφέναι δὲ διὰ τοῦ· Καὶ ἐνίστατο καὶ ἦλθε βλέπων. τῶν δὲ λεγομένων τὴν διαφορὰν παραθησόμεθα ἀπὸ τοῦ Τωβῆθ, περὶ οὗ, ἐπέειπερ λευκώματα ἐγεγόνει ἐν τοῖς 20 ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, οὐκ ἀναγέγραφεν ὅτι ἀνεώχθησαν αὐτοῦ οἱ ὀφθαλμοί, ἀλλ' ὅτι ἐνέβλεψε. δι' ὅλου δὲ τοῦ περὶ τοῦ τυφλοῦ τόπου τηρήσεις ἀμφότερα, τῶν μὲν τοῦτο λεγόντων τῶν δὲ ἐκεῖνο, καὶ σχίσματος γενομένου. τηρήσεις δὲ καὶ ἐν τῷ Ἡσαΐα προφητεύοντι περὶ Χριστοῦ 25 ἐπιδημίας ὅτι ἔρχεται ὀφθαλμοὺς τυφλῶν ἀνοίξαι. ἐξῆς δὲ

4 τὸν 1^ο] των RVS των ανομων RVS 7 ὑπερβαινοντων RVS γενόμενα] γεγεννημενα R* τῷ] το RV 9 τῷ] το RVS 10 αναγινωσκοντας RVS 11 γινομενα R 14—26 om. Παρατηρητέον—ἐξῆς δὲ Cord. 14 ἐτι] το RVS 15 om. καὶ RSV 16 διὰ τοῦ] δι αυτου RVS 20 Τωβῆθ] βηθ RV 23 τουτων RVS 24 τῶν] τον R²VS ἐκεῖνο S²] εκεινω RV: κεινη S* 26 ἔρχεται] + ο R

ἔστιν ἰδεῖν καὶ τὸν ἀποκρινόμενον πῶς μὲν τοῖς προτέροις
 ἴπῶς δὲ τοῖς δευτέροις ἀποκρίνεται, τοῖς μὲν προτέροις ἄκρι-
 βέστερον, ὡς γέλοισι καὶ θεωροῦσιν αὐτὸν τὸ πρότερον ὅτι cf. Jo ix 8, 11
 προσαίτης ἦν, τοῖς δὲ Φαρισαίοις οὔτε τὰ περὶ τοῦ Σιλωὰμ cf. Jo ix 15
 5 διηγήσατο, οὔθ' ὅτι ὁ σωτὴρ τὸν πηλὸν ἐποίησεν, οὔθ' ὅτι
 προσέταξέ τι αὐτῷ. καὶ τάχα ὁρῶν ὁ θεραπευθεὶς τῶν μὲν
 προτέρων ἐχομένην τὴν πεύσιν φιλομαθίας, τῶν δὲ δευτέρων
 κακοηθείας, οὕτως ἐκατέροις ἀπεκρίνατο.

67. In Joann. ix. 21. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
 Ven. 27. Corderius, p. 256.

Ἦρὸς τῷ διεψεύσθαι καὶ ἄλλο ἡμάρτον εἰς προὔπτον
 10 κακὸν περιβάλλοντες ἑαυτῶν τὸν υἱόν. οἶμαι δὲ καὶ τοῦτο
 λόγον ἔχειν, ὅτι τοῦ τυφλοῦ ὁ σωτὴρ ἀνοίγων τοὺς ὀφθαλ-
 μούς οὐ παιδίον ἀνέφξεν ἀλλ' ἡλικίαν ἔχοντος, ἵνα βλέπη ὡς
 ἀνὴρ. τοιοῦτοι δὲ ἦσαν καὶ οἱ λοιποὶ ἀναβλέψαντες τυφλοί.
 ἀληθές δὲ ὅτι καὶ ἡλικίαν ἔχων αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ λαλήσαι
 15 δύναται, καὶ μάλιστα ὅτε Ἰησοῦς αὐτὸν ἀναβλέψαι ποιεῖ.
 οὐδὲ γὰρ δεῖται οὗτος ἐτέρου πρεσβεύοντος ὑπὲρ αὐτοῦ.

68. In Joann. ix. 27. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
 Ven. 27.

Νῦν τὸ μὲν· Οὐκ ἠκούσατε· ἴσον ἐστὶ τῷ Οὐ παρεδέ-
 ξασθε, οὐκ ἠθελήσατε τὸ λεγόμενον. τὸ δέ· Τί οὖν πάλιν Jo ix 27
 θέλετε ἀκούειν; ἰσοδυναμεῖ τῷ Τί δὲ, ὦ οὔτοι, ἄρα ἵν
 20 ἀκούειν θέλετε; μάτην γὰρ θέλετε ἀκούειν, εἰ μὴ πιστευέτε

1 om. καὶ Cord. ἀποκρινόμενον Cord. 2 om. πῶς δὲ—
 προτέροις Cord. 5 ὁ σωτὴρ] post πηλὸν Cord. om. τὸν Cord.
 7 εχομενων RV: ερχομενων S Cord. 8 ἀποκρίνεται RVS
 9—11 om. Πρὸς τῷ—ὅτι Cord. 9 τῷ] το RVS 11 om. τοῦ
 RVS ὁ σωτὴρ ἀνοίγων] ἀνοίγων ο χς RVS: pr. δὲ Cord.
 12 βλέπη] βλέπει καὶ RVS² 13 ἀνὴρ] + ορα RVS τοῦτοι
 Cord. ἀναβλέψαντες] pr. οι Cord. 14 δὲ] + καὶ S om. ὅτι
 Cord. ἡλικίαν] pr. ο Cord. 15 ὅταν Cord. ποιῆ Cord.
 16 οὐδὲ] οὔτε Cord. om. ἐτέρου Cord. αὐτοῦ] εαυτου RVS

μοι ἀληθεύοντι, προσκαλεσαμένου πάντα τὸν μανθάνοντα τὸ ἔμοι συμβεβηκὸς ἐπὶ τὸ μαθητευθῆναι αὐτῷ, ὡς θειότερον πάσης διδασκαλίας ἀνθρωπίνης διδάξαντι.

69. In Joann. ix. 30. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

Jo ix 30

Ἐχεταιί τινος ἀξιολόγου ὑπονοίας τό· Ἐν τούτῳ θαυμαστόν ἐστι. θαυμαστόν γάρ ἐστιν εἰ Ἰησοῦς πόθεν ἐστὶν ὑπὸ τῶν τυχόντων γινώσκειται, οὐ γὰρ ὁρῶσιν αὐτοῦ τὴν ρίζαν καὶ τὴν πηγὴν τὸν πατέρα.

70. In Joann. ix. 31. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 258.

Οὐκ ἂν δὲ τηλικούτο δόγμα τι εἰ ἦν ἀληθές, τὸ μὴ ἀκούεσθαι τὸν ἁμαρτωλὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἄποσεισιώπητο, ἀλλ' εἶρητο ἂν ὑπὸ τίνος ἀξίου πιστεῦεσθαι, φέρε εἰπεῖν ἢ τοῦ θεράποντος ἢ τίνος τῶν προφητῶν. πῶς δὲ, εἰ ἁμαρτωλὸν οὐκ ἤκουσεν ὁ θεὸς, ἐδιδάσκοντο οἱ ἁμαρτωλοὶ λέγειν.

Mt vi 12

Ἄφες ἡμῖν τὰ παραπτώματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν; τίνων οὖν ἀκούει θεός; τῶν νεύοντων εἰς μετάνοιαν, κὰν μῆπω ἐπαύσαντο τοῦ εἶναι ἁμαρτωλοί.

cf. Mt ix 11 f.

ἁμαρτωλῶν ὁ σωτὴρ ἡμῶν ἦσθι καὶ ἔπινεν. ἀλλὰ μὴ ἐπακουομένων τῶν διὰ τὸ κακῶς ἔχειν χρηζόντων ἰατρῶν, οὐκ ἂν ἐθεράπευσεν αὐτούς. διόπερ ὡς ἀνουούσης τῆς εὐχῆς τῶν ἡμαρτηκότων μὲν οὐ πάντως δὲ ἀπιστούντων ἔτι λέγεται τό· Ἐὰν ἀνομίας παρατηρήσης, Κύριε, Κύριε τίς

Ps cxxix
(cxxx) 3

2 συμβεβηκως RVS το] τω RVS θειωτερον RV 3. δι-
δαξαντα RV 6 γινωσκομενος RVS 8 om. δὲ Cord.
om. τι εἰ Cord. om. τὸ RVS 9—11 om. ἀποσεισιώπητο—
προφητῶν Cord. ἀποσεισιώπητε RVS 10 εἰρηται V: εἰρητε
RS 11 θεραπευοντος RV δὲ] γὰρ Cord. εἰ] η RV
14 θεός] pr. ο V 15 εἰς] ἐπὶ Cord. κὰν] εἰ καὶ Cord.
16 ἤκουσεν RVS 17 ἐσθιεν RVS 18 κακῶς ἔχειν] καλως εχειν
μη RVS χρηζοντων RV: χρησοντων Cord. 19 om. οὐκ—
αυτους RVS ανιουσης RV 20 ἡμαρτημένων Cord. 21 παρα-
τηρήση Cord.

ὑποστήσεται; ἴσως δὲ οὐ περὶ οὗ ἔτυχεν ἐν τῇ εὐχῇ τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλὰ περὶ τῶν τηλικούτων ἔργων φησὶν, ὅποια ἦν τὰ τοῦ Ἰησοῦ ἔργα. περὶ γὰρ τῶν τοιούτων ἔργων ἀξιούμενος ὁ θεὸς ὑπὸ ἁμαρτωλῶν οὐκ ἀκούει.

cf. Jo ix 31

71. In Joann. ix. 35. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

5 Ἦκουσεν ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐξέβαλον αὐτόν ἔξω, καὶ Jo ix 35
 εἰρῶν αὐτόν εἶπεν αὐτῷ Σὺ πιστεύεις εἰς τὸν γίον τοῦ
 ἀνθρώπου; Ἐπεὶ ἐξέβαλον αὐτόν οἱ Ἰουδαῖοι ἔξω ἀπ'
 αὐτῶν διὰ τὴν ἐπὶ τῷ σωτήρι παρρησίαν, διὰ τοῦτο εὗρεν
 αὐτόν ὁ Ἰησοῦς. εἰ ἐπὶ τὸ ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλὸς cf. Lc xix 10
 10 ἐλλήλυθεν ὁ σωτήρ, τέλος δὲ τῷ ζητοῦντί ἐστιν ἡ εὕρεσις τοῦ
 ζητουμένου, δῆλον ὅτι οὐχ ἀπλῶς γε ἀκουστέον τό· Εὗρων
 αὐτόν. καὶ γὰρ αὐτόν τότε μάλιστα ἔχρην εὐρίσκεσθαι ὅτε
 ἐξεβλήθη ὑπὸ τῶν μὴ παραδεξαμένων τὴν περὶ Ἰησοῦ
 μαρτυρίαν. ἐκείνων γὰρ ἔξω γενόμενος ἐπιτηδέιος πρὸς τὸ
 15 εὐρεθῆναι γεγένηται. συνετώτερον δὲ ἀκουστέον καὶ τό·
 Ἦκουσεν ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐξέβαλον αὐτόν ἔξω· ἐπεὶ ἀκούσας
 τὸ τοιοῦτον τῆς ἀκοῆς αὐτοῦ ἄξιον εὐρίσκει τὸν περὶ οὗ ἤκου-
 σεν. εὗρων δὲ αὐτόν ἠρώτα τὸν εὐρεθέντα Εἰ πιστεύεις εἰς
 τὸν εὐρόντα υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; καὶ τάχα ὁ μὲν ἀρχόμενος
 20 πιστεύει εἰς τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ δὲ διαβαίνων
 ἀναβαίνει καὶ ἐπὶ τὸ πιστεῦσαι εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ·
 ὥστ' ἂν εἰπεῖν αὐτόν Εἰ καὶ Χριστόν ποτε κατὰ σάρκα cf. 2 Co v 16
 ἔγνωμεν, ἀλλὰ νῦν αὐτόν οὐκέτι γινώσκουμεν κατὰ σάρκα
 μόνον, ἀλλὰ καὶ υἱὸν τοῦ θεοῦ. πῶς δὲ ἐρωτᾷ ὁ πάντα
 25 εἰδώς; καὶ ὅρα εἰ πρὸς τοῦτο φήσεις, παρατιθέμενος τό·
 Ἔγνω Κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ· καὶ τό· Οὐκ οἶδα ὑμᾶς. 2 Tim ii 19;
 οὐ γὰρ ἅμα τῷ εὐρεθῆναι τις ἄξιός ἐστι τοῦ γινώσκεσθαι cf. Num xvi 5
 κατὰ τό· Νῦν δὲ γνόντες θεὸν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες ὑπ' Mt xxv 12
 Ga iv 9

1—4 om. ἴσως—ἀκούει Cord. 7 ἀνθρώπου] θεου RV 10 τῷ]
 το RV 11 γε] δὲ R: δη V 12 ὅτε] pr. η RVS 21 τὸ]
 τω RV 23 ἔγνωμεν] εγνω R*VS: εγνωρίζεν R² 27 τῷ] το RV

αὐτοῦ. ἀλλὰ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν προκοπῆς δεῖ, ἵν' ὠφθῆ
 τις καὶ γνωσθῆ τῷ θεῷ. διὰ τοῦτο ἐρωτῶν αὐτὸν ὁ σωτήρ
 Jo ix 35 φησι· Σὺ πιστεύεις εἰς τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; ἐπεὶ δὲ
 Jo ix 36 οὐδέπω ἐδύνατο λέγειν ὅτι Πιστεύω, ἀλλ' ὡς ἀγνοῶν ἀποκρι-
 θείς εἶπε τό· Τίς ἐστι, Κύριε, ἵνα πιστεύω εἰς αὐτόν; ἐν 5
 μεθορίῳ τοίνυν ὑπῆρχεν, ἵν' οὕτως εἶπω, ἀπιστίας καὶ
 Jo ix 37 πίστεως. διὰ τοῦτό φησι πρὸς αὐτὸν ὁ σωτήρ· Καὶ ἑώρακας
 αὐτὸν καὶ ὁ λαλῶν μετὰ σου ἐκείνός ἐστιν.

72. In Joann. ix. 39. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
 Ven. 27.

Τοιαύτη γὰρ παράδοσις καὶ δόξα παρὰ Ἰουδαίοις ἐκράτει
 Jo ix 2 ὅθεν καὶ οἱ μαθηταὶ ἠρώτων τὸν Ἰησοῦν· Οὗτος ἡμαρτεν ἢ 10
 οἱ γονεῖς αὐτοῦ; ἀλλ' ἀπεφήνατο λέγων ὁ κύριος ὅτι Οὔτε
 οὗτος οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ· περὶ οὗ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν
 εἴρηται.

73. In Joann. ix. 37. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
 Ven. 27.

Οὐ παρέργως ἀκουστέον τοῦ μέν· Ἐώρακας· ἐπὶ τὸν
 παρελθόντα χρόνον ἀναφερομένου, τοῦ δέ· Ὁ λαλῶν μετὰ 15
 σου· ἐπὶ τὸν ἐνεστηκότα, ὅτι ἐκεῖνος ὁ ἑωραμένος ὁ αὐτός
 Jo xiv 9 ἐστι τῷ νῦν λαλοῦντι μετ' αὐτοῦ, παρατιθέμενος· Τοσοῦτω
 χρόνῳ μεθ' ὑμῶν εἶμι καὶ οὐκ ἔγνωκας με, Φίλιππε; ὁ
 ἑωρακῶς ἐμὲ ἑώρακε τὸν πατέρα. πολλοὶ γὰρ ἑωρακότες
 αὐτὸν οὐκ ἔγνων αὐτόν. ἑώρακεν οὖν κυρίως αὐτὸν ὁ τοῖς 20
 τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοῖς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ θεοῦ φωτιζόμενος. ἀπὸ
 ἀμφοτέρων τοίνυν ὠφεληθεῖς ὁ ποτὲ τυφλός, ἀπὸ τε τοῦ ὄρᾶν
 Jo ix 38 καὶ ἀπὸ τοῦ λόγου, οὐ μόνον εἶπε· Πιστεύω, Κύριε· ἀλλὰ
 καὶ προσεκίνησεν αὐτῷ.

3 ἀνθρώπου] θῦ RVS 9 τοιαυτην V² παραδοσιν R*V*:
 παραδοσις R²V² δοξαν RV 11 ἀλλ' ἀπεφήνατο] αλλα πεφη-
 νατε RV Οὔτε] om. R* : ins. in mg. al. man. 16 εστηκοτα R
 17 Τοσοῦτω] pr. τω S : τωσουτω V 20 εγνωσαν RV 23 om.
 καὶ R ἀπὸ] + τε RV

74. In Joann. x. 30. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Vide infra p. 311.

Εἰ πάλιν ἐβάστασαν πρότερον ἐβάστασαν. εἴπερ οὖν
 μὴ λανθάνει ἡμᾶς τοῦτο γεγραμμένον, ἀναγκαῖον ζητήσαι
 τὴν αἰτίαν τῆς προσθήκης τοῦ Πάλιν. οἶμαι δὲ ὅτι ὁ
 κακῶς λέγων τινὰ λίθον ἐπὶ τὸν κακολογούμενον βάλλει.
 5 κακῶς δὲ αὐτὸν ἔλεγον ἐν τοῖς ἀνωτέρω, ὅτε καὶ σχίσμα Jo x 19
 ἐγένετο ἐν τοῖς Ἰουδαίοις διὰ τοὺς λόγους αὐτοῦ. πάλιν
 οὖν τὸ βάρος τῶν δυσφήμων βαστάσαντες λόγων τρόπον
 ἀφιεμένων ἐπ' αὐτὸν λίθον ὄρμησαν ἐπὶ τὸ λιθάσαι αὐτὸν
 τῇ κακολογίᾳ. διὰ τοῦτό φησιν ἡ σοφία· Ὁ βάλλον λίθον Sap Sir xxvii
 10 εἰς ὕψος ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ βάλλει. βάλλειν γὰρ λίθον 25 (28)
 εἰς ὕψος λέγεται ὁ ἀδικίαν εἰς ὕψος λαλῶν. εὐρήσεις δὲ ἐν
 τῇ θείᾳ γραφῇ μίγμα τοῦ ὡς ἀνιστορικοῦ πρὸς τὸν γυμναστι-
 κὸν, καὶ μάλιστα παρὰ τῷ Ἰωάννῃ. τῆρει γὰρ ἐν τῇ πρὸς
 τὴν Σαμαρείτιν διαλέξει πῶς τὸ μὲν· Ἐκαθέζετο ἐπὶ πηγῆς Jo iv 6
 15 ὁ Ἰησοῦς· ἀπαγγελία ἐστὶν ὡς περὶ σωματικῆς πηγῆς καὶ
 σώματος αἰσθητοῦ. οὐκέτι δὲ δυνατὸν περὶ τοῦ σωματικοῦ
 ποτοῦ ἀκούειν ὅτε Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῇ Εἰ Jo iv 10
 ἦδεις τὴν δωρεὰν τοῦ θεοῦ καὶ τίς ἐστὶν ὁ λέγων σοι Δός μοι
 πιεῖν, σὺ ἂν ἤτησας αὐτὸν καὶ ἔδωκέ σοι ὕδωρ ζῶν. καὶ τὰ
 20 παραπλήσια· Πολλὰ ἔργα ἔδειξα ὑμῖν· διὰ ποῖον αὐτῶν Jo x 32
 ἔργον λιθάζετε με; εἴ τις ἐπανελθὼν συναγάγοι ἀπὸ τῆς
 ἀρχῆς τοῦ εὐαγγελίου τὰ ἔργα Ἰησοῦ, ἀναγαγὼν αὐτὰ ἐπὶ cf. Mc i 1
 τὰς πνευματικὰς ἐργασίας, οὗτος μάλιστα ὄψεται ποῖα
 25 πολλὰ ἔργα ἔδειξε τοῖς βαστάσαι λίθους ἵνα λιθάσουσι cf. Jo x 31
 τὸν Ἰησοῦν· οἶον ἐν τῶν καλῶν ἔργων ἦν τὸ ἐν Κανὰ cf. Jo ii 3
 σημεῖον, ὅτε ὑστέρησεν ὁ πρότερος οἶνος, διὰ τό· Ὁ νόμος Le xvi 16
 καὶ οἱ προφήται μέχρι Ἰωάννου· <τὸ> καλοῦ οἴνου εὐπορη-
 κέναι ἡμᾶς, οἷς συνανακεῖται Ἰησοῦς. καὶ αὕτη γε ἀρχή

1 πάλιν] προτερον RVS πρότερον] παλιν RVS 2 λανθα-
 νην RV 7 τροπων RV 8 τὸ] τῷ RV 9 τῆς κακολογίας S
 11 λεγετε RV λαλῶν] βαλων RV 14 πηγῆς] τῆς γῆς RV
 19 πιεῖν] ποιειν R* 20, 21 ποιων αυτον εργαων RV 27 om. τὸ RV

τῶν σημείων ἐστὶν αὐτοῦ ἐν τῇ κλήσει τοῦ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν
 Jo ii 11 λαοῦ· ἐπεὶ καὶ γέγραπται· Ταύτην τὴν ἀρχὴν τῶν σημείων
 ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς. τὸ δὲ ἐξῆς τοῦτο τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς
 cf. Jo ii 16 αὐτοῦ, οἶκον ἐμπορίου γενόμενον, ἀποκαταστήσαι εἰς τὸ
 πάλιν γενέσθαι οἶκον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. καὶ τί με δεῖ 5
 λέγειν ὅσα πεποίηκεν ἔργα καλὰ ἐκ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ;

75. In Joann. x. 40. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
 Ven. 27.

Ἴνα μὴ ἐκφανῆ σφόδρα τὴν θεότητα καταστήσει, συνὼν
 ἐπὶ πλέον τοῖς κατέχειν ἐπειγομένοις καὶ μὴ κατεχόμενος,
 καὶ τῆς ἀνθρωπίνης τάξεως παραχαράξῃ τὸν ῥυθμόν. πρό-
 σχος δὲ εἰ δύναται τινὰ λόγον ἔχειν τὸ μὴ ἀπλῶς γεγράφθαι 10
 Jo x 40 τό· Ἀπῆλθεν εἰς τὸν Ἰορδάνην· ἀλλ' ἐπέκεινα καὶ πέραν
 cf. Jos xxii αὐτοῦ. ὥσπερ καὶ οἱ διὰ Μωσέως κληροδοτούμενοι τὴν γῆν,
 ἤττους ὄντες τῶν διὰ τοῦ Ἰησοῦ κληροδοτουμένων, ἐν τῷ
 πέραν τοῦ Ἰορδάνου ἐκληρώθησαν· ἔνθα βωμὸν μὲν, σύμβο-
 λον τοῦ ἐν τῇ ἀγίᾳ γῇ θυσιαστηρίου, κατεσκεύασαν, θυσίαν 15
 δὲ ἢ ὀλοκαυτώματα ἐπ' αὐτοῦ οὐκ ἀνέφερον. ἀλλ' ἤδη
 Jo x 40 τοπικώτερον ἀκούομεν τοῦ· Ἀπῆλθεν πέραν τοῦ Ἰορδάνου
 cf. Jos iii καὶ ὁ τοῦ Ναυῆ μέντοιγε Ἰησοῦς ἀπὸ τοῦ πέραν τοῦ
 Ἰορδάνου μετὰ τεραστίων δυνάμεων διαβιβάζει τὸν λαόν. 20
 cf. 4 Reg ii ἀλλὰ καὶ Ἡλίας μέλλων ἀναλαμβάνεσθαι ὡς εἰς τὸν οὐρα-
 νὸν ἄρματι πυρὸς καὶ ἵπποις πυρὸς ἀπὸ τοῦ πέραν τοῦ
 Ἰορδάνου τῇ μηλωτῇ διασχίσας τὸ ῥεῦμα τοῦ ποταμοῦ
 διέρχεται.

76. In Joann. x. 39. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
 Ven. 27.

Jo x 39 Ἐζήτογν πάλιν ἀγτόν πιάσαι· καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τῆς 25
 χειρὸς ἀγτόων. Κατὰ δὲ ἀναγωγὴν εἰσὶ τινες βουλόμενοι

9 παραχαραξει R 22 πυρινω R 26 αυτου RS αγωγην R

θηρεῦσαι τὸν κατὰ Χριστιανισμὸν λόγον ἐπὶ τὸ ἀνατρέψαι
 καὶ ἀνελεῖν αὐτόν. οὗτοι νῦν λέγονιτ' ἂν ζητοῦντες πιάσαι
 τὸν Ἰησοῦν. ἀλλ' ἐπεὶ· Εἰς κακότεχνον ψυχὴν οὐκ εἰσελεύ- Sap Sol i 4
 σεται σοφία· καί· Δοκιμαζομένη ἢ ἐν τῷ λόγῳ δύναμις Sap Sol i 3
 5 ἐλέγχει τοὺς ἄφρονας· διὰ τοῦτο ἐξέρχεται ὅτε δοκεῖ τοῖς
 κρατοῦσιν εἶναι ἐν τῇ χειρὶ αὐτῶν ὁ τῆς ἀληθείας λόγος καὶ
 ἔξω γίνεται τῆς χειρὸς αὐτῶν, οὐ δυναμένων αὐτοῦ κατασχεῖν.
 διόπερ ὅτε καὶ δοκοῦσιν ἀνατρέπειν οὐ τὸ ἀληθές ἀνατρέπου-
 σιν, οὐ γὰρ συνίασιν αὐτοί. ἐξελθὼν δὲ ἐκ τῆς χειρὸς
 10 αὐτῶν ἔρχεται παρὰ τῷ ποταμῷ Ἰορδάνῃ, ὃς ἐρμηνεύεται
 κατάβασις, ἔνθα οἱ οὐρανοὶ ἀνοιγόμενοι μαρτυροῦσι τῷ λόγῳ
 ὅτι Οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, εἰς ὃν εὐδόκησεν ὁ πατήρ. cf. Mt iii 17
 κἂν πέραν δέ τις τυγχάνει τοῦ ποταμοῦ, ἀλλ' ἐγγίσας αὐτῷ
 εὐρήσει τὸν Ἰησοῦν τὸ βέλτιον Ἰωάννου βαπτίζοντα.
 15 Ἰωάννης μὲν γὰρ τὸ αἰσθητὸν πρῶτον ἐβάπτισεν βάπτισμα,
 Ἰησοῦς δὲ τὸ νοητὸν, εἴ γε ἐν πνεύματι ἁγίῳ ἐβάπτισεν καὶ cf. Mt iii 11
 πυρὶ, μᾶλλον τοῦ ὀφθέντος ἐπὶ τῆς βάτου πυρὸς μὴ κατα- cf. Ex iii 2
 καιόντι. πρόσχες δὲ ἐπιμελῶς τῷ· Ὅπου ἦν Ἰωάννης τὸ Jo x 40
 πρῶτον βαπτίζων· ἀναμφιβόλως εἰρημένῳ, καὶ ἀμφοτέρα
 20 ἰδὼν τὰ σημαινόμενα ἀπὸ τῆς λέξεως κρῖνον ὀπότερον
 χρῆ αὐτῶν παραδέξασθαι· πρῶτον ἐβάπτισεν Ἰωάννης cf. Jo i 28; iii
 πέραν τοῦ Ἰορδάνου· δεύτερον δὲ ἐν Αἰνῶν, ἐγγὺς τοῦ²³
 Σαλήμ. ἀπῆλθεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πέραν τοῦ Ἰορδάνου ἔνθα
 πρῶτον ἐβάπτισεν Ἰωάννης τοῦ βαπτίσματος οὐ ἐβάπτισεν
 25 ἐν Αἰνῶν· ἢ καὶ οὕτως· τὸ μὲν πρῶτον βάπτισμα Ἰωάννης
 ἐβάπτισε πέραν τοῦ Ἰορδάνου, τὸ δὲ δεύτερον Ἰησοῦς ὁ
 χριστὸς ἐβάπτισεν ὅπου τὸ πρῶτον βάπτισμα δὸς Ἰωάννης
 ἐβάπτισε. δοκεῖ δέ μοι τὸ δεύτερον ἔχειν λόγον μᾶλλον παρὰ
 τὸ πρότερον. εἶποι δ' ἂν τις καὶ περὶ τῆς προτέρας τοιαῦτα·
 30 τὸ πρῶτον βάπτισμα πέραν τοῦ Ἰορδάνου δίδωσιν Ἰωάννης, ὁ
 ἐρμηνεύεται κατάβασις, τὸ δὲ δεύτερον ἐν Αἰνῶν, ἐγγὺς τοῦ
 Σαλήμ. Αἰνῶν δὲ ἐρμηνεύεται Ὀφθαλμὸς βασάνου, καὶ

Σαλήμ Αὐτὸς ὁ ἀναβαίνων. ἤδη οὖν διορατικώτεροι εἰσὶν οἱ τὸ δεύτερον λαμβάνοντες λύτρον, καὶ ἀπὸ πολλῆς βασάνου καὶ πόνου κτησάμενοι τὸν τῆς ψυχῆς ὄφθαλμόν. καὶ ἔπρεπέ γε τὸ πρῶτον εἶναι βάπτισμα παρὰ καταβάσει, τὸ δὲ δεύτερον παρὰ ἀναβαίνοντι.

5

77. In Joann. xi. i. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

Τὸ ὄνομα τοῦ Λαζάρου δις ἐν τοῖς εὐαγγελίοις εὔρομεν πρότερον μὲν ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν ἐν τῇ παραβολῇ τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ καλουμένου Λαζάρου, ὅτε καὶ ἀπέθανε καὶ εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἀβραὰμ ἀπῆλθεν· δεύτερον δὲ κατὰ τὴν ἐκκειμένην λέξιν. πρότερον δὲ ὁμωνυμία ἐστὶ δύο ὄντων 10 Λαζάρων, ἧ ἐκεῖνός ἐστιν οὗτος; φήσει γὰρ ὁ βουλόμενος περὶ ἐνὸς λέγειν ἀμφοτέρους τοὺς εὐαγγελιστὰς ὅτι ἐν ταῖς

cf. Jo xi 39; Lc xvi 22 τρισὶ ταῖς μεταξὺ, τεταρταῖος γὰρ ἀνέστη Λάζαρος, ἀπενεχθεὶς ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἀβραὰμ ἀνεπαύσατο. καὶ διὰ τὰ ὑπὸ τοῦ πλουσίου εἰρημένα ἐν τῷ 15

Lc xvi 27 f. Ἐρωτῶ οὖν σέ, πάτερ, ἵνα πέμψῃς αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ ἔλθωσιν εἰς τὸν τόπον τοῦτον τῆς βασάνου· ὑπὸ μὲν τοῦ Ἀβραὰμ οὐκ ἀπεστάλη, 20

Lc xvi 29 εἰπόντος· Ἐχουσι Μωσέα καὶ τοὺς προφῆτας. ὁ δὲ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν ἀνέστησεν αὐτὸν, τάχα κατὰ τὸ σιωπώμενον 20 ἀπαγγελοῦντα περὶ ὧν ἐώρακεν καὶ τὰ περὶ τὰς ψυχὰς οἰκονομούμενα. ἀλλὰ ταῦτα λῆρος· ὁ μὲν γὰρ παρὰ τῷ

cf. Lc xvi 20 πλουσίῳ ἀπερίστατος ἦν καὶ ἀπερριμμένος ἐν τῷ πυλῶνι, ὁ δὲ εἶχε Μαρίαν καὶ Μάρθαν ἀδελφὰς εὐπόρους καὶ περιβοήτους παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, ὡς καὶ τὸν Ἰησοῦν 25 ὑποδέχεσθαι. καὶ ἄκουσον τί φησιν αὐτὸς ὁ εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης· Ἦν δὲ Μαρία ἡ ἀλείψασα τὸν κύριον μύρω. ἡ ἔχουσα μῦρον καὶ ἀγαπωμένη ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ οὐκ ἠλέησε

Jo xi 2

1 διορατικώτερον V 2 πολῆς RV 3 βασάνου] βαστανου S:
 βαστανουσι RV 4 παρακαταβασις RV 7 om. μὲν R
 8 om. καὶ 3^ο V 11 φήσει] φειση R 18 απεσταλει R
 28 ηλεησας RS

τὸν ἀδελφὸν, ἐπιθυμοῦντα κορεσθῆναι ἀπὸ τῶν ψυχίων τῶν cf. Lc xvi 21
πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου; ἀλλ' οὐκ ἂν
ἔχοι λόγον. ἀπὸ Βηθανίας δὲ ἦν, ὅπερ ἐρμηνεύεται Οἶκος
ὑπακοῆς. τάχα πᾶς ὁ ἀπὸ Βηθανίας ὠκειωμένος ὑπακοῆ
5 φίλος ἐστὶ τοῦ Ἰησοῦ. ἐπεὶ δὲ τρεπτὴ ἐστὶν ἡ ἀνθρωπίνη
φύσις, κἂν ἀσθενῆσαι ποτὲ τοῦ Ἰησοῦ φίλος. ἀσθειήσαι
δ' ἂν ὅτε μὴ πάρεστιν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, καὶ οὐ μόνον
ἀσθενήσαι ἀλλὰ καὶ ἀποθάνοι.

78. In Joann. xi. 2. Rome, *Reg.* 9: Ven. 27.
[Corderius, p. 278.]

Ἦ Ὅτι Μαρία ἡ αὐτὴ ἐστὶ καὶ παρὰ τῷ Λουκᾷ ἡ ἀλείψασα cf. Lc vii 38
10 τὸν κύριον μύρῳ δῆλον. ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν αὐτῆς ἐσιώπησε
τοῦνομα· Ἰωάννης δὲ καὶ τὸ ἐκείνῳ παραλειφθὲν ἀνεπλήρωσε.
τίς δ' ἂν μὴ παρατραπέῃ ἐκ τῆς τοιαύτης τοῦ Ἰησοῦ
μαρτυρίας περὶ Μαρίας πρὸς τὸ μὴ ἀπογνοῦς ἑαυτὸν ἐπὶ
τοῖς πρότερον ἤκειν καὶ παρακαθέζεσθαι τοῖς ποσὶ τοῦ
15 Ἰησοῦ καὶ μαθητεύεσθαι αὐτῷ; καὶ γὰρ αὕτη, φησὶ, γυνὴ Lc vii 37 f.
ἦν ἐν τῇ πόλει ἁμαρτωλὸς, ἣτις ἐπιγνοῦσα ὅτι κατάκειται ἐν
τῇ οἰκίᾳ τοῦ Φαρισαίου, κομίσασα ἀλάβαστρον μύρου καὶ
στάσα ὀπίσω παρὰ τοὺς πόδας κλαίουσα τοῖς δάκρυσιν
ἤρξατο βρέχειν τοὺς πόδας αὐτοῦ. ἔπει δ' ἂν τις τὴν μὲν
20 Μαρὶαν σύμβολον εἶναι τῶν ἀπὸ ἐθνῶν, τὴν δὲ Μάρθαν τῶν
ἐκ περιτομῆς· τὸν δὲ ἐκ νεκρῶν ἀνιστάμενον ἀδελφὸν αὐτῶν
τῶν διὰ τινὰ ἁμαρτήματα εἰς ἄδου καταβεβηκότων, κατὰ τό·
Ἀποστραφήτωσαν οἱ ἁμαρτωλοὶ εἰς τὸν ἄδην. καὶ οὐκ Ps ix 18
ἀπιθάνως διὰ τὴν ἐν τῷ Μωυσέως νόμῳ πολιτείαν φησὶν
25 εἰρηῆσθαι τῇ Μάρθᾳ· Μάρθα, περὶ πολλὰ θορυβῆ, ὀλίγων Lc x 41
δὲ ἐστὶ χρεία· εἰς σωτηρίαν γὰρ οὐ τῶν πολλῶν κατὰ τὸ

5 επειδὴ RV 6 ἀσθενήσαι 1^ο] ἀσθηνηση RV ἀσθενήσαι 2^ο] ἀσθηνησοι RV 8 ἀσθηνησει R: ἀσθηνηση V αποθανη RV
9—19 om. Ὅτι—αὐτοῦ Cord. 14 παρακαθεζεσται S: παρα-
σκευαζεσθαι RV 22 τῶν] τον RV 24 om. τῷ Cord.
Μωσεως V φησει V 25 Μάρθα]+ Μαρθα RVS θορυβῆ]
+ και περισπαται RVS

γράμμα τοῦ νόμου ἐντολῶν χρεία, ἀλλ' ὀλίγων, ἐν οἷς
 Mt xxii 40 κρέματα ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφηταί, τῶν περὶ ἀγάπης
 νενομοθετημένων.

79. In Joann. xi. 4. Romæ, Vat. 758; Reg. 9:
 Ven. 27. [Corderius, p. 282.]

Ὡς μὲν ἐν συμβόλῳ δηλούτω τὸν κατὰ τὴν ἱστορίαν
 θάνατον· ὡς δὲ πρὸς ἀναγωγὴν παριστάσθω θάνατον ὃν 5
 ἔσθ' ὅτε ὑπνοῦσιν οἱ μὴ ὑπὸ θεοῦ τοὺς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοὺς
 πεφωτισμένοι. οὐ πάντως δὲ οἱ μὴ πεφωτισμένοι κοιμῶνται
 εἰς θάνατον, ἀλλὰ τῶν ἐνδεχομένων ἐστὶ· καὶ διὰ τοῦτό
 Ps xii (xiii) 4 φησιν ὁ ψαλμωδός· Φώτισον τοὺς ὀφθαλμοὺς μου, μήποτε
 ὑπνώσω εἰς θάνατον. καὶ πρόσεχε ἐπιμελῶς τῷ Μήποτε. 10
 εἶπε τοίνυν τοῖς μαθηταῖς παρρησίᾳ, τὸ πρῶτον γὰρ ἐν
 Jo xi 11, 15 παροιμίαις εἶρηκεν· Λάζαρος κεκοίμηται· Καὶ χαίρω δι'
 ὑμᾶς ὅτι οὐκ ἤμην ἐκεῖ· εἰ γὰρ ἦν ἐκεῖ οὐκ ἂν τέθνηκε
 Λάζαρος· ἀδύνατον γὰρ ἀποθανεῖν τινα παρόντος Ἰησοῦ.
 ἵνα δὲ ἀναστῆ ἐκ νεκρῶν ὁ ἀποθανὼν, ἐλθεῖν δεῖ τὸν Ἰησοῦν 15
 πρὸς τὸν ἀποθανόντα. δι' ὑμᾶς μὲν, φησὶ, χαίρω, πιστεύον-
 τας ἐκ τοῦ μαθεῖν ὅτι ἀπέθανεν ἐκεῖνος οὐκ ὄντος μου παρ'
 αὐτῷ, καὶ ἵνα βεβαιωθῆτε ἐν τῇ πίστει. αὐτὸς μὲν οὖν
 cf. Jo xi 44 μόνος ἐξυπνίζει τὸν Λάζαρον, τῶν δὲ μαθητῶν ἔργον ἦν
 τεθνηκότα δεδεμένον τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας κειρίαις, 20
 καὶ τῆς ὄψεως αὐτοῦ σουδαρίῳ περιδεδεμένης, λῦσαι αὐτὸν
 δεσμοῖς νεκρῶν δεδεμένον καὶ ἀφιέναι αὐτὸν ὑπάγειν κατὰ
 Jo xi 16 τὴν τοῦ Ἰησοῦ κέλευσιν. φησὶ δὲ ὁ Θωμᾶς· Ἄγωμεν ἵνα
 συναποθάνωμεν αὐτῷ· ἀναγνοὺς τὰς περὶ τοῦ σωτήρος
 προφητείας· εἰκὸς δὲ ὅτι καὶ ἠκηκόει λείπεσθαι οἰκονομίαν 25
 τῷ νίῳ τοῦ θεοῦ τὴν περὶ ψυχῶν, ἣν ἔμελλε ποιεῖν καταβάς
 εἰς τὸ χωρίον αὐτῶν ἵνα τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι κηρύξῃ,
 cf. 1 Pe iii 19 f. πορευθεὶς πρὸς αὐτὰ, ἀπειθήσασί ποτε. ἀκούσας οὖν ὅτι

5 ὄν] ο R 10 τῷ] το R 18 οὖν] ου R 24 ἀναγνοὺς]+ ο
 θωμας RVS Cord.: hic inc. Corderius. 26 ἦν]+ και R
 28 om. οὖν RVS

Πορεύομαι ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν· ᾤετο οὐκ ἄλλως ἂν ἐξυπνώ- Jo xi 11
 σεσθαι καὶ ἐκ νεκρῶν ἀναστήσεσθαι τὸν Λάζαρον ἢ τοῦ
 Ἰησοῦ καταβάντος εἰς τὸ τῶν ψυχῶν χωρίον· ἔτι δὲ καὶ τοῦ
 σωτήρος εἰπόντος· Οὐδεὶς αἶρει τὴν ψυχὴν μου ἀπ' ἐμοῦ, Jo x 18
 5 ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ' ἐμοῦ· καὶ τὰ ὅμοια. εἶτα ὡς
 γνήσιος αὐτοῦ μαθητῆς, κρίνας αὐτῷ ἀκολουθεῖν ὅποι ποτ' cf. Ap xiv 4
 ἂν ἀπίη, ἐβούλετο αὐτῷ καὶ τοὺς λοιποὺς μαθητὰς χάριτι
 τοῦ Ἰησοῦ συναποθέσθαι τὰ σώματα αὐτῶν. μήποτε δὲ καὶ
 τοῦτο ἠπίστατο, ὅτι οὐκ ἄλλως ἔσται συζῆσαι τῷ Ἰησοῦ μὴ
 10 συναποθανόντα αὐτῷ, καθὰ καὶ Παῦλος δοκεῖ. οἱ δὲ μὴ cf. 2 Ti ii 11
 βουλόμενοι διὰ τοῦτο αὐτὸν λέγειν φήσουσιν ὅτι ὑποπτεύων
 τὸν ἐσόμενον φθόνον τῶν Ἰουδαίων ἐκ τοῦ ἀναστήναι τὸν
 Λάζαρον καὶ τὸν ἐπόμενον κίνδυνον τοῦτο αὐτὸν εἰρηκέναι.
 Ἐλθὼν οὖν ὁ Ἰησοῦς εὔρεν αὐτὸν τέσσαρας ἡμέρας ἔχοντα. Jo xi 17
 15 ὁ τέταρτος ἀριθμὸς ὑλικός τις καὶ σωματικὸς ὢν κατωτικὸς
 ἐστίν, ἐπεὶ τὰ γενικὰ σώματα τέσσαρά ἐστιν, ὅθεν οἱ
 δουλούμενοι καὶ οἱ κακούμενοι τέσσαρσιν ἑκατοντάσιν ἐτῶν
 πάσχουσι, κατὰ τὸ εἰρημένον· Κακώσουσιν αὐτοὺς καὶ τα- Ge xv 13
 πεινώσουσιν αὐτοὺς ἔτη ὕ. τάχα δὲ καὶ τοῦτο εἰς καθαίρεσιν
 20 τῶν τῆ φύσει τοῦ σώματος ἀκολουθησάντων ἀμαρτημάτων
 τεσσαράκοντα νηστεύει Μωσῆς ἡμέρας, ὁμοίως δὲ καὶ
 Ἡλίας, καὶ ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἀμαρτημάτων ὁ σωτήρ. καὶ
 νῦν οὖν ἔλθων ὁ Ἰησοῦς εὔρε τὸν Λάζαρον τέσσαρας ἡδη
 ἡμέρας ἔχοντα ἐν τῷ μνημείῳ, ὅπερ ἐστὶ νεκρῶν οἰκητήριον·
 25 ἀμαρτωλοῖς γὰρ οἱ τάφοι οἰκίαι εἰσίν, ὅθεν καὶ οἱ δαι-
 μονιζόμενοι ὡς ἐπὶ οἰκίῳ τῷ ὅσον εἰς τὰ μνημεῖα κατα- cf. Mc v 3 ff
 φεύγουσιν· οἷτινες ὅσον μὲν ἔνδον εἰσίν, οὐδεὶς ἰσχύει διὰ
 τῆς ὁδοῦ ἐκείνης ἀπελθεῖν, ὅταν δὲ ἐξέλθωσι τὴν γυμνότητα
 ἀποτιθέμενοι, ἱματισμῷ κοσμοῦνται καὶ σωφρονούσι, καὶ cf. Mc v 15

1 om. ἂν RVS ἐξυπνισθησεσθαι V 3 ἔτι δὲ] ταδε RVS
 5 εμαντου V 6 αὐτοῦ] ὁ τοῦ σωτήρος Cord. κρίνας] pr. και
 Cord. ακολουθησαι RV 7 ἀπίη] ἀπίη Cord. om. αὐτῷ
 RVS 8 συναποθέσθαι—αὐτῶν] αποθεσθαι το σωμα RVS: hic
 expl. Cord. 18 om. και ταπεινώσουσιν αὐτοῦς RV 22, 23 τῶν
 —οὖν] locus in V male laesus 25 εἰσίν—δαιμονιζόμενοι] locus
 in V male laesus 26 τοπων R*

cf. Mt xxvii 59 f. τοῖς ποσὶ τοῦ Ἰησοῦ παρακαθίζονται. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐν καινῷ τίθεται μνημείῳ καὶ καθαρᾷ εἰλίσσεται σινδόνι, καὶ οὐ φθάνει ἐπὶ τῶν τεσσάρων ἡμερῶν ὧν ἐν νεκροῖς. διὸ
 cf. Ps lxxxvii (lxxxviii) 6 καὶ ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος ἦν, καὶ ἐν ἐλευθέρῳ καὶ ἀγίῳ
 cf. Eph v 26 ἀριθμῷ τῷ τρία ἐγείρεται. ἐν ᾧ καὶ ἀγιάζει ἡμᾶς τῷ λουτρῷ
 cf. Mt xxviii 19 τοῦ ὕδατος, εἰπὼν δεῖν βαπτίζεσθαι ἡμᾶς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος.

80. In Joann. xi. 18. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

Βηθανία ἐρμηνεύεται Οἶκος ὑπακοῆς, Ἱερουσαλήμ δὲ Ὅρασις εἶρηται. γειτινᾶ τοίνυν ἐν μέσῳ σταδίων ἰε' ὅσοι καὶ τοῦ ναοῦ ἀναβαθμοί. διαιρεῖται δὲ ὁ ἰε' ἀριθμὸς εἰς τὸν ζ' τοῦ σαββάτου καὶ τὸν ἡ' τῆς περιτομῆς, οἷς μόνοις μερίδα διδόναι ὁ Ἐκκλησιαστὴς παραινεί· Δὸς μερίδα, λέγων, τοῖς ἐπτὰ, καὶ γε τοῖς ὀκτώ. εἴπερ δὲ σύμβολόν ἐστι Μαρία μὲν τοῦ θεωρητικοῦ βίου, Μάρθα δὲ τοῦ πρακτικοῦ, Λάζαρος δὲ τοῦ μετὰ τὴν πίστιν ἐν ἀμαρτίαις γενομένου, εἰκότως Μαρία καὶ Μάρθα πενθοῦσι τὸν Λάζαρον, καὶ πενθοῦσαι δέονται τῆς
 Eccl xi 2
 cf. Jo xi 19
 cf. Mt viii 8
 cf. Mc v 22f.
 cf. Jo xi 20
 Jo xi 28 f.
 cf. Jo xi 29
 περὶ τοῦ ἀδελφοῦ παραμυθίας, ἣν βούλονται μὲν προσάγειν αὐταῖς Ἰουδαῖοι. πρὸ τοῦ πληρώματος <δὲ> τοῦ χρόνου λόγοι ἀπογινώσκουσι τοῦ δύνασθαι παῦσαι τοῦ ἐπὶ τῷ νεκρῷ κλαυθμοῦ τὴν ἀδελφὴν τοῦ τεθνεώτος. δοκεῖ δὲ ἡ Μάρθα νῦν σπουδαιότερα εἶναι τῆς Μαρίας, εἴ γε Μάρθα μὲν ἔδραμε πρὸς τὸν Ἰησοῦν, Μαρία δὲ οἶκοι ἔμενε καθεζομένη. εἶσι δέ τινες, ὡς ἐκατόνταρχος, μὴ ὄντες ἱκανοὶ τὸν Ἰησοῦν ὑποδέξασθαι, ἕτεροι δὲ ἄξιοι, ὡς ὁ ἀρχισυνάγωγος· ὅθεν Μάρθα ὡς ὑποδεεστέρα ἔδραμε πρὸς τὸν Ἰησοῦν, ἡ δὲ Μαρία ἀναμένει οἶκοι αὐτὸν ὑποδέξασθαι, ὡς χωρητικὴ τῆς αὐτοῦ ἐπιδημίας. καὶ οὐκ ἂν ἐξῆλθε τοῦ ἑαυτῆς οἴκου, εἰ μὴ ἤκουσε τῆς ἀδελφῆς λεγούσης· Ὁ διδάσκαλος πάρεστι καὶ φωνεῖ σε. καὶ ἐγερθεῖσα οὐχ ἀπλῶς ἠγέρθη ἀλλὰ ταχὺ, καὶ

3 τεσσάρων] δ' R 11 ζ'] ευδομον R η'] ογδοον R 18 om. δὲ RVS 21 εἶναι] ἦν RVS 23 ὄντες] + δὲ RV 29 φωνη RV

πεισοῦσα πρὸς τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ εἶπεν ἃ εἶπεν, ἐκείνης μὴ προσπεισοῦσης.

81. In Joann. xi. 26. Rome, *Reg.* 9: Ven. 27.
[Corderius, p. 286.]

Οὐκ ἀγνοῶν δὲ ὁ σωτὴρ πότερον πιστεύει ἡ Μάρθα τοῖς
 λεγομένοις, ἢ μὴ, πυνθάνεται λέγων· Πιστεύεις τοῦτο; ἀλλ' Jo xi 26
 5 ὑπὲρ τοῦ ἡμᾶς, ἢ καὶ τοὺς τότε παρόντας, μαθεῖν ἐκ τῆς
 ἀποκρίσεως αὐτῆς τὴν διάθεσιν αὐτῆς. ἄλλος δέ τις φήσει
 ὅτι οὐδὲ πυνθάνεται, ἀλλ' ἀποφαίνεται τό· Πιστεῖεις τοῦτο.
 εἶτα πληροῦσα ἡ Μάρθα τὴν ἀπόφασιν τοῦ σωτῆρος λέγει·
 Ναὶ, κύριε· καὶ οἶον οὐ μόνον τοῦτο ὃ σὺ λέγεις πιστεύω, Jo xi 27
 10 τὸ δὲ σὲ εἶναι τὸν χριστὸν οὐ μόνον ἄρτι πιστεύω, ἀλλὰ
 καὶ πεπίστευκα, καὶ ὅτι σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ὁ εἰς τὸν
 κόσμον ἐρχόμενος, καὶ ἐπιδημῶν πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν εἰς
 σέ.

82. In Joann. xi. 32. Corderius, p. 287.

Ζητήσαι δ' ἂν τις διὰ τί λέγει· Εἰ ἦς ὧδε· ἐξετάζων τὰ Jo xi 32
 15 τῆς ἀναγωγῆς, εἰ ἐστὶ τι ὅπου οὐκ ἔστιν ὁ Ἰησοῦς; ὥσπερ
 οὖν ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ αὐτοῦ ὄνομα, Mt xviii 20
 ἐκεῖ ἐστὶν ἐν μέσῳ αὐτῶν· ἄλλων δὲ μέσος ἔστηκε τῶν μὴ cf. Jo i 26
 γνωσκόντων αὐτόν· οὕτως παρῆν τῇ Μαρίας καὶ τῇ Μάρθα.
 οὐχ οὕτω γὰρ προκεκόφεισαν ὡς γινώσκουν αὐτὸν παρόντα.

83. In Joann. xi. 34. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
 Ven. 27.

20 Τὸ δέ· Ποῦ θεείκατε αὐτόν; μὴ θαυμάσης εἰ ὥσπερ
 ὑπὸ ἀγνοοῦντος λέγεται. ἀγνοεῖν γὰρ οὐ μόνον τὸν σωτῆρα
 ἀλλὰ καὶ τὸν πατέρα φησὶν ἡ γραφὴ κατὰ σημαινόμενον

3 om. δὲ RVS σωτῆρ] πῆρ R 5 ἡμᾶς] pr. καὶ Cord.
 6 αὐτῆς 1^ο—αὐτῆς 2^ο] τὴν αὐτῆς διαθεσιν RVS: hic expl. Cord.
 φηση RV 14 ζητησει Cord. λεγοι Cord. 20 τεθηκατε RV
 21 λεγετε RV 22 ἡ γραφῆ] οι γραφοι S: om. RV

- 1 Co xiv 37f. κατὰ τό· Εἴ τις ἐν ὑμῖν πνευματικὸς ἐπιγινωσκέτω ἂ γράφω ὑμῖν, ὅτι τοῦ θεοῦ ἐστίν· εἰ δέ τις ἀγνοεῖ ἀγνοεῖται.
 Jo xi 34 ἐρωτᾷ· Ποῦ τεθείκατε αὐτόν; ὡς ἔγε τοῖς μαθηταῖς ἐν-
 cf. Jo xi 35 τέλλεται ἀφίεναι τοὺς νεκρούς. δακρύει δὲ ὁ Ἰησοῦς ἕαν τις αὐτοῦ τῶν φίλων ἐν μνημείῳ γένηται.

5

84. In Joann. xi. 38. Rome, *Reg.* 9: Ven. 27.
 [Corderius, p. 290.]

- cf. Jo xi 33 Μακρὰν μὲν τυγχάνων τοῦ μνημείου ἐνεβριμῆσατο τῷ πνεύματι. ὅτε δὲ ἐγγὺς γίνεται τῷ νεκρῷ οὐκέτι ἐμβρι-
 μᾶται τῷ πνεύματι, ἀλλὰ συνέχει ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐμβρίμησιν.
 Jo xi 38 διὸ λέγεται· Ἐμβριμώμενος ἐν ἑαυτῷ ἔρχεται εἰς τὸ μνη-
 μεῖον. πάλιν δὲ ἐπιτιμᾷ τῷ πάθει ἵνα μάθωμεν ὅτι ἄνθρωπος 10
 γέγονεν ἀτρέπτως, ὡς ἡμεῖς. Ἦν δὲ σπήλαιον καὶ λίθος
 cf. Lc xxiii ἐπέκειτο ἐπ' αὐτοῦ. ἐτέθη γὰρ οὐκ ἐν οἰκοδομήτῳ τινὶ
 53 μνημείῳ ἀλλ' ἐν λαξευτῷ ἐν πέτρᾳ. καὶ τάχα διὰ τοῦτο
 cf. Lc xi 47 οὐαὶ τοῖς οἰκοδομοῦσι τάφους ἢ μνημεῖα. οἰκοδομῆσθαι
 γὰρ δεῖ οἰκίας, καὶ ναὸν, καὶ εἴ τι τοῖς ζώσιν ἐστι χρήσιμον. 15
 Jo xi 39 εἰτά φησιν· Ἄρατε τὸν λίθον· ἐπεὶ τὸ σπήλαιον μνημείου
 ἦν οὐχ ἤψατο αὐτὸς τοῦ λίθου, ἀλλ' ἐτέροις ἐπέτρεψεν ἄραι
 τοῖς ἐπιτηδείοις πρὸς τὸ ἔργον. τοῦ δὲ ἐπικειμένου τῷ
 cf. Ge xxix στόματι τοῦ φρέατος ἐν τῇ Γενέσει καὶ ἐμποδίζοντος τὰ
 10 πρόβατα τοῦ πίνειν, ἀφ' ὧν ἔμελλε γενέσθαι τὰ ἐπίσημα 20
 cf. Ge xxx 42 καὶ ἡ μερὶς τοῦ Ἰακώβ, αὐτὸν ἔδει ἐπιλαβέσθαι τὸν
 Ἰακώβ, καὶ προσελθόντα τῷ λίθῳ ἀποκυλίσαι αὐτόν. καὶ
 ἔδει γε ἐπὶ μὲν τοῦ φρέατος αὐτὸν προσελθεῖν τὸν Ἰακώβ,
 ἕξω δὲ τοῦ σπηλαίου στήναι τὸν Ἰησοῦν.

3 τεθηκατε V 7 τῶν νεκρῶν Cord. 7, 8 om. οὐκέτι—ἀλλὰ
 RVS 8 συγγχει RV (vid.) 10, 11 om. πάλιν—ἡμεῖς RVS
 11, 12 om. καὶ—αὐτοῦ Cord. 12 om. ἐτέθη γὰρ RVS 13 om.
 μνημείῳ RVS om. ἐν πέτρᾳ RVS om. καὶ Cord. 15 χρή-
 σιμον] expl. Cord. 17 ἀλλ' ἐτέροις] haec verba in V male laesa
 sunt: αλλενετερους S 18 ἐπετρεπεν RVS 19 Γενέσει] γεγε RVS

85. In Joann. xi. 51. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. [Corderius, p. 298.]

Οὐκ, εἴ τις προφητεύει, προφήτης· ἀλλ' εἴ τις προφή-
 της, οὗτος προφητεύει. Βαλαὰμ γὰρ, μάντις ὢν, προφη- cf. Jos xiii 22
 τεύει. οὐ γὰρ, εἴ τις ἰατρικόν τι ἐποίησεν, ἤδη καὶ ἰατρός·
 ἢ καὶ οἰκοδομικόν τι ποιήσας, ἤδη καὶ οἰκοδομικός. καί
 5 τινες μὲν βούλονται μὴ ἀπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος τὸν
 Καιάφαν εἰρηκέναι διὰ τὸ λέγειν τὸν Δαυεὶδ ἁμαρτήσαντα·
 Καὶ τὸ πνεῦμά σου τὸ ἅγιον μὴ ἀντανέλης ἀπ' ἐμοῦ· καὶ Ps I (li) 13
 μὴ κατοικεῖν αὐτὸ ἐν σώματι κατὰ χρεω ἁμαρτία, ἀλλ' ὑπὸ cf. Sap Sol
 ἐνεργείας πονηρῶν πνευμάτων. δύνασθαι γάρ φασιν ἔστιν i 4
 10 ὅτε προλέγειν τοὺς δαίμονας ὡς ἐπὶ Παύλου τὸ πνεῦμα τοῦ
 πυθῶνος, καὶ ἐπὶ τοῦ σωτῆρος τό· Ἔα, τί ἡμῖν καὶ σοὶ, υἱὲ cf. Act xvi
 τοῦ θεοῦ; μανθάνομεν δὲ ὅτι οὐ πάντα λέγουσιν ἀφ' ἐαυτῶν 16 f.
 οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ τινα καὶ ἐνεργούμενοι ἢ ὑπὸ κρείττονός Lc iv 34
 τινος δυνάμεως ἢ ὑπὸ χείρονος. πλὴν ὥσπερ τινὲς τῶν
 15 ἑτεροδόξων τὸν νοῦν τῆς γραφῆς παρεκδέχονται, οὕτως οἱ
 Φαρισαῖοι τὸ ὑπὸ Καιάφα ῥηθὲν πρὸς τὸν ἐαυτῶν ἐκλαμβά-
 νουσι νοῦν.

86. In Joann. xi. 54. Rome, *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 299.

Θέλει μὲν ἐπιστρέφειν ἡμῖς ἀπὸ τοῦ ἀλογώτερον καὶ
 θερμότερον ἐπιπηδᾶν τοῖς κινδύνοις, μηδ' ἂν ὑπὲρ τῆς
 20 ἀληθείας ὦσιν, ἀλλὰ καταλαμβανομένους μὲν ἴστασθαι,
 μέλλοντας δὲ ἀναδύεσθαι, διὰ τὸ τῆς ἐκβάσεως ἀδηλον.
 πρὸς δὲ ἀναγωγὴν ῥητέον ὅτι Ἰησοῦς πάλαι μὲν παρρησίᾳ
 τοῖς Ἰουδαίοις περιεπάτει διὰ τῶν προφητῶν, νῦν δὲ οὐκέτι.
 οὐ γὰρ ἔστιν ἐν αὐτοῖς λόγος θεοῦ, ἀλλ' ἀπήλθεν ἀπ' αὐτῶν
 25 εἰς τὴν ἔρημον, περὶ ἧς λέγεται· Ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς Is liv 1

2 om. οὗτος Cord. 3 om. τι RVS 4 om. ἢ καὶ—οἰκοδο-
 μικός RVS καὶ 2°] + ὁ Cord. οἰκοδομικός] expl. Cord.
 16 εαυτον V 18 θέλει μὲν] και βουλομενου του λογου RV
 22—25 om. ὅτι—λέγεται RV

ἐρήμου μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα· ἐγγὺς Ἐφραὶμ, ἣτις ἐρμηνεύεται Καρποφορία· ἀδελφὸς ὢν Μανασσῆ πρεσβυτέρου τοῦ ἀπὸ λήθης· μετὰ γὰρ τὸν ἀπὸ λήθης λαὸν γεγέννηται ἢ ἐξ ἔθνων καρποφορία. κακεῖ ἔμεινεν μετὰ τῶν μαθητῶν· πάρεστι γὰρ τῇ καρποφορίᾳ. καὶ ἐπὶ τῇ γενέσει 5
 cf. Ge. xlvi 12 μὲν τοῦ Ἐφραὶμ εἶποι ἂν ὁ γεννήσας αὐτὸν σιτομέτρης ἡμῶν
 cf. Phil. ii 8 κύριος, ὁ ταπεινώσας ἑαυτὸν καὶ γενόμενος ὑπὸ ἥκουος μέχρι
 Ge. xli 52 θανάτου· Ἡὔξησέ με ὁ θεὸς ἐν γῆ τῆς ταπεινώσεώς μου.

87. In Joann. xii. 26. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

Ὁ ἐπόμενος αὐτῷ τῷ ἔπεσθαι αὐτῷ διακονεῖ αὐτῷ. ὁ δὲ διακονῶν αὐτῷ διάκονος αὐτοῦ ἐστί· καὶ διὰ τοῦτο ὅπου 10 ἔστιν ὁ λόγος καὶ αὐτὸς ἔστιν. οὐ σωματικῶς δὲ καὶ τοπικῶς τὴν ἐπαγγελίαν νοητέον. εἰ δὲ, ὡς ἐν σωματικοῖς τόποις, ἔστι τις τόπος τοῦ αἰθέρος ἐν τοῖς καθαρωτάτοις καὶ λεπτότητι φωτὸς διαυγεστέροις, οὐκ ἂν ἁμάρτοι τις τῶν ἐν σώματι τοὺς διαφέροντας ἀπολαμβάνοντας κατὰ τὴν ἀξίαν 15 ἐν τῇ ἀναστάσει σῶμα δόξης ὑπερεχούσης καὶ διαφερούσης ἐν ἐκείνοις γίνεσθαι τοῖς χωρίοις ὡς ἐπιτηδειοτάτοις πρὸς τὴν σχολὴν τῶν θεωρημάτων τοῦ θεοῦ λόγου. καὶ τῇ μὲν ἐπινοίᾳ ἕτερόν ἐστι τὸ ὅπου ἔστιν ὁ θεὸς λόγος ἐκεῖ εἶναι τὸν διάκονον αὐτοῦ, τῷ δὲ πράγματι ταῦτόν ἐστι τῷ τιμᾶσθαι 20 αὐτὸν ὑπὸ τοῦ πατρὸς. τῇ γὰρ τιμῇ τῇ ἀπὸ τοῦ πατρὸς τὸ τιμώμενον γίνεται ὅπου ὁ θεὸς λόγος.

88. In Joann. xii. 27. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

Πᾶσα ἡ τοῦ Σατανᾶ δύναμις ἅμα τοῦ αὐτῆς ἡγεμόνος κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ σωτηρίου πάθους ἐπεστράτευσε τῷ

4, 5 κακεῖ—μαθητῶν] Ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς Ἐφραὶμ Cord.
 5 καρποφορα RV ἐπὶ ἐν RV 6 om. μὲν Cord. εἶποι
 ἂν] εἶπεν Cord. 7 κύριος] pr. ὁ Cord. 8 om. Ἡὔξησε—μου
 Cord. 16 δοξῆ RV 17 om. τοῖς R 20 ἐστι]+ παρα RVS

σωτήρι· ἃς ὀρώσα ἡ τοῦ σωτήρος ψυχὴ ἀνθρωπίνως ἐταράτ-
 τετο, οὐ τὸν θάνατον δειλιῶσα, εἰ καὶ τοῦτο ἀνθρώπινον,
 ἀλλὰ τὸ μὴ ἡττηθῆναι. ἐνεδίδου γὰρ αὐτῇ ὁ χριστὸς καὶ
 πάσχειν ἔσθ' ὅτε τὰ ἴδια, καὶ ἐπέιπερ ἔμελλε τοῖς ὑπα- cf. He v 9
 5 κούουσιν αὐτῷ αἴτιος σωτηρίας αἰωνίου γίνεσθαι, διὰ τοῦτο
 περὶ τούτων ἔλυπεῖτο αὐτοῦ ἡ ψυχὴ, καὶ ἐταράττετο, οὐχ ὡς
 ἂν τις νομίσειεν ὑπὸ τῆς ταραχῆς κατακρατούμενος, ἀλλ'
 ἀκαριαίως· τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ νῦν, ἅμα γὰρ τῷ ἄρξασθαι
 καὶ ἐπαύσατο, καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν σημείον ἦν χρόνου. ὄρα
 10 δὲ μήποτε καὶ αὐτὸς πρὸς τὰς στρατενομένας κατ' αὐτοῦ
 δυνάμεις πονηρὰς ἀγῶνα εὐχεται γενέσθαι οὐκ ἐν παρατάσει
 χρόνου ἀλλ' ἐν τῷ νῦν, †ἡτίς† Ἰησοῦ ψυχῇ ἤρκει πρὸς τὸ
 νικηθῆναι πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ πονηροῦ.

89. In Joann. xii. 31. Corderius, p. 317.

Τὸ ἐν τῷ σταυρῷ πάθημα αὐτοῦ κρίσις ἦν τοῦ κόσμου
 15 τούτου παντός, ἐπέιπερ εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Col i 20
 σταυροῦ αὐτοῦ, εἶτε τὰ ἐπὶ γῆς εἶτε τὰ ἐν οὐρανοῖς, μετὰ cf. Col ii 15
 θριαμβεύσεως ἐν τῷ ξύλῳ, ἃς ἀπεξεδύσατο ἀρχὰς καὶ
 ἐξουσίας, ἐκάθισεν ἐν τοῖς ἐπουρανοῖς, ἀποκαθιστὰς πάντα cf. Eph ii 6
 ἐπὶ τὸ ἐκάστω ἀρμόζον καὶ πρέπον τέλος. ἐπεὶ οὖν τὸ
 20 συνέχον τὴν περὶ ἐκάστου τῶν ὄντων κρίσιν ἡ ἐν τῷ σταυρῷ
 οἰκονομία ἦν, διὰ τοῦτο, ἐγγίζοντος τοῦ κατὰ τὸ ἐν αὐτῷ
 πάθος καιροῦ, εἶπε τό· Νῦν ἡ κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου Jo xii 31
 τούτου.

90. In Joann. xii. 31 ff. Rome, *Vat.* 758; *Reg.*
9: Ven. 27.

Ἐπεὶ τὸ τοῦ σωτήρος ἡμῶν πάθος ἐπὶ καθαρισμῷ τῶν
 25 προεγνωσμένων ἐγένετο ἐν οἷς ὁ κόσμος κρίνεσθαι ἔμελλε,
 διὰ τοῦτο λέλεκται τό· Νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου· Jo xii 31

4 τοῖς] pr. παρα RV

6 περὶ] παρα R

8 τῷ] το RV

10 αὐτὸς] αὐτον RV

15 εἰρηνοποιήσας] εἰρήμην ὁ ποιήσας Cord.

24 Ἐπεὶ] ἐπι R

ώσανεὶ ἔλεγεν Ἐνέστη καιρὸς ἀναδείξεως τῶν κρινούτων τὸν κόσμον· ἢ ἐπεὶ τῷ καιρῷ τοῦ σωτηρίου πάθους ἔμελλεν ὁ τύραννος καθαιρεθῆσθαι, λέλεκται τό· Νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου ἐκβληθήσεται· ἢ τάχα κατὰ τὸ ἐξώτερον σκότος.

5

*Αγνοίαν δὲ αὐτῷ ἐλέγχουσι τὴν περὶ τοὺς προφήτας καὶ τὴν οὐκ ἀκριβῆ γνώσιν τῶν γεγραμμένων ὑποδεικνύουσιν.
 cf. Jo xii 34 τὸ μὲν γὰρ εἰς τὸν αἰῶνα μένειν τὸν χριστὸν ἀπὸ τῶν τοιούτων εἰλήφασι φωνῶν· τὸ δὲ τοῦ θανάτου μυστήριον μεταξὺ γινόμενον καὶ τὴν πρὸς ὀλίγον διάλυσιν τῆς ψυχῆς 10 ἀπὸ τοῦ σώματος οὐ συνίεσαν οὐδὲ ἐξηκρίβουν. τὴν δὲ αἰτίαν αὐτοὺς ἔδει εἰδέναι ὅτι δύο προφητευσμένων Χριστοῦ ἐπιδημιῶν, τὴν μὲν ἐνδοξοτέραν καὶ ἐπὶ συντελείᾳ ἐσομένην τοῦ αἰῶνος ὁ ὄχλος τῶν Ἰουδαίων ἠλπίζε, τὴν δὲ πρὸ αὐτῆς
 cf. Lc xiii 35 οὐ πάνυ τι συνίει. διὸ καταλείπεται ὁ οἶκος αὐτῶν. 15

91. In Joann. xii. 35. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

cf. Mt xiii 12 Ἐπίπερ ὡς παντὶ τῷ ἔχοντι δοθήσεται καὶ περισσευθήσεται, οὕτως ἀπὸ τοῦ μὴ ἔχοντος καὶ ὁ δοκεῖ ἔχειν ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ· εἴ τις τε λαβὼν τὴν μνᾶν δεσμεύσει αὐτὴν ἐν
 cf. Lc xix 20 σουδαρίῳ, ἀκούσεται τό· *Ἐτι μικρὸν τὸ φῶς ἐν ὑμῖν ἐστίν·
 Jo xii 35 ὅσον γὰρ οὐδέπω λέξεται τό· *Ἀρατέ ἀπ' αὐτοῦ τὴν μνᾶν· 20
 Lc xix 24 ἐπίπερ ὁ ἐν ὀλίγῳ ἄδικος καὶ ἐν πολλῷ ἄδικός ἐστι· καὶ οὕτω δ' ἂν τις τὰ κατὰ τὸν τόπον διηγῆσαιτο. ὥσπερ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ παρὰ Ἰουδαίοις ἦν, οὕτω καὶ τὸ φῶς ἐν αὐτοῖς ἐτύγχανε· καὶ ὥσπερ διὰ τὸ μὴ ἀποδεδωκέναι αὐτοὺς τοὺς ἐπιβάλλοντας τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ καρποὺς ἤκουσάν 25
 Mt xxi 43 τό· Ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς, οὕτως ἐπίπερ ὄντος
 cf. Jo xii 35 τοῦ φωτὸς ἐν αὐτοῖς οὐ περιεπάτησαν ὡς μὴ σκοτίαν αὐτοὺς λαβεῖν. διὰ τοῦτο μετὰ τὸν μικρὸν χρόνον τὸ ἐν αὐτοῖς

φῶς ἀπ' αὐτῶν ἀφηρέθη καὶ ἐδόθη τῷ ποιοῦντι ἔθνει τοὺς καρποὺς τοῦ φωτός, γενομένῳ ὡς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ καὶ χρηματίζοντι φῶς τοῦ κόσμου, καὶ τοῦτο εἰληφότι ἀπὸ τοῦ φήσαντος· Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου.

Jo viii 12

92. In Joann. xii. 39 f. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9; Ven. 27. Corderius, p. 322.

5 Ὅτι γὰρ αὐτεξουσίους ἡμᾶς οἶδεν ἡ θεία γραφή, ψέγουσα
 μὲν ὡς παρ' ἑαυτοὺς ψεκτοὺς τοὺς ἀμαρτάνοντας, ἐπαινοῦσα
 δὲ ὡς παρὰ τὴν ἑαυτῶν αἰτίαν ἐπαινετοὺς τοὺς τηροῦντας τὴν
 θείαν ἐντολήν, ἄκουσον τί φησιν ἐν τῷ Δευτερονομίῳ· Καὶ Deut x 12 f.
 νῦν, Ἰσραὴλ, τί Κύριος ὁ θεός σου αἰτεῖ παρά σου ἀλλ' ἡ
 10 φοβεῖσθαι Κύριον τὸν θεόν σου, πορεύεσθαι ἐν πάσαις ταῖς
 ὁδοῖς αὐτοῦ καὶ ἀγαπᾶν αὐτὸν καὶ λατρεύειν Κυρίῳ τῷ θεῷ
 σου ἐξ ὅλης καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου,
 φυλάσσεσθαι τὰς ἐντολὰς τοῦ κυρίου καὶ τὰ δικαιώματα
 αὐτοῦ, ὅσα ἐγὼ σοι ἐντέλλομαι σήμερον, ἵνα εὖ ᾦ σοί; ἐν
 15 δὲ τῷ Μιχαίᾳ· Εἰ ἀναγγέλη σοι, ἄνθρωπε, τί καλόν; ἢ τί Mi vi 8
 Κύριος ἐκζητεῖ παρά σου ἀλλ' ἡ τοῦ ποιεῖν κρίμα καὶ ἀγαπᾶν
 ἔλεος, καὶ ἔτοιμον εἶναι τοῦ πορεύεσθαι μετὰ Κυρίου τοῦ
 θεοῦ σου; ὅσον οὖν ἐπὶ τούτοις δυνατόν ἐστιν ἕκαστον ἡμῶν
 γενέσθαι δίκαιον ἢ ἄδικον. νοήσεις τοίνυν τό· Ἐτύφλωσεν Jo xii 40
 20 αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἐπώρωσεν αὐτῶν τὰς καρδίας·
 ἀναφέρεσθαι ἐπὶ τὸν πονηρὸν, καθὰ προεῖρηται, τυφλώσαντα
 τινῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ πηρώσαντα αὐτῶν τὴν καρδίαν,
 ἵνα μὴ ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ ἵνα μὴ νοήσωσι τῇ
 καρδίᾳ, καὶ ἵνα μεταστραφῶσι καὶ ἰάσῃται αὐτοὺς ὁ κύριος.
 25 οὐ γὰρ ὥσπερ εἴρηται· Τετύφλωκεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς
 καὶ πεπώρωκεν αὐτῶν τὴν καρδίαν· οὕτω γέγραπται καὶ τό·

1, 2 ἔθνει τοὺς καρποὺς] τους καρπους τα εθνη RV om. τοὺς
 καρποὺς τοῦ φωτός S 5 om. Ὅτι γὰρ RVS ψέγουσα] λεγουσα
 RVS 6 ἑαυτοὺς] αὐτοὺς Cord. 7 ἑαυτῶν] αὐτῶν Cord.
 8—18 om. ἄκουσον—θεοῦ σου RVS 18 om. ἐστιν RV
 19 τοίνυν] οὖν Cord. ἐντύφλωσεν Cord. 20 om. αὐτῶν 2^ο RVS
 21—24 om. καθὰ—κύριος RVS 23—26 om. καὶ—καρδίαν RVS
 26 om. καὶ τό RVS

Ἴνα μὴ στραφῶσι καὶ ἰάσῃται αὐτούς. ἄλλος οὖν ὁ τυφλῶν
 cf. Is lxi 1 τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ πωρῶν τὰς καρδίας, καὶ ἄλλος ὁ ἰώμενος
 τοὺς ἐπιστρέφοντας καὶ τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν
 καὶ τοὺς τυφλοὺς. καὶ ὁ ἀπόστολος δὲ ἐν τῇ πρὸς Κοριν-
 2 Co iv 3f. θίους δευτέρα τοῦτο φησιν· Εἰ δέ ἐστι κεκαλυμμένον <ἐν 5
 τοῖς ἀπολλυμένοις ἐστὶ κεκαλυμμένον>, ἐν οἷς ὁ θεὸς τοῦ
 αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσε τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων, εἰς τὸ
 μὴ αὐγάσαι τὸν φωτισμὸν τῆς δόξης τοῦ εὐαγγελίου τοῦ
 χριστοῦ, ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ. καὶ οὐ θαυμαστὸν εἰ
 ὑποβάλλοντες ἑαυτοὺς δι' ὧν ἡμαρτον τῷ πονηρῷ τυφλοῦν- 10
 cf. Jo xii 40 ται τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπ' αὐτοῦ καὶ πωροῦνται τὰς καρδίας
 κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ, πάντα ποιοῦντος ἵνα μὴ ἴδωσι τοῖς
 ὀφθαλμοῖς καὶ νοήσωσι τῇ καρδίᾳ καὶ στραφῶσιν. ἀλλὰ
 Jo xii 39 καὶ εἰς τό· Διὰ τοῦτο οὐκ ἠδύναντο πιστεῦειν· τοιαῦτα λεκ-
 cf. Jo ix 1 τέον, ὅτι ὥσπερ ἐπὶ τοῦ ἀπὸ γενετῆς τυφλοῦ, ὃν ὕστερον 15
 ὁ σωτὴρ ἡμῶν ἰάσατο, εἴ τις ἔλεγεν ὅτι Οὐδὲ δύναμαι
 βλέπειν διὰ τὸ τυφλὸν εἶναι, οὐ τοῦτο ἔλεγεν, ὅτι οὐ δυνατὸν
 cf. Jo xi 37 αὐτόν ποτε ἰδεῖν· δυνατὸν γὰρ ἦν, Ἰησοῦ τοῦ ἀνοίγοντος τοὺς
 ὀφθαλμοὺς τῶν τυφλῶν χαριζομένου τοῖς τυφλοῖς τὸ βλέπειν,
 τοὺς τέως μὴ δυνηθέντας βλέπειν ὕστερον ἰδεῖν. οὕτω τοὺς 20
 ποτε μὴ δυναμένους πιστεῦειν διὰ τὸ τετυφλῶσθαι αὐτῶν
 τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπὸ τοῦ πονηροῦ οὐκ ἀδύνατον ἦν πιστεῦσαι
 Mt ix 27 προσελθόντας τῷ Ἰησοῦ καὶ εἰπόντας· Υἱὲ Δαβὶδ, ἐλέησον
 ἡμᾶς· καὶ ἀξιώσαντας ἀναβλέψαι. περὶ δὲ τοῦ μὴ αὐταῖς
 λέξεσιν εἰρηῆσθαι παρὰ τῷ προφήτῃ τὸ κείμενον ἐν τῷ 25
 εὐαγγελίῳ οὐ θαυμαστὸν, πολλαχοῦ τοῦτο ποιησάντων τῶν

1 *ιασεται* V 2 *τὴν καρδίαν* Cord. ἄλλος] ἕτερος RVS
 2, 3 ο *τους επιστρεφοντας ιωμενος* RVS 3—9 om. καὶ—θεοῦ RVS
 5, 6 om. ἐν τοῖς—κεκαλυμμένον Cord. 11 om. τὰς καρδίας Cord.
 12 αὐτοῦ] + τὴν ἑαυτῶν καρδίαν Cord. ποιουντες RV 13—15 ὀ-
 φθαλμοῖς—λεκτέον] locus male laesus in V 15 om. ὃν V Cord.
 16—18 εἴ τις—ἰδεῖν] locus male laesus in V 16 Οὐδὲ δύναμαι]
 οὐ δύναται Cord. 17 om. βλέπειν—δυνατὸν RVS 18 ποτε
 αυτα RV τοῦ ἀνοίγοντος] τω ανοιζει RVS 19 om. τῶν
 τυφλῶν—βλέπειν RVS 20 δυνηθέντας] δυνατον R 21, 22 om.
 διὰ τὸ—πονηροῦ RVS 23, 24 om. καὶ—ἀναβλέψαι RVS
 24 om. δὲ Cord. 26 πολλαχοῦ] + γαρ V τοῦτο] + γαρ RS

διακονησαμένων τὰ τῆς καινῆς διαθήκης λόγια, ὡς καὶ ἐν ἄλλοις τετηρήκαμεν. πλὴν ἰσοδυναμεῖ τὰ τοῦ Ἡσαίου ῥητὰ τοῖς ἐγκειμένοις ἐν τῷ εὐαγγελίῳ.

93. In Joann. xii. 44. Rome, *Vat. Gr.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. [Corderius, p. 326.]

Καὶ τοῦτο δὲ ἐν τῇ προκειμένη λέξει κατανοητέον, ὅτι
 5 δύο πράγματα λέγεται περὶ τοῦ σωτήρος. πρότερον μὲν ὁ
 καὶ πρότερον γίνεται, πρότερον γὰρ τὸ πιστεύειν εἰς αὐτόν·
 δεύτερον δὲ ὁ καὶ δεύτερον ὁδῶ παραγίνεται· τοῦτο γάρ ἐστι
 τὸ ὑπὲρ τὸ πιστεύειν, ὅπερ ἐστὶ τὸ θεωρεῖν τὸν λόγον, καὶ ἐν
 τῷ θεωρεῖν τὸν λόγον θεωρεῖν τὸν πατέρα. φθάνει δὲ τὸ
 10 μὲν πιστεύειν καὶ ἐπὶ τὸ πλῆθος τῶν προσερχομένων τῇ
 θεοσεβείᾳ, τὸ δὲ θεωρεῖν τὸν λόγον καὶ ἐν αὐτῷ τὸν πατέρα
 κατανοεῖν οὐκ ἔστιν ἐπὶ πάντας τοὺς πιστεύοντας ἀλλ' ἐπὶ
 μόνους τοὺς καθαρὸς τῇ καρδίᾳ. οὕτως δὲ ἀκούω καὶ cf. Mt v 8
 τοῦ· Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν πατέρα. οὐ γὰρ ὁ προσ- Jo xiv 9
 15 βάλλων τὴν ἐν τοῖς σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς ὀρατικὴν δύναμιν
 τῷ τε Ἰησοῦ τῷ τε σώματι ἑώρακε τὸν πατέρα καὶ θεὸν
 αὐτοῦ. οἶμαι δὲ ὅτι καὶ ἐδεῖτο χρόνον καὶ συνασκήσεως
 ἵν' οὕτως ἴδῃ τὸν Ἰησοῦν, καὶ ὁρῶν τὸν υἱὸν θεωρήσῃ καὶ τὸν
 πατέρα. διόπερ εἰπόντι τῷ Φιλίππῳ· Δεῖξον ἡμῖν τὸν Jo xiii 8 f.
 20 πατέρα καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν· εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· Τοσοῦτω χρόνω
 μεθ' ὑμῶν εἶμι καὶ οὐκ ἔγνωκός με; ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε
 τὸν πατέρα. πρόσχες δὲ εἰ δύνασαι τῇ διαφορᾷ τοῦ πιστεύειν
 καὶ τοῦ θεωρεῖν ἐνιδῶν συνεῖναι καὶ τὴν αἰτίαν δι' ἣν οὔτε
 ὁμοίως τῷ· Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ πιστεύει εἰς ἐμὲ ἀλλ' εἰς Jo xii 44

1 διακονουμένων Cord. λόγια] λεγει RVS 2 τετηρηκασι
 RV (vid.) S ἰσοδυναμοῖ Cord. 3 om. ῥητὰ RVS om. ἐν
 Cord. 4 om. καὶ Cord. 5 λεγει V 9 om. τὸν λόγον
 θεωρεῖν RVS 10 om. τὸ πλῆθος Cord. 14 τοῦ· Ὁ] τὸ Cord.
 ὁ προσβάλλων] προβαλλων RV 17 αὐτοῦ] expl. Cord. 18 θεω-
 ρησει RV 19 πατερα] + ο ἑωρακως εμε ἑωρακε τον πῶ R
 21, 22 om. ὁ ἑωρακὼς—πατέρα R

τὸν πέμψαντά με· εἶρηται τό· Καὶ ὁ θεωρῶν ἐμὲ θεωρεῖ τὸν
 πέμψαντά με· οὔτε παραπλησίως τῷ· Ὁ θεωρῶν ἐμὲ θεωρεῖ
 τὸν πέμψαντά με· λέλεκται τό· Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ
 πιστεύει εἰς ἐμὲ ἀλλ' εἰς τὸν πέμψαντά με. πιστεύων μὲν
 γὰρ εἰς τὸν υἱὸν οὐκ εἰς τὸν υἱὸν ἀλλ' εἰς τὸν πατέρα τῶν 5
 ὄλων πιστεύει θεόν. θεωρῶν δέ τις τὸν λόγον καὶ τὴν σοφίαν
 καὶ τὴν ἀλήθειαν οὐχὶ θεωρεῖ ταύτην μόνην ἀλλὰ καὶ πατέρα.
 οἶμαι δὲ ὅτι εἰς παράστασιν τοῦ μέγα εἶναι τὸ δηλούμενον
 μυστήριον, πρῶτον μὲν ἐν τῷ πιστεύειν εἰς τὸν υἱὸν, δεύτερον
 δὲ ἐν τῷ θεωρεῖν αὐτὸν, λέλεκται πρὸ τοῦ· Ὁ πιστεύων εἰς 10
 ἐμὲ καὶ θεωρῶν ἐμέ· τό· Ἰησοῦς δὲ ἔκραξε καὶ εἶπε· μεγάλη
 γὰρ ἡ περὶ τούτων ἦν μυστικὴ φωνή. ὅτι δὲ δυνατὸν
 πιστεύειν τῇ θεωρίᾳ καὶ μὴ θεωρεῖν αὐτῇ δῆλον ποιήσει ὁ
 εὐαγγελιστὴς λέγων· Ἐλεγεν ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς πεπιστευ-
 κότας αὐτῷ Ἰουδαίους Ἐὰν μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, 15
 γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς·
 πρόσχες γὰρ ἐπιμελῶς ὅτι τοῖς πεπιστευκόσι λέγει ὡς
 μηδέπω ἐπεγνωκόσι τὴν ἀλήθειαν ἀλλὰ μόνον αὐτῇ πεπι-
 στευκόσι τό· Ἐὰν μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, γνώσεσθε τὴν
 ἀλήθειαν. 20

Jo viii 31 f.

94. In Joann. xii. 46. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
 Ven. 27.

Ἐλαμψε μὲν γὰρ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν παραγεγονῶς ὁ
 σωτήρ· οἱ δὲ οὐκ ἠθέλησαν ἐνατενίσαι πρὸς αὐτὸ οὐδὲ τῇ
 σελασφόρῳ αἴγλη τῶν δογμάτων αὐτοῦ περιπατεῖν. διὸ
 ἀκολούθως αὐτοὺς κατέλαβεν ἡ σκοτία δίκην ἀπαιτοῦσα τῆς
 προκατασχούσης αὐτοὺς μοχθηρίας. καὶ τοῦτο λέγοιτ' ἂν 25
 τετυφλωσθαι καὶ πεπωρῶσθαι εἰκότως. καὶ ὥσπερ τῷ

cf. Jo xii 35

1—3 om. εἶρηται—πέμψαντά με R 1 θεωρεῖ] αλλα RV: om.
 S 3 om. με S 4 πιστεύων μὲν] πιστευωμεν RV 8 παρα-
 τασιν R: παραταςιν V 9 a verbis δευτερον δε usque ad finem
 fragmenti plurimis locis mutilus est Cod. Ven. 11 τὸ] + δε R
 13 καὶ μὴ] μη και R 16 ἐλευθερωση R 19 μείνητε] + εν εμοι S
 21 Ἐλαμψε κ.τ.λ.] Hoc fragmentum in Cod. S non collatum.
 21 φῶς] φη R 22 οἱ] ο R οὐδέ] ουδεν RV 26 πε-
 πωρωσασθαι R

θελήσαντι περιπατεῖν ἐν τῷ φωτὶ ἔπεται καὶ τὸ εἰδέναί ποῦ cf. Jo xii 35
 ὑπάγει, οὕτως τῷ μὴ θελήσαντι περιπατεῖν ἐν τῷ φωτὶ
 συνακολουθεῖ τὸ βαδίζοντα ἐν τῇ σκοτίᾳ εἶναι καὶ τυφλῶν
 καὶ πεπωρωμένων ὁδὸν ἀθλίως ἐξανίειν. προεῖρηται δὲ καὶ
 5 ὡς τῆς δεσποτικῆς καὶ σωτηρίου διδασκαλίας ἢ ἀστραπῆ
 τυφλοὺς καὶ πεπωρωμένους ἐστηλίτευσε τοὺς Ἰουδαίους,
 καὶ τὴν πρὶν ἐνοῦσαν τοῖς ψυχικοῖς αὐτῶν ὄμμασι λύμην καὶ
 ἀβλεψίαν ἐμφανεστέραν τε καὶ κατάδηλον ἐποίησε μᾶλλον.
 ὡσπερ γὰρ ὁ αἰσθητὸς ἥλιος λαμπρὰς ἐναφιεῖς τὰς ἀκτῖνας
 10 ἐλέγχει τοὺς νοσοῦντας τὰ ὄμματα, οὕτω καὶ ὁ νοητὸς ἥλιος
 τὸ φῶς τὸ ἄδυτον καὶ ἀνέσπερον ἐπιδημήσας τῷ κόσμῳ καὶ
 διὰ τῶν θεοπρεπῶν τε καὶ ὑπὲρ λόγον θαυμάτων ἐναστράψας
 αὐτοῦ τῆς θεότητος τὴν αἴγλην ἐπὶ πλείον διήλεγξεν τῶν
 ἀγνωμόνων Ἰουδαίων τὸ προκατασχὸν αὐτῶν τὰ τῆς ψυχῆς
 15 ὄμματα σκότος καὶ τὴν ἀβλεψίαν.

95. In Joann. xii. 49. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9 :
Ven. 27.

Μετὰ ταῦτα ζητήσεις, διὰ τὸ ἐν συμπλοκῇ εἰρῆσθαι
 Τί εἶπω καὶ τί λαλήσω; πότερον διαφορὰν ἔχει τὸ εἰπεῖν καὶ Jo xii 49
 τὸ λαλήσαι ἢ ταυτόν ἐστιν ἐκ παραλλήλου εἰρημένον. παρα-
 θήσεις οὖν τὰ ῥήματα ἐν οἷς ἀναγέγραπται τό· Εἶπε· καὶ
 20 συνεξετάσεις ἐκείνοις περὶ ὧν εἴρηται τό· Ἐλάλησα. εἰ δὲ
 συμβάλλεται τι εἰς τὴν περὶ τούτων ἐξέτασιν τὸ δι' ὅλης τῆς
 κοσμοποιίας οὐ λελαληκέναι μὲν θεὸν, ἀναγεγράφθαι δὲ
 περὶ αὐτοῦ τό· Εἶπε· καὶ αὐτὸς ἐπιστήσεις πρὸς τὸ ἐν τῷ cf. Ge i 3 ff.
 Λευιτικῷ συνεχῶς εἰρημένον· Καὶ ἐλάλησε κύριος πρὸς cf. Lev iv 1 ff.
 25 Μωυσῆν λέγων. καὶ ὅρα εἰ δύνασαι ἐν μὲν τῷ εἰπεῖν τὸ
 προστακτικὸν ἀπὸ αὐθεντείας φάσκειν σημαίνεσθαι, ἐν δὲ τῷ·
 Ἐλάλησε· τὸ διδασκαλικόν. Καὶ οἶδα ὅτι ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ Jo xii 50
 ζῶν αἰώνιός ἐστι· περὶ οὗ ζητήσαι τις ἂν διὰ τί μὴ λέλεκται

1 τὸ] τῷ V 2 τῷ 1°] το V 3 συνακολουθη RV 5 σωτη-
 ριας R 8 ἐποίησαν RV 18 om. τὸ R ἦ] εἰ R
 26 προστακτικῷ V 28 ζητησεῖ RVS

cf. Jo xvii 3 ὅτι ζωὴν αἰώνιον περιποιεῖ ἡ ἐντολὴ τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ὅτι αὐτὴ ἔστι καθ' ὑπόστασιν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ὡς καὶ τὸ γινώσκειν τὸν μόνον ἀληθινὸν θεὸν καὶ ὃν ἀπέστειλεν Ἰησοῦν Χριστόν. ἔστιν οὖν ἡ αἰώνιος ζωὴ ἐκότερον αὐτῶν. εἰ μέντοι ἡ ἐντολὴ τοῦ θεοῦ ζωὴ αἰώνιος ἔστιν, ἔστι δὲ ἐν τῷ δικαίῳ ἡ ἐντολὴ τοῦ θεοῦ, τῷ ζῶντι μακαρίως δι' αὐτὴν, αἰρετὴ ἔστιν ἡ ζωὴ.

96. In Joann. xiii. 2. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. [Corderius, p. 332.]

*Ἄριστον μὲν ἔστιν ἡ πρώτη καὶ πρὸ τῆς συντελείας τῆς ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἡμέρας πνευματικῆς τοῖς εἰσαγομένοις ἀρμόζουσα τροφή· δεῖπνον δὲ ἡ τελευταία καὶ τοῖς ἤδη ἐπὶ πλεόν προκεκοφῶσι παρατιθεμένη κατὰ λόγον. καὶ ἄλλως δὲ εἶποι ἄν τις ἄριστον μὲν εἶναι τὸν νοῦν τῶν παλαιῶν γραμμάτων, δεῖπνον δὲ τὰ ἐναποκεκρυμμένα τῇ καινῇ διαθήκῃ μυστήρια. οἶμαι τοίνυν ὅτι οἱ μετὰ Ἰησοῦ δειπνοῦντες καὶ ἐν τῇ ἐπὶ τέλει τοῦ βίου τούτου ἡμέρα μεταλαμβάνοντες σὺν αὐτῷ τροφῆς δέονται μὲν καθαρσίου τινός, οὐ μὴν περὶ τῶν πρώτων τοῦ τῆς ψυχῆς, ἵν' οὕτως ὀνομάσω, σώματος· ἄλλ' ὡς ἂν εἶποι τις χρῆζουσιν ἀποπλύνασθαι τὰ τελευταία καὶ τὰ ἔσχατα καὶ τῇ γῆ ἀναγκαίως ὀμιλοῦντα. καὶ τοῦτο πρῶτον μὲν ὑπὸ Ἰησοῦ δύναται γενέσθαι, δεύτερον δὲ ὑπὸ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ τῶν ἀκουσάντων. Καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας. οἱ μὲν οὖν πολλοὶ καὶ μετὰ τὸ λουτρὸν κονιορτοῦ τῶν ἀμαρτημάτων πληροῦνται καὶ τὴν κεφαλὴν, ἣ τὰ ὀλίγω ταύτης κατωτέρω. οἱ δὲ γνησίως τῷ Ἰησοῦ μαθητευθέντες, ὡς φθάσαι καὶ ἐπὶ τὸ συνδειπνεῖν αὐτῷ, μόνους τοὺς πόδας δέονται νίψασθαι. Ἐγείρεται τοίνυν, φησὶν, ἐκ τοῦ δεῖπνου. ὕπερ καὶ τούτῳ κατανοή-

1 περιποιεῖ RV ὅτι] η RVS 2 τῇ αἰωνίῳ ζωῇ RVS 4 εἰ] η RV 9 ἡμερὰ πνῖκη RVS 11 προκεκοφῶσι Cord.: προκοψασιν RVS 12 om. μὲν R τῶν] τον V 14 μυστήρια] expl. Cord. 17 ονομασῆ R: ονομασ V 25 τὸ] τῷ RV 27 τουτο RV

σωμεν. καὶ ὅρα ἐν τούτοις εἰ δύνασαι λέγειν ὅτι ἀπερι-
 στάτως μὲν αὐτὸν εὐφρανε τὸ μετὰ τῶν μαθητῶν δειπνεῖν,
 περιστατικῶς δὲ καὶ ἀναγκαίως διὰ τοὺς μαθητὰς ἀπὸ τοῦ
 5 τῶν μαθητῶν καθαρῖσι τοὺς πόδας, οὐ δυναμένων ἔχειν μέρος cf. Jo xiii 8
 μετ' αὐτοῦ ἐὰν μὴ αὐτὸς αὐτοὺς νύψῃ.

97. In Joann. xiii. 8. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
 Ven. 27. [Corderius, p. 335.]

Εἰ δὲ καὶ ὑγιεῖ προθέσει <πρὸς> τὸν διδάσκαλον τοῦτο
 ἔλεγεν ὁ Πέτρος, ἀλλ' ὅμως ἐπιβλαβῶς τοῦτο ἔλεγεν. τοῦ
 δὲ τοιοῦτου εἶδους τῶν ἀμαρτημάτων ὁ βίος πεπλήρωται τῶν
 10 ἐν τῷ πιστεύειν προτιθεμένων μὲν τὰ κρείττονα, διὰ δὲ
 ἄγνοιαν τὰ ἐπὶ τὰναντία φέροντα λεγόντων. οὐκ ἀπὸ
 Πέτρου δὲ ἤρξατο, κατὰ τοὺς ἀρίστους τῶν ἰατρῶν. καὶ γὰρ
 ἐκείνοι ἀπὸ τῶν κατεπειγόντων καὶ χείρονα πεπονηθέντων τὴν
 ἀρχὴν καὶ τὴν θεραπείαν <ποιοῦνται>. τί δὴποτε δὲ εἰπών·
 15 Ὁ λελουμένος οὐκ ἔχει χρεῖαν νύψασθαι, ἀλλ' ἔστι καθαρὸς Jo xiii 10
 ὅλος· ἔνυψε τοὺς τῶν μαθητῶν πόδας; λεκτέον τοίνυν ὅτι
 Παντὶ τῷ ἔχοντι δοθήσεται καὶ περισσευθήσεται. ἐπεὶ Mt xiii 12
 τοίνυν εἶχον οἱ μαθηταὶ τὸ εἶναι καθαροὶ, προστίθησιν ὁ
 Ἰησοῦς τῇ καθαρότητι αὐτῶν καὶ τὸ νίπτειν αὐτῶν τοὺς πόδας
 20 οὔτε τοὺς μὴ λελουμένους νύψων ἂν οὔτε τοὺς μὴ ὅλως καθα-
 ροὺς. σύμβολον τοίνυν ἔστι τὸ νύψασθαι τοὺς πόδας τοῦ
 καθαρῆσθαι τὰς βάσεις τῶν ποδῶν, ἵνα γένωνται καθαροὶ καὶ
 ὠραῖοι εἰς τὸ ἐπιβαίνειν ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς. εὐ-
 καίρως δὲ χρησόμεθά ποτε τῷ· Οὐ μὴ νύψῃς τοὺς πόδας μου Jo xiii 8
 25 εἰς τὸν αἰῶνα· ἐπὶ τῶν προπετέστερον καὶ ἀκρίτως εἰπόντων

3 om. καὶ S 7 om. πρὸς RV 14 ποιοῦνται] om. R, et V
 (lac. relict.) 18 εἶχον] locis quibusdam mutilus est Cod. Ven.
 21—23 σύμβολον—ψυχαῖς] Vid. Corderius p. 335 21 om. τοίνυν
 Cord. τὸ] του RV νύψασθαι]+ύμῶν Cord. πόδας]+ὑπ'
 ἐμοῦ Cord. τοῦ] το RV 22 ποδῶν] ψυχῶν ὑμῶν Cord.
 om. καθαροὶ καὶ Cord. 23 εἰς τὸ] καὶ δυνηθεῖεν καθαροὶ Cord.
 24 τῷ] το R

Jo xiii 8 τι ποιήσῃσιν ὅπερ αὐτοῖς μὴ λυσιτελεῖ ἐμμένουσι τῷ κακῶς
 κεκριμένῳ κἂν μετὰ ὄρκου διὰ πολλὴν προπέτειαν τὸ
 τοιοῦτόν ποτε γένηται, καὶ φήσομεν ὡσπερ ὁ εἰπὼν Πέτρος·
 Οὐ μὴ νύψῃς μου τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα· κωλύεται δὲ ἐμ-
 μένειν τῇ τοῦ λεγομένου ὁμολογίᾳ, ἵνα ἔχη μέρος μετὰ 5
 Ἰησοῦ, οὕτω καὶ σὺ ὁ δεῖνα ἀκατακρίτως ἐπαγγειλάμενος τὸ
 βέλτιον ποιήσεις μεταθήμενος ἐπὶ τὸ ἐν πράξει εὐλογώτερον
 ἀπὸ τοῦ ἐμμένειν τῷ κακῶς κριθέντι.

98. In Joann. xiii. 18. Rome, *Vat. Gr.* 758; *Reg.*
 9: Ven. 27.

Ps xl (xli) 10 Παραπέφρασαι τὸ ῥητὸν τῆς προφητείας ἀπὸ τοῦ
 ψαλμοῦ οὕτως ἔχον· Καὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης μου 10
 ἐφ' ὃν ἤλπισα, ὁ ἐσθίων ἄρτους μου, ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ
 πτερνισμόν. οὐκοῦν ὁ σωτὴρ περὶ τοῦ Ἰούδα καὶ ἑαυτοῦ
 φησὶν εἰρῆσθαι. ἐν ᾧ ζητήσεις πῶς ἄνθρωπος εἰρήνης
 Ἰούδας ἦν καὶ ἐπ' αὐτὸν ὁ σωτὴρ ἤλπισεν. δηλοῦσθαι οὖν
 διὰ τούτων νομίζω ὅτι γνησίως ποτε πεπιστεύκει. οὐ γὰρ 15
 ἂν οὐδέποτε υἱὸν εἰρήνης γενόμενον αὐτὸν ἀποστέλλων μετὰ
 Lc x 5 τῶν λοιπῶν ἔλεγεν αὐτῷ τὸ λέγειν· Εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ.
 cf. Jo xiii 2 καὶ γὰρ ὄρα μεθ' ὅσα ὁ διάβολος ἔβαλεν αὐτοῦ εἰς τὴν
 cf. Jo xii 6 καρδίαν τὰ κατὰ τοῦ σωτήρος, εἰ καὶ πρὸ ὀλίγου κλέπτῃν
 εἶναι μεμαρτύρητο· οὐκ ἂν δὲ οἶμαι ἀρχῆθεν κλέπτῃς ὦν 20
 ἐπιστεύθη τὸ γλωσσόκομον. ἄξιός οὖν ὦν τοῦ πιστευθῆναι,
 εἰ καὶ προεγνώσθη μεταπεσοῦμένος, ἐπιστεύθη· καὶ τηλι-
 κούτος ἦν ἄνθρωπος εἰρήνης Χριστοῦ ὡς ἐλπίδας ἀγαθὰς
 ποτε τὸν Ἰησοῦν ἐπ' αὐτῷ ὡς καλῷ ἀποστόλῳ ἐσχηκέναι.
 ἐγὼ δὲ οἶμαι ὅτι καὶ λόγων ἀπορρήτων τροφιμωτάτων κε- 25
 Ps xl (xli) 10 κοινώηκε τοῖς ἀποστόλοις, περὶ ὧν φησὶν· Ὁ ἐσθίων ἄρτους
 μου ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ πτερνισμόν. ταῦτόν δέ ἐστι τῷ·
 Ἐμεγάλυνεν· τό· Ἐπήρην· καὶ εἰ χρῆ τήν· Ἐπήρην ἐπ' ἐμὲ
 πτέρναν αὐτοῦ· καί· Ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ πτερνισμόν· σαφη-
 νίσαι λέξιν, ὅτι τοῦτο ποιεῖ ὁ λαξ ἐντείνων τινί. 30

99. In Joann. xiii. 19. Corderius, p. 339.

Τοῦτο γὰρ τὸ ἐσόμενόν φησιν· Ἄπ' ἄρτι λέγω ὑμῖν πρὸ Jo xiii 19
 τοῦ γενέσθαι, ἵν' ἐπὶ γένηται τὸ πληρωθησόμενον τῶν προ-
 φητευθέντων ἐν τῇ γραφῇ, πιστεύσητε ὅτι ἐγὼ εἰμι περὶ οὗ
 ταῦτα πεπροφήτεται. βεβαίαν γὰρ, φησὶν, ἕξετε καὶ διὰ
 5 τοῦτο τὴν περὶ ἐμοῦ γνῶσιν.

100. In Joann. xii. 21. Rome, *Vat. Gr.* 758 ;
Reg. 9: Ven. 27.

Σημείωσαι τίνα τρόπον ἐν τοῖς ἐξεταζομένοις τό· Ἐμαρ-
 τύρησεν· ἀναφέρεται εἰς τό· Εἰς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με. Jo xiii 21
 καὶ τοῦτο γὰρ λεγόμενον καὶ προφητευόμενον τοῖς μαθηταῖς
 περὶ Ἰούδα, τοῦ ἐνὸς ἐξ αὐτῶν, μαρτυρία ἦν ὁμώνυμος,
 10 οἶμαι, τῷ παρὰ τὸ μαρτυρεῖν καὶ ἀποθνήσκειν ὑπὲρ θεο-
 σεβείας σημαιομένῳ. ὥσπερ δὲ ἐπὶ τοῦ Λαζάρου τό·
 Ἐνεβριμήσατο τῷ πνεύματι εἶπεν, ἐπειδὴ τὸ μέλλον προ- Jo xi 33
 ρῶν τὴν ὀργὴν ἐνεδείκνυτο ὥστε δεῖξαι ὅτι ἐκείνων τῶν οὐ
 γινομένων τὴν γνῶσιν ἔχων ὡς ἐπὶ παροῦσιν ὀργίζεται, οὕτως
 15 ἐνταῦθά φησιν αὐτὸν ἐπὶ τῇ ἐσομένῃ τοῦ Ἰούδα προδοσίᾳ
 τεταράχθαι ἐκπληττόμενον τῆς μοχθηρίας τοῦ τρόπου τὴν
 ὑπερβολὴν. βλέπουσιν οὖν εἰς ἀλλήλους οἱ μαθηταὶ ἀπο- Jo xiii 22
 ρούμενοι περὶ τίνος λέγει. καὶ γὰρ Ἰούδας τάχα ἐκ προ-
 τέρων χρηστοτέρων ἐδυσώπει τοὺς ἀποστόλους πρὸς τὸ
 20 μῆδὲν ὑπονοῆσαι περὶ αὐτοῦ φαῦλον. τάχα δὲ καὶ τοῦτο,
 ὅτι ἕκαστος κατὰ τὸ δυνατὸν ἀνθρωπίνῃ φύσει ἐνεώρα εἰς
 τὴν προαίρεσιν τοῦ ἐτέρου, ἐπαπορῶν εἰ δύναται ἢ τοιαῦτα
 πράξασα ψυχῇ, καὶ οὕτω πρὸς τὸν ἀψευδῆ διδάσκαλον διατε-
 θεῖσα, ἐπὶ τοσοῦτον ἐτραπήναι καὶ ἐπιλαθέσθαι τῶν τοῦ
 25 διδασκάλου μαθημάτων ὡς καὶ ἐπὶ τὴν προδοσίαν αὐτοῦ
 φθάσαι. ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ νέυειν ἐν ταῖς Παροιμίαις εἰς δια-
 βολὴν λαμβάνεται· Ὁ γὰρ φαῦλος ἐννεύει μὲν ὀφθαλμοῖς, Pr v 1
 φησὶ, σημαίνει δὲ ποδὶ, διδάσκει δὲ νεύμασι δακτύλων· καὶ ὁ

10 τὸ] τω RV

12 ἐπειδὴ RV

28 ποδὶ] ποδας RS

ἐννεύων ὀφθαλμοῖς μετὰ δόλου συνάγει ἀνδράσι λύπας·
λεκτέον ὅτι φαῦλον οὐ τὸ νεύειν ἐστίν, ἀλλὰ τὸ νεύειν ὀφ-
θαλμοῖς τουτέστι πλαγιάζειν τὸν ὀφθαλμὸν καὶ μὴ ὀρθὰ
βλέπειν. τὸ γὰρ νεύειν μετὰ δόλου ψεκτόν ἐστιν.

101. In Joann. xiii. 27. Corderius, p. 343. [Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.] Ap. Corderium Ἀωνύμου dicitur.

Τὸ δοθὲν ψωμίον ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ τοῖς μὲν ἄλλοις μα-
θηταῖς γέγονεν εἰς σωτηρίαν, τῷ δὲ Ἰουδα εἰς κρίμα, ὡσπερ
καὶ Παῦλος δοκεῖ. Ὁ ἀναξίως ἐσθίων τὸν ἄρτον τοῦ κυρίου
καὶ πίνων αὐτοῦ τὸ ποτήριον εἰς κρίμα ἐσθίει καὶ πίνει.
καὶ διὰ τοῦτο. Μετὰ τὸ ψωμίον εἰσηλθεν εἰς αὐτὸν ὁ
σατανᾶς.

cf. 1 Co xi
27, 29

Jo xiii 27

10

102. In Joann. xiii. 30. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, p. 346.

Οὐ μόνον δὲ κατὰ τὸ ἀπλούστερον ἐξήλθε τοῦ οἴκου, ἐν
ᾧ τὸ δεῖπνον ἐγένετο ἀλλὰ καὶ τὸ τέλειον ἐξήλθεν ἀπὸ τοῦ
Ἰησοῦ, ἀνάλογον τῷ. Ἐξήλθον ἐξ ἡμῶν. εἰ δὲ χρὴ ὡς μὴ
εἰκὴ παρεβρίμμενον ὑπὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ ἐξετάσαι καὶ τό-
ῃ Ἦν δὲ νύξ· λεκτέον ὅτι συμβολικῶς τότε ἡ αἰσθητὴ νύξ ἦν,
εἰκὼν τυγχάνουσα τῆς γενομένης ἐν τῇ ψυχῇ Ἰουδα νυκτὸς,
ἣς νυκτὸς, φησὶν ὁ Παῦλος, οὐκ ἐσμεν τέκνα οὐδὲ σκοτούς·
καὶ τό· Ἡμεῖς δὲ ἡμέρας ὄντες νήφωμεν.

1 Jo ii 19

Jo xiii 30

1 Th v 5

1 Th v 8

15

103. In Joann. xiii. 31. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27.

Mt xi 27

Mt xvi 17

Γέγραπται· Οὐδεὶς ἔγνω τὸν υἱὸν εἰ μὴ ὁ πατήρ·· καὶ
εἴρηται· Μακάριος εἶ, Σίμων Βαριωνα, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα

5 om. δοθὲν RVS om. ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ RVS om. μαθηταῖς
RVS 6—8 ὡσπερ—πίνει] ἀναξίως ἐσθιοντα RVS 9 εἰσε-
λήλυθεν Cord. 11 om. δὲ RVS om. τοῦ οἴκου Cord. 12 τὸ
τέλειον] πλέον Cord. 13 om. ἀνάλογον—ἡμῶν RVS τῷ] τὸ
Cord. 14 εὐαγγελίου RVS ἐξετασῆ RVS 17 om. οὐδὲ
RVS σκοτος RS: σκοτ V

οὐκ ἀπεκάλυψεν. ὅσον οὖν οὐκ ἔγνωστο ὁ υἱὸς τῷ κόσμῳ
οὐδέπω ἐν κόσμῳ δεδοξαστο. καὶ ἦν ἡ ζημία τοῦ μὴ δοξά-
ζεσθαι αὐτὸν ἐν τῷ κόσμῳ οὐ τοῦ μὴ δεδοξασμένου ἀλλὰ
τοῦ οὐ δοξάζοντος αὐτὸν κόσμου. ὅτε οὖν ἀπεκάλυψεν ὁ
5 οὐράνιος πατὴρ οἷς ἀπεκάλυψεν ἀπὸ τοῦ κόσμου οὖσι τὴν τοῦ
υἱοῦ γνώσιν, τότε ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τοῖς ἐγνω-
κόσιν αὐτόν. οἱ γὰρ ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν
κυρίου ἐνοπτριζόμενοι τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφοῦνται. Jf. 2 Co iii 18

104. In Joann. xiii. 33. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9:
Ven. 27.

Τεκνία, ἔτι μικρὸν μεθ' ἡμῶν εἰμί. Ἐντεῦθεν ἔστιν Jo xiii 33
10 ἰδεῖν καὶ τῶν παραπλήσιον φωνῶν, ὡς τινων ὁ σωτὴρ ἔστι
πατὴρ. τῷ μὲν γὰρ παραλυτικῷ φησί· Θάρρει, τέκνον· καὶ Mt ix 2, 22
τῇ αἰμορροούσῃ· Θάρσει, θύγατερ· καὶ νῦν τοῖς μαθηταῖς
λέγει Τεκνία. χρῆ δὲ εἰδέναι ὅτι οὐχ ὥσπερ ἐπὶ τῶν
ἀνθρώπων οὐ δύναται τὸ τέκνον γενέσθαι ἀδελφὸς οὐ ἔφθασε
15 γενέσθαι τέκνον, οὕτως ἀδύνατον μεταβαλεῖν ἐκ τέκνου
Ἰησοῦ πρὸς τὸ γενέσθαι αὐτοῦ ἀδελφόν. οὗτοι γὰρ, πρὸς
οὓς εἶπε Τεκνία, μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἀνάστασιν, ὥσπερ εἰ
μεταποιηθέντες ἀπὸ τῆς ἀναστάσεως Ἰησοῦ γίνονται τοῦ
πρότερον εἰπόντος Τεκνία ἀδελφοί. διὸ γέγραπται· Πορεύου Jo xx 17
20 πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου καὶ εἰπὲ αὐτοῖς. τάχα δὲ ὥσπερ
ἔστι μεταβαλεῖν ἐκ δούλου Ἰησοῦ, δούλοι δὲ ἦσαν οἱ μαθηταὶ
πρὸ τοῦ εἶναι τεκνία, καὶ δῆλον ἐκ τοῦ· Οὐκ ἔστι δούλος Jo xiii 16
μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ· ἐπιστήσεις δὲ εἰ ὁ δούλος πρότερον
μαθητῆς γίνεται, εἶτα τεκνίον, εἶτα ἀδελφὸς Χριστοῦ καὶ
25 υἱὸς αὐτοῦ. μαθητὴν δὲ ἐν τούτοις λεκτέον τὸν ἐκ τοῦ
παρέχειν αὐτὸν παραληψόμενον τὴν τοῦ λόγου ἐπιστήμην.
μανθάνοντα ἀπὸ τοῦ τοιούτου διδασκάλου τὴν σοφίαν τοῦ
θεοῦ.

3 οὐ τοῦ] ουτω V δεδοξασμενον V 4 αὐτόν] αυτου RV
8 εικοναν V 17 ὥσπεροι R 18 μεταποιωθεντες RVS 20 om.
μου S 26 παραλειψομενους V

105. In Joann. xiv. 3. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9: Ven. 27. Corderius, pp. 354, 355.

Ἐναντίον εἶναι δοκεῖ τῷ προειρημένῳ. ἄνω μὲν ὡς οὐκ
 οὔσης τοῦ ἐτοιμάσαι χρείας φησὶν, ἐνταῦθα δὲ ὅτι Ἐὰν
 πορευθῶ, ἐτοιμάσω τόπον ὑμῖν. ὁ οὖν λέγει τοιοῦτόν ἐστιν
 ὅτι ὅσον πρὸς τὴν ἀφθονίαν τῶν ἀγαθῶν ὧν κατὰ πρόγνωσιν
 ἠϋτρέπισεν ὁ πατὴρ, ὥστε τοὺς εὖ καὶ κατὰ πᾶσαν ἀκρίβειαν
 βιοῦντας ἐνδιατᾶσθαι τοῖς ἐτοιμασθεῖσι καλοῖς διηλεκῶς, οὐ
 χρεία ὥστε ὑμῖν εὐτρεπισθῆναι παρ' ἐμοῦ, ἀλλ' ὥστε ὑμᾶς τὴν
 προσήκουσαν ἐπιδείξασθαι γνώμην. πλὴν ἀλλ' ἐγὼ τούτων
 ὑμῖν ἐτοιμαστῆς καὶ πρόξενος γίνομαι. τί γὰρ <τό>
 Πάλιν ἔρχομαι καὶ παραλήψομαι ὑμᾶς πρὸς ἑμαυτόν; ἐπειδὴν
 γὰρ, φησὶ, τῇ εἰς οὐρανοὺς ἀνόδῳ παρασχῶ καὶ ὑμῖν τῆς
 τῶν ὁμοίων ἀπολαύσεως τὴν ἀφορμὴν, ὥστε φανῆναι τὸν
 καταστάνα τούτων αἴτιον ὑμῖν, αὐτὸς ἐλεύσομαι πάλιν,
 λέγει δὲ τὴν ἐξ οὐρανῶν δευτέραν αὐτοῦ παρουσίαν, καὶ
 λαβὼν ὑμᾶς ἀνελεύσομαι εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ὅπου καὶ αὐτός
 εἶμι, ὥστε καὶ ὑμᾶς ἔχειν μεθ' ἑαυτοῦ τῶν αὐτῶν ἀπολαύοντας
 ἐμοί. Εἰ γὰρ ὑπομένομεν, φησὶν ὁ Παῦλος, καὶ συμβασι-
 λεύσομεν.

106. In Joann. xx. 25. Rome, *Vat.* 758; *Reg.* 9
 (Cod. Ven. mutilus est). [Corderius, p. 460.]

Ἔοικέ τι ἀκριβὲς καὶ ἐξητασμένον ἔχειν ὁ Θωμᾶς, ὅπερ
 παρίσταται καὶ ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ λεγομένων, ἅπερ οἶμαι
 αὐτὸν εἰρηκέαι μὴ ἀπιστοῦντα τοῖς λέγουσι τεθεωρηκέαι
 τὸν κύριον, ἀλλ' εὐλαβοῦμενον μήποτε φάντασμα ἐστὶ, καὶ
 μεμνημένον τοῦ. Πολλοὶ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου

2 om. ὅτι RVS 5 εὐτρεπησεν RV ὥστε] ὡσπερ RVS
 om. καὶ RV 5, 6 βιουντας ακριβειαν RVS 9, 10 om. τί
 γὰρ—ἑμαυτόν Cord. 9 om. τὸ RVS 11 τῇ] τῆν RV
 ανωδον RV 12 απο παυσεως RVS 14 δέ] καὶ RV αυτου
 δευτεραν RV 15 απελευσομαι RV om. εἰς τοὺς οὐρανοὺς RVS
 καὶ] περ RVS 16, 17 om. ὥστε—ἐμοί RVS 17 ο Παυλος
 φησιν RVS 22 ἐστὶ] ἦν Cord.

λέγοντες ὅτι Ἐγὼ εἰμι. τοῦτο δὲ οἶμαι πεπονθέναι καὶ
 τοὺς λοιποὺς ἀποστόλους, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν τὸν Θωμᾶν.
 ὅτι δὲ καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι τοιοῦτόν τι ἐνενόησαν
 ἰδόντες τὸν Ἰησοῦν δῆλον ἐκ τοῦ γεγράφθαι ὅτι Ἐδόκουν Mc vi 49
 5 ὅτι φάντασμα ἐστὶ καὶ ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν αὐτοῖς Ψηλα- Lc xxiv 39
 φήσατέ με καὶ ἴδετε, ὅτι πνεῦμα ὀσῆ καὶ σάρκα οὐκ ἔχει,
 καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα. περὶ δὲ τοῦ πῶς λέγεται αὐτῷ
 Μὴ γίνου ἄπιστος ἀλλὰ πιστός· καὶ εἰς τὸ ὄνομα δὲ τοῦ Jo xx 27
 Θωμᾶ τοιαῦτα ἂν λεχθεῖν, ὅτι τῶν μὲν ἀξιωθησομένων ὑπὸ
 10 τοῦ σωτῆρος μείζονος θεωρίας περὶ τῆς ἐν τῷ ὄρει μετα-
 μορφώσεως αὐτοῦ καὶ τῶν ὀφθέντων ἐν δόξῃ Μωσέως καὶ cf. Lc ix 30 f.
 Ἡλίου τὰ ὀνόματα μετεποίησεν. τῶν δὲ λοιπῶν διὰ τοῦτο
 τὰ ὀνόματα οὐ μετεποίησεν, ἐπεὶ καὶ αὐτάρκη καὶ καθ' ἑαυτὰ
 ἦν παραστῆσαι τὸ ἐκάστου ἦθος. περὶ μὲν οὖν τῶν λοιπῶν
 15 ἀποστόλων οὐ νῦν πρόκειται λέγειν, περὶ δὲ τοῦ Θωμᾶ,
 ὃς ἐρμηνεύεται Δίδυμος, διὰ τοῦτο, ἐπεὶ δίδυμός τις τὸν λόγον
 ἦν ἀπογραφόμενος τὰ θεία δισσῶς καὶ μιμητῆς Χριστοῦ τοῖς
 μὲν ἔξω ἐν παραβολαῖς λαλοῦντος, κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς ἰδίους cf. Mc iv 11,
 μαθηταῖς τὰ πάντα ἐπιλύοντος. καὶ οὐκ ἄτοπὸν γε φάσκειν³⁴
 20 τοὺς γνησίους Χριστοῦ μαθητὰς κατορθοῦν διττὸν τοῦτο τῆς
 ἐν λόγῳ παρασκευῆς, ὅπερ ἤδη τάχα καὶ ἐξαιρέτως εἶχεν
 ἔκτοτε ὁ Θωμᾶς. εἶποι δ' ἂν τις καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἐρμηνείαν
 μόνου τούτου ἀναγεγράφθαι, τῷ βεβουλήσθαι τὸν εὐαγγελι-
 25 ἰδιότητι τῆς ἐρμηνείας τοῦ ὀνόματος κατ' ἐξοχὴν μόνον
 ἐρμηνευθέντος ἐπὶ τῷ εὑρεῖν τὴν αἰτίαν τοῦ καὶ Ἑλληνιστὶ
 ἐκκέισθαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

3—7 om. ὅτι—ἔχοντα RS 7 ἔχοντα] expl. Cord. 12, 13
 om. τῶν δὲ—μετεποίησεν S 12 τοῦτο] τουτων R 16 δς] ὁσον
 R ἐπειδῆ S 21 ἐξαιρέτως] εξαιρεσεως R εἶχεν]+ τους
 γνησιους Xῦ μαθητας R 23 μονον R 25 μονου S

107. Eusebius, *H. E.*, vi. 25.

Καὶ ἐν τῷ πέμπτῳ δὲ τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Ἐξηγητικῶν, ὁ αὐτὸς ταῦτα περὶ τῶν ἐπιστολῶν τῶν ἀποστόλων φησίν.

cf. 2 Co iii 6 Ὁ δὲ ἰκανῶθεις διάκονος γενέσθαι τῆς καινῆς διαθήκης,
 cf. Ro xv 19 οὐ γράμματος, ἀλλὰ πνεύματος, Παῦλος, ὁ πεπληρωκὸς τὸ 5
 εὐαγγέλιον ἀπὸ Ἱερουσαλήμ καὶ κύκλῳ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ,
 οὐδὲ πάσαις ἔγραψεν αἷς ἐδίδαξεν ἐκκλησίαις ἀλλὰ καὶ αἷς
 cf. Mt xvi 18 ἔγραψεν ὀλίγους στίχους ἐπέστειλε. Πέτρος δὲ ἐφ' ᾧ οἰκο-
 δομεῖται ἡ Χριστοῦ ἐκκλησία, ἧς πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσι,
 μίαν ἐπιστολὴν ὁμολογουμένην καταλέλοιπεν· ἔστω δὲ καὶ 10
 cf. Jo xiii 25 δευτέραν· ἀμφιβάλλεται γάρ. τί δεῖ περὶ τοῦ ἀναπεσόντος
 λέγειν ἐπὶ τὸ στήθος τοῦ Ἰησοῦ Ἰωάννου, ὃς εὐαγγέλιον ἐν
 cf. Jo xxi 25 καταλέλοιπεν, ὁμολογῶν δύνασθαι τοσαῦτα ποιήσειν ἃ οὐδὲ
 ὁ κόσμος χωρῆσαι ἐδύνατο; ἔγραψε δὲ καὶ τὴν Ἀποκάλυψιν,
 cf. Ap x 4 κελευσθεῖς σιωπῆσαι καὶ μὴ γράψαι τὰς τῶν ἑπτὰ βροντῶν 15
 φωνάς. καταλέλοιπε δὲ καὶ ἐπιστολὴν πάνυ ὀλίγων
 στίχων· ἔστω δὲ καὶ δευτέραν καὶ τρίτην· ἐπεὶ οὐ πάντες
 φασὶ γνησίους εἶναι ταύτας. πλὴν οὐκ εἰσὶ στίχων
 ἀμφότεραι ἑκατόν.

108. Pamphilus, *Apol. pro Origene*, 5. Migne, *Patr. Gr.* xvii. 583.

Ex secundo (?) libro secundum Joannem de his ipsis. 20
 Origenes. Unigenitus ergo Deus Saluator noster a
 Patre generatus, natura et non adoptione Filius est.
 Natus est autem ex ipsa Patris mente, sicut uoluntas
 ex mente. Non enim diuisibilis est diuina natura, id
 est, ingeniti Patris, ut putemus uel diuisione uel immi- 25
 nutione substantiae eius Filium esse progenitum. Sed
 siue mens, siue cor, aut sensus de Deo dicendus est,
 indiscussus permanens, germen proferens uoluntatis,
 factus est Uerbi Pater; quod uerbum *in sinu Patris*

requiescens, annuntiat *Deum* quem *nemo uidit unquam*, Jo i 13
 et reuelat Patrem, quem nemo cognouit nisi ipse solus, cf. Mt xi 27;
 Jo vi 44
 his quos ad eum Pater coelestis attraxerit.

109. Pamphilus, *Apol. pro Origene*, 5. Migne, xvii. 580.

De eisdem in quinto libro de Euangelio secundum
 5 Joannem.

Origenes. Unigenitus Filius Saluator noster, qui solus ex Patre natus est, solus natura et non adoptione Filius est.

Item in ipso libro.

10 Origenes. Unus ergo est uerus Deus *qui solus habet* 1 Tim vi 16
immortalitatem, lucem habitat inaccessibilem. Unus et
 uerus Deus, ne scilicet multis ueri Dei nomen conuenire
 credamus. Ita ergo et hi qui accipiunt *spiritum adoptionis* Ro viii 15
filiorum, in quo clamamus Abba, Pater, filii quidem
 15 Dei sunt, sed non sicut unigenitus Filius. Unigenitus
 enim natura Filius, et semper, et inseparabiliter Filius
 est: ceteri uero pro eo quod susceperunt in se Filium
 Dei, *potestatem acceperunt Filii Dei fieri*. *Qui licet non* Jo i 12 f.
ex sanguine, neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate
 20 *uiri, sed ex Deo nati sint*, non tamen ea natiuitate sunt
 nati, qua natus est unigenitus Filius. Propter quod
 quantam differentiam uerus Deus habet ad eos quibus
 dicitur: *Ego dixi: Dii estis*, tantam differentiam habet Ps lxxxix
 (lxxxii) 6
 uerus Filius ad eos qui audiunt: *Filii excelsi omnes*.

110. Eustathius Antioch. *de Engastrimytho* c. 21.
 (Harnack, *Texte u. Unters.* II. 4, p. 60. Migne, *Patr.*
Gr. XVIII. 657.) Cf. Frag. 74 (p. 283).

25 Οὐκ ἔλαττον δὲ καὶ τὸ τῆς λιθοβολίας δρᾶμα θεωρῶν,
 ἐπειδὴ καὶ τοῦτο πειρᾶται (sc. ὁ Ὀριγενής) τροπολογῆσαι,

τοῦ εὐαγγελικοῦ καταψεύδεται γράμματος· Οὐ πάνυ τι, λέγων, εὔραμεν ζητήσαντες ἐν τοῖς πρὸ τούτου
cf. Jo x 31 ὅτι ἐβάστασαν οἱ Ἰουδαῖοι λίθους ἵνα λιθάσωσιν αὐτόν. εἶτα μετ' ὀλίγα φησὶν· Εἰ γὰρ πάλιν ἐβάστασαν, πρότερον ἐβάστασαν.

INDEX LOCORUM.

Pages marked with an asterisk contain an allusion only. The references to the O. T. follow the LXX numbering. References in thick type are to the Second Volume.

GENESIS

<p>i 120, 62*, 212 2150*, 197* 323, 301* 4301* 5269, 197, 301* 623 10.....294 20.....294 21.....294* 24, 25294 26.....59*, 86, 87*, 168*, 276, 305, 66* 31.....298*, 69* ii 7270*, 66*, 67* 8284* 9287* 15.....287* 16.....284* 22.....243* 23.....6 iii 672* 22.....183 23.....94 iv 16 14, 1525 25.....125, 36* 26.....36 v 22.....37 vi 2160*, 287*, 322* 937 vii 4123 ix 26.....37</p>	<p>xi 7305 26.....36* xii 1308, 46, 47, 56 2, 347* 447 6—9.....47* 10—12... 48* 16.....48* xv 65, 46*, 109* 13.....289 15.....49 xvii 10, 11327 xviii 287*, 155 3155 4156 6283* xix 187* 37.....209 xxiv 15, 16277* 17.....277*, 278 18.....278 32.....283* xxv 31.....187* xxvii 16.....187* 19.....187 29.....168 40.....168 xxix 2, 3108 8108* 10.....108, 292* xxx 42.....292* xli 51.....143* 52.....143*, 144, 294 xliii 23, 24156</p>
---	---

(GENESIS)

xliii	34.....	39*
xlvi	12.....	159*
xlvi	12.....	144*, 294*
xlix	8.....	28, 273
	9.....	28
	10.....	28, 273, 272*
	11.....	176
	16.....	137

EXODUS

i	12.....	93*
iii	2.....	41, 285*
	5.....	133*, 162*
	6.....	41, 86*
	14, 15.....	75*
	18.....	86*
iv	6.....	189, 190
	7-9.....	190
	22.....	138
vii	1.....	131
viii	20-23.....	198
x	23.....	269
xii	1, 2.....	196
	3.....	197, 200*, 213*
	5.....	201
	7.....	202*
	8.....	201, 202*
	9, 10.....	201
	11.....	197, 144
	15.....	200*
	26, 27.....	197, 145
	43.....	197
	48.....	197
xiv	11.....	162
	15.....	132
	19.....	148*
	22.....	162*
xv	7.....	266
	24, 25.....	249
xvi	1-4.....	248
	23.....	197
	25.....	197
xvii	1.....	249*
	3.....	249*
	11.....	113*
xx	12.....	93
xxii	6.....	178*
xxv	17-19.....	45*

xxvi	2.....	107*
xxix	38-44.....	171
xxxii	7.....	198
	32.....	231
xxxiii	21.....	76
xxxiv	28.....	202
	29, 30.....	200
	33.....	118*
xl	28, 29.....	200

LEVITICUS

iv	1.....	301*
xix	23, 24.....	144
xxiii	2.....	199
xxvi	12.....	271

NUMBERS

xiv	28.....	80-82
xviii	26, 27.....	3*
xxii	22-24.....	130
	27.....	130
	32.....	130
	33.....	130, 131
	34, 35.....	131
	38.....	125
xxiii	4-6.....	131
	7.....	125, 137
	16.....	131
xxiv	2.....	137*
	7.....	273
	8, 9.....	274
	17-19.....	274
xxv	6 ff.....	72*
	11.....	128
xxviii	1-3.....	198
xxxiii	6.....	159*

DEUTERONOMY

ii	30.....	182
iv	19.....	60
	24.....	267
vi	5.....	29*
ix	9.....	202*
x	12, 13.....	297
xiv	21.....	3*
xvi	20.....	125
xxii	24.....	244
xxvii	11-13.....	259

(DEUTERONOMY)

xxxii 465*
 8, 9306
 32, 3339*
 xxxiii 7274

JOSHUA

iii284*
 5, 7, 9, 10...163
 v 2—4.....163*
 9, 10.....163
 13, 1487
 15.....162*
 xii 9 ff113*
 xiii 22.....125*
 xxii284*

JUDGES

xi 35, 36173
 xx 28.....128*

RUTH

i 22.....296

I KINGS

ii 12.....4
 vi 9132*
 viii49*
 xvi 713
 14.....131
 xvii 45.....72*
 51.....72*
 xix 19.....132
 20—24.....132, 137*
 xxv 28.....49*
 xxviii132*
 13.....101

2 KINGS

vii 2233
 xvi 8109, 233*

3 KINGS

ii 46 e.....151

iv 32, 33229
 v 3—5.....235*
 15.....236*, 237*
 16.....236*
 17.....232, 236*
 vi 1, 2232, 236*
 3232, 237*
 4232
 5232, 237*
 9239*
 12, 13237*
 15, 17238*
 18.....235*
 21.....238
 22.....238*
 26.....235*
 34.....238*
 vii 1, 2238
 viii 10, 11200
 xii260*
 xiii 2137
 xvii 6272*
 xviii 34.....139
 xix 11, 12271
 xxii 15.....79*
 19.....79
 20—22.....79, 131

4 KINGS

i 8127
 ii284*
 ii 1164*
 8164*
 9164
 14.....86*, 165
 15.....124
 iv 40.....282
 v 9—11165
 12.....166
 xvii90*

I CHRONICLES

xxii 8109, 233*
 9109
 xxix 1—5.....233

2 CHRONICLES

ii 2237*
 xviii 18—21.....79

ESDRAS A		xxxiii 8177*
iv109*	9104
ESDRAS B		xxxv 725*, 36, 143*
vi234*	1088, 213, 216
PSALMS		xxxvi 4165
i 390*	xxxvii 6105
ii 2194	xxxviii 832
6156, 318	xxxix 8230
738, 248, 318	xl 10173, 174, 186, 192, 304
8248	xli 2, 3250
iv 7133	xliv 3255
vi 684, 30	xliii 2074
vii 10323	xliv 29, 29, 53, 54
13—15151	354
ix 947*	836*, 37*, 54
18287	1154
x 7118, 133	xl 5160*, 167*
xi 713*	114
xii 4269, 288	xlvii 3210*
xiii 3139	xlviii 6174
xv 1041*, 152	1325*
xvii 10235	xliv 140, 59
1293, 94	9250
xviii 1178	13128, 238, 293
5266*	li 5258
8223	liv 13, 14186
990	lxi 13298*
10, 1167	lxii 4118
xix 852	9210
xxi 292	lxvii 1212, 13
15228*, 229, 42	1312
1624*, 74, 98	lxviii 692
237	9230
30284, 29	10226, 227
xxii 1, 2283	22226, 227
xxiii 7176	29231
8175*	lxxi 1, 237
xxvi 189, 269, 194	4, 5175*
2, 3194	11123
xxx 24117	12175
xxxii 654	lxxii 276
9110*	8139*
10214, 123	lxxiii 13224*
11214	lxxvi 2132
15276*	lxxvii 25204*, 283
1752, 223*	43327
		4739
		lxxx 591
		676, 184, 311
		777, 167*, 184

(PSALMS)

lxxxiii	6	246
lxxxvii	5	41
	6	22, 290
	7	29
lxxxviii	33, 34	49*
	49	98
xciii	11	323
xciv	8	210
xcv	13	47*
ciii	4	17*
	15	39, 161*, 283
	24	24, 46, 55*, 74, 154, 31
	29, 30	270
civ	6	39
	15	118
cvi	20	255
	33—43	143
cix	1	177, 152
	3	112
cxiii	12	61*
	25, 26	18
cxiv	6	17*, 90
	7	17*
	9	81
cxv	2	76, 80, 163
cxvii	14	32
	17	73
	22	29, 50*
	23	29
cxviii	73	305
	133	214*
cxix	6, 7	235, 94
cxx	4	90
cxxi	3, 4	210, 220*
cxxii	1, 2	112
cxxiv	2	210
cxxv	5	296
	6	296, 38
cxxvii	2	326
cxxviii	6—8	38
cxxix	3	280
cxxxv	2	40
cxxxvi	1	166*
cxli	2	113
cxlii	2	66, 80, 81*
cxlviii	5	23, 77

PROVERBS

i	5	175
	6	94
	24	229
iii	16	166
	18	90*
	28	110
iv	6	104
	23	151*
	27	133
vi	13	191, 305
	14	191
viii	9	11*, 68*, 295
	22	13*, 21, 23, 41, 46, 54*, 106*, 117*, 9*, 13*, 58*, 98
ix	8, 9	176
x	3	284
	10	191
	19	229
xv	17	282
xvi	7	19, 20
	13	49
	23	113, 114*, 302, 136
xx	16	243
	23	49*
xxiv	29	76
	54	35*
	69	261
xxvi	9	178
xxvii	1	187

ECCLESIASTES

vii	21	91*, 92
xi	2	290
xii	12	228, 229

CANTICLES

i	15	218
ii	5	43
	8	250
v	3	170

JOB

i	3	278*
	12	198*
ii	6	198*

(JOB)

iii 820*
xi 12275
xiv 491*, 92
xv 25154
xxv 548
xl 1420, 21, 66*, 75*

WISDOM

i 3, 4285
5129, 238
1475*, 178*, 293*
ii 2475*, 151*
iv 949
vii 913
25273
26177*, 273, 286*
viii 2104
x 3, 439
739
xi 2460*
2660*
xii 1140
xvii 1173, 35*

ECCLESIASTICUS

iii 21252
iv 28140*
v 7110
xviii 7153
xxi 15302
xxvii 25283
xxxiv 14194
xl 28277

ESTHER

iv 2275
-------	---------

JUDITH

ix 286*
11276

TOBIT

xi 13278*
-------	-----------

HOSEA

i 156, 102*, 214
ix 5199
x 1289*, 90, 269, 301*
xii 398
xiv 9173

AMOS

v 21145
viii 11284

MICAH

i 2, 361
iv 4109
vi 8297

JOEL

ii 1131*
28263

ZEPHANIAH

i 1431*
------	----------

HAGGAI

i 1387
------	---------

ZECHARIAH

i 987*
iii 391*
492
vi 12197*
ix 9215*, 216
10216, 224*

MALACHI

i 638
iii 187
iv 2197*, 248*
4, 5123, 136, 139*
6139*

ISAIAH

i 2322
-----	----------

(ISAIAH)

i	4	322*
	7	220
	II	219
	13, 14	197, 145
	16	150
ii	I	56, 102
v	I, 2	322*
vi	I	95*, 113*
	2, 3	113*
	8	95, 180
	9	95*
vii	I, 4	213*
viii	6, 7	276*
	10	213*
	19	261*
ix	I	270
	6	41, 52*
xi	I	29, 49*
	2, 3	29
	7	283
xiv	12	17*, 260*
xxii	22	231
xxvi	9	90
xxviii	16	41*
xxix	II, 12	301, 231*
xxx	6	224
xxxv	10	68*, 300*
xl	3	119, 141
	6	132
	9	15
	10	298
	26	293, 112
xlii	6	88
xliii	I—4	28
	10	102
xlvi	16	72
xlix	I	27
	2, 3	27, 43
	5	27, 43
	6	27, 31, 42*, 43
li	2	318
lii	2	13
	5	95
	7	15
	11	267
	15	51*
liii	3	135
	4	135, 162
	5	135

liii	7	44*, 172, 175*, 135
	8	136
	9	238*
liv	I	143*, 293
	11—14	240
	15	241
lviii	9	113, 114
lx	13—20	240
lxi	I	156, 278*, 298*
	8	265
lxiii	1, 2	176
lxv	I	156
	13	284
lxvi	I	157

JEREMIAH

i	4	214
	5	276*, 305
	7	96
ii	18	166
iii	25	83
iv	14	250
v	8	92*
	14	203
vi	16	133*
xi	19	27, 172
xiv	I	56, 102*
xvi	16	240
xx	9	203
xxiii	21	62
	24	157, 323
xxxv	5	125
xxxviii	27	36*

LAMENTATIONS

iv	20	65
----	----	----

EZEKIEL

i	4—6	113*
ii	3	96*
	10	232
xviii	4	322*
	20	18
xxviii	19	64
xxix	3—5	166
xxxiv		82*
	8	80
	23	29

(EZEKIEL)

xxxvii	1—4.....	229
	7	229*
	11.....	228*, 229

DANIEL

vii	10.....	231
viii	5	219*
	7	301
xii	2	16*

SUSANNA

9	112, 113, 264
35.....	323, 112, 113
42.....	247
56.....	40

BEL AND DRAGON

34—36.....	272*
------------	------

I MACCABEES

i	22.....	234*
---	---------	------

2 MACCABEES

vii	28.....	22*
xv	14.....	318

4 MACCABEES

iii	20.....	235*
-----	---------	------

S. MATTHEW

i	1	6
ii	2	33*
iii	5	141, 145*
	6	141
	7	137*, 141, 142*, 145*, 146*, 148
	8	137*, 143
	9	138, 143, 318, 41
	10.....	138, 144
	11.....	139*, 148, 149*, 151, 161, 161*, 285*
	13.....	170

iii	14.....	99, 170
	15.....	170
	16.....	238*
	17.....	285*
iv	11.....	182, 204*, 119
	12.....	182, 185*, 141
	13.....	182, 184, 193*, 141
	14, 15	182
	16.....	92, 106, 269
	17.....	183, 193*, 195, 196
	18.....	190, 204*, 239*
	19.....	190, 239*, 240
	23.....	205*, 63*
v	6	250
	8	5, 30*, 224, 299*
	13.....	179
	14.....	31, 33, 91, 179, 210*, 216
	16.....	31, 57*, 81, 84*, 103*, 204*
	17.....	264*
	27.....	60
	28.....	60, 68
	29, 30	60*
	33.....	60
	34.....	157, 60
	35	157, 210*, 260*, 317*
	43.....	53, 59
	44.....	53, 59, 60, 85, 88*, 248
	45.....	15*, 53, 59, 60, 85, 88*, 248
vi	2	125*
	4	298
	12.....	280
	19.....	29*
	21.....	29*
vii	1	177
	7	210*, 248, 91*
	8	210*, 248, 16
	11.....	253
	13.....	133*
	14.....	244*
	16.....	53*
	18.....	258
	21.....	169
	22.....	244*, 169, 173
	23.....	169, 173
	26.....	109*
viii	1	205*
	2, 3	166

(S. MATTHEW)

viii 4103*
 6195
 8325, 290*
 11.....244, 300
 12.....322
 13.....195, 325
 14.....195*
 16.....326
 17.....91*, 176*, 134*, 135*
 28.....158*
 34.....196*
 ix 2205, 307
 11.....280*
 12.....161*, 83*, 138*, 168*
 22.....177, 205, 307
 27.....298
 29.....177
 37.....295, 297
 38.....295
 x 5307, 308
 8153*
 10.....35*, 162*
 23.....141
 24.....172
 25.....167, 168, 172
 27.....94*
 28.....321*, 49*
 29.....92*
 34.....43
 38.....210
 xi 38, 121, 154
 4121
 5121, 315*
 9129, 235*
 10.....97, 132, 149
 11.....135*, 149*, 235*
 13.....135*
 14.....96, 106, 122, 135*
 15.....106, 113*
 18.....145
 19.....57*
 27.....20*, 52, 271, 5, 42,
 203, 204*, 306, 311*
 29.....275*, 156
 xii 5277*
 17.....28
 24.....20*
 27.....20
 31.....129

xii 32.....71, 72*
 35.....133*
 40.....206*, 209
 42.....109, 301, 151
 44.....146*
 50.....73*
 xiii 12.....296*, 303
 16.....242
 17.....111*, 115, 242, 301,
 302*
 36.....295
 39.....295
 55.....127, 217*, 314, 3*
 56.....127, 314
 57.....313*
 xiv 2123*, 167*
 xv 2165
 7, 8134
 9147
 24.....241, 41
 xvi 14.....127
 16.....197, 218*
 17.....203, 218, 306
 18.....190, 240, 310*
 21—23.....25
 26.....18
 28.....103, 104
 xvii 1—3.....300*
 22, 2325
 xviii 3249
 20.....206, 207, 291*
 xix 6243
 17.....157*, 114*
 xx 17—19.....25
 xxi 1207, 215*
 2207, 217, 221*
 3207, 217
 4207
 5207, 216
 6207, 215
 7208, 215, 217
 8208, 215, 217*, 219*
 9208, 215, 219*
 10.....206, 208
 11.....206, 215
 12.....206, 215, 217
 13.....206, 215, 218*, 225*
 21.....178*
 23—25.....146
 28.....110*
 43.....212*, 296

(S. MATTHEW)

xxi	44.....	76
xxii	11.....	118*
	13.....	118
	31.....	112, 73
	32.....	40*, 60*, 157*, 226*, 51, 73, 101*, 102*
	37.....	29*
	40.....	288
xxiii	8.....	5*
	9.....	5*, 93*
	15.....	71*, 86
	28.....	218*
	29.....	314*, 102*
	33.....	71*
xxiv	5.....	308
	12.....	180
	35.....	270
xxv	1.....	281*
	12.....	281
	15.....	11*
	21.....	133*
	29.....	160, 166, 192*
	40.....	16
xxvi	13.....	15
	14, 15.....	126
	22.....	186
	23.....	193
	24.....	184*
	26.....	195, 196
	31.....	156, 158, 206
	33.....	158, 187
	38.....	37*
	39.....	288, 194
	41.....	183
	47.....	126
	57.....	126
	59, 60.....	126
	61, 62.....	232, 126
	63.....	126
	64.....	126, 127
	65, 66.....	127
xxvii	2.....	185
	3.....	185, 186, 197
	4.....	185
	5.....	185, 197
	9.....	185*
	12.....	127
	20.....	127
	50.....	22, 25*

xxvii	51—54.....	22
	59, 60.....	290*
xxviii	11—14.....	127
	15.....	209
	18.....	324*
	19.....	306, 251, 290*
	20.....	192, 193*, 309, 206, 207, 251

S. MARK

i	1.....	6*, 17, 140, 283*
	2.....	17, 139*, 140, 141
	3.....	17, 99, 140, 141
	5.....	142*, 145
	7.....	148, 151*
	8.....	148
	9.....	170
	10.....	238*
	13—15.....	183, 193*
	21.....	183
	23.....	194
	24.....	194, 130
	25.....	194
	26, 27.....	194*
	30.....	194*, 325*
	31.....	325*
	32.....	194*
	34.....	194*
ii	16.....	177*
iii	29.....	19
iv	11.....	309*
	34.....	309*
v	3—5.....	289*
	15.....	289*
	22, 23.....	290*
vi	3.....	217*
	4.....	273
	8, 9.....	35*, 134*
	14, 15.....	21*
	16.....	127
	49.....	309
vii	7.....	147
	34, 35.....	63*
viii	25.....	278*
	34.....	31*
ix	1.....	103, 104
x	9.....	243
	18.....	48, 75, 166*, 272*, 286
xi	1.....	208

(S. MARK)

xi 2208, 221*, 222*, 224
 3208
 4208, 221*
 5208, 222*
 6—12208
 15.....206, 208, 222*
 16, 17206
 23.....178*
 xii 26.....80, 112, 73
 27.....80, 73
 41, 4210, 12*
 43.....10, 13
 44.....10
 xiv 10, 11127
 15.....146*
 19.....186
 20.....193
 21.....184
 29.....158*
 34.....91*
 38.....183
 43.....128
 53.....128
 58.....232
 60.....232, 128
 61—63.....128
 xv 1128
 3128
 5128
 37.....25*

S. LUKE

i 242
 11.....123*
 13.....123
 15.....95*
 17.....95*, 106*, 123, 124,
 135, 148*, 158*
 18.....131
 19.....149*
 20.....131
 31, 32183
 35.....124
 41.....44*, 168
 42.....168
 44.....44*, 95*, 96, 106*
 63.....99, 131
 64.....131, 149*

i 65.....125
 67.....129*
 76.....129
 ii 10.....17
 14.....17
 28.....243*
 29, 30243
 34.....139*
 iii 2, 3142
 4131, 142
 5131
 7137
 8137, 143*, 318
 15.....130*, 167*, 148
 16.....139*, 148
 21170, 238*
 22.....73*
 iv 13—16.....183
 18—21.....15
 24.....313
 28.....183*
 31.....183, 194
 32, 33194
 34.....194, 293
 35.....194
 38.....194
 39.....194*
 40, 41194
 v 32.....138
 vi 20.....293*, 110
 21.....39
 25.....39
 28.....85*, 88*
 38.....177
 40.....172
 48.....108*
 vii 941
 12.....115
 28.....135*, 136, 151*, 39
 33.....146*
 35.....57
 37.....287
 38.....177*, 287
 viii 8143*
 13.....85*
 14.....16
 18.....192*
 31.....130*
 55.....115*
 ix 335*
 721*

(S. LUKE)

- ix 8123*, 21*
 16.....284*
 19.....123*
 27.....103, 104
 29.....200
 30.....200, 309*
 31.....200, 309*
 48.....316
 62.....211*
 x 5174, 304
 657*, 174, 192
 22.....20*
 30.....89*
 41.....287
 42.....158*
 xi 9248
 10.....104*, 248
 15.....146*, 20*, 89*
 19.....20
 47.....292*
 52.....151*
 xii 394
 449*
 20.....17, 21
 42.....36
 50.....161, 176
 xiii 11.....293*, 294*
 26, 27173*
 34.....273
 35.....295*
 xiv 16, 17284
 28, 29109*
 xv 4267*
 11.....267*
 xvi 6, 7277
 9150*, 211*
 10.....296*
 16.....129*, 223*, 283
 19, 20286*
 21.....287*
 22.....189, 286*
 23.....293*
 27—29.....286
 xvii 5176, 222
 21.....17
 xviii 8180
 10, 11138
 13.....111, 112*, 113
 14.....139*
 xviii 19.....157*, 286
 xix 10.....266*, 28*, 281*
 12.....317*
 20.....296*
 24.....296
 29.....208
 30.....209, 221*
 31, 32209
 33.....209, 222
 34—39.....209
 40.....209, 217
 41.....209, 222
 41—44.....207
 45.....207, 222
 46.....207
 xx 6146*
 17, 1829
 36.....86*, 263*
 37.....112, 73
 38.....73
 xxi 1, 210, 12*, 14*
 310, 12, 14*
 410, 12*
 xxii 3, 4127
 15.....68, 146*
 21.....186, 193
 22, 23186
 27.....43*, 156, 164*
 28.....38*
 52.....127
 54.....127
 66.....127
 xxiii 10.....127
 21.....25, 184
 40.....215*
 42.....185, 209
 43.....209
 53.....292*
 xxiv 18—20.....9
 32.....12, 203
 39.....309

S. JOHN

- i 16, 22, 23, 24, 29, 41,
 50*, 52, 54, 56—
 58, 59—61*, 68, 69,
 79*, 80*, 83, 84*,
 130*, 131*, 188,
 14*, 16*, 32*, 50*,
 58*, 98*, 102*, 134,
 199*, 211, 212, 229

(S. JOHN)

- i 212*, 62, 68, 69, 117*,
190*
- 350*, 69—71, 73*, 74,
76, 77, 78*, 83*,
116*, 154, 266,
276*, 212, 265*
- 423, 31, 34*, 41, 74,
79, 80, 83—86, 89,
98*, 213*
- 524*, 31, 88*, 89, 92,
106*, 98*, 197*,
214*
- 694, 106*, 131*, 180,
215, 264
- 795, 105, 132, 155*,
215, 216, 260*, 264*
- 8216, 236*
- 935*, 84*, 216
- 10.....156, 203
- 12.....84, 85*, 87*, 88*, 217,
311
- 13.....218*, 311
- 14.....22*, 52, 60*, 61*,
65*, 107*, 160*,
190*, 234*, 287*,
292*, 299*, 50,
155*, 213, 219,
220*
- 15.....103, 110, 116, 132*,
220*, 221, 223, 235,
260*
- 16.....116, 126*, 221, 222*
- 17.....117, 118, 126*, 171*,
223, 270*
- 18.....126*, 189, 224, 225,
311
- 19.....103*, 110, 118*, 120,
121*, 122*, 169*,
33*
- 20.....103*, 118*, 120, 33*,
259*
- 21.....103*, 118*, 120, 122,
125*, 126, 129,
136*, 259*
- 22.....120, 122, 130
- 23.....99, 121, 130, 132*,
133, 134, 137, 140,
149, 161*, 233
- 24.....120*, 137, 141, 169*
- i 25.....119*, 120, 137, 139,
145, 147, 154
- 26.....104, 119, 146—148,
154—156, 169*,
207, 234, 291*
- 27.....104, 146, 154, 156,
235
- 28.....157, 161*, 327*, 285*
- 29.....5, 6, 27, 44, 104, 167,
168, 170, 172, 175
—177*, 178, 201,
10*, 26*, 134, 146*,
234, 236
- 30.....27, 44*, 104
- 31.....27, 44*, 104, 236
- 32.....104, 236*
- 33.....45*, 73, 95, 104, 160,
319, 236, 237, 238*,
264
- 34.....104, 319, 236, 264
- 35.....104
- 36.....104, 169, 245
- 37.....104
- 38.....324*
- 39.....105*, 239
- 40.....245*
- 41.....9, 190, 245*, 239
- 42.....190, 239*
- 43.....245, 324, 240
- 44.....169, 240
- 45.....9, 245, 240*, 263
- 46.....241, 242
- 49.....241
- 50.....241
- ii 1169*, 184*, 214*,
289*, 308*, 324*,
328*, 243*
- 3283*
- 7243
- 11.....196, 244*, 284
- 12.....181, 182, 184*, 185*,
191*, 192, 193,
214*, 289, 328*,
244
- 13.....181, 184*, 185*, 196,
204*, 209, 210,
214*, 244, 289,
328*, 245*
- 14.....181, 184*, 205, 206,
209, 211*, 213*,
224, 225*, 289, 314

(S. JOHN)

- ii 15.....181, 184*, 206, 211—
 214*, 222*, 225*,
 246*, 289, 315,
 316*, 246*
 16.....181, 206, 211*, 212,
 214*, 218, 227*,
 315, 316*
 17.....181, 206, 214, 230*
 18.....181, 227, 246
 19.....181, 230—232, 241,
 227
 20.....181, 232, 233*
 21.....181, 232, 234, 239,
 241*
 22.....181, 230*, 234, 241,
 242*, 243
 23.....181, 182, 243—245,
 315, 246*
 24.....182, 243, 244*, 245,
 246*
 25.....182, 243, 245, 246*,
 247*
 iii 1184*, 289*, 247*
 2315, 247
 329*, 248*
 5249*
 8252
 12.....253, 254
 14.....254*
 16.....284*
 18.....244, 254*, 255
 19.....255—257
 20.....94, 256, 257*, 258*
 21.....256
 22.....184, 289, 328
 23.....184, 185*, 285*
 24.....184, 185*
 25.....184*
 26.....258, 259*
 27.....258, 259
 29.....259, 260
 30.....260
 31.....27, 248, 259*, 261—
 263*, 264
 32.....27, 261*, 262, 263
 33263*
 34.....262*, 263*, 264
 35.....265
 36.....266
 iv 1289*
 2139, 290*
 3290*
 4290*, 312*, 328*
 5252*, 290*, 312*,
 320*
 6251*, 278*, 266*,
 267*, 272*, 283
 7251*, 100, 267*
 8280*, 267, 273*
 9256, 88, 267*
 10.....247, 253, 255, 100,
 283
 11.....248*, 253, 256, 285
 12.....247*, 253*, 256*,
 261, 275*, 268,
 269*
 13.....247—249, 251, 269,
 270
 14.....247, 249, 250*, 252*,
 253*, 255*, 256,
 277*, 269, 270*
 15.....247, 253, 255*, 257,
 100, 271*
 16.....251, 254, 255, 257,
 258, 271*
 17.....254—256, 271
 18.....255, 256, 258, 326,
 271, 272
 19.....258, 259, 326
 20.....258, 259, 261, 262
 21.....10*, 260—263
 22.....10*, 259*, 263, 264,
 266, 272*
 23.....10*, 260*, 261, 264,
 266
 24.....196*, 266*, 267, 270
 —272
 25.....8, 26, 273—275
 26.....26, 275; 276
 27.....275, 276
 28.....276, 277, 279, 280*,
 307*
 29.....276, 277, 279, 280,
 326
 30.....276, 279, 280, 308*
 31.....280, 281, 307*
 32.....281, 283
 33.....284, 272
 34.....283*, 285, 286, 287*,
 288

(S. JOHN)

iv 35.....	288, 290—295, 297, 298, 300, 303*, 305*, 112	v 45.....	96
36.....	293*, 295, 296*, 298 —303, 306*	46.....	134, 274, 275
37.....	293, 303, 304	vi 15.....	142
38.....	164*, 293, 301, 304, 306	26.....	208
39.....	279, 306, 307*, 308*	32.....	89*
40.....	278*, 279, 280*, 290*, 307, 308*, 312*, 316*	33.....	26, 89*
41.....	307	34.....	89*
42.....	278, 308*, 309, 311	35.....	26
43.....	279, 311	44.....	311*
44.....	312, 313, 273	45.....	43, 44
45.....	290, 312*, 314, 315*	46.....	43
46.....	290*, 312*, 313*, 316, 317, 318*, 324*, 328*	48.....	39*, 202
47.....	319*, 320*, 321	49.....	164
48.....	319—321, 326, 327	50.....	202
49.....	321	51.....	26, 164, 202, 100, 103*
50.....	319, 321, 325	52.....	101
51.....	317*, 319, 320, 322	53.....	161, 201
52.....	319*, 325*	54.....	202
53.....	290, 317, 322	55.....	202, 10*
54.....	321, 323, 326, 327	56.....	202
v 1.....	290, 315*, 328*	63.....	188*
2.....	273	68.....	13*, 14*, 104*
3.....	274*	vii 2.....	290
5.....	290*	25.....	2
8.....	274, 276*	26.....	1, 2
9.....	276*	27.....	1, 2, 3
17.....	112, 154	28.....	1, 2, 3
18.....	57*, 88*	29.....	1
19.....	231*, 286	30.....	16, 140
20.....	286	37.....	131, 132, 155
21.....	120	38.....	250
22.....	95, 96	39.....	129, 169, 210, 250, 274*
23.....	95	40—42.....	23
26.....	106	46.....	23
27.....	47*, 96	47, 48.....	23
30.....	95, 106*	51, 52.....	23
36.....	121*	viii 12.....	7, 25, 30*, 33, 34*, 35*, 88, 13, 23, 27, 94, 297
38.....	5*	13.....	1, 2, 23, 24
39.....	134, 179*, 230, 253*, 263*, 264	14.....	3, 24
44.....	93*	15, 16.....	3, 24
		17.....	24
		18.....	275, 3, 24
		19.....	1, 2, 3, 5—8, 10*, 13, 24
		20.....	10, 13, 14*, 15
		21.....	15—20, 24, 25, 31, 208

- (S. JOHN)
- viii 22.....20, 23, 24, 26
 23.....27, 31
 24.....31—33
 25.....33
 28.....15
 29.....61*
 30.....15, 16
 31.....5, 15*, 43*, 52*, 53*,
 57*, 80*, 300
 32.....5, 15*, 52*, 80*, 81,
 300
 33.....318, 58
 34.....172
 37.....16, 34, 35, 40, 44
 38.....42—45
 39.....113, 34, 40, 44—48,
 56, 58
 40.....2, 16, 49—51, 134,
 146, 198
 41.....52—54, 56—58, 65,
 68, 72*
 42.....45, 58, 59, 61, 62
 43.....62
 44.....52, 53, 63—68, 71, 72,
 74*, 75, 76*, 77,
 78, 80
 45.....80, 81
 46.....81, 82
 47.....84, 85, 87*
 48.....88, 89, 94
 49.....89—94
 50.....90, 95, 96
 51.....96—100, 103*, 104
 52.....99—104
 53.....318, 100, 105, 106
 54.....106
 56.....102, 111, 318*, 50,
 102*, 248*
 58.....111*, 15
 59.....15*
- ix 1.....5*, 15, 277*, 298*
 2.....282
 4.....31
 5.....30*, 31, 34*, 35*
 6.....275*
 7.....275*, 278
 8.....277*, 279*
 11.....275*, 279*
 14.....278
- ix 15.....279*
 16.....277*, 278
 21.....279*
 27.....279
 30.....280
 31.....280*, 281*
 35.....281, 282
 36—38.....282
 39.....139, 255, 282*
 x 7.....36*
 8.....52
 9.....7, 13, 26
 11.....7, 26
 16.....138*
 18.....173, 21, 22, 289
 19.....283*
 21.....89*
 26.....44, 105
 27.....85, 105*
 28, 29.....6*
 30.....285, 2, 283*
 31.....283*, 312*
 32.....283
 33.....123
 35.....214
 36.....26
 39.....284
 40.....284, 285
 xi 1.....5*, 158*, 286*
 2.....5*, 286, 287*
 4.....18, 283*
 11.....119, 288, 289
 14.....119
 15, 16.....288
 17.....289
 18.....158*, 290*
 19.....119*, 290*
 20.....290*
 25.....7, 12, 13, 25, 35*,
 80, 250*, 2, 97,
 120, 165
 26, 27.....291
 28, 29.....290
 32.....291*
 33.....292*, 305
 34.....291*, 292
 35.....292*
 37.....298*
 38.....292
 39.....105, 108, 109, 110,
 286*, 292

	(S. JOHN)		xiii 5	149, 155, 156, 161*, 165*
xi	40.....	109, 110	6	157, 159, 161
	41.....	109, 110, 113—115, 120	7	150*, 157, 159, 161, 162, 164
	42.....	113, 120, 122	8	150, 151, 157, 163— 165, 170, 171, 299, 303
	43.....	114, 116, 117, 119	9	157, 299
	44.....	116—119, 288*	10.....	157, 160, 165, 166, 174, 303
	45.....	116, 120, 121	11.....	157
	46.....	120	12.....	166, 167, 170, 171
	47.....	121, 122	13.....	26, 38, 166, 167, 169, 206
	48.....	122	14.....	149, 166, 167, 170, 302
	49.....	124, 126*, 133	15.....	149, 166, 170
	50.....	124, 133, 134, 136*	16.....	171, 173, 180, 206, 307
	51.....	124, 125, 136, 137, 293*	17.....	171
	52.....	125, 137, 138*	18.....	171—173, 175, 176, 304*
	53.....	138, 141	19.....	175, 179, 305
	54.....	139, 141, 143*, 293*	20.....	179—181
	55.....	144, 145*, 146*	21.....	181, 183, 187, 305
	56.....	144, 146	22.....	185, 187, 293*, 305*
	57.....	147	23.....	187, 189, 197*
xii	1	209*	24.....	187, 188, 191
	2	209*, 118*, 152	25.....	6*, 7*, 187, 310*
	6	166*, 174, 304*	26.....	174*, 187, 192, 193, 196, 197*, 207*
	12.....	209, 223	27.....	246*, 166*, 174*, 188, 193*, 194—196, 306
	13.....	209, 223	28.....	188
	14.....	209, 223*	29.....	188, 195*
	15.....	210, 223*	30.....	195, 197, 306
	26.....	33, 294*	31.....	198, 199, 202—204, 306*
	27.....	37*, 91*, 182, 294*	32.....	198, 199, 205
	31.....	295	33.....	205, 206, 208—210, 307
	32.....	198	36.....	19, 154
	34.....	296*	38.....	156
	35.....	296, 300*, 301*	xiv	1
	36.....	57*	2	217
	39.....	297*, 298	3	244*, 308*
	40.....	297, 298*	2	308
	44.....	43*, 299	6	7, 13, 23, 25, 35*, 36*, 117, 118, 133, 134, 250*, 2, 64, 76, 77, 161, 219
	45.....	273*, 285*, 181, 204	9 ..	112, 273, 9, 43*, 204, 282, 299
	46.....	300*		
	48.....	79		
	49.....	301		
	50.....	301		
xiii	2	246, 148, 151, 152, 154, 162*, 166, 172*, 174, 183*, 185*, 186*, 192*, 193*, 207*, 302*, 304*		
	3	148, 152, 153, 154*, 155		
	4	149, 152, 155, 302		

	(S. JOHN)		
xiv	10.....	218	xx 22.....
	15.....	59	25.....
	21.....	226	27.....
	27.....	108	29.....
	28.....	157*, 272, 286, 204	xxi 18.....
	29.....	250*	19.....
	30.....	82, 91	20.....
xv	1.....	26, 39*, 177*	21—24.....
	5.....	26, 39*	25.....
	15.....	38	14, 251, 252*, 14*,
	19.....	28*, 31*	87, 310*
	22.....	51, 78	
xvi	2.....	146	ACTS
	14.....	82, 80	i 1.....
	16.....	207	8.....
	18.....	207	102
	19.....	207, 208	ii 3.....
	20.....	208	177*
xvii	1.....	26	27.....
	3.....	59, 302*	41*
	4—6.....	142*	iii 2.....
	10.....	95	226*, 277*
	21.....	20, 33, 138	22.....
	24.....	31	119, 129, 313
xviii	1.....	14*, 141	23.....
	3.....	14, 142	119, 129
	7.....	142	iv 11.....
	12, 13.....	142, 206*	29
	28.....	128	v 20.....
	31.....	145	226*
	33.....	26	29, 30.....
	35.....	145	226
	36.....	26	36, 37.....
	40.....	145*	122*
xix	1.....	14*	vii 2, 3.....
	7.....	145	8
	9.....	14*	22.....
	12.....	145	107*
	15.....	16, 313, 146	42.....
	23.....	149*	264
	26.....	7*	49.....
	32.....	201, 22*, 25*	157*
	33.....	201, 25*	52.....
	34.....	68*, 201	313
	35.....	201	viii 10.....
	36.....	201, 229*	45*
xx	17.....	175, 176, 231, 278,	16—18.....
		7, 93, 206, 307	150*
	18.....	278*	20.....
			45*
			32.....
			135*
			35.....
			18
			ix 4.....
			16, 58
			5.....
			16
			xiii 2.....
			252
			10.....
			132
			xv 28.....
			252
			xvi 3.....
			11*, 189*, 265*
			16, 17.....
			130, 293*
			xvii 23.....
			189
			31.....
			47*
			xviii 18.....
			265*
			xix 2—4.....
			150*
			xx 7, 8.....
			229
			xxi 10, 11.....
			252
			24.....
			11*, 189*
			25.....
			11*
			26.....
			11*, 265*
			xxii 22.....
			16, 184*

JAMES

- i 17.....216, 253
- ii 10.....85*
- 17, 18.....32*
- 23.....46
- iii 15.....261*
- 20.....46

I PETER

- i 20.....299*
- 21.....7*
- ii 2.....282*
- 5.....50*, 227*, 235*, 260*
- 6.....160*
- 10.....124*
- 22.....82*, 134*, 204*, 238*
- iii 4.....1*, 91*
- 18.....152
- 19, 20.....152, 288*

2 PETER

- i 4.....65*
- 11.....257*

I JOHN

- i 1.....105*
- 5.....87, 88*, 91, 267, 268*, 269*
- 6.....90
- ii 1, 2.....27, 45, 175, 180
- 3.....85*
- 9.....90
- 11.....90
- 15.....29*
- 19.....195, 306
- 22.....2
- 23.....102*, 2, 5*
- 29.....218*
- iii 2.....222
- 6.....54
- 8.....48, 52, 53, 55, 65*, 78
- 9.....52—55
- 10.....52, 53
- v 1.....31*, 32, 83*
- 8.....161*
- 16.....17*, 18*, 32*
- 18.....56, 93

JUDE

- 3.....239*
- 6.....287*

ROMANS

- i 1.....69, 8
- 2.....69, 8, 263*
- 3.....70, 187, 8, 198*, 263*, 272*
- 4.....70, 188*, 8
- 5.....70, 8
- 6, 7.....8
- 14.....227*
- 25.....266*
- ii 5.....266
- 16.....7, 17, 232
- 24.....204*
- 28.....11*, 218*
- 29.....1*, 7, 49*, 264*, 167*
- iii 19.....4
- 23.....92
- 25.....24*, 28, 45
- 26.....28
- 28.....46*
- 29, 30.....264*
- 31.....264
- iv 3.....5*
- 11.....112*, 225*
- 17.....75*, 112*
- v 3—5.....33
- 12.....188*, 97, 101
- 13.....78, 97
- 14.....97, 101*
- 15.....101
- 16.....101*
- 17.....97, 101
- 18.....188*
- vi 4.....35, 228, 230*, 51*, 74*, 249*
- 5.....100*, 228*
- 9.....255
- 10.....14, 255
- 11.....80
- vii 1—3.....254
- 4.....254, 255*
- 6.....10*
- 8, 9.....78
- 14.....189*

(ROMANS)

vii 15.....189
 22.....167*
 24.....74, 98
 viii 391*
 765*
 8310*, 311*
 9310*
 15.....38, 7*, 84*, 86*, 88*,
 93*, 167*, 169*,
 311*
 19.....32*
 20.....21, 34
 21.....32*, 33*, 72*
 22.....21
 28.....69
 31.....93*
 ix 193*
 6, 7124*
 11—13.....98
 14.....47*
 x 4271
 6—8.....51, 79, 17
 15.....13, 161, 162*, 164*
 20.....156*
 xi 760*
 11.....313*, 124
 25.....316*
 33.....35*, 57
 xii 1272*
 6136*, 153*, 222
 11.....203*
 18.....94*
 xiii 496*
 793*, 94*
 xiv 2282
 9152, 74
 xv 19.....310*
 xvi 25.....114, 299*
 26.....114, 263*, 299*

I CORINTHIANS

i 2179
 5109*
 24.....22*, 28, 45*, 46, 55*,
 32*, 48*, 94*
 26, 27227*
 30.....14*, 28, 46, 47, 117
 ii 211*, 14*, 22*, 61*, 15

ii 315
 412, 226*, 227*
 5227*
 6171, 287, 13*
 7199*, 235*, 239*, 13*
 8171, 235*, 320*
 9252*
 10.....57*
 12.....7, 218, 252, 35*
 13.....311*
 14.....85
 15.....3*, 85, 189*, 311*,
 137
 16.....7, 218, 239, 252, 35*
 iii 2282, 283*, 15*
 12.....269*
 15.....19
 19.....67*
 iv 135*
 2180
 5177
 6252*
 932
 11.....240
 13.....175*, 135
 19, 2012
 v 7199, 200, 204*
 8200*, 146*
 vi 12.....251
 16.....6, 58
 17.....6, 58, 199
 vii 6189*
 12.....5
 17.....5
 40.....311
 viii 220
 540
 659
 ix 1310
 2180
 20.....11*, 189*, 263*, 89*
 21.....189*, 89*
 22.....40*, 189*, 89*
 x 1162
 2162, 164*
 4165*, 76*, 239*
 5266*
 11.....10, 299*
 12.....104, 187
 31.....50*
 xi 182, 110*, 111*

(I CORINTHIANS)

xi 347*
 7165*
 26.....196*
 27.....196*, 306*
 28.....111*, 196*
 29.....306*
 xii 3129, 169, 210
 471, 150
 5, 671
 889*, 310*, 5
 9310, 5, 83, 223
 11.....252
 12—14.....229*
 24, 25229*
 26.....230*
 27.....228
 28.....5*, 168*
 31.....89, 164*
 xiii 1134*
 2134*, 87*, 176, 178*,
 179*
 9256*, 261, 87, 221*,
 253*
 10.....243, 256*, 87, 222,
 253*
 11.....276*
 12.....20, 107*, 243, 256*,
 265*, 266*
 xiv 8134
 24, 25246*
 32.....124
 37, 38291*
 xv 15.....231
 22.....230, 73, 153
 23.....230, 153
 24.....44*, 193*, 230, 43*,
 153, 154*
 25.....19, 20, 235*, 75*,
 153, 154
 26.....19, 20, 44*, 177*,
 235*, 17*, 30, 75*,
 97, 153
 27.....153
 28.....42*, 44, 48, 177, 43*
 41, 42166*
 45.....22, 42
 47.....27
 49.....64*, 65*, 29*, 66*,
 74*, 261*

xv 52.....74
 53.....321*, 323*
 54.....321*

2 CORINTHIANS

ii 7111*
 15, 16105
 iii 615*, 212*, 265*, 270*,
 271*, 311*, 314*,
 227*, 233*, 310*
 7—11200
 14.....118*
 15.....220*, 118*
 16.....10*, 257*, 118*
 17.....311*
 18.....294*, 158*, 201, 204*,
 307*
 iv 2124*
 3201, 298
 4285*, 201, 298
 6201
 77*, 226
 10.....35*, 42*
 18.....38, 30*
 v 434*
 5265, 310
 6310, 311*, 148*
 7243*, 309*, 310,
 311*, 148*
 8310, 148
 16.....61*
 19.....6, 177*
 21.....91*, 134, 204*, 238
 vi 7219*
 14.....29*
 15.....29*, 195*, 207
 16.....29*, 281*
 18.....5
 vii 10.....202*, 111*
 viii 14.....192
 ix 6297
 10.....300*
 x 2242*
 3162*, 265*, 311*, 113*
 5306*
 xi 2260
 6226*
 13.....105*
 29.....189
 xii 23*

(2 CORINTHIANS)

xii 4	115*, 189, 251*, 256*, 302, 87*
5	189
6	147*
9	94*
xiii 3	118, 192, 203*, 116
4	14*

GALATIANS

i 1	15*, 223*, 181*
4	19*
13	58*
ii 9	180
14	158
19	51
20	7*, 192, 228*, 309, 51
iii 8	112*
19	305*
24	199*, 220*
25	10*
iv 2	10*, 164*, 199*
4	199*, 93*
9	6, 248, 281
24	48*
27	143
v 15	94*
16	265*
17	43*, 75*, 124*
19	29*, 182*
22	29*
vi 7	295
8	295, 296
14	192*, 228*, 29, 135
16	308*

EPHESIANS

i 21	19*, 40, 87*, 236*, 273*
22, 23	17*
ii 3	72, 85
6	295*
7	309, 19*
12	114*, 221*
14	37*, 32, 94*, 134
20	41*, 50*, 160*, 228*, 235*

iii 5	114, 115, 299, 301
6	114, 115, 301
9	299*
10	30*
16	261*
iv 8	177*
9	28*, 29
10	28*, 29, 30
11	5*
13	229*
14	158*
24	249*
27	246*, 192*
v 2	26
8	84
26	290*
30	234*
32	6, 260
vi 12	92*, 220*, 153*, 187*
13—15	151*
16	110*, 224*, 318*, 325*, 152*, 193*

PHILIPPIANS

i 23, 24	21*
29	83
ii 6	43*, 177*, 303*, 61*, 199*
7	43*, 177*, 180*, 188*, 193*, 245*, 303*, 61*, 235*
8	43*, 188*, 135*, 142*, 144*, 199*, 294*
9	199*, 203*
10	163, 30*, 266*
11	163
13	69*
iii 2	167*
20	65*
21	74
iv 3	174
7	57*, 108*, 94*
13	45, 244, 93*

COLOSSIANS

i 15	8*, 22*, 33*, 36*, 37*, 53*, 59*, 77*, 97*, 112*, 116*, 234*, 238*, 286*
------	---

(COLOSSIANS)

3*, 27*, 30*, 32*,
86*, 97*, 134*,
154*, 178*, 204*

i 16.....38*, 40*, 77*, 212
17.....77*, 212
18.....24*, 212
19.....14*, 34*
20.....199, 295*

ii 3226
914*
14.....175
15.....175, 91*, 199, 295*
16, 17199, 200*
21, 22157*

iii 3106*, 97
4106*, 118
9249*
10.....66*, 249*

I THESSALONIANS

ii 16.....266
iv 15.....74
16, 1775
v 557*, 197, 306*
8197, 306
21, 2211

2 THESSALONIANS

ii 396*, 68*
449*
866*, 49*, 278*
966*, 278*
10.....278*
11, 1296*
15.....302

HEBREWS

i 1261
270, 261
3273*, 203
538*
717*, 179*
14.....221*, 179
ii 2305*
948, 72, 82*, 133,
135*, 203*

ii 11.....47
12.....7*

iii 1180*
510*

iv 12.....42, 138*, 178*
14.....4*, 28, 180*
15.....47*, 48*, 82
v 64, 271*
9295*
11.....129*
12.....22, 161*, 282*, 283*,
15*, 276*
14.....171*, 271*, 282, 287,
84
vi 450*, 117*, 129*
551*, 117*, 129*
651*, 129*
20.....26*

vii 11.....3*

viii 510*, 171, 199*, 200*,
242*, 271*

ix 5241*
7225*
10.....200*, 270*
23.....171
28.....48*

x 111*, 257*
12.....255*
13.....144, 193*, 255*
29.....174*

xi 16.....80, 112*
37.....313*

xii 22.....199
23.....199, 204*
29.....267*, 269*

xiii 287*

I TIMOTHY

i 7136
ii 8113*
iii 15.....211*, 111, 148*
iv 10.....175, 180, 134
13.....253*
v 9169
10.....169, 170
vi 8165
11.....3*, 14*
16.....82, 92*, 311
20.....308*, 232*

2 TIMOTHY

i	10.....	92*, 114*, 263*, 299*
ii	2.....	302
	11.....	289*
	12.....	308
	19.....	6, 173, 281
iii	4.....	258*
	11.....	5
	16.....	5
iv	3, 4.....	203*
	7, 8.....	287

TITUS

ii	3.....	170*
iii	5.....	150*, 93*, 250*
	11.....	255*

APOCALYPSE

i	5.....	24*
	8.....	41*
	17.....	26, 39*, 42*
	18.....	26, 42*
iii	7.....	65*, 151*, 231
	12.....	241*
	20.....	8*, 281*, 151
v	1.....	231*
	2.....	151*
	6.....	172*
vi	9.....	173*
	17.....	31*
vii	2.....	1

vii	3, 4.....	1, 2
	5.....	1
x	4.....	251*, 252*, 310*
	10.....	232*
xiv	1—3.....	1
	4.....	1, 3, 289*
	5.....	1
	6.....	11*, 18
	7.....	18
xvi	5.....	47*
	7.....	47*
	14.....	31*
xix	11.....	52*, 63, 65*, 66*, 67*
	12.....	63, 64, 67
	13.....	64, 68*
	14.....	64, 68*
	15.....	64
	16.....	64, 317*
xxi	1.....	228*
	6.....	26*
	11.....	241*
xxii	11.....	166, 192*
	12.....	298*
	13.....	7, 24*, 26

TEST ASER	7.....	16*
CLEM AD COR	LV.....	173
EV SEC HEB	73
HERM VIS	I, i, 6.....	22*
PREC IOSEPH	41
ACTA PAULI	51
PREDIC PETRI	264

INDEX VERBORUM.

The references in thick type are to the Second Volume.

- ἀβασάνιστος** 50, 17; 53, 6; 116, 3
ἀβροχία 56, 11, 14
ἀγενεαλόγητος 6, 18
ἀγεωργησία 40, 13
ἀγύμαστος 77, 31
ἀδιάφορος 73, 24; 96, 30; 97, 3, 4
ἀδρότερον 156, 26; 157, 5
ἀθετητικῶς 158, 7, 12
ἀθόλωτος 218, 14
αἴγλη 300, 23; 301, 13
αἰρεῖν, ὁ λόγος α. 11, 20
αἰτιάζεσθαι 281, 26; 256, 4
αἰτιολογεῖν 85, 12
αἰῶνες, αἰones, 89, 3
ἀκαριαίως 295, 8
ἀκατακρίτως 304, 6
ἀκεραιότερος 317, 14
ἀκολουθία 145, 9; 52, 7
ἀκρίβεια 6, 2
ἀλληγορεῖν 34, 25; 218, 29; 292, 23;
 46, 22; 91, 20; 170, 30
ἀλληγορία 113, 15; 255, 26; 263, 24;
 268, 25; 63, 14; 269, 25, 28
ἀλληγορικῶς 292, 27
ἀμείβειν, σῶμα 125, 18
ἀμυδρῶς 225, 5
ἀναβλυστάνειν 56, 24
ἀνάγειν 34, 25; 170, 7
ἀναγωγή 3, 10; 113, 15; 184, 4; 203,
 8; 263, 22; 277, 19; 279, 3; 327,
 29; 36, 24; 119, 11; 121, 22; 124, 5;
 142, 32; 201, 22; 284, 26; 288, 5;
 291, 15; 293, 22
ἀνάδειξις 122, 18
ἀναιρεῖν 76, 1
ἀνακεφαλαιοῦν 231, 3
ἀνακτέον 271, 20
ἀνάμαξις 71, 8
ἀνάπλασμα 93, 17
ἀναπλοῦν 239, 15
ἀναποτιθέναι 267, 4
ἀναπτύσσειν 30, 10; 118, 22; 81, 27;
 179, 13
ἀνάστημα 152, 26
ἀναστοιχειοῦσθαι 52, 10
ἀναχωρεῖν 231, 12
ἀνδραγάθημα 57, 1; 75, 2; 175, 32;
 176, 33; 154, 12
ἀνένδοχος 46, 11
ἀνεέργητος 234, 23
ἀνευτρεχῆς 19, 10
ἀνεξέταστος 47, 15; 82, 29; 152, 23;
 17, 25
ἀνεξετάστως 130, 16; 158, 7, 12; 263,
 11
ἀνεξικακώτατα 158, 24
ἀνεπίδεκτος 35, 26; 320, 17; 69, 28;
 134, 21
ἀνευπθύμως 77, 4
ἀνθρωποπαθῆς 227, 11
ἀνθυποφέρειν 3, 31; 4, 27; 5, 25; 54,
 11; 114, 15; 25, 11; 30, 2; 96, 19;
 111, 11
ἀνθυποφορά 28, 21; 94, 32; 114, 16
ἀνιστάνειν, ἀποτῆς γενετῆς 123, 22
ἀνιστορικός 283, 12
ἀνταπερριμμένος 159, 32
ἀντιβλέπειν 222, 9; 267, 31
ἀντιδειπνίζειν 231, 16
ἀντιδιαστέλλειν 196, 27; 245, 18; 287,
 30; 216, 17
ἀντιδιαστολή 32, 17; 65, 21; 182, 14;
 216, 14
ἀντιπαραβάλλειν 86, 12; 229, 8; 233, 2

- ἀντιπαριτιθέναι 6, 8; 232, 29
 ἀντιστρέφειν 224, 10
 ἀντιστρέφον, τὸ 58, 32
 ἀντιτρέφειν 281, 12
 ἀνυπερβλήτως 87, 10
 ἀνυπέρθετος 33, 14
 ἀνυπονόητος 90, 31
 ἀνυπόστατος 75, 5
 ἀνύσιμον, τὸ 106, 2
 ἀξιωμα 58, 4, 5; 68, 30, 31; 317, 21
 ἀπαγγελία 8, 10; 9, 22; 12, 13; 69, 16; 230, 1, 13; 275, 18; 283, 15
 ἀπαρακολουθήτως 136, 16
 ἀπαραλείπτως 158, 22
 ἀπαράλλακτος 285, 14
 ἀπαραμίκτως 133, 2
 ἀπαραμύθητος 135, 9, 20
 ἀπαρασήμαντος 88, 20; 100, 8
 ἀπαρατηρήτως 227, 1
 ἀπαραχαράκτως 232, 34
 ἀπεμφαίνειν 77, 32; 239, 24; 65, 23
 ἀπέμφασις 174, 3
 ἀπερίστατος 286, 23
 ἀπεριστάτως 155, 9; 277, 5; 303, 1
 ἀπλούστερον, νοεῖσθαι 187, 15
 ἀποβάλλεσθαι 127, 32
 ἀπογινώσκειν 41, 18
 ἀποδεικτικός, ἀπ. δόγμα 212, 30
 ἀπόδειξις 63, 18; 85, 26; ἐπιστημονική
 ἀ. 217, 24
 ἀποδιδόναι 256, 28
 ἀποδοχή 217, 20
 ἀποκαθιστάνειν 48, 31; 249, 16; 316, 14; 50, 13 (bis); 114, 23; 190, 14, 22; 199, 11; 284, 4; 295, 18
 ἀποκατάστασις 19, 32; 240, 2; 298, 23
 ἀποκλήρωσις 30, 13; 34, 23; 84, 29; 96, 4
 ἀποκληρωτικόν, τὸ 50, 16
 ἀποκληρωτικῶς 185, 12
 ἀπόκρυφον 97, 20
 ἀπόκρυφος 21, 8
 ἀπολελυμένως 46, 30; 117, 21
 ἀπλύτων, τὸ 47, 2
 ἀπλύτως 64, 12, 18
 ἀποπίπτειν, τῆς ἀληθείας 3, 4; 64, 15
 ἀπόρητος 126, 4; 128, 4
 ἀπότηξις 221, 2
 ἀπόφασις 47, 3; 58, 3; 135, 10; 210, 15; 54, 9; 168, 13
 ἀποφοιτᾶν 265, 22
- ἀπροσκετεῖν 98, 30
 ἀρύειν 59; 8
 ἀρχιτεκτονικός, λόγος 54, 24; τύπος 23, 30
 ἀστέιο, βούλησις 67, 7
 ἀσυγχύτως 233, 26
 ἀσυναίσθητος 226, 19
 ἀσυνύπαρκτος 257, 9
 ἀσχολεῖσθαι 248, 8
 ἀσυματότης 224, 17
 ἀτονεῖν 44, 7; 174, 15, 18; 118, 1
 ἀτυφία 95, 32
 αὐτεξούσιος 178, 8; 258, 1; 297, 5
 αὐτεξουσίως 24, 19
 αὐτοαγιασμός 14, 16
 αὐτοαλήθεια, ἡ οὐσιώδης 117, 15
 αὐτοαπολύτρωσις 14, 17
 αὐτοδικαιοσύνη 14, 16; 65, 31; 66, 3; ἡ οὐσιώδης 117, 31
 αὐτοδύναμις 45, 26
 αὐτόθεος 58, 33; 59, 2, 27
 αὐτόκρισις 65, 32; 66, 3
 αὐτόλογος 59, 29
 αὐτοπραγία 79, 29
 αὐτόπτης 309, 28
 αὐτοσοφία 202, 17
 αὐτουῖός 202, 18
 ἀφηγιαστικός 220, 1
- βελτιοῦν 11, 26; 323, 19
 βελτιώσις 282, 19; 266, 4
 βλακεία 217, 16
- γαῦρον 92, 9
 γενεαλογεῖσθαι 6, 17
 γενικός 90, 4; 91, 7
 γενικῶς 48, 26; 65, 23
 γήϊνος 128, 21; 160, 13; 172, 7; 200, 2; 212, 28; 213, 2
 γνήσιος 15, 30; 278, 24; 33, 10; 310, 18; γν. ἢ μικτός 264, 8; γν. μαθητῆς 300, 9; 31, 20; 289, 6; 309, 20; cf. 33, 5; 219, 29; 304, 25
 γνησίως 113, 1; 133, 31; 150, 17; 16, 27; 29, 1; 150, 15; 169, 23; 302, 24; 304, 15
 γνώριμος, *discipulus* 76, 17; 221, 34
 γυμναστικός 283, 12
 γωνιᾶν 237, 31
- δημοσιεύειν 141, 29

διαγράφειν 222, 32; 235, 13
 διάθεσις 263, 7; 286, 18; 88, 25; 183,
 29; 249, 17; 265, 15; 274, 15
 διαίρεσις 165, 14; 260, 10, 12, 13
 διαιρετικός 165, 15
 διακείσθαι 75, 9; 88, 27; 129, 9; 257, 4
 διακοπή 110, 21
 διακόπτειν 116, 18; 247, 3
 διακόσμησις 128, 24
 διαλαμβάνειν 121, 18; 131, 27; 134,
 14; 153, 26; 172, 18; 267, 25; 291,
 16; 292, 15; 293, 18; 328, 8; 15, 3;
 35, 23; 89, 26; 99, 17; 100, 14; 135,
 12; 158, 25
 διάληψις 247, 14
 διαναπαύειν 267, 6
 διανιστάνειν 269, 9
 διαπέμπειν 228, 20
 διαπίπτειν 195, 25; 246, 19
 διάρμα 210, 30
 διασκορπισμός 138, 6, 12
 διάστασις, τοπική 252, 6
 διάταξις 245, 1, 12
 διαχεῖν 39, 19
 διεξέρχεσθαι 105, 30; 148, 9
 διεξοδεύειν 99, 2; 4, 3
 διέξοδος 35, 14; 230, 1
 διπλασιάζειν 107, 3, 8, 10
 διπλασιασμός 107, 5
 δόκησις 188, 20; 268, 10
 δόκιμος τραπεζίτης 11, 10, 13; 83, 31;
 cf. 181, 21
 δοξομανεῖν 152, 17
 δύσγνωστος 94, 8
 δυσδιήγητος 235, 3; 35, 19
 δυσεξαρίθμητος 14, 21, 22; 25, 21; 156, 12
 δυσέφικτος 291, 15
 δυσθεώρητος 228, 30
 δυσκαταληψία 235, 16
 δυσόκνως 239, 22
 δυσπαραδεκτεῖν 95, 17
 δυσπαραδέκτος 65, 26
 δυσπαραστάτως 312, 16
 δυσυπομένητος 76, 3
 δυσωπεῖν 24, 24; 41, 16, 19; 82, 1; 92,
 20; 121, 5; 159, 10; 171, 10; 185, 7;
 305, 19
 δυσωπητικός 237, 11; 167, 16*
 δυσωπητικῶς 157, 19; 161, 12: δυσωπη-
 τικώτερον 30, 17: δυσωπητικώτατα
 167, 10

Δωσίθεος 275, 4, 6
 εἶν 77, 31
 ἐγγαστρίμυθος 101, 30; 132, 30
 ἐγγυμνάζειν 254, 2
 ἐγκαταλείπειν 41, 13
 ἐγκατασπείρειν 35, 17
 ἐγκατατάσσειν 16, 13, 28; 234, 14;
 164, 32
 ἐγκαταφυτεύειν 95, 7
 ἐγκείσθαι, σπερματικῶς 293, 16
 ἐθελόκακος 243, 15
 ἔθος 227, 10
 εἶδος 24, 5; 42, 10; 99, 14; 164, 9;
 236, 19
 εἰκονικός 216, 15, 17
 ειλικρινῆς 5, 9
 εἶρμός 58, 3; 87, 3; 110, 22
 εἰσάγεσθαι 302, 9
 εἰσαγωγὴ 68, 8; 144, 27; 252, 1, 30;
 151, 5; 282, 1; ἢ ἐν τύποις ε. 111, 28
 εἰσκρίνειν 128, 23
 εἴσκρσις 128, 21
 ἔκδοσις 118, 6; 159, 15
 ἐκθιάζειν 226, 8
 ἐκκλησιαστικός 123, 32; 124, 27; 125,
 3; 126, 21; 127, 8; 297, 4, 11; 169,
 30; 232, 33
 ἐκπληκτικώτερος 95, 26
 ἐκτιθέναί 178, 2: *med.* 105, 32; 306, 24;
 323, 29; 19, 25; 153, 30; 232, 23
 ἔκτυπος 249, 25; 286, 3
 ἐκτυποῦν 37, 21
 ἐμβρίμησις 292, 8
 ἐμπαρέχειν 49, 19; 182, 15; 159, 21;
 171, 7, 13
 ἐμπεριέρχεσθαι 31, 10
 ἐμπεριλαμβάνειν 5, 4; 15, 26; 35, 28
 ἐμπεσόν, κατὰ τὸ 118, 22
 ἐμφαντάζεσθαι 17, 2
 ἐμφαντικός 187, 22
 ἔμφασις 173, 21; 24, 31; 95, 32
 ἐμφύσημα 270, 30
 ἐναλλαγή 222, 30
 ἐναναπαύεσθαι 189, 10
 ἐνανθρωπεῖν 72, 23, 32; 101, 7; 147, 17
 ἐνανθρώπησις 72, 20; 151, 29; 211, 19;
 242, 7
 ἐναντίωμα 117, 10; 81, 13
 ἐναποθησαυρίζειν 19, 20
 ἐναποκείσθαι 7, 19; 203, 26; 287, 5

- ἐναποκρύπτειν 149, 14; 302, 13
 ἐναπομάσσειν 66, 1
 ἐναφιέναι 301, 9
 ἐνδελχεισμός 171, 18; 172, 4, 12, 15;
 198, 3
 ἐνδιαιτᾶσθαι 308, 6
 ἐνδιατριβή 205, 16
 ἐνεπινοεῖσθαι 23, 18
 ἐνέργεια 252, 15
 ἐνευφραίνεσθαι 13, 31
 ἐνθουσιᾶν 39, 9, 22
 ἐνικός 142, 32; 231, 21
 ἐνικῶς 118, 8; 143, 19; 46, 13; 232, 14
 ἐνίστασθαι *c. dat.* 9, 19
 ἐνοῦσθαι 2, 14; 5, 30; 6, 19; 58, 17
 ἐνσπείρειν 305, 4; 17, 17
 ἐνσωματοῦσθαι 95, 27; 97, 14; 43, 24
 ἐνσωμάτωσις 115, 11; 128, 30; 147, 27;
 151, 21
 ἐντελέστερος 205, 24, 28
 ἐντρέχεια, ἀρχιτεκτονικὴ καὶ λογικὴ 218,
 9
 ἐντυγχάνειν 3, 13; 11, 5; 26, 32; 113,
 32; 120, 25; 179, 1; 241, 22; 91, 6;
 139, 28; 190, 8; 196, 2; 253, 1; 263,
 11; 268, 15; 309, 24
 ἐντυποῦσθαι 117, 17; 11, 10
 ἔνυλος 28, 9; 31, 5; 225, 3
 ἐνυπάρχειν 67, 9; 72, 15; 78, 14, 24;
 79, 1; 157, 25; 314, 13; 11, 28; 56,
 7; 192, 17
 ἔνωσις 5, 32; 235, 22
 ἐξακούειν 77, 6
 ἐξακριβοῦν 296, 11
 ἐξαναλοῦν 134, 26
 ἐξανάστασις 125, 5
 ἐξανιστάνειν 36, 32
 ἐξανύειν 301, 4
 ἐξαποστέλλειν 180, 20
 ἐξαφανίζειν 134, 26
 ἐξελεκτίζειν 109, 32
 ἐξελληνίζειν 99, 34
 ἐξομαλίζειν 52, 6
 ἐπαγγελία 108, 9
 ἐπάγγελμα 9, 27
 ἐπαναβαίνειν 191, 22
 ἐπανάβασις 81, 33
 ἐπαναλαμβάνειν 307, 9
 ἐπαναπαύεσθαι 219, 9; 249, 24
 ἐπαναστρέφειν 269, 12
 ἐπανέρχεσθαι 12, 2; 34, 15; 240, 4;
 241, 13; 296, 31; 317, 32; 47, 15;
 119, 21; 190, 32; 202, 8; 283, 21
 ἐπανιέναι 22, 1
 ἐπανίστασθαι 232, 25
 ἐπαπορητικῶς 161, 12
 ἐπαρμα 152, 27
 ἐπαφή 270, 3
 ἐπεισάγειν 110, 8
 ἐπεξεργάζεσθαι 205, 28; 299, 5, 14;
 186, 5
 ἐπεξεργασία 299, 25
 ἐπεξέρχεσθαι 46, 30
 ἐπέχειν 126, 16, 17, 19; 70, 12
 ἐπήκοος 94, 7; 114, 17
 ἐπιβάλλειν 144, 13; 233, 26; 234, 22;
 296, 25
 ἐπιβολή 225, 27
 ἐπιγράφειν 5, 25
 ἐπιδιαμονή 88, 21
 ἐπιδιατρίβειν 76, 30
 ἐπιθολοῦν 262, 17
 ἐπικατάρατος 75, 23
 ἐπικλήσις, μυστικὴ 250, 30
 ἐπιμερισμός 128, 22
 ἐπισημειοῦσθαι 324, 15
 ἐπισημείωσις 237, 18
 ἐπιστημῶνως 127, 6; 253, 4
 ἐπιστρεφέστερος 159, 17
 ἐπισυμβαίνειν 69, 19
 ἐπισυνάγειν 35, 1
 ἐπισυνάπτειν 183, 26; 299, 8
 ἐπιτετευγμένως 183, 32
 ἐπιτεύχειν 5, 1; 298, 30; 306, 30
 ἐπιτηδεύτης, πρὸς τι 217, 18
 ἐπιτρίβειν 280, 28
 ἐπιτροπή, νόμιμος 79, 30
 ἐπιτυγχάνειν 265, 15
 ἐπιφοίτησις 274, 28
 ἐπιχορηγία 12, 26
 ἐρωτηματικῶς 167, 12
 ἑτεροδοξεῖν 248, 7
 ἑτεροῦσιος 70, 7, 19
 ἐτοιμασία 233, 2; 236, 17; 237, 17
 εὐγνωμονέστερος 89, 11; 117, 8
 εὐγνωμῶνως 258, 19; εὐγνωμονέστερον
 226, 22; 68, 2; 87, 12
 εὐεξαπάτητος 276, 16; 247, 13
 εὐκαταφρόνητος 77, 32; 94, 33; 99, 26;
 126, 7; 220, 25; 163, 1; 179, 17;
 226, 29
 εὐκαταφρόνητως 216, 27

- εὐπάθεια 298, 17
 εὐσταθής 37, 31
 εὐσυνειδήτως 228, 22
 εὐτελής, λέξις 7, 19; ἡ εὐ. φράσις 227, 4
 εὐτομία 116, 12
 εὐτρεπίζειν 48, 3; 161, 30; 177, 9;
 219, 14; 236, 18; 35, 2 (εἰς γένεσιν);
 181, 12; 210, 19; 220, 4; 308, 5, 7
 εὐτρεπισμός 297, 11
 ἐφ' ἡμῶν, τὸ 223, 1
 ἐφιστάναι, εἰ, μὴ, vel μήποτε, 5, 3; 23,
 1, 26; 24, 5; 32, 29; 41, 6; 44, 30;
 46, 25; 51, 3; 75, 10; 80, 17; 97,
 11; 98, 13; 118, 6; 121, 19; 157,
 15; 179, 25; 238, 30; 251, 13;
 252, 26; 274, 12, 18; 292, 4; 325,
 25; 21, 26; 26, 17; 27, 25; 37, 27;
 38, 9; 60, 2; 62, 17; 75, 21; 76, 10;
 77, 18; 80, 29; 109, 2; 119, 15; 136,
 5; 138, 13; 151, 1; 195, 27; 206, 11;
 218, 13; 221, 15; 251, 13; 307, 23
 ἡγεμονικόν, τὸ 104, 4; 105, 24; 110, 7;
 155, 1; 218, 15; 268, 8; 278, 32;
 297, 11; 298, 17; 309, 30; 310, 2;
 41, 8; 92, 13; 94, 23; 234, 16; pl.
 34, 28; 214, 18; 270, 3
 ἡγεμονικός 31, 16
 ἡγούμενον, τὸ 59, 6
 ἡκριβωμένως 272, 5
 θάνατος, ὁ μέσος 73, 22
 θανατίζειν, τί τινος 25, 29
 θεολογεῖν 169, 8
 θεολογεῖσθαι 56, 19; θεολογούμενος 214,
 17; 216, 6, 22; 225, 5
 θεολογία 30, 25; 218, 3
 θεοποιεῖν 59, 9; 260, 2; 201, 26, 30
 θεραπευτικόν, τὸ θ. τοῦ θεοῦ 3, 24
 θεραπείων, ὁ (Μωυσῆς) 10, 25; 280, 11;
 ὁ ἱερὸς θ. 92, 18
 θλίβειν 239, 20; 85, 31; θλίβεσθαι 29,
 22; 44, 23
 θολοῦν 83, 9; 92, 13
 ἰδικός 90, 5; 91, 8; ἰδικώτερον 200, 10;
 48, 27
 ἰδιότης 1, 7; 37, 10; 71, 3; 309, 25
 ἰδιοτρόπως 225, 12
 ἰδίωμα 133, 30
 ἱεροφάντης, ὁ μέγας 245, 4
 ἰλιγγιᾶν 229, 1
 ἰσοδυναμεῖν 279, 19; 299, 2
 ἰστασθαι, ἐν τινί 62, 5; ἐπὶ τινα 61, 4;
 ἐπὶ τινος 50, 18; πρὸς τι 76, 23;
 123, 31; 228, 15; ὑπὲρ 92, 21
 ἰσχυροποιεῖσθαι 281, 10
 καλινδεῖσθαι 259, 1
 καλλιλεξία 12, 25
 κανών 262, 32
 καταβαπτίζειν 120, 9
 κατάθεσις 262, 19
 κατακερματίζειν 41, 18
 κατακοσμεῖσθαι 267, 26
 κατακούειν 13, 21; 19, 29
 κατάληψις 36, 3; τρανῆς καὶ ἔκτυπος κ.
 249, 24
 κατάλληλος 298, 1; καταλλήλως 103, 6
 κατασκευάζειν μεταφρ. 8, 2; 50, 30; 87,
 32; 98, 29; 113, 27; 125, 8, 21;
 126, 28; 135, 8; 136, 22; 260, 29;
 266, 30; 281, 28; 119, 27; 228, 16;
 268, 26
 κατασκευάσμα 254, 9
 κατασκευαστικός 206, 4; 231, 15
 κατασκευή 63, 18; 135, 1; 180, 20;
 297, 10; 322, 25; 57, 3; 64, 30; 72,
 16; 85, 9; 139, 17; 269, 6; πρώτη κ.
 84, 8; ἡ φυσικὴ κ. 257, 14
 κατάστασις 49, 22; 193, 4; 61, 20; 62,
 8 (bis); 84, 30; 160, 9; 222, 9; 248,
 25; 251, 16
 κατάσταση 175, 4
 καταστοχάζεσθαι 14, 22
 κατατροφῶν 39, 23
 καταχαρίζειν 34, 5
 καταχεῖν 15, 30
 καταχρᾶσθαι 187, 1; 189, 30; 233, 8
 καταχρηστικῶς 176, 23; καταχρηστικώ-
 τερον 202, 18; 238, 15
 κατενώπιον 81, 28
 κατημαξευμένος 20, 18
 κατοπτρικά 265, 31
 κατορθοῦν 75, 3; 89, 25; 54, 23; 60, 5;
 75, 11, 15; 76, 8; 87, 17; 223, 4, 7;
 246, 1
 κατόρθωμα 75, 2; 295, 27; 269, 11

- καθάρθωσις 105, 1; 239, 21
κοινολογία 146, 31; 276, 20
κοινότερον 139, 32; 269, 9; 270, 10;
17, 26; 21, 10; 72, 20; 184, 29
κωνότερος 100, 13; 196, 28: τὸ κ. 96,
23
κοινώνημα 3, 27
κοινωνικώτερος 50, 32
κορωνίς 100, 7
κοσμικῶς 142, 29
κυριολεξία 203, 7
κύριος, μέρος τὸ κυριώτατον 31, 20
κυρίως 25, 24; 58, 24; 63, 9, 11; 81,
7; 82, 1; 91, 1; 96, 23; 107, 8;
128, 29; 238, 14; 16, 32; 35, 3;
62, 5; 73, 20; 176, 21; 203, 4;
270, 1; 282, 20: κυριώτερον 5, 29;
192, 20: κυριώτατα 92, 31; 93, 24
- λεπτύνειν 52, 12
λίχνος 232, 30
λόγος, γενικός 267, 28: διαιρετικός 165,
15: λ. σπερματικοί 37, 13
λήγειν 199, 30
λήγον, τὸ 199, 29
λυσιτελεῖν 304, 1
- μεγαλοφυέστερον 156, 27; 24, 11
μεγαλοφυέστερος 173, 23; 250, 13
μεσολαβεῖν 110, 21
μέσος 67, 5; 200, 1
μεταβατικῶς 237, 21; 239, 3
μεταγενέστερος 39, 4
μεταλαμβάνειν *c. acc.* 12, 7, 8; 25, 23;
34, 24; 50, 8; 99, 32; 158, 12;
203, 4, 7; 238, 14; 270, 5; 240, 12
μετάληψις 34, 24
μεταμφιένυσθαι 123, 18
μεταποιεῖν 307, 18; 309, 12, 13
μεταφράζειν 174, 21
μετενσωμάτωσις 123, 18, 32; 125, 7, 21;
126, 2; 128, 29, 31
μετεωρισμός 57, 13
μετοχή, κατὰ μ. ἐπικρατοῦσαν 85, 24
μετωνυμία 128, 3
μικτός 264, 9
μυθοποιεῖν 267, 3
μυθοποιεῖα 258, 22; 84, 7
μυσταγωγεῖν 304, 23
- μυσταγωγία 251, 2
- νοεῖσθαι, ὁ κατὰ τὸν σωτήρα *v.* ἄνθρωπος
92, 30: *v.* κατὰ 37, 9; 83, 27; 165,
31; 196, 27
νόθος 264, 9
νομοθετεῖν 245, 11
- ξενίζεσθαι 87, 2; 99, 27
- ὀβελίξειν 131, 18
οἰκειοῦσθαι 124, 22, 24
οἰκονομεῖσθαι 115, 11
ὀλεθρίως 18, 6
ὀμολογούμενος, ἐπιστολή 310, 10
ὀμοούσιος 272, 13, (17), 19; 64, 3; 70,
16, 19
ὀμόσε χωρεῖν *c. dat.* 34, 5
ὀμωνυμία 323, 30; 286, 10
ὀμώνυμος 159, 19; 305, 9
ὀμνύμωσις 176, 24
ὄρεξις, ἄλογος 67, 9: εὐλογος 67, 8:
σφοδρότερος 76, 4
οὐσία, ἐνεργητική 252, 14: *eis* οὐ. φέρειν
(213, 4)
οὐσιούν 69, 31
οὐσιωδῶς ἔχειν 82, 15: ὑφιστάται 154,
21
οὐσίωσις 212, 16, 29
- πάγιος 260, 16
παλινδρομεῖν 115, 26; 116, 1; 117, 9
παραδοξοποιεῖα 268, 3
παράδοσις 21, 7; 22, 31; 24, 28: π.
ἀπόρρητοι 20, 16
παραδοχή 270, 26; 297, 9
παρακαθέζεσθαι 287, 14; 290, 1
παρακείσθαι 287, 30
παραλλαγή 187, 10
παραμυθεῖσθαι 21, 31; 37, 10; 77, 15;
87, 11; 281, 28; 72, 4
παραμύθησις 64, 29
παραμύθια 124, 20
παραξύνειν 325, 2
παραπαλεῖν 99, 29
παραπέμπειν *med.* 29, 26
παρασκευάζειν 292, 6; 19, 7

- παράστασις 300, 8
 παραστατικώτερον 88, 14
 παρασυμβάλλειν 25, 3
 παρατετηρημένως 58, 13; 278, 29; 308, 13
 παραιτήρησις 26, 31; 309, 9
 παραχωρεῖν 53, 31; 139, 24; 269, 19
 παρεῖδυσις 116, 9
 παρεκβαίνειν 20, 13; 61, 26; 98, 26; 133, 9; 193, 12
 παρέκβασις 20, 15; 144, 29; 115, 10; 210, 7
 παρεκβατικός 30, 21
 παρεκδέχεσθαι 8, 19; 64, 14; 188, 11; 242, 19; 253, 10; 34, 9; 139, 16; 293, 15
 παρεκδοχή 254, 29
 παρέλκειν 100, 29; 196, 5; 224, 2
 παρεμβάλλειν 238, 10
 παρεπιδημεῖν 179, 24
 παρέργως 282, 14
 παρενδοκιμεῖν 65, 15
 παρήκον, τὸ 129, 5
 πάροχος 256, 14
 περιβολή 219, 7: φράσεις 227, 16
 περιγίειος, τόπος 19, 6; 74, 7
 περιγράφειν 188, 14, 18; 220, 15
 περιγραφή 55, 11, 18, 19; 58, 31; 186, 18, 23; 192, 18; 246, 26; 247, 5; 85, 15; 106, 12, 14; 147, 22; 210, 23
 περιόδος 128, 24
 περιπίπτειν 58, 27
 περισπᾶν 124, 10
 περίστασις 110, 21; 76, 2; 136, 32
 περιστατικός 196, 15
 περιστατικῶς 155, 10; 303, 3
 περιωπή 202, 30
 πήξις 108, 3
 πιστοποιεῖν 176, 6, 7
 πιστοποίησις 5, 23
 πιστοποιητικός 176, 8
 πλαγιάζειν 191, 14; 306, 3
 πλάσις 24, 5
 πληθύνεσθαι 118, 8, 14
 πληθυντικός 13, 12; 142, 32; 143, 24
 πληθυντικῶς 118, 8; 143, 19; 317, 23; 46, 13
 πληκτικώτατος 75, 11: *adv.* 230, 17
 πλησσειν 63, 10
 ποιότης 128, 27; 323, 7; 103, 30; 244, 8
 πολιτογραφεῖν 28, 29
 πολυλογεῖν 229, 11, 13; 230, 10
 πολυλογία 229, 20, 32; 230, 12
 πρακτικώτερος 268, 29
 πρεσβεία, π. προσάγειν 255, 5
 προαγωγή 9, 13
 προαιρέσθαι 75, 10
 προαίρεσις 116, 31; 150, 1; 257, 12; 64, 31; 172, 24; 185, 11; 187, 3; 257, 14; 258, 2
 προαιρετικῶς 222, 21, 26; 223, 7
 προαναλαμβάνειν 81, 13
 προαναφωνεῖν 223, 23; 235, 5
 προαπαντᾶν 88, 24; 9, 28
 προαποδεικνύειν, 2, 30; 87, 26
 προαποδιδόναι 4, 30; 126, 26; 263, 12; 298, 2; 115, 24; 166, 10
 προδιαλαμβάνειν 35, 5
 προδιηγείσθαι 298, 30
 προεκτιθέναι 138, 20
 προεξετάζειν 55, 20; 168, 3; 103, 6; 138, 29
 προεπαγγέλλεσθαι 255, 14
 προεπινοεῖσθαι 54, 32; 74, 13
 προεντρεπίζειν 150, 17; 155, 18; 316, 7; 30, 27
 προηγούμενος 38, 7; 49, 21; 77, 9; 166, 29; 196, 13; 201, 23; 310, 6; 325, 5, 7; 61, 16: ζωή 42, 15; 82, 17: λόγος 166, 29; οὐσία 147, 6: ὑπόστασις 103, 31
 προηγουμένως 128, 18; 155, 20; 157, 18; 231, 15, 22; 249, 20; 154, 16; 184, 9; 255, 20; 273, 4
 πρόθεσις 16, 30
 προκαταγγέλλειν 100, 17, 30; 102, 1; 127, 5
 προκαταλαμβάνειν 307, 15; 7, 26
 προκατάρχειν 182, 32: *med.* 305, 25
 προκατέχειν 300, 25; 301, 14
 προκείμενον, τὸ 20, 15; 141, 9; 160, 4; 161, 32; 174, 22; 193, 12; 289, 16; 312, 21; 84, 10; 191, 2; 258, 8
 προκόπτειν 38, 16; 86, 3; 169, 13; 47, 17
 πρόληψις 159, 2
 πρόνοια 267, 26
 προνομία 182, 12
 προοιμάζειν 110, 30
 προπαρασκενή 10, 34
 προπαρτιθέναί 96, 28; 132, 1; 164, 27; 280, 9; 136, 30

- προσαγωγή 35, 28
 προσαποδιδόναι 5, 23
 προσβάλλειν *c. dat.* 224, 21; 225, 26;
 (222, 11): *c. acc.* 299, 14
 προσβολή 225, 4
 προσδιατρίβειν 125, 21; 175, 1; 65, 13;
 84, 11
 προσεμπιπράνει 178, 14
 προσεπιτείνειν 1, 23
 προσηγορία 8, 7; 19, 22; 25, 25; 27, 17;
 34, 24; 36, 9, 27; 48, 1; 52, 31;
 58, 16; 59, 21; 63, 9; 69, 6; 80, 29;
 87, 1; 272, 24; 254, 21
 προσκόπτειν 59, 17; 72, 22
 προσκρουστικῶς 58, 1
 προσπαροξύνειν 140, 25
 προστακτικῶς 167, 13
 προσυφάνειν 187, 4
 πρῶτασις 62, 16; 68, 26, 32; 69, 9;
 55, 6: *π. τίθεναι, αἴρειν* 126, 18
 προτρανοῦν 24, 1
 προτρεπτικώτατα 167, 11
 προυπαγορεύειν 110, 24, 28
 προυπάρχειν 83, 15
 προφορά, πατρική 29, 31
 πρωτογέννημα 4, 19, 21, 23
 πρωτογέννητος 32, 11
 πρωτόπλαστος, ὁ 36, 26
 πρωτότυπος 117, 15; 204, 18
 πρώτως 17, 22; 67, 12, 13
 πταίειν 124, 32
 πτερνίζειν 49, 8

 ῥαδιουργός 209, 24

 σαίνειν 47, 24; 75, 29; 122, 16
 σεμνοποιεῖσθαι 277, 21
 σημασία, αἱ κυρίαί σ. 211, 22
 σκάζειν 36, 6; 102, 14
 σκῆνος, τὸ γήϊνον 160, 13
 σκοτοδιναῖν 229, 2
 σολοικισμός 226, 12
 σπάνιος 2, 30: *σπανιώτατα* 170, 20
 στεφάνη 109, 24, 26
 στίχος 310, 8, 18
 στοιχειοῦσθαι 11, 25
 στοιχειωτικός 252, 27
 στρέφειν, περὶ τινα 276, 8
 Στρωματεῖς 298, 18

 συγγυμνασία 271, 5
 συγκαταβαίνειν 152, 11; 191, 19, 28;
 259, 25; 276, 21
 συγκαταβάλλειν 35, 11
 συγκατάβασις 278, 24
 συγκατάθεσις 95, 13; 257, 15; 82, 3;
 85, 26; 121, 17; 227, 14; 260, 15;
 272, 2
 συγκαταριθμεῖν 76, 12
 συγκατασπείρειν 36, 8; 38, 2
 συγκατατάσσειν 233, 2
 συγκατατίθεσθαι 123, 21; 137, 17;
 157, 7; 249, 27; 257, 14; 45, 12;
 63, 19; 69, 25; 70, 12; 82, 1; 117, 32;
 217, 23; 227, 11; 271, 14, 17, 24;
 272, 5
 συγκεφαλαίωσις 69, 9
 συγκομιστός 291, 21
 συγκριτικῶς 258, 5, 11
 σύγκριτος 291, 11
 συγκρούειν 140, 8
 συζυγίαι 89, 4
 σύζυγος 89, 6, 7
 σύλληψις 69, 5
 συμβαίνειν *logice* 87, 17
 συμβεβηκός, ἀχώριστον 82, 15
 συμπαραλαμβάνειν 82, 14
 συμπαρεῖναι 191, 26
 συμπαρακτείνειν 38, 32; 147, 9
 συμπέρασμα 165, 12
 συμπεριάγειν 157, 23
 συμπεριφέρειν 53, 28; 174, 9; 263, 10;
 297, 4
 συμπληροῦσθαι 2, 32; 51, 16; 89, 17;
 299, 9
 συμπλήρωσις, τῶν ἐννοιῶν 51, 29
 συμπροπέμπειν 73, 5
 σύμπτωμα 188, 23
 συμφοιτητής 159, 8; 191, 17
 σύμφρασις 116, 20
 συναίσθησις 232, 8
 συνανάγνωσις 19, 17; 195, 9
 συνανακέσθαι 283, 28
 συναναστρέφειν 147, 18
 συνανιστάνειν 51, 29; 74, 9, 23
 συναποδνήσκειν 289, 10
 συναποστέλλειν 73, 4
 συναποτίθεσθαι 289, 8
 συναφή 17, 29
 συνδιδαιτᾶσθαι 324, 24
 συνδιατρίβειν 105, 6; 328, 5; 201, 28

- συνεισέρχεται 308, 3
 συνεισφέρειν 11, 27, 31; 12, 19; 13, 9
 συνεξετάζειν 30, 30; 33, 2; 101, 18;
 216, 26; 28, 12; 79, 4; 87, 26;
 108, 18; 169, 22; 170, 28; 174, 32;
 237, 9; 301, 20
 συνεπισκέπτεσθαι 175, 4
 συνευπάσχειν 230, 2
 συνεχής, σ. σώματα 238, 6
 συνήθεια 41, 32; 77, 9, 14; 86, 11;
 296, 6, 10, 11; 4, 2; 156, 19, 21;
 173, 12
 συνήθως 7, 29; 40, 17
 συνημμένον 59, 7; 199, 25, 29
 σύνθεσις 107, 3: λόγου 12, 24
 συνοχή 239, 1
 συντριβή 42, 11
 συντυχία 96, 3
 συνυπάρχειν 36, 32; 29, 24, 25
 συνωνυμία 76, 9
 συσπείρειν 96, 9; 129, 1
 σύστασις 23, 14; 128, 20
 συστέλλειν 147, 30
 σύστημα 8, 18; 19, 7; 23, 28: σ.
 θεωρημάτων 82, 27
 σχεδιάζειν 262, 5
 σχέσις 8, 13; 64, 20; 83, 27; 213, 25;
 ζωοποιητική σ. 214, 10
 σχολάζειν 4, 29
 σωματοποιεῖν 9, 28; 137, 27
- τάγμα 62, 16
 τελειοῦσθαι, προκοπήν 261, 5
 τίθεναι *affirmare* 76, 2, 4; 129, 18
 τιμαλφέστερος 13, 13
 τονοῦσθαι 281, 11
 τοπικῶς, νοεῖν 294, 12
 τρανότης 35, 29; 309, 30
 τρανοῦν 47, 25; 74, 29; 133, 2; 195, 11;
 267, 7; 295, 22; 61, 1; 87, 32
 τρανώς 81, 31
 τριάς 150, 12; 237, 16; 251, 11
 τροπικός 170, 31
 τροπικῶς 25, 24; 50, 29; 170, 25;
 175, 4; 201, 29
 τροπικώτερον 52, 6; 127, 4; 160, 13;
 175, 28; 203, 27; 211, 26; 223, 14;
 284, 17
 τροπολογεῖν 164, 8; 171, 28
 τυποῦσθαι 286, 2; 66, 23
- ὕλη, ὑποκειμένη 22, 2
 ὕλικόν, τὸ 323, 6
 ὑπαγορεύειν 109, 30; 110, 16; 34, 1;
 160, 30; 228, 19; 233, 14
 ὑπαγορεύεισιν 110, 11
 ὑπανιστάνειν 189, 24
 ὑπαρξίς 219, 11: ὕ. ιδιότης 252, 10: ὕ.
 νοητή 237, 17: εἰς ὑπ. ἄγειν 213, 13;
 215, 20
 ὑπεισέρχεται 160, 31
 ὑπεξαιρεῖν 51, 31; 102, 11
 ὑπεξαιρέσεις 74, 10; 267, 32
 ὑπεραναβαίνειν 263, 2; 201, 25; 214, 16
 ὑπεραποθνήσκειν 140, 8
 ὑπερπαίνειν 97, 19
 ὑποβιβάζειν 249, 14
 ὑπογράφειν 104, 8; 105, 2; 239, 22
 ὑποθήκη 303, 19
 ὑποκείσθαι *log.* 88, 27: ὑποκείμενον 87,
 1, 16, 17; 128, 27; 154, 22; 231, 12;
 322, 5; 327, 23
 ὑποκοριστικός 205, 22
 ὑπόμνημα 130, 16
 ὑπομνηματικός 34, 8
 ὑπόνοια 95, 4; 97, 8
 ὑποπίπτειν 9, 20; 23, 4; 26, 24; 61, 1;
 79, 2; 160, 29; 228, 15; 238, 11
 ὑπόστασις 30, 1; 71, 7, 16; 231, 13;
 64, 25, 30; 178, 22; 237, 18; 250, 4;
 302, 2: ἡ προηγουμένη 66, 29;
 103, 31: ἡ ἐξ αἰτίας 66, 30
 ὑποφαίνεσθαι 82, 32
 ὑφιστάνειν 70, 31; 96, 6; 154, 21
- φαντάζεσθαι 188, 23; 62, 5; 86, 7
 φαντασία 36, 1; 46, 3; 115, 31;
 262, 30; 41, 9; 163, 3, 5
 φαντασιούν 309, 29; 91, 15: φαντα-
 σιοῦσθαι 199, 30; 272, 21; 70, 23, 31
 φάντασμα 46, 5
 φανταστικός 70, 7
 φερόμενος, αἱ φ. ἐπιστολαί 4, 32
 φιλαντεῖν 140, 17
 φιλαντία 273, 19
 φιλιούν 43, 6
 φοιτᾶν 259, 24
 φωνᾶν 246, 9
 φράσις, ἡ ἐν τῇ συνηθείᾳ 77, 9
 φράσσεσθαι 116, 8
 φρασίουν 64, 32

- χαρακτηρίζειν 5, 22; 39, 31; 85, 23;
 185, 15; 186, 30; 187, 19; 319, 13;
 322, 12; 323, 26; 35, 12; 56, 4;
 170, 2; 191, 28
- χειραγωγείν 36, 17; 111, 27; 186, 4;
 14, 9; 31, 10; 198, 1; 220, 4
- χρεοκοπεῖν 116, 3
- χρησμωνδῆν 185, 28
- χριστιανισμός 11, 18, 25, 26
- χύσις, ἡ κατὰ τὴν κακίαν 17, 19: ἡ χ.
 τῆς ἀμαρτίας 74, 31: τῆς κακίας
 128, 24
- ψευδοδοξεῖν 124, 32
- ψυχαγωγείν 227, 19

